Ebû Cafer
Muhammed b. Cerir
et-Taberî

TABERÎ TEFSÎRİ

TERCÜME
KERİM AYTEKİN
HASAN KARAKAYA

HİSAR YAYINEVİ

بسم الله الرحمن الرحيم

TABERÎ TEFSÎRİ

Ebû Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberî

TABERÎ TEFSÎRİ

CİLT 5

Tercüme

Hasan Karakaya
Ezher Üniversitesi
ve
İst. Ü. Hukuk Fakültesi mezunu

Kerim Aytekin
İst. Yüksek İslâm Enstitüsü
ve
İst. Ü. Hukuk Fakültesi mezunu

HİSAR YAYINEVİ
Beyazsaray 15 — Beyazıt - İst.
Tel: 518 26 29 - 518 26 13

Hisar Neşriyat: 86
Taberî Tefsîri: 5

Dizgi - İçdüzen: **SARAY AJANS Tel: 526 33 18**
Baskı:
Cilt:
İstanbul: 1996

YUSUF SURESİ

Yusuf suresi Mekke'de nazil olmuştur ve yüz on bir âyettir.

Bu mübarek sure, Resulullahın ve kendisine tabi olan müslümanlar topluluğunun, Mekkede müşrikler tarafından gördükleri zulüm ve sıkıntılar esnasında nazil olmuş ve büyük bir peygamberin başından geçenler burada anlatılmak suretiyle Resulullaha teselli kaynağı olmuştur.

Bu surede Yusuf (a.s.)ın, babasının kolları arasından alınıp başka diyarlara götürülmesi, oralarda sıkıntılar ve çileler çekmesi beyan edilmiş böylece Resulullah, daha sonra Mekkeden çıkıp Medineye hicret etmesi sırasında çekeceği sıkıntılara hazırlanmıştır.

Sure-i celilede Yusuf (a.s.)ın, kardeşlerinin tuzağına düşerek çektiği çileler, kuyunun içinde geçirdiği korku ve heyecanlar, köle olarak bir eşya gibi, iradesi dışında satılarak elden ele dolaşması ana baba ve diğer akrabalarından hiçbirini görememenin acısı, Mısır sarayında vezirin karısı ve diğer kadınların tuzaklarıyla karşi karşıya kalışının sıkıntıları, vezirin sarayında geçirdiği mutlu günlerden sonra iftiraya uğrayarak zindana atılması, ondan sonra da zindandan kurtulup Devlet idaresinde büyük yetkiler elde etmesi beyan edilmektedir.

Yusuf (a.s.) bütün bu sıkıntı ve heyecanların içinden son derece dirayetle, vakar ve iffetiyle çıkmasını bilmiştir. Hadiseleri bütün güçlükleriyle yaşarken sabır ve metanetini muhafaza etmiş, bütün güçlükleri yendikten sonra anne ve babasıyla buluşmuş böylece daha önce görmüş olduğu rüya tahakkuk etmiştir.

Bu surede beyan edilen Hz. Yusufun kissası, tüm olarak ve tafsilatıyla anlatılmıştır. Kur'anı kerimde bunun dışında anlatılan kıssalar, birbirine eklenen parçalar halindedir. Halbuki Yusuf (a.s.)ın kıssası hem tek surenin içerisinde hem de baştan sona bütün tafsilatiyle anlatılmaktadır. Bu durumuyla Kur'an-ı Kerim'deki diğer kıssalar arasında özel bir yer işgal eder.

Sure-i Celilede anlatılan kıssa Hz. Yusuf'un gördüğü rüya ile başlayıp bu rüyanın yine kendisi tarafından tabir edilmesiyle sona eriyor.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla

الر ۚ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿١﴾

1- Elif, Lâm, Râ, Bunlar, apaçık kitabın âyetleridir.

Bunlar, helalı haramı ve diğer hususları açıklayan bir kitap olan Kur'anın **âyetleridir.**

Elif, Lâm, Râ ve benzeri harflere "Hurufu mukattaa" denir. Kur'an-ı Kerim'de surelerin başında bulunan bu gibi harflerin ne mânâya geldikleri kesin olarak bilinmemektedir. Bu hususta daha geniş bilgi için Bakara ve Yunus surelerinin birinci âyetlerinin izahlarına bakınız.

إِنَّا أَنزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢﴾

2- Şüphesiz ki biz, bu kitabı, okuyup anlamanız için Arapça bir Kur'an olarak indirdik.

* Evet, Arapça, fasih, açık ifadeli, geniş ve mânâyı en güzel şekilde aktaran bir dildir. Bu sebeple gökten indirilen kitapların en mükemmeli olan Kur'an-ı Kerim, dillerin en mükemmeli olan Arapça ile, Peygamberlerin en büyüğü olan Hz. Muhammed (s.a.v.)e, Meleklerin en üstün olanı Cebrail aleyhisselam vasatısayla, yeryüzünün en mukaddes toprağı olan Mekke ve Medinede, ayların en mübareki olan Ramazan ayında indirilmiştir. Bu sebeple Kur'an her yönden mükemmel olan ilahi bir kitaptır. Kur'anın beyan ettiği kıssalar da kıssaların en güzelidir. İşte bundan sonra gelecek olan âyetler, bu güzel kıssaları beyan etmektedir.

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَٰذَا الْقُرْآنَ
وَإِن كُنتَ مِن قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ ﴿٣﴾

3- Ey Peygamber, biz bu Kur'anı indirmek suretiyle sana, kıssaların en güzelini nakletmiş oluyoruz. Halbuki daha önce bunlardan senin hiç haberin yoktu.

Ey Muhammed, biz bu Kur'anı sana vahyetmek suretiyle sana geçmiş ümmetlere ait olan kıssaların en güzellerini ve daha önce indirilmiş kitapları anlatıyoruz. Halbuki daha önce bunlardan senin hiç haberin yoktu.

إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ
وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ ﴿٤﴾

4- Hani bir zaman Yusuf babasına: "Babacığım, rüymada onbir yıldızla, güneşin ve ay'ın bana secde ettiklerini gördüm" demişti.

Ey Muhammed, kavmine Yusuf'un kıssasını anlat: Bir zaman Yusuf, babası Yakuba demişti ki: "Babacığım, ben rüyamda onbir yıldız ile güneş ve ay'ın bana secde ettiklerini gördüm"

Yusuf aleyhisselam bu rüyayı görmüş daha sonra başından olaylar geçmiş ve yıllarca sonra gördüğü bu rüyanın neye işaret ettiği ortaya çıkmıştır. Bu surenin yüzüncü âyetinde bu husus açıklanmaktadır.

قَالَ يَا بُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُؤْيَاكَ عَلَىٰ إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا ۖ إِنَّ الشَّيْطَانَ
لِلْإِنسَانِ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٥﴾

5- Babası da ona şöyle demişti: "Yavrum bu rüyanı sakın kardeşlerine anlatayım deme. Şeytanın hilesine kapılıp sana bir tuzak kurabilirler. Şüphesiz ki Şeytan, insan için apaçık bir düşmandır.

* Hz. Yakub, oğlu Yusufa rüyasını kardeşlerine anlatmamasını söylemektedir. Zira o, diğer oğullarının, Şeytanın vesveselerine kapılarak, kıskançlıkları yüzünden Yusufa bir kötülük yapabileceklerinden korkmaktadır.

İnsan, gördüğü rüyaların iyilerini anlatmalı kötülerini ise anlatmayıp şerlerinden Allaha sığınmalıdır. Bu hususta Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyurmaktadır:

سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ الرُّؤْيَا الْحَسَنَةُ مِنَ اللهِ فَاِذَا رَاىٰ اَحَدُكُمْ مَا يُحِبُّ فَلَا يُحَدِّثُ بِهِ اِلَّا مَنْ يُحِبُّ وَاِذَا رَاٰى مَا يَكْرَهُ فَلْيَتَعَوَّذْ بِاللهِ مِنْ شَرِّهَا وَمِنْ شَرِّ الشَّيْطَانِ وَلْيَتْفُلْ ثَلَاثًا وَلَا يُحَدِّثْ بِهَا اَحَدًا فَاِنَّهَا لَنْ تَضُرَّهُ.

"Güzel rüya Allah tarafındandır. Sizden biriniz sevdiği bir rüya görürse onu ancak sevdiği kişilere anlatsın. Sevmediği bir rüya görürse onun şerrinden ve Şeytanın şerrinden Allaha sığınsın. Üç kere (sol tarafına) tükürsün, onu kimseye anlatmasın. Böylece o rüya ona asla zarar vermez."(1)

* Peygamber efendimiz diğer bir Hadis-i Şerifte ise şöyle buyurmaktadır:

اَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ اِذَا رَاَى اَحَدُكُمُ الرُّؤْيَا يُحِبُّهَا فَاِنَّهَا مِنَ اللهِ فَلْيَحْمَدِ اللهَ عَلَيْهَا وَلْيُحَدِّثْ بِهَا وَاِذَا رَاٰى غَيْرَ ذٰلِكَ مِمَّا يَكْرَهُ فَاِنَّمَا هِيَ مِنَ الشَّيْطَانِ فَلْيَسْتَعِذْ مِنْ شَرِّهَا وَلَا يَذْكُرْهَا لِاَحَدٍ فَاِنَّهَا لَنْ تَضُرَّهُ.

"Sizden bir kimse sevdiği bir rüya görürse şüphesiz ki o rüya Allah tarafındandır. Ondan dolayı Allaha hamdetsin ve onu anlatsın. Sevmediği bir rüya görürse şüphesiz ki o da Şeytandandır. O rüyanın şerrinden Allaha sığınsın ve onu kimseye anlatmasın. Şüphesiz ki o rüya ona zarar vermez."(2)

وَكَذٰلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْاَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَىٰٓ اٰلِ يَعْقُوبَ كَمَآ اَتَمَّهَا عَلَىٰٓ اَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْحٰقَ اِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦﴾

6- İşte böylece rabbin seni seçecek, sana rüyaların tabirini öğretecek,

(1) Buhari K. et-Ta'bir bab: 46 / Müslim, K. er-Ru'ya bab: 4 Hadis No: 2261.
(2) Buhari, K. et-Ta'bir, bab: 46

daha önceki ataların İbrahim ve İshaka nimetini tamamladığı gibi sana ve Yakuboğullarına da nimetini tamamlayacaktır. Şüphesiz ki rabbin, her şeyi çok iyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

* Hz. Yakuboğlu Yusuf'un gördüğü rüyayı dinledikten ve rüyasını kardeşlerine anlatmamasını tavsiye ettikten sonra, Yusuf'un, ilahi bir lütufla seçileceğini ve ona, rüyaları tabir etme yeteneğinin verileceğini bildiriyor. Ayrıca Allah tealanın Hz. Yusufun dedesi İshaka Peygamberlik vererek, dedesinin babası olan Hz. İbrahimi ise ateşten kurtararak, oğlu İsmaili kurban etmesine çare göndererek ve onu dost ve Peygamber seçerek nimetlerini tamamladığı gibi Yakub ailesine ve Yusufa da Peygamberlik vermek suretiyle nimetini tamamladığını bildirmiştir.

لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ آيَاتٌ لِّلسَّائِلِينَ ﴿٧﴾

7- Muhakkak Yusuf ve kardeşlerinin kıssasında bunu soranlar için birçok ibretler vardır.

* Bu âyet-i Kerime, Peygamber efendimiz (s.a.v.)i teselli etmektedir. Çünkü kendisine Peygamberlik gibi en yüce bir mertebe verilmesine rağmen, en yakın akrabaları tarafından çeşitli işkencelere maruz kalmıştır. Fakat o bu şekilde kötü muameleye maruz kalan ilk Peygamber değildir. Zira Hz. Yusufa da böyle olmuştu. O da, Allah nezdinde yüce bir mertebesi olmasına rağmen bizzat kardeşleri tarafından haksızlığa uğramış, eziyetler çekmiştir.

إِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَىٰ أَبِينَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٨﴾

8- Bir zaman Yusufun kardeşleri, kendi aralarında şöyle konuşmuşlardı. "Yusuf ve öz kardeşi, babamızın yanında bizden daha çok sevgilidir. Halbuki biz güçlü bir topluluğuz. Şüphesiz ki babamız bu davranışıyla açık bir yanlışlık içindedir.

Bir zaman Yusufun diğer onbir kardeşi kendi aralarında şöyle konuşmuşlardı: "Yusuf ve onun ana bir öz kardeşi Bünyamin, babamızca bizden daha çok seviliyorlar. Halbuki bizler güçlü bir cemaatiz. Şüphesiz ki babamız Yakub, Yusufu ve öz kardeşini sevgisiyle bizlere tercih ederek apaçık bir hata içinde bulunmaktadır.

اُقْتُلُوا يُوسُفَ أَوِ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ

قَوْمًا صَالِحِينَ ﴿٩﴾

9- Yusufu öldürün veya onu uzak bir yere atın da, babanız size kalsın. Bundan sonra yine salih kimselerden olursunuz.

Yusufun kardeşleri sözlerine devamla dediler ki: "Yusufu öldürün veya onu öyle bir yere götürüp atın ki, onu severek bizimle ilgilenmeyen babamız, artık bizimle olsun. Sonra Yusufa yaptıklarınızdan dolayı tevbe edersiniz ve iyi insanlardan olursunuz".

قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَأَلْقُوهُ فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ

بَعْضُ السَّيَّارَةِ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿١٠﴾

10- İçlerinden biri de şöyle dedi: "Yusufu öldürmeyin, onu derin bir kuyunun dibine bırakın. Oradan geçen bir yolcu kafilesi onu bulsun. Eğer yapacaksanız böyle yapın".

* İbn-i İshak diyor ki: "Bu sözü, Yusufun kardeşlerinden en büyüğü söylemişti. Onun adı "Rubil" idi. Süddi ise bu şahsın adının "Yahuda" Mücahid ise "Şemun" olduğunu söylemiştir.

قَالُوا يَا أَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَى يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ ﴿١١﴾

11- Yusufu uzaklaştırmayı kararlaştırınca babalarına şöyle dediler: "Ey babamız, sana ne oluyor da Yusufu bize emanet etmiyorsun? Halbuki biz, onun iyiliğini isteyen kimseleriz.

* Görüldüğü gibi kıskançlık, Yusufun kardeşlerini, kalblerinde taşıdıkları kötü düşüncenin aksini söylemeye ve böylece babalarını kandırmaya sevketmiştir. Bunun içindir ki Allah teala, hasetçinin hasedinden kendisine

sığınılmasını emretmiş ve şöyle buyurmuştur. "Ey Muhammed, de ki: "Sığınırım karanlığı yaran sabahın rabbine, yarattıklarının şerrinden, çöktüğü vakit karanlığın şerrinden, haset ettiği vakit haset edenin şerrinden."(3)

أَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿١٢﴾

12- Yarın onu bizimle birlikte gönder de yesin oynasın. Mutlaka biz onu koruruz".

Yarın onu bizimle birlikte kır'a gönder. Gezelim, yiyelim, içelim, oynayalım. Korkma biz onu koruruz.

قَالَ إِنِّي لَيَحْزُنُنِي أَنْ تَذْهَبُوا بِهِ وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ ﴿١٣﴾

13- Yakub: "Onu götürmeniz beni üzer. Korkarım ki siz gafletteyken onu kurt yer" dedi.

Yakub, oğullarına şu cevabı verdi: "Yusufu beraberinizde kır'a götürmeniz beni endişelendirir. Zira sizler gafil olursunuz da onu kurt yer".

* Yakub aleyhisselamın oğulları, babalarının": "Korkarım ki onu kurt yer" sözünü duyunca, daha önce hatırlarına gelmeyen "Kurt yedi" hikâyesini uydurmuşlardır.

قَالُوا لَئِنْ أَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّا إِذًا لَخَاسِرُونَ ﴿١٤﴾

14- Yusufun kardeşleri: "Yemin ederiz ki biz, kuvvetli bir toplulukken, eğer onu kurt yerse o takdirde biz, hüsrana uğrayanlardan oluruz" dediler.

(3) Felak suresi, âyet, 1,5

Yakubun oğulları babalarına şöyle dediler: "Biz kuvvetli bir cemaat iken, kırda bulunduğumuz zaman kurt gelip onu bizim yanımızda yerse o takdirde bizler hüsrana uğrarız ve bizim âciz kimseler olduğumuz ortaya çıkar".

فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ وَأَجْمَعُوا أَن يَجْعَلُوهُ فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ ۚ وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُم
بِأَمْرِهِمْ هَٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٥﴾

15- Yusufu alıp götürdüklerinde onu derin bir kuyunun dibine bırakmaya karar verdiler. Biz de Yusufa; "Kardeşlerin hiç farkında olmadan sen onlara yaptıklarını haber vereceksin" diye vahyettik.

Yakub, Yusufu diğer oğullarıyla birlikte kıra gönderdi. Onlar, Yusufu götürüp derin bir kuyunun dibine bırakmaya karar verince biz de Yusufa şunu vahyettik: "Bir zaman gelecek ki sen, kardeşlerine bu yaptıklarını anlatacaksın. Onlar, senin Yusuf olduğunu bilmeyecekler. Seni tanıyamayacaklar".

وَجَاءُوا أَبَاهُمْ عِشَاءً يَبْكُونَ ﴿١٦﴾

16- Akşamleyin ağlayarak babalarına geldiler.

Yusufun kardeşleri onu kuyuya attıktan sonra akşama kadar beklediler, akşamüstü ağlayıp sızlayarak babalarına geldiler.

* Gündüz gelmeyip te gece karanlığında gelmelerinin sebebi, yaptıkları hileleri gizlemek ve babalarının merhametini celbetmek içindi.

قَالُوا يَا أَبَانَا إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِندَ مَتَاعِنَا فَأَكَلَهُ
الذِّئْبُ ۖ وَمَا أَنتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ ﴿١٧﴾

17- Babalarına: "Ey babamız, biz yarış yapmak için gittik. Yusufu da eşyamızın yanına bırakmıştık. Onu kurt yemiş. Ne kadar doğru söylesek te sen bize inanmazsın" dediler.

Yusufun kardeşleri, babaları Yukaba dediler ki: "Ey babamız, biz ok atma yarışı yapmak için gitmiştik. Yusufu da elbiselerimizin ve diğer eşyamızın yanına bırakmıştık. Nê yazık ki biz gittikten sonra kurt gelip onu yemiş. Biz şimdi doğruyu söylesek de sen bize inanmazsın".

وَجَآءُو عَلَىٰ قَمِيصِهِۦ بِدَمٍ كَذِبٍ ۚ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنفُسُكُمْ أَمْرًا ۖ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ ۖ
وَٱللَّهُ ٱلْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾

18- Yusufun gömleğine başka bir kan bulaştırarak getirdiler. Yakub: "Bilakis nefsiniz size başka bir şeyi hoş gösterdi. Artık bana düşen, güzelce bir sabır. İddialarınız karşısında ancak Allahtan yardım istenir" dedi.

* Mücahid Süddî ve diğer âlimlerden, bu âyetin izahında şunları söyledikleri nakledilmektedir: "Yusufun kardeşleri onu kuyuya attıktan sonra onu, kurdun yediğini ispat edebilmek için bir kuzu kesmiş ve Yusufun elbiselerini onun kanına bulamışlardı. Fakat onlar, gömleği ve diğer elbiseleri bazı yerlerinden yırtmayı akıl edememişlerdi. Hz. Yakub, kana bulanmış elbiseleri görünce: "Eğer onu kurt yemiş olsaydı elbiselerini yırtardı, ben böyle yumuşak huylu kurt görmedim. Belki de siz, başka bir tuzak kurdunuz" demiş ve Allahın yardımına sığınmıştır.

وَجَآءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا۟ وَارِدَهُمْ فَأَدْلَىٰ دَلْوَهُۥ ۖ قَالَ يَٰبُشْرَىٰ هَٰذَا
غُلَٰمٌ ۚ وَأَسَرُّوهُ بِضَٰعَةً ۚ وَٱللَّهُ عَلِيمٌۢ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾

19- Bir kafile geldi. Sucularını kuyuya gönderdiler. Sucu kovasını kuyuya sarkıttı. Kovayı çekerken, Yusufun kovaya simsıkı sarılmış olduğunu görünce "Müjde, işte bir oğlan" diye bağırdı. Yusufu bir ticaret malı gibi gizlediler. Halbuki Allah, yaptıklarını çok iyi bilir.

Kardeşleri Yusufu kuyuya atıp gittikten sonra oraya bir kervan geldi. Sucularını gönderip kuyudan su getirmelerini istediler. Sucuları kovayı uzatınca, Yusuf kovaya yapıştı. Sucu kovayı çekip yukarı çıkarınca Yusufu gördü ve: "Müjde, işte bir oğlan çocuk" diye bağırdı. Kuyudan çıkan Yusufu gören kervancılardan bir kısmı, diğerlerinin de kendilerine ortak olmamaları

için onun ne olduğunu söylemediler ve dediler ki: "Bu bir eşyadır. Bunu bize, kuyunun sahipleri götürüp satmamız için verdiler". Halbuki Allah, Yusufun kardeşlerinin ve onu satın alanların ne yaptıklarını çok iyi bilmekteydi.

* Bazı müfessirler, Yusufun hür bir insan olduğunu gizleyerek onun, satılık bir köle olduğunu, Yusufun da gerçeği söylediği takdirde, kardeşlerinin, kendisini öldüreceklerinden korkarak ses çıkarmadığını söylemişlerdir. Taberi birinci görüşü tercih etmiştir.

وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ ﴿٢٠﴾

20- Yusufu, düşük fiyatla birkaç dirheme sattılar. Bunlar, Yusufu satma hususunda cömert davrandılar.

* İbn-i Abbas, Mücahid ve Dehhak'a göre Yusufu az bir paraya satanlar, onun kardeşleridir. Taberi de bu görüşü tercih etmektedir. Zira âyetin sonunda: "Bunlar, Yusufu satma hususunda cömert davrandılar" ifadesi vardır. Bu ifade, onu gözden çıkaran ve kaybolmasını isteyen kardeşlerinin ne pahasına olursa olsun onu satmış olabileceklerini göstermektedir.

* Katadeye göre ise Yusufu satanlar kervancılardır. Onu kuyudan çıkarmış fakat gerçek değerini bilemeyerek Mısır yöneticisine değerinden çok az bir pahaya satmışlardır.

وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِن مِّصْرَ لِامْرَأَتِهِ أَكْرِمِي مَثْوَاهُ عَسَىٰ أَن يَنفَعَنَا أَوْ
نَتَّخِذَهُ وَلَدًا ۚ وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ مِن تَأْوِيلِ
الْأَحَادِيثِ ۚ وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰ أَمْرِهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢١﴾

21- Yusufu Mısır'da satın alan kimse, karısına: "Ona iyi bak. Belki bize faydalı olur veya onu evlat ediniriz" dedi. Böylece biz Yusufu oraya

yerleştirdik. Ayrıca ona olayların yorumunu öğretelim diye böyle yaptık. Allah, emrini mutlaka yerine getirendir.

* Yusufu, Mısırın maliye bakanı olan ve "Aziz" ünvaniyla çağırılan "Kıtfir" isimli şahıs satın almış ve evine götürerek karısına şöyle demiştir: "Buna iyi bak. Belki büyüyünce bize faydalı olur veya onu evlat ediniriz".

Allah teala, Yusufun başından geçenleri bir hikmete binaen takdir ettiğini beyan ederek buyuruyor ki: "Biz onu, hem kardeşlerinin öldürmesinden kurtardık hem de Mısır topraklarında yerleştirdik ve oranın ileri gelen idarecilerinden yaptık. Bir de ona, olayların yorumunu, rüyaların tabirini öğretelim diye böyle yaptık".

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُۥٓ ءَاتَيْنَٰهُ حُكْمًا وَعِلْمًا ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٢٢﴾

22- Yusuf rüşdüne erince, biz ona, doğru hüküm verme kabiliyeti ve faydalı ilimler verdik. İşte iyiliklerde bulunanları da böyle mükâfaatlandırırız.

* Âyet-i Kerimede geçen: "Biz ona, doğru hüküm verme kabiliyeti ve faydalı ilimler verdik" ifadesi, "Biz Yusufa Peygamebrlik ve ilim verdik", Veya "Biz Yusufa, Peygamber olmadan önce akl-ı Selim ve ilim verdik". Yahut: "Biz Yusufa anlayış kabiliyeti ve ilim verdik" şekillerinde izah edilmiştir.

* Âyet-i Kerimenin son bölümü, Peygamber efendimiz (s.a.v.)i teselli etmekte ve gelecekte, inkârcılar karşısında kuvvetleneceğini bildirerek ona mânevi bir güç vermektedir.

Evet, Allah teala o gün Hz. Yusufu nasıl kardeşlerinin kötülüklerinden korumuş ve onu Mısır ülkesinin idaresinde en yüksek mevkiye getirmişse, Hz. Muhammed (s.a.v.)i de Kureyşliler karşısında kormuuş ve neticede onu, dünyanın en büyük devletlerini sarsan bir devlet kurmaya ve Allahın dinini hakim kılmaya muvaffak etmiştir.

وَرَٰوَدَتْهُ ٱلَّتِى هُوَ فِى بَيْتِهَا عَن نَّفْسِهِۦ وَغَلَّقَتِ ٱلْأَبْوَٰبَ وَقَالَتْ هَيْتَ
لَكَ ۚ قَالَ مَعَاذَ ٱللَّهِ ۖ إِنَّهُۥ رَبِّىٓ أَحْسَنَ مَثْوَاىَ ۖ إِنَّهُۥ لَا يُفْلِحُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٢٣﴾

23- Yusufu, evinde yaşadığı kadın baştan çıkarmak istedi. Kapıları sıkı sıkıya kapattı "Haydi gel" dedi. Yusuf: "Allaha sığınırım. Efendim olan kocan bana iyilik yapmıştır. Şüphesiz ki zalimler hiçbir zaman kurtuluşa eremezler" dedi.

Yusufun, evinde bulunduğu Mısır Azizinin hanımı, kapıları kapattı ve Yusufa: "Haydi gel" dedi. Yusuf ise ona: "Beni davet ettiğin şeyden Allaha sığınırım. O beni korusun. Ayrıca, senin kocan olan efendim bana ikramda bulundu ve bana güvendi. Ben, onun ailesine ihanet edemem. Şüphesiz ki Allah kendisine iyilikte bulunana ihanet eden zalimleri asla kurtuluşa erdirmez" dedi.

وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِۦ ۖ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَآ أَن رَّءَا بُرْهَٰنَ رَبِّهِۦ ۚ كَذَٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ
ٱلسُّوٓءَ وَٱلْفَحْشَآءَ ۚ إِنَّهُۥ مِنْ عِبَادِنَا ٱلْمُخْلَصِينَ ﴿٢٤﴾

24- Şüphesiz ki o kadın, Yusufa yaklaşarak onu baştan çıkarmak istemişti. Eğer Yusuf, rabbinin mucizesini görmeseydi, kadının arzularına uyabilirdi. Yusufu, ihanetten ve fuhuştan alıkoymak için biz ona böyle yaptık. Çünkü o, ihlaslı kullarımızdandı.

Mısır azizinin karısı, Yusufu kendisine celbedecek şekilde davranarak kendisine yaklaşmasını istedi, Yusuf da Allahın korkusu ve koruması olmasaydı ona meyletmişti. Allah onu korudu ve mucizesiyle o kadına yaklaşmaktan alıkoydu. Böylece Allah onu kötülükten ve hayasızlığa düşmekten korumuş oldu. Çünkü o, Allahın ihlaslı kullarındandı.

وَٱسْتَبَقَا ٱلْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصَهُۥ مِن دُبُرٍ وَأَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَا ٱلْبَابِ ۚ
قَالَتْ مَا جَزَآءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوٓءًا إِلَّآ أَن يُسْجَنَ أَوْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٥﴾

25- Yusufla kadın, kapıya doğru birlikte koşuştular. Kadın, Yusufun gömleğini arkadan, boydan boya yırttı. Kapıdayken, kadının kocasıyla karşılaştılar. Kocasını Yusufa karşı kışkırtan kadın: "Ailene kötülük yapmak isteyenin cezası zindana atılmak veya acı bir azaba uğratılmaktan başka ne olabilir" dedi.

Yusuf ile Azizin karısı kapıya doğru koşuştular. Yusuf kadından kaçıyor kadın Yusufu yakalamaya çalışıyordu. Kadın Yusufu yakalamaya çalışırken gömleğini arkadan yırttı. Tam kapının arkasına geldiklerinde karşılarına kadının kocası çıktı. Kadın, kocasını görünce, kendisini temize çıkarmak için Yusufu suçlayarak kocasına şöyle dedi: "Senin ailene ihanet etmek isteyenin cezası, zindana atılmaktan veya ağır bir cezaya uğratılmaktan başka ne olabilir?"

قَالَ هِيَ رَاوَدَتْنِي عَنْ نَّفْسِي وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ أَهْلِهَا إِن كَانَ قَمِيصُهُ
قُدَّ مِن قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٢٦﴾
وَإِن كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِن دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٧﴾

26-27- Yusuf: "Beni o baştan çıkarmak istedi" dedi. Kadının akrabasından biri "Eğer Yusufun gömleği ön tarafından yırtılmış ise kadının söyledikleri doğrudur. Yusuf yalancılardandır. Şayet Yusufun gömleği arkadan yırtılmışsa, kadın yalancıdır, Yusuf doğru söyleyenlerdendir" diye hakemlik etti.

Yusuf, kadın tarafından iftiraya uğradığını açıklayarak şöyle dedi: "Tam aksine o beni baştan çıkarmak istedi". Ayrıca kadının akrabasından bir şahit de şöyle dedi: "Eğer Yusufun gömleği ön tarafından yırtılmışsa, kadın doğru söylüyor, Yusuf yalancılardandır. Zira gömleğinin önden yırtılmış olması, Yusufun saldırdığını gösterir. Şayet gömleği arkadan yırtılmışsa kadın yalancıdır, Yusuf doğru söylemektedir. Zira gömleğin arkadan yırtılmış olması, kadının onu yakalamak istediğini gösterir".

فَلَمَّا رَأَىٰ قَمِيصَهُ قُدَّ مِن دُبُرٍ قَالَ إِنَّهُ مِن كَيْدِكُنَّ إِنَّ كَيْدَكُنَّ
عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾

28- Kadının kocası, Yusufun gömleğinin arkadan yırtıldığını görünce, karısına: "Bu, siz kadınların tuzağındandır. Doğrusu sizin tuzağınız pek büyüktür" dedi.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, Mısır Azizinin diliyle, kadınların tuzağının pek beter olduğunu beyan etmiş, Nisa sûresinin yetmişaltıncı âyetinde ise: "Şüphesiz ki Şeytanın hiylesi zayıftır" buyurmuştur. Bu da, erkekler için kadınların ne büyük bir imtihan vesilesi olduğunu göstermektedir.

Bu hususta Peygmber Efendimiz (s.a.v.) bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyurmaktadır:

عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَا تَرَكْتُ بَعْدِي فِتْنَةً أَضَرَّ عَلَى الرِّجَالِ مِنَ النِّسَاءِ.

"Ben, kendimden sonra ümmetimin erkekleri için kadınlardan daha zararlı bir fitne bırakmadım"(4)

يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هَٰذَا وَاسْتَغْفِرِي لِذَنبِكِ إِنَّكِ كُنتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ ﴿٢٩﴾

29- Yusufa dönerek: "Yusuf, sen bunu kimseye söyleme. "Karısına da: "Sen de işlediğin günahtan dolayı tevbe et. Muhakkak ki sen, günah işleyenlerden oldun" dedi.

Yusufun suçsuz olduğunu anlayan Mısır Azizi, ona, bu olaydan kimseye bahsetmemesini söylemiş, karısına da başka bir ceza tatbik etmeyerek "Sen de işlediğin günahdan dolayı tevbe et. Şüphesiz ki sen, bu hareketinle günah işlemiş oldun" demiştir.

* Taberiye göre bu sözleri Yusufa ve Azizin karısına söyleyen kimse, Azizin kendisi değil, daha önce zikredilen, kadının akrabasından olan şahittir. O şahit Yusufa: "Sen bu meseleyi kimseye söyleme" demiş kadına da, kocasından özür dilemesini söylemiştir.

وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَن نَّفْسِهِ قَدْ

(4) Buhari, K. en-Nikâh, bab:17/Tirmizî, K. el-Edeb, bab:31, Hadis No:2780/İbn-i Mâce, K. el-Fiten, bab:9, Hadis No:3998

شَغَفَهَا حُبًّا إِنَّا لَنَرَاهَا فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٣٠﴾

30- Şehirde kadınlar: "Azizin karısı, hizmetçisini baştan çıkarmak istemiş, delikanlının sevgisi kalbine işlemiş. Şüphesiz ki biz onu, apaçık bir sapıklık işinde görüyoruz" dediler.

Mısır şehrinin kadınları, Yusufla Azizin karısının hadisesi duyulunca, Azizin karısı hakkında şöyle dediler: "Büyük bir idareci olan Azizin karısı, hizmetçisini baştan çıkarmak istemiş. Yusufun sevgisi onun kalbine işlemiş. Şüphesiz ki biz, bu kadını, yaptıklarından dolayı apaçık bir sapıklık içinde görüyoruz."

فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَأً وَآتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ
مِّنْهُنَّ سِكِّينًا وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ
وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا هَٰذَا بَشَرًا إِنْ هَٰذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ ﴿٣١﴾

31- Vezirin karısı, şehirdeki kadınların, kendisi hakkındaki dedikodularını duyunca, onları evine davet etti. Onlara koltuklar hazırladı. Geldikleri zaman, ikram ettiği şeyleri yemeleri için, herbirerinin eline bıçak verdi. Ve Yusufa: "Yanlarına çık." dedi. Onlar Yusufu görünce hayretlere düşüp onu yüce bir varlık kabul ettiler.Yiyeceklerini kesecekleri yerde, ellerini kestiler. "Hâşâ, bu bir beşer değildir, olsa olsa üstün bir Melektir." dediler.

*Allah teala Hz.Yusufu çok güzel bir simada yaratmıştır. Mısırlı kadınlar onu görünce onun bir insan olmadığını düşünerek: "Hâşâ, bu beşer değil, olsa olsa üstün bir Melektir." demişlerdir.

Peygamber efendimiz, Miraca çıktığında Hz.Yusufla görüştüğünü söylemiş ve şöyle buyurmuştur:

فَفُتِحَ لَنَا. فَإِذَا أَنَا بِيُوسُفَ عليه السلام. إِذَا هُوَ قَدْ أُعْطِيَ شَطْرَ الْحُسْنِ.

"Bize üçüncü göğün kapısı açıldı. Bir de ne göreyim, Yusuf aleyhisselam karşımda. Meğer ona dünya güzelliğinin yarısı verilmiştir." (5)

(5) Müslim, K. el-İman, bab:259, Hadis No:162/Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.35.148, 286

قَالَتْ فَذَٰلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ ۖ وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَن نَّفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ ۖ وَلَئِن لَّمْ
يَفْعَلْ مَآ آمُرُهُ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُونًا مِّنَ الصَّاغِرِينَ ﴿٣٢﴾

32- Vezirin karısı şöyle dedi: "Beni ayıplayarak hakkımda dedikodu yaptığınız delikanlı işte budur. Onun, benim olmasını istedim. Fakat kabul etmedi, iffetini korudu. Yemin olsun ki emrettiklerimi yapmazsa, muhakkak ki zindana atılacak ve aşağılanmışlardan olacaktır."

*Bütün bu olup bitenlerden sonra Azizin karısı yine de aklına koyduğunu yapmaya çalışmış, Yusufun, teklifini kabul etmemesi halinde onu zindana attıracağını ve zillete düşüreceğini söyleyerek tehdit etmiştir. Fakat Hz.Yusuf bütün bu tehditlere rağmen Şeytana uymamış, nefsine hakim olmasını bilmiş namus ve şerefiyle zindanda yaşamayı tercih etmiş ve Allaha yönelerek şöyle niyazda bulunmuştur:

قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ ۖ وَإِلَّا تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ أَصْبُ
إِلَيْهِنَّ وَأَكُن مِّنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٣٣﴾

33- Yusuf şöyle dedi: "Ey rabbim, zindan benim için, bunların teklif ettiklerinden daha iyidir. Eğer tuzaklarını benden uzaklaştırmazsan onlara uyar ve cahillerden olurum."

*Evet, Hz.Yusuf, serbest olarak hayasızca yaşamaktansa, zindanda mahkum yaşamayı tercih etmiştir. Böylece, hiçbir gölgenin bulunmadığı kıyamet gününde, arşIn gölgesinde gölgelenecek olan yedi sınıftan birine misal olmuştur.

Resulullah (s.a.v.) bu yedi sınıfı açıklayan bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyurmuştur:

قَالَ سَبْعَة يظلهم الله في ظله يوم لا ظل الا ظله : الامام العادل وشاب نشأ
في عبادة ربه ورجل قلبه معلق في المساجد ورجلان تحبان الله اجتمعا عليه

وتفرقا عليه ورجل طلبته ذات منصب وجمال فقال اى اخاف الله ورجل تصدق اخفى حتى لا تعلم شماله ما تنفق بيمينه ورجل ذكر الله خاليا ففاخت عيناه.

"Yedi kimse vardır ki hiçbir gölgenin bulunmadığı sadece Allahın gölgesinin bulunduğu bir günde, Allah onları kendi özel gölgesinde gölgelendirecektir. Bunlar, âdil olan hükümdar, rabbine ibadet ederek yetişen genç, kalbi Mescitlere bağlı olan kişi, Allah için birbirini seven ve Allah için biraraya gelip ve Allah için birbirlerinden ayrılan iki kişi, asalet ve güzellik sahibi bir kadın kendisini davet ettiği halde: "Ben, Allahtan korkarım." diyerek onu reddeden kişi, sadaka verirken sağ elinin verdiğini sol eline hissettirmeyecek şekilde gizlice sadaka veren kişi ve kimsenin olmadığı yerde Allahı anarak gözlerinden yaş döken kişidir." (6)

فَٱسْتَجَابَ لَهُۥ رَبُّهُۥ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٣٤﴾

34- Rabbi, Yusufun duasını kabul etti ve kadınların tuzağını ondan uzaklaştırdı. Şüphesiz ki Allah, herşeyi çok iyi işitendir, çok iyi bilendir.

*Yusuf aleyhisselam rabbine ihlasla ve samimiyetle dua etmiş o da duasını kabul etmiştir. Allaha samimiyetle dua edildiği takdirde bu duanın kabul edileceği, diğer bir âyette şöyle beyan ediliyor: "Bana dua edin ki duanızı kabul edeyim..." (7)

ثُمَّ بَدَا لَهُم مِّنۢ بَعْدِ مَا رَأَوُا۟ ٱلْـَٔايَـٰتِ لَيَسْجُنُنَّهُۥ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٣٥﴾

35- Sonra kadının tarafları, Yusufun suçsuz olduğunu gösteren delilleri görmelerine rağmen, yine de, onu bir müddet zindana atmayı uygun buldular.

(6) Buhari, K. el-Ezan, bab:36, K. ez-Zekât, bab:16/Müslim, K. ez-Zekât bab:91, Hadis-No:1031/Tirmizî, K. Ez-Zühd, bab:53, Hadis No:2391

(7) Mümin Suresi, âyet:60

Mısır veziri ve kendileriyle istişarede bulunan diğer kişiler, gömleğin arkadan yırtılması ve benzeri, Yusufun suçsuzluğunu gösteren delilleri görmelerine rağmen yine de belli bir süre için Yusufu zindana atmayı uygun gördüler.

*Süddî, vezir ve adamlarının, Yusuf aleyhisselamı herşeye rağmen hapsetmek istemelerinin sebebinin, vezirin karısı hakkında çıkan söylentileri susturmak olduğunu söylemişlerdir.

وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِ ۖ قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرَانِي أَعْصِرُ خَمْرًا ۖ وَقَالَ الْآخَرُ
إِنِّي أَرَانِي أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِي خُبْزًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ ۖ نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِهِ ۖ إِنَّا نَرَاكَ
مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٦﴾

36- Yusufla beraber zindana iki genç daha girdi. Onlardan biri Yusufa: "Rüyamda kendimi, şaraplık üzüm sıkarken gördüm." dedi. Diğeri de: "Ben de kendimi, başımda ekmek taşıyor ve kuşlar da ondan yiyor gördüm. Bize, bu gördüklerimizin tabirini yap. Şüphesiz ki biz seni, iyilik yapanlardan görüyoruz." dediler.

* Yusufla beraber zindana iki genç daha girmişti. Bu gençlerden birinin, Kralın içki sunucusu, diğerinin ise fırıncısı olduğu zikredilmiş bunların hapsedilme sebebinin de, Kralın, kendisini zehirlemelerinden şüphe etmesi hadisesi olduğu rivayet edilmiştir.

Yusuf aleyhisselam, kendisiyle birlikte hapiste bulunanlara çok iyi muamele yapıyor, hasta olanların başından ayrılmıyor, onlara gereken yardımı yapıyordu. Bu sebeple arkadaşları arasında itibar edilir olmuştu. Kral tarafından hapsedilen iki genç te, kendisine itimat ettikleri için, gördükleri rüyaların tabirini Yusuftan istemişlerdi. Veya bu gençler gerçekte rüya görmemişler, sırf Yusufu imtihan etmek için böyle birer rüya uydurmuşlardı. Yusuf rüyaları tabir edince bunların gerçek rüyalar olmadıklarını söylemişler, Yusuf ise, kendileri hakkında yaptığı tabirin aynen çıkacağını söylemiş ve sonuç ta aynen çıkmıştır.

قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهِ إِلَّا نَبَّأْتُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمَا ۚ ذَٰلِكُمَا مِمَّا

عَلَّمَنِي رَبِّي إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَهُم بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٣٧﴾

37- Yusuf onlara şöyle dedi: "Gönderilen yemekler size uluşmadan, onun tabirini size bildireceğim. Bu, rabbimin bana öğrettiği ilimlerdendir. Ben, Allaha iman etmeyen, âhireti inkâr eden bir kavmin dininden uzaklaştım."

*Müfessirler bu âyet-i Kerimeyi farklı şekillerde izah etmişlerdir. Yukarıda verilen meal, bu izah şekillerinden biridir. Diğer bir izah şekline göre ise, âyetin mânâsı şöyledir: "Rüyanızda herhangi bir yemek görseniz, o yemeğin neyi ifade ettiğini, henüz olay meydana çıkmadan ben onu size söylerim. Bu bana, rabbimin öğretmiş olduğu ilimlerdendir. Zira ben, Allaha iman etmeyen bir topluluğun dininden uzaklaştım. Onlar, âhireti de inkâr eden bir topluluktu.

Yusuf aleyhisselam bunları söylerken, kendisinin bir kâhin olmadığını ve bu hususta kendisine özel bir ilim verildiğini ve bu özel ilim sayesinde rüyaları tabir ettiğini vurgulamak istemiştir.

Başka bir görüşe göre ise âyetin izahı şöyledir: Dünyada size herhangi bir yemek gönderilmeden önce, onun ne gibi bir yemek olduğunu bilir ve size haber veririm. Rabbim tarafından bana bunları bilme ilmi verilmiştir. Zira ben, Allaha iman etmeyen bin topluluğun diniden uzaklaştım. Onlar, âhireti de inkâr eden bir topluluktu.

Rivayet edildiğine göre, Mısır Kralı, mahkumlardan, öldürmek istediği kişiye zehirli bir yemek gönderir ve onu öldürtürdü. İşte Yusuf aleyhisselam, o iki mahkum arkadaşına, bu çeşit yemeklerin mahiyetini bilebileceğini ve onlara anlatabileceğini söylemek istemiştir.

Yusuf aleyhisselamın, rüyalarını tabir ettirmek isteyen bu arkadaşlarına, rüyalarının tabirini hemen söylemeyerek önce, Allahın, kendisine özel bir ilim verdiğini ve kendisinin tevhid inancına sahip olduğunu, insanların da böyle olmaları gerektiğini söylemesi ise şöyle izah edilmiştir: Yusuf aleyhisselam, rüyayı tabir ettirenlerden birinin, Kral tarafından asılarak öldürüleceğini bildiği için rüyaları hemen tabir etmeyip ortamı hazırlamış, kendisinin sağlam bir bilgiye sahip olduğunu anlatmış ve ölecek olan kişinin, tevhid inancını kabul ettikten sonra ölmesini istemiş ve bunun için de, rüyayı tabir etmeden önce, zikredilen sözleri söylemiştir.

وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَآءِيٓ إِبْرَٰهِيمَ وَإِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ ۚ مَا كَانَ لَنَآ أَن نُّشْرِكَ
بِاللَّهِ مِن شَىْءٍ ۚ ذَٰلِكَ مِن فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا وَعَلَى ٱلنَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا
يَشْكُرُونَ ﴿٣٨﴾

38- Ben atalarım, İbrahim, İshak ve Yakubun dinine sarıldım. Herhangi birşeyi Allaha ortak koşmak bize yakışmazdı. Bu, Allahın bize ve insanlara bir lütfudur. Fakat insanların çoğu yine de şükretmezler.

*Yusuf aleyhisselam bu âyet-i Kerimede, inkârcıların ve Allaha ortak koşanların dininden uzak durduğunu, Peygamber olan atalarının yolunu tuttuğunu, bu yoldan gidecek olan herkesin de doğru yolu bulmuş olacağını, bilmediği şeylerin de kendisine öğretileceğini ve iyilikte insanların rehberi olacağını beyan etmiştir. Fakat insanların çoğunun bundan gafil olduklarını, Allahın lütfuna karşı ona şükredecekleri yerde nankörlük edip haktan saptıklarını, muhatabı olan gençlerin de bunlardan ibret almaları gerektiğini açıklamaktadır.

يَٰصَٰحِبَيِ ٱلسِّجْنِ ءَأَرْبَابٌ مُّتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ ٱللَّهُ ٱلْوَٰحِدُ ٱلْقَهَّارُ ﴿٣٩﴾

39- Ey zindan arkadaşlarım, birbirlerinden ayrı uydurma rabler mi hayırlı yoksa bir ve herşeye galip olan Allah mı?

Ey hapis arkadaşlarım, hiçbir zarar veya menfaat vermeye gücü yetmeyen, çeşitli uydurma rablere tapmak mı hayırlıdır yoksa bir olan ve herşeyi kahretme gücüne sahip olan Allaha ibadet etmek mi daha hayırlıdır?

*Görüldüğü gibi Yusuf aleyhisselam burada hapishane arkadaşlarını açıkça tevhid inancına davet ediyor. Bundan sonra gelen âyette de, onların dinlerinin kendileri ve ataları tarafından uydurulmuş efsaneler olduğunu söylüyor.

مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءً سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا
أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ذَٰلِكَ الدِّينُ
الْقَيِّمُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٠﴾

40- Allahı bırakarak taptığınız ilahlar, sizin ve babalarınızın isimlendirdiği putlardan başka birşey değildir. Allah, onların, ilah diye isimlendirilmelerine dair hiçbir delil indirmemiştir. Hüküm ancak Allahındır. O, ancak kendisine ibadet etmemizi emretti. Doğru din işte budur. Fakat insanların çoğu bilmezler.

Sizin, Allahı bırakıp ta kendilerine tapmış olduğunuz heykeller, sizlerin ve atalarınızın, rabler ve ilahlar edindiğiniz bir takım âciz varlıklardır. Allah, bunların ilah diye isimlendirilmesine dair herhangi bir delil indirmemiş, fakat onları siz kendiniz uydurmuşsunuzdur. Hüküm verme ve tasarrufta bulunma sadece Allaha aittir. Aciz varlıkların böyle bir yetkisi yoktur. Mutlak hüküm sahibi olan Allah, ancak kendisine kulluk etmenizi emretmiştir. Fakat insanların çoğu bu gerçeği bilmezler. Tevhid inancını bırakıp başka yollara saparlar.

يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا وَأَمَّا الْآخَرُ فَيُصْلَبُ
فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ قُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ ﴿٤١﴾

41- Ey zindan arkadaşlarım, biriniz efendisine içki sunacak diğeriniz ise asılacak ve kuşlar başından yiyecektir. Sorduğunuz mesele artık olup bitmiştir.

Ey iki zindan arkadaşım, rüyasında üzümü sıkarak içki yaptığını göreniniz, zindandan çıkacak Krala içki sunacak, Başının üzerinde ekmek taşıdığını ve kuşların gelip o ekmekten yediğini göreniniz ise idam edilecek ve kuşlar gelip onun başından yiyecektir. Bana sormuş olduğunuz olay aynen böyle çıkacaktır: "Biz bu rüyayı gerçekten görmüştük veya görmemiştik." demeniz neticeyi değiştirmeyecektir.

وَقَالَ لِلَّذِي ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِّنْهُمَا اذْكُرْنِي عِندَ رَبِّكَ فَأَنسَاهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ فَلَبِثَ فِي السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ ﴿٤٢﴾

42- Yusuf, iki gençten, zindandan kurtulacağını umduğuna: "Efendinin yanında benden söz et." dedi. Şeytan ona, efendisinin huzurunda Yusufu hatırlatmayı unutturdu. Yusuf birkaç yıl daha zindanda kaldı.

Yusuf iki zindan arkadaşından, zindandan çıkıp kurtulacağına kannaat getirdiği kişiye şöyle dedi: "Benim, suçsuz olduğum halde zindana atıldığımı Krala hatırlat. "Fakat Şeytan, zindandan kurtulan bu kişiye, Krala, Yusuftan söz etmeyi unutturdu. Böylece Yusuf zindanda birkaç yıl daha kaldı.

*Anlaşılıyor ki Yusuf aleyhisselam zindana atılırken Kral yanıltılmıştır. Ve, Hz.Yusuf, durumunun ona hatırlatılması halinde hatasını anlayacağını ümit etmektedir. Bu sebepledir ki Hz.Yusuf zindandan çıkan arkadaşına: "Efendinin yanında beni hatırlat." demiştir. Fakat Allah teâlanın hikmeti icabından olarak, Şeytan o kişiye Hz.Yusuftan söz etmeyi unutturmuştur. Böylece, Yusuf aleyhisselamın suçsuzluğunun anlaşılmasıyla zindandan çıkarılması, birkaç yıl daha geri kalmıştır. Bu sürenin ne kadar olduğu âyette açıkça belirtilmemektedir. Bu müddetin, üç, beş, yedi veya dokuz yıl olduğuna dair görüşler ileri sürülmüşse de, kaç yıl olduğu tam olarak bilinememektedir. Taberi, yedi yıl diyen görüşü tercih etmiştir.

وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَىٰ سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعَ سُنبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي رُؤْيَايَ إِن كُنتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ ﴿٤٣﴾

43- Hükümdar: "Ben rüyamda yedi semiz ineği, yedi zayıf ineğin yediğini, yedi yeşil başak ve bir o kadar da kuru başak gördüm. Ey ileri gelenler, eğer rüya tabirini biliyorsanız bu rüyamı tabir ediniz." dedi.

Mısır hükümdarı, etrafında bulunan kimselere şöyle dedi: "Ben rüyamda gördümki yedi tane zayıf sığır, yine yedi adet besili sığırı yiyor. Yine yedi adet yeşil başak, yedi adet de kuru başak gördüm. Ey ileri gelenler, eğer rüya tabirinden anlıyorsanız bu rüyamın tabirin bana söyleyin. Zira ben bu rüyamdan korktum."

*Hz. Yusufun zindandan çıkma zamanı gelince, Allah teala onun için bir sebap yaratıyor ve ülkenin hükümdarı dikkat çekici bir rüya görüyor. Rüyasını önce etrafında bulunan güvendiği kişilere söyleyerek tabir etmelerini istiyor fakat onlar, bu rüyayı tabir etmekten âciz kalıyor ve şöyle diyorlar:

قَالُوٓا۟ أَضْغَٰثُ أَحْلَٰمٍ ۖ وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ ٱلْأَحْلَٰمِ بِعَٰلِمِينَ ﴿٤٤﴾

44- Onlar da: "Bunlar, karışık rüyalardır. Biz, böyle rüyaların tabirini bilmeyiz." dediler.

Hükümdarın etrafında bulunan kişiler ona şu cevabı verdiler: "Senin bu gördüğün şeyler, birtakım karışık ve aldatıcı rüyalardır. Biz, böyle şeylerin yorumunu bilmiyoruz."

*Hükümdarın ileri gelen adamları rüyanı tabiri konusunda ona bu cevabı verdiklerinde, Hz.Yusufun, zindanda kendisiyle beraber olduğu arkadaşı Yusufu hatırlamış, bu rüyayı ancak onun tabir edebileceğini düşünmüş ve gidip zindanda onunla konuşmayı teklif etmiştir.

Âlimler, rüya hakkında çeşitli bilgiler vermiş ve onun üç kısma ayrıldığını söylemişlerdir.

Birincisi: Allah tarafından kişiye uyku esnasında ilham edilen ve o kişinin geleceğiyle alakalı olan telkinlerdir. Asıl rüya işte budur.

İkincisi: Kişiye uyku esnasında gelen Şeytani bir telkindir. Buna, karışık rüyalar. denir.

Üçüncüsü: Kişinin bizzat kendi nefsinden kaynaklanan vesveselerdir.[8]

Peygamber efendimiz (s.a.v.) rüya hakkında bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyurmaktadır:

(8) Bkz. Buhari, K. et-Ta'bir, bab:26

سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ الرُّؤْيَا الْحَسَنَةُ مِنَ اللهِ فَإِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ مَا يُحِبُّ فَلاَ يُحَدِّثْ بِهِ إِلاَّ مَنْ يُحِبُّ وَإِذَا رَأَى مَا يَكْرَهُ فَلْيَتَعَوَّذْ بِاللهِ مِنْ شَرِّهَا وَمِنْ شَرِّ الشَّيْطَانِ فَلْيَتْفُلْ ثَلاَثًا وَلاَ يُحَدِّثْ بِهَا أَحَدًا فَإِنَّهَا لَنْ تَضُرَّهُ.

"Güzel rüya Allah tarafındandır. Sizden kim, hoşuna giden bir rüya görecek olursa onu sadece sevdiği bir kimseye anlatsın. Kim de hoşuna gitmeyen bir rüya görecek olsa onun ve Şeytanın şerrinden Allaha sığınsın. Üç kere (sol tarafına) tükürsün. Onu kimseye anlatmasın. Böyle yaptığı takdirde o rüya ona asla zarar veremeyecektir." (9)

وَقَالَ الَّذِي نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَا أُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ فَأَرْسِلُونِ ﴿٤٥﴾

45- Yusufun, zindandaki iki arkadaşından, kurtulanı, aradan uzun bir zaman geçtikten sonra birgün Yusufu hatırlayarak: "Rüyanın tabirini ben yaptırayım, beni, rüya tabir eden biri var ona yollayın." dedi.

Yusufun, zindandaki iki arkadaşından, zindandan kurtulanı, aradan uzun bir müddet geçtikten sonra, hükümdarın gördüğü rüya üzerine Yusufu hatırladı. Ve hükümdarın rüyasını da ona tabir ettirmek istedi ve onlardan, kendisini, Yusufun yanına göndermelerini istedi. Yusufun yanına varıp şöyle dedi:

يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْتِنَا فِي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنْبُلاَتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ لَعَلِّي أَرْجِعُ إِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٤٦﴾

46- Ey Yusuf, ey doğru sözlü kişi, rüyada görülen yedi semiz ineği, yedi zayıf ineğin yemesi, yedi yeşil başak ve bir o kadar da kuru başak ne demek? Bize tabir et. Umarım ki yaptığın tabiri insanlara götürünce ne demek olduğunu anlarlar." dedi.

(9) Buhari, K. et-Ta'bir, bab:46

Mısır hükümdarı, Hz. Yusufun, zindandan çıkan arkadaşını ona gönderdi. Bu kişi zindana varıp Yusufu gördü ve şöyle dedi:

Ey Yusuf, ey özü sözü doğru olan kişi, şu rüyayı tabir eder misin? Rüyada yedi besili sığırı yedi zayıf sığır yiyor, yedi yeşil başak yedi de kuru başak görülüyor. Bunun tabiri nedir? Sen bunu bana izah edersen ben de gidip insanlara açıklayabilirim. Onlar da böylece bu rüyanın bana izah edersen ben de gidip insanlara açıklayabilirim. Onlar da böylece bu rüyanın tabirini öğrenmiş olurlar."

* Bunun üzerine Yusuf (a.s.), tabrinden âciz kaldıkları rüyayı yorumlayarak şöyle dedi:"

قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأَبًا فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِي سُنْبُلِهِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَأْكُلُونَ ﴿٤٧﴾

47- Yusuf şöyle dedi: "Siz, âdetiniz olduğu üzere yedi yıl ekin ekeceksiniz. Yiyeceğiniz az bir miktar hariç, diğerlerini başağında bırakın.

Yusuf şöyle dedi: "Daha önce ektiğiniz gibi bundan sunra da âdetiniz üzere yine yedi sene ekin ekeceksiniz. Ektiğiniz ekinlerden elde ettiğiniz mahsullerin, yediğiniz az bir miktarın dışında kalanını, zayi olmaktan korumak için başağının içinde bırakın."

*Bazı âlimler, bu âyet-i Kerimeyi şöyle izah etmişlerdir: "Yedi sene peşpeşe ekin ekmelisiniz. Bu ekinlerden, yiyebileceğiniz az bir miktarın dışında kalanını, başakları içinde bırakarak depolayın."

Yusuf aleyhisselam, âyet-i Kerimede ifade edildiği gibi, ekinlerin, başakları içinde muhafaza edilmelerini tavsiye etmiştir. Zira, ekinlerin, başakları içinde bekletilmesi, onların, uzun zaman muhafaza edilmeleri bakımından çok önemlidir.

ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تُحْصِنُونَ ﴿٤٨﴾

48- Sonra bunun ardından yedi yıl kıtlık olacak. Sakladığınız az bir miktar hariç, biriktirdiğiniz bütün mahsulleri yeyip bitirecek.

Sonra o bolluk yıllarının arkasından yedi kurak sene gelecek, daha önce biriktirdiklerinizi yeyip bitirecek. Biriktirdiğiniz mahsullerden çok az bir miktar kalacak.

*İşte rüyada görülen yedi cılız inek te bu yedi kıtlık senesine işarettir. Bu cılız ineklerin, besili inekleri yemesi, anlaşıldığı gibi, bolluk senesinin ürünlerinin bu kıtlık seneleri süresince yenilip bitirilmesidir.

ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ ﴿٤٩﴾

49- Bu kıtlık yıllarının ardından, insanların yağmur göreceği bereketli bir yıl gelecek. O zaman insanlar, çeşitli ürünleri sıkıp faydalanacaklar."

Geçirilen bu kıtlık yıllarından sonra, bol yağmurların yağdığı bir yıl gelecek, o yılda insanlar, zeytin, üzüm, şekerkamışı gibi çeşitli mahsulleri sıkıp yağ ve sularından faydalanacaklar.

*Yusuf aleyhisselamın haber verdiği bu son bir yıl'a, hükümdarın rüyasında bir işaret yoktur. yusuf aleyhisselam bunu bir Peygamber olarak, Allahın, kendisine bildirdiği bir gayb haberi olarak anlatmaktadır.

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ ۖ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ مَا
بَالُ النِّسْوَةِ اللَّاتِي قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ ۚ إِنَّ رَبِّي بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ ﴿٥٠﴾

50- Hükümdar: "Yusufu buraya getirin." dedi. Hükümdarın elçisi Yusufa gelince Yusuf ona: "Efendine git, ellerini bıçakla kesen o kadınlar ne istiyordu?" diye sor, Şüphesiz ki rabbim, o kadınların tuzağını çok iyi bilendir." dedi.

Mısır hükümdarı, rüyanın, Yusuf tarafından tabir edilme şeklini duyunca: "Yusufu bana getirin." dedi. Hükümdarın elçisi Yusufun yanına varınca Yusuf ona dedi ki: "Efendine git. Ellerini bıçakla kesen o kadınların, özellikle beni

zindana attıran kadının maksadı neydi?" diye sor. Şüphesiz ki rabbim olan Allah, bu kadınların tuzağını çok iyi bilmektedir. Ve onlara, layık oldukları cezayı verecektir." dedi.

قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ إِذْ رَاوَدتُّنَّ يُوسُفَ عَن نَّفْسِهِ ۚ قُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ
مِن سُوءٍ ۚ قَالَتِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ الْآنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ أَنَا رَاوَدتُّهُ عَن نَّفْسِهِ وَإِنَّهُ
لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٥١﴾

51- Hükümdar kadınlara sordu: "Yusufu baştan çıkarmak istemekteki maksadınız neydi? Kadınlar: "Hâşâ biz ondan bir kötülük görmedik." dediler. O zaman Azizin karısı: "Şimdi gerçek ortaya çıktı. Ben onu baştar çıkarmak istemiştim. Şüphesiz ki o, doğru söyleyenlerdendir." dedi.

*Görüldüğü gibi yıllar sonra da olsa Yusuf aleyhisselamın suçsuz olduğu ortaya çıkmış, vezirin karısı bizzat hükümdarın huzurunda, suçun kendisinde olduğunu itiraf etmiş, Yusufun iffetli bir kimse olduğunu ve ekmeğini yediği efendisine ihanet etmediğini açıklamıştır.

ذَٰلِكَ لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ ﴿٥٢﴾

وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي ۚ إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي ۚ إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَّحِيمٌ
﴿٥٣﴾

52- Yusuf dedi ki: "Bu, (Hemen zindandan çıkmayıp diretmem) Azizin gıyabında kendisine ihanette bulunmadığımı ve Allahın, hainlerin tuzağını başarıya ulaştırmayacağını bilmesi içindir.

53- Ben, nefsimi temize çıkarmak istemem. Çünkü nefis, şüphesiz ki çokça kötülüğü emredendir. Ancak, rabbimin merhamet ettiği müstesnadır. Şüphesiz ki rabbim, çok affeden, çok merhamet edendir.

*Bu iki âyet-i Kerimedeki ifadenin, Hz.Yusufa mı yoksa vezirin karısına mı ait olduğu hakkında iki görüş vardır.

Mücahid, Sa'd b.Cübeyr, İkrime, Dehhak, Hasan-ı Basrî ve Katade'ye göre bu ifadeler Hz.Yusufa aittir. Taberi de bu görüşü tercih etmiştir. Bunlar, bir önceki âyetin ifadesinin, vezirin karısına ait olmasının bu iki âyetteki ifadenin de Hz.Yusufa ait olmasına mani olamayacağını söylemişlerdir. Zira âyetlerdeki ifadelerden herbirinin kime ait olduğu dolaylı olarak ta olsa anlaşılmaktadır. Bunların görüşüne göre âyetin izahı şöyledir:

*Vezirin karısının itiraflarından sonra Yusuf şöyle dedi: "Ben hemen zindandan çıkmayıp, olayın, kadınlardan sorulup açıklığa kavuşturulmasını istedim ki, vezir, evinde bulunmadığı bir sırada ona ihanet etmediğimi ve Allahın, hainlerin tuzağını başarıya ulaştırmayacağını bilmiş olsun. Ben nefsimi her türlü hata ve kusurlardan temize çıkarmek için söylemiyorum. Zira nefis muhakkak ki kötülükleri çok emredendir. Ancak rabbimin merhamet ederek korudukları hariçtir. Zira rabbim çok affeden ve çok merhamet edendir."

Diğer bir görüşe göre bu iki âyette zikredilen ifade, vezirin karısına aittir. Zira bunlardan önceki âyette, vezirin karısının konuştukları zikredilmektedir. Bu âyetlerdeki ifadeleri de aynı konuşmanın devamı saymak, ifadelerin birbirini takibindeki sıralamaya daha uygundur. İbn-i Kesir bu görüşü tercih etmiştir. Bu görüşe göre de bu iki âyetin izahı şöyledir:

"Vezirin karısı sözlerine devamla şöyle dedi: "Benim bu itirafta bulunmamın sebebi: Kocamın bulunmadığı bir zamanda fiilen bir ihanette bulunmadığımı, sadece bu genci davet ettiğimi, onun da bundan çekindiğini bilsin. Bir de Allahın, hainlerin tuzağını başarıya eriştirmeyeceğini anlasın. Ben, nefsimi temize çıkarmak istemiyorum. Zira nefis, şüphesiz çok kötülüğü emredendir. Benim, Yusufu davetim bundan dolayı oldu. Rabbimin merhamet ederek himaye ettiği nefisler müstesnadır. Şüphesiz ki rabbim, çokça affeden ve merhamet edender.

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِي فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا

مَكِينٌ أَمِينٌ ﴿٥٤﴾

54- Hükümdar Yusufun suçsuz olduğunu anlayınca: "Onu huzuruma getirin, onu maiyetime alayım." dedi. Yusuf onunla konuşunca hükümdar Yusufa: "Bugün senin, bizim yanımızda mühim bir yerin vardır. Sen, emin bir kimsesin." dedi.

*Mısır hükümdarı, Yusuf aleyhisselamın suçsuz olduğunu, ilmine ve ahlakına güvenilir bir kimse olduğunu anlayınca, onun, kendisi için faydalı bir kimse olduğu kanaatine varmış ve adamlarına şöyle demiştir: "Yusufu yanıma getirin ben onu maiyetime alayım, özel adamlarından olsun."

Hükümdarın adamları Yusuf aleyhisselamı getirdiler. Hükümdar onunla konuşunca onun şahsiyetini takdir etti ve ona: "Artık sen, bugünden itibaren bizim yanımızda büyük bir mevki sahibi ve kendisine güvenilir birisin." dedi.

قَالَ اجْعَلْنِي عَلَىٰ خَزَائِنِ الْأَرْضِ ۖ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ ﴿٥٥﴾

55- Yusuf hükümdara: "Beni, ülkenin hazinelerinin başına getir. Çünkü ben, iyi muhafaza eden ve iyi bilen birisiyim." dedi.

*Hz.Yusufun, Mısır hükümdarından vazife istemesi, Peygamber olması hasebiyle insanları kendisi yönettiği takdirde onları hak yola götüreceği inancındandır. Bu istek bir makam hırsı olmayıp, üzerine düşen bir görevi yerine getirmektir.

Ayet-i Kerimenin sonunda, Yusuf aleyhisselamın: "Çünkü ben iyi muhafaza eden ve iyi bilen biriyim." demesi, kendisini övmek değil, tanımayanlara kendisini tanıtmak içindir.

وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ يَتَبَوَّأُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ ۚ نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَاءُ ۖ وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾

56- Böylece biz Yusufu, yeryüzünde mevki sahibi kıldık. Yusuf artık dilediği yerde kalabiliyordu. Biz, merhametimizi dilediğimize veririz. İyilik edenlerin mükâfaatını asla zayi etmeyiz.

*Ayet-i Kerimede, Yusuf aleyhisselamın vazife istemesi karşısında hükümdarın ona ne gibi bir vazife verdiği açıklanmamaktadır. Ancak bu Surenin yetmişsekizinci âyetinde, Yusuf aleyhisselamın, kardeşleri kendisini tanımadıkları halde ona: "Ey Aziz, bunun oldukça yaşlı bir babası var." diye hitab etmişlerdir. Buradan anlaşılmaktadır ki Yusuf aleyhisselam, Mısırın veziridir. Hükümdar ona vezirlik vermiştir.

İbn-i İshak ise, Yusuf aleyhisselamın, Mısırın veziri olan "Kıtfîr"in ölümünden sonra onun hanımıyla evlendiğini, bu evlilikten iki çocuğunun olduğunu ve Yusuf aleyhisselamın, Mısır hükümdarı tarafından vezir tayin edildiğini rivayet etmektedir.

وَلَأَجْرُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٥٧﴾

57- İman edip Allahtan korkanlar için, âhiretin mükâfaatı elbette daha hayırlıdır.

Allaha ve âhiret günü ne iman edip, cezalandırmasından korkarak ona ittat edenler için âhirette verilecek olan mükâfaat, bu dünyada verilen nimetlerden daha hayırlıdır. Bu sebeple Yusufa âhirette daha hayırlı nimetler verilecektir.

وَجَاءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُ مُنكِرُونَ ﴿٥٨﴾

58- Yusufun kardeşleri yiyecek temini için Mısıra varıp Yusufun huzuruna çıkınca Yusuf kardeşlerini tanıdı amma onlar Yusufu tanımadılar.

*İbn-i İshak, Süddî ve diğer müfessirler, Yusuf aleyhisselamın kardeşlerinin Mısıra gelişlerini şöyle izah etmişlerdir:

Kardeşlerinin, Yusuf aleyhisselamı kuyuya atmalarından sonra, aradan yıllar geçmişti. Yusuf aleyhisselam Mısıra vezir olmuş, Mısır hükümdarının rüyasında gördüğü gibi yedi yıl bolluk olmuş ondan sonra da kıtlık yılları gelmişti. Yusuf aleyhisselam, bolluk yıllarında tedbir alarak kıtlık yılları için hububat depo etmişti. Bu sebeple kendi ülkesinin ihtiyaçlarını karşıladığı gibi diğer ülkelerden gelen insanlara da, kişi başına bir deve yükü olmak üzere gıda maddeleri satıyordu. Kenan ilinde oturan Yakub aleyhisselamın oğulları da bu durumu duymuş onlar da ihtiyaçları olan gıda maddelerini almak üzere Mısıra gelmişlerdi. Bunlar, Yusuf aleyhisselamın huzuruna girdiklerinde, Yusuf aleyhisselam onları tanımış fakat kardeşleri onu tanıyamamışlardı. Zira Yusuf

aleyhisselam kuyuya atılırken henüz çocuk denecek bir yaştaydı. Ayrıca kardeşleri Yusuf aleyhisselamın sağ kalıp böyle bir mevkiye erişebileceğini de hiç düşünmemişlerdi.

وَلَمَّا جَهَّزَهُم بِجَهَازِهِمْ قَالَ ائْتُونِي بِأَخٍ لَّكُم مِّنْ أَبِيكُمْ أَلَا تَرَوْنَ أَنِّي
أُوفِي الْكَيْلَ وَأَنَا خَيْرُ الْمُنزِلِينَ ﴿٥٩﴾

59- Yusuf yüklerini hazırlatınca onlara şöyle dedi: "Bir daha gelişinizde, baba bir kardeşinizi de bana getirin. Görmüyor musunuz? ben ölçüyü bol tutuyorum. Misafirlere ikram edenlerin hayırlısıyım." dedi.

* Yusuf aleyhisselamın kardeşleri yanına gelince, Yusuf aleyhisselam onlara, niçin geldikelrini sormuş, onlara, casusluk yapabileceklerini ihsas ettirmiş, bunun üzerine kardeşleri, kendileri hakkında düşünülebilecek şüpheler bertaraf etmek için, kimin oğulları olduklarını, kaç kardeşleri bulunduğunu izah etmişler, bunun üzerine Yusuf aleyhisselam, bir daha geldiklerinde üvey kardeşleri olan ve aslında Yusuf aleyhisselamın ana bir öz kardeşi olan Bünyamini de getirmelerini istemiş, bunun için onları hem teşvik etmiş hem de getirmedikleri takdirde ne yapacağını açıklayarak şöyle demiştir:

فَإِن لَّمْ تَأْتُونِي بِهِ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِندِي وَلَا تَقْرَبُونِ ﴿٦٠﴾

60- Eğer onu bana getirmezseniz, artık benden size bir ölçek bile yok. O zaman bana yakın olmayın."

Eğer sizin, baba bir kardeşiniz olan Bünyamini getirmeyecek olursanız size ölçüp verebileceğim hiçbirşey yoktur. Memleketime de yaklaşmayın.

قَالُوا سَنُرَاوِدُ عَنْهُ أَبَاهُ وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ ﴿٦١﴾

61- Yusufa kardeşleri: "Babasını ikna etmeye çalışacağız. Bu husust elimizden geleni yapacağız." dediler.

Yusufun kardeşleri şu cevabı vermişlerdir: "O kardeşimizi babamız yanından ayırmak istemez. Fakat biz kendisini ikna etmeye çalışacağız. Zannediyoruz bunda muvaffak ta oluruz."

وَقَالَ لِفِتْيَانِهِ اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ فِي رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا إِذَا انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٦٢﴾

62- Kardeşleri, ülkelerine dönme hazırlığına başlayınca, Yusuf, adamlarına: "Satın alınan malların bedellerini yüklerine koyun, belki ailelerine döndüklerinde bunu anlarlar da tekrar gelirler." dedi.

* Yusuf aleyhisselam bunu yapmakla, kardeşlerinin, ülkelerine döndükten sonra gıda maddeleri almak için tekrar geri dönüp gelmelerini sağlamak istiyordu. Bu onların tekrar dönmeleri için bir teşvikti. Zira onlarla tanışması ve artık olayın aydınlığa kavuşması için tekrar gelmelerini istiyordu.

فَلَمَّا رَجَعُوا إِلَىٰ أَبِيهِمْ قَالُوا يَا أَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ فَأَرْسِلْ مَعَنَا أَخَانَا نَكْتَلْ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٦٣﴾

63- Babalarına dönünce: "Ey babamız, bize yiyecek verilmesi yasak edildi. Kardeşimizi de bizimle gönder ki, yiyecek maddelerini alabilelim. Şüphesiz ki biz, onu koruruz." dediler.

* Yusuf aleyhisselamın kardeşleri, Mısırdan memleketlerine döndüklerinde, babalarına, kendilerine bundan böyle zahire verilmeyeceğini söyleyerek söze başlamışlar, sanki bu sefer de boş gelmişler intibaı ile konuşmuşlardı. Bunun sebebi de kardeşleri Bünyamini babalarından istemeye yüzlerinin olmamasındandı. Zira daha önce Yusufu da götürmüşler fakat geri getirmemişlerdi. Bu sebeple önce böyle bir giriş yapmışlar, arkasından da, kardeşleri Bünyaminin de gönderilmesi halinde kendilerine yiyecek maddeleri verileceğini söylemişlerdir.

Oğullarının, bu sefer de Bünyamini götürmek istemeleri ve onu koruyacaklarına dair kesin söz vermelerine rağmen, Yakub aleyhisselam, oğullarına itimatsızlığını hissettirerek şöyle demiştir:

قَالَ هَلْ آمَنُكُمْ عَلَيْهِ إِلَّا كَمَا أَمِنْتُكُمْ عَلَىٰ أَخِيهِ مِن قَبْلُ ۖ فَاللَّهُ خَيْرٌ
حَافِظًا ۖ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿٦٤﴾

64- Yakub onlara şöyle dedi: "Ben bu oğlumu, daha önce size Yusufu emanet ettiğim gibi mi emanet edeyim? Koruyucu olarak Allah daha hayırlıdır. Çünkü o, merhametlilerin en merhametlisidir." dedi.

*Yakub aleyhisselam, oğullarına, daha önce Yusuf için de, onu koruyacaklarına dair vaadlerde bulunup fakat onu korumadıklarını söylüyor ve neticede Allaha sığınarak, onun himaye ve merhametini diliyor. Bu son ifadeden anlaşılıyor ki Yakub aleyhisselam kendisini, oğlu Bünyamini de kardeşlerine teslim etme mecburiyetini hissediyor ve bunun için Allahın himayesini diliyor ve bir sonra gelen âyette zikredilen belli birtakım şartları da öne sürüyor.

وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ ۖ قَالُوا يَا أَبَانَا
مَا نَبْغِي ۖ هَٰذِهِ بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا ۖ وَنَمِيرُ أَهْلَنَا وَنَحْفَظُ أَخَانَا وَنَزْدَادُ
كَيْلَ بَعِيرٍ ۖ ذَٰلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ ﴿٦٥﴾

65- Yusufun kardeşleri yüklerini açınca verdikleri bedellerinin iade edildiğini gördüler. Bunun üzerine babalarına şöyle dediler: "Ey babamız, daha ne isteriz, işte aldığımız malların bedeli olduğu gibi bize iade edilmiş. Kardeşimizle gidip ailemizin yiyeceğini getirelim. Kardeşimizi koruruz. Bir deve yükü daha fazla yiyecek alırız. Aslında bu, hükümdar için kolay bir şeydir.

*Ayet-i Kerimenin son bölümünde "Aslında bu kolay bir şeydir." ifadesi geçmektedir. Mukatil bu ifadeden "Bir deve yükü fazla yiyecek vermek, Mısır hükümdarı için kolay bir şeydir." mânâsının kastedildiğini söylemiştir. Meal de bu görüşe göre hazırlanmıştır.

Keşşaf ise, bu ifadenin, Hz.Yakubun sözü olabileceğini ve mânâsının da: "Bir deve yükü yiyecek için çocuk tehlikeye atılmaz." şeklinde olabileceğini söylemiştir.

Başka bir görüşe göre de bu ifadenin izahı şöyledir: "Bu kadar yiyecek bizim için azdır. Kardeşimize verilecek payı da buna ilave etmek istiyoruz."

قَالَ لَنْ أُرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتَّىٰ تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِّنَ اللَّهِ لَتَأْتُنَّنِي بِهِ إِلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ ۖ فَلَمَّا آتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿٦٦﴾

66- Yakub, oğullarına şöyle dedi: "Tamamen kuşatılmanız dışındı, onu bana tekrar getirceğinize dair Allaha söz vermedikçe, oğulumu sizinle birlikte asla göndermeyeceğim." Oğulları babalarına yemin edince, Yakub,: "Allah, söylediklerimize vekildir." dedi.

Oğullarının, kardeşlerini ısrarla istemeleri karşısında Yakub, oğullarına şöyle dedi: "Hepiniz kuşatılıp mağlup olmanız ve tümünüzün bir felakete uğramanız hali müstesna, oğlumu mutlaka bana getireceğinize dair Allaha yemin etmediğiniz müddetçe ben onu sizinle Mısıra asla göndermeyeceğim." Bunun üzerine oğulları Yakuba, kardeşlerini sağ salim geri getireceklerine dair kesin söz verdiler. Yakub da oğlunu göndermeye razı olarak şöyle dedi: "Allah, söylediklerimize şahittir."

*İbn-i İshak diyor ki: "Yakub aleyhisselamın, oğlu Bünyamini, kardeşlerine emanet etme zorunda kalması, kıtlık sebebiyle gıda maddelerine ihtiyaç duymasındandır."

وَقَالَ يَا بَنِيَّ لَا تَدْخُلُوا مِن بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُّتَفَرِّقَةٍ ۖ وَمَا أُغْنِي عَنكُم مِّنَ اللَّهِ مِن شَيْءٍ ۚ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ ۖ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ ۖ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٦٧﴾

67- Yakub, oğullarına: "Ey oğullarım, Mısıra girerken bir kapıdan değil ayrı ayrı kapılardan girin. Ama ben sizi, Allahın takdir ettiğinden

koruyacak güçte değilim. Çünkü hüküm sadece Allahındır. Ben ona güvendim. Güvenenler de yalnız ona güvensinler." dedi.

*Dehhak, Süddî, Mücahid, Muhammed b.Kâ'b ve Abdullah b. Abbas'a göre, Yakub aleyhisselamın, oğullarından, Mısıra girerken, hep birlikte aynı kapıdan girmeyip, ayrılarak çeşitli kapılardan girmelerini istemesinin sebebi, onlara nazar değeceğinden korkmasıdır. Zira Yakub aleyhisselamın oğulları, yakışıklı olmaları ve temiz kıyafetleriye dikkatleri çeken kimselerdi. Yakub aleyhisselam oğulllarına böyle tavsiyelerde bulunuyor, diğer yandan da, yalnız Allaha güvenilmesi gerektiğine, onun takdirinin, herşeyin üstünde olduğuna dikkatleri çekiyordu.

وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُمْ مَا كَانَ يُغْنِي عَنْهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ
إِلَّا حَاجَةً فِي نَفْسِ يَعْقُوبَ قَضَاهَا وَإِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ لِمَا عَلَّمْنَاهُ وَلَٰكِنَّ
أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾

68- Onların, babalarının emrettiği şekilde girmeleri, Allahın takdir ettiği hiçbirşeyi önleyemezdi. Fakat Yakubun tavsiyesi, içinde gizlenen bir his idi, onu dışarıya vurdu. Şüphesiz ki o, kendisine öğrettiğimizden dolayı bilgi sahibiydi. Ne varki insanların çoğu bunu bilmezler.

*Ayet-i Kerimede geçen: "Fakat Yakubun tavsiyesi, içinde gizlenen bir his idi onu dışarı vurdu." ifadesi şöyle izah edilmiştir: "Çeşitli kapılardan girmeleri, Yakubun oğullarından, Allahın dilediği herhangi bir şeyi uzaklaştıracak değildi. Ancak, Yakubun içinde, oğullarına karşı bir his bulunuyordu ki o da, çocuklarına nazar değeceği korkusuydu. İşte bu sebeple bu duygularını dile getirdi.

Yakub aleyhisselam, Allah tealanın kendisine öğertmesiyle ilim sahibi olmuştu. Allahın dilemesi halinde çocuklarına nazar değebileceğini biliyordu. Ve yine biliyordu ki Allah bir şeyi dileyince herhangi bir tedbir buna engel olamazdı.

وَلَمَّا دَخَلُوا عَلَىٰ يُوسُفَ آوَىٰ إِلَيْهِ أَخَاهُ قَالَ إِنِّي أَنَا أَخُوكَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

أَخَانَا نَكْتَلْ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٦٣﴾

69- Kardeşleri Yusufun huzuruna gelince, Yusuf, öz kardeşini bağrına bastı. Ona: "Ben kardeşinim, üvey kardeşlerinin yaptıklarına üzülme." dedi.

*Taberi bu âyetin izahında özetle şöyle diyor: " Yusuf aleyhisselam, kardeşleri kendi yanına gelince, onlara bir ziyafet vermiş, herkes ikişer ikişer oturmuş, Bünyamin ise yalnız kalmış ve ağlamış ve şöyle demişti: "Kardeşim Yusuf sağ olsaydı o da benimle otur, biz de iki kişi olurduk." Bunun üzerine Yusuf aleyhisselam onu kendi sofrasına oturtmuş ve yemeği beraber yemişler. Yusuf aleyhisselam, yemekten sonra herkesi ikişer ikişer odalarına taksim etmiş, Bünyamin bu sefer yine yalnız kalmıştı. Bunun üzerine Yusuf aleyhisselam demiştir ki: "Bunun arkadaşı yok o halde benimle kalsın." Böylece Bünyamin, kardeşi Yusufla beraber gecelemişti. Yusuf aleyhisselam, Bünyamine demişti ki: "Ölen kardeşinin yerine benim sana kardeş olmamı ister misin?" Bünyamin de demiş ki: "Senin gibi bir kardeşi kim bulabilir?" Fakat ne yazık ki sen, Yakub ve onun hanımı Rahiyl'den doğmadın. "Bunun üzerine Yusuf aleyhisselam ağlamış ve kalkıp Bünyaminin boynuna sarılarak: "Ben senin kardeşin Yusufum, sen, kardeşlerinin bana yaptıklarına üzülme. Benim söylediklerimi de kardeşlerine haber verme." diye tenbih etmiş.

فَلَمَّا جَهَّزَهُم بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ ثُمَّ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ أَيَّتُهَا الْعِيرُ إِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ ﴿٧٠﴾

70- Yusuf, kardeşlerinin yüklerini hazırlatınca, bir su kabını, öz kardeşinin yüküne koydu. Sonra Yusufun adamlarından bir tellal, arkalarından bağırdı: "Ey kafile, siz mutlaka hırsızsınız."

Yusuf, kardeşlerinin ihtiyaçlarını karşılayıp yüklerini hazırlattıktan sonra Mısır hükümdarının su içmek için ve ölçek olarak kullandığı bir kabı, öz kardeşi olan Bünyaminin yükünün içine koydu. Kafile hareket ettikten sonra, arkalarından bir tellal şöyle bağırdı: "Ey kafile sizler hırsız insanlarsınız."

* Kervanını arkasından: "Ey kafile, siz mutlaka hırsızsınız." diye bağırılmasının nasıl caiz görüldüğü hususunda şu izahlar yapılmıştır:

Aslında Yusuf aleyhisselam, gerçekte hırsız olmadıklarını bildiği kardeşlerine karşı bu şekilde hitabedilmesini emretmemiştir. Fakat kervanı teftiş edecek olanlar, hükümdarın su kabının kaybolduğunu anlayınca, kendiliklerinden bu şekilde bağırmışlardır.

Yahut, tellal, bunu bir soru şeklinde sormuş ve: "Sizde hırsızlar var mı?" demek istemiştir.

Veya, bu bağırmada özellikle Bünyamin kastedilmişti. O da kabın kendi yükünde saklı olduğunu ve bu işin danışıklı olduğunu bildiği için, kendisine hırsızlık isnad edilmesine katlanmıştır. Zira gerçekte o bir hırsız değildi.

Yahut da, Yusufun kardeşleri, daha önce Yusufu babalarından kaçırıp onu kuyuya attıkları için bu şekilde hitap edilmeye layık görülmüşlerdir.

قَالُوا وَأَقْبَلُوا عَلَيْهِم مَّاذَا تَفْقِدُونَ ﴿٧١﴾

71- Yusufun kardeşleri onlara dönerek: "Ne kaybettiniz?" dediler.

Yusufun kardeşleri, arkalarından bağıranlara dönerek: "Ne kaybettiniz ki bizi hırsızlıkla itham ediyosunuz?" dediler.

قَالُوا نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَن جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ ﴿٧٢﴾

72- Bunun üzerine Yusufun adamaları: "Biz, hükümdarın su kabını kaybettik. Bulup getirene bir deve yükü mükâfaat var." dediler. Başkanları da (Tellal da): "Ben, bu mükâfaatın verileceğine kefilim." dedi.

*Ayet-i Kerimede, hükümdarın su kabının kaybolduğu zikredilmektedir. Adı geçen su kabının ölçek olarak ta kullanıldığı ve Hz.Yusufun, hububatı bununla ölçerek verdiği rivayet edilmektedir.

قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُم مَّا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ ﴿٧٣﴾

73- Yusufun kardeşleri: "Allaha yemin olsun ki, bildiğiniz gibi biz buraya, fitne fesat çıkarmak için gelmedik. Biz, hırsız da değiliz." dediler.

*Hz.Yusufun kardeşleri yemin ederek, Mısıra fitne ve fesat çıkarmak için gelmediklerini söylüyorlar ve diyorlar ki: "Siz de biliyorsunuz ki biz, fesat çıkarmak için gelmedik. Ve biz, hırsız da değiliz." Zira onlar, daha önce yüklerine konan zahire bedellerini geri getirmişlerdir. Şayet hırsız olsaydılar bu paraları geri getirmezlerdi. Ayrıca onlar, Mısıra gelen diğer kafileler arasında üstün bir ahlaka sahip idiler. İşte bütün bunlar gösteriyordu ki, onlar bozguncu ve hırsız değillerdi.

قَالُوا فَمَا جَزَاؤُهُ إِن كُنتُمْ كَاذِبِينَ ﴿٧٤﴾

74- Yusufun adamları: "Eğer yalancıysanız, hırsızın cezası nedir?" dediler.

Yusufun adamaları, Yusufun kardeşlerine şöyle dediler: "Eğer siz "Biz hırsız değiliz" sözünüzde yalancıysanız, ölçeği çalanın, size göre cezası nedir?" Yusufun kardeşleri ise şu cevabı verdiler:

قَالُوا جَزَاؤُهُ مَن وُجِدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَاؤُهُ كَذَٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٧٥﴾

75- Yusufun kardeşleri: "Hırsızlık yapanın cezası, yükünde çalınan eşya bulunan kişinin kendisidir. İşte biz, zalimleri böyle cezalandırırız." dediler.

*Hz.İbrahimin şeriatına göre hırsızlık yapan kişi, malı çalınana teslim edilirdi. o kişi, dilerse hırsızı emrinde çalıştırır dilerse köle yapardı. Hz.Yakubun oğulları, Hz. İbhrahimin şeriaatıyla amel ettikleri için Hz.Yusufun adamlarına bu cevabı vermişlerdi. Yusuf aleyhisselam da bunu bildiği için, kardeşi Bünyamini yanında alıkoyabilmek maksadıyla bu tedbire başvurmuştu.

فَبَدَأَ بِأَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَاءِ أَخِيهِ ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ وِعَاءِ أَخِيهِ كَذَٰلِكَ
كِدْنَا لِيُوسُفَ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ
نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَاءُ وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ ﴿٧٦﴾

76- Yusuf, öz kardeşinin yükünden önce, diğerlerinin yüklerini aramaya başladı. Nihayet su kabını, öz kardeşinin yükünden çıkardı. İşte biz Yusufa böyle maharetli davranmayı öğrettik. Yoksa Allah dilemedikçe, hükümdarın nizamına göre, Yusuf, kardeşini alamazdı. Biz, dilediğimizi derece derece yükseltiriz. Her bilenin üstünde daha iyi bilen biri vardır.

* Yusuf aleyhisselam, Allah tealanın kendisine öğretmiş olduğu bu tedbirle kardeşi Bünyamini yanında alıkoyma imkânına sahibolmuştur. Zira o zamanın kanunlarına göre kardeşini yanında alıkoyma imkânı yoktu. Allah teala, Yusuf aleyhisselama böyle bir çareyi öğretmekle lütufta bulunmuş ve onun derecesini yükseltmiştir.

Ayet-i Kerimenini sonunda: "Her bilenin üstünde daha iyi bilen biri vardır." buyurulmakta ve ilim sahibi olanların, ilimleriyle böbürlenmemeleri gerektiğine dikkati çekmektedir.

قَالُوا إِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ فَأَسَرَّهَا يُوسُفُ فِي
نَفْسِهِ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ قَالَ أَنْتُمْ شَرٌّ مَكَانًا وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ
﴿٧٧﴾

77- Yusufun kardeşleri şöyle dediler: "Eğer hırsızlık ettiyse daha önce öz kardeşi de hırsızlık etmişti." Yusuf onların bu sözlerini sineye çekti. Onlara hissettirmedi. Kendi kendine şöyle dedi: "Kötü olan sizsiniz. Allah, söylediklerinizin aslını daha iyi bilir."

Yusufun kardeşleri: "Bünyamin hırsızlık yaptıysa onun öz kardeşi olan Yusuf da daha önce hırsızlık yapmıştır." diyerek suçu kendilerinden uzaklaştırmak istemişlerdir.

*Yusuf aleyhisselamın, kardeşlerinin suçladığı şekilde hırsızlık yapıp yapmadığı hususunda şunlar söylenmiştir: "Katade diyor ki:" Yusuf aleyhisselam, anne tarafından dedesinin bir putunu çalıp kırmıştır.

Ayrıca Taberi ve İbn-i Kesirin, İbn-i İshaktan naklettikleri, bir rivayete göre, Yusuf aleyhisselamın yaptığı iddia edilen hırsızlık hakkında şunlar anlatılmaktadır: Mücahid diyor ki: "Yusufun geçirdiği ilk imtihan, halasının evinde iken olmuştur. Yusuf, dedesi Hz.İshakın en büyük çocuğu olan halasının yanında bulunuyor, ona halası bakıyordu. Yusuf büyüyünce babası Yakub onu özlemiş ve halasından almak istemişti. Halası ise onu çok sevdiği için Hz.Yakuba vermek istemiyordu. Fakat Yakub aleyhisselam ısrarla Yusufu istemişti. Bunun üzerine halası, çocuğun belli bir süre daha kendisinde kalmasını rica etti. Yakub aleyhisselam da razı oldu. Yusufun halası, kardeşlerinin en büyüğü olması hasebiyle babası İshak aleyhisselam'dan yadigâr kalan bir kuşağı evinde bulunduruyor ve onu muhafaza ediyordu. Yakub aleyhisselamın, oğlu Yusufu ısrarla istemesi karşısında bir Plan düşünmüş ve bu kuşağı Yusufun beline, elbisesinin altından sarmıştı. Yakub aleyhisselam Yusufu götürmeye gelince, kuşağın kaybolduğu söylenmiş ve araştırıldığında Yusufun belinde sarılı olarak bulunmuştur. Böylece Yusuf bu işten dolayı halasının yanında kalmıştır. İşte Yusufun yaptığı söylenen hırsızlık budur.

قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ إِنَّ لَهُ أَبًا شَيْخًا كَبِيرًا فَخُذْ أَحَدَنَا مَكَانَهُ
إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٧٨﴾

78- Yusufun kardeşleri şöyle dediler: "Ey Aziz, bunun, oldukça yaşlı bir babası var. Onun yerine içimizden birini al. Şüphesiz ki biz, seni, iyilikte bulunanlardan görüyoruz.

*Hz.Yusufun kardeşleri, Bünyaminin ve kendilerinin babası olan Hz.Yakubun, yaşlı biri olduğunu, Bünyamini çok sevdiğini ve kaybettiği oğlundan dolayı da onunla teselli bulduğunu, bu sebeple Bünyaminin, serbest bırakılarak kendilerinden herhangibirinin onun yerine tutulmasını Hz.Yusuftan istemişler, ayrıca Hz.Yusufu överek isteklerinin kabul edilmesini sağlamaya çalışmışlardır. Fakat Bünyamini yanında alıkoymak için tedbire başvuran Yusuf aleyhisselam onların bu isteğini reddederek şöyle demiştir:

قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ أَنْ نَأْخُذَ إِلَّا مَنْ وَجَدْنَا مَتَاعَنَا عِنْدَهُ إِنَّا إِذًا لَظَالِمُونَ ﴿٧٩﴾

79- Yusuf: "Eşyamızı yükünde bulduğumuzdan başkasını almaktan Allaha sığınırız. Aksi takdirde biz zulmetmiş oluruz." dedi.

Yusuf aleyhisselam, kardeşlerine, suçlunun yerine masum bir kimseyi cezalandıramayacağını, aksi takdirde haksızlık yapan bir zalim olacağını beyan etmiş ve böyle bir iş yapmaktan Allaha sığınmıştır.

فَلَمَّا اسْتَيْئَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا قَالَ كَبِيرُهُمْ أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ
أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي يُوسُفَ
فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّىٰ يَأْذَنَ لِي أَبِي أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي وَهُوَ خَيْرُ
الْحَاكِمِينَ ﴿٨٠﴾

80- Kardeşleri Yusuftan ümitlerini kesince, gizlice istişare etmek üzere bir kenara çekildiler. Büyükleri şöyle dedi: "Babamızın, Allaha yemin ettirerek, sizden söz aldığını, daha önce de Yusuf hakkında hata işlediğinizi bilmiyor musunuz? Babamın bana müsaade etmesine veya Allahın, hakkımda vereceği kesin hükmüne kadar buradan ayrılmayacağım. Şüphesiz ki Allah, hükmedenlerin en hayırlısıdır.

*Rivayet edildiğine göre, diğer kardeşlerine, Allah için yemin ederek, babalarına verdikleri sözü hatırlatan büyük kardeşleri, daha önce de Yusufun öldürülmesine karşı çıkan ve öldürülmesi yerine kuyuya atılmasını taklif eden kişidir. Bu şahsın isiminin, "Rubil" olduğu rivayete edilmektedir.

ارْجِعُوا إِلَىٰ أَبِيكُمْ فَقُولُوا يَا أَبَانَا إِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا
بِمَا عَلِمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ ﴿٨١﴾

81- Siz babanıza dönün, ona şöyle deyin: "Ey babamız, oğlun hırsızlık etti. Biz ancak bildiklerimizi anlatıyoruz. Biz, gaybı bilenler değiliz.

Büyük kardeşleri yine sözlerine devamla şöyle dedi: "Babanız Yakuba gidin ve ona deyin ki: "Senin oğlun Bünyamin hırsızlık yaptı ve bu sebeple tutuklandı. Biz, oğlunun hırsızlık yaptığını bilmiyorduk. Hükümdarın ölçeğinin, onun yükünden çıkmasıyla anladık. Biz onun hırsızlık yapacağını sanmıyorduk. Bu duruma düşüceğimizi de zannetmiyorduk. Zira bizler, gayb bilen insanlar değiliz.

وَسْـَٔلِ ٱلْقَرْيَةَ ٱلَّتِى كُنَّا فِيهَا وَٱلْعِيرَ ٱلَّتِىٓ أَقْبَلْنَا فِيهَا ۖ وَإِنَّا لَصَٰدِقُونَ ﴿٨٢﴾

82- İçinde bulunduğumuz Mısır halkına ve birlikte geldiğimiz kervana sor. Şüphesiz ki biz, doğru söylüyoruz.

Büyük kardeşleri yine sözlerine devamla dedi ki: "Şayet babanız size inanmazsa ona: "İçinde bulunduğumuz Mısır halkına ve kendileriyle baraber geldiğimiz kafiledeki insanlara sor. Şüphesiz ki bizler, Bünyamin hakkında sana söylediklerimizde doğru söyleyenleriz." deyin.

* Yusuf aleyhisselamın kardeşleri, babaları Hz.Yakuba gelip olayı anlatmışlar Yakub aleyhisselam ise onlara inanmamış ve şöyle demiştir:

قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنفُسُكُمْ أَمْرًا ۖ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ ۖ عَسَى ٱللَّهُ أَن يَأْتِيَنِى بِهِمْ جَمِيعًا ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْعَلِيمُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٨٣﴾

83- Yakub onlara şöyle dedi: "Bilakis nefsiniz bir işi daha size yaldızlı gösterdi. Artık güzelce sabretmekten başka çarem yoktur. Umarım ki Allah, oğullarımın hepsini bana gönderir. Şüphesiz ki Allah, herşeyi çok iyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

Yakubun, oğullarına cevabı şöyle oldu: "Bilakis nefsiniz size yine bazı şeyleri süslü gösterdi. Yine birşeyler dönüyor ortada. Fakat ben, şikayeti bırakarak güzelce sabrediyorum. Belki de Allah, üç oğlumu da birden bana gönderir. Zira o, benim, oğullarımı kaybettiğimden dolayı ne kadar üzüldüğümü

ve sizin, doğru söyleyip söylemediğinizi çok iyi bilendir, yaptıklarında hikmet sahibidir.

*Yakub aleyhisselamın, oğulları Yusuf, Bünyamin ve kardeşlerinden ayrılaraka Mısırda kalan Rubil'in, Allah tarafından, kendisine hep birlikte gönderileceğini ümid etmesi, ya vahiyle kendisine bildirilmesindendir veya uzun bir süre sıkıntılara katlanmasına karşılık, Allahın, kendisini genişliğe çıkaracağı inancından kaynaklanmaktadır.

وَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ وَقَالَ يَا أَسَفَىٰ عَلَىٰ يُوسُفَ وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٨٤﴾

84- Yakub onlara sırt çevirdi: "Vah Yusufa yazık oldu." dedi. Üzüntüsünden gözlerine ak düştü. Bununla beraber o, acısını içine atıyordu.

*Hz.Yakubun bu son üzüntüsü, eski üzüntülerini de tekrar hatırına getirdi. Daha önce kaybettiği Yusufu hatırlayarak: "Vah Yusufa yazık oldu." dedi. Ve üzüntüsünden gözlerine perde indi. O üzülüyor fakat üzüntüsünü içine atıyordu.

Durumu gören oğulları, Hz.Yakuba sitem ederek şöyle dediler:

قَالُوا تَاللَّهِ تَفْتَأُ تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتَّىٰ تَكُونَ حَرَضًا أَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ ﴿٨٥﴾

85- Oğullar: "Allaha yemin olsun ki, kendini yeyip bitirinceye veya yok oluncaya kadar hep Yusufu hatırlayıp duracaksın." dediler.

Mısırdan dönen oğulları, babaları Hz.Yakubun biktin haline üzülerek: "Sen, devamlı olarak Yusufu hatırlıyorsun. Böylece kendini yeyip bitiriyorsun. Giderek helak olacaksın. Artık üzülmeyi bırak. Üzüntü bir fayda getirmez." demişlerdir.

قَالَ إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾

86- Yakub şöyle dedi: "Ben, sıkıntı ve üzüntümü ancak Allaha havale ederim. Ben, Allahtan, sizin bilmediğiniz şeyleri biliyorum.

*Hz.Yakub tarafından bilinen fakat oğulları tarafında bilinmeyene şeyin ne olduğu hususunda şunlar söylenmektedir: Yakub aleyhisselam, oğlu Yusufun gördüğü rüyayı bilmekte ve nihayet sonunda, onbir oğlunun, karısının ve kendisinin onu yücelterek takdir edeceklerine inanmaktaydı. Bu sebple Yusufun ölmemiş olabileceğini, Bünyaminin tutuklanmasının da bu meseleye ışık tutacak bir hadise olduğunu düşünüyor ve bu sebeple oğullarına diyordu ki:

يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ وَلَا تَيْأَسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ ۖ إِنَّهُ لَا يَيْأَسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٧﴾

87- Ey oğullarım, gidin, Yusufu ve kardeşini iyice arayın. Allahın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Çünkü Allahın rahmetinden ancak kâfir bir millet ümidini keser.

*Yakub aleyhisselam sözlerine devamla şöyle demiştir: "Ey oğullarım, kardeşiniz Rubil'i bıraktığınız yere tekrar dönün. Orada Yusufun ve kardeşi Bünyaminin âkibetilerinin ne olduğunu iyice araştırın. Sakın Allahın merhametinden ümidinizi kesmeyin. O, merhametinin gereği olarak, Yusufu ve iki kardeşini de birlikte bize iade edebilir. Allahın rahmetinden ancak kâfir olan bir topluluk ümidini keser. Çünkü onlar, Allahın herşeye kadir olduğunu bilmezler.

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجَاةٍ فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا ۖ إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ ﴿٨٨﴾

88- Kardeşleri Yusufun huzuruna çıkınca şöyle dediler: "Ey Aziz, biz ve ailemiz sıkıntıya düştük. Size değersiz bedeller getirebildik, Sen, istediğimiz yiyecek maddelerini bize tam ver. Ayrıca sadaka da ihsan et. Şüphesiz ki Allah, sadaka verenleri mükâfaatlandırır."

*Yusuf aleyhisselamın kardeşleri Mısıra vardılar, Yusuf aleyhisselamın huzuruna çıktılar ve kendilerine acındırarak şöyle dediler: "Ey Aziz, biz ve ailemiz, kuraklık ve kıtlık yüzünden sıkıntıya düştük. Sana, pek değeri olmayan bedeller getirebildik. Sen bizelere, yine de ölçeği tam olarak ver. Bize lütufta bulun. Bedelllerimiz az diye ölçeği eksik tutma. Zira Allah, muhtaç olanlara lütufkâr davrananın mükâfaatını verendir."

قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَأَخِيهِ إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ ﴿٨٩﴾

89-Yusuf: "Siz cahilken Yusuf ve kardeşine ne yaptığınızı biliyor musunuz?" dedi.

*Kardeşleri, Yusuf aleyhisselamı kuyuya atarak onu öz kardeşi Bünyaminden ayırmışlar ve dolayısıyla hem Yusufa hem de Bünyamine kötülük yapmışlardı. Kardeşleri sıkıntı içinde bulunduklarını, kıtlık sebebiyle ailelerinin zor durumda kaldıklarının anlatınca artık kendini tutamıyor, babasının ve kardeşlerinin yardımına koşmak için kendini tanıtıyor ve onlara: "Daha önce Yusuf ve kardeşi Bünyamine, cahil oldukları bir zamanda neler yaptıklarını soruyor onlar da, Mısır Azizinin, kardeşleri Yusuf olduğunu anlıyorlar ve şaşkınlık içerisinde ona şöyle diyorlar:

قَالُوا أَإِنَّكَ لَأَنْتَ يُوسُفُ ۖ قَالَ أَنَا يُوسُفُ وَهَٰذَا أَخِي قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا ۖ إِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٩٠﴾

90- Kardeşleri: "Gerçekten sen Yusuf musun?" dediler. Yusuf: "Ben Yusufum. Bu da kardeşim. Allah bize lütufta bulundu. Kim Allahtan korkar ve sabrederse, şüphesiz ki Allah, iyilikte bulunanların mükâfaatını zayi etmez." dedi.

Yusuf kendisini tanıtınca, kardeşleri ona: "Gerçekten Yusuf musun?" dediler. Yusuf: "Evet, ben Yusufum, bu da kardeşim Bünyamin. Allah,

ayrılıktan sonra bizleri tekrar bir araya getirerek bize lütufta bulundu. Zira kim Allahtan korkar, farzlarını yerine getirip günahlardan kaçınarak Allahın kendisini kontrol ettiğini kalbinden çıkarmaz, Allahın kendisine haram kıldığı söz ve işlerden çekinir ve Allah tarafından gelen musibetlere karşı sabrederse, şüphesiz ki Allah ona sevabını eksiksiz verir. Zira Allah, iyilikte bulunanların mükâfaatını asla zayi etmez." dedi.

قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ آثَرَكَ اللَّهُ عَلَيْنَا وَإِنْ كُنَّا لَخَاطِئِينَ ﴿٩١﴾

91- Kardeşleri: "Allaha yemin olsun ki, Allah seni bizden üstün kıldı. Muhakkak biz suçlu idik." dediler.

Yusufun kardeşleri, ondan özür dileyerek: "Allaha yemin olsun ki, Allah seni, ilimle, faziletle, hoşgörülü olmakla bizden üstün kıldı. Şüphesiz ki bizler, sana yaptığımız şeylerde suçlu idik." dediler.

قَالَ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿٩٢﴾

92- Yusuf onlara şöyle dedi: "Artık bugün sizin için kınanacak bir durum yoktur. Allah sizleri affeder. O, merhametlilerin en merhametlisidir.

*Yusufun kardeşleri suçlu olduklarını itiraf edince, Yusuf aleyhisselam, Peygamberlere yaraşır müsamahakâr bir tavırla: "Sizi kınayacak değilim. Sizden hesap ta sormayacağım." demiş, ayrıca, Allahın da kendilerini affetmesi temennisinde bulunmuştur.

Mümin bir kimsenin, haksız olan diğer bir Mümin kardeşinden, intikam alma imkânı bulnduğu halde onu affetmesi, en büyük faziletlerden biridir. Bu hususta Allah teala diğer âyetlerde de şöyle buyuruyor: "Rabbinizin mağfiretine ve genişliği göklerle yer kadar olan cennete koşuşun. O cennet, Allahtan korkanlar için hazırlanmıştır." "O takva sahibi olanlar, bollukta ve darlıkta, Allah yolunda harcarlar. Öfkelerini yenerler ve insanların kusurlarını bağışlarlar. Allah, iyilik yapanları sever." (10)

(10) Al-i İmran Suresi, âyet:133,134

اِذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَـٰذَا فَأَلْقُوهُ عَلَىٰ وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا وَأْتُونِي بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٩٣﴾

93- Şu gömleğimi götürüp babamın yüzüne koyun, gözleri görür hale gelir. Bütün ailenizle birlikte bana gelin."

*Süddî diyor ki: "Yusuf aleyhisselam, kendisini kardeşlerine tanıttıktan sonra: "Benden sonra babam ne durumdadır?" diye sordu. Onlar da: "Bünyamin de elinden çıkınca üzüntüsünden gözleri görmez oldu." dediler. Bunun üzerine Yusuf aleyhisselam: "Şu gömleğimi götürüp yüzüne sürün de gözleri açılsın. Ve bütün ailenizi alıp buraya getirin." dedi.

Hz.Yusufun gönderdiği gömleğin, Hz.Yakubun gözlerini açması olayını izah eden müfessirler, bu gömleğin nasıl bir gömlek olduğu ve nasıl olup ta Hz.Yakubun gözlerini açtığı hususunda kısaca şu açıklamaları yapmışlardır:

a- Bu gömlek, Hz.Yusufa verilmiş olan bir mucizedir. Cebrail aleyhisselam bu hususu Hz.Yusufa bildirmiş o da gömleği, babasının yüzüne sürülmek üzere göndermiştir.

b- Hz.Yusuf, babasının gözlerinin görme gücünü, üzüntüden dolayı kaybettiğini duymuş ve kendisinin hayatta olduğunu anlayınca, sevincinden gözlerinin tekrar kuvvet bulacağını düşünmüş ve gömleğini, babasının yüzüne sürülmek üzere ona göndermiştir. Bunu ya bizzat Yusuf aleyhisselam düşünmüş veya Cebrail aleyhisselam ona bildirmiştir.

c- Bu gömlek Yusuf aleyhisselamın atalarından kalmış bir gömlektir. Bu gömlek cennetten gelmiştir. Bunun mânevi bir tesiri bulunmaktadır. Yusuf aleyhisselam bunu bildiği için gömleği göndermiş ve babasının yüzüne sürülmesini istemiştir.

وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ أَبُوهُمْ إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَا أَنْ تُفَنِّدُونِ ﴿٩٤﴾

94- Kervan mısırdan ayrılınca, babaları Yakub şöyle dedi: "Gerçekten ben Yusufun kokusunu hissediyorum. Beni bunak yerine koymazsanız buna inanırsınız.

* Yakub aleyhisselamın, kervan Mısırdan ayrılır ayrılmaz Hz.Yusufun kokusunu hissetmesi, ona verilmiş bir mucizedir. O, bu kokuyu tâ uzaklardayken hissetmiş, bir müddet sonra da Yusuf aleyhisselamın gömleği kendisine ulaşmıştır. Fakat henüz gölmek gelmedin bu mucizeyi anlamayan insanlar, Hz.Yakubu, öteden beri devam eden üzüntüsü sebebiyle onu kınamışlar ve demişlerdir ki:

قَالُوا تَاللَّهِ إِنَّكَ لَفِي ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ ﴿٩٥﴾

95- Yanındakiler: "Allaha yemin olsun ki sen hâlâ eski şaşkınlığındasın." dediler.

Yanında bulunanlar Yakub aleyhisselama: "Allaha yemin olsun ki sen hâlâ, eskidenberi içinde bulunduğun şaşkınlıktasın. Eskidenberi Yusufu anıp duruyorsun. Tekrar tekrar aynı şeyleri söyleyip duruyorsun. İşte bu bir şaşkınlıktır." dediler.

فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيرُ أَلْقَاهُ عَلَىٰ وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيرًا قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾

96-Müjdeci gelip gömleği Yakubun yüzüne koyunca, Yakubun gözleri düzeldi. Yakub, etrafındakilere: "Ben size, sizin bilmediğiniz şeyleri Allahtan biliyorum." dememiş miydim? dedi.

Yusufun sağ olduğunu müjdeleyen kimse gelip, Yusufun gömleğini Yakubun yüzüne koyunca Yakub tekrar görmeye başladı. Ve çevresinde bulunanlara şöyle dedi: "Ben size dememiş miydim ki: "Ben sizin bilmediğiniz şeyleri, Allahın bana bildirmesiyle biliyorum. O bilmediğiniz şey, Allahın, Yusufu tekrar bana döndürmesi ve birbirimize kavuşmamızdı.

*Abdullah b.Abbas bu müjdecinin, Yakub aleyhisselamın oğullarından Yahuza olduğunu ve bunun, kardeşlerine: "Yusufun kanlara bulaştırılmış gömleğini babama ben götürmüştüm, şimdi onun müjdeleyici gömleğini de babama ben götüreceğim." dediğini rivayet etmektedir.

قَالُوا يَا أَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ ﴿٩٧﴾

97- Oğulları: "Ey babamız, günhalarımızın affını dile. Şüphesiz ki biz, hata ettik." dediler.

*Yakub aleyhisselamın oğulları, daha önce kardeşleri Hz.Yusufun yanında suçlu olduklarını itiraf ettikleri gibi bu defa, babaları Yakub aleyhisselamın yanında da suçlu olduklarını itiraf etmişler ve babalarının bir Peygamber olarak, kendileri için Allahtan af dilemesini istemişlerdir. Yakub aleyhisselam ise onların bu isteklerini hemen yerine getirmeyip bilahare yerine getireceğini vaadederek şöyle demişti:

قَالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٩٨﴾

98- Yakub: "Yakında rabbimden, günahlarınızın affını dileyeceğim. Şüphesiz ki o, çok affeden ve çok merhamet edendir." dedi.

*Abdullah b.Mes'ud diyor ki: "Yakub aleyhisselam, Allahtan, oğullarının affını hemen dilememiş, seher vaktine bırakmıştır. Çünkü o vakit, duaların daha çok kabul edileceği bir andır."

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَىٰ يُوسُفَ آوَىٰ إِلَيْهِ أَبَوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ إِن شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ ﴿٩٩﴾

99- Yakub, ailesiyle birlikte Yusufun yanına gelince, Yusuf, anne ve babasını kucakladı: "Allahın izniyle, huzur ve emniyet içinde Mısıra girin." dedi.

*Taberinin tercih ettiği görüşe göre Yusuf aleyhisselam, babasını ve ailesini şehrin dışında karşılamış ve anne ve babasını kucakladıktan sonra: "Allahın izniyle Mısıra, kapılarından güven içinde girin." demiştir.

İbn-i Kesir ise, Yusuf aleyhisselamın, baba ve annesini, Mısıra

girmelerinden sonra kucakladığını ve onlara: "Allahın izniyle Mısırda güven içinde yaşayın." demek istediğini söylemiştir.

وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا ۖ وَقَالَ يَا أَبَتِ هَٰذَا تَأْوِيلُ رُءْيَايَ مِن
قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا ۖ وَقَدْ أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ وَجَاءَ
بِكُم مِّنَ الْبَدْوِ مِن بَعْدِ أَن نَّزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي ۚ إِنَّ
رَبِّي لَطِيفٌ لِّمَا يَشَاءُ ۚ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿١٠٠﴾

100- Yusuf anne ve babasını tahtın üzerine çıkardı. Onlar da ona hürmetle eğildiler. Yusuf şöyle dedi: "Babacığım, daha önceki rüyamın tabiri budur. Rabbim bunu gerçekleştirdi. Bana ihsanda bulundu. Şöyle ki: Beni zindandan çıkardı. Şeytan, kardeşlerimle aramı açtıktan sonra, sizi çölden getirerek benimle burada buluşturdu. Şüphesiz ki rabbim, dilediğine lutfeder. O, herşeyi çok iyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

Yusuf, babasını ve annesini tahtın üzerine oturttu. Babası, annesi ve kardeşleri hep birden Yusufa saygı ile eğildiler. Bunun üzerine Yusuf şöyle dedi: "Babacığım, daha önce onbir yıldız, güneş ve ay'ın bana secde ettiklerini gördüğüm rüyanın tabiri işte budur. Rabbim bu rüyamı doğru çıkardı. Bana büyük bir lütufta bulundu. Zira beni zindandan çıkardı. Sizi uzak çöllerden bana getirdi. bundan önce Şeytan beni senden uzaklaştırmak için, kardeşlerime vesvese vererek aramızı açmıştı. Şüphesiz ki rabbim, dilediği şeylerde büyük lütuf sahibidir. Beni hapisten çıkarması, sizi, çölleri aşırtarak buraya getirmesi ve benimle kardeşlerim arasındaki dargınlığı gidermesi, rabbimin bir lütfudur. Rabbim, yarattıklarına neyin daha faydalı olacağını çok iyi bilendir ve yaptıklarında hikmet sahibidir."

*Hz.Yusufun gördüğü rüya ile bu rüyanın neyi ifade ettiğinin ortaya çıkması arasında kırkdört yıl geçtiği rivayet edilmektedir.

Ayet-i Kerimede, Hz.Yusufun babası Yakub aleyhisselam ile annesi ve kardeşlerinin, saygı göstererek eğildikleri yani secde ettikleri zikredilmektedir. Müfessirler bu secdenin ne mânâya geldiği hususunda çeşitli izahlarda bulunmuşlardır.

a- Taberi ve İbn-i Kesirin tercih ettikleri görüşe göre, Hz.Yakubun şeriatında, saygı göstermek maksadıyla bir insanın önünde eğilmek caizdi. Bu sebeple Hz.Yusufun babası, annesi ve kardeşleri, kendisine saygı secdesinde bulunmuşlardır. İbn-i Kesir bu görüşü zikrettikten sonra buna benzer secdenin, Hz.İsanın şeriatına kadar caiz olduğunu fakat İslam dini gelince Allahtan başkasına secde edilmesinin yakaslandığını söylemekte ve bu hususta şu Hadisleri zikretmektedir:

Abdullah b.Evfa diyor ki:

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ اَبِى اَوْفَى: قَالَ: لَمَّا قَدِمَ مُعَاذٌ مِنَ الشَّامِ سَجَدَ لِلنَّبِىِّ ﷺ قَالَ «مَا هٰذَا يَا مُعَاذُ» قَالَ: اَتَيْتُ الشَّامَ فَوَافَقْتُهُمْ يَسْجُدُونَ لاَسَاقِفَتِهِمْ بِطَارِقَتِهِمْ. فَوَدِدْتُ فِى نَفْسِى اَنْ نَفْعَلَ ذٰلِكَ بِكَ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «فَلاَ تَفْعَلُوا . فَاِنِّى لَوْ كُنْتُ آمِراً اَحَداً اَنْ يَسْجُدَ لِغَيْرِ اللهِ، لاَمَرْتُ الْمَرْاَةَ اَنْ تَسْجُدَ لِزَوْجِهَا».

"Muaz Şamdan dönünce Resulullaha secde etti. Resulullah ona: "Ey Muaz bu da ne?" diye sordu. Muaz şöyle dedi: "Ben Şama gittim orada Şamlıların, Piskoposlarına ve Patriklerine secde ettiklerini gördüm. Ben de içimden sana böyle yapmamızı arzuladım." Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Sakın böyle birşey yapmayın. Şayet ben, herhangi bir kimsenin, Allahtan başkasına secde etmesini emredecek olsaydım, kadının, kocasına secde etmesini emrederdim..." (11)

Kays b.Sa'd diyor ki:

عن قيس بن سعد قال اتيت الحيرة فرأيتهم يسجدون لمرزسبان لهم فقلت يا رسول الله الا نسجد لك فقال لو امرت احدا لامرت النساء ان يسجدن لازواجهن لما جعل الله عليهن من حقهم.

(11) İbn-i Mâce, K. en-Nikâh, bab:4, Hadis No:1853/Ahmed b. Hanbel, Müsnad, c.4, s.381

"Hiyreye gitmiştim. Orada halkın, Merzübana (Reislerine) secde ettiklerini gördüm. (Döndüğümde) Resulullaha: "Ey Allahın Resulü, sana secde etmeyelim mi?" diye sordum. Buyurdu ki: "Şayet ben, bir kimsenin, Allahtan başkasına secde etmesini emredecek olsaydım, kadınların, kocalarına secde etmesini emrederdim. Zira Allah, kocalara kadınlar üzerinde birçok haklar vermiştir." (12)

Meleklerin Hz.Ademe saygı secdesinde bulunmaları da bu görüşü desteklemektedir. Ayrıca bu Surenin dördüncü âyetindeki Hz.Yusufun, ay güneş ve onbir yıldızın kendisine secde ettiklerini görmesi ve sonunda babası, annesi ve kardeşlerinin kendi önünde eğilmelerini, başlangıçta gördüğü rüyanın tabiri olarak izah etmesi de aynı şekilde bu görüşe olan müfessirleri desteklemektedir. Ayetin meali de bu görüşe göre yapılmıştır.

b- Diğer bir kısım müfessirler ise aslında Hz.Yakubun, karısının ve oğullarının, Hz.Yusufa secde etmeyip, onu sağ salim buldukları için Allaha secde ettiklerini söylemişlerdir. Bu görüşte olanlar aynı Surenin dördüncü âyetini de bu şekilde izah etmişlerdir. Bunlara göre dördüğca âyetin meali de şöyledir: "...Babacığım, rüyamda onbir yıldızla güneşin ve ayın benim için secde ettiklerini gördüm." Yani, "Benim için Allaha secde ettiklerini gördüm."

Neysaburî "Garaibül Kur'an adlı tefsirinde bu görüşü tercih etmiş ve bunun, Abdullah b. Abbasdan nakledildiğini zikretmiştir.(13)

Bu görüşte olanlar, âyet-i Kerimede geçen "Li" harfi cerinin bu mânâyı ifade ettiğini söylemişlerdir.

رَبِّ قَدْ ءَاتَيْتَنِى مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِى مِن تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ ۚ فَاطِرَ السَّمَٰوَٰتِ
وَالْأَرْضِ أَنتَ وَلِيِّۦ فِى الدُّنْيَا وَالْءَاخِرَةِ ۖ تَوَفَّنِى مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِى
بِالصَّٰلِحِينَ ﴿١٠١﴾

101- Rabbim, bana mülk verdin. Bana rüyaların tabirini öğrettin. Ey, göklerin ve yerin yaratıcısı, dünya ve âhirette dostum sensin. Benim canımı Müslüman olarak al ve beni salihlere kat."

(12) Dârimî, K. es-Salah, bab:159
(13) Bkz: Tefsirü Garaibül Kur'an, Taberi Kenarı, c.12, s.49

* Yusuf aleyhisselam, rabbine kavuşmayı ve geçmiş olan salih ameller işlemiş atalarına katılmayı arzulayarak rabbine yalvarmış ve bu âyette ifade edilen duayı yapmıştır.

* Rivayete göre Hz.Yusuf bu duayı, kendisine ölüm gelip çatmadan önce yapmış ve rabbine kavuşmayı arzulamıştır. Abdullah b.Abbas diyor ki: "Yusuf aleyhisselamdan önce hiçbir Peygamber ölümü temenni etmemiştir.

Diğer bir rivayete göre de Yusuf aleyhisselam bu duayı ölüm anında yapmıştır.

ذَٰلِكَ مِنْ أَنۢبَآءِ ٱلْغَيْبِ نُوحِيهِ إِلَيْكَ ۖ وَمَا كُنتَ لَدَيْهِمْ إِذْ أَجْمَعُوٓا۟
أَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ ﴿١٠٢﴾

102- Ey Muhammed, bu kıssa, gaybın haberlerindendir. Biz onu sana vahyediyoruz. Yusufun kardeşleri tuzak kurmak için ittifak ettiklerinde sen onların yanında değildin.

* Bu âyet. Hz.Muhammed (s.a.v.) in Hak Peygamber olduğunu gösteren delillerden birisidir. Zira o gün için kimse tarafından bilinmesi mümkün olmayan Hz.Yusuf ve kardeşlerinin kıssasını bize öz ve anlamlı bir şekilde beyan etmektedir. Bunun gibi, insanlar tarafından bilinmeyen daha birçok olay, Allah teala tarafından Resulullaha bildirilmiş ve sonunda Resulullahın, bir beşer olarak bunları kendiliğinden bilemeyeceği ve ancak Allah tealanın beyanıyla bilebileceği zikredilmiştir.

Nitekim Hz.Meryemin kıssası anlatıldıktan sonra: "Bunlar, sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Meryemin işlerine kim bakacak diye kalemlerini atıp kur'a çekerlerken sen, yanlarında değildin. Bu hususta, çekişirlerken de yanlarında bulunmuyordun." (14) buyurulmaktadır.

Hz.Musanın kıssası anlatıldıktan sonra da: "Ey Muhammed, biz Musaya o emri vahyettiğimiz vakit sen batı yönünde değildin, görenlerden de olmadın."(15) buyurulmuştur.

Medyen halkının kıssası anlatıldıktan sonra da: "Fakat biz, nice nesiller var ettik te üzerlerinden ömürler geçti. Ey Muhammed, sen, Medyen halkı arasında bulunup ta âyetlerimizi onlara okumuyordun. Fakat Peygamberliği veren biziz, biz." (16) buyurulmaktadır.

(14) Âl-i İmran Suresi, âyet: 44
(15) Kasas Suresi, âyet: 44
(16) Kasas Suresi, âyet: 45

وَمَآ أَكْثَرُ ٱلنَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾

103- Sen ne kadar yürekten dilersen dile, insanların çoğu iman etmezler.

* Ayet-i Kerimede, iman ettirmenin, Hz.Muhammed (s.a.v.) in elinde olmadığı, ancak Allahın dilemesiyle mümkün olabileceği ifade edilmekte, Resulullahın tüm gayretlerine rağmen iman etmeyenlerden dolayı da üzülmemesi gerekdiği ifade edilmektedir. Bu hususta diğer bir âyette de şöyle buyurulmaktadır: "Ey Muhammed, şüphesiz sen, sevdiğini hidayete erdiremezsin. Fakat Allah, dilediğini hidayete erdirir. O, hidayete erecekleri çok iyi bilir." (17)

وَمَا تَسْـَٔلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿١٠٤﴾

104- Sen onlardan, davetine karşılık bir ücret istemiyorsun. Kur'an ancak âlemlere bir zikir ve öğüttür.

* Peygamberler, Allah tarafından gönderilen emirleri insanlara tebliğ etmekle görevlidirler. Allah teala onları bunun için Peygamber seçmiştir. Bu sebeple onlar, tebliğ görevlerini yaparlarken, bu görev karşılığında insanlardan herhangi bir dünyavî menfaat gözetmezler. Onlar, yaptıkları bu hizmetlerin karşılığını, kendilerine bu vazifeyi veren Allahtan beklerler.

Hatta, Peygamberler, hayattayken kazanmış oldukları mallarını bile mirasçılarına değil ümmetlerine bırakmışlardır. Bu hususta Peygamber efendimiz bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyurmaktadır:

اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لاَ نُورَثُ مَا تَرَكْنَا صَدَقَةٌ.

(17) Kasas Suresi, âyet: 56

"Biz, (Peygamberler topluluğu) miras bırakmayız. Bıraktığımız mallar sadakadır. (Beytül Mal'a aittir.) (18)

وَكَأَيِّن مِّنْ آيَةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ ﴿١٠٥﴾

105- Göklerde ve yerde nice deliller vardır ki, insanlar bunların yanından yüzçevirip geçerler de ibret almazlar.

Göklerde güneş, ay, yıldızlar ve yeryüzünde, dağlar, denizler, bitkiler gibi Allahın varlığını gösteren nice deliller vardır ki, kâfirler onları bizzat gözleriyle gördükleri halde ibret almazlar.

* Allah teala bu âyet-i Kerimde insanları, kâinata bakmaya, onun bir nizam içinde seyrinden ibret almaya davet etmektedir. Bu hususta başka bir âyet-i Kerimede de şöyle buyurulmaktadır: "Göklerin ve yerin yaratılması, dillerinizin ve renklerinizin değişik olması, onun varlığını gösteren delillerdendir. Şüphesiz ki, bunda, bilenler için nice ibretler vardır." (19)

وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُم بِاللَّهِ إِلَّا وَهُم مُّشْرِكُونَ ﴿١٠٦﴾

106- Onların çoğu ancak müşrik olarak Allaha iman ederler.

Kafirlerin çoğu Allaha, aynı zamanda putları da ortak koşarak iman ederler. Onlar, kendilerini Allahın yarattığını ve rızıklandırdığını söylerler. Bununla beraber Allahın dışındaki varlıkları ilahlık mertebesine yükseltirler ve onları Allaha ortak koşarlar.

أَفَأَمِنُوا أَن تَأْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِّنْ عَذَابِ اللَّهِ أَوْ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٠٧﴾

(18) Buhari, K. el-Humus, bab:1, K. el-Magazi, bab:14/Müslim, K. el-Cihad, bab: 49, 52, 54 Hadis No:1757

(19) Rûm Suresi, âyet: 22

107- Onlar, Allahın azabından, çepeçevre kuşatan bir belanın kendilerine gelmeyeceğinden veya kıyametin, hissetmedikleri bir zamanda, ansızın kopmayacağından emin midirler?

Bu müşrikler, Allahın herhangi bir azabının, ansızın gelip kendilerin kuşatmayacağından veya idrak edemedikleri sir anda kıyametin aniden kopup, kendilerinin cehenneme sürüklenmeyeceklerinden emin midirler?

* Evet, Allah teala kullarını cezalandırırken aniden cezalandırabilir. Kul, kendisine verilen mühletten dolayı şımarmamalı, devamlı olarak rabbine yönelmelidir. Aksi takdirde aniden cezaya çarpılır da artık sızlanması ona bir fayda temin etmez. Bu hususta başka âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır: "O memleketler halkı, azabımızın onlara uyurlarken gece gelmeyeceğinden emin midirler?" "Ve yine o memleketler halkı, azabımızın kendilerine kuşluk vakti eğlenirken gelmeyeceğinden emin midirler?" "Yoksa onlar, Allahın kendilerini ansızın yakalayıvermesinden emin mi oldular? Allahın ansızın yakalamasından ancak hüsrana uğrayan bir topluluk emin olur."(20)

قُلْ هَٰذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللَّهِ
وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٨﴾

108-Ey Muhammed de ki: "İşte benim yolum budur. Ben ve bana uyanlar, insanları Allahın yoluna körü körüne değil, bilgiyle davet ederiz. Allahı, layık olmadığı şeylerden tenzih ederim. Ben müşriklerden değilim."

* Evet, Hz.Muhammed, (s.a.v.)in yolu tevhid yoludur. İnsanları sadece Allaha kulluk etmeye davet etme yoludur. Hz.Muhammed ve ona tabi olanlar, insanları tevhid inancına davet ederlerken ne yaptıklarını bilerek davet ederler. Onlar, bilgisizce bir saplantı içerisinde değildirler.

وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوحِي إِلَيْهِم مِّنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ ۗ أَفَلَمْ
يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ

(20) A'raf Suresi, âyet: 97-99

وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ اتَّقَوْا أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠٩﴾

109- Ey Muhmmed, biz, senden önce de şehirler halkından ancak kendilerine vahyettiğimiz erkekleri Peygamber olarak gönderdik. Onlar, yeryüzünde dolaşıp, kendilerinden önce geçmiş kavimlerin akıbetlerinin ne olduğuna bakmazlar mı? Allahtan korkanlar için âhiret yurdu daha hayırlıdır. Hiç düşünmez misiniz?

* Alimlerin çoğunluğu bu ve benzeri âyetlerin delaletiyle, Peygamberlerin,

Sadece erkeklerden görevlendirilidiğini söylemişlerdir. Azınlıkta kalan bir kısım âlimler ise, Hz.İbrahimin hanımı Sare'nin, Hz. Musanın annesi Meryemin Peygamber olduklarını söylemişler şu âyetleri de bu husuta delil olarak zirketmişlerdir: "O sırada İbrahimin hanımı ayaktaydı ve güldü. Biz ona İshakı ve İshakın ardından da Yakubu müjdeledik." (21) "Biz Musanın annesine şöyle ilham ettik: "Çocuğu emzir. Başına birşey gelmesinden korkunca da, onu hemen sandığa koyup Nil nehrine bırak. Sakın korkma. mahzun da olma. biz onu sana geri döndüreceğiz ve onu Peygamberlerden yapacağız." (22) "Melekler de şöyle demiştir: "Ey Meryem, şüphesiz ki Allah seni seçti. ve tertemiz kıldı. Ve seni, âlemlerin kadınlarına üstün kıldı." (23)

Taberi ve İbn-i Kesir, çoğunluğun görüşünü benimsemiş ve kendilerine göre ilave deliller zikretmişlerdir.

حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْأَسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّيَ
مَن نَّشَاءُ ۖ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١١٠﴾

110- Peygamberler, ümmetlerinin iman etmelerinden ümitsizliğe düşüp yalanlandıklarının sanınca, onlara yardımımız ulaşmıştır. Böylece dilediğimizi kurtarırız. Suçlu bir kavme olan azabımız reddolunamaz.

(21) Hud Suresi, âyet: 71
(22) Kasas Suresi, âyet: 7
(23) Âl-i İmran Suresi, âyet: 42

* Ayet-i Kerimede, insanların ve özellikle de Peygamberlerin, daraldıkları anlarda Allahın yardımı ve zaferinin, kendilerine eriştiği beyan edilmektedir. Zira her zulmün bir sonu vardır. Allah, hakkı temsil eden kuluna, o hak yoldaki mücadelesinde sıkıştığı anda yardım eder. Yeter ki kul, rabbinin emirleri istikametinde hareket etsin.

* Bu âyet-i Kerimeyi şu şekilde izah edenler de vardır: "Peygamberler, kavimlerinin iman etmelerinden ümit kesip, kavimleri de Peygamberlerinin yalancı olduklarını sanınca Peygamberlere zaferimiz geldi. İşte böylece dilediğimizi azaba uğramaktan kurtarırız."

Yine şu şekilde izah edenler de vardır: "Peygamberler, kavimlerinin iman etmelerinden ümit kesip, kendilerine iman edenler de, iman etmeyenler tarafından yalanlandıkları kanaatine varınca, Peygamberlere ve onlara iman edenlere yardımımız ulaştı. Böylece dilediğimizi kurtardık. Zira suçlu olan bir kavme gelecek olan azabımıza kimse engel olamaz."

لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ ۗ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَىٰ وَلَٰكِن
تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ
يُؤْمِنُونَ ﴿١١١﴾

111- Şüphesiz ki bunların kıssalarında akıl sahipleri için ibret vardır. Kur'an, uydurulmuş bir söz değildir. Ancak o, geçmiş kitapları doğrulayan, herşeyi açıklayan, iman eden bir kavme hidayet rehberi ve rahmet kaynağı olan bir kitaptır.

Şüphesiz ki Yusuf ve kardeşlerinin kıssasında, öğütlerden ibret alan akıl sahibi insanlar için nice ibretler vardır. Kur'an, uydurulmuş bir söz değildir. O, kendisinden önce gelen, Tevrat, İncil, Zebur gibi kitapları doğrulayan, kulların, açıklanmasına ihtiyaç duydukları, helal, haram, emir ve yasak gibi bütün hükümleri açıklayan bir kitaptır. Kur'an, kendisine iman edenlere, doğru yolu gösteren bir hidayet rehberi ve bir rahmet kaynağıdır.

* Kur'an-ı Kerim insanlara, akıllarıyla idrak edemeyecekleri, geçmişte yaşamış milletlerden haber vermesi, öldükten sonra âhirette karşılaşacağımız

sonuçları bildirmesi ve dünya hayatındayken insanca yaşamayı bize öğretmesi hasebiyle, bizim için bir hidayet ve rahmet kaynağıdır.

Bu hususta diğer âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır: "Şüphesiz bu Kur'an, insanları en doğru yola götürür. Salih ameller işleyen müminlere büyük bir mükâfaat olduğunu, âhirete iman etmeyenlere de can yakıcı bir azap hazırladığımızı müjdeler."(24)

* * *

(24) İsra Suresi, âyet: 9,10

RA'D SURESİ

Ra'd Sûresi kırk üç âyettir. Mekkede mi yoksa Medinede mi nâzil olduğu hususunda çeşitli rivayetler vardır. Bazı âyetlerinin Mekkede diğer bir kısım âyetlerinin de Medinede nâzil olduğu rivayet edilmektedir.

Bu Sûre-i Celile, daha ziyadet inanç mevzuunu işlemekte, Allah tealanın bir olduğu inancını telkin etmektedir. Mevcudatı yoktan var eden Allah tealanın, varlık, birlik ve kudretine delil olarak ta bütün kâinatı takdim bütün bu mevcudatı meydana getirne tek bir yaratıcı olduğunu beyan etmektedir.

Direksiz olarak yaratılmış gökler, Allahın takdir edeceği bir güne kadar, tayin edildiği şekilde hareketine devam eden güneş, ay, birbirini takibeden gece ve gündüz, göklere doğru yükselen muhteşem dağlar, durup dinlenmeden akışına devam eden nehirler, çeşitli meyve bahçeleri, ekinler, çeşitli tatlardaki yiyecekler, insanı korku ve ümide sevkeden gök gürültüsü ve şimşek, cenab-ı Hakkı tesbih eden yıldırım, rahmet yüklü bulutlar vb. bütün eşya ve olaylar, Allah tealanın birliğine ve sonsuz kudretine delil olarak gösterilmektedir.

Bu sûre-i Celilede, gök gürültüsünün, Allahı tesbih ettiği ifade edilmekte ve "Gök gürültüsü Allahı hamd ile tesbih eder..." [1] buyurulmaktadır. Ayet-i Kerimede, "Gök gürültüsü" anlamına gelen "Ra'd" kelimesi geçmekte Sûre-i Celile de "Ra'd" ismini buradan almaktadır.

Sûre-i Celilede, Allahın ilminin herşeyi kuşattığı ifade edilmekte, bir dişinin karnında taşıdığı şeyin ne olduğunu, yine rahimlerde artan ve eksilen şeyin de ne olduğunu, Allah tealanın, ilm-i Ezelîsi ile bilmekte olduğu ifade edilmektedir.

Sûre-i Celilede, kâinatta cereyan eden bütün bu olaylara ibret nazarıyla bakılması öğütlenmekte ve insan idrakini, bütün bu olaylara hakim olan yüce yaratıcının varlığını kabule yaklaştırmakta ve insanı imana götüren yolları aydınlatmaktadır.

İşte bu aydınlığın parıltıları olan yüce âyetlerin teker teker izahı...

---

(1) Ra'd Suresi, âyet:13

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

الٓمٓرٰ ۚ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ ۗ وَالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١﴾

1- Elif, Lâm, Mîm, Râ. bunlar, kitabın âyetleridir. Ey Muhammed, rabbinden sana indirilen Kur'an haktır. Fakat insanların çoğu iman etmezler.

Ey Muhammed, bunlar, sana indirdiğimiz Kur'anın âyetleridir. Sana, rabbin tarafından indirilen bu Kur'an haktır. O halde sen, bunun hükümleriyle amel et ve buna sımsıkı sarıl. Fakat ne yazık ki insanların çoğu, bu Kur'ana iman etmezler. İnkârın bataklığına saplanıp kalırlar.

* Elif, Lâm, Mîm, Râ. ve benzeri Hurufu mukatta'a hakkında Bakara Suresi ve diğer Surelerin başında yeteri kadar açıklama yapılmıştır. Ancak Taberi, diğer Surelerin başında geçen, Elif, Lâm, Râ, harflerine ilaveten burada Mim, harfinin de zikredilmesi sebebiyle, Abdullah b.Abbas'dan bu harflerin mânâsı hakkında şu rivayeti nakletmiştir. "Elif, Lâm, Mim, Râ'nın mânâsı: "Ben, Allahım görürüm." demektir.

اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى ۚ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَاءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ ﴿٢﴾

2- Gökleri, gördüğünüz bir direk olmadan yükselten, sonra arşa hakim olan, belli bir zaman kadar hareket eden güneşi ve ay'ı hizmetinize âmâde kılan, Allahtır. Göklerde ve yerde ne varsa hepsini o idare eder. Rabbinizin huzuruna kesinlikle çıkacağınızı bilmeniz için Allah, âyetleri açıklıyor.

Yedi göğü direksiz olarak yükselten Allahtır. Sizler de göklerin direksiz olduğunu ve Allahın, o gökleri yeryüzü için âdeta bir tavan gibi yaptığını görmektesiniz. Allah, arşa hakim olandır. Güneşi ve ay'ı emrine boyun eğdirmiştir. Onlar, dünyanın sonu gelinceye kadar, yaratılanların menfaatları için yörüngelerinde hareket etmeye devam edeceklerdir. Bütün işleri düzene koyan ancak Allahtır. O, âyetlerini size açıklar ki, rabbinizin huzuruna çıkacağınızı kesinlikle bilmiş olasınız. Onun vaad ve tehditlerinin gerçekliğine iman edesiniz.

* Ayet-i Kerimede "Allah, arşa hakim olandır." diye tercüme edilen "İstiva ve arş" kelimelerinin daha geniş izahı için, A'raf Suresinin elli dördüncü âyetinin izahına bakılabilir.

وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْهَارًا ۖ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا
زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٣﴾

3- Yeryüzünü döşeyen, orada sabit dağlar ve ırmaklar yaratan ve her türlü mahsulden çift çift yetiştiren Allahtır. O, geceyle gündüzü perdeler. Şüphesiz ki bunda, düşünen bir kavim için nice deliller vardır.

Yeryüzünü enine boyuna döşeyen, onun sarsılmasını önlemek için sabit dağlar yaratan, orada yaşayan canlılar için akar sular var eden Allahtır. O, yeryüzündeki hertürlü mahsulü, siyah-beyaz, Tatlı-acı, erkek-dişi şeklinde çift çift yaratan o'dur. Gecenin karanlığı ile gündüzü, gündüzün ışığı ile de geceyi örter. Şüphesiz ki, Allahın yarattığı bu şeylerde, düşünüp ibret alan bir topluluk için, Allahın kuvvet ve kudretini gösteren alâmet ve deliller vardır.

وَفِي الْأَرْضِ قِطَعٌ مُتَجَاوِرَاتٌ وَجَنَّاتٌ مِنْ أَعْنَابٍ وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ صِنْوَانٌ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ
يُسْقَىٰ بِمَاءٍ وَاحِدٍ وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلَىٰ بَعْضٍ فِي الْأُكُلِ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ
يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾

4- Yeryüzünde birbirine komşu birçok toprak parçaları, üzüm bağları, ekinler, çatallı ve çatalsız hurma ağaçları vardır. Onlar, aynı su ile

sulanırlar. Bununla beraber biz onların mahsullerini birbirinden üstün kılarız. Şüphesiz ki bunda, aklını kullanan bir kavim için nice ibretler vardır.

Yeryüzünde birbirine komşu nice topraklar vardır ki, birbirlerinden farklıdır. Bazıları verimli bazıları çoraktır. Bazılarının rengi kırmızı, bazılarının ki boz, diğerleri karadır. Bazıları dağlık diğerleri ovadır. Bazıları kumsal, diğerleri balçıktır. Bütün bunlar, kendilerini farklı şekilde meydana getiren büyük bir kudret sahibinin bulunduğunu gösterir.

Yine yeryüzünde çeşitli üzüm bağları, ekinler, çatallı ve çatalsız hurmalar vardır. Bunlar, aynı su ile sulandıkları halde, kendilerinden meydana gelen ınahsullerin, tatları, kokuları, renkleri ve şekilleri birbirinden farklıdır. Bu farlılıklar da yine yaratıcının yüceliğini göstermektedir. Şüphesiz ki bütün bunlarda, aklını kullanan bir topluluk için bir delil ve ibret vardır.

* Bu hususta diğer âyet-i Kerimelerde de şöyle buyurulmaktadır: "Sonra ben, o inkâr edenleri azabımla yakaladım. Yaptıklarını reddederek cezalandırmam nasılmış bir bak." "Allahın, gökten su indirdiğini görmedin mi? Biz onunla değişik renklerde meyveler çıkarmışızdır. Dağlardan da beyaz, kırmızı, simsiyah ve türlü renkte tabakalar yaratmışızdır." (1)

وَإِن تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ أَإِذَا كُنَّا تُرَابًا أَإِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ
كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ وَأُولَٰئِكَ الْأَغْلَالُ فِي أَعْنَاقِهِمْ وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ
هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٥﴾

5- Ey Peygamber, eğer şaşacağın bişey varsa, aslında şaşılacak şey, onların: "Öldükten ve toprak olduktan sonra mı, biz mi yeniden yaratılacağız?" demeleridir. İşte onlar, rablerini inkâr edenlerdir. İşte onlar, boyunlarına zincirler vurulanlardır. İşte onlar, cehennemliklerdir. Orada devamlı kalacaklardır.

Ey Muhammed, eğer sen, herhangi bir zarar veya menfaat veremeyecek olan bir takım şeylere tapan müşriklere şaşıyorsan, bil ki daha çok şaşılacak şey, onların şu sözleridir. "Öldükten ve toprak olduktan sonra mı? Biz mi yeniden yaratılacağız?"

(1) Fâtır Suresi, âyet: 26,27

İşte öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden bu insanlar, rablerinin kudretini inkâr eden kimselerdir. Kıyamet günü boyunlarına demir bukağılar takılacak olanlar da işte bunlardır. Bunlar, cehennemliklerdir. Orada ebedi olarak kalacaklardır. Ne ölüp kurtulacaklar ne de cehennemden çıkarılacaklardır.

* Öldükten sonra dirilmenin imkânsız olduğunu iddia eden gafillerin gafletine işaret eden bir âyet-i Kerimede de şöyle buyuruluyor: "Gökleri ve yeri yaratan ve onları yaratmada hiçbir güçlük çekmeyen Allahın, ölüleri tekrar diriltmeye kadir olduğunu görmüyorlar mı? Evet, elbette o, herşeye kadirdir."(2)

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِمُ الْمَثُلَاتُ ۗ وَإِنَّ رَبَّكَ
لَذُو مَغْفِرَةٍ لِّلنَّاسِ عَلَىٰ ظُلْمِهِمْ ۖ وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٦﴾

6- Kâfirler senden, iyilikten önce kötülüğün acele gelmesini isterler. Halbuki kendilerinden önce, ibret alınacak cezalandırılmalar geçti. Şüphesiz rabbin, zulmetmelerine rağmen, tevbe eden insanlara af sahibidir. Aynı zamanda rabbin, cezası çok şiddetli olandır.

Müşrikler, Hz.Muhammed (s.a.v.)i yalanlamışlar ve "Eğer senin söylediklerin doğruysa bize vaadettiğin cezaları derhal getir." demişlerdir. Hatta bazan alaylı bir eda ile Allaha bile: "Ey Allahım, eğer bu Kur'an, nezdinden indirilmiş bir kitap ise gökten üzerimize taşlar yağdır veya bize can yakıcı bir azap ver." demişlerdi."(3) İşte Allah teala bu âyet-i Kerimede, müşriklerin ve inkârcıların, azabı acele istemekle akılsız olduklarını, azaba uğrayan geçmiş ümmetlerden ibret almaları gerektiğini, azabı erteleme sebeplerinden birinin de, yaptıklarından vaz geçmeleri için bir lütuf olduğunu beyan etmektedir.

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِّن رَّبِّهِ ۗ إِنَّمَا أَنتَ مُنذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ
هَادٍ ﴿٧﴾

(2) Ahkaf Suresi, âyet: 33
(3) Enfal Suresi, âyet: 32

7- Kâfirler, Peygambere: "Rabbinden bir mucize inse ya." derler. Sen ancak uyarıcısın. Her ümmetin, bir, doğru yolu göstereni vardır.

* Kâfirler, diğer âyetlerde de belirtildiği gibi, Resulullah (s.a.v.) e iman etmek için, ondan, çeşitli mucizeler getirmesini istemişlerdir. Bu hususa işaret eden âyetlerde şöyle buyuruluyor: "Kâfirler şöyle dediler: "Bizim için yerden, suyu kesilmeyen bir kaynak çıkarmadıkça sana iman etmeyeceğiz." "Veya içinde üzüm ve hurma bulunan bir bahçen olsun. Ortasından şarıl şarıl ırmaklar akıt." "Yahut sandığın gibi göğü başımıza parça parça düşür veya Allahı ve Melekleri karşımıza getir." "Yahut altından bir evin olmalı veya göğe çıkmalısın. Allahtan, Peygamber olduğunu yazan, okuyabildiğimiz bir kitap getirmedikçe göğe çıktığına da inanmayız. "Ey Muhammed, sen onlara şöyle de: "Rabbimi tenzih ederim. Nihayet ben de, Peygamber olan insandan başka birşey değilim."(4)

* Allah teala, Resulullaha, müşriklerin aruzalrına göre mucize gönderilmeyeceğini, Resulullahın sadece bir uyarıcı olduğunu, mucize göndermenin ise sadece Allahın elinde olduğunu, her kavim için de doğru yolu gösteren bir peygamber gönderdiğini beyan etmektedir. Zira Allah teala, hiçbir topluluğa, Peygamber göndermeden sorumluluk yüklememiştir. Bu hususu beyan eden diğer bir âyette de şöyle buyurulmaktadır: "Kim doğru yola giderse ancak kendisi için doğru yola gitmiş olur. Kim de saparsa kendi aleyhine sapmış olur. Hiçbir kimse başakısının günahını yüklenmez. Biz, bir Peygamber göndermedikçe kimseye azap etmeyiz."(5)

Allah tealanın, kullarına doğru yolu göstermesi için lütfundan olmak üzere bir Peygamber göndermesi, o Peygambere, herkesin keyfine göre mucize vermesini gerektirmez. O halde kâfirler, kendi arzılarına göre mucize isteyedursunlar, bu konuda karar Allah tealanındır. İsterse mucize verir istemezse vermez.

اَللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ اُنْثٰى وَمَا تَغِيْضُ الْاَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ ۗ وَكُلُّ شَيْءٍ

عِنْدَهٗ بِمِقْدَارٍ ﴿٨﴾

8- Her dişinin neye hamile olduğunu, rahimlerin neyi azaltıp neyi çoğalttığını Allah bilir. Allah katında herşey bir ölçüye tabidir.

(4) İsra Suresi, âyet: 90-93
(5) İsra Suresi, âyet: 15

Allah, her dişinin neye hamile olduğunu, o dişinin karnındakinin, şeklinin, huyunun, inancının, ömrünün, rızkının vb. şeylerin nasıl olacağını bilir. Rahimlerin, zamanından evvel doğum yapmak, içlerinde bulunan şeyleri dışarı atmakla neleri eksiltiğini de bilir. Yine Allah, bu rahimlerin, zamanı geldiği halde doğum yapmaması ve orada ceninin oluşması gibi şeylerden neyi çoğalttığını da bilir. Herşey, Allah katında bir ölçüye tabidir.

عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ ﴿٩﴾

9- O, gizli ve âşikârı bilendir. Uludur, yüceler yücesidir.

Allah, gözlerin göremediklerini de bilir gördüklerini de. Kalblerde gizli olanları da bilir, açığa vurulanları da. Bu itibarla Peygamberden mucize isteyenlerin ne niyetle istediklerini de çok iyi bilir. Allah, yüceler yücesidir. Herhangi bir şeyi yapmaması, onun âcizliğinden değil, o şeyi yapmak isteyip istememesindendir.

سَوَاءٌ مِنكُم مَّنْ أَسَرَّ الْقَوْلَ وَمَن جَهَرَ بِهِ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِاللَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ ﴿١٠﴾

10- Allaha göre, içinizden sözünü gizleyenle açığa vuran, geceleyin saklananla gündüzün ortaya çıkan arasında hiçbir fark yoktur.

Allahın ilmi herşeyi kuşatmaktadır. Herhangi bir şeyi ondan gizlemek imkânsızdır. İnsanlara karşı gizli konuşmakla âşikâr konuşmak bir fark ifade eder fakat böyle davranmak Allaha karşı hiçbir mânâ ifade etmez. Zira o, herşeyi bilendir. O halde gizlice veya âşikâr olarak söylenen bir sözle, işlenen günahı veya sevabı Allah bilir. Geceleyin saklanarak yapılan isyanı da, gündüzleyin açıkça işlenen günahı da bilir.

لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِّن بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنفُسِهِمْ وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سُوءً

فَلَا مَرَدَّ لَهُۥ ۖ وَمَا لَهُم مِّن دُونِهِۦ مِن وَالٍ ﴿١١﴾

11- İnsanı, önünden ve arkasından takibeden ve Allahın emriyle onu koruyan Melekler vardır. Şüphesiz ki bir millet kendisini değiştirmedikçe Allah onu değiştirmez. Allah bir milletin kötülüğünü istediğinde kimse ona karşı duramaz. O millet için, Allahtan başka bir koruyacak ta bulunmaz.

* İnsanı önünden ve arkasından takibeden ve onu koruyan Melekler hakkında başka âyet-i Kerimelerde de şöyle buyuruluyor: "Onun sağında ve solunda oturan iki alıcı Melek, yaptıklarını kaydetmektedirler." "İnsan hiçbir söz söylemez ki, yanında onu gözetleyici hazır bir Melek bulunmasın."(6)

Bu hususta Peygamber efendimiz (s.a.v.) de bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyuruyor:

اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ يَتَعَاقَبُونَ فِيكُمْ مَلَائِكَةٌ بِاللَّيْلِ وَمَلَائِكَةٌ بِالنَّهَارِ وَيَجْتَمِعُونَ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ وَصَلَاةِ الْعَصْرِ ثُمَّ يَعْرُجُ الَّذِينَ بَاتُوا فِيكُمْ فَيَسْأَلُهُمْ وَهُوَ اَعْلَمُ بِهِمْ كَيْفَ تَرَكْتُمْ عِبَادِي فَيَقُولُونَ تَرَكْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ وَاَتَيْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ.

"Sizleri hem gece hem de gündüz takibeden Melekler vardır. Bunlar, sabah ve ikindi namazlarında (Nöbet değiştirmek için) bir araya gelirler. Sonra sizinle beraber geceleyenler yukarı çıkarlar. Rabbiniz daha iyi bildiği halde, onlardan: "Kullarımı nasıl bıraktınız?" diye sorar. Onlar da: "Biz onları namaz kılarken bıraktık. Gittiğimizde de namaz kılıyorlardı." derler. (7)

Peygamber efendimiz diğer bir Hadis-i Şerifinde de şöyle buyuruyor:

اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: اِيَّاكُمْ وَالتَّعَرِّي فَاِنَّ مَعَكُمْ مَنْ لَا يُفَارِقُكُمْ اِلَّا عِنْدَ الْغَائِطِ وَحِينَ يُفْضِي الرَّجُلُ اِلَىٰ اَهْلِهِ فَاسْتَحْيُوهُمْ وَاَكْرِمُوهُمْ.

"Çıplak durmaktan kaçının. Zira sizden hiç ayrılmayan, sadece tuvalette bir de kişinin, ailesiyle cinsî münasebette bulunduğu sırada ayrılan Melekler vardır. onlardan utanın ve onlara saygı gösterin." (8)

---

(6) Kaf Suresi, âyet: 17,18

(7) Buhari, K. Mevakıt es-Salah, bab:16, K. et-Tevhid, bab: 33/Müslim, K. el-Mesacid bab: 210, Hadis No: 632

(8) Tirmizî, K. el-Edeb, bab: 42, Hadis No: 2800

Ayet-i Kerimede: "Şüphesizki bir millet kendisin değiştirmedikçe, Allah onu değiştirmez." buyurulmaktadır. Buradan anlaşılıyor ki, esas olan, insanların kendi davranışlarıdır. Onlar kendilerini değiştirmeyip, hak yolda devam ettikleri sürece Allah teala onları saptırmaz. Ancak, insanlar iradelerini kullanmaz, hak yoldan çıkma eğilimi gösterirlerse Allah da onları doğru yolda tutmaz. Böylece sapıklığa düşerler.

Bu hususta diğer âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır: "Sana ne iyilik gelirse Allahtandır. Sana ne kötülük te gelirse kendi nefsindendir. Biz seni insanalara Peygamber olarak gönderdik. Şahit olarak Allah yeter."(9) "Başınıza gelen bir musibet, kendi ellerinizle kazandığınız günahlar yüzündendir. Oş işlenenlerin birçoğunu da affeder."(10)

هُوَ الَّذِي يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ ﴿١٢﴾

12- Size korku ve ümit vermek için şimşeği gösteren ve o yağmurla yüklü bulutları meydana getiren Allahtır.

Sizlere yıldırım düşme korkusunu salan ve yağmur yağdırma ümidini veren, şimşeği gösteren ve yağmur dolu bulutları meydana getiren Allahtır.

* İnsanlar şimşekten hem korkar hem de ümitlenirler. Korkmaları, yıldırım düşmesinden ve benzeri âfetlerden dolayıdır. Bu nedenle Peygamber efendimiz (s.a.v.), gök gürlediğinde, Allah tealaya şöyle dua ederdi:

قَالَ: اللَّهُمَّ لاَ تَقْتُلْنَا بِغَضَبِكَ، وَلاَ تُهْلِكْنَا بِعَذَابِكَ، وَعَافِنَا قَبْلَ ذَلِكَ.

"Ey Allahım, sen bizi gazabınla öldürme, azabınla helak etme. Bunlardan önce bize âfiyet ver."(11)

وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَالْمَلَائِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ

(9) Nisa Suresi, âyet: 79
(10) Şûrâ Suresi, âyet: 30
(11) Tirmizî, K. ed-Dâvât, bab: 50, Hadis No: 3450/Ahmed b. Hanbel, Müsned c.2, s.100

فَيُصِيبُ بِهَا مَن يَشَآءُ وَهُمْ يُجَٰدِلُونَ فِى ٱللَّهِ وَهُوَ شَدِيدُ ٱلْمِحَالِ ﴿١٣﴾

13- Gök gürlerken, Allahı hamd ile tesbih eder. Melekler de Allahtan korkarak onu hamd ile tesbih ederler. Allah, yıldırımlar gönderir, onları dilediğine çarptırır. Kâfirler, Allah hakkında mücadele ederler. Halbuki Allah, büyük kudret sahibidir.

* Ayet-i Kerimede, gök gürültüsünün ve Meleklerin, Allahı hamd ile tesbih ettikleri beyan edilmektedir. Aslında, kâinatta mevcud olan herşey, Allaha hemd eder ve onu tesbih eder. Bu hususta diğer bir âyette de şöyle buyurulmaktadır: "Yedi gök, yer ve onlarda bulunan varlıklar, Allahı tesbih ve tenzih ederler. Aslında hiçbirşey yoktur ki, hamd ile Allahı tesbih etmesin. Ne var ki siz onların tesbih etmesini anlamazsınız. Şüphesiz ki Allah, yarattıklarına çok yumuşak davranan ve çok affedendir." (12)

Ayet-i Kerimede, Allah tealanın, yıldırımlar göndererek onları, dilediğine çarptıracağı da beyan edilmektedir. Bu âyetin nüzul sebebi hakkında, özet olarak zikredilecek olan şu olay rivayet edilmektedir: Erbed b. Rebia ile Amir b.Tufeyl, Resulullah efendimiz Mescidde iken yanına gelmişler. Amir b.Tufeyl, arkadaşı Erbed'e daha önce demiş ki: "Ben Muhammedle konuşurken sen arkasını dolaş ve kılıncınla vurarak onu öldür." Fakat onların bu niyetini anlayan Resulullah: "Allahım,sen dilediğin bir şeyle bunların şerrini benden uzaklaştır." diye dua etmiş onlar da bu işte muvaffak olamayarak çekip gitmişler. İşte bunlardan, Erbed b.Rebia'nın üzerine, açık bir yaz gününde yıldırım düşmüş ve onu yakmıştır. İşte Resulullahın duası böylece yerine gelmiş, Allahın teala dilediği bir sebeple bu adamı helak etmiştir.

* Ayet-i Kerimenin son bölümünde: "Kâfirler, Allah hakkında mücadele ederler. Halbuki Allah, büyük kudret sahibidir." buyurulmaktadır. Bu hususta da Taberi şu olayı zikretmektedir: "Resulullah (s.a.v.), zulmüyle tanınmış bir kimseye birisini göndererek onu yanına çağırtmış, giden adam: "Allahın Peygamberi seni yanına çağırıyor." demiş. Adam da ona şu cevabı vermiştir: "Allahın Peygamberi kim? Allah kim? O, altından mı gümüşten mi? Yoksa bakırdan mı? "Bunlar aralarında tartışırlarken Allah teala, gürültülerle bir bulut göndermiş, buluttan çıkan bir şimşek, bunları söyleyen kişinin kafa tasını dağıtmıştır. İşte bu olay üzerine bu âyet nâzil olmuştur.

(12) İsra Suresi, âyet: 44

لَهُۥ دَعْوَةُ ٱلْحَقِّ ۖ وَٱلَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِهِۦ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُم بِشَىْءٍ إِلَّا كَبَٰسِطِ كَفَّيْهِ إِلَى ٱلْمَآءِ لِيَبْلُغَ
فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَٰلِغِهِۦ ۚ وَمَا دُعَآءُ ٱلْكَٰفِرِينَ إِلَّا فِى ضَلَٰلٍ ﴿١٤﴾

14- Doğru dua ancak Allaha yapılandır. Allahın haricindeki dua ettikleri varlıklar ise, dua edenlerin hiçbirşeylerine cevap veremezler. Allahtan başkasından yardım isteyenlerin durumu: Ellerini tamamen açarak suya uzatan kimseye benzer. Ağzına su götürmek ister fakat götüremez. Şu halde kâfirlerin duası, sapıklıktan başka birşey değildir.

* "Doğru dua ancak Allaha yapılan duadır." Ayetin bu kısmı çeşitli şekillerde tefsir edilmiştir. Bu izah şekillerinden birisi Mealde yapılan izah şeklidir. Diğer bir açıklama şekline göre de âyetin bu kısmının açıklaması şöyledir: "İnsanları hakka çağırmak, ancak Allaha çağırmaktır. Allahtan başkasına davet etmek ise bâtıldır.

Bir başka izah şekline göre de bu kısmın açıklaması şöyledir: "Hakka davet etmek Allaha mahsustur. Çünkü o, tevhide davet eder. Allahtan başka varlıklar ise bâtıla davet edeler. Asılsız şeyleri kabullenmeye çağırırlar.

Ayet-i Kerime, Allahtan başkasına yalvaran ve onlardan birşeyler isteyenleri, ellerini açarak uzakta bulunan bir suyu alıp ağzına götürmek isteyen kimsenin durumuna benzetiyor ve diyor ki: "Müşriklerin, Allahı bırakıp da kendilerine yalvardıkları putlar, onların dualarına cevap veremezler. Onlara ne bir menfaat sağlayabilirler ne de bir zararı onlardan uzaklaştırabilirler. Bunların durumu, susuz bir adamın durumuna benzer ki, o adam, ellerini açarak derin bir kuyunun dibindeki suya uzatır, diliyle suyun gelmesi için çağırır, elleriyle ona işaret eder. Fakat su, kendiliğinden yükselip onun ağzından içeri girmez. Allahı inkâr edenlerin duası, sapıklıktan başka birşey değildir.

وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَٰلُهُم بِٱلْغُدُوِّ وَٱلْءَاصَالِ
﴿١٥﴾

15- Göklerde ve yerde olanlar, ister istemez Allaha secde ederler. Gölgeleri de sabah akşam Allaha boyun eğer.

Göklerde bulunan Melekler ve benzeri varlıklar, Allaha, isteyerek secde ederler. Yeryüzündeki müminler de Allaha, isteyerek secde ederler. Kâfirler ise, sıkışınca istemeseler de Allaha boyun eğerler. Hatta bütün bunların gölgeleri bile sabah ve akşam, Allaha secde ederler.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, yüceliğini ve kahredici bir güce sahibolduğunu beyan etmektedir. Herşey, Allahın hükümranlığı ve kontrolu altındadır. bütün yaratıklar ister istemez sonunda ona boyun eğmek ve onun önünde secdeye kapanmak zorundadırlar.

Bu konuda başka bir âyet-i Kerimede de şöyle buyuruluyor: "Onlar, Allahın yarattığı eşyanın gölgelerinin, Allaha boyun eğip secde ederek, sağa sola vurmasını görmezler mi?"(13)

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ قُلِ اللّٰهُ ۭ قُلْ اَفَاتَّخَذْتُمْ مِّنْ دُوْنِهٖٓ اَوْلِيَاۗءَ لَا يَمْلِكُوْنَ
لِاَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَّلَا ضَرًّا ۭ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصِيْرُ ۙ اَمْ هَلْ تَسْتَوِي
الظُّلُمٰتُ وَالنُّوْرُ ۚ اَمْ جَعَلُوْا لِلّٰهِ شُرَكَاۗءَ خَلَقُوْا كَخَلْقِهٖ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ ۭ
قُلِ اللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَّهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ۝١٦

16- Ey Muhammed, onlara de ki: "Göklerin ve yerin rabbi kimdir? O, Allahtır." de. Allahı bırakıp, kendilerine hiçbir fayda ve zarar vermeyen şeyleri mi dostlar edindiniz?" de. Hiç körle gören bir olur mu?" de. Yoksa Allaha, Allah gibi yaratmaya kadir ortaklar mı buldular da, yaratmanın kim tarafından olduğunda şüphe ettiler? Ey Peygamber sen onlara: "Herşeyin yaratıcısı Allahtır, o birdir, kahredicidir." de.

Ey Muhammed, Allaha ortak koşan kişilere de ki: "Gökleri ve yeri yaratan, onları icadeden ve onları sevk ve idare eden kimdir? Onlara sen cevap vererek de ki: "Onları yaratan ve icadeden ancak Allahtır. O halde kulluk ancak Allaha yapılır."

Ey Muhammed, yine o müşriklere de ki: "Gökleri ve yeri yaratan Allahı bırakıp ta, bizzat kendilerine dahi bir menfaat sağlyamayan ve bir zarar da veremeyen yaratıkları mı dostlar ediniyorsunuz? De ki: "Hakkı göremeyen kör kâfirle, onu görüp ona uyan mümin hiç bir olur mu? Yoksa karanlıklara

(13) Nahl Suresi, âyet: 48

benzeyen kâfirlik ve sapıklıkla aydınlığa benzeyen iman ve hidayet bir olur mu? Yoksa o müşrikler Allaha ortaklar uydurup onların da Allah gibi varlıklar yarattıklarını görüp te yaratma işinin kime ait olduğu hakkında şüpheye mi düştüler?

Ey Muhammed, onlara de ki: "Sizin ve herşeyin yaratıcısı Allahtır. O, birdir, kahredicidir. Hiçbirşey onu kahredemez. O, herşeye galiptir.

أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَّابِيًا ۚ وَمِمَّا يُوقِدُونَ
عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَاءَ حِلْيَةٍ أَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِّثْلُهُ ۚ كَذَٰلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ
فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً ۖ وَأَمَّا مَا يَنفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ ۚ كَذَٰلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ
الْأَمْثَالَ ﴿١٧﴾

17- Allah, semadan yağmur indirir. Dereler, taşıyabileckeleri kadar su akıtırlar. Seller, çerçöp ve köpükler taşırlar. Ziynet veya faydalı eşya yapmak için ateşte eritilen madenlerin de cürufu vardır. Allah, hak ile bâtılı, bunalrı misal vererek açıklar. Cüruf ve köpük boşa gider, insanlar için faydalı kısımları yerinde kalır. Allah, böylece misaller verir.

Hakkın kalıcı oluşu, bâtılın da yok olmaya mahkum oluşu: Allahın, gökten indirdiği yağmur suyuna ve çeşitli ziynet eşyaları ve benzeri şeyler yapmak için eritilen madenlerin durumuna benzer. Gökten indirilen yağmur suyunu, her vadi, kapasitesi ölçüsünde taşır. Akıp giden bu su üzerinde, kabaran bir köpük oluşur ve eritilen bu madenlerin bir de posası vardır. İşte Hak, kalıcıkları ve faydalı olmaları bakımından bu su ve madene benezmekte, bâtıl ise, gelip geçiciliği ve faydasız olması bakımından, bu suyun ve madenin üzerinde oluşan köpüğe ve madenden çıkan posaya benzemektedir. Yani, bâtıl yok olmaya mahkumdur. Hak, ebedidir, kalıcıdır.

لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنَىٰ ۖ وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ لَوْ أَنَّ لَهُم مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا
وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ ۚ أُولَٰئِكَ لَهُمْ سُوءُ الْحِسَابِ ۙ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ

وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٨﴾

18- Rablerinin davetini kabul edenler için güzel mukâfaat vardır. Allahın davetini kabul etmeyenler ise, yeryüzündekilerin hepsi, hatta onların bir misli daha kendilerinin olsa kurtulmak için feda ederlerdi. İşte bunlar için kötü bir hesap vardır. Sığınacakları yer cehennemdir. O ne kötü bir beşiktir.

Allaha ve Peygambere itaat eden ve Allah katından kendilerine gelenleri tasdik eden müminler için güzel bir mükâfaat olan cennet vardır. Allaha ve Peygambere itaat etmeyen kâfirlere gelince: Yeryüzünde bulunan herşey ve bir o kadarı daha kendilerinin olsa da, Allahın azabından kurtulmak için fidye verecek olsalar bu, kendilerinden kabul edilmeyecektir. Onlar için kötü bir hesap verme vardır. Allah, onları bütün yaptıklarından hesaba çekecek ve kötülükleri karşısında cezalandıracaktır. Onların kaçıp sığınacakları yer ancak cehennemdir. O, ne kötü bir yataktır.

* Ahirette mümin kişinin, bu dünyada işlemiş olduğu salih ameller dışında bir kazancı yoktu. Kâfirler için ise hiçbir yardımcı yoktur. Kurtuluş için de hiçbir çareleri yoktur.

Bu hususta diğer bir âyette de şöyle buyurulmaktadır: "Şüphesiz inkâr edip kâfir olarak ölenlerin hiçbirinden, yeryüzünü dolduracak kadar altın fidye verseler bile kabul olunmayacaktır. Onlar için can yakıcı bir azap vardır. Onların, hiçbir yardımcıları da yoktur."(14)

أَفَمَن يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَىٰ ۚ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿١٩﴾

19- Ey Peygamber, rabbin tarafından sana indirilenin gerçek olduğunu bilenle, doğruyu görmeyen kör, bir olur mu? Bunu ancak akıl sahipleri idarek ederler.

*Ayet-i Kerimede, hakkı idrak edenlerin, gerçekten gözleri görenler oldukları, hakkı idrak edemeyenlerin ise, maddi olarak gözleri görse de, mânevi bakımdan kör oldukları beyan edilmektedir. Zira hakkı görmeyen kimse ebedi

(14) Âl-i İmran Suresi, âyet: 91

hayatı kaybetmiş ve uçuruma yuvarlanmış bir kördür. Bundan daha kötü bir şaşkınlık olabilir mi?

Bu hususta diğer bir âyette de şöyle buyurulmaktadır: "Onlar hiç yeryüzünde gezip dolaşmazlar mı? Bari bu yolla düşünecek kalblere ve işitecek kulaklara sahibolsalar. Gerçek şudur ki, gözler kör olmaz ama göğüslerdeki kalbler körelir."(15)

الَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَنقُضُونَ الْمِيثَاقَ ﴿٢٠﴾

20- Bu akıl sahipleri onlardır ki, Allahın ahdini yerine getirirler, verdikleri sözü bozmazlar.

* Ayet-i Kerimede zikredilen "Allahın ahdi"nden neyin kastedildiği hususunda şu görüşler zikredilmiştir: "Bu ahit," Hani rabbin, Ademoğullarının sulbleriden zürriyetlerini çıkarmış, onları, kendi nefislerine şahit tutarak "Ben sizin rabbiniz değil miyim?" demiş, onlar da "Evet, şahidiniz, sen bizim rabbimizsin." diye cevap vermişlerdi. Bu, kıyamet gününde "Bizim bundan haberimiz yoktu." dememeniz içindir."(16) âyetinde zikredilen ahittir.

Yahut bu ahit, haklarında aklî ve naklî deliller bulunan emir ve yasaklardır. Bu delilleri görenler, emirleri tutmak ve yasaklardan kaçınmak zorundadırlar. Zira onun delilleri görmesi, Allaha karşı bir ahit vermesi anlamına gelmektedir.

Ayet-i Kerimede zikredilen "Söz verme"nin ne anlama geldiği hususunda da şunlar söylenmiştir: "Buradaki söz verme "La ilahe İllallah Muhammedurresulullah" diyerek iman ettiğine dair Allaha vermiş olduğu söz ile, insanlarla yapmış olduğu herhangi bir muamelede verilen söz anlamına gelmektedir.

Böylece hakkı gören müminler, hem rablerine iman ettiklerine dair verdikleri sözü bozmazlar hem de insanlarla yapmış oldukları muamelelerde vermiş oldukları sözden caymazlar.

وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَن يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ

(15) Hac Suresi, âyet: 46
(16) A'raf Suresi, âyet: 172

سُوٓءُ ٱلْحِسَابِ ﴿٢١﴾

21- Onlar, Allahın, riayet edilmesini emrettiği şeylere riayet ederler. Rablerinden korkar, kötü hesaptan sakınırlar.

Bu akıl sahipleri, Allahın, koparılmamasını emrettiği akrabalık bağını koparmazlar. Bütün hareketlerinde rablerinin, kendilerini denetlemesinden korkarlar. Ahirette çetin bir hesap vereceklerinden çekinirler ve ona göre davranırlar.

وَٱلَّذِينَ صَبَرُوا۟ ٱبْتِغَآءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَأَنفَقُوا۟ مِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرَءُونَ بِٱلْحَسَنَةِ ٱلسَّيِّئَةَ أُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ عُقْبَى ٱلدَّارِ ﴿٢٢﴾

جَنَّٰتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَن صَلَحَ مِنْ ءَابَآئِهِمْ وَأَزْوَٰجِهِمْ وَذُرِّيَّٰتِهِمْ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِم مِّن كُلِّ بَابٍ ﴿٢٣﴾

سَلَٰمٌ عَلَيْكُم بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى ٱلدَّارِ ﴿٢٤﴾

22-23-24- Onlar, rablerinin rızası için sabrederler. Namazı gereği gibi kılarlar. Bizim rızıklandırdığımız şeylerden gizli ve açık, hayır yolunda sarfederler. İyilikle kötülüğü savarlar. İşte bu müminlere, âhiretin en güzel mükâfaatı vardır. O da "Adn" cennetleridir. Oraya müminler, salih olan ataları, eşleri ve soyları girecekler dir. Melekler her kapıdan onların yanlarına girecekler ve "Sabretmenizin karşılığı olarak, selam size, âhiretin en güzel mükâfaatı ne hoştur." diyeceklerdir.

Gerçeği gören o akıl sahipleri, rablerinin rızası için sabrederler. Kendilerini haramlardan ve günahlardan alıkoyarlar. Namazlarını, bütün tadil-i erkânıyla ve huzur-ı kalb ile kılarlar. Kendilerine vermiş olduğumuz rızıklardan, eşleri, akrabaları, fakirler ve yoksullar için, yerine göre gizli yerine göre âşikar olarak harcarlar. İyilikler yaparak kötülükleri önlerler. İşte bunlar için âhiret yurdunun en güzel mükâfaatı olan "Adn" cennetleri vardır. Bu cennetler, Peygamberlerin, şehitlerin ve velilerin makamıdır. Bu cennetlere hem kendileri

hem de salih amel işleyen ataları, eşleri ve çocukları girecektir. Böylece âhirette de bir araya gelmenin sevincini yaşayacaklardır. Melekler her kapıdan onların yanına girecekler ve onları, dünyada çeşitli zorluk ve çilelere karşı sabretmeleri sebebiyle eriştikleri nimetlerle müjdeleyip tebrik edecekler ve "Selam size" diyeceklerdir.

Ayeti Kerimede, âhiretteki nimetlerin, dünyadaki sabretmenin karşılığı olarak verildiği zikredilmektedir. Sabır, hem cihad sırasında düşman karşısında direnmek hem de fakirlik içinde bulunulduğu halde isyan etmeden, ihtiyaçlar karşısında mütevekkil olup Allaha güvenmektir.

Bu hususta Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyurmaktadır:

عن رسول الله ﷺ انه قال هل تدرون أول من يدخل الجنة من خلق الله قالوا الله ورسوله أعلم قال أوّل من يدخل الجنة من خلق الله الفقراء والمهاجرون الذين تسد بهم الثغور ويتقى بهم المكاره ويموت أحدهم وحاجته في صدره لا يستطيع لها قضاء فيقول الله عز وجل لمن يشاء من ملائكته ائتوهم وحيوهم فتقول الملائكة نحن سكان سمائك وخيرتك من خلقك أفتأمرنا ان نأتى هؤلاء فنسلم عليهم قال انهم كانوا عبادا يعبدونى لا يشركون بى شيئاً وتسد بهم الثغور ويتقى بهم المكاره ويموت أحدهم وحاجته فى صدره لا يستطيع لها قضاء قال فتأتيهم الملائكة عند ذلك فيدخلون عليهم من كل باب سلام عليكم بما صبرتم فنعم عقبى الدار.

"Sizler, Allahın yarattıklarından, cennete ilk gireceklerin kimler olduğunu biliyor musunuz?" dedi. Sahabiler ise: "Allah ve resulü daha iyi bilir." dediler. Bunun üzerine Resulullah şöyle buyurdu: "Allahın yarattıklarından cennete ilk girecekler, fakirler ve muhacirlerdir. Onlar ki sınırlar onlarla korunur, zor işler onlarla başarılır. Onlardan birisi öldüğünde, ihtiyaçlarını kalbinde taşıyarak, onları gideremeden ölürler. Allah teala, Meleklerinden dilediğine şöyle der: "Onları karşılayın ve selamlayın." Melekler: "Ey rabbimiz, biz senin göklerde yaşayan ve yarattıklarının hayırlıları olan varlıklarız. Sen

bizlere, gidip onları karşılamamızı ve onları selamlamamızı mı emrediyorsun?" derler. Allah: "Onlar, sadece bana kulluk eden, hiçbirşeyi bana ortak koşmayan kullardır. Sınırlar onlarla korunuyor, sevilmeyen zor işler onlarla başarılıyordu. Onlardan biri öldüğünde, ihtiyaçlarını kalbinde taşıyarak, onları gideremeden ölmüşlerdir."

Bunun üzerine Melekler gelirler ve her kapıdan yanlarına girerler ve sabretmelerinin karşılığı olarak "Selam size, âhiretin en güzel mükâfaatı ne hoştur." derler."(17)

وَالَّذِينَ يَنقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِن بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَن يُوصَلَ
وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَٰئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ﴿٢٥﴾

25- Kesin söz verdikten sonra, Allahın ahdini bozanlara, Allahın, riayet edilmesini emrettiği şeylere riayet etmeyenlere, yeryüzünde bozgunculuk çıkaranlara, işte onlara lanet vardır. Ahiretin kötülüğü de bunlaradır.

Allahın emirlerine itaat edip yasaklarından kaçınacaklarına dair kesin söz vermelerinden sonra bu ahitlerini bozanlara, Allahın, koparılmamasını emrettiği akrabalık bağını koparanlara, yeryüzünde çeşitli günahlar işleyerek bozgunculuk çıkaranlara gelince, işte lanet bunlaradır. Bunlar, Allahın rahmeti ve cennetinden uzaklaştırılmışlardır. Ahirette kötü âkıbet kendilerini beklemektedir.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, günahkârların sıfatlarını ve âhirette ne gibi cezalarla karşılaşacaklarını beyan etmektedir. Bu günahlar, Allaha verilen sözleri bozmak, Allahın, koparılmamasını emrettiği akrabalık bağlarını koparmak ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmak şeklinde üç kısma ayrılmıştır. Allaha verdikleri sözü bozmaktan maksat, iman esaslarına ters davranmak ve Allahın emir ve yasaklarını dinlememektir. Akrabalık bağlarını koparmak ise, akrabalar karşı İslamın emrettiği şekilde davranmamaktır.. Yeryüzünde bozgunculuk çıkarmak meselesine gelince, o da, Allaha karşı isyan etmek ve diğer herhangi bir günahı işlemektir. Böyle bir insan, kendisini yaratan Allah ile, akrabalarıyla ve diğer bütün insanlarla irtibatını koparmış olduğundan, Allahın rahmetinden kovulmayı hak etmiş ve âhirette kötü bir ceza ile cezalandırılmaya layık olmuştur.

(17) Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.2 s. 168

اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَآءُ وَيَقْدِرُ وَفَرِحُوا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا مَتَاعٌ ﴿٢٦﴾

26- Allah, dilediğinin rızkını genişletir, dilediğininkini de daraltır. Onlar, dünya hayatıyla sevinirler. Halbuki dünya hayatı, âhirete göre ancak gelip geçici bir maldır.

Kâfirler, Allahın, dünyada kendilerine vermiş olduğu mallarla sevinip kendilerini mutlu hissederler. Halbuki Allah bu malları onlara, imtihan için vermiştir. Ve Allah, dilediğini zengin, dilediğini fakir kılar. Kâfirlerin zengin olmaları, kendi meziyetlerinden dolayı değildir. Ayrıca kâfirlerin dünya hayatındaki üstünlükleri, gelip geçici bir şeydir. Ahiret nimetleriyle karşılaştırıldığında, geçici bir azıktan başka birşey değildir. Bu itibarla kâfirler, dünya hayatına mağrur olmamalıdırlar.

* Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir Hadis-i Şerifinde, dünya hayatıyla âhiret hayatını karşılaştırarak şöyle buyurmuştur:

قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «وَاللهِ مَا الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا مِثْلُ مَا يَجْعَلُ أَحَدُكُمْ إِصْبَعَهُ هٰذِهِ - وَأَشَارَ يَحْيَى بِالسَّبَّابَةِ - فِي الْيَمِّ؟».

"Allaha yemin olsun ki, âhirete göre dünya hayatı, denizin suyuna nisbetle, sizden birinizin şehadet parmağını uzatarak dalgadan kaptığı su kadardır."(18)

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِّنْ رَّبِّهٖ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ يُضِلُّ مَنْ يَّشَآءُ وَيَهْدِيْٓ اِلَيْهِ مَنْ اَنَابَ ﴿٢٧﴾

27- Kâfirler, Peygambere: "Rabbinden bir mucize inse ya." derler. Ey Peygamber de ki: "Allah dilediğini saptırır. Kendisine yöneleni doğru yola sevkeder."

Ey Muhammed, kavminin, Allaha ortak koşanları senin için şöyle derler: "Ona rabbi katından, kendisiyle birlikte insanları uyaran bir Melek veya benzeri bir mucize verilse ya." Onlara de ki: "Allah, sizin gibileri saptırır da bana ve

(18) Müslim, K. el-Cennet, bab: 55, Hadis No: 2858/Tirmizî, K. ez-Zühd bab: 15, Hadis No: 2323/İbn-i Mâce, K. ez-Zühd, bab: 13, Hadis No: 4108

benimle gönderilenlere iman etmezler. Yaptıklarından vaz geçip tevbe edenleri ise doğru yoluna iletir. Bana teklif ettiğiniz mucizenin gelip gelmemesi, sizin iman etmenizi sağlamayacaktır.

الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ ۗ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ ﴿٢٨﴾

28- Allaha yönelenler, iman edip Allahı zikrederek kalbleri huzura kavuşanlardır. İyi bilinmelidir ki, kalbler Allahı zikretmekle huzura kavuşur.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, gerçekten kendisine yönelenleri beyan ederek bunların iki önemli sıfatlarını zikretmekte ve bu sıfatların, önce iman etmek sonra da Allahı anarak kalbini huzura kavuşturmak olduğunu bildirmektedir. Ayrıca bundan sonra gelen âyette de, imanla birlikte salih amel işlemenin de Allaha yönelmeyi gösteren bir sıfat olduğunu açıklamaktadır.

الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبَىٰ لَهُمْ وَحُسْنُ مَآبٍ ﴿٢٩﴾

29- İman edip salih amel işleyenlere ne mutlu. Hayırlı âkıbet de onlar içindir.

Âyette geçen ve "Ne mutlu" diye tercüme edilen "TÛBÂ" kelimesinin ne anlama geldiği hususunda farklı görüşler zikredilmiştir. Bazılarına göre "TÛBÂ" cennet demektir. Buna göre âyetin mânâsı: "Salih amel işleyenlere cennet vardır." demektir. Bazılarına göre de "TÛBÂ" cennette bulunan ve müminlerin, altında gölgelenecekleri büyük bir ağacın ismidir. Buna göre de âyetin mânâsı şöyledir: "Salih amel işleyenlere cennette Tûbâ ağacı vardır." Bazılarına göre ise Tûbâ nın mânâsı, "Ne mutlu, müjdeler olsun, gözün aydın olsun" şeklinde müjde ifadeleridir. Meal de bu görüşe göre hazırlanmıştır.

كَذَٰلِكَ أَرْسَلْنَاكَ فِي أُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهَا أُمَمٌ لِّتَتْلُوَ عَلَيْهِمُ الَّذِي أَوْحَيْنَا
إِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمَٰنِ ۚ قُلْ هُوَ رَبِّي لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ

وَإِلَيْهِ مَتَابِ ﴿٣٠﴾

30- Ey Peygamber, böylece seni de, sana vahyettiğimizi onlara okuyasın diye, kendilerinden önce birçok ümmetler geçmiş ümmete, Peygamber olarak gönderdik. Onlarsa rahman olan Allahı inkâr ederler. De ki: "O benim rabbimdir. Ondan başka ilah yoktur. Ben ancak ona tevekkül ettim. Tevbem de yalnız onadır."

Ayet-i Kerimede "...Onlarsa rahman olan Allahı inkâr ettiler..." ifadesi zikredilmektedir. Mücahid bu hususta şunları söylemektedir: "Resulullah (s.a.v.) müşriklerle antlaşma yaparken, antlaşmanın başına "Bismillahirrahmanirrahim" yazılmasını emretmiş, Kureyşli müşrikler ise "Rahmanı yazma biz onun ne olduğunu bilmiyoruz. Ey Allahım senin adınla diye yaz." demişler. İşte bunun üzerine bu âyet-i Kerime onlara cebap vererek buyurmuştur ki: "Ey Muhammed, de ki: "O rahman benim rabbimdir. Ondan başka ilah yoktur..."

وَلَوْ أَنَّ قُرْآنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ أَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْأَرْضُ أَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتَىٰ ۗ بَل لِّلَّهِ
الْأَمْرُ جَمِيعًا ۗ أَفَلَمْ يَايْئَسِ الَّذِينَ آمَنُوا أَن لَّوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَهَدَى النَّاسَ جَمِيعًا ۗ وَلَا
يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُم بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ أَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِّن دَارِهِمْ
حَتَّىٰ يَأْتِيَ وَعْدُ اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿٣١﴾

31- Eğer Kur'an ile dağlar yürütülse veya yeryüzü parçalansa yahut ölüler konuşturulsaydı, yine kâfirler iman etmezlerdi. Oysa bütün işler Allaha aittir. İman edenler bilmezler mi ki, eğer Allah dileseydi, bütün insanların cüz'î iradelerini ellerinden alır, doğru yola sevkederdi. Allahın vaadi gelinceye kadar, kötü amellerinin cezası olarak, kâfilerin, ya devamlı olarak başlarına bir bela gelecek vaya evlerinin yakınına isabet edecektir. Elbette Allah vaadinden dönmez.

* Ayet-i Kerimenin ilk cümlesinin meali: "Eğer Kur'an ile dağlar yürütülse veya yeryüzü parçalansa yahut ölüler konuşturulsaydı yine kâfirler iman etmezlerdi." şeklinde verilmiştir. Bu meal, müfessirlerin çeşitli görüşlerinden tercih edilen bir tanedisidir. Ayetin bu cümlesi şu şekilde de izah edilmiştir.

"Şayet müşriklerin teklif ettikleri gibi bu Kur'an vasıtasıyla dağlar giderilip ovalar haline getirilse, yerler yarılıp ırmaklar fışkırsa, ölüler kabirlerinden çıkarılıp konuşturalacak olsalar dahi yine o müşrikler, rahman olan Allahı inkâr etmeye devam ederler." Bu görüşe göre âyet-i Kerime, müşriklerin tekliflerine cevap vermektedir.

Diğer bir görüşe göre âyetin bu cümlesi şöyle izah edilmiştir: "Geçmiş kitaplardan herhangibiri, dağları yürütmüş, yeryüzünü yarmış yahut ölüleri konuşturmuş olsaydı, Kur'an da bunları yapardı. Bu tür şeyleri yapmak kitapların işi değil, Peygamberlere verilen mucizelerdir. O halde müşriklerin veya ehl-i Kitabın, Kur'anın böyle şeyleri yapmasını istemeleri yersizdir, mânâsızdır."

Taberi bu ikinci görüşü zikretmiştir. İbn-i Kesir ise bu âyeti şöyle izah etmektedir: "Herhangi bir ilahi kitap, dağları yerinden yürütecek veya yerleri yaracak yahut ölüleri kabirlerinden çıkartıp konuşturacak olsaydı bu kitap Kur'an olurdu. Zira Kuran, insanların ve cinlerin, belagatı önünde âciz kaldıkları bir kitaptır.

Ayet-i Kerimenin devamında: "Oysa bütün işler Allaha aittir." ifadesi zikredilmiştir. Burada Peygamber (s.a.v.)in asıl söz sahibi olmadığı, gerçek söz sahibinin, Allah teala olduğu, onun dilemesiyle herşeyi yapacağı beyan edilmiş ve dikkatler tevhid inancına çekilmiştir.

Ayette devamla şöyle buyuruluyor: "İman edenler bilmezler mi ki, eğer Allah dileseydi, bütün insanların cüz'î iradelerini ellerinden alır, onları doğru yola sevkederdi." Taberi, âyet-i Kerimenin, mealde verildiği gibi bu şekilde izah edildiğini nakletmiş ve bu izah şeklini tercih etmiştir.

Bir başka izaha göre, âyetin bu bölümünün mânâsı şöyledir: "Müminler, kâfirlerin iman etmelerinden hâlâ ümitlerini kesmediler mi? Hidayetin ve doğru yoldan saptırmanın sadece Allahın elinde olduğunu bilmediler mi?"

Ayet-i Kerimenin son bölümü ise, kâfirleri tehdit etmekte ve âkıbetlerinin felaket olacağını ve daha dünyada iken bile birçok musibetlere uğradıklarını beyan etmektedir.

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّن قَبْلِكَ فَأَمْلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ ۖ فَكَيْفَ كَانَ

عِقَابِ ﴿٣٢﴾

32- Şüphesiz senden önce gönderilen Peygamberlerle de alay edildi. Ben, inkâr edenlere mühlet verdim. Sonra onları azabımla yakalayıverdim. Onları cezalandırmam nasılmış bir bak.

Ey Muhammed, kavminin müşrikleri seni yalanladığı gibi, senden önceki Peygamberleri de kavimleri yalanlamışlar ve onları alaya aymışlardır. Ben, o Peygamberlerimi alaya alan kâfirlere mühlet verdim. Onlar, azgınlıklarına devam edip durdular. Sonra da onları azabımla yakalayıverdim. Onları cezalandırmam nasılmış bir bak da gör ve onlardan ibret al.

* Bu âyet-i Kerime, Resulullah (s.a.v.)i kavminin inkâr ve alayalarına karşı sabırlı olmaya davet etmekte, kâfirlerin âdetlerinin böyle olduğunu bildirerek onu teselli etmekte ve usanmadan tebliğ vazifesine devam etmesinin gerektiğini beyan etmektedir.

أَفَمَنْ هُوَ قَآئِمٌ عَلَىٰ كُلِّ نَفْسٍۭ بِمَا كَسَبَتْ ۗ وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَآءَ ۚ قُلْ سَمُّوهُمْ ۚ أَمْ تُنَبِّـُٔونَهُۥ بِمَا
لَا يَعْلَمُ فِى ٱلْأَرْضِ أَم بِظَٰهِرٍ مِّنَ ٱلْقَوْلِ ۚ بَلْ زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مَكْرُهُمْ وَصُدُّوا
عَنِ ٱلسَّبِيلِ ۗ وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾

33- Herkesin yaptığını murakabe eden Allah, herşeyden âciz olan putlara hiç benzer mi? buna rağmen müşrikler Allaha ortaklar koştular. Ey Peygamber de ki: "Siz onları, layık oldukları ile adlandırın. Yeryüzünde Allahın bilmediği şeyler var da onları mı Allaha haber veriyorsunuz? Yoksa kuru iddialarda mı bulunuyorsunuz? Daha doğrusu, hiyleleri, kâfirlere yaldızlı gösterildi de, doğru yoldan alıkonuldular. Allah, kimi saptırırsa, artık onu doğru yola sevkedecek, hiçbir kimse bulunamaz.

Hiç, herkesin yaptığını denetleyen, bütün yaratıkların rızkını veren, ebedî olarak baki kalan Allah ile, görüp işitmeyen, kendine veya başkasına herhangi bir fayda sağlamayan, kendisinden veya herhangi birisinden bir zararı uzaklaştıramayan ve sonunda helak olmaya mahkum olan putlar bir olur mu? Bunu hiç düşünmezler de mi Allaha ortaklar koşarlar?

Ey Muhammed, sen, o Allaha ortak koşan o müşriklere de ki: "O ortak koştuğunuz şeylerin adlarını söyleyin bakalım, onlar nasıl varlıklardır? Allaha nasıl ortak olabilirler? Yoksa sizler, yeryüzünde, Allaha, bilmediğiniz bir hususu mu haber vermeye kalkıyorsunuz ve onun dışında ilahlar bulunduğunu iddia ediyorsunuz? Yahut ta birtakım kuru ve tutarsız iddialarda mı bulunuyorsunuz? Doğrusu kâfirlere yalan uydurarak insanlara tuzak kurup onları haktan saptırmaları süslü gösterildi. Böylece kendileri de doğru yoldan sapmış oldular. Allah, kimi saptırırsa artık onu doğru yola iletecek kimse yoktur.

لَهُمْ عَذَابٌ فِي الْحَيَوٰةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَقُّ وَمَا لَهُم مِّنَ اللَّهِ مِن وَاقٍ ﴿٣٤﴾

34- Bu müşriklere dünya hayatında azap vardır. Ahiret azabı ise daha çetindir. Onları, Allahın azabından koruyacak hiç kimse de yoktur.

Allaha ortak koşan bu müşriklere, daha dünya hayatındayken, müminlerin elleriyle öldürülme ve esir alınma gibi azap vardır. Ertelenmiş olan âhiret azabı ise daha çetindir. Zira o, hiç bitmeyen cehennem azabıdır. Onları, Allahın azabından koruyacak herhangibir kimse de yoktur.

* Ayet-i Kerimede zikredildiği gibi, cehennem azabı, dünyadaki hiçbir azapla kıyaslanamayacak kadar şiddetlidir. Bu hususta diğer âyetlerde de şöyle buyuruluyor: "İşte bunlar, rableri hakkında münakaşa eden mümin ve kâfir iki hasım zümredir. İnkâr edenlere ateşten elbiseler biçilir, başlarının üstünden kaynar sular dökülür." "Onunla karınlarındakiler ve derileri eritilir." "Ayrıca onlar için demirden topuzlar vardır." "Onlar ne zaman, cehennem azabının sıkıntısından çıkmak isteseler, her defasında oldukları yere döndürülürler. Onlara: "İnkârınızın cezası olarak yakıcı azabı tadın." denilir.(19)

مَّثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ ۖ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۖ أُكُلُهَا دَائِمٌ وَظِلُّهَا ۚ تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوا ۖ وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ ﴿٣٥﴾

35- Allahtan korkanlara vaadedilen cennet, altından ırmaklar akan,

(19) Hac Suresi, âyet: 19-22

yiyecekleri ve gölgeleri devamlı olan bir cennettir. İşte Allahtan korkanların âkıbeti bu, inkârcıların âkıbeti ise ateştir.

* Bu âyet-i Kerimede ise, Allahtan korkanlara vaadedilen cennet zikredilmektedir. Cennetin üstünlüğünü tam olarak anlatabilmek mümkün değildir. Bu hususta diğer bir âyette de şöyle buyurulmaktadır: "Hiç kimse onlar için, dünyada yaptıklarının karşılığı olarak saklanmış, memnun edici nimetlerin ne olduğunu bilemez."(20)

Peygamber efendimiz (s.a.v.) cenneti vasıflandıran bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyuruyor:

قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَالَ اللهُ اَعْدَدْتُ لِعِبَادِي الصَّالِحِينَ مَالاَ عَيْنٌ رَاَتْ وَلاَ اُذُنٌ سَمِعَتْ وَلاَ خَطَرَ عَلَىٰ قَلْبِ بَشَرٍ فَاقْرَؤُا اِنْ شِئْتُمْ فَلاَ تَعْلَمُ نَفْسٌ مَا اُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ اَعْيُنٍ.

"Allah "Ben, salih kullarıma, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşerin hatırına gelmeyen nimetler hazırladım." buyurdu. Dilerseniz: "Hiçbir kimse onlar için, dünyada yaptıklarının karşılığı olarak saklanmış, memnun edici nimetlerin ne olduğunu bilemez."(21) âyetini okuyun."(22) dedi.

وَالَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَا اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمِنَ الْاَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ
بَعْضَهُ قُلْ اِنَّمَا اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ اللهَ وَلَا اُشْرِكَ بِهِ اِلَيْهِ اَدْعُوا وَاِلَيْهِ مَاٰبِ ﴿٣٦﴾

36- Daha önce kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, sana indirilene sevinirler. Fakat guruplaşanlardan bir kısmı, sana indirilenin bir bölümünü inkâr ederler. Ey Peygamber de ki: "Ben, yalnız Allaha ibadet

(20) Secde Suresi âyet: 17
(21) Secde Suresi, âyet: 17
(22) Buhari, K. Bed'ül Halk, bab: 8/Müslim, K. el-İman, bab: 312, Hadis No:189

etmek, ona hiçbirşeyi ortak koşmamakla emrolundum. Yalnız ona davet ederim. Dönüşüm de ancak onadır.

Ey Muhammed, kendilerine kitap verdiklerimizden sana iman edenler, sana indirilen Kur'andan dolayı sevinirler. Onlardan bazıları ise, o Kur'anın bir kısmını inkâr ederler. Ey Muhammed de ki: "Ben Allaha kulluk etmekle ve herhangi bir şeyi ona ortak koşmamakla emrolundum. İnsanları ancak ona ibadet etmeye davet ederim. Benim dönüşüm de ancak onadır.

وَكَذَٰلِكَ أَنزَلْنَٰهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا ۚ وَلَئِنِ ٱتَّبَعْتَ أَهْوَآءَهُم بَعْدَ مَا جَآءَكَ مِنَ
ٱلْعِلْمِ ۙ مَا لَكَ مِنَ ٱللَّهِ مِن وَلِىٍّ وَلَا وَاقٍ ﴿٣٧﴾

37- (Geçmiş Peygamberlere kitaplarımızı kendi dilleriyle indirdiğimiz gibi) Sana da, hikmetlerle dolu Kur'anı Arapça olarak indirdik. Yemin olsun ki, eğer sana ilim geldikten sonra kâfirlerin heveslerine uyarsan, Allaha karşı senin, ne bir dostun ne de bir koruyucun bulunur.

Ey Muhammed, biz, senden önce Peygamberler gönderip, onlara gökten kitaplar indirdiğimiz gibi, sana da sağlam hükümleri kapsayan ve Arapça olan bu Kur'anı gönderip, seni bununla şereflendirdik. Bütün bunlara rağmen şayet sen, rabbin katından sana ilim geldikten sonra, kâfirlerin heva ve heveslerine uyacak olursan, yemin olsun ki Allaha karşı senin ne bir dostun ne de bir koruyucun bulunur.

* Bu âyet-i Celile, hernekadar Resulullaha hitabetmekte ise de, ümmetinin âlimlerini uyarmaktadır. Bu ümmetin âlimleri, kendilerine Allah katından, Kur'an-ı Kerim gibi hakkı beyan eden bir ilim geldikten sonra, kâfirlerin heva ve heveslerine uymamak zorundadırlar. Aksi takdirde, Allahın, kendilerine verecek olduğu cezaya karşı kendilerine ne bir dost ne de bir koruyucu bulabilirler.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّن قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَٰجًا وَذُرِّيَّةً ۚ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ
أَن يَأْتِىَ بِـَٔايَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ ٱللَّهِ ۗ لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ ﴿٣٨﴾

38- Şüphesiz ki biz, senden önce de Peygamberler gönderdik. Onlara da eşler ve çocuklar verdik. Hiçbir Peygamber, Allahın izni olmadan bir âyet getiremez. Herşeyin vadesi kitapta kayıtlıdır.

* Müşrikler, Peygamber efendimiz (s.a.v.)e karşı çıkarak şöyle demişlerdi: "Kâfirler şöyle dediler: "Bu ne biçim Peygamber ki yemek yiyor, çarşılarda geziyor? Kendisine bir melek indirilip te onunla birlikte uyarıcı olsaydı ya." "Yahut kendisine bir hazine indirilse veya bir bahçesi olsa da oradan yese ya. "Zalimler, müminlere: "Siz ancak büyülenmiş bir adama uyuyorsunuz." dediler."(23)

Allah teala bu âyet-i Kerimede onlara cevap veriyor ve buyuruyor ki: "Peygamber olarak gönderdiğimiz ilk insan sen değilsin. Senden önce de Peygamberler gönderdik. Onlar da senin gibi insandı. Biz onlara, eşler ve çocuklar vermiştik. Onlar, yeyip içmeyen Melekler değillerdi. İnkârcıların teklif ettikleri gibi, Peygamberlerin, Allahın izni olmadan, herhangi bir mucize getirmeleri mümkün değildir. Allahın emirlerinin gelmesi için takdir edilmiş bir vade vardır. O vade gelince Allahın emri mutlaka gelir. Yoksa müşriklerin isteklerine göre gelmez.

يَمْحُوا۟ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ وَيُثْبِتُ ۖ وَعِندَهُۥٓ أُمُّ ٱلْكِتَٰبِ ﴿٣٩﴾

39- Allah, hükümlerden dilediği hükmü siler, dilediğini bırakır. Esas kitap onun katındadır.

* Müfessirler bu âyet-i Kerimeyi çeşitli şekillerde izah etmişlerdir: Bazılarına göre âyetin izahı şöyledir: "Allah, gönderdiği hükümlerden dilediğini neshederek kaldırır. Dilediğini ise olduğu gibi bırakır."

Bazılarına göre de âyetin izahı şöyledir: "Allah, kullarına ait hususlardan dilediğini siler, dilediğini olduğu gibi bırakır. Ancak cehennemlik olmak, cennetlik olmak, ecel ve hayat müstesnadır. Bunlar değişmez."

Diğer bazılarına göre ise şöyle izah edilir: "Allah, Meleklerin tesbit ettileri amel defterinden dilediği şeyleri silip, dilediklerini de olduğu gibi bırakır. Değişmeyen levh-i Mahfuz ise onun katındadır.

Bazılarına göre de âyet şöyle izah edilir: "Allah, dilediği her şeyi siler ve dilediği herşeyi olduğu gibi bırakır."

---

(23) Furkan Suresi, âyet: 7,8

Bu son izah şekline göre, Allahın silmeyeceği hiçbirşey yoktur. Bu görüşe delil olarak şu Hadis-i Şerif zikredilmiştir:

قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: لاَ يَرُدُّ الْقَضَاءَ إِلاَّ الدُّعَاءُ، وَلاَ يَزِيدُ فِي الْعُمْرِ إِلاَّ الْبِرُّ.

"Kaza ve kaderin önüne ancak dua durabilir. Ömrü ancak iyilik yapma artırır."(24)

Bir başka görüşte de âyetin izahı şöyledir: "Levh-i Mahfuz iki kısımdır. Birinde Allah, dilediği değişikliği yapar dilediğini ise olduğu gibi bırakır. Diğerinde de hiçbir değişiklik yapmaz. Ona "Ümmül Kitap" denir.

Yine başka bir görüşe göre de âyet şöyle izah edilir: "Allah teala eceli geleni siler. Ömrü olanı devam ettirir. "Taberi de bu görüşü tercih etmiştir.

Bir diğer görüşe göre de âyetin izahı: "Allah, kullarından dilediğinin günahını siler. Dilediğinin ise günahını bırakır." şeklindedir.

Ayetin sonunda bulunan ve "Esas Kitap" diye tercüme edilen "Ümmül Kitap" ifadesinden neyin kastedildiği hakkında da farklı izahlar yapılmıştır: Bazılarına göre buradaki Ümmül Kitap'tan maksat, Allahın ilmidir. Bazılarına göre Ümmül Kitap "Kitabın aslı" demektir. Bazılarına göre ise "Ümmül Kitap" "Haram ve Helali kapsayan hükümler." demektir. Taberi ikinci görüşü tercih etmiştir.

وَإِن مَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ ٱلَّذِى نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ ٱلْبَلَٰغُ وَعَلَيْنَا ٱلْحِسَابُ ﴿٤٠﴾

40- Onalara vaadettiğimiz azabın bir kısmını sana göstersek te veya onu göstermeden seni vefat ettirsek te, sana düşen ancak tebliğ etmektir. Hesaba çekmek yalnız bize aittir.

* Evet, Peygamberin vazifesi tebliğ etmek ve uyarmaktır. Bu sebeple Peygamberin azabetmesi diye birşey söz konusu değildir. Ceza veya mükâfaat vermek, Allaha aittir. Bu hususta başka bir âyet-i Kerimede şöyle buyu-

(24) Tirmizî, K. el-Kader bab: 6 Hadis No: 2139/İbn-i Mâce, K. el-Mukaddime, bab: 10 K. el-Fiten, bab: 22, Hadis No: 4022/Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5 s. 277,282

rulmaktadır: "Ey Muhammed, sen hatırlat. Çünkü sen, ancak bir hatırlatıcısın." "Sen onlara tahakküm edici değilsin." "Fakat yüzçevirip inkâr edenleri, Allah, en büyük azaba çarptırır." "Şüphesiz ki onların dönüşü bizedir." "Onları hesaba çekmek te bize aittir." (25)

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا ۚ وَاللَّهُ يَحْكُمُ لَا مُعَقِّبَ
لِحُكْمِهِ ۚ وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٤١﴾

41- Kâfirler emrimizin yeryüzüne gelip onu etrafından eksilttiğimizi görmezler mi? Hükmeden yalnız Allatır. Onun hükmünü takibedip reddedecek hiç kimse yoktur. O, hesabı çok sür'atli olandır.

* Ayet-i Kerimede, Allah tealanın yeryüzünü eksilttiğini bildirilmektedir. Yeryüzünün eksiltilmesinden neyin kastedildiği hakkında çeşitli görüşler zikredilmiştir:

Bir görüşe göre, bundan maksat, Müslümanların zaferiyle, kâfirlerin ellerinde bulunan toprakların eksilmesidir. Taberi ve İbn-i Kesir bu görüşü tercih etmişlerdir.

Diğer bir görüşe göre, yeryüzünün eksiltilmesi, onda bulunan maddelerin, ürünlerin ve insanların yok edilmesidir.

Başka bir görüşe göre: Yeryüzünün eksiltilmesi: Mamur olan yerlerin tahrip edilmesidir. Geçmiş ümmetlerden kalan eserler bunu göstermektedir.

Bir diğer görüşe göre ise: Yeryüzünün eksilmesi, orada yaşayan âlimlerin ve seçkin insanların giderek yok olmalarıdır.

وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَلِلَّهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا ۖ يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ ۗ
وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٤٢﴾

42- Onlardan öncekiler de tuzaklar kurdular. Halbuki bütün

(25) Ğaşiye Suresi, âyet: 21-26

tuzakların hedefine ulaşması ancak Allaha aittir. Allah, herkesin yaptığını bilir. Kâfirler, âhiretin en güzel mükafaatının kimin olacağını yakında bileceklerdir.

Bu müşriklerden önce geçen ümmetler de Peygamberlerin aleyhine çeşitli tuzaklar kurmuşlardır. Fakat bütün tuzakları başarıya eriştirmek Allaha aittir. Bu itibarla, Allah dilemedikçe, onların kurmuş oldukları tuzaklar, herhangi bir zarar veremez. Allah, bütün yaratıkların ne yaptığını bilir. Müşriklerin, sana kurdukları tuzakları da bilir. Müşrikler rablerinin huzuruna çıkınca, âhirette güzel mükâfaatın kimin olacağını bilmiş olacaklardır.

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا ۚ قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي
وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ ﴿٤٣﴾

43- Kâfirler: "Sen, Allah tarafından gönderilmiş bir Peygamber değilsin." derler. Onlara de ki: "Bizimle sizin aranızda, Allahın ve kitabın bilen âlimlerin, şahit olmaları yeter.

* Allah teala, Resulullah (s.a.v.)in Peygamberliğini inkâr eden kâfirlere karşı şöyle söylemesini emrediyor: "Benim Peygamberliğime Allahın şahit olması, bir de benden önceki Peygamberlere gönderilen kitapları okuyup benim Peygamber olarak gönderildiğimi bilen âlimlerin şahit olması yeter.

İBRAHİM SURESİ

İbrahim Suresi, Mekkede nâzil olmuştur ve elli iki âyettir. Bu Sure-i Celilenin, adını aldığı Hz.İbrahim, Babil şehrinde dünyaya gelmiş ve rivayete göre ikiyüz yıl yaşamış Ülül Azim bir Peygamberdir.

Babilde yaşayan insanlar putlara, ay'a güneşe ve yıldızlara tapıyorlardı. O beldenin hükümdarı da Nemrut idi. Hz.İbrahim işte bu kavme Peygamber olarak gönderildi. Putperest olan bu kavmi hidayete davet etti. Fakat kavmi, onun bu davetini kabul etmedi. Ülkenin hükümdarı olan Nemrut, ısrarla davetini sürdüren Hz.İbrahimi mancınıkla, hazırlattığı büyük bir ateşin içine attırdı. Fakat Allah tealanın korumasıyla ateş onu yakmadı. Ateşin içine düştüğü yer güllük gülistanlık bir yer haline geldi. Bunu gören insanların bir kısmı ona iman etti. Bazıları da yine inkârlarından devam ettiler.

Bu Sure-i Celile de diğer Mekki Surelerin ihtiva ettiği mevzuları ihtiva etmektedir. Bu mevzular, İnanç, Vahiy, Risalet, Tevhid, Ölümden sonra diriliş, hesap ve ceza gibi mevzulardır. Bu Sure-i Celilede, diğer surelerde de işlenen bu mevzular ayrı bir açıdan inceleniyor ve özel ilhamlar veriyor insana.

Hz.İbrahim, rabbine şükreden, ona sığınarak yardımını talep eden bir Peygamber ve Peygamberler atasıdır. Onun, rabbine çokça şükreden ve ona çokça yalvaran bir şahsiyet oluşunun ifadeleri hissediliyor âyetlerde.

Sure-i Celilede bir çok itikadi gerçek yer alıyor, birçok mevzular beyan ediliyor. Bunlardan bazılarını şöylece özetlemek mümkündür:

Sure-i Celilede, bütün Peygamberlerin ve Peygamberlik müessesesinin birliği, getirmiş oldukları davetin tek bir davet olduğu hepsinin de cahiliyete ve şirkin temellerine karşı aynı şekilde davrandıkları, değişik yer ve zamanlarda gelmelerine rağmen, davranış şekillerinin aynı olduğu görülüyor.

Yine Sure-i Celilede, Allah tealanın insanlara verdiği nimetin şükürle artırılacağı beyan ediliyor. Buna rağmen birçok insanın bu gerçeği benim-

semeyerek inkâra kalkıştıkları açıklanıyor ve insanların, bunlardan ibret almaları için ikazlar serdediliyor.

Tabbi ki Surede daha birçok olaya ve gerçeğe işaret buyuruluyor. Ancak yukarıya dercedilen bu iki husus Surenin havasına hakim durumda görülüyor.

Peygamberlerin ve onlarla beraben gönderilen ilahi kitapların vazifeleri, insanları karanlıklardan çıkarıp aydınlığa kavuşturmaktır. Bu husus daha Surenin başında beyan edilerek buyuruluyor ki:

"Ey Muhammed, bu, insanları, rablerinin izniyle, karanlıklardan aydınlığa, her şey galip ve övülmeye layık olan Allahın yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz bir kitaptır."(1)

Şimdi Sure-i Celilenin, insanlara hidayet yolunu gösteren âyetlerinin izahına gelelim:

(1) İbrahim Suresi, âyet: 1

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla

الر ۚ كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَىٰ صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿١﴾

1- Elif, Lâm, Râ. Ey Muhammed, bu, insanları, rablerinin izniyle, karanlıklardan aydınlığa, her şeye galip ve övülmeye layık olan Allahın yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz bir kitaptır.

* Elif, Lâm, Râ. gibi Huruf-u Mukatta'a hakkında, Bakara Suresi ve diğer Surelerin başında yeteri kadar açıklama yapılmıştır. Bu gibi harflerin ne mânâya geldiklerini geniş bir şekilde anlamak için oralara müracaat edilebilir.

Ayet-i Kerimenin devamında şöyle buyurulmaktadır: "Ey Muhammed, biz sana bu Kur'anı indirdik ki, sen, insanları, rablerinin izniyle, bu kitap sayesinde, sapıklık ve inkârcılığın karanlıklarından çıkarıp imanın nuruna sevkedesin. Herşeye galip ve övülmeye layık olan Allahın yoluna, İslama iletesin.

Allah teala, kendisine iman eden insanları, sapıklık ve cehaletin karanlıklarından çıkarıp; hakkın ve İslamın aydınlığına iletir. Allahın dışındaki Tağutlar ise insanığı sapıklık ve cehaletin karanlıklarına götürür, küfrün bataklığına düşürürler. Bu hususta başka bir âyet-i Kerimede de şöyle buyurulmaktadır: "Allah, iman edenlerin dostudur. Onları, karanlıklardan aydınlığa çıkarır. İnkâr edenlerin dostları ise tağutlardır. Onları aydınlıktan karanlıklara düşürürler. İşte onlar cehennemliktirler. Orada ebedi olarak kalacaklardır." (1)

اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَوَيْلٌ لِّلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ

(1) Bakara Suresi, âyet: 257

شَدِيدٍ ﴿٢﴾

2- Bu yol, göklerde ve yerdekilerin sahibi olan Allahın yoludur. Şiddetli azaba uğrayacak kâfirlerin vay haline.

Ey Muhammed, senin, insanları karanlıklardan çıkarıp üzerine sevkedeceğin o aydınlık yol, göklerin ve yerin sahibi olan Allahın yoludur. Hiçbirşeye sahibolmayan putların ve tağutların yolu değildir. Sana indirilen bu kitaba inanmayan kâfirlerin, uğrayacakları şiddetli azaptan dolayı vay hallerine.

الَّذِينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ
وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿٣﴾

3- Onlar, dünya hayatını, âhirete tercih ederler. İnsanları Allahın yolundan uzaklaştırırlar. Allahın doğru yolunu eğri göstermeye çalışırlar. İşte onlar, büyük bir sapıklık içindedirler.

Ey Muhammed, Peygamberliğine ve sana indirilen bu kitaba iman etmeyen ve şiddetli bir azaba uğratılacak olan kâfirler, dünya hayatını âhirete tercih ederler. Yine onlar, insanları Allahın yolundan alıkoyarlar. Ayrıca onlar, Allahın dosdoğru olan yolunu, yalan ve iftiralarla insanlara eğri göstermeye çalışırlar. İşte bu kâfirler, derin bir sapıklık içindedirler.

وَمَا أَرْسَلْنَا مِن رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ فَيُضِلُّ اللَّهُ
مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٤﴾

4- Biz, her Peygamberi, emrolunduklarını, gönderildikleri insanlara kolayca analtabilmeleri için, kavimlerinin diliyle gönderdik. Allah, dilediğini saptırır. Dilediğini de doğru yola iletir. Allah, herşeye galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir.

* Allah tealanın, kullarına olan en büyük lütuflarından biri de, göndermiş olduğu Peygamberleri, kendilerine gönderilen kavimlerinin dilini konuşan insanlardan seçmesidir. Böylece Peygamberler, kendi kavimlerine ilahi emirleri kolayca tebliğ ederler ve vazifelerini hakkıyla ifa etmiş olurlar. Kavimlerinin de bunları kabul etmemeye dair herhangi bir mazeretleri kalmamış olur.

Bu hüküm, Hz.Muhammed (s.a.v.) dışındaki Peygamberlere aittir. Hz.Muhammed (s.a.v.) sadece Araplara değil, kıyamete kadar yaşayacak olan tüm insanlığa gönderilmiş bir Peygamberdir. Bu hususta Allah teala şöyle buyurmaktadır: "Ey Muhammed de ki: "Ey insanlar, şüphesiz ki ben, göklerin ve yerin hükümranı, kendisinden başka hiçbir ilah bulunmayan, hayat veren ve öldüren Allahın, hepinize gönderdiği bir elçiyim. O halde Allaha iman edin. Allaha ve sözlerine iman edin. Okuyup yazması olmayan Allahın elçisi Peygambere de. Ona uyun ki doğru yola eresiniz."(2)

Peygamber efendimiz (s.a.v.) de kendisinin, bütün insanlığa Peygamber olarak gönderildiğini beyan eden bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyurmaktadır:

أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ أُعْطِيتُ خَمْساً لَمْ يُعْطَهُنَّ أَحَدٌ قَبْلِي نُصِرْتُ بِالرُّعْبِ مَسِيرَةَ شَهْرٍ وَجُعِلَتْ لِيَ الْأَرْضُ مَسْجِداً وَطَهُوراً فَأَيُّمَا رَجُلٍ مِنْ أُمَّتِي أَدْرَكَتْهُ الصَّلَاةُ فَلْيُصَلِّ وَأُحِلَّتْ لِيَ الْغَنَائِمُ وَلَمْ تَحِلَّ لِأَحَدٍ قَبْلِي وَأُعْطِيتُ الشَّفَاعَةَ وَكَانَ النَّبِيُّ يُبْعَثُ إِلَىٰ قَوْمِهِ خَاصَّةً وَيُبْعَثُ إِلَى النَّاسِ عَامَّةً.

"Bana, benden önce hiçbir kimseye verilmeyen beş özellik verilmiştir. Ben, bir aylık mesafeden, düşmanımın kalbine korku salınmasıyla yardım olundum. Yeryüzü bana Mescid ve temiz kılındı. Ümmetimden kime namaz vakti kavuşursa onu kılsın. Ganimetler bana helal kılındı. Benden önce hiçbir kimseye helal kılınmamıştı. Bana, şefaat etme verildi. Önceki Peygamberler sadece kendi kavimlerine gönderiliyordu ben ise bütün insanlığa Peygamber olarak gönderildim."(3)

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ

(2) A'raf Suresi, âyet: 158
(3) Buhari, K. et-Teyemmüm, bab: 1/Müslim, K. el-Mesacid, bab: 3 Hadis No:521

إِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِأَيَّامِ اللَّهِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ
شَكُورٍ ﴿٥﴾

5- Şüphesiz Musayı mucizelerimizle gönderdik. Ona şöyle dedi k "Kavmini karanlıklandan aydınlığa çıkar. Onlara, Allahın hadiseli günlerini hatırlat. Şüphesiz ki bunda, her sabredip şükreden için nice ibretler vardır.

* Allah teala, Hz.Muhammed (s.a.v.)den önce göndeliren Peygamberlerden olan Hz.Musaya da, kavmini, cehalet ve sapıklığın karanlıklarından çıkarıp imanın aydınlığa iletmesini ve kavmine, geçmişteki acı ve tatlı günleri hatırlatmasını emretmiştir.

Allah teala, Hz.Musaya dokuz mucize vermiş bunlarla onun hak Peygamber olduğunu ispat ederek kavminin ona iman etmesini istemiştir. Bu dokuz mucizeden beşi, A'raf Suresinin yüz otuz üçüncü âyetinde zikredilmiş ve bunların, Tufan, Çekirge, Haşere, Kurbağa ve kan olduğu beyan edilmiştir. Diğer mucizelerin de Asâ, Yed-i Beyza (Beyaz el), Denizin yarılması ve Kıtlık yılları olduğu zikredilmiştir.

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ أَنجَاكُم مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ
يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ وَيُذَبِّحُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ
نِسَاءَكُمْ وَفِي ذَٰلِكُم بَلَاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿٦﴾

6- Hani bir zaman Musa kavmine şöyle demişti: "Allahın sizlere verdiği nimeti hatırlayın. Allah, bir zamanlar size, en kötü işkenceler yapan, oğullarınızı boğazlayıp kadınlarınızı sağ bırakan Firavun ailesinden sizi kurtarmıştı. Bütün bunlarda, sizin için, rabbinizden büyük bir imtihan vardır.

* Hz.Musa, kavminden, Allahın, kendilerine vermiş olduğu nimetleri hatırlamalarını istiyor böyece hakka yönelip imanda karar kılmalarını talep

ediyor. Zira rableri onları, Firavunun en kötü işkencelerinden kurtarmış ve Hz.Musa vasıtasıyla onları insanca yaşamaya kavuşturmuştu. Ne yazık ki İsrailoğullarının şımarık olanları bütün bu nimetleri unutmuş ve zaman zaman inkâra ve sapıklığa düşmüşlerdir.

وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِن كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ ﴿٧﴾

7- Yine bir zaman rabbiniz size şunu bildirmişti: "Yemin olsun ki, şükrederseniz size olan nimetlerimi mutlaka artırırım. Şayet nankörlük ederseniz şüphesiz ki azabım çok şiddetlidir."

Yine bir zaman Musa, kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim, hatırlayın, hani bir zaman rabbiniz size şunu bildirmişti: "Yemin olsun ki sizi Firavundan kurtarmam gibi nimetlerime karşılık şükreder ve bana itaatta bulunursanız size olan nimetlerimi mutlaka artırırım. Şayet bu nimetlerime karşı nankörlük eder ve bana itaatta bulunmazsanız, iyi bilin ki benim azabım pek çetindir. Firavunun ve benzerlerinin azabına benzemez.

وَقَالَ مُوسَىٰ إِن تَكْفُرُوا أَنتُمْ وَمَن فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا فَإِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٨﴾

8- Musa şöyle demişti: "Sizler ve yeryüzündeki bütün insanlar, Allahın nimetlerine nankörlük etseniz, Allaha hiçbir zarar veremezsiniz. Çünkü Allah, hiçbirşeye muhtaç değildir. Övülmeye layıktır.

* Hz.Musa, kavmini uyararak, sözlerine şöyle devam etmiştir. Allahın nimetlerine karşı şükretmeniz, sizin menfaatinizedir. Şayet bu nimetlerin şükrünü yerine getirmeyip nankörlük edecek olursanız Allaha hiçbir zazar veremezsiniz. Zira Allahın hiçbirşeye ihtiyacı yoktur ve çokça övülendir.

Peygamber efendimiz, Allah tealanın, bir Hadis-i Kudside, herhangi birşeye ihtiyacı olmadığı hususunda şöyle buyurduğunu beyan ediyor:

يَا عِبَادِي! لَوْ اَنَّ اَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ وَاِنْسَكُمْ وَجِنَّكُمْ. كَانُوا عَلَىٰ اَتْقَىٰ قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ مِنْكُمْ. مَازَادَ ذَلِكَ فِي مُلْكِي شَيْئاً، يَاعِبَادِي! لَوْ اَنَّ اَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ. وَاِنْسَكُمْ. وَجِنَّكُمْ. كانو على افْجَرَ قَلْبِ رَجُلٍ واحدٍ مَا نَقَصَ ذَلِكَ من ملكى شَيْئاً يا عبادى! لو ان اولكم واخركم وَاِنْسَكُمْ وَجِنَّكُمْ. قَامُوا فِيْ صَعِيدٍ وَاحِدٍ فَسَأَلُونِي. فَاَعْطَيْتُ كُلَّ اِنْسَانٍ مَسْأَلَتَهُ. مَا نَقَصَ ذَلِكَ مِمَّا عِنْدِي اِلاَّ كَمَا يَنْقُصُ الْمِخْيَطُ اِذَا اُدْخِلَ الْبَحْرَ.

"Allah teala şöyle buyuruyor: "Ey kullarım, şayet sizin geçmişleriniz, gelecekleriniz, insanlarınız ve cinleriniz, içinizden en müttaki adamın kalbine sahip olsalar da bu benim mülkümden hiçbirşeyi artırmaz. Ey kullarım, şayet sizin geçmişleriniz, gelecekleriniz, insanlarınız ve cinleriniz, içinizden en kötü adamın kalbine sahip olsalar da bu benim mülkümden birşey eksiltmez. Ey kullarım, şayet sizin geçmişleriniz, gelecekleriniz, insanlarınız ve cinleriniz bir yerde durup benden istekte bulunmuş olsalar ben de herkese istediğini versem, bu benim nezdimde bulunan şeylerden, ancak denize batırılan bir iğnenin, deniz suyundan eksiltiği kadar bir miktar eksilmiş olabilir."(4)

أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ ۛ وَالَّذِينَ مِن
بَعْدِهِمْ ۛ لَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا اللَّهُ ۖ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّوا
أَيْدِيَهُمْ فِي أَفْوَاهِهِمْ وَقَالُوا إِنَّا كَفَرْنَا بِمَا أُرْسِلْتُم بِهِ وَإِنَّا لَفِي
شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُونَنَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴿٩﴾

9- Sizden önce gelen Nuh, Ad ve Semud kavimlerinin ve onlardan sonra gelip, sayılarını Allahtan başkasının bilmediği diğer milletlerin

(4) Müslim, K. el-Birr, bab: 55, Hadis No: 2577/Tirmizî, K. el-Kıyame, bab: 48 Hadis No: 2495

haberleri size ulaşmadı mı? Peygamberler onlara apaçık delillerler geldiler. Fakat onlar, ellerini ağızlarına götürerek şöyle dediler: "Biz, sizin getirdiklerinize inanmıyoruz. Bizi davet ettiğiniz şeyden de şüphe ve kaygı içindeyiz."

* Taberi, bu âyet-i Kerimede geçen ifadelerin de, Hz.Musanın, kavmine söylediği sözlerden olduğunu zikretmiştir. Buna göre Hz.Musa, geçmiş kavimlerin, hak yoldan sapmaları sebebiyle başlarına gelen felaketlere dikkati çekerek kavmini tevhid inancına davet etmiş ve onların durumuna düşmemeleri için kendilerini uyarmıştır.

İbn-i Kesir ise bu âyette geçen ifadelerin, Hz.Musanın sözlerine dahil olmadığını, doğrudan Ümmet-i Muhammede hitabettiğini söylemiştir.

Ayet-i Kerimede: "Kâfirlerin, ellerini ağızlarına götürerek, inkârcılıklarını ilan ettikleri zikredilmektedir." Bu âyette geçen "Ellerin, ağızların götürülmesi" ifadesinden neyin kastedildiği hakkında çeşitli izahlar yapılmıştır.

Bazılarına göre, kâfirler, ellerini kendi ağızlarına götürerek, Peygamberlerin susmalarını ve konuşmamalarını işaret etmişlerdir.

Bazılarına göre, kâfirler, ellerini kendi ağızlarına götürerek, Peygamberlerin susmalarını ve konuşmamalarını işaret etmişlerdir.

Yine bazılarına göre de: Kâfirler, ellerini kendi ağızlarına götürerek, Peygamberlere cevap vermek istemediklerini işaret etmişlerdir.

Diğer bazılarına göre de kâfirler, Peygamberlerin sözlerini duyunca, öfkelerinden, ellerini ağızlarına götürerek ellerini ısırmışlardır. Taberi de bu görüşü tercih etmektedir.

Bazılarına göre ise: Kâfirler, Peygamberleri, dilleriyle yalanlamışlardır.

قَالَتْ رُسُلُهُمْ أَفِي اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ
لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرَكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى قَالُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا
بَشَرٌ مِثْلُنَا تُرِيدُونَ أَنْ تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَأْتُونَا
بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿١٠﴾

10- Peygamberler de: "Gökleri ve yeri yaratan Allahtan hiç şüphe edilir mi? Halbuki o, sizi günahlarınızdan bir kısmını affetmeye ve sizi, belirli bir zamana kadar ertelemeye davet ediyor." dedi. Kavimleri de Peygamberlerine şöyle dediler: "Siz de bizim gibi insandan başka birşey değilsiniz. Davet ettiğiniz şeylerle bizi, atalarımızın taptıklarından uzaklaştırmak istiyorsunuz. Bize apaçık bir delil getirin."

Allaha iman etmeye davet edildikleri halde, Peygamberlerin davetlerini yalanlayan kavimlere, Peygamberleri şöyle demişlerdir: "Hiç, gökleri ve yeri yaratan Allahın varlığından ve ibadete sadece onun layık oluşundan şüphe edilir mi? Halbuki Allah sizleri, kendisinin birliğini kabul etmeye ve böylece günahlarınızın bir kısmını affetmeye ve belli bir vakte kadar güzel bir hayat sürmeye davet ediyor." O müşrikler ise şu cevabı vermişlerdir: "Siz de ancak bizim gibi birer beşersiniz. Sizler bizi, atalarımızın taptıklarından engellemek istiyorsunuz. Bizlere, söylediklerinizin doğru olduğunu gösteren apaçık bir delil getirin."

قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِنْ نَحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَمُنُّ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ
مِنْ عِبَادِهِ ۖ وَمَا كَانَ لَنَا أَنْ نَأْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۖ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ
الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾

11- Peygamberleri onlara şöyle dediler: "Evet, bizler de sizler gibi birer insanız. Fakat Allah, kullarından dilediğine lütufta bulunur. Biz, sizin istedeğiniz delili, ancak Allahın izniyle getirebiliriz. Müminler sadece Allaha güvensinler.

Peygamberleri, kavimlerinin inkâr eden ve mucize getirmelerini isteyen kâfirlerine şöyle dediler: "Biz de ancak sizin gibi birer beşeriz. Ancak, Allah, kullarından dilediğine Peygamberlik vermek ve daha başka nimetler ikram etmek gibi lütuflarda bulunur. Bize de Peygamberlik vererek böyle bir lütufta bulunmuştur. Bizim Peygamber oluşumuz, sizin her istediğiniz mucizeyi getirebileceğimizi ifade etmez. Zira biz, ancak Allahın izniyle size delil getirebiliriz. Müminler ancak Allaha tevekkül etsinler.

وَمَا لَنَآ أَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى ٱللَّهِ وَقَدْ هَدَىٰنَا سُبُلَنَا ۚ وَلَنَصْبِرَنَّ
عَلَىٰ مَآ ءَاذَيْتُمُونَا ۚ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُتَوَكِّلُونَ ﴿١٢﴾

12- Allaha nasıl güvenmeyelim? Halbuki o, bizi doğru yolumuza sevketti. Bize verdiğiniz eziyetlere elbette sabredeceğiz. Güvenenler sadece Allaha güvensinler.

Peygamberler, ümmetlerinin inkârcılarına cevap vermeye devam ederek şöyle dediler: "Bizler neden Allaha güvenmeyelim ki? Çünkü o bizi, üzerinde bulunduğumuz doğru yola iletti. Bizler, sizin bize vermiş olduğunuz eziyetlere karşı mutlaka sabredeceğiz. Ve sizi, tevhid inancına davet etmeye devam edeceğiz. Güvenenler, Allaha güvensinler, başka şeylere değil.

وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُم مِّنْ أَرْضِنَآ أَوْ لَتَعُودُنَّ
فِى مِلَّتِنَا ۖ فَأَوْحَىٰٓ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٣﴾

13- Kâfirler, Peygamberlerine şöyle dediler: "Sizi ya memleketimizden sürgün edeceğiz, ya da dinimize tekrar döneceksiniz." Bunun üzerine rableri, Peygamberlerine şöyle vahyetti. "Zalimleri mutlaka helak edeceğiz."

Kâfirler, kendilerini tevhid inancına davet eden Peygamberlerine tahammül edemeyip şöyle demişlerdir: "Sizi mutlaka topraklarımızdan kovacağız. Yahut da bizim dinimize gireceksiniz." Bunun üzerine Allah, Peygamberlerine yardım ederek onlara şöyle vahyetmiştir: "Biz, sizin düşmanlarınız olan zalimleri mutlaka helak edeceğiz." Bunlar, tevhid inancını reddederek kendi kendilerine zulmetmişler, insanları hak dinden alıkoymak suretiyle de başkalarına da zulmetmişler, böylece helak olmayı hak etmişlerdir.

وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ ٱلْأَرْضَ مِنۢ بَعْدِهِمْ ۚ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِى وَخَافَ

وَعِيدِ ﴿١٤﴾

14- Onları yok ettikten sonra, yerlerine sizleri yerleştireceğiz. Bu da, makamımdan ve azap emrimden korkanlar içindir.

Allah teala bu ve bundan önce geçen âyette, kendisini inkâr eden ve Peygamberlerine karşı çıkma cesareti gösteren kâfirleri tehdit etmekte, sonunda, Peygamberlerin ve hakkı temsil edenlerin muzaffer olup, kâfirlerin ve bâtılı temsil edenlerin helak olacaklarını bildirmektedir.

وَٱسْتَفْتَحُوا۟ وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿١٥﴾

15- Peygamberler, rablerinden yardım dilediler. Her zorba, her inatçı hüsrana uğradı.

Kâfirler, inkârlarında ısrar edip, inatçılıklarında devam edince, Peygamberler, bunlara karşı, rablerinin, kendilerine yardım etmesini istediler. Bunun üzerine Allah, onlara yardım etti. Her zorba ve inatçı hüsrana uğradı.

* Ayet-i Kerime, hak ile bâtıl mücadelesini tasvir etmekte bâtılın, ne kadar güçlü görünse de sonunda yenileceğini, hakkın önünde yok olup gideceğini beyan etmekte, böylece hakkı temsil edenlerin maneviyatını kuvvetlendirmektedir.

Hakkı temsil eden Hz.Musaya karşı direnen Firavun, Hz.İbrahime karşı direnen Nemrut, Hz.Muhammed (s.a.v.)e karşı direnen Ebu Cehil, hep yok olup gitmemişler midir? Bunlar, bu dünyadan yok olup gitmekle kurtulmuş değillerdir. Asıl ceza, âhirette kendilerini beklemektedir.

مِن وَرَآئِهِۦ جَهَنَّمُ وَيُسْقَىٰ مِن مَّآءٍ صَدِيدٍ ﴿١٦﴾

16- Peşinden de cehennem vardır. Orada ona irinli sudan içirilecektir.

Evet, inatçı zorbaları, âhirette cehennem azabı beklemektedir. Orada layık oldukları cezayı göreceklerdir.

يَتَجَرَّعُهُ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِن كُلِّ مَكَانٍ وَمَا
هُوَ بِمَيِّتٍ وَمِن وَرَائِهِ عَذَابٌ غَلِيظٌ ﴿١٧﴾

17- O, suyu yutkunur, bir türlü yutamaz. Ölüm her yönden kendisine gelir ama, ölüp kurtulamaz. Peşinden de çetin bir azap vardır.

* Ayet-i Kerimede, cehennemliklerin görecekleri azabın bir kısmı beyan edilmektedir. Cehennemliklerin nasıl azap görecekleri, birçok âyet-i Kerimede zikredilmiştir. O âyetlerde şöyle buyurulmaktadır: "Ey Muhammed, sen onlara şöyle de: "Benim size getirdiklerim, rabbiniz nezdinden indirilmiş bir hak ve gerçektir. Dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin. " Şüphesiz biz zalimlere, çevrelerini ateşten duvarlarla kuşatan korkunç bir ateş hazırlamışızdır. Susuzluktan kavrulup yardım istediklerinde onlara erimiş maden gibi bir su verilir ki, yüzleri haşlar. O, ne kötü bir içecektir. O cehennem ne kötü bir yerdir!"(5) "Bu böyle... Şüphesiz, haddi aşan azgınlar için de kötü döşektir o." "İşte kaynar su ve irin. Tatsınlar onu." "Buna benzer daha başka çeşit çeşit azaplar!"(6) "Şüphesiz zakkum ağacı, günahkârların, cehennemdeki yiyecekleridir." "Zakkum ağacı erimiş maden gibidir. İnsanların karnında, tıpkı sıcak suyun kaynaması gibi kaynar." "O gün, cehennem zebanilerine şöyle denecektir: "Bu günahkârları tutup cehennemin ortasına sürükleyin. Sonra da başına, azabını artırmak için kaynar su dökün." "O günahkârlara da şöyle denecektir: "Azabı tat bakalım. Çünkü sen dünyada çok kuvvetli ve üstün bir kimseydin. İşte bu, dünyada şüphe ettiğin o azapptır."(7) "İşte bunlar, rableri hakkında münakaşa eden, mümin ve kâfir, iki hasım zümredir. İnkâr edenlere ateşten elbiseler biçilir. Başlarının üstünden kaynar sular dökülür." "Onunla karınlarındakiler ve derileri eritilir." "Ayrıca onlar için, demirden topuzlar vardır." "Onlar, ne zaman, cehennem azabının sıkıntısından çıkmak isteseler, her defasında oldukları yere döndürülürler. Onlara: "İnkârınızın cezası olarak yakıcı azabı tadın." denilir."(8)

(5) Kehf Suresi, âyet: 29
(6) Sa'd Suresi, âyet: 55-58
(7) Duhan Suresi, âyet: 43-50
(8) Hac Suresi, âyet: 19-22

مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ
عَاصِفٍ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلَىٰ شَيْءٍ ذَٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ
الْبَعِيدُ ﴿١٨﴾

18- Rablerini inkâr edenlerin amelleri, fırtınalı bir günde, rüzgârın savurduğu küle benzer. Kazandıklarını ellerinde tutamazlar. İşte en büyük sapıklık budur.

* Allah teala, kendisine kulluk etmeyen, Peygamberlerini yalanlayan ve amellerini sağlam temellere oturtmayan kâfirlerin, dünyada yapmış oldukları amelleri, şiddetli bir fırtınanın savurduğu küle benzetiyor. Rüzgâr nasıl bu külden hiçbir zerre bırakmaz, savurup götürürse, işte âhirette kâfirlerin amellerinden de hiçbirşey ellerinde kalmaz.

Ayet-i Kerimeden anlaşılmaktadır ki, kâfirlerin dünyada yaptıkları hayır gibi görünen işlerin, âhirette kendilerine hiçbir faydası yoktur. Bu husus, çeşitli âyet-i Kerimelerde çeşitli benzetmelerle beyan edilmiştir. O âyetlerde şöyle buyurulmaktadır: "Kavminin, inkâr eden, âhirete kavuşmayı yalanlayan ileri gelenleri -Ki biz onları dünyada refah içinde yaşatmıştık- Şöyle dediler: "Bu, sizin gibi beşerden başka birşey değildir. Yediklerinizden yer, içtiklerinizden içer."(9)

"Onların bu dünya hayatında sarfettikleri şeyin durumu: Kendilerine zulmeden bir kavmin ekinlerine isabet edip onu yok eden çok soğuk bir rüzgârın durumuna benzer. Onlara Allah zulmetmedi fakat onlar, kendi kendilerine zulmettiler."(10) "Ey iman edenler, malını, insanlara gösteriş için harcayan ve Allaha, âhiret gününe iman etmeyen kimse gibi, başa kakarak ve eziyet yaparak sadakalarınızı boşa çıkarmayın. Böyle bir kimsenin durumu, üzerinde toprak bulunan kaygan bir kayaya benzer ki, ona şiddetli bir yağmur isabet eder. Üzerindekini götürüp çıplak bir taş bırakır. İşte bunlar da kazandıklarından birşey elde edemezler. Allah, kâfir bir topluluğu hidayete erdirmez."(11)

(9) Furkan Suresi, âyet: 23
(10) Al-i İmran Suresi, âyet: 117
(11) Bakara Suresi, âyet: 264

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٩﴾

19- Ey Peygamber, Allahın, gökleri ve yeri, yerli yerince yarattığını görmezmisin? Eğer dilerse sizi yok eder, yerinize yeni bir kavim getirir.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, gökleri ve yeri, takdir ettiği bir ölçüyle ve pek düzenli bir şekilde yarattığını beyan ediyor ve emirlerine uymayan insanları tehdit ederek, dilerse onları yok edip yerlerine yepyeni bir nesil getirebileceğini açıklıyor. Zira, gökleri ve yeri yaratan Allah için bunu yapmak, hiç te güç bir iş değildir. Bu hususta diğer âyetlerde de şöyle buyuruluyor: "Gökleri ve yeri yaratan Allah, onların benzerini yaratmaya kadir değil midir? Elbette kadirdir. Herşeyi yaratan ve herşeyi hakkıyla bilen o'dur." "Bir şeyin olmasını dilediği zaman onun emri sadece "Ol" demektir. O da hemen oluverir."(12) "Ey iman edenler, sizden kim dininden dönerse, bilsin ki Allah, onların yerine, kendisinin onları, onların da kendisini sevdiği, müminlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı ise güçlü ve şerefli olan, Allah yolunda cihad eden ve kınayanın kınamasından korkmayan bir kavim getirir. İşte bu, Allahın bir lütfudur. Onu, dilediğine verir. Allah, geniş ihsân sahibidir. Herşeyi çok iyi bilendir."(13)

وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ ﴿٢٠﴾

20- Bu, Allah için asla zor değildir.

Ey insanlar, sizleri yok edip yerinize başka kavimler getirmesi, Allah için asla zor değildir. Zira o, dilediğini yapmaya kadirdir.

(12) Yâsin Suresi, âyet: 81-82
(13) Maide Suresi, âyet: 54

وَبَرَزُوا لِلَّهِ جَمِيعًا فَقَالَ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ
أَنتُم مُّغْنُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللَّهِ مِن شَيْءٍ قَالُوا لَوْ هَدَانَا اللَّهُ لَهَدَيْنَاكُمْ
سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَجَزِعْنَا أَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِن مَّحِيصٍ ﴿٢١﴾

21- Kâfirlerin hepsi Allahın huzuruna çıkacaklar. Güçsüz kimseler, büyüklük taslayanlara şöyle diyecekler: "Biz, size uymuştuk. Allahın azabının bir kısımını bizden uzaklaştırır mısınız?" Büyüklük taslayanlar da şöyle cevap verirler: "Eğer Allah bizi doğru yola sevketmiş olsaydı, biz de sizi o yola sevkederdik. Bugün sızlanmanız da sabretmeniz de aynıdır. Bizler için kurtuluş yolu yoktur."

Kıyamet gününde bütün kâfirler, hesap vermek üzere Allahın huzuruna çıkacaklar ve orada birbirleriyle çekişecekler, güçsüz olanlar büyüklük taslayanlara şöyle diyeceklerdir: "Biz, dünyada size tabi olmuştuk. Sizin emirlerinizi dinliyor ve sizin yasakladıklarınızdan kaçınıyorduk. Bugün sizler, Allahın azabından herhangibirşeyi bizden uzaklaştırır mısınız? Büyüklük taslayanlar ise, kendilerinin de âciz olduklarını beyan ederek şu cevabı vereceklerdir: "Allah bizi, dünyada doğru yola iletseydi, biz de sizleri doğru yola iletmiş olurduk. Durum böyle olmadı. Artık bugün sızlansak ta sabretsek te değişen birşey yoktur. Bizim için kurtuluş yolu yoktur.

* Bu hususta başka âyet-i Kerimelerde de şöyle buyurulmaktadır: "Kâfirler cehennemde birbirleriyle münakaşa ederlerken güçsüzler, büyüklük taslayanlara şöyle diyeceklerdir: "Biz size uymuştuk. Şimdi ise siz, ateşin bir kısmını olsun bizden uzaklaştırabilir misiniz?" "Büyüklük taslayanlar ise: "Şimde hepimiz cehennemdeyiz. Şüphesiz Allah, kulları arasında hükmünü vermiştir." derler." "Cehennem ateşinde bulunanlar, cehennem Zebanilerine: Rabbinize dua edin de, azabımızdan birgün olsun hafifletsin." derler."(14)

"Allah, kıyamet gününde onlara der ki: "Sizden önce geçmiş Cin ve İnsan ümmetleriyle beraber Cehennem ateşine girin?" Cehenneme giren her ümmet, kendi din kardeşlerine lanet eder. Nihayet hepsi oraya toplandığında, sonrakiler, öncekiler hakkında derler ki: "Rabbimiz, işte şunlar bizi doğru yoldan saptırdı. Onlara, cehennem ateşinden iki kat azap ver." Allah der ki: "Herkesin azabı kat kattır. Fakat siz bilemezsiniz." "Öncekiler de sonrakilere derler ki: "Sizin,

(14) Mümin Suresi, âyet: 47-49

bizden bir üstünlüğünüz yoktur. O halde yaptıklarınızdan dolayı azabı tadın."(15) "Şüphesiz ki Allah, kâfirleri lanetlemiş ve onlar için, alev alev yanan bir ateş hazırlamıştır. Onlar orada ebediyyen kalacaklardır. Kendilerine ne bir dost ne de bir yardımcı bulabileceklerdir." "Yüzleri ateşe çevirildiği gün onlar: "Keşke Allaha itaat etseydik, Peygambere itaat etseydik." derler." "Ey rabbimiz, biz, efendilerimize ve büyüklerimize uymuştuk. Onlar ise bizi doğru yoldan saptırmışlar. Ey rabbimiz, onların azabını iki kat ver. Onları büyük bir lanete uğrat." derler."(16) "İnkâr edenler: "Biz bu Kur'ana ve ondan önce gelen kitaplara inanmayacağız." dediler. Sen, o zalimlerin, rablerinin huzurunda dururken, birbirlerini suçlayarak söz attıklarını bir görmelisin. Zayıflar, büyüklük taslayanlara: "Siz olmasaydınız biz mutlaka iman etmiş olacaktık." derler." "Büyüklük taslayanlar da, zayıfların sözlerini reddederek: "Size hidayet gelince, sizi ondan biz mi alıkoyduk? Bilakis siz suçluydunuz." derler." "Zayıflar, büyüklük taslayanlara: "Bilakis, gece gündüz tuzaklar kurmanız bizi alıkoydu. Çünkü siz, Allahı inkâr etmemizi ve ona ortaklar koşmamızı emrederlerdiniz." derler. Onlar, azabı görünce, pişmanlıklarını içlerine atıp gizlerler. Biz, inkâr edenlerin boyunlarına demir halkalar takarız. Onlar, yaptıklarından başka bir şeyin mi cezasını çekerler?"(17)

وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْأَمْرُ إِنَّ اللَّهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُكُمْ
فَأَخْلَفْتُكُمْ ۖ وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا أَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ
لِي ۖ فَلَا تَلُومُونِي وَلُومُوا أَنْفُسَكُمْ ۖ مَا أَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَا أَنْتُمْ
بِمُصْرِخِيَّ إِنِّي كَفَرْتُ بِمَا أَشْرَكْتُمُونِ مِنْ قَبْلُ ۗ إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ
عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٢﴾

22- Allahın emri yerine gelince Şeytan şöyle der: "Şüphesiz Allah, size gerçek bir vaadde bulunmuştu. Ben de size vaadde bulunmuştum. Fakat vaadimi bozdum. Benim, sizin üzerinizde bir nüfuzum yoktur. Fakat

(15) A'raf Suresi, âyet: 38-39
(16) Ahzab suresi, âyet: 64-68
(17) Sebe Suresi, âyet: 31-33

siz sapıklığa çağırdım siz de bana uydunuz. O halde beni kınayın, kendinizi kınayın. Artık ne ben sizi kurtarabilirim ne siz beni. Daha önce beni Allaha ortak koşmanızı reddediyorum. Elbette zalimlere can yakıcı bir azap vardır.

* Allah teala, kıyamette kulları arasında hükmünü verip, herkesin yaptığının karşılığını alma işi bitince bu dünyada Şeytana aldananlar, kendilerine liderlik eden mütekebbirlerden bir imdat bulamayınca bu defa Şeytanın, kendilerine yardımcı olmasını isterler. Şeytan ise onlara şöyle der: "Şüphesiz ki Allah, sizlerin cehenneme gireceğinize dair hak olan bir vaadede bulunmuştu. Ben ise yardımcı olacağımı vaadetmiştim. Şimdi ise ben, verdiğim sözümden dönüyorum. Aslında benim, sizin üzerinizde bir nüfuzum ve zorlayıcı gücüm yoktu. Ben sadece sizi bâtıla çağırdım. Siz de benim davetimi kabul ettiniz. O halde beni kınamayın kendinizi kınayın. Artık ne ben sizin imdadınıza koşabilirim, ne de siz benim imdadıma koşabilirsiniz. Şüphesiz ki ben, daha önce beni Allaha ortak koşmanızı reddediyorum."

Bu böyledir. Zira şüphesiz ki zalimler için can yakıcı bir azap vardır. Bunlar, Allahın emirlerini tutmayıp yasaklarından kaçınmayarak kendilerine zulmetmişler, insanları da Allahın yolundan alıkoyarak cehenneme girmelerine sebep olmuş, böylece onlara da zulmetmişlerdir.

وَأُدْخِلَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ ﴿٢٣﴾

23- İman edip salih ameller işleyenler, altından ırmaklar akan cennetlere yerleştirileceklerdir. Ve rablerinin izniyle orada ebediyyen kalacaklardır. Orada "Selam" diyerek selamlaşırlar.

* Allah teala bundan önceki âyette, kâfirlerin, âhirette cehennem azabını görünce birbirleriyle nasıl cedelleşeceklerini, vesvesesine kapıldıkları Şeytandan da hiçbir yardım göremeyeceklerini ve bunlar için can yakıcı bir azaptan başka birşey olmadığını beyan ettikten sonra bu âyette de iman edip salih amel işleyenlerin, Allahın izni ve lütuyla, altından ırmaklar akan cennetlere konulacaklarını ve orada ebedi olarak yaşayacaklarını beyan etmekte ve orada "Selam size" diye selamlaşacaklarını bildirmektedir.

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ
وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ ﴿٢٤﴾

24- Ey Peygamber, Allahın, güzle bir sözü, kökü sâbit, dalları göğe doğru yükselen güzel bir ağaca benzettiğini görmez misin?

* Allah teala bu âyet-i kerimede, Müminin kalbinde karar kılan kelime-i Tevhidi, yani "Lailahe İllallah" sözünü, güzel bir ağaca benzetiyor. Nasıl ki güzel bir ağaç, köklerini yere salıp sağlamlaşır ve dallarını göğe doğru yükseltirse, Müminin kalbindeki kelime-i Tevhid de öylece orada karar kılar. Ve o müminden salih ameller meydana gelir. Ve bu ameller, en yüksek makamlarda dosyalanıp saklanır.

تُؤْتِي أُكُلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا ۗ وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ
يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٥﴾

25- O ağaç, rabbinin izniyle her zaman meyvelerini verir. Allah insanlara misaller veriyor ki öğüt alsınlar.

Güzel bir ağaç, nasıl ki her zaman rabbiniN izniyle meyvelerini verir ve insanlar için faydalı olur, mümin kişi de işte böyledir. Bütün amelleriyle hem kendisine hem de çevresindekilere faydalı olur. Onun amelleri adeta faydalı meyveler gibidir.

وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا
مِنْ قَرَارٍ ﴿٢٦﴾

26- Çirkin söz ise, topraktan sökülüp atılmış, kararsız, kötü bir ağaca benzer.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede de kâfirlerin kalblerindeki inkârı, yerinden sökülmüş bir ağaca benzetiyor. Nasıl ki yerinden sökülmüş köksüz kötü bir ağaç hiçbir kimseye fayda vermez, sadece zararı dokunur, Allaha ortak koşanın kalbindeki inkâr da kâfiri imanından koparır. Hem kendisi için hem de diğer insanlar için zararlı hale getirir.

يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ ۖ وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ ۚ وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ ﴿٢٧﴾

27- Allah, iman edenleri, dünya hayatında ve âhirette hak ve hakikatte sabit kılar. Allah, zalimleri ise saptırır. Allah, dilediğiNİ yapar.

Allah, mümin kullarını dünya hayatında da imanlarında kararlı kılar. Kabirlerinde hesaba çekildiklerinde de Kelime-i Tevhidde ve imanlarında kararlı kılar. Zalim olan kâfir ve münafıkları ise, kabirde hesaba çekildikleri zaman hak'ta muvaffak kılmaz. Allah, dilediğini yapar.

* Ayet-i Kerimede, Allah tealanın, iman edenleri dünya hayatında hak ve hakikat üzere sabit kılacağı beyan edilmektedir. Müfessirler buradaki "Hak ve Hakikat" diye tercüme edilen "Kavl-i Sabit"ten maksadın, iman ve salih amel olduğunu söylemişlerdir. Böylece âyetin mânâsı: "Allah, müminleri dünya hayatında, imanlarında ve salih amellerinde kararlı kılar." anlamına gelmektedir.

Ayetin devamında Allah tealanın, iman edenleri âhirtte de hak ve hakikatte kararlı kılacağı zikredilmektedir. Buradaki âhiretten maksadın da kabir hayatı olduğu, müminin orada hesaba çekilirken, imanında ve Kelime-i Tevhidde kararlı kılınacağı beyan edilmektedir.

Bu hususta Peygamber efendimiz (s.a.v.) şöyle buyuruyor:

اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ الْمُسْلِمُ اِذَا سُئِلَ فِى الْقَبْرِ يَشْهَدُ اَنْ لاَ اِلَهَ اِلاَّ اللهُ وَاَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللهِ فَذَلِكَ قَوْلُهُ يُثَبِّتُ اللهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِى الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِى الْآخِرَةِ.

"Mümin, kabirde hasaba çekilince "Lailahe İllaLlah Muhammedrresulullah" diyerek şahadet getirecektir. İşte Allah tealanın: "Allaha iman edenleri dünya hayatında ve âhirette hak ve hakikatte sabit kılar." âyetinden maksat budur."(18)

عن عثمان (بن عفان)، قال: كان النبي ﷺ اذا فرغ من دفن الميت وقف عليه فقال: «استغفروا لأخيكم وسلوا له بالتثبيت، فإنه الآن يسأل».

Hz.Osman (r.a.) diyor ki:

"Resulullah, cenaze defnini bitirdikten sonra kabrin başında durur ve şöyle derdi: "Kardeşiniz için af dileyin. Onun, imanda kararlı kılınmasını isteyin. Zira o şimdi sorgu suale tâbi tutulmaktadır."(19)

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ ﴿٢٨﴾

28- Kâfirlerin, Allahın nimetlerine şükredecekleri yerde Allahı inkâr ettiklerini, kavimlerini helak yurduna sürüklediklerini görmez misin?

Ey Muhammed, Kureyş kâfirlerinin, Allahın, kendilerine göndermiş olduğu Peygamberi inkâr ederek, Allahın bu nimetini nasıl inkâr ile değiştirdiklerini görmez misin?

جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا وَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿٢٩﴾

29- Helak yurdu cehennemdir. Onlar oraya girecekler dir. O, ne kötü bir yerdir.

* Ayet-i Kerimede, Kureyş kâfirleri gibi inkârcıların, Hz.Muhammed (s.a.v.)i yalanlayarak büyük bir nimete karşı nankörlük ettikleri, böylece

(18) Buhari, K. Tefsir el-Kur'an Sure: 14 bab: 2
(19) Ebu Dâvûd K. el-Cenaiz, bab: 69, Hadis No: 3221

kendilerini ve kavimlerini, içine düşenleri helak eden cehenneme sürüklediklerini beyan edilmektedir.

وَجَعَلُوا لِلَّهِ أَندَادًا لِّيُضِلُّوا عَن سَبِيلِهِ ۗ قُلْ تَمَتَّعُوا فَإِنَّ مَصِيرَكُمْ
إِلَى النَّارِ ﴿٣٠﴾

30- Müşrikler, insanları, Allahın yolundan saptırmak için, Allaha ortaklar koştular. Ey Peygamber, onlara şöyle de: "Yaşayın bakalım, en son varacağınız yer ateştir.

* Allah teala bu âyet-i Celilede, müşriklerin, insanları, Allahın yolundan saptırmak için Allaha ortak koştuklarını beyan ettikten sonra onları tehdit ederek buyuruyor ki: "De ki: "Yaşayın bakalım. Şüphesiz ki, döneceğiniz yer, Cehennem ateşidir."

Bu hususta diğer âyetlerde de şöyle buyuruluyor: "Biz onları az bir zaman, nimetler içerisinde yaşatırız. Sonra da ağır bir azaba sürükleriz."(20) "Onlar için dünyada geçici bir hayat vardır. Sonra dönüşleri yine bizedir. Biz onlara, inkârları sebebiyle şiddetli azabı tattıracağız."(21)

قُل لِّعِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا يُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُنفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا
وَعَلَانِيَةً مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ يَوْمٌ لَّا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خِلَالٌ ﴿٣١﴾

31- Ey Muhammed, iman eden kullarıma söyle namazı gereği gibi kılsınlar. Alış veriş ve dostluğun fayda vermeyeceği gün gelmeden, kendilerine verdiğimiz rızıkların bir kısmını, gizli ve açık olarak hayır yollarında harcasınlar.

Ey Muhammed, tarafımdan gönderdiğim dini, kendilerine tebliğ ettiğin müminlere de ki: Kendilerine farz kılınan namazı gereği gibi kılsınlar. Bir de alış verişin ve dostluğun bulunmadığı kıyamet günü gelip çatmadan önce,

(20) Lokman Suresi, âyet: 24
(21) Yunus Suresi, âyet: 70

kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden, gizli ve açık olarak, Allah yolunda harcasınlar. Zira o gün ne müminlerden ne de kâfirlerden, herhangi bir fidye kabul edilmez..

* Katade diyor ki: "Allah teala, insanların dünyada alış veriş yapmak suretiyle birbirlerinden faydalandıklarını ve kendilerine göre dostlar seçerek birbirleriyle yardımlaştıklarını bilmekte ve bu halin âhirette devam edebileceğini zannedenleri uyarmaktadır.

Zira âhirette, takva sahiplerinden başka, herhangi bir kimsenin, diğeriyle olan dostluğu fayda vermeyecektir. Bu hususta diğer bir âyette de şöyle buyurulmaktadır: "Takva sahipleri hariç, dost olanlar o gün, birbirlerine düşman kesilirler."(22)

اَللّٰهُ الَّذِیْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَخْرَجَ بِهٖ
مِنَ الثَّمَرٰتِ رِزْقًا لَّكُمْ ۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِیَ فِی الْبَحْرِ بِاَمْرِهٖ ۚ
وَسَخَّرَ لَكُمُ الْاَنْهٰرَ ۚ ﴿٣٢﴾

32- Gökleri ve yeri yaratan, semadan su indirip onunla size rızık olarak meyveler çıkaran, izniyle denizde seyretmek üzere gemileri hizmete veren, ırmakları emrinize âmâde kılan Allahtır.

Gökleri ve yeri yoktan var eden, insanların yaşaması için, yeryüzündeki ağaç ve ekin gibi çeşitli bitkileri meydana getirmek üzere gökten su indiren, sizi ve eşyanızı izniyle denizlerde taşıtmak için gemileri sizin emrinize âmâde kılan Allahtır. O halde sadece ona kullak edin ve onun emirlerine itaatTE bulunun. Herhangi bir zarar veya menfaat vermeye gücü yetmeyen varlıkları ona ortak koşmayın.

وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَآئِبَيْنِ ۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۚ ﴿٣٣﴾

33- Vazifelerini devamlı yerine getiren güneşi ve ay'ı hizmetinize veren, geceyi ve gündüzü emrinize âmâde kılan yine Allahtır.

(22) Zuhruf Suresi, âyet: 67

* Allah teala bu âyet-i Celilede, güneşi ay'ı, geceyi ve gündüzü insanların faydalanmalarına tahsis edenin bizzat kendisi olduğunu, bunların, bir tabiat hadisesi olarak, kendiliklerinden bu hale gelmediklerini, bütün kâinatın, onun emriyle bir âhenk içinde hareketlerine devam ettiklerini beyan etmekte bu sebeple kullarının, kendisine itaat etmelerini istemektedir.

وَءَاتَىٰكُم مِّن كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ ۚ وَإِن تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا ۗ إِنَّ الْإِنسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ ﴿٣٤﴾

34- Allah, istediğiniz herşeyden size verdi. Allahın nimetlerini saymaya kalksanız bitiremezsiniz. Şüphesiz ki insan, çok zalim ve çok nankördür.

Allah, sizlere, gerek lisanınızla istediğiniz, gerekse halinizle istediğiniz ve muhtaç olduğunuz bütün nimetlerden verdi. Öyleki, sizler, Allahın o nimetlerini saymaya kalksanız sayamazsınız. Ne yazık ki insan, bütün bunlara karşı şükretmek yerine nankörlük etmektedir. Zira insan, çokça haksızlık yapan ve çokça nankörlük edendir.

وَإِذْ قَالَ إِبْرَٰهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَٰذَا بَلَدًا ءَامِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَن نَّعْبُدَ الْأَصْنَامَ ﴿٣٥﴾

35- Bir zaman İbrahim şöyle dua etmişti: Rabbim, bu beldeyi emin bir belde yap. Beni ve oğullarımı putlara tapmaktan koru.

Allah teala bu âyet-i Kerimede, Resulullaha, İman etmeyen müşriklere, içinde yaşadıkları Mekkenin, meskun bir bölge olmasına sebep olan Hz.İbrahimin de, burada, putlara tapınılmamasını Allahtan dilediğini kavmine hatırlatmasını bildirmektedir.

رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ ۖ فَمَن تَبِعَنِي فَإِنَّهُۥ مِنِّي ۖ وَمَنْ عَصَانِي

فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣٦﴾

36- Rabbim, çünkü putlar, kendilerine tapan birçok insanın sapmasına sebep oldular. Kim bana uyarsa şüphesiz ki o, benim dinimdendir. Kim bana karşı gelirse şüphesiz ki sen, af ve merhameti bol olansın.

Ey rabbim, bu putlar, birçok insanı hak yoldan çevirip sapıklığa düşmelerine ve onların, seni inkâr edip, kendilerine tapmalarına vesile olmuşlardır. Ey rabbim, kim, sana iman etmem ve sadece sana kulluk etmemde bana uyar da putları bırakırsa şüphesiz ki o, benim yaptığımı yapmış ve benim dinime tâbi olmuş olur. Kim de benim emrime karşı gelir. benim davetimi kabul etmez ve sana ortak koşacak olursa, onun hakkında hüküm verecek sensin. Şüphesiz ki sen, günahları çokça affeden ve kullarına karşı çokça merhametli olansın.

رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنتُ مِن ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِندَ بَيْتِكَ
الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِّنَ النَّاسِ تَهْوِي
إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُم مِّنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ﴿٣٧﴾

37- Ey rabbimiz, soyumdan bazılarını, mukaddes evinin yanındaki ekinsiz bir vâdiye yerleştirdim. Rabbimiz, namaz kılsınlar diye böyle yaptım. Rabbimiz, insanlardan bir kısmının kalblerini onlara meylettir. Onları meyvelerle rızıklandır ki şükretsinler.

Ey rabbim, oğlum İsmaili ve annesi Hacer'i, Mekke vâdisine yerleştirdim. Bu vadide ne su ne de ekin bulunmaktadır. Rabbim, ben bunu, senin mukaddes evinde namaz kılsınlar diye yaptım. Rabbim, bir kısım insanların kalblerini, mübarek belde olan Mekkeyi ziyaret etmeye ve orada yaşayacak olanlara meylettir. Rabbimiz, onları, dünyanın diğer yerlerindeki insanları rızıklandırdığın gibi çeşitli meyvelerle rızıklandır ki, nimetlerine karşı sana şükretmiş olsunlar.

* Hz.İbrahim, Allah tealanın emriyle, oğlu İsmaili ve İsmailin annesi olan karısı Hacer'i Şam taraflarından getirip, o gün için henüz mevcut almayan Mekke şehrinin bugünkü yerine bırakmış ve bu âyet-i Kerimelerde bildirildiği gibi rabbine dua ederek oradan ayrılmıştır.

Bu hususta Abdullah b. Abbas diyor ki:

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ اَوَّلُ مَا اتَّخَذَ النِّسَاءُ الْمِنْطَقَ مِنْ قِبَلِ اُمِّ اِسْمَعِيلَ اتَّخَذَتْ مِنْطَقًا لِتُعَفِّيَ اَثَرَهَا عَلَىٰ سَارَةَ ثُمَّ جَاءَ بِهَا اِبْرَاهِيمُ وَبِابْنِهَا اِسْمَعِيلَ وَهِيَ تُرْضِيعُهُ حَتَّى وَضَعَهُمَا عِنْدَ الْبَيْتِ عِنْدَ دَوْحَةٍ فَوْقَ زَمْزَمَ فِي اَعْلَى الْمَسْجِدِ وَلَيْسَ بِمَكَّةَ يَوْمَئِذٍ اَحَدٌ وَلَيْسَ بِهَا مَاءٌ فَوَضَعَهُمَا هُنَالِكَ وَوَضَعَ عِنْدَهُمَا جِرَابًا فِيهِ تَمْرٌ وَسِقَاءً فِيهِ مَاءٌ ثُمَّ قَفَّى اِبْرَاهِيمُ مُنْطَلِقًا فَتَبِعَتْهُ اُمُّ اِسْمَعِيلَ فَقَالَتْ يَا اِبْرَاهِيمُ اَيْنَ تَذْهَبُ وَتَتْرُكُنَا بِهَذَا الْوَادِي الَّذِي لَيْسَ فِيهِ اِنْسٌ وَلَا شَيْءٌ فَقَالَتْ لَهُ ذَلِكَ مِرَارًا وَجَعَلَ لَا يَلْتَفِتُ اِلَيْهَا فَقَالَتْ لَهُ اللّٰهُ الَّذِي اَمَرَكَ بِهَذَا قَالَ نَعَمْ قَالَتْ اِذَنْ لَا يُضَيِّعُنَا ثُمَّ رَجَعَتْ فَانْطَلَقَ اِبْرَاهِيمُ حَتَّى اِذَا كَانَ عِنْدَ الثَّنِيَّةِ حَيْثُ لَا يَرَوْنَهُ اسْتَقْبَلَ بِوَجْهِهِ الْبَيْتَ ثُمَّ دَعَا بِهَؤُلَاءِ الْكَلِمَاتِ وَرَفَعَ يَدَيْهِ فَقَالَ رَبِّ اِنِّي اَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ حَتَّى بَلَغَ يَشْكُرُونَ وَجَعَلَتْ اُمُّ اِسْمَعِيلَ تُرْضِعُ اِسْمَعِيلَ وَتَشْرَبُ مِنْ ذَلِكَ الْمَاءِ حَتَّى اِذَا نَفِدَ مَا فِي السِّقَاءِ عَطِشَتْ وَعَطِشَ ابْنُهَا وَجَعَلَتْ تَنْظُرُ اِلَيْهِ يَتَلَوَّىٰ اَوْ قَالَ يَتَلَبَّطُ فَانْطَلَقَتْ كَرَاهِيَةَ اَنْ تَنْظُرَ اِلَيْهِ فَوَجَدَتِ الصَّفَا اَقْرَبَ جَبَلٍ فِي الْاَرْضِ يَلِيهَا فَقَامَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ اسْتَقْبَلَتِ الْوَادِيَ تَنْظُرُ هَلْ تَرَىٰ اَحَدًا فَلَمْ تَرَ اَحَدًا فَهَبَطَتْ مِنَ الصَّفَا حَتَّى اِذَا بَلَغَتِ الْوَادِيَ رَفَعَتْ طَرَفَ دِرْعِهَا ثُمَّ سَعَتْ سَعْيَ الْاِنْسَانِ الْمَجْهُودِ حَتَّى جَاوَزَتِ الْوَادِيَ ثُمَّ اَتَتِ الْمَرْوَةَ فَقَامَتْ عَلَيْهَا وَنَظَرَتْ هَلْ تَرَىٰ اَحَدًا فَلَمْ تَرَ اَحَدًا فَفَعَلَتْ ذَلِكَ سَبْعَ مَرَّاتٍ

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ فَذَلِكَ سَعْيُ النَّاسِ بَيْنَهُمَا فَلَمَّا اَشْرَفَتْ عَلَى الْمَرْوَةِ سَمِعَتْ صَوْتًا فَقَالَتْ صَهٍ تُرِيدُ نَفْسَهَا ثُمَّ تَسَمَّعَتْ فَسَمِعَتْ اَيْضاً فَقَالَتْ قَدْ اَسْمَعْتَ اِنْ كَانَ عِنْدَكَ غِوَاثٌ فَاِذَا هِيَ بِالْمَلَكِ عِنْدَ مَوْضِعِ زَمْزَمَ فَبَحَثَ بِعَقِبِهِ اَوْ قَالَ بِجَنَاحِهِ حَتَّى ظَهَرَ الْمَاءُ فَجَعَلَتْ تُحَوِّضُهُ وَتَقُولُ بِيَدِهَا هٰكَذَا وَجَعَلَتْ تَغْرِفُ مِنَ الْمَاءِ فِي سِقَائِهَا وَهُوَ يَفُورُ بَعْدَمَا تَغْرِفُ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ يَرْحَمُ اللّٰهُ اُمَّ اِسْمٰعِيلَ لَوْ تَرَكَتْ زَمْزَمَ اَوْ قَالَ لَوْ لَمْ تَغْرِفْ مِنَ الْمَاءِ لَكَانَتْ زَمْزَمُ عَيْناً مَعِيناً قَالَ فَشَرِبَتْ وَاَرْضَعَتْ وَلَدَهَا فَقَالَ لَهَا الْمَلَكُ لاَ تَخَافُوا الضَّيْعَةَ فَاِنَّ هٰهُنَا بَيْتَ اللّٰهِ يَبْنِي هٰذَا الْغُلاَمُ وَاَبُوهُ فَاِنَّ اللّٰهَ لاَ يُضَيِّعُ اَهْلَهُ وَكَانَ الْبَيْتُ مُرْتَفِعاً مِنَ الْاَرْضِ كَالرَّابِيَةِ تَاْتِيهِ السُّيُولُ فَتَاْخُذُ عَنْ يَمِينِهِ وَشِمَالِهِ فَكَانَتْ كَذٰلِكَ حَتَّى مَرَّتْ بِهِمْ رُفْقَةٌ مِنْ جُرْهُمَ اَوْ اَهْلُ بَيْتٍ مِنْ جُرْهُمَ مُقْبِلِينَ مِنْ طَرِيقِ كَدَاءَ فَنَزَلُوا فِي اَسْفَلِ مَكَّةَ فَرَاَوْا طَائِراً عَائِفاً فَقَالُوا اِنَّ هٰذَا الطَّائِرَ لَيَدُورُ عَلَى مَاءٍ لَعَهْدُنَا بِهٰذَا الْوَادِي وَمَا فِيهِ مَاءٌ فَاَرْسَلُوا جَرِيّاً اَوْ جَرِيَّيْنِ فَاِذَا هُمْ بِالْمَاءِ فَرَجَعُوا فَاَخْبَرُوهُمْ بِالْمَاءِ فَاَقْبَلُوا قَالَ وَاُمُّ اِسْمٰعِيلَ عِنْدَ الْمَاءِ فَقَالُوا اَتَاْذَنِينَ لَنَا اَنْ نَنْزِلَ عِنْدَكِ فَقَالَتْ نَعَمْ وَلٰكِنْ لاَ حَقَّ لَكُمْ فِي الْمَاءِ قَالُوا نَعَمْ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ فَاَلْفَى ذٰلِكَ اُمَّ اِسْمٰعِيلَ وَهِيَ تُحِبُّ الْاُنْسَ فَنَزَلُوا وَاَرْسَلُوا اِلَى اَهْلِيهِمْ فَنَزَلُوا مَعَهُمْ حَتَّى اِذَا كَانَ بِهَا اَهْلُ اَبْيَاتٍ مِنْهُمْ وَشَبَّ الْغُلاَمُ وَتَعَلَّمَ الْعَرَبِيَّةَ مِنْهُمْ وَاَنْفَسَهُمْ وَاَعْجَبَهُمْ حِينَ شَبَّ فَلَمَّا اَدْرَكَ زَوَّجُوهُ اِمْرَاَةً مِنْهُمْ وَمَاتَتْ اُمُّ اِسْمٰعِيلَ فَجَاءَ اِبْرَاهِيمُ بَعْدَ مَا تَزَوَّجَ اِسْمٰعِيلُ يُطَالِعُ تَرِكَتَهُ فَلَمْ يَجِدْ اِسْمٰعِيلَ فَسَاَلَ امْرَاَتَهُ عَنْهُ فَقَالَتْ خَرَجَ يَبْتَغِي لَنَا ثُمَّ سَاَلَهَا عَنْ عَيْشِهِمْ وَهَيْئَتِهِمْ فَقَالَتْ نَحْنُ بِشَرٍّ

عَنْهُ فِي ضِيقٍ وَشِدَّةٍ فَشَكَتْ إِلَيْهِ قَالَ فَإِذَا جَاءَ زَوْجُكِ فَاقْرَئِي عَلَيْهِ السَّلَامَ وَقُولِي لَهُ يُغَيِّرْ عَتَبَةَ بَابِهِ فَلَمَّا جَاءَ إِسْمَعِيلُ كَأَنَّهُ آنَسَ شَيْئًا فَقَالَ هَلْ جَاءَكُمْ مِنْ أَحَدٍ قَالَتْ نَعَمْ جَاءَنَا شَيْخٌ كَذَا وَكَذَا فَسَأَلَنَا عَنْكَ فَأَخْبَرْتُهُ وَسَأَلَنِي كَيْفَ عَيْشُنَا فَأَخْبَرْتُهُ أَنَّا فِي جَهْدٍ وَشِدَّةٍ قَالَ فَهَلْ أَوْصَاكِ بِشَيْءٍ قَالَتْ نَعَمْ أَمَرَنِي أَنْ أَقْرَأَ عَلَيْكَ السَّلَامَ وَيَقُولُ غَيِّرْ عَتَبَةَ بَابِكَ قَالَ ذَاكِ أَبِي وَقَدْ أَمَرَنِي أَنْ أُفَارِقَكِ الْحَقِي بِأَهْلِكِ فَطَلَّقَهَا وَتَزَوَّجَ مِنْهُمْ أُخْرَى فَلَبِثَ عَنْهُمْ إِبْرَاهِيمُ مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ أَتَاهُمْ بَعْدُ فَلَمْ يَجِدْهُ فَدَخَلَ عَلَى امْرَأَتِهِ فَسَأَلَهَا عَنْهُ فَقَالَتْ خَرَجَ يَبْتَغِي لَنَا . قَالَ كَيْفَ أَنْتُمْ وَسَأَلَهَا عَنْ عَيْشِهِمْ وَهَيْئَتِهِمْ فَقَالَتْ نَحْنُ بِخَيْرٍ وَسَعَةٍ وَأَثْنَتْ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَقَالَ مَا طَعَامُكُمْ قَالَتِ اللَّحْمُ قَالَ فَمَا شَرَابُكُمْ قَالَتِ الْمَاءُ قَالَ اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِي اللَّحْمِ وَالْمَاءِ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ يَوْمَئِذٍ حَبٌّ وَلَوْ كَانَ لَهُمْ دَعَا لَهُمْ فِيهِ قَالَ فَهُمَا لَا يَخْلُو عَلَيْهِمَا أَحَدٌ بِغَيْرِ مَكَّةَ إِلَّا لَمْ يُوَافِقَاهُ قَالَ فَإِذَا جَاءَ زَوْجُكِ فَاقْرَئِي عَلَيْهِ السَّلَامَ وَمُرِيهِ يُثَبِّتْ عَتَبَةَ بَابِهِ فَلَمَّا جَاءَ إِسْمَعِيلُ قَالَ هَلْ أَتَاكُمْ مِنْ أَحَدٍ قَالَتْ نَعَمْ أَتَانَا شَيْخٌ حَسَنُ الْهَيْئَةِ وَأَثْنَتْ عَلَيْهِ فَسَأَلَنِي عَنْكَ فَأَخْبَرْتُهُ فَسَأَلَنِي كَيْفَ عَيْشُنَا فَأَخْبَرْتُهُ أَنَّا بِخَيْرٍ قَالَ فَأَوْصَاكِ بِشَيْءٍ قَالَتْ نَعَمْ هُوَ يُقْرِئُكَ السَّلَامَ وَيَأْمُرُكَ أَنْ تُثْبِتَ عَتَبَةَ بَابِكَ قَالَ ذَاكِ أَبِي وَأَنْتِ الْعَتَبَةُ أَمَرَنِي أَنْ أُمْسِكَكِ ثُمَّ لَبِثَ عَنْهُمْ مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ جَاءَ بَعْدَ ذَلِكَ وَإِسْمَعِيلُ يَبْرِي تَبْلًا لَهُ تَحْتَ دَوْحَةٍ قَرِيبًا مِنْ زَمْزَمَ فَلَمَّا رَآهُ قَامَ إِلَيْهِ فَصَنَعَا كَمَا يَصْنَعُ الْوَالِدُ بِالْوَلَدِ وَالْوَلَدُ بِالْوَالِدِ ثُمَّ قَالَ يَا إِسْمَعِيلُ إِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِي بِأَمْرٍ قَالَ فَاصْنَعْ مَا أَمَرَكَ رَبُّكَ

قَالَ وَتُعِيننِى قَالَ وَاعِينُكَ قَالَ فَانَّ اللّٰهَ اَمَرَنِى اَنْ اَبْنِىَ هٰهُنَا بَيْتاً وَاَشَارَ اِلٰى اَكَمَةٍ مُرْتَفِعَةٍ عَلٰى مَا حَوْلَهَا قَالَ فَعِنْدَ ذٰلِكَ رَفَعَا الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ فَجَعَلَ اِسْمٰعِيلُ يَاْتِى بِالْحِجَارَةِ وَاِبْرَاهِيمُ يَبْنِى حَتّٰى اِذَا ارْتَفَعَ الْبِنَاءُ جَاءَ بِهٰذَا الْحَجَرِ فَوَضَعَهُ لَهُ فَقَامَ عَلَيْهِ وَهُوَ يَبْنِى وَاِسْمٰعِيلُ يُنَاوِلُهُ الْحِجَارَةَ وَهُمَا يَقُولاَنِ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ قَالَ فَجَعَلاَ يَبْنِيَانِ حَتّٰى يَدُورَا حَوْلَ الْبَيْتِ وَهُمَا يَقُولاَنِ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ.

"Kadınların kemer kullanma âdeti ilk olarak Hz.İsmailin annesi Hacer'den kalmıştır. Hacer, kendisini, kuması Sâre'den gizlemek için bu yola başvurmuştur. (23)

Hz. İbrahim, oğlu İsmaili ve onu emzirmekte olan annesi Haceri Şamdan alıp, Mescid-i Haramın bugünkü bulunduğu yerin üst tarafında, Zemzem suyunun yanında, büyük bir ağacın altına bıraktı. O gün Mekkede ne insan ne de su bulunuyordu. İşte İbrahim onların ikisini de burada bıraktı. Yanlarına, içinde Hurma bulunan bir dağarcık ve su bulunan bir de kırba bıraktı. Sonra geri dönüp gitmeye başladı. İsmailin annesi Hacer'de onun arkasından yürüdü ve ona: "Ey İbrahim, bizi, hiçkimsenin bulunmadığı, hatta hiçbirşeyin olmadığı bu vadide bırakıp ta nereye gidiyorsun?" dedi. Hacer bu sözlerini tekrar ettiyse de İbrahim ona dönüp bakmadı. Nihayet Hacer İbrahime şöyle dedi: "Bunu sana Allah mı emretti?" İbrahim: "Evet" dedi. Bunun üzerine Hacer: "Öyleyse Allah bizi korur ve helak etmez" dedi. Ve oğlu İsmailin yanına döndü. İbrahim ise yoluna devam edip gitti. Hacer ve oğlu İsmailin, kendisini göremeyecekleri "Seniyye" denilen yere varınca Kâbeye doğru yöneldi, ellerini kaldırdı ve rabbine şöyle yalvardı: "Ey rabbimiz, soyumdan bazılarını, mukaddes evinin yanındaki ekinsiz bir vâdiye yerleştirdim. Rabbimiz, namaz kılsınlar diye böyle yaptım. Rabbimiz, insanlardan bir kısmının kalbini onlara meylettir. Onları, meyvelerle rızıklandır ki, şükretsinler."

(23) O zaman kemer kullanmak hizmetçilere mahsus bir âdetti. İş yaparken, entarileri, ayaklarına dolaşarak düşmemeleri için, bellerine kemer bağlarlardı.

İsmailin annesi, İbrahimin bıraktığı sudan içiyor ve çocuğunu emziriyordu. Kırbadaki su bitince hem kendisi hem de çocuğu susadı. Hacer, susuzluktan dolayı oğlunun boynunun büküldüğünü (Veya ayaklarını yere vurarak debelendiğini) gördü. Hacer, çocuğunun bu acıklı halinden dolayı fenalaşarak yanından ayrılıp biraz öteye vardı ve o bölgede Kâbeye en yakın olan Safa tepesine doğru gitti ve tepenin üzerine çıktı. Sonra vâdiye dönerek, herhangi bir kimse görebilir miyim? diye bakmaya başladı. Fakat hiçkimse göremedi. Sonra Safa tepesinden aşağı indi. Vâdiye geçip Merve tepesine geldi. Bu defa onun üzerine çıktı. Sonra herhangi bir kimse görbilir miyim? diye baktı. Fakat hiçbir kimse göremedi. Hacer bu şekilde Safa ile Merve arasında yedi defa gidip geldi.

Abdullah b. Abbas, bu hususta Resulullahın şöyle buyurduğunu söylüyor: "İşte insanların Safa ile Merve arasında sa'y yapmaları bundandır." "Hacer son defa Merve tepesine çıktığında bir ses işitti ve kendi kendine şöyle dedi: "Sus iyice dinle" Sonra dikkatle dinledi. Bu sesi yine işitti. Bunun üzerine: "Ey ses sahibi, sesini duyurdun. Eğer sen, bize yardım etmek kudretinde isen bize yardım et." dedi. Hacer sözünü bitirir bitirmez, Zemzem kuyusunun yanında bir Melek göründe. O Melek, ayağının topuğu veya kanadıyla yeri eşeliyordu. Nihayet orada su göründü. Hacer, suyun akıp gitmemesi için havuz yapmaya başladı. Bir yandan eliyle suyun önünü tıkamaya çalışıyor, diğer yandan kırbasına su dolduruyordu. Hacer suyu avuçladıkça su kaynayıp geliyordu.

Abdullah b. Abbas, sözlerine devamla şöyle diyor: "Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Allah, İsmailin annesi Hacere rahmet eylesin. Eğer o, Zemzemi kendi haline bıraksaydı (Veya Zemzem suyunu avuçlamasaydı) Zemzem, akan bir pınar olurdu."

Abdullah b. Abbas diyor ki: "Hacer bu sudan içti, çocuğunu emzirdi. Melek ona şöyle dedi: "Helak olacağınızdan korkmayın. Zira burada Allahın evi bulunmaktadır. Bu evi, bu çocuk ve babası yapacaktır. Şüphesiz ki Allah, evinin sakinlerini helak etmez."

Beytullahın yeri tepe gibi yüksekçe bir yer üzerindeydi. Seller, sağından ve solundan gelip onu aşındırmışlardı.

Hacer bu şekilde günlerini geçirirken birgün Cürhum kabilesinden bir topluluk (Veya bir aile) onların yanından geçti. Cürhumlular, "Keda" denilen yoldan gelip Mekkenin alt tarafında konaklamışlardı. Cürhumlular, orada bir kuşun havada dolaştığını gördüler ve şöyle dediler: "Şüphesiz bu kuş, bir suyun başında dolaşıyor. Biz ise bu vadide su bulunmadığını biliyoruz." Bunlar, bir iki gözelteliyici çıkardılar. Bu gözetleyiciler orada su bulunduğunu gördüler ve

gelip haber verdiler. Bunun üzerine Cürhumlular suyun bulunduğu yere geldiler.

Abdullah b. Abbas diyor ki: "Cürhumlular geldiklerinde İsmailin annesi de suyun başındaydı. Ona dediler ki: "Senin civarında konaklamamıza verir misin?" Hacer: "Evet konaklayabilirsiniz fakat bu suda herhangi bir hakkınız yoktur." dedi. Onlar da "Evet hakkımız yoktur." dediler.

Abdullah b. Abbas sözlerine devamla diyor ki: "Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Cürhumiler, Hacerin, birtakım insanlarla konuşmayı arzuladığı bir sırada kendisiyle karşılaştılar."

Abdullah b. Abbas diyor ki: "Cürhumiler Mekke civarına inip kondular. Sonra asıl kalabalık kısımlarına da haber gönderdiler. Onlar da gelip kondular. (Yerleştiler) Nihayet Mekkenin bulunduğu yer, mamur bir şehir haline gelmeye başladı. Hacerin oğlu İsmail, yiğitlik ve gençlik çağına girmişti. (Bu arada) Cürhumilerden Arapça da öğrenmişti. Artık İsmail, gençlik çağında Cürhumiler arasında en sevimli bir sima olmuştu. Onun soyluluğu, güzel hali, Cürhumileri hayret içinde bırakmıştı. Bu sebeple, İsmail büluğ çağına girince Cürhumiler onu, kızlarından biriyle evlendirdiler... (Hayatın bu döneminde mes'ut bir şekilde yaşarlarken) İsmailin annesi öldü. (Hacer doksan yaşına girmişti. Onu, Kâbenin bitişiğinde bulunan ve Hıcr-i İsmail diye anılan yere gömdüler.)

İsmail evlendikten sonra İbrahim (Bırakıp gittiği oğlunu ve karısını) arayarak görmeye geldi. İsmail o sırada evde yoktu. İsmailin nerede olduğunu karısına sordu. O da "Rızkımızı tedarik etmek üzere gitti." Diye cevap verdi. Sonra İbrahim, "Geçiminiz, durumunuz nasıldır?" diye sordu. İsmailin karısı: "Şiddetli darlık içindeyiz, çok kötü bir durumdayız." diye şikâyet etti. İbrahim: "Kocan geldiğinde benden selam söyle ve ona de, kapısının eşiğini değiştirsin." dedi. İsmail geldiğinde, babasının eve gelip gittiğini, (Evin içinde duyduğu güzel bir koku gibi emarelerden) anlar gibi oldu da karısına dedi ki:

— Evimize gelen oldu mu?

— Evet, şöyle şöyle şekilde yaşlı bir kişi geldi. Bana seni sordu. Cevap verdim. Maişetimizi sordu ben de şiddetli darlık içinde olduğumuzu söyledim." dedi. Bunun üzerine İsmail:

— Sana bir şey vasiyet ve bir söz tevdi etti mi? diye sordu. O da:

— Evet, bana, sana selam söylememi ve "Kapının eşiğini değiştir." dememi tenbih etti." dedi. Sonra İsmail karısına:

— O gelen ihtiyar babamdır. Bana, senden ayrılmamı emretmiştir. Artık sen ailenizin evine gidebilirsin." dedi. Onu boşadı ve Cürhumilerden başka bir

kadınla evlendi.

İbrahim, Allahın dilediği bir müddet kadar uzaklaştıktan sonra yine geldi. Yine evde İsmaili bulamadı. İsmailin karısının yanına girdi. Ona da İsmaili sordu. O da "Maişetimizi temin etmeye gitti." dedi. İbrahim:

— Nasılsınız? Geçiminiz, durumunuz iyi midir? diye sordu. İsmailin karısı:

— Biz hayır, saadet ve bolluk içindeyiz." diye Allaha Hamdü sena etti. İbrahim:

— Ne yeyip ne içiyorsunuz? diye sordu. Kadın:

— Et yiyoruz, su içiyoruz." dedi. İbrahim:

— Ya rab, bunların etlerini ve sularını mübarek kıl, onlara bereket ihsan eyle." diye dua etti.

Resulullah (s.a.v.) buyurmuştur ki: "İbrahim zamanında Mekke civarında hububat bilinmiyordu. Eğer o tarihlerde ve oralarda hububat bilinseydi, İbrahim, hububat hakkında da dua ederdi."

İbn-i Abbas diyor ki: "İbrahimin bu duası bereketiyledir ki, et ile su Mekkeden başka yerlerde (O sıcak muhitte) Mekkedeki kadar hiçbir kimsenin sıhhatına iyi gelmez. Yine İbn-i Abbas, rivayetine devamla diyor ki: "İbrahim gelinine:

— Kocan geldiğinde ona selam söyle ve onu, kapısının eşiğini yerinde tutsun diye emreyle." demiştir. (Sonra İbrahim Şam'a dönmüştür.) İsmail geldiğinde:

— Evimize gelen oldu mu? diye sordu. Karısı:

— Evet, güzel yüzlü bir ihtiyar geldi." diye İsmaile o kişiyi methetti. Kadın şöyle dedi:

— Seni sordu. Ben de "Rızkımızı tedarik etmeye gitti." dedim. "Geçiminiz nasıldır?" diye sordu ben de:

— Hayır ve saadet içindeyiz." dedim. Sonra İsmail:

— Sana birşey vaşiyet etti mi? diye sordu. O da:

— Evet, o muhterem ihtiyar sana selam söyledi ve kapının eşiğini yerinde tutmanı emreyledi." dedi. Bunun üzerine İsmail hanımına:

— İşte o babamdır. Sen de evimizin eşiğisin. Babam bana, seni hoş tutmamı, iyi geçinmemi emretmiştir." dedi.

Sonra İbrahim yine bir müddet daha oğlundan ve ailesinden uzakta yaşadı. Ondan sonra Mekkeye geldi. O sırada İsmail, Zemzem kuyusunun yakınında büyük bir ağacın altında ok'unu yontup düzeltmekte idi. İsmail babasını görünce hemen kalkıp babasına karşı mutad olan sarılmalar ve el yüz, göz öpmelerde bulundular. Sonra İbrahim oğluna:

— Ey İsmail, Allah teala bana muazzam bir iş emretti." dedi. İsmail de:

— Babacığım, rabbin ne emrettiyse o emri yerine getir." dedi. İbrahim:

— Fakat bu işte sen bana yardım edeceksin." dedi. İsmail:

— Babacığım ben sana, her veçhile yardım ederim." dedi. İbrahim:

— Allah teala burada bir Beyt (Ev) yapmamı emretti." diye, etrafında yüksekçe bir tepeye işaret etti.

İbn-i Abbas rivayetine devamla diyor ki: "İbrahimle İsmail işte orada Kâbenin esasını (Temelin) kurup duvarlarını yükselttiler. İsmail taş getirirdi İbrahim de bina ederdi. Nihayet Beyt'in binası ilerleyip duvarları yükseldiğinde İsmail, (Bugün ziyaret edilen malum taşı getirdi.) İbrahim de onu ayağının altına iskele olarak koydu. Üzerinde inşaata devam etti. İbrahim yapar İsmail de taş verirdi. İnşaat tamam olduktan sonra baba oğul: "Rabbimiz bunu bizden kabul et. Şüphesiz ki sen, herşeyi işitensin, bilensin."(24) diye dua etmişlerdir.(25)

رَبَّنَآ إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِى وَمَا نُعْلِنُ ۗ وَمَا يَخْفَىٰ عَلَى ٱللَّهِ مِن شَىْءٍ فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا فِى ٱلسَّمَآءِ ﴿٣٨﴾

38- Ey rabbimiz, sen bizsim gizlediğimizi de açığa vurduğumuzu da çok iyi bilirsin. Yerde ve gökte hiçbirşey Allahtan gizli değildir.

* Hz.İbrahim, duasına devamla şöyle diyor: "Ey rabbimiz, sen, benim bu duamla neyi kastettiğimi bilirsin. Zira sen, gizlediğimiz ve açığa vurduğumuz herşeyi çok iyi biliyorsun.

Allah teala Hz.İbrahimin sözünü doğrulayarak ona şu cevabı vermiştir: Yerde ve gökte bulunan hiçbirşey Allaha gizli değildir. O halde senin duanı da işitmektedir.

(24) Bakara Suresi âyet: 127
(25) Buhari, K. el-Enbiye, bab: 9

Daha sonra Hz.İbrahim, Allah tealanın, kendisine verdiği nimetlere karşılık ona hamdederek duasına şöyle devam etmiştir:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى الْكِبَرِ إِسْمٰعِيلَ وَإِسْحٰقَ إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ ﴿٣٩﴾

39- Yaşlandığım bir sırada, bana İsmaili, İshakı veren Allaha hamdolsun. Şüphesiz ki rabbim, duamı çok iyi işitendir.

* Hz.İbrahim, Allah teala tarafından kendisine verilen nimetleri anmak isterken, yaşlı bir durumda olduğu halde kendisine verilen evlat nimetini anmaktadır. Zira kişinin ölümünden sonra geride kalan nimetlerden biri de kendisine hayır duada bulunan evlat nimetidir.

Resulullah (s.a.v.) bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyurmaktadır:

أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ «إِذَا مَاتَ الْإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَنْهُ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثَةٍ: إِلَّا مِنْ صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ. أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ. أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ».

"İnsanoğlu öldüğünde ameli kesilir. Ancak üç çeşit ameli müstesna. (Ölümenden sonra) Devam eden sadaka veya kendisinden faydalanılan ilim yahut, kendisine dua eden salih evlat."(26)

رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلٰوةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ ﴿٤٠﴾

40- Rabbim, beni ve soyumdan gelen salih kimseleri, namazını dosdoğru kılanlardan eyle. Ey rabbimiz, duamı kabul eyle.

* Hz. İbrahim bu âyette de, Allah tealadan, kendisini ve soyundan gelenleri, ibadetlerin en faziletlisi ve en geniş anlamlısı olan namaza devam etmelerine muvaffak kılmasını talep ediyor.

(26) Müslim, K. el-Vasiyye, bab: 14, Hadis No: 1631/Ebu Dâvûd, K. el-Vasâyâ, bab: 14 Hadis No: 2880/Tirmizî, K. el-Ahkâm, bab: 36, Hadis No:1376

Abdullah b.Mes'ud, Peygamber efendimizin, namazın fazileti hakkında şöyle buyurduğunu rivayet ediyor: "Abdullah b. Mes'ud diyor ki:

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ! قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَيُّ الْعَمَلِ أَفْضَلُ؟ قَالَ «الصَّلَاةُ لِوَقْتِهَا».

"Ben "Ey Allahın Resulü, amellerin hangisi daha efdaldir?" diye sordum. Resulullah "Vaktinde kılınan namazdır..." buyurdu.(27)

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ﴿٤١﴾

41- Ey rabbimiz, hesabın görüleceği günde, beni, babamı, annemi ve müminleri affet."

* Hz.İbrahim bu âyet-i Celilede, babasının da affedilmesini dilemektedir. Hz.İbrahim bu duasını, babasının, inkârından dönmeyeceğini öğrenmesinden önce yapmıştır. Hz.İbrahim, babasının kâfir olduğunu anlayınca artık ondan uzaklaşmıştır. Bu hususta başka bir âyet-i Kerimede şöyle buyurulmaktadır: "İbrahimin, babası için af dilemesi ise, sadece ona verdiği sözü yerine getirmesi içindir. Fakat babasının, Allahın düşmanı olduğu ortaya çıkınca İbrahim ondan uzaklaştı. Şüphesiz ki İbrahim çok niyaz eden ve çok halim selim bir insandı."(28)

وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ ﴿٤٢﴾

42- Ey Peygamber, sakın zalimlerin yaptıklarından Allahın habersiz olduğunu sanma. Allah, onların cezalarını, gözlerin belereceği o zor güne bırakır.

(27) Müslim, K. el-İman, bab: 137,140, Hadis No: 85
(28) İbrahim Suresi, âyet 114

Ey Muhammed, sakın sen, zalimlerin yapmış oldukları işlerden, Allahın habersiz olduğunu zannetme. Allah, zalimleri de, yaptıklarını da çok iyi bilmekte ve tesbit ettirmektedir. Onları hemen cezalandırmıyorsa bil ki, cezalandırılmalarını, dehşetinden gözlerin belereceği kıyamet gününe bırakmaktadır.

مُهْطِعِينَ مُقْنِعِي رُءُوسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ ۖ وَأَفْئِدَتُهُمْ
هَوَاءٌ ﴿٤٣﴾

43- Onlar, başlarını göğe kaldırarak, çağırıldıkları yere doğru koşacaklardır. Gözleri donacak, gönülleri bomboş kalacaktır.

Kâfirler, gözlerin belereceği o dehşetli kıyamet gününde başlarını dikerek, çağırıldıkları yere hızla koşarlar. O günün dehşetinden dolayı gözlerini kendilerine çevirip hallerine dahi bakamazlar. Kıyametin korkusundan kalbleri bomboştur.

* Aslında gözleri belererek şaşıran kişi, yerinde çakılıp kalır. Suçluluğunu anlayarak başını önüne eğer. Fakat kıyamet gününde şaşıranlar böyle olmayacaktır. Onlar sağa sola telaşla koşacaklar ve kafalarını da yukarı doğru dikilmiş vaziyette tutacaklardır. Zira o günün korkusu, başka hiçbir korkuya benzemez.

وَأَنذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا أَخِّرْنَا
إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ نُّجِبْ دَعْوَتَكَ وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَ ۗ أَوَلَمْ تَكُونُوا
أَقْسَمْتُم مِّن قَبْلُ مَا لَكُم مِّن زَوَالٍ ﴿٤٤﴾

44- Ey Peygamber, insanları, azabın geleceği gün ile uyar. O gün zalimler şöyle derler: "Ey rabbimiz, kısa bir zamana kadar bize müsaade et. de davetini kabul edelim, Peygamberlere uyalım." Onlara: "Daha önce âhirete intikal etmeyeceğinize dair yemin etmiyor muydunuz?" denir.

Ey Muhammed, İslama davet etmen için seni kendilerine gönderdiğim insanları, kendilerini, Allahın azabının geleceği kıyamet gününün dehşetiyle

uyar. O gün rablerini inkâr ederek kendilerine zulmedenler, azabı bizzat gözleriyle görünce: "Ey rabbimiz, azabı bizden ertele, bize kısa bir zaman için mühlet ver de, senin, hakka davetini kabul edip sana iman edelim. Hiçbirşeyi sana ortak koşmayalım. Bize gönderdiğin Peygamberlerine tâbi olalım." diyeceklerdir.

Allah da onlara diyecektir ki: "Daha önce dünyada iken, âhirette tekrar dirilmeyeceğinize dair yemin etmiyor muydunuz?"

* Kâfirlerin, âhirette azabı bizzat gözleriyle gördüklerinde tekrar dünyaya dönüp iman etmeyi isteyeceklerine dair, diğer âyetlerde şöyle buyurulmaktadır: "Müşriklerden birine ölüm geldiği zaman şöyle der: "Rabbim, beni dünyaya geri gönder."(29) "Suçluların, rablerinin huzurunda başlarını eğerek: "Rabbimiz, gördük, işittik. Bizi tekrar dünyaya gönder de salih ameller işleyelim, artık kesin olarak iman ettik."(30) "Ateşin üzerinde durduruldukları zaman: "Ne olurdu tekrar dünyaya döndürülseydik, rabbimizin âyetlerini yalanlamasaydık da müminlerden olsaydık." dediklerini bir görsen."(31) "Onlar, cehennemde "Ey rabbimiz, bizi çıkar da, dünyada işlediğimiz kötü amelleri bırakıp salih ameller işleyelim." diye bağırışırlar. Onlara şöyle denir: "Size, öğüt alan birinin, öğüt alabileceği kadar bir ömür vermedik mi? Üstelik size uyarıcı da gelmişti O halde tadın azabı. Zalimlerin hiçbir yardımcısı yoktur."(32)

وَسَكَنتُمْ فِي مَسَاكِنِ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ
كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْأَمْثَالَ ﴿٤٥﴾

45- Kendilerine zulmedenlerin yerlerinde kalmıştınız. Onlara ne yaptığımızı görmüştünüz. Size misaller de vermiştik.

Halbuki sizler dünyada iken, Allahı inkâr ederek kendilerine zulmeden önceki ümmetlerin yerlerine yerleştiniz. Ve bizim, onları, azgınlıklarında devam etmeleri sebebiyle nasıl helak ettiğimizi görmüştünüz. Biz sizlere çeşitli misaller vermiştik. Fakat siz, inkârınızdan vaz geçip tevbe etmediniz. Şimdi ise azap gelip çattıktan sonra tevbe etmek için ertelenmek istiyorsunuz. Artık bu olmayacaktır.

(29) Mümin Suresi, âyet: 99
(30) Secde Suresi, âyet: 12
(31) En'am Suresi, âyet: 27
(32) Fâtır Suresi, âyet: 37

وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللَّهِ مَكْرُهُمْ وَإِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ
لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ ﴿٤٦﴾

46- Müşrikler, çeşitli hilelere baş vurdular. Onların tuzakları, Allah tarafından çok iyi bilinir. Bunların tuzaklarıyla dağlar yerinden oynamaz.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, yüce şeriatını, sarsılmaz dağlara benzetmiş kâfirlerin tuzaklarını da onların üzerinde esen yellere benzetmiştir. Yeller nasıl dağları koparamazsa, kâfirlerin tuzaklrı ve tutarsız iddiaları da İslam dinine herhangi bir zarar veremez.

فَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ مُخْلِفَ وَعْدِهِ رُسُلَهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿٤٧﴾

47- Ey Peygamber, sakın Allahın, Peygamberlerine olan vaadinden döneceğini sanma. Şüphesiz Allah, herşeye galiptir. Hak edenleri cezalandırır.

Ey Muhammed, Allahın, Peygamberlerine, kendilerini yalanlayanları, sonunda mutlaka helak edeceğine dair, verdiği vaadden döneceğini sanma. Zira Allah, herşeye galiptir ve intikam sahibidir. Kendisini inkâr edenleri asla cezasız bırakmaz.

يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَاوَاتُ وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿٤٨﴾

48- Yaşadığınız yerin bir başka yere, göklerin başka göklere çevrileceği ve bütün varlıkların, kabirlerinden çıkıp bir ve herşeye galip olan Allahın huzuruna vardıkları o dehşetli günde, Allah onlardan hesap soracaktır.

* Bazı âlimler, yeryüzünün gümüş gibi beyaz bir hale dönüşeceğini söylemişlerdir. Bu hususta bir Hadis-i Şerifte şöyle buyurulmaktadır:

قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَىٰ أَرْضٍ بَيْضَاءَ عَفْرَاءَ كَقُرْصَةِ نَقِيٍّ قَالَ سَهْلٌ أَوْ غَيْرُهُ لَيْسَ فِيهَا مَعْلَمٌ لِأَحَدٍ.

"İnsanlar, kıyamet gününde beyaz undan yapılmış bir ekmeğin rengine benzer şekilde, kırmızımsı beyaz bir yer üzerinde toplanacaklar. O yeryüzünde hiçbir kimseye ait bir eser görülmeyecektir." (33)

Diğer bazı âlimler de yeryüzünün, kıyamet gününde ateşe dönüşeceği, oradan da cennetin görünceğini söylemişlerdir.

Bazıları da, yeryüzünün, âhirette, başka bir şekildeki yere çevirileceğini söylemişlerdir. Bu hususta Taberi şöyle diyor: "Kıyamet gününde yeryüzü ve gökler, bu dünyadaki yer ve gökten başka bir yer ve göğe çevirilecektir. Ancak çevirilecek şeklin nasıl bir şekil olduğu hakkında kesin bir şey söylemek mümkün değildir.

وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴿٤٩﴾

49- Kıyamet gününde suçluların, birlikte zincire vurulduklarını görürsün.

Ey Muhammed, sen, kıyamet gününde, inkârları ve bozgunculukları yüzünden suçlu olanların, birbirlerine yaklaştırılmış olarak zincirlere vurulduklarını görürsün. Yahut elleriyle ayakları, birbirlerine yaklaştırılmış olarak zincirlenmiş olduklarını görürsün.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, kendisini inkâr eden kâfirlerin ve ona çeşitle şeyleri ortak koşan müşriklerin, serbestçe yürüyemeyeceklerini, birbirlerine zincirlerle bağlı olarak veya elleri kolları bukağılarla boyunlarına bağlanmış olarak toplanacaklarını beyan ediyor. Müminleri ise böyle bir duruma düşmekten sakındırıyor.

(33) Buhari, K. er-Rikak, bab: 44/Müslim, K. el-Münafikîn, bab: 29, Hadis No:2790

سَرَابِيلُهُم مِّن قَطِرَانٍ وَتَغْشَىٰ وُجُوهَهُمُ النَّارُ ﴿٥٠﴾

50- Gömlekleri katrandandır. Yüzlerini ateş kaplar.

* Bu hususta başka bir âyet-i Kerimede de şöyle buyurulmaktadır: "Ateş onların yüzlerini yalar. Onların orada yüzleri kavurulup dişleri sırıtır kalır."(34)

لِيَجْزِيَ اللَّهُ كُلَّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٥١﴾

51- Bütün bunları Allah, herkesin, dünyada işlediğinin karşılığını vermek için yapar. Şüphesiz ki Allahın, hesaba çekmesi çok süratlidir.

Allah, hiçbir kimseye zulmetmez. İyilik yapana karşılığını kat kat verir. Kötülük yapanı ise yaptığı kötülük kadarıyla cezalandırır. Allahın, bütün yükümlüleri hesaba çekmesi uzun zaman almaz. Çok kısa sürede biter. Zira, herkesin yaptığı kaydedilmiştir. Allah herşeyi bilendir. Ondan herhangi birşeyi gizlemek mümkün değildir.

هَٰذَا بَلَاغٌ لِّلنَّاسِ وَلِيُنذَرُوا بِهِ وَلِيَعْلَمُوا أَنَّمَا هُوَ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٥٢﴾

52- Bu Kur'an, sakındırılsınlar, Allahın ancak bir ilah olduğunu bilsinler ve akıl sahipleri öğüt alsınlar diye insanlara bir tebliğdir.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, Kur'an-ı Kerimin, gönderilmesinin hikmetlerinden bazılarını zikretmekte ve bunları şöyle bildirmektedir. "Kur'an, insanlara, Hak ve bâtılı göstererek onları uyarmaktadır."

Kur'an, bütün varlıkları yaratan Allahın bir olduğunu öğretmektedir. Kur'an, akl-ı Selim sahiplerine öğüt vermektedir. Doğruyu gösteren, yaratıcıyı tanıtan ve akılları aydınlatan bu Kur'andan daha müessir bir tebliğ vasıtası olabilir mi?

(34) Mü'minûn Suresi, âyet: 104

HİCR SURESİ

Hicr Suresi Doksandokuz âyettir. 87.Ayeti Medinede diğerleri Mekkede nâzil olmuştur.

Hicr, Medine ile Şam arasında bulunan kayalık bir arazinin adıdır. Salih Aleyhisselam, burada yaşayan bir kavme Peygamber olarak gönderilmiştir. Bu kavim, kayaları oymak suretiyle sağlm evler yapıyor ve kendilerini bu evlerde daha emniyette hissediyorlardı.

Fakat Salih aleyhisselamın getirdiği, Kayadan çıkan "Deve" mucizesine inanmadılar, Ona dokunmaları ve rahatsız etmeleri bile yasaklandığı halde Deveyi kestiler ve sonunda Allah tealanın gönderdiği korkunç bir çığlıkla yok olup gittiler.

İşte bu Surede bu kavim ve onların başına gelen bu korkunç olay da kısaca anlatılmakta ve Sure adını buradan almaktadır.

Sure-i Celile, kâfirlere ihtar ile başlıyor. "Kâfirler kıyamet günü "Keşke Müslüman olsaydık" temennisinde bulunurlar[1] "Ey Peygamber, onları kendi hallerine bırak. Yesinler, eğlensinler, boş umutları onları oyalayıp dursun. Onlar yakında bileceklerdir."[2] buyuruluyor.

Surede, kâfirlerin, bu dünyada yeyip içip eğlenmelerinin, sonunda kendilerine pişmanlıktan başka birşey getirmeyeceği beyan edildikten sonra, her ümmetin bir ecelinin bulunduğu ve bu ecel sonunda yok olup gidecekleri şöyle anlatılıyor: "Biz, hiçbir ülkeyi helak etmedik ki, onun, takdir edilen belirli bir zamanı olmasın."(3) "Hiçbir ümmet, ecelini ne öne alabilir ne de erteleyebilir."[4]

Sure-i Celilede daha sonra, müşriklerin, Peygamber efendimize inanmayıp ona sataşmaları, onunla alay ederek ona: "Ey kendisine öğüt verici

---

(1) Hicr: 2
(2) Hicr: 3
(3) Hicr: 4
(4) Hicr: 5

bir kitap indirilen, şüphesiz ki sen delisin."[5] demeleri üzerine Allah teala o öğüdü yani Kur'anı, kendisinin indirdiğini açıklayarak "Kur'anı biz indirdik biz. Onun koruyucusu da şüphesiz ki biziz."[6] buyuruyor. Ve daha önce gelmiş olan Peygamberlerin de ümmetleri tarafından yalanlandıklarını beyan ile Peygamber efendimizi teselli ediyor.

Sure-i Celilede, yeryüzünün, Allah teala tarafından bir nimet olmak üzere, insanların yaşamasına elverişli bir biçimde yaratıldığı, rüzgâr, yağmur, bulutlar ve benzeri tabiat olaylarının, insanların menfaatleri için takdir ve tayin edildiği açıklanıyor.

Hz.Ademin topraktan, Cinlerin ise ateşten yaratıldıkları açıklanıyor. Allah tealanın emri üzerine Meleklerin Ademe secde ettikleri, İblisin ise, kendisini Ademden üstün görüp secde emrine uymayarak Allaha âsi olduğu beyan ediliyor.

Sure-i Celile, daha sonra, Lût kavmini helak etmeye gelen Meleklerin, Hz.İbrahime misafir oluşlarını ve bu arada, karısının ve kendisinin yaşlılığına rağmen, onlara, Allah tealanın, Salih bir evlat vereceğini müjdelediklerini beyan ediyor.

Bundan sonra Lût aleyhisselama gelen Meleklerin, ona, kavmini helak etmeye geldiklerini söyledikleri, kendisini ve ailesini alarak arkasına bakmadan orayı terketmesini istedikleri açıklanıyor.

Daha sonra, Lût kavminin bir şafak vakti, korkunç bir çığlık ile yok edilişi, memleketlerinin üstünün altına gelişi beyan ediliyor ve bütün bu olaylardan ibret alınması gerektiğine dikkat çekiliyor.

(5) Hicr: 6
(6) Hicr: 9

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

الر ۚ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْآنٍ مُبِينٍ ﴿١﴾

1- Elif, Lâm, Râ. Bunlar, kitabın ve apaçık Kur'anın âyetleridir.

* Taberiye göre bu âyetin izahı şöyledir: "Bu âyetler, Kur'andan önceki Tevrat ve İncil gibi kitapların ve apaçık Kur'anın âyetleridir." Katade ve Mücahid de bu izah şeklini benimsemektedirler.

Diğer bir kısım Müfessirler ise bu âyeti şöyle izah etmişlerdir: "Ey Muhammed, bu âyetler, sana indirmeyi vaadettiğimiz kitabın, yani Kur'anın apaçık âyetleridir."

رُبَمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿٢﴾

2–Kafirler,kıyamet günü:"Keşke Müslüman olsaydık."temennisinde bulunurlar.

Abdullah b.Abbas ,bu âyetin izahında diyor ki:"Kafirler,kıyamet gününde,Allahı birleyip Müslüman olan kimselerden olmayı temenni edeceklerdir. Zira Müslümanlardan bazı günahkârlar,günahları yüzünden cehenneme girecekler.Müşrikler onlara:"Allahtan başka ilah yoktur."demenizin ne faydası oldu ki? İşte siz de bizimle birlikte cehennemdesiniz."diyeceklerdir. Fakat Allah teala onların bu sözlerine gazaplanarak,günahkâr müminleri cehennemden çıkaracak ve işte o zaman kâfirler:"keşke biz de dünyadayken Müslüman olsaydık."temenisinde bulunucaklardır.

ذَرْهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا وَيُلْهِهِمُ الْأَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾

3- Ey Peygamber, onları kendi hallerine bırak. Yesinler, eğlensinler. Boş umutları onları oyalayıp dursun. Onlar, yakında bileceklerdir.

Ey Muhammed, bırak o kâfirleri, dünyada yeyip içsinler. Zevk ve arzularıyla eğlenip dursunlar. Boş ümitler onları oyalasın da, ebedî hayatları için hiçbir hazırlık yapmasınlar. Yakında onlar, dünyada şeheVî arzularının ve maddî lezzetlerin mahkumu olmanın neticesinin ne olduğunu çok iyi anlayacaklardır.

* Allah teala bu âyette, kâfirleri tehdit etmektedir. Kur'an-ı Kerimde bu hususta başka âyetler de bulunmakta ve onlarda da şöyle buyurulmaktadır: "Müşrikler, insanları Allahın yolundan saptırmak için, Allaha ortaklar koştular. Ey Peygamber, onlara şöyle de: "Yaşayın bakalım. En son varacağınız yer, ateştir."(1) "Ey kâfirler, dünyada az bir zaman, yeyin ve eğlenin bakalım. Şüphesiz siz, suçlularsınız." "O gün, yalanlayanların vay haline."(2)

وَمَآ أَهْلَكْنَا مِن قَرْيَةٍ إِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَّعْلُومٌ ﴿٤﴾

4- Biz, hiçbir ülkeyi helak etmedik ki, onun, takdir edilen belirli bir zamanı olmasın.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, helak ettiği ülkelerin halkı için, tayin ettiği bir süre bulunduğunu, bu süre dolmadan önce onları helak etmeyeceğini, bu sebeple kâfirlerin, kendilerine mühlet verilmesine aldanarak şımarmamaları gerektiğini beyan etmektedir.

مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ﴿٥﴾

5- Hiçbir ümmet, ecelini ne öne alabilir ne de erteleyebilir.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, hiçbir ümmetin, helak edilme zamanı gelmeden önce helak edilmeyeceğini, helak edilme vakti gelince de asla ertelenmeyeceğini beyan etmektedir.

Bu husuta diğer âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır: "De ki: "Allahın dilediğinin dışında, benim, kendime ne bir zarar ne de bir fayda sağlamaya gücüm yeter. Her Ümmetin bir eceli vardı. Ecelleri geldiğinde onu ne bir an geciktirebilirler, ne de öne alabilirler."(3)

"Eğer Allah, insanları, zulümleri yüzünden hemen cezalandırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat Allah onları, belli bir vakte kadar erteler. Vâdeleri geldiğinde, onu ne bir an erteleyebilirler ne de bir an öne alabilirler.(4)

(1) İbrahim Suresi, âyet: 30
(2) Mürselat Suresi, âyet: 46,47
(3) Yunus Suresi, âyet: 49
(4) Nahl Suresi, âyet: 61

وَقَالُوا يَا أَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ ﴿٦﴾

6- Müşrikler, Peygambere şöyle dediler: "Ey, kendisine öğüt verici bir kitap indirilen, şüphesiz ki sen, delisin."

* Allah teala, müşrik ve kâfirleri, âkıbetlerinin kötü olacağı hususunda uyardıktan sonra, bunların, Peygambere karşı nasıl iftira ve ithamlarda bulunduklarını bizlere bildirerek buyuruyor ki: "Kâfirler, Peygamberle alay ederek ona şöyle dediler: "Ey, kendisine, Allahtan kitap indiğini iddia eden kişi, şüphesiz ki sen, bize yaptığın davetle deli olduğunu gösteriyorsun."

لَوْ مَا تَأْتِينَا بِالْمَلَائِكَةِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٧﴾

7- Eğer doğru söyleyenlerdensen, bize Melekleri getirsene.

O müşrikler, sözlerine devamla: "Ey Peygamber, şayet sen, Allah tarafından bize gönderilmiş bir Peygamber olduğun iddianda doğru isen, bize, senin doğruluğuna şahitlik edecek bir Melek getirsene." dediler.

مَا نُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَا كَانُوا إِذًا مُنْظَرِينَ ﴿٨﴾

8- Biz, Melekleri ancak hak ile göndeririz. O takdirde kâfirlere hiç aman verilmez.

* Alah teala da, Peygamberden, doğru söylediğine şahitlik edecek bir Melek getirmesini isteyen kâfirlere cevaben buyuruyor ki: "Biz Melekleri ancak Peygamberlere, Peygamberlik getirmek, azabı hak edenlere cezasını uygulamak gibi önemli vazifelerle göndeririz. Şayet biz Melekleri, onların istedikklerine göre gönderirsek ve onlar da buna rağmen inkârlarına devam ederlerse artık o andan sonra onlara hiç mühlet vermeyiz. Geçmiş ümmetlere yaptığımız gibi onları da derhal cezalandırırız."

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٩﴾

9- Şüphesiz ki zikri (Kur'anı) biz indirdik biz. Onun koruyucusu da şüphesiz ki biziz.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, Peygamberle alay ederek ona: "Ey kendisine öğüt verici bir kitap indirilen kimse, şüphesiz ki sen, delisin." diyen kâfirlere cevaben buyuruyor ki: "Ey kâfirler, o öğüt veren kitabı biz indirdik biz. Onu olduğu gibi muhafaza edecek olan da biziz. Ona ne birşey ilave edilebilir ne de ondan birşey eksiltilebilir. O, değiştirilemez."

Kur'an-ı Kerim, Allah tealanın kelamı olması hasebiyle, mânâsı ve ifadre şekilleri bakımından da mucizedir. Herhangi bir insan sözüne benzememektedir. Bu itibarla ona bir insan sözünü karıştırmak veya onun herhangi bir kısmını değiştirmek imkânsızdır. Böyle birşey yapıldığında durum hemen ve çok açık bir şekilde anlaşılır.

Diğer taraftan Allah teala birçok kullarını Kur'ana hizmetçi kılmış, onu tam olarak ezberlemelerini nasibetmiştir. Öyleki, dünyanın bir ucunda bulunan bir Hâfızın, tek bir kelimeyi dahi yanlış okuması, diğer ucundaki Hâfız tarafından tesbit edilmekte ve düzeltilmektedir.

Ayrıca Allah tealanın, mânevi bir güçle Kur'an-ı Kerimi muhafaza ettiği muhakkaktır. Nitekim Kur'an-ı Kerim, asırlardan beri kitaplarda ve insanların zihninde muhafaza edilmiş, herhangi bir değişmeye maruz kalmamıştır.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ فِي شِيَعِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٠﴾

10- Ey Peygamber, şüphesiz ki senden önceki ümmetlere de Peygamberler gönderdik.

* Allah teala bu ve bundan sonra gelen âyet-i Kerimelerde Resulullahı, kendisini yalanlayan kâfirlere karşı teselli etmekte ve kâfirlerin, Peygamberleri yalanlamalarının, devam edegelen kötü huylarından olduğunu bu itibarla onun üzülmemesi lâzımgeldiğini bildirmektedir.

وَمَا يَأْتِيهِم مِّن رَّسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿١١﴾

11- Onlara hiçbir Peygamber gelmedi ki, onunla alay etmemiş olsunlar.

O kâfirlere, Allahı birlmeye ve ona itaat etmeye davet eden hiçbir Peygamber gelmedi ki, onlar, sırf inatları ve gururlarından dolayı o Peygamberlerle alay etmemiş olsunlar.

كَذَٰلِكَ نَسْلُكُهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٢﴾

لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ وَقَدْ خَلَتْ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾

12-13- Böylece günahkârların kalbine Kur'anı sokarız. Yine de onlar, Kur'ana iman etmezler. Halbuki daha öncekilerin neye uğradıkları bellidir.

* Taberi bu âyet-i Kerimeleri şöyle izah etmektedir: "Önceki kâfirlerin kalblerine, Peygamberleriyle alay etmeyi ve inkâra sapmayı soktuğumuz gibi, ey Muhammed, senin kavminin suçlularının kalblerine de seninle alay etmeyi veya seni yalanlamayı yahut Allaha ortak koşmayı ya da iman etmemeyi sokarız da onlar, Kurana iman etmezler.

Mealde tercih edilen görüşe göre ise, kâfirlerin kalblerine sokulan, kendilerine tebliğ edilen Kur'andır. Yani, Kur'an kendilerine tebliğ edilmiş, buna rağmen onlar ondan faydalanmamışlardır. Zira kalblerin hepsi bir değildir. İşledikleri amelleri yüzünden bazı insanların kalbleri paslanmıştır. Bu sebeple gerçeği kabul edemezler.

وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِم بَابًا مِّنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ ﴿١٤﴾

لَقَالُوا إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَّسْحُورُونَ ﴿١٥﴾

(4) Nahl Suresi, âyet: 61

14-15- Onlara gökten bir kapı açsak, oradan yukarı durmadan çıksalar: "Gözlerimiz perdelendi. Daha doğrusu büyülendik." derler.

Şayet biz bu kâfirlere, gökten, yukarı doğru tırmanıp, yarattığımız kâinatın genişliğini ve mülkümüzün azametini görmeleri için gökten bir kapı açsak ta onlarda oradan yukarı doğru yükselseler, bu defa da: "Gözlerimiz perdelendi. Hatta büyüledik." derler. Zira onların inkârları katmerleşmiştir. Mucizeler onlara tesir etmez. Mucizeleri sihir sayarlar.

وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَ ﴿١٦﴾

16- Şüphesiz biz, semada burçlar yarattık. Bakıp ibret alanlar için onu süsledik.

* Ayet-i Kerimede zikredilen "Burçlar"dan maksat, göklerdeki gezegenler veya bu gezegenlerin takip ettikleri yörüngelerdir. Yahut da bu gezegenlerin, yörüngelerinde hareketlerine devam ettikleri sırada, belli yer ve zamanlarda almış oldukları konum ve durumlardır.

وَحَفِظْنَاهَا مِن كُلِّ شَيْطَانٍ رَّجِيمٍ ﴿١٧﴾
إِلَّا مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ مُّبِينٌ ﴿١٨﴾

17-18- Gökleri, Allahın rahmetinden kovulan bütün Şeytanlardan koruduk. Ancak semadan kulak hırsızlığı yapanı apaçık bir ateş kovalar.

* Bu âyet-i Kerimelerin tefsirinde şu Hadis-i Şerifler zikredilmiştir: Peygamber efendimiz (s.a.v.) buyuruyor ki:

عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ اِذَا قَضَى اللّٰهُ الْاَمْرَ فِي السَّمَاءِ ضَرَبَتِ الْمَلَائِكَةُ بِاَجْنِحَتِهَا خُضْعَانًا لِقَوْلِهِ كَالسِّلْسِلَةِ عَلَىٰ صَفْوَانٍ قَالَ عَلِيٌّ وَقَالَ غَيْرُهُ

صَفْوَانٍ يَنْفُذُهُمْ ذٰلِكَ فَاِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا لِلَّذِى قَالَ الْحَقَّ وَهُوَ الْعَلِىُّ الْكَبِيرُ فَيَسْمَعُهَا مُسْتَرِقُوا السَّمْعِ ومسترقوا السمع هٰكَذَا وَاحِدٌ فَوْقَ آخَرَ ووَصَفَ سُفْيَانُ بِيَدِهِ وفَرَّجَ بَيْنَ اَصَابِعِ الْيُمْنٰى يَدِهِ نَصَبَهَا بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ فَرُبَّمَا اَدْرَكَ الشِّهَابُ الْمُسْتَمِعَ قَبْلَ اَنْ يَرْمِىَ بِهَا اِلٰى صَاحِبِهِ فَيُخْرِقُهُ وَرُبَّمَا لَمْ يُدْرِكْهُ حَتّٰى يَرْمِىَ بِهَا اِلَى الَّذِى يَلِيهِ اِلَى الَّذِى هُوَ اَسْفَلَ مِنْهُ حَتّٰى يُلْقُوهَا اِلَى الْاَرْضِ وَرُبَّمَا قَالَ سُفْيَانُ حَتّٰى تَنْتَهِىَ اِلَى الْاَرْضِ فَتُلْقٰى عَلٰى فَمِ السَّاحِرِ فَيَكْذِبُ مَعَهَا مِائَةَ كَذْبَةٍ فَيُصْدَقُ فَيَقُولُونَ اَلَمْ يُخْبِرْنَا يَوْمَ كَذَا وَكَذَا يَكُونُ كَذَا وَكَذَا فَوَجَدْنَاهُ حَقًّا لِلْكَلِمَةِ الَّتِى سُمِعَتْ مِنَ السَّمَاءِ.

"Allah teala gökte bir emrin yerine getirilmesine hükmettiği zaman Melekler, Allahın emirlerine boyun eğdiklerini göstererek kanatlarını çırparlar. Allah, düz kayalar üzerinde hareket eden zincirlerin çıkardığı ses gibi heybetli bir ses çıkaran emri Meleklere uygulatır. Meleklerin kalbinden (Bu ilahi emrin dehşetiyle meydana gelen) korku gidince melekler, (mertebeleri daha yüce olan diğer meleklere) derler ki: "Rabbiniz ne emretti?" Onlar da cevaben derler ki: "Hakkı emretti. O, yücedir, büyüktür. "Bu sırada kulak hırsızı Şeytanlar, yerden göğe kadar birbirlerinin üstünde zincirleme dizilmiş ve kulak hırsızlığına hazırlanmış bulunurlar. Şeytanlar bu vaziyette iken bazı kere, Meleklerin konuşmasını işiten en üstteki Şeytana bir ateş parçası yetişip, altındaki Şeytana o haberi ulaştıramadan o Şeytanı yakar. Bazı kere de ateş o Şeytanı yakalamadan, haberi bir sonraki Şeytana ulaştırır, o da altındakine ulaştırır... böylece haber yeryüzüne ulaşır, sihirbazların ve kâhinlerin ağzına düşer. Onlar da bu haberin yanına yüz yalan katarak insanlara söylerler. Nihayet o ilahi emir yeryüzünde maydana gelir ve böylece de o sihirbaz veya kâhinin söylediği doğru çıkmış olur. Onlardan bu haberi işiten taraftarları da derler ki: "Nasıl, bunlar vaktiyle şöyle şöyle olacak diye bize haber vermemişler miydi? Gördünüz ya, sihirbazın, gökten işitildiğini söylediği sözün gerçek olduğu ortaya çıktı." (5)

(5) Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 15 bab: 1 Sure: 34, bab: 1 K. et-Tevhiḳ bab: 32 Tirmizi, K. Tefsir el-Kur'an, Sure 34, bab: 2, Hadis No: 3223

Abdullah b.Abbas diyor ki:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: بَيْنَمَا رَسُولُ اللهِ ﷺ جَالِسٌ فِي نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِهِ إِذْ رُمِيَ بِنَجْمٍ فَاسْتَنَارَ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: مَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ لِمِثْلِ هَذَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ إِذَا رَأَيْتُمُوهُ؟ قَالُوا كُنَّا نَقُولُ: يَمُوتُ عَظِيمٌ أَوْ يُولَدُ عَظِيمٌ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: فَإِنَّهُ لَا يُرْمَى بِهِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ وَلَكِنَّ رَبَّنَا عَزَّ وَجَلَّ إِذَا قَضَى أَمْرًا سَبَّحَ لَهُ حَمَلَةُ الْعَرْشِ ثُمَّ سَبَّحَ أَهْلُ السَّمَاءِ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ حَتَّى يَبْلُغَ التَّسْبِيحُ إِلَى هَذِهِ السَّمَاءِ ثُمَّ سَأَلَ أَهْلُ السَّمَاءِ السَّادِسَةِ أَهْلَ السَّمَاءِ السَّابِعَةِ: مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟ قَالَ فَيُخْبِرُونَهُمْ ثُمَّ يَسْتَخْبِرُ أَهْلُ كُلِّ سَمَاءٍ حَتَّى يَبْلُغَ الْخَبَرُ أَهْلَ السَّمَاءِ الدُّنْيَا وَيَخْتَطِفُ الشَّيَاطِينُ السَّمْعَ فَيَرْمُونَ فَيَقْذِفُونَهَا إِلَى أَوْلِيَائِهِمْ فَمَا جَاءُوا بِهِ عَلَى وَجْهِهِ فَهُوَ حَقٌّ، وَلَكِنَّهُمْ يُحَرِّفُونَ وَيَزِيدُونَ.

"Birgün Resulullah, sahabileriyle beraber otururken bir yıldız aktı ve ışığı göründü. Resulullah: "Cahiliye döneminde bunu gördüğünüz zaman ne diyordunuz?" diye sordu. Sahabiler dediler ki: "Biz, "Büyük bir şahsiyet öldü veya büyük bir şahsiyet doğdu." derdik." Bunun üzerine Resulullah şöyle buyurdu: "Yıldız, kimsenin ölümü veya doğumu üzerine akıtılmaz. Fakat güçlü ve yüce olan rabbimiz birşeyin olmasına hükmettiği zaman, arşı sırtında taşıyan melekler onu tesbih ederler. Sonra onların altında bulunan gök sakinleri tesbih ederler. Sonra, onlardan daha aşağıda bulunan varlıklar tesbih ederler. Tesbih etme nihayet bu semada (Dünya semasında bulunanlara) kadar ulaşır. Sonra altıncı semada bulunanlar Yedinci semada bulunanlara "Rabbimiz ne dedi?" diye sorarlar. Yedinci semada bulunanlar onlara rablerinin ne dediğini haber verirler. Ondan sonra her semadakiler bir üstte bulunandan haber alır. Böylece o haber dünya semasındakilere kadar ulaşmış olur. Şeytanlar da kulak hırsızlığı

yaparak bu haberlerden bir kısmını kaparlar. Onu dostlarına ulaştırırlar. O getirdikleri haber aslında doğrudur. Fakat onlar o haberi değiştirir ve ona başka şeyler katarlar." (6)

Bu hususta diğer âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır: "Biz, dünya semasını, lamba gibi parlayan yıldızlarla donattık. Onlarla Şeytanların taşlanmasını sağladık. Ahirette de biz, Şeytanlara, alev alev yanan bir azap hazırladık."(7) "Biz dünyadaki göğü, bir zinet olan yıldızlarla süsledik." "Biz, o göğü her isyankâr Şeytandan koruduk." "Böylece onlar, o yüce topluluğu dinleyemezler. Kovulmak için her taraftan kendilerine ateş atılır. Kıyamet gününde de onlar için devamlı bir azap vardır." "Ancak o yüce topluluktan bir söz kapanların da, peşine, herşeyi delip geçen bir alev takılır."(8)

وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ شَيْءٍ مَّوْزُونٍ ﴿١٩﴾

19- Yeryüzünü düzgün bir şekilde yarattık. Oraya sabit dağlar yerletirdik. Orada herşeyden belli bir ölçüde bitkiler bitirdik.

Yeryüzünü düzgün bir şekilde yaydık. Oraya, sarsılmasını önlemek için, dağlar yerleştirdik. Yeryüzünde çeşitli meyve ve sebze gibi bitkileri, ihtiyaca göre belli bir miktarda ve ölçülü bir şekilde bitirdik. Öyle ki, birinin bitip ortaya çıkması, diğerinin bitmesine engel olmadığı gibi, bunların herbirini, kendilerinden en güzel şekilde faydalanılacak biçimde yarattık.

وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ وَمَن لَّسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ ﴿٢٠﴾

20- Yeryüzünde sizlere ve rızıklarını veremediklerinize geçim yolları yarattık.

Biz, sizler için, o yeryüzünde, hayatınızı devam ettirecek çeşitli geçimlikler yarattık. Sizlerin, faydalandığınız ve fakat kendilerini rızıklan-

(6) Tirmizi, K. Tefsir el-Kur'an, Sure 34 bab: 3 Hadis No: 3224
(7) Mülk Suresi, âyet: 5
(8) Sâffât Suresi, âyet: 6-10

dıramadığınız, kölelerin, hizmetçilerin ve diğer çeşitli canlı varlıkların da geçimliklerini orada yarattık.

* Bu âyet-i Kerime, Allah tealanın, insanoğluna bahşettiği çeşitli nimetleri ona hatırlatmakta ve onu, o nimetleri kendisine veren rabbini tanımaya ve ona boyun eğmeye davet etmektedir. Zira Allah teala insanın kendisini rızıklandırdığı gibi onun, çeşitli hedeflere varmak için kullandığı vasıtaları da o rızıklandırmaktadır. İnsan en basit bir binek hayvanına dahi yem yaratmaktan âcizdir. O halde nasıl olur da rabbinin nimetlerine nankörlük edebilir?

وَإِن مِّن شَيْءٍ إِلَّا عِندَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَّعْلُومٍ ﴿٢١﴾

21- Herşeyin hazinesi bizim katımızdadır. Biz onlardan ancak belli ölçülerde veririz.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, herşeyin sahibi olduğunu, herşeyin kendisi için kolay olduğunu ve herşeyin hazinesinin bizzat kendi katında bulunduğunu ve bu eşyaları, hikmetinin icabettirdiği şekilde kullarına belli bir miktarda gönderdiğini beyan etmektedir. Allahın, kullarına bu nimetlerinden vermesi, sadece onun bir lütfudur. Allah, kulları için herhangi birşey yapmak mecburiyetinde değildir. O halde kullar bu lütufları bilmeli ve lütufkâr olan rablerine karşı nimetlerinin şükrünü eda etmelidirler.

وَأَرْسَلْنَا الرِّيَاحَ لَوَاقِحَ فَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ وَمَا أَنتُمْ لَهُ بِخَازِنِينَ ﴿٢٢﴾

22- Biz, rüzgârları, aşılayıcı olarak gönderdik. Gökten su indirdik. Onunla sizleri suladık. Yoksa siz onu biriktiremezdiniz.

* Ayet-i Kerimede ifade edilen, rüzgârların aşılayıcılığı hususu, özellikle günümüzde botanik ilminin elde ettiği sonuçlarla daha iyi anlaşılır olmuştur. Zira artık bilinmektedir ki, bitkilerde ve meyvelerde döllenme, rüzgârın tesiriyle meydana gelmektedir. Erkek organlarda bulunan toz zerrecikleri halindeki tohumlar, rüzgârın tesiriyle uçuşarak dişi organlara konuyor ve döllenme

meydana geliyor. Bu hadise Cenab-ı Hakkın takdiri ve emriyle öyle düzenli ve planlı bir şekilde oluyor ki, erkek organdan kalkan tohum, dişi organa konuyor. Eğer bu olay bir takdirle ve bir ölçü dahilinde olmasaydı, yani rüzgâr, zamanında ve belli bir ölçüde esmeseydi felaketler meydana gelebilir, tohumların, yerlerine konması değil ağaçlar bile kökünden sökülüp yerle bir olabilirdi. Demek oluyor ki Allah tealanın takdiriyle olaya bir ölçü hakimdir.

Ayet-i Kerimede işaret edilen bir diğer husus ta, yağmurun yağması hususudur. Yine bilindiği gibi bulutlar da rüzgârın tesiriyle yer değiştirerek doyum noktasına ulaşacakları yerlere geliyorlar ve yağmur yağıyor. Yağan bu yağmurdan meydana gelen sular, toprak tarafından emiliyor ve depolanıyor. Ve oradan belli bir ölçüde akarak toprak üstüne çıkıyor ve bundan bütün canlı varlıklar istifade ediyor. İşte bütün bu olayları programlayıp tertipleyen ilâhi iradedir. Herşey Allah tealanın takdiriyle meydana gelmektedir. Artık onun bu gibi tükenmez nimetlerine şükretmek, kulun en başta gelen vazifelerindendir.

وَإِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِۦ وَنُمِيتُ وَنَحْنُ ٱلْوَٰرِثُونَ ﴿٢٣﴾

23- Şüphesiz ki dirilten de öldüren de biziz. Herşey yok olduktan sonra bâki kalan da biziz.

Şüphesiz ki yumurta, tohum ve benzeri cansız şeylere hayat veren biziz. Bütün canlıları da, kendileri için takdir edilen vadeleri geldiğinde öldüren de biziz. Herşey yok olup gittiken sonra geride kalacak olan da sadece biziz.

* Bu hususta başka âyet-i Kerimelerde de şöyle buyurulmaktadır: "Şüphesiz ki güldüren de ağlatan da o'dur." "Öldüren de dirilten de o'du."(9) "Yeryüzünde bulunan herşey fanidir. Bâki olan sadece, azamet ve ikram sahibi rabbindir."(10) "O, herşeyden önce vardı. Herşey yok olduktan sonra kalacak o'dur. Varlığı apaçıktır. Zatı gizlidir. O, herşeyi bilendir."(11)

وَلَقَدْ عَلِمْنَا ٱلْمُسْتَقْدِمِينَ مِنكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا ٱلْمُسْتَـْٔخِرِينَ ﴿٢٤﴾

(9) Necm Suresi, âyet: 43-44
(10) Rahman Suresi, âyet: 26-27
(11) Hadid Suresi, âyet: 3

24- Şüphesiz ki biz, sizden önce gelenleri de, sizden sonra gelenleri de biliriz.

* Bu âyet-i Kerimeyi müfessirler şu şekillerde izah etmişlerdir:

"Şüphesiz ki biz, sizden önce yaratılmış olup ölenleri de şu anda diri olanları da ve bundan sonra yaratılacak olanları da biliriz." Veya:

"Şüphesiz ki biz, ölenleri de diri kalanları da biliriz." Yahut

"Şüphesiz ki biz, geçmiş ümmetleri de, sonradan gelen Muhammed ümmetini de biliriz." Ya da:

"Şüphesiz ki biz, sizden, ölüp âhirete intikal etmiş olanları da sizden sonra babalarının sulbünde ve analarının rahminde olacak olanları da biliriz." Yahut:

"Şüphesiz ki biz, namazada ön safta olanları da ve belli sebeplerden dolayı arka saflarda duranları da biliriz."

وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ ۚ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥﴾

25- Şüphesiz rabbin, onları, kıyamette bir araya toplayacaktır. O, hüküm ve hikmet sahibidir, herşeyi çok iyi bilendir.

Şüphesiz ki rabbin, önce geçenleri de sonradan gelecek olanları da, namazda önde duranları da, arka saflarda kalanları da, kıyamet gününde, hesaba çekmek ve yaptıklarının karşılığını vermek üzere bir araya toplayacaktır. Şüphesiz ki rabbin, yaptıklarında hikmet sahibidir. Yarattıklarının amellerini çok iyi bilendir.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ مِن صَلْصَالٍ مِّنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ ﴿٢٦﴾

26- Şüphesiz ki biz, insanı, vurulduğu zaman ses çıkaran, işlenebilir kara topraktan oluşmuş kuru balçıktan yarattık.

Ayet-i Kerimede geçen "İnsan" dan maksat, Hz.Ademdir. Çünkü o, insanlığın atasıdır. Topraktan ilk yaratılan beşerdir. İnsanlık onun neslinden türemiştir.

* Bu hususta bir Hadis-i Şerifte Peygamber efendimiz şöyle buyuruyor:

أنتم بنو آدم، وآدم من تراب

"... Sizler, Ademoğullarısınız. Adem ise topraktan yaratılmıştır..."(12)

Ayet-i Kerimede geçen ve "Vurulduğu zaman ses çıkaran." diye tercüme edilen "Salsâl" kelimesinin, neyi ifade ettiği hususunda değişik görüşler vardır. Bunlardan biri, mealde verilen "Vurulduğu zaman ses çıkaran çamur" mânâsıdır. Şu âyet-i Kerime de bu hususa işaret etmektedir. "Allah insanı, vurulduğunda testi gibi ses çıkaran kuru bir balçıktan yarattı."(13) Taberi bu görüşü tercih etmiştir.

Görüşlerden diğeri de "Salsâl" kelimesinin "Kokuşmuş çamur" mânâsına geldiği görüşüdür.

Mealde "Kara toprak" diye tercüme edilen "Hamein" kelimesinin ise "Cıvık çamur" "Rengi siyahlaşmış çamur" "Kokuşmuş siyah çamur" mânâlarına geldiği zikredilmiştir.

Yine mealde "İşlenebilir" diye tercüme edilen "Mesnun" kelimesinin de "Değişen" "Şekil alan" "Yumuşak olan" "Dökülmüş olan" mânâlarına geldiği zikredilmiştir.

Ayet-i Kerimeden anlaşılmaktadır ki, Hz.Adem, topraktan, şu safhaları geçirerek yaratılmıştır: Toprak çamur haline gelmiş. O çamur cıvık bir hale gelerek kokuşup, yani maya tutup belli bir kıvama gelmiş, rengi siyahlaşmış ve işlenebilir, şekil alabilir bir duruma gelmiş sonra da âdeta bir testi gibi, dokunulduğunda ses çıkaran bir hale gelmiştir...

وَالْجَآنَّ خَلَقْنَٰهُ مِن قَبْلُ مِن نَّارِ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾

27- Cinleri de daha önce, insan vücudunun gözeneklerinden geçebilen çok sıcak bir ateşten yarattık.

(12) Ebu Dâvûd, K. el-Edeb, bab: 111, Hadis No: 5116/Tirmizî, K. Tefsir el-Kur'an, Sure 49 Hadis No: 3270

(13) Rahman Suresi, âyet: 14

Biz, Cinlerin atası olan İblisi ise, insanlığın atası Ademden önce, vücudun gözeneklerinden geçebilecek güçlü bir ateşten yarattık.

* Ayet-i Kerimede "Vücudun gözeneklerinden geçebilecek" diye tercüme edilen "Semum" kelimesinin mânâsı hakkında da farklı görüşler zikredilmiştir.

Abdullah b. Abbasdan rivayet edilen bir görüşe göre "Semum" öldürücü bir sıcaklık demektir. Buna göre âyetin mânâsı: "Biz, Cinlerin atası olan İblisi, öldürücü bir ateşten yarattık." demektir.

Diğer bir görüşe göre ise "Semum" kelimesinin mânâsı "Alev" demektir. Buna göre ise âyetin mânâsı: "Biz, Cinlerin atası olan İblisi, ateşin alevinden yarattık." demektir.

Başka bir görüşe göre ise "Semum kelimesinin mânâsı "Gece ve gündüz insanın vücudundaki gözeneklerden geçebilecek özellikte sıcak bir rüzgâr"dır. Buna göre de âyetin mânâsı şöyle olur: "Biz, Cinlerin atası olan İblisi, gece gündüz, insanın vücudundaki gözeneklerden geçebilecek sıcak bir rüzgârdan yarattık." demektir.

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ إِنِّي خَٰلِقٌۢ بَشَرًا مِّن صَلْصَٰلٍ مِّنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ ﴿٢٨﴾

28- Ey Peygamber, rabbinin, meleklere şöyle dediğini hatırla. Vurulduğu zaman ses çıkaran, işlenebilir kara topraktan oluşmuş, kuru balçıktan bir insan yaratacağım."

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, Hz.Muhammad (s.a.v.) e, Hz.Ademi nasıl yarattığını ve onu yaratmadan önce Meleklere bu olayı haber verdiğini beyan ediyor ve onu üstün bir varlık kıldığını açıklıyor. Bu sebeple de Meleklerin ona secde etmelerini istiyor.

فَإِذَا سَوَّيْتُهُۥ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِى فَقَعُوا۟ لَهُۥ سَٰجِدِينَ ﴿٢٩﴾

29- Ademin yaratılışı tamamlayıp ruhumdan ona üflediğim zaman, onun için secdeye kapanın.

Ey Melekler, Ademe şekil verip yaratılışını tamamladığım ve ona ruhumdan üfleyip canlı bir beşer haline getirdiğim zaman sizler ona selam ve saygı secdesinde bulunun.

فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ ﴿٣٠﴾
إِلَّآ إِبْلِيسَ أَبَىٰٓ أَن يَكُونَ مَعَ السَّٰجِدِينَ ﴿٣١﴾

30-31- Bunun üzerine bütün Melekler topluca secde ettiler. Ne var ki İblis, secde edenlerle beraber olmaktan geri durdu.

Allahın, Meleklerden, Ademe saygı secdesinde bulunmalarını istemesi üzerine bütün Melekler Allahın emrine boyun eğip hepsi de Ademe secde ettiler. Fakat İblis diretti. Ademe karşı kibirlendiğinden ve onu kıskandığından dolayı secde edenlere katılmadı.

قَالَ يَٰٓإِبْلِيسُ مَا لَكَ أَلَّا تَكُونَ مَعَ السَّٰجِدِينَ ﴿٣٢﴾

32- Allah: "Ey İblis, ne oluyor sana da, secde edenlerle beraber olmuyorsun?" dedi.

* Ayet-i Kerimede görüldüğü gibi Allah teala İblise hitabetmektedir. Bir kısım âlimler, Allah tealanın, bizzat İblise hitabetmeyip, elçisi vasıtasıyla ona soru sorduğunu söylemişlerdir. Zira Allah tealanın bir kimseye bizzat hitabetmesi büyük bir şereftir. İblis ise bu şerefe layık değildir.

Diğer bir kısım âlimlere göre ise Allah teala İblise bizzat hitabetmiştir. Fakat bu hitap İblis için bir şeref değildir. Zira buradaki hitaptan maksat, İblisi ayıplamak ve azarlamaktır. Onun için bir şeref söz konusu değildir.

قَالَ لَمْ أَكُن لِّأَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُۥ مِن صَلْصَٰلٍ مِّنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ ﴿٣٣﴾

33- İblis: "Vurulduğu zaman ses çıkaran, işlenebilir kara toprakan oluşmuş kuru balçıktan yarattığın bir insana secde edemezdim." dedi.

* Ayet-i Kerimenin ifadesinden, İblisin, kibirinden dolayı Hz.Ademe secde etmediği anlaşılmaktadır. Çünkü secde etmemesinin gerekçesi olarak, Ademin topraktan yaratılmasını ileri sürmektedir.

İblisin ileri sürdüğü bu gerekçe diğer bir âyette de şöyle ifade edilmektedir: "Allah: "Sana emrettiğimizde seni secde etmekten alıkoyan nedir?" dedi. İblis: "Ben ondan hayırlıyım. Çünkü beni ateşten, onu ise çamurdan yarattın." dedi.(14)

قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿٣٤﴾

34- Allah şöyle dedi: "Cennetten çık. Sen artık kovulmuş birisin."

* Ayet-i Kerimenin mealinda, Allah tealanın, İblisi Cennetten çıkardığı zikredilmiştir. Bir kısım müfessirler, burada "Cennet" olarak açıklanan zamirin "Gök" anlamına geldiğini buna göre âyetin mealinin "Gökten çık" demek olduğunu söylemişlerdir.

Diğer bir kısım âlimler ise bu zamirin "Yüce varlıklar" anlamına geldiğini, âyetin mealinin de "Yüce varlıkların arasından çık" demek olduğunu söylemişlerdir.

وَإِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ إِلَىٰ يَوْمِ الدِّينِ ﴿٣٥﴾

35- Hesap ve ceza gününe kadar sana lanet olsun.

Allah, Şeytana dedi ki: "Kıyamet gününe kadar lanet ve gazap senin üzerine olsun. Zira sen, bulunduğun yerden çıkarılıp kovuldun.

(14) A'raf Suresi, âyet: 12

قَالَ رَبِّ فَأَنظِرْنِي إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٣٦﴾

36- İblis: "Rabbim, insanların tekrar dirilecekleri güne kadar bana mühlet ver." dedi.

İblis: hiç ölmemeyi isteyerek Allahtan şunu diledi: "Ey rabbim, yaratılmışların, dirilip kabirlerinden kalkacakları güne kadar bana mühlet ver. Yani o güne kadar benim canımı alma."

قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ ﴿٣٧﴾

إِلَىٰ يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٣٨﴾

37-38- Allah da: "Sen, vakti tayin edilen bir güne kadar mühlet verilenlerdensin" dedi.

Allah da, ebedi bir hayat isteyen İblise: "Senin helak olman, bütün mahlukatın helak olacağı güne kadar ertelenmiştir." dedi.

O, gün, yeryüzünde insandan hiçbir eserin kalmayacağı gündür.

قَالَ رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٣٩﴾

إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾

39-40- İblis şöyle dedi: "Rabbim, beni saptırdığın için, mutlaka ben de, yeryüzünde Ademoğullarına, kötülükleri güzel göstereceğim ve onların hepsini azdıracağım. Ancak kullarından, ihlaslı olanlar müstesnadır."

İblis de şöyle dedi: "Rabbim, senin, beni azdırman sebebiyle, yeryüzünde günah işlemeyi, Ademin soyundan gelen insanlara süslü göstereceğim ve sevdireceğim. Onların tümünü doğru yoldan saptırıp azdıracağım. Ancak senin hidayetine muvaffak kıldığın ihlaslı kulların hariç. Zira benim onları saptırmaya gücüm yetmez."

* Bazı müfessirler, bu âyet-i Kerimenin baş tarafına şu şekilde mânâ vermişlerdir: "Rabbim, beni azdırmana yemin olsun ki, kullarının tümünü yoldan çıkaracağım. Onlardan ihlaslı olanlar müstesnadır." Bu izah şekline göre Şeytan, Allahın, kendisini saptırmasına yemin ederek söze başlamaktadır.

قَالَ هَٰذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ ﴿٤١﴾

41- Allah da şöyle dedi: "Bu, bana ulaşan dosdoğru bir yoldur."

Yani, hepinizin dönüşü banadır. Herkesi, yaptığının karşılığı ile cezalandıracağım. Zira sonunda mutlaka yolunuz bana uğrayacaktır.

* Bazı müfessirler bu âyeti şu şekilde izah etmişlerdir: "Hak yol, bana varan yoldur." Yani, Ey İblis, senin yolunu tutanlar bâtıl yoldadır. Benim yolum ise hak yoldur. Benim yolumda gidenler cennete, senin yolunda gidenler de cehenneme varacaklardır.

Bu âyet-i Kerimeyi bazıları da şöyle izah etmişlerdir: "İhlas, dosdoğru bir yoldur. Benim yolumda gidenler cennete, senin yolunda gidenler de cehenneme varacaklardır.

Bu âyet-i Kerimeyi bazıları da şöyle izah etmişlerdir: "İhlas, dosdoğru bir yoldur. O yolda olanları korumak bana aittir."

Diğer bazılarının izahı ise şöyledir: "İhlas: İşi, Allaha bırakmak ve onun kaza ve kaderine iman etmektir. Bu, yüce ve dosdoğru olan bir yoldur."

إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿٤٢﴾

42- Kullarımın üzerinde hiçbir nüfuzun yoktur. Ancak sana uyan azgınlar hariç."

* Taberi bu âyet-i Kerimeyi şu şekilde izah etmiştir: "Ey İblis, şüphesiz ki senin, kullarımı saptırırken bu yaptığını haklı gösterecek hiçbir delilin yoktur. Ancak kendi heva ve heveslerine uyaraka azıp sana tabi olanlar müstesnadır.

Taberi bu âyet-i Kerimenin izahında şunları da anlatmaktadır: "Bir mümin, Şeytanın şerrinden, Allaha sığınarak kurtulabilir. Zira Allah teala, izah edilen bu âyet-i Kerimede ve: "Eğer Şeytan tarafından sana bir vesvese gelirse Allaha sığın. Şüphesiz ki Allah, herşeyi çok iyi işiten ve çok iyi bilendir."(15) âyetinde, Şeytandan bir vesvese geldiğinde, kendisine sığınılmasını emretmektedir.

Şeytanın insana galip gelmesi ise, insanın öfkeli bulunduğu an ve heva ve hevesine kapıldığı zamandır.

وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٣﴾

43- Onların hepsine vaadedilen yer, cehennemdir.

Ey İblis, sana uyan kullarımın hepsinin varacağı yer, cehennemdir.

لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِّكُلِّ بَابٍ مِّنْهُمْ جُزْءٌ مَّقْسُومٌ ﴿٤٤﴾

44- Cehennemin yedi kapısı vardır. O kapıların herbirinden girecek muayyen bir zümre vardır.

Cehennemin yedi derecesinin yedi ayrı kapısı vardı. Her kapı, İblise tabi olan belli bir zümrenin girişi için ayrılmıştır.

* Hz.Ali (r.a.)nin şöyle dediği rivayet edilmektedir: "Cehennemin kapıları, üstüste bulunan katlarda bulunmaktadır. Önce birinci katın kapısı açılıp orası doldurulur. Sonra ikincisinin, sonra üçüncüsünün. Nihayet hepsi doldurulur."

İbn-i Cüryec ise bu yedİ kapıdan herbirinin, ait olduğu cehennem katlarının adlarını şöylece saymıştır: İlkinin adı "Cehennem" ondan sonra gelen "Leza" ondan sonra gelen "Hutame" ondan sonra gelen "Saîr" ondan sonra ge-

(15) A'raf Suresi, âyet: 200

len "Sakar" ondan sonra gelen "Cahim" ondan sonra gelen "Hâviye" dir."

Peygamber efendimiz bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyurmaktadır:

عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: لِجَهَنَّمَ سَبْعَةُ أَبْوَابٍ بَابٌ مِنْهَا لِمَنْ سَلَّ السَّيْفَ عَلَىٰ أُمَّتِي، أَوْ قَالَ: عَلَىٰ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ.

"Cehennemin yedi kapısı vardır. Bu kapılardan bir tanesi, ümmetime karşı kılıç çekene aittir."(16)

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٤٥﴾

45- Allahtan korkanlar ise cennetlerde ve pınarların başlarındadırlar.

* Allah tela, İblisi ve İblise tâbi olan kâfir, münafık ve müşriklerin kıyamette cehenneme nasıl gireceklerini beyan ettikten sonra müttaki olan kullarının cennetlerde ve pınar başlarında yaşayacaklarını beyan ediyor.

ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ آمِنِينَ ﴿٤٦﴾

46- Allahtan korkanlara: "Sağ salim ve emniyet içinde girin cennetlere." denilir.

Evet, cennetlikler için, âhirette herhangi bir felakete maruz kalma söz konusu olmadığı gibi bunlar, güven içinde yaşayacaklar, cennetten çıkarılma veya cennet nimetlerinden mahrum olma yahutta belli bir süre sonra yok olma korkusu taşımayacaklardır. Zira cennet, esenlik ve güven yurdudur.

(16) Tirmizî, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 15, Hadis No: 3123

وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِم مِّنْ غِلٍّ إِخْوَانًا عَلَىٰ سُرُرٍ مُّتَقَابِلِينَ ﴿٤٧﴾

47- Biz, onların kalblerinden kini çıkardık. Kardeşler olarak sevinç içinde karşılıklı koltuklara otururlar.

Biz, cennet ehli olanların kalblerinden, kinleri, öfkeleri çıkarmışızdır. Onlar, Allah için kardeşler olarak, altından yapılmış koltüklar üzerinde, başlSarına, inci ve yakuttan yapılmış taçlar giyerek, karşılıklı olarak otururlar.

* Peygamber efendimiz bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyuruyor:

عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ اِذَا خَلَصَ الْمُؤْمِنُونَ مِنَ النَّارِ حُبِسُوا بِقَنْطَرَةٍ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ فَيَتَقَاصُّونَ مَظَالِمَ كَانَتْ بَيْنَهُمْ فِي الدُّنْيَا حَتَّى اِذَا نُقُّوا وَهُذِّبُوا اُذِنَ لَهُمْ بِدُخُولِ الْجَنَّةِ فَوَ الَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ ﷺ بِيَدِهِ لَاَحَدُهُمْ بِمَسْكَنِهِ فِي الْجَنَّةِ اَدَلُّ بِمَنْزِلِهِ كَانَ فِي الدُّنْيَا.

"Müminler, kendilerini cehennemden kurtardıkları zaman, cennetle cehennem arasında bulunan bir köprü üzerinde durdurulurlar. Dünyada iken birbirlerine karşı yapmış oldukları haksızlıkları orada birbirlerine öderler. Tam olarak arındırılıp temizlenmelerinden sonra cennete girmelerine izin verilir. Muhammedin hayatı kudret elinde bulunan Allaha yemin olsun ki, onlar cennetteki yerlerini dünyadaki evlerinden daha iyi tanırlar."(17)

Hadis-i Şeriften anlaşılmaktadır ki, müminlerin birbirlerine olan hakları, haksızlık yapandan alınıp hak sahibine verilecek ve böylece onların kalblerinde bulunabilecek kinler çıkarılacak, cennete tertemiz olarak gireceklerdir.

لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُم مِّنْهَا بِمُخْرَجِينَ ﴿٤٨﴾

(17) Buhari, K. el-Mezalim, bab: 1, K. er-Rikak, bab: 48

48- Cennette onlar, hiçbir yorgunluk hissetmezler. Oradan çıkarılacak ta değillerdir.

* Evet, cennet, huzur ve saadet yeridir. Orada açlık yorgunluk, hastalık, ihtiyarlık ve ölüm gibi haller bulunmayacaktır.

Bu hususta Peygamber efendimiz bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyurmaktadır:

عَنْ النَّبِيِّ ﷺ ، قَالَ « يُنَادِى مُنَادٍ: انَّ لَكُمْ اَنْ تَصِحُّوا فَلاَ تَسْقَمُوا اَبَداً. وَاَنَّ لَكُمْ اَنْ تَحْيَوْا فَلاَ تَمُوتُوا اَبَداً. وَاَنَّ لَكُمْ اَنْ تَشِبُّوا فَلاَ تَهْرَمُوا اَبَداً. وَاَنَّ لَكُمْ اَنْ تَنْعَمُوا فَلاَ تَبْاَسُوا اَبَداً. فَذَلِكَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: وَنُودُوا اَنْ تِلْكُمُ الْجَنَّةُ اُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ.

"Cennetliklere bir cağırıcı şöyle seslenecektir: "Sizler, sıhhatli olacaksınız. Hiç hasta olmayacaksınız. Sizler devamlı yaşayacaksızın, asla ölmeyeceksiniz. Sizler, genç olarak kalacaksınız. Asla ihtiyarlamayacaksınız. Sizler nimetler içinde yaşayacaksınız, asla sıkıntı çekmeyeceksiniz."(18)

Peygamber efendimiz diğer bir Hadis-i Şerifinde cennetlikleri şöyle anlatıyor:

سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « انَّ اَهْلَ الْجَنَّةِ يَاْكُلُونَ فِيهَا وَيَشْرَبُونَ. وَلاَ يَتْفُلُونَ وَلاَ يَبُولُونَ وَلاَ يَتَغَوَّطُونَ وَلاَ يَمْتَخِطُونَ ». قَالُوا: فَمَا بَالُ الطَّعَامِ؟ قَالَ « جُشَآءٌ وَرَشْحٌ كَرَشْحِ الْمِسْكِ. يُلْهَمُونَ التَّسْبِيحَ وَالتَّحْمِيدَ، كَمَا تُلْهَمُونَ النَّفَسَ ».

"Cennetlikler orada yerler içerler fakat tükürmezler, küçük ve büyük abdeste çıkmazlar (İdarar ve gaita yapmazlar) sümük çıkarmazlar." Sahabiler: "O halde yenen yemekler ne olacaktır?" diye sorunca Resulullah: "O yemekler (in posası) geğirmek suretiyle ve misk gibi kokan terler ile dışarı atılacak (yaratılışlarının gereği) nefes alıp verdikleri gibi aynı şekilde Allahı tesbih edecek ve ona hamd edeceklerdir."(19) buyurmuştur.

نَبِّئْ عِبَادِيٓ أَنِّيٓ أَنَا ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٤٩﴾

(18) Müslim, K. el-Cennet, bab: 22, Hadis No: 2837/Tirmizî K.Tefsir el-Kur'an Sure: 39 Hadis No: 3346

(19) Müslim, K. el-Cennet, bab: 19, Hadis No: 2835

وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ ﴿٥٠﴾

49-50- Ey Peygamber, kullarıma, benim, son derece bağışlayıcı ve merhametli olduğumu, azabımın da gerçekten can yakıcı bir azap olduğunu söyle.

Ey Muhammed, kullarıma bildir ki, onlar, günahlarından tevbe ettikleri takdirde onların günahlarını örtecek ve cezalarını affedecek olan benim. Yaptıklarından vaz geçmeleri halinde, onlara merhametli davranacak olan da benim. Yine onlara haber ver ki, günahlarında ısrar edip onlardan vaz geçmeyenlere karşı benim azabım can yakıcı bir azaptır. O, hiçbir azaba benzememektedir.

* Bu âyet-i Kerime, kulun, rabbine ümit ve korku içinde itaat etmesi gerektiğini beyan ediyor. Görülüyor ki kul, durumu ne olursa olsun, Allahtan ümit kesmemeli, yine durumu ne olursa olsun Allahtan korkmayı terketmemelidir.

وَنَبِّئْهُمْ عَن ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ ﴿٥١﴾

51- Ey Peygamber, sen, İbrahime gelen misafir Melekleri onlara hatırlat.

* Allah teala, Lût aleyhisselamın kavmini, yapmış oldukları çirkin işten dolayı helak etmeyi dileyince, onların içinde bulunan Hz.Lût'u ve ona iman edenleri helaktan kurtarmak için Melekler göndermiş bu Melekler Hz.Lût'a gitmeden önce, aynı dönemde Peygamber olan Hz.İbrahime uğramış ve onu, bir çocuğu olacağı müjdesiyle müjdelemişlerdir. Bundan sonra gelen âyetler bu hususu beyan etmektedirler.

إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا ۖ قَالَ إِنَّا مِنكُمْ وَجِلُونَ ﴿٥٢﴾

52- Hani Melekler, İbrahimin evine girdikleri zaman "Selam" demişlerdi. İbrahim de onlara "Sizden korkuyoruz" demişti.

* Hz.İbrahimin, gelen misafirlerden korkamsının sebebi, onlara ikram etmiş olduğu yemeği yememeleridir. Zira misafir, ev sahibinin yemeğini yemezse, onun hakkında iyi düşünmüyor demektir.

Bu misafirlerin durumu, diğer âyetlerde de şöyle izah ediliyor: "Şüphesiz ki elçilerimiz bir müjde ile İbrahime geldiler. Ona "Selam" dediler. İbrahim de "Selam" dedi. Hemen semiz bir buzağıyı kızartıp getirdi." "Ellerinin ona uzanmadığını görünce durumları hoşuna gitmedi ve içine bir korku düştü. Melekler: "Korkma, biz Lût kavmi için gönderildik." dediler."(20)

قَالُوا لَا تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿٥٣﴾

53- Bunun üzerine Melekler İbrahime: "Korkma biz seni, büyük bir ilim sahibi olacak bir oğulla müjdeliyoruz." dediler.

* Meleklerin, Hz.İbrahimi müjdeledikleri oğlu, Hz.İshaktır. Bu hususu açıklayan diğer bir âyette de şöyle buyuruluyor: "O sırada İbrahimin hanımı ayaktaydı ve güldü. Biz ona İshakı ve İshakın ardından da Yakubu müjdeledik."(21)

قَالَ أَبَشَّرْتُمُونِي عَلَىٰ أَن مَّسَّنِيَ الْكِبَرُ فَبِمَ تُبَشِّرُونَ ﴿٥٤﴾

54- İbrahim şöyle dedi: "İhtiyarlayınca mı beni müjdeliyorsunuz? Neye göre beni müjdeliyorsunuz?

Burada, ihtiyarlığından dolayı Hz.İbrahimin, kendisinin çocuğu olacağı müjdesini garip karşıladığı beyan edilmekte, diğer bir âyette de hanımının bu müjdeyi garip karşıladığı bildirilmekte ve şöyle buyurulmaktadır: "İbrahimin hanımı "Vay başıma gelen! ben bir koca karı iken çocuk mu doğuracağım? İşte kocam o da ihtiyar. Cidden bu, hayret verici bir şeydir." dedi.(22)

(20) Hud Suresi, âyet: 69-70
(21) Hud Suresi, âyet: 71
(22) Hud Suresi, âyet: 72

قَالُوا بَشَّرْنَاكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْقَانِطِينَ ﴿٥٥﴾

55- Melekler: "Seni gerçekle müjdeliyoruz. Sakın Allahın rahmetinden ümit kesenlerden olma." dediler.

Misafir Melekler İbrahime: "Allahın, sana bilgili bir çocuk bahşedeceğini müjdelememiz kesin bir haberdir. Sen, Allahın lütfundan ümit kesenlerden olma. Seni müjdelediğimiz şeyle sevin ve müjdeyi kabul et." dediler.

قَالَ وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ ﴿٥٦﴾

56- Bunun üzerine İbrahim: "Rabbinin rahmetinden sapıklardan başka kim ümidini keser?" dedi.

* Hz.İbrahim, bir Peygambere yakışır şekilde, Allahın rahmetinden hiçbir zaman ümit kesilmeyeceğini, zira Allahın rahmetinden ancak hak yoldan sapanların ümit keseceğini beyan ediyor ve hakka teslim oluyor.

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٧﴾

57- İbrahim: "Ey Allahın elçileri, peki meseleniz nedir?" dedi.

* Hz. İbrahimini, Meleklerin, kendisini bir oğul ile müjdelemelerine rağmen yide de onlara: "Niçin geldiniz?" diye sorması, Meleklerin sayılarının çok oluşundandır. Zira kendisini bir oğul ile müjdelemek için tek bir Meleğin gelmesinin dahi yeterli olacağını bilmektedir.

قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَىٰ قَوْمٍ مُجْرِمِينَ ﴿٥٨﴾

إِلَّا آلَ لُوطٍ إِنَّا لَمُنَجُّوهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥٩﴾

58-59- Melekler şöyle dediler: "Biz, suçlu bir kavmi cezalandırmak için gönderildik. Lût ailesi hariç. Biz, Lût ailesinin hepsini kurtaracağız."

* Burada zikredilen suçlu kavimden maksat, kadınları bırakıp erkeklerle cinsi temasta bulunma hayasızlığını ilk icadeden Lût kavmidir. Bu husuta başka bir âyet-i Kerimede de şöyle buyurulmaktadır: "Siz, kadınları bırakıp ta şehvetle erkeklere mi yaklaşıyorsunuz? Doğrusu siz, haddi aşan bir kavimsiniz."(23)

إِلَّا ٱمْرَأَتَهُۥ قَدَّرْنَآ إِنَّهَا لَمِنَ ٱلْغَٰبِرِينَ ﴿٦٠﴾

60- Lût ailesinden sadece karısı kurtulmayacak. Çünkü onun, geride kalıp helak edilenlerden olmasını takdir ettik.

* Lût aleyhisselamın karısı da kavmi ile beraber helak olup gitmiştir. Zira Lût aleyhisselamın karısı da Nuh aleyhisselamın karısı gibi, kocaları olan Peygamberlere iman etmedikleri gibi onlara karşı hainlik te etmişlerdir. Bu hususta diğer bir âyette şöyle buyurulmaktadır: Allah, kâfirlere, Nuh ve Lût'un karılarını misal gösterir. Onlar, salih kullarımızdan olan iki kulumuzun nikâhı altında idiler. Kocalarına karşı hainlik ettiler. Bu iki Peygamber, Allah tarafından, karılarının başına inen azaba engel olamadı. Onlara: "Diğer inkâr edenlerle beraber siz de cehenneme girin." denildi.(24)

فَلَمَّا جَآءَ ءَالَ لُوطٍ ٱلْمُرْسَلُونَ ﴿٦١﴾

قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ مُّنكَرُونَ ﴿٦٢﴾

61-62- Gönderilen Melekler, Lût'un ve ailesinin oturduğu ülkeye gelince, Lût Meleklere: "Doğrusu siz, tanınmayan kişilersiniz." dedi.

* Lût aleyhisselam Meleklere: "Doğrusu siz, tanınmayan kişilersiniz." demiştir. Zira Melekler, Lût aleyhisselamın karşısına, kendilerini tanıtmadan ve aniden çıkmışlardır. Bu sebeple Lût aleyhisselam bunların, kendisine bir kötülük yapabileceklerinden endişe etmiştir. Bunun üzerine Melekler de Lût aleyhisselama güven vermek için şöyle demişlerdir:

---

(23) A'raf Suresi, âyet: 81
(24) Tahrim Suresi, âyet: 10

قَالُوا بَلْ جِئْنَاكَ بِمَا كَانُوا فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٦٣﴾
وَأَتَيْنَاكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٦٤﴾
فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ وَاتَّبِعْ أَدْبَارَهُمْ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ
وَامْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ ﴿٦٥﴾

63-64-65- Melekler de şöyle dediler: "Hayır, biz sana, kavminin şüphe ettiği azabı getirdik. Biz sana, gerçek bir emri getirdik. Biz, elbette doğru söylüyoruz. Gecenin bir ara ailenı yola çıkar. Sen de peşlerinden yürü ve sizden kimse de ardına bakmasın. Emrolunduğunuz yere doğru gidin.

Melekler, kendilerinden çekinen Lût'a şöyle dediler: "İş, senin sandığın gibi değil. Biz, kavminin şüphe ettiği azabı getirdik. Biz sana, Allah katından kesin bir haber getirdik. Biz, kavminin helak olacağı haberinde doğru söyleyenleriz. Gecenin sonuna doğru ailenle birlikte kavminin arasından ayrılıp git. Aileni önüne kat, sen onların arkasından yürü. Sakın sizden kimse dönüp arkasına bakmasın. Sizler, Allahın size emrettiği yere doğru devam edip gidin."

Lût ailesine, bulundukları yeri terkedip Allahın emrettiği yere doğru gitmeleri ve giderken de geri dönüp bakmamaları emredilmiştir. Geriye dönüp bakmamaları emrinin sebebi şöyle izah edilmektedir:

Geri dönüp bakmasın ki Lût aleyhisselamın kalbi başka şeylerle meşgul olmasın, sadece Allahı zikretmeye yönelsin. Kavminden herhangi bir kimse herhangi bir sebeple geri kalıp o da kâfirlere gelen azaba uğramasın. Bu aile, kavimlerinin başına gelen felaketi görüp onlara karşı acıma hisleri kabarmasın. Mallarını ve yurtlarını kolayca terketme alışkanlığı edinsinler ve geride kalan eşyalarına üzülmemeyi öğrensinler.

وَقَضَيْنَا إِلَيْهِ ذَٰلِكَ الْأَمْرَ أَنَّ دَابِرَ هَٰؤُلَاءِ مَقْطُوعٌ مُصْبِحِينَ ﴿٦٦﴾

66- İşte biz Lût'a, kavminin suçlularının, sabaha karşı köklerinin kesileceği bu emri bildirdik.

Böylece biz Lût'a, kavminin suçlularının köklerinin kurutulacağını, büyük, küçük hiç kimsenin kalmayacağını bildirdik.

وَجَآءَ أَهْلُ ٱلْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٦٧﴾

67- Lût kavmi, insan şeklindeki güzel yüzlü Melekleri görünce, onlara iğrenç işlerini yapabileceklerini düşünüp sevinerek geldiler.

Lût kavminden olan Sodom şehrinin halkı, Lût'a misafir olarak geldiklerini gördükleri Meleklere, düşündükleri iğrenç fiillerini yapabilecekleri arzusuyla, sevinçli bir şekilde koşarak geldiler.

قَالَ إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ ضَيْفِى فَلَا تَفْضَحُونِ ﴿٦٨﴾

وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَلَا تُخْزُونِ ﴿٦٩﴾

68-69- Lût, kavmine şöyle dedi: "Bunlar benim misafirlerim. Beni rezil etmeyin. Allahtan korkun. Beni rüsvay etmeyin."

* Lût aleyhisselam, kavmine bu sözleri, henüz misafirlerinin kimler olduklarını bilmeden söylemiştir. Onların Melek olduklarını bilseydi kavminin onlara bir zarar veremeyeceklerini de bilirdi.

Bu husuta diğer âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır: "Elçilerimiz Lût'a gelince, hoşuna gitmedi. Sıkıntıya düştü ve: "İşte bugün zor bir gündür." dedi." "Bunun üzerine, daha önce iğrenç davranışlarda bulunan Lût kavmi, hemen koşup ona geldi. Lût onlara: "Ey kavmim, işte kızlarım. Bunlar sizin için daha temizdir. Allahtan korkun. Misafirlerime tecavüz ederek beni rezil etmeyin. İçinizde aklı başında bir kişi yok mu?" dedi." "Kavmi Lût'a: "Biliyorsun ki bizim, kızlarında bir hakkımız yoktur. Ne istediğimizi çok iyi biliyorsun." dediler." "Lût da: "Keşke size yetecek gücüm olsa veya sağlam bir yere sığınabilsem." dedi." "Melekler şöyle dediler: "Ey Lût, bizler, rabbinin elçileriyiz. Bunlar sana ilişemeyeceklerdir. Sen, ailenle beraber, geceninin bir bölümünde yürü git. Hiçbiriniz arkasına dönüp bakmasın. Çünkü kavminin uğrayacağı azaba mutlaka o da uğrayacaktır. Onların yok olma vakitleri bu sabahtır. Sabah da yakın değil mi?"(25)

قَالُوٓا۟ أَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٧٠﴾

70- Bunun üzerine Lût kavmi şöyle dedi: "Biz seni, başkalarının işine karışmaktan men etmemiş miydik?"

(25) Hud Suresi, âyet: 77-81

* Gözleri dönmüş olan Lût kavmine, hikmetli sözler fayda vermiyordu. Onlar, nefislerinin kölesi olmuşlardı ve onu tatminden başka birşey düşünmüyorlardı. Allaha isyan ediyorlar, misafirlere saldırmaktan ve ev sahibini rezil etmekten de çekinmiyorlardı. Üstelik Lût aleyhisselamı da azarlıyorlar ve "İşimize karışma, kimsenin koruyuculuğunu yapma ve kimseyi de misafir etme." dememiş miydik? diyorlardı.

قَالَ هٰٓؤُلَآءِ بَنَاتِيٓ إِن كُنتُمْ فَٰعِلِينَ ﴿٧١﴾

71- Lût: "Eğer alacaksanız işte kızlarım." dedi.

Lût: "Eğer evlenmek istiyorsanız, işte benim kızlarım durumunda olan ümmetimden kadınlar. Onlarla evlenin. Kadınları bırakıp ta erkeklere yaklaşarak edepsizlik etmeyin." dedi.

لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِى سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٧٢﴾

72- Habibim, ömrün hakkı için, onlar, sarhoşlukları içinde bocalayıp duruyorlardı.

Ey Muhammed, senin ömrüne yemin olsun ki, Lût kavmi, şehvet sarhoşluğu içinde bocalayıp duruyordu.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede Hz.Muhammed (s.a.v.) in hayatına yemin ederek onun şerefinin yüceliğini göstermiştir. Bu hususta Abdullah b.Abbas şöyle diyor: "Allah tealanın, Muhammed (s.a.v.) in dışında herhangibir kimsenin hayatına yemin ettiğini ben işitmedim."

فَأَخَذَتْهُمُ ٱلصَّيْحَةُ مُشْرِقِينَ ﴿٧٣﴾

فَجَعَلْنَا عَٰلِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِّن سِجِّيلٍ ﴿٧٤﴾

إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ ﴿٧٥﴾

وَإِنَّهَا لَبِسَبِيلٍ مُّقِيمٍ ﴿٧٦﴾
إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾

73-74-75-76-77- Şafak vakti, korkunç bir çığlık yakaladı onları. Biz, onların memleketlerinin üstünü altına getirdik. Üzerlerine taşlaşmış çamurlar yağdırdık. Şüphesiz ki bunda, sezebilenler için nice ibretler vardır. O ülkenin harabeleri, insanların gelip geçtikleri yol üzerinde dimdik ayakta durmaktadırlar. Şüphesiz ki bunda, müminler için bir ibret vardır.

Sabahleyin gün doğarken Lût kavmini korkunç bir çığlık yakalayıverdi. Memleketlerinin üstünü altına çevirdik. Ayrıca üzerlerine çamurdan yapılmış kızgın taşlar yağdırdık. Şüphesiz ki Lût kavmine verilen bu cezada, basiret sahibi olan müminler için birçok ibretler vardır. İşte mahvolan Sodom şehrinin harabeleri. İnsanların gelip geçtikleri bir yol üzerinde bulunmaktadır. Onların yurtları, kokuşmuş bir su birikintisine döndürülmüştür. Şüphesiz ki bunda, müminler için ibretler vardır.

* Ayet-i Kerimede Lût kavminin nasıl cezalandırıldığı, memleketleri olan Sodom şehrinin altüst edildikten sonra nasıl kokuşmuş bir göl haline getirildiğine işaret edilmektedir.

Bu göl, bugün "Ölü Deniz" diye adlandırılan ve Ürdün sınırları içerisinde bulunan bir göldür. Ayette, "Şüphesiz ki bunda, firaset sahibi olan (Sezebilen) müminler için nice ibretler vardır." buyurulmaktadır. Buradan anlaşılıyor ki ancak firaset sahibi müminler ibret alırlar.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) de bir Hadis-i Şerifinde bu hususa işaret buyurmaktadır: Ebu Said el-Hudrî diyor ki: "Resulullah (s.a.v.)

قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: اتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللهِ، ثُمَّ قَرَأَ (إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِلْمُتَوَسِّمِينَ).

"Müminin firasetinden sakının. Çünkü o, Allahın nuruyla bakar (ve görür)" buyurdu ve sonra: "Şüphesiz ki bunda, sezebilenler için nice ibretler vardır." âyetini okudu."(26)

(26) Tirmizî, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 15, No: 3127

وَإِن كَانَ أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ لَظَالِمِينَ ﴿٧٨﴾

فَانتَقَمْنَا مِنْهُمْ وَإِنَّهُمَا لَبِإِمَامٍ مُّبِينٍ ﴿٧٩﴾

78-79- Şüphesiz ki Eyke halkı zalimlerdi. Biz, Eyke halkını da cezalandırdık. Lût kavminin ve Eyke halkının geride bıraktıkları harabeler, hâlâ işlek bir yol üzerindedir.

* "Eyke" kelimesinin lügat mânâsı aslında "birbirine girmiş sık ağaçlık"tır. Burada zikredilen Eyke halkından maksat, Hz.Şuayb'ın kavmidir. Ayet-i Kerime bu kavmin, zalimler olduğunu beyan etmektedir. Bunların zulümleri, Allaha ortak koşmaları, yol kesmeleri, ölçü ve tartıyı eksik yapma gibi fiilerdi. Allah teala bu kavmi de çığlıkla, zelzele ile ve üzerlerini siyah bir bulutun kaplaması ile cezalandırmıştı.

Bu kavim de Lût kavmine yakın bir yerde yaşıyordu. Bu sebeple âyette, Lût kavminin ve Eyke halkının geride bıraktıkları harabeler hâlâ işlek bir yol üzerinde bulunmaktadır." buyuruluyor.

Hz.Şuayb hem Eyke halkına hem de Medyen halkına Peygamber olarak gönderilmişti. Bu iki kavim ayrı ayrı cezalarla helak edilmiştir.

وَلَقَدْ كَذَّبَ أَصْحَابُ الْحِجْرِ الْمُرْسَلِينَ ﴿٨٠﴾

80- Şüphesiz ki Hicr halkı da Peygamberleri yalanladılar.

Ayette zikredilen "Hicr halkı" ından maksat, Hz.Salihin kavmi olan Semud kavmidir. Bunlar, Salih Peyamberi yalanladıkları için daha önce geçmiş bütün Peygamberleri de yalanlamış gibi oldular. Bu sebeple âyette: "Peygamberleri yalanladılar." buyurulmuştur.

وَآتَيْنَاهُمْ آيَاتِنَا فَكَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٨١﴾

81- Biz onlara âyetlerimizi gönderdik. Ne var ki onlar, âyetlerden yüzçevirdiler.

Biz onlara, Salihin doğruluğunu gösteren delil ve mucizelerimizi gönderdik. Fakat onlar, bunlardan ibret alma yerine yüzçevirdiler.

* Salih Peygambere verildiği zikredilen mucize, bir dişi Devedir. Bu Deve, Salih Peygamberin, Allahtan dilemesi üzerine büyük bir kayanın içinden çıkmıştır. Vücudu çok büyüktü. Çok yiyor, çok su içiyordu. Öyle ki, halkın içtiği suyun tamamını bir gün o içiyor, bir gün de bütün halk içiyordu. Fakat buna mukabil bütün halkın süt ihtiyacını karşılıyordu. İşte Hicr halkı Salih Peygamberi dinlemeyerek, yasaklandıkları halde bu Deveyi kesmişler ve sonunda da Allah tealanın gönderdiği korkunç bir azapla yok olup gitmişlerdir.

وَكَانُوا۟ يَنْحِتُونَ مِنَ ٱلْجِبَالِ بُيُوتًا ءَامِنِينَ ﴿٨٢﴾

82- Onlar, dağları oyarak kendilerine, emniyet içinde yaşayacakları evler yapıyorlardı.

* Ayette belirtildiği gibi, Salih aleyhisselamın kavmi, taşları oyup ev haline getirdikleri için kendilerini güven içinde hissediyor, birgün gelip te Allahın azabının kendilerini yakalayacağını düşünmüyorlardı.

فَأَخَذَتْهُمُ ٱلصَّيْحَةُ مُصْبِحِينَ ﴿٨٣﴾

فَمَآ أَغْنَىٰ عَنْهُم مَّا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴿٨٤﴾

83-84- Sabahleyin korkunç bir çığlık yakaladı onları. Kazandıkları onları kurtaramadı.

* Semud kavmini, Deveyi öldürmelerinin dördüncü günü sabahı, korkunç bir çığlık şeklinde gelen ilahi azap yakaladı. Böylece dizüstü çökekaldılar. Daha önce biriktirdikleri mallar, kendilerinden azabı uzaklaştıramadı.

Abdullah b. Ömer diyor ki:

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ لَمَّا مَرَّ النَّبِيُّ ﷺ بِالْحِجْرِ قَالَ لاَ تَدْخُلُوا مَسَاكِنَ الَّذِينَ ظَلَمُوا اَنْفُسَهُمْ اَنْ يُصِيبَكُمْ مَا اَصَابَهُمْ اِلاَّ اَنْ تَكُونُوا بَاكِينَ ثُمَّ قَنَّعَ رَأْسَهُ وَاَسْرَعَ السَّيْرَ حَتَّى اَجَازَ الْوَادِيَ.

"Resulullah (s.a.v.) Tebük'e giderken Hicr diyarından geçti. Ve oradan geçerken şöyle buyurdu "Kendilerine zulmedenlerin yurtlarına girmeyin. Onların başına gelen, sizin başınıza da gelmiş olur. Ancak ağlayarak girin." Sonra Resulullah başını örterek hızla yürüdü ve Hicr vadisini geçti.(27)

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا اِلاَّ بِالْحَقِّ وَاِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ ﴿٨٥﴾

85- Biz, gökleri, yeri ve aralarındaki varlıkları yerli yerince yarattık. Elbette kıyamet kopacaktır. Ey Peygamber, yumuşak davran, hoşgörülü ol.

* Ayet-i Kerimenin birinci bölümünde, göklerin, yerin ve bu ikisinin arasındaki varlıkların boşuna yaratılmadığı, ilahi bir hikmetin gereği olarak yaratıldığı beyan ediliyor.

Bu hususta diğer âyetlerde de şöyle buyuruluyor: "Biz, göğü, yeri ve aralarındakileri boşuna yaratmadık. Bu, kâfirlerin zannıdır. O ateş sebebiyle vay o kâfirlerin haline."(28) "Sizi boşuna yarattığımızı ve huzurumuza çıkarılmayacağınızı mı sandınız?"(29)

Taberi de âyetin bu bölümünü şöyle izah etmektedir. "Biz, gökleri, yeri ve bu ikisi arasında bulunan varlıkları, zulümle değil adaletle ve insafla yarattık. Bu itibarla bu Surede kıssaları anlatılan ümmetlerden herhangi birine zulmedilmemiştir. Bunların dünyada iken helak edilmeleri, hak ettikleri cezadan dolayıdır. Zira göklerde, yerde ve onların aralarında bulunan varlıklarda ilahi adalet dışında herhangi bir şey tecelli etmez."

(27) Buhari, K. el-Megazi, bab: 80
(28) Sa'd Suresi, âyet: 27
(29) Müminûn Suresi, âyet: 115

Ayet-i Kerimenin ikinci bölümünde ise, Allah teala, Hz.Muhammed (s.a.v.)e kıyametin mutlaka kopacağı haberini bildiriyor. Böylece onu yalanlayanların kıyamet günüde hesap vereceklerini bildirerek kendisini teselli ediyor.

Ayetin son bölümünde ise, Resulullahın hoş görülü olması emrediliyor.

Taberi, bu âyetin son bölümünün ve Kuran-ı Kerimde buna benzer âyetlerin, "İman edinceya kadar kâfirlerle savaşılmasını" emreden âyetlerle neshedildiğini söylemektedir. Bu görüş, Katade, Dehhak, Mücahid ve Süfyan b. Uyeyne'den nakledilmektedir. İbn-i Kesir de bu görüşü tercih etmekte ve "Bu âyet-i Kerime Mekkidir. Savaşı emreden âyetler ise hicretten sonra nâzil olmuştur." demektedir.

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨٦﴾

86- Şüphesiz ki yaratan ve bilen ancak rabbindir.

* Bu âyet-i Kerimede, Allah tealanın, kıyamet koptuktan sonra insanları tekrar dirilteceği te'yid edilmektedir. Zira herşeyi yaratanın ve herşeyi bilenin, bütün varlıkları yok edip yeniden yaratması pek kolaydır.

Bu hususta başka bir âyet-i Kerimede de şöyle buyurulmaktadır: "Gökleri ve yeri yaratan Allah, onların benzerini yaratmaya kadir değil midir? Elbette kadirdir. Herşeyi yaratan ve herşeyi hakkıyla bilen o'dur."(30)

وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ ﴿٨٧﴾

87- Şüphesiz ki biz sana Seb'ul Mesaniyi (Yedi âyet olan ve namazlarda tekrar edilen fatihayı) ve yüce Kur'anı verdik.

* Müfessirler, bu âyet-i Kerimenin: "Şüphesiz ki biz sana, tekrar edilen yediyi ve yüce Kur'anı verdik. " şeklindeki lafzî mânâsına bakarak çeşitli şekillerde yorumlamışlardır.

(30) Yâsin Suresi, âyet: 81

İbn-i Mes'ud, İbn-i Ömer, İbn-i Abbas, Mücahid, Sa'd b.Cübeyr ve Dehhak'tan nakledilen görüşe göre buradaki "Tekrar edilen Yedi" den maksat, Kur'an-ı Kerimin yedi uzun Suresidir. Bu Sureler de bu görüşe göre: Bakara, Al-i İmran, Nisa, Maide, En'am A'raf ve Yunus'tur. diğer bir görüşe göre Bu Sureler: Bakara, Al-i İmran, Nisa, Maide, En'am, A'raf ve Enfal ile birlikte Tevbe Sureleridir. Bu Surelerede farzlar, cezalar ve diğer hükümler tekrar edildiği için "Tekrar edilenler" adını almışlardır. Yahut bunlarda çeşitli misaller, haberler ve ibretler tekrar edildiği için bu adı almışlardır.

Bazılarına göre ise buradaki "Tekrar edilen"den maksat, Kur'an-ı Kerimin tümüdür. Çünkü Kur'an-ı Kerim emir, yasak, müjde, uyarma, misal verme, nimetleri sayma ve haberleri bildirme bakımından yedi genel kısma ayrılmaktadır.

Bazılarına göre de buradaki "Yedi"den maksat "Fatiha", "Tekrar edilen"den maksat da, Kur'an-ı Kerimin tümüdür. Zira Fatihe, besmele ile birlikte yedi âyettir. Kur'an-ı Kerimin ifade ettiği mânâlar ise Surelerde tekrar edilmektedir. Bu sebeple bu isimleri almışlardır.

Hz.Ali, Hz.Ömer, Abdullah b.Mes'ud ve Abdullah b.Abbasdan nakledilen, Taberi tarafından da tercih edilen ve hakkında Resulullah (s.a.v.) den iki Hadis rivayet edilen görüşe göre ise bu âyette zikredilen "Tekrar edilen yedi" den maksat, Fatiha Suresidir. Bu Sure, namazın her rekâtında tekrar edildiği için "Tekrar edilen" sıfatını almış ve besmele ile birlikte yedi âyet olduğu için de ona "Tekrar edilen yedi" adı verilmiştir.

Bu hususta Resulullah (s.a.v.) den şu Hadis-i Şerifler rivayet edilmiştir:

Ebu Said b. el-Mualla diyor ki:

عَنْ اَبِی سَعِیدِ بْنِ الْمُعَلّٰی قَالَ کُنْتُ اُصَلِّی فِی الْمَسْجِدِ فَدَعَانِی رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ فَلَمْ اُجِبْهُ فَقُلْتُ یَا رَسُولَ اللّٰهِ اِنِّی کُنْتُ اُصَلِّی فَقَالَ اَلَمْ یَقُلِ اللّٰهُ اسْتَجِیبُوا لِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ اِذَا دَعَاکُمْ ثُمَّ قَالَ لِی لَاُعَلِّمَنَّکَ سُورَةً اَعْظَمَ السُّوَرِ فِی الْقُرْاٰنِ قَبْلَ اَنْ تَخْرُجَ مِنَ الْمَسْجِدِ ثُمَّ اَخَذَ بِیَدِی فَلَمَّا اَرَادَ اَنْ یَخْرُجَ قُلْتُ لَهُ اَلَمْ تَقُلْ لَاُعَلِّمَنَّکَ سُورَةً هِیَ اَعْظَمُ سُورَةٍ فِی الْقُرْاٰنِ قَالَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِینَ هِیَ السَّبْعُ الْمَثَانِی وَالْقُرْاٰنُ الْعَظِیمُ الَّذِی اُوتِیتُهُ.

"Ben, Mescitte namaz kılarken Resulullah beni çağırdı. Namazda olduğum için cevap vermedim. Namazımı bitirdikten sonra dedim ki: "Ey Allahın Resulü ben namaz kılıyordum." Resulullah da dedi ki: "Allah, "Ey iman edenler, Allahın Resulü sizi, kendinize hayat verecek şeylere davet ettiği zaman, hemen Allahın ve Resulünün davetine icabet edin."(31) buyurmuyor mu?" Resulullah sözlerine devamla şöyle buyurdu: "Sen Mescitten çıkmadan önce ben sana öyle bir Sure öğreteceğim ki, o, Kur'anın en yüce Suresidir." Sonra Resulullah elimden tutta ve Mescitten çıkmak istedi. Ben de: "Ey Allahın Resulü, sen bana "Sana öyle bir Sure öğreteceğim ki, o, Kur'anın en yüce Suresidir." demedin mi? diye sordum. Resulullah da şu cevabı verdi: "O Sure, Elhamdülillahi Rabbilâlemîn'dir. O, bana verilen Seb'ul Mesanî (Tekrar edilen Yedi) ve Kur'an-ı Azîm'dir."(32)

Resulullah efendimiz diğer bir Hadis-i Şerifinde de şöyle buyurmaktadır:

أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ اذَا قَالَ الْاِمَامُ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ فَقُولُوا امِينَ فَمَنْ وَافَقَ قَوْلُهُ قَوْلَ الْمَلَآئِكَةِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ.

"İmam "Ğayrilmağdûbi aleyhim Veladâllîn" dediği zaman "Amîn" deyiñ. kim böyle der de söylediği bu söz, Meleklerinkine rast gelirse, onun, geçmiş günahları bağışlanır."(33)

لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾

88- Kâfirlerden bir kısmına verdiğimiz çeşitli dünya nimetlerine heveslenip göz dikeyim deme. Onların âkıbetlerine üzülme. Müminlere merhamet kanatlarını indir.

Ey Muhammed, sakın sen, kavminin zenginlerinden, Allaha ve âhired gününe iman etmeyenlere bu dünya hayatında verdiğimiz mallara meyletme.

(31) Enfal Suresi, âyet: 24
(32) Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 1, bab: 1
(33) Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 1, bab: 2

Zira onlar bu mallarla,bu dünyada eğelenecekler ve sonunda korkunç bir azaba uğrayacaklardır. Sana iman etmedikleri için, Müslümanlar onlarla güçlenip çoğalmıyorlar diye üzülme. Müminlere ise şefkatli davran. Onlara karşı merhametli ol.

وَقُلْ إِنِّيٓ أَنَا ٱلنَّذِيرُ ٱلْمُبِينُ ﴿٨٩﴾

89- De ki: "Şüphesiz ki ben, apaçık bir uyarıcıyım."

Ey Muhammed, sen, müşriklere de ki: "Ben, insanları, can yakıcı bir azabın, kendilerine geleceğini söyleyerek uyarıyorum."

كَمَآ أَنزَلْنَا عَلَى ٱلْمُقْتَسِمِينَ ﴿٩٠﴾

90- Biz, bölücülere de kitap indirmiştik.

* Müfessirler bu âyet-i Kerimeyi farklı şekillerde izah etmişlerdir.

Bazılarına göre âyetin mânâsı şöyledir: "Ey Muhammed, sana, Seb'ul Mesaniyi (Tekrar edilen yedi âyeti) ve yüce Kur'anı verdiğimiz gibi, senden önceki, bölücülük yapan ehl-i Kitaba da kitap indirmiştik. "Meal bu görüşe göre hazırlanmıştır.

Diğer bazılarına göre ise bu âyetin mânâsı, bir önceki âyetle birleştirilerek şöyle izah edilmiştir. "Ey Muhammed de ki: "Ben sizleri, apaçık bir azapla uyaranım. Nitekim biz o azabı, bölücülük yapanlara da indirmiştik."

Ayette "Bölücülük yapanlara" diye tercüme edilen "Muktesimîn" kelimesinden neyin kastedildiğinde de çeşitli görüşler vardır: Bu görüşler şöyle izah edilmiştir:

a- Bazılarına göre bu kelime, yemin etmek mânâsına gelen "Kasem" kökünden türetilmiştir. Buradaki şekliyle mânâsı "Yeminliler" demektir. Bu yeminlilerden kimlerin kastedildiği hakkında ise şu görüşler zikredilmiştir:

Bazılarına göre bu yeminliler, Salih aleyhisselamın kavmidir. Allah teala bunlar hakkında başka bir âyette şöyle buyurmaktadır: "Aralarında Allaha yemin ederek şöyle konuştular. "Salihi ve ailesini, bir gece baskınıyla

öldürelim. Sonra da akrabasına: "Yakınlarınızın öldürülmesinden haberimiz yok. Şüphesiz bizler, doğru kimseleriz." diyelim."(34)

Bazılarına göre ise bu yeminliler, Peygamberlerine karşı gelmek için aralarında antlaşma yapan bütün topluluklardır.

b- Bazılarına göre ise bu kelime "Taksim" kökünden türetilmiş, mânâsı da "Bölücüler" veya "Bölüştürenler" olarak izah edilmiştir. Buradaki bölücülerden maksat, kendilerine kitap verilen Yahudi ve Hıristiyanlardır. Bunlara "Bölücüler" denmesinin sebebi ise, Resulullaha gelen Kur'an-ı Kerimi kısımlara ayırarak bir kısmına iman edip diğerine iman etmemeleridir. Yahut, kendi kitaplarını kısımlara ayırarak bir kısmına iman edip diğer kısmını arkalarına atmalarıdır. Yahut, kendi kitaplarına iman edip diğer kitapları inkâr etmeleridir.

"Bölüştürenler" den maksat ise, Hac mevsiminde Mekkeye giden yolları aralarında taksim ederek herbir gurubu belli bir yolu tutan ve oradan geçen insanları Kur'an-ı Kerim aleyhine kışkırtanlar ve Resulullaha "Şair" "Sihirbaz" "Mecnun" gibi sıfatlar yakıştıranlardır.

الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ ﴿٩١﴾

91- Onlar, Kur'anın bir kısmına iman edip, bir kısmına iman etmeyerek onu böldüler.

* Abdullah b. Abbas diyor ki: "Kur'anı bölenlerden maksat, Ehl-i Kitaptır. Zira onlar, Kuranı kısımlara ayırmış, bazısına iman etmişler diğerini ise inkâr etmişlerdir.

فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٩٢﴾

عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

92-93- Rabbine yemin olsun ki, yaptıklarından hesaba çekeceğiz.

(34) Neml Suresi, âyet: 49

Ey Muhammed, rabbine yemin olsun ki, bütün yaratıkları, tevhid inancından ve dünyada yaptıkları bütün amellerden hesaba çekeceğiz.

* Abdullah b.Abbas diyor ki: "Allah, âhirette yaratıklarına: "Sen şunu ve şunu yaptın mı?" şeklinde sormayacaktır. Zira o, yapılan işleri yapanlardan daha iyi bilmektedir. Fakat onlara "Şunu ve şunu niçin yaptın?" diye sorulacaktır.

فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴿٩٤﴾

94- Ey Peygamber, insanlara, emrolunduğunu açıkça tebliğ et. Müşriklere itibar etme.

* Müfessirler bu âyet-i Kerimeye çeşitli mânâlar vermişlerdir. Bunları şöylece özetlemek mümkündür.

"Ey Peygamber, emrolunduğun şeye devam et." Veya "Ey Peygamber, emrolunduğunu yap." Yahut "Ey Peygamber artık namazda Kur'anı açıktan oku." Ya da "Ey Peygamber artık ortaya çık, kendini gizleme."

إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ ﴿٩٥﴾

95- Alay edenlere karşı biz sana yeteriz.

Ey Muhammed, Allahın kitabı ve Peygamberleriyle alay eden o insanlara karşı biz sana yeteriz.

* Peygamber efendimizle en çok alay edenlerin, Kureyşten, tanınmış olan ve bu yaptıkları sonunda helak olanların şu beş kişi olduğu rivayet edilmektedir. Bunlar: Velid b.Muğire, As b. Vâil, Esved b. Abdi Yeğûs, Esved b.Abdülmuttalib ve Hâris b. et-Talatile'dir.

الَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾

96- Onlar, Allah ile beraber bir ilah edinirler. Yakında bileceklerdir.

* Bu âyet-i Celile, Resulullah ile alay eden müşrikleri tehdit etmekte, ve Allahın azabına uğrayacaklarını bildirmektedir.

وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ ﴿٩٧﴾

97- Şüphesiz ki biz, onların sözlerinden, canının sıkıldığını çok iyi biliriz.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, müşriklerin, kendisine karşı takınmış oldukları tavırdan dolayı canı sıkılan Resulullahı teselli etmekte ve ona, bundan sonra gelen âyette canının sıkıntısını giderecek çareyi bildirmektedir.

فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ ﴿٩٨﴾

98- Rabbini hamd ile tesbih et. Secde edenlerden ol.

Ey Muhammed, sıkıntıdan kurtulap feraha kavuşman için, rabbine hamd ederek onu, layık olduğu sıfatlarla an ve onu, kendisine layık olmayan sıfatlardan arındır. Ve namaz kılanlardan ol.

* Görüldüğü gibi, sıkıntılardan genişliğe çıkaran mânevî bir vasıta olarak Allahı anmak ve namaz kılmak tavsiye edilmektedir.

Huzeyfe b. el-Yeman diyor ki:

كان رسول الله ﷺ اذا حزبه أمر صلى.

"Resulullah (s.a.v.) herhangi bir hususta sıkıntıya düştüğü zaman namaz kılardı.(35)

(35) Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5, S. 388

وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ﴿٩٩﴾

99- Ecelin gelinceye kadar rabbine ibadet et.

Buhari, âyet-i Kerimede "Ecel" diye tercüme edilen "Yakîn" kelimesini, Abdullah b.Ömerin oğlu Salimin,

قَوْلِهِ وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ قَالَ سَالِمٌ الْيَقِينُ الْمَوْتُ.

"Ölüm" olarak izah ettiğini rivayet etmiştir.(36) Buna göre âyetin mânâsı: "Ey Muhammed, sana ölüm gelinceye kadar rabbine ibadet et." demektir.

Bu âyetten da anlaşılıyor ki, kul, mükellef olduğu ibadetleri, aklı başında olduğu sürece, ölünceye kadar devam ettirmek mecburiyetindedir.

Nitekim Resulullah (s.a.v.), Basur hastalığına yakalanan ve nasıl namaz kılacağını soran İmran b. Husayn'a şöyle buyurmuştur:

عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ كَانَتْ بِي بَوَاسِيرُ فَسَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ عَنِ الصَّلَاةِ فَقَالَ صَلِّ قَائِماً فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَقَاعِداً فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَعَلَىٰ جَنْبٍ.

"Namazı ayakta kıl. Buna gücün yetmezse oturarak kıl. Şayet buna da gücün yetmezse yanüstü yatarak kıl."(37)

Bu da gösteriyor ki, durum ne olursa olsun, kişi ibadetlerine, ölünceye kadar devam edecektir.

(36) Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 15, bab: 5
(37) Buhari K. Taksir es-Salah, bab: 19/İbn-i Mace, K. el-İkame bab: 139, Hadis No: 1223

NAHL SURESİ

Nahl Suresi Yüz yirmi sekiz âyettir. 126, 127 ve 128. âyetleri Medinede, diğerleri Mekkede nâzil olmuştur.

Bu Sure -i Celile, kâfirleri tehdit ile başlıyor. Müşriklerin, inkârcıların, Resulullah (s.a.v.) e karşı "Söylediklerin doğruysa, bizi korkuttuğun azap gelsin de görelim." demelerine karşılık buyuruluyor ki: "Allahın emri geldi." Yani, âhiret gününün ve orada hesap sorulmasının tahakkuk edeceği o kadar kesindir ki bundan hiç kimse şüphe etmemelidir. O gün, mutlaka gelecek ve hak edenler cezalarını bulacaklardır.

Allah teala, Peygamberler göndermesinin sebebini de bu Surede bir kere daha açıklıyor ve buyuruyor ki: "Allah, Meleklerini, kalbleri ihya eden vahyi ile, kullarından dilediğine göndererek "Benden başka ilah olmadığını bildirin. Ancak benden korkun" der."(1)

Sure-i Celilede, göklerin ve yerin Allah tarafından yaratıldığı, insanın da bir damla sudan yani meniden yaratıldığı, bu halini ve kul olduğunu unutan insanın, yaratanına karşı âdeta bir hasım kesildiği ve böylece isyan içinde olduğu ifade ediliyor.

Yaratılan hayvanların, etlerinden, sütlerinden, yünlerinden istifade ettiğimiz, yüklerimizi de onlara taşıttığımız beyan ediliyor. Bu nimetler hatırlatıldıktan sonra "...Henüz bilmediğiniz daha nicelerini yaratacaktır."(2) buyuruluyor. Bu ifade, kullanılan nakil vasıtalarının sadece bu hayvanlardan ibaret olmadığını anlatmakta, insaoğlunun kafasını ve gönlünü her türlü yeniliğe ve gelişmeye açık tutmaktadır. İnsanların kullandığı taşıt araçlarının, günümüzde fevkalade gelişmiş ve süratlerinin artmış olması, bu âyeti daha iyi anlamamıza yardımcı olmaktadır. Ayrıca bu taşıt araçlarının çok daha fazla gelişebileceğini göstermektedir bize.

---

(1) Nahl Suresi, âyet: 2
(2) Nahl Suresi, âyet: 8

Allah tealanın, dilediği takdirde bütün insanları doğru yola iletebileceği, fakat insanaları kendi iradeleri dışında hidayate sevketmediği, kulu kendi iradesine bıraktığı ifade edilmektedir.

Allah tealanın, insanlara, yeryüzünde yaşamalarını kolaylaştırıcı nimet olarak yağmuru indirdiği, o yağmurun sularından insanların kendilerinin içtiği, hayvanlarını suladıkları, her çeşit canlının ve bitkilerin de bu sularla hayat bulduğu ifade edilmektedir.

Sure-i Celilede güneşin ve ay'ın, insanların emrine ve hizmetine verildiği, yıldızların da emre hazır hale getirildiği açıklanmaktadır.

Rabbimizin, sayılamayacak kadar çok nimetlerinden olan denizin de bize hizmet eder bir şekilde yaratıldığı, ondan çıkardığımız etleri yani balıkları yediğimiz, içinden süs eşyası elde ettiğimiz ve üzerinde ağır yük gemileri yüzdürdüğümüz hatırlatılmakta, bütün bunların, şükrünü eda etmemiz gereken nimetlerden oldukları beyan edilmektedir.

Yeryüzünün sarsılmaması için dağların yaratıldığı, orada ırmakların, insanlara yollarını göstererek işaretlerin var edildiği beyan edilmektedir. Yine, Allah tealanın, kullarına olan nimetleri kısaca hatırlatıldıktan sonra, bütün bu nimetleri var eden Allahın bu nimetlerinden ve yaratıklarından ibret alınması ve herşeyin tek yaratıcısı olan Allaha şükredilmesinin gerektiği ifade edilmektedir.

Bir'den çok ilah kabul eden müşriklerin, kâfirlerin bu bâtıl iddiaları karşısında büyük gerçek bu Sure-i Celilede bir kere daha tekrarlanıyor: "Sizin ilahınız tek bir ilahtır."(3) Buna rağmen kalblerinde inkâr hastalığı bulunanlar, kibirlerinden dolayı inkârlarına devam ediyorlar. Onların bu ahmakça davranışlarının sonunda, Allahın kendilerini rahmet ve merhametinden ve rızasından uzaklaştırdığını beyan eden âyette de buyuruluyor ki: "... Ve o, büyüklük taslayanları sevmez."(4)

Allahın indirdiği âyetlere "Geçmişlerin masalları" diyenlerin, kıyamet gününde kendi günahlarına ilaveten, hak yoldan saptırdıkları insanların bir kısım günahlarını da yüklenecekleri beyan edilmektedir. Daha önce geçmiş ümmetlerin de, kendilerini hak yola davet eden Peygamberlere tuzaklar kurdukları, kimsenin bozamayacağını zannettikleri tuzaklarının, başlarına geçirildiği ifade edilmekte ve onlara felaketin hiç ummadıkları bir taraftan geldiği beyan edilmektedir. Allahın emirlerine uyup yasaklarından kaçınan müttaki kullarına ise, âhirette güzel mükâfaatlar ve Adn cennetlerinin verileceği ifade edilmektedir.

---

(3) Nahl Suresi, âyet: 22
(4) Nahl Suresi, âyet: 23

Sure-i Celilede, müşriklerin, hâlâ iman etmeyip neyi bekledikleri soruluyor ve daha öncek inkârcıların başlarına gelen felakketlerin onların da başlarına geleceği ve bunun da sırf kendi işledikleri günahları ve inkârları sebebiyle olacağı beyan ediliyor.

Sure-i Celile, müşriklerin, "Allah dileseydi biz de babalarımız da ondan başka bir şeye tapmazdık." şeklindeki ahmakça iddialarına da işaret etmekte ve onlara şu cevabı vermektedir. "Andolsun ki her ümmete "Allah ibadet edin ve putlardan kaçının" diye Peygamberler göndermişizdir."(5)

Yine Sure-i Celilede, ölümden sonra dirilişi inkâr eden müşriklere cevaben, dirilişin gerçekleşeceği ve inkârcıların yalancı olduklarının ortaya çıkacağı, diriltmenin ise Allah için çok kolay bir hadise olduğu beyan ediliyor.

Allah yolunda zulme uğradıkları için hicret edenlere verilen nimetler zikredilmekte, âhirette ise daha büyük mükâfaatlar verileceği açıklanmaktadır.

Sure-i Celilede, daha önce de kitaplar gönderildiği gibi şimdi de Kur'anın gönderildiği, kötü amel işleyenlerin, kendilerine cezanın gelmeyeceğinden emin olmamaları, her an bir cezaya çarptırılabilecekleri ve bunu yapmaktan da Allahı kimsenin âciz bırakamayacağı, bütün yaratıkların, onların gölgelerinin ve göklerde ve yerde olan her şeyin Allaha secde ettiği beyan ediliyor.

Allahtan başka bir ilah kabul edilmemesi, herşeyin Allaha ait olduğu, her nimeti Allahın verdiği, insanoğlunun, sıkışınca Allahı hatırladığı, sıkıntısı gidince de isyana başladığı ifada ediliyor.

Sure-i Celilede, insanların çirkin bir davranışına da işaret edilmektedir. Onlar kazandıkları mallardan, taptıkları tanrılarına da pay ayırıyorlar, kız çocuklarını da bir şerefsizlik vesileri addediyorlardı.

Allah tealanın, insanları, yaptıkları zulümler sebebiyle hemen cezalandırmayıp belli bir müddete kadar cezalarını ertelediği de beyan ediliyor. Ve devamla, Şeytanın, insana, yaptıklarını güzel gösterdiği, Kur'anın ise insanlara bir hidayet ve rahmet olarak gönderildiği, gökten yağmurun indirilşinde ve hertürlü ihtiyacımız için kullandığımız hayvanlarda da bizim için birçok ibretler bulunduğu beyan ediliyor.

Sure-i Celilede İbretâmiz bir olaya dikkatler çekiliyor. Allah tealanın, Nahl'e yani bal arısına, dağlarda, ağaçlarda kovanlar edinmesini ilham ettiği, çeşitli yollardan giderek insanlar için şifa olan bal'ı yapmasını ona öğrettiği beyan ediliyor. O küçücük hayvanın, hiçbir kimya laboratuvarının yapamayacağı özellikte ve güzellikte bal'ı nasıl yaptığına dikkatler çekiliyor.

(5) Nahl Suresi, âyet: 36

Sure-i Celile "Nahl" ismini de buradan alıyor.

Sure-i Celilede, insanların rızık bakımından farklı yaratıldıkları, fakat herkesin rızkını ancak Allahın verdiği ve bu bakımdan da insanların eşit olduğu, insanların eşlerinin de kendi cinslerinde yaratıldığı, her türlü nimeti veren Allahi bırakıp ta, insanlara böyle nimetler veremeyen şeylere tapmanın ne kadar çirkin bir davranış olduğu beyan ediliyor.

Sure-i Celilenin devamında, özetle zikredeceğimiz şu hususlar beyan ediliyor: Göklerin ve yerin gaybını ancak Allah bilir. Kıyamet ansızın geliverecektir. Varlıkları analarının karnından doğum yoluyla çıkaran Allahtır. Göğün boşluğunda kuşları uçuran da o'dur. Birer huzur yeri olarak evler edinmenizi sağlayan da Allahtır. Eşyanın kendisini de gölgesini de var eden Allahtır.

Ahirette her ümmetten bir şahit getirilecektir. Zalimlerin azabı hafifletilmez. Ahirette, bu dünyadayken putlara vb. şeylere tapanlarla taptıkları şeyler birbirlerini suçlayacaklardır. Onların azapları kat kat olacaktır.

Allah teala, adaleti ve iyiliği emreder. Fenalığı yasaklar. Ahitleştiğiniz zaman Allahın ahdini yerine getirin. Her kime söz vermişseniz o sözünüzden dönmeyin ve ipliğini iyice büktükten sonra onu açmaya çalışan kadın gibi olmayın. Ahdinize vefa gösterin. Birbirinizi aldatmak için yemin etmeyin. İnanan ve iyi amel işleyen erkek ve kadınlar bu yaptıklarının mükâfaatını göreceklerdir.

Kur'an okumaya başlarken Euzü Besmele çekin, Şeytandan Allaha sığının. Allaha ve âhirete inanmayanlar, uydurulan bir yalanın peşindedirler. Allahı inkâr edenlere büyük bir azap vardır.

Kendilerine Peygamber geldiği halde onu yalanlayanlar, kendi kendilerine zulmetmişlerdir ve azap kendilerini yakalayıvermiştir.

Allah teala, ölü hayvanı, kanı, domuz etini ve Allahtan başkası adına kesilen hayvanların etlerini yemeyi haram kılmıştır. Allahın haram kıldıklarının dışındaki şeyleri kendiliğinizden helal ve haram saymayın.

İbrahim, tek başına bir ümmetti ve Allahı birleyen bir muvahhitti. O, rabbinin nimetlerine çokça şükrederdi. İbrahim hiçbir zaman müşriklerden olmamıştır.

Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et. İnanmayanlarla güzel bir şekilde mücadele et. Sabredin. Şüphesiz ki Allah, sabredenlerle beraberdir.

İşte Sure-i Celile çok ana hatlarıya zikredilen bu konulara temas ediyor. Şimdi gelelim âyetlerin teker teker izahına:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

أَتَىٰ أَمْرُ اللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١﴾

1- Ey müşrikler, şüphesiz ki Allahın emri gelmektedir. Onun acele gelmesini istemeyin. Allah, müşriklerin ortak koştuğu şeylerden münezzehtir.

* Taberinin de katıldığı müfessirlerin çoğunluğu bu âyet-i Celilenin izahında şunları söylemişlerdir.

Resulullah (s.a.v.) e kâfirleri azapla tehdit eden âyetler gelince, kâfirler onunla alay ederek: "Hadi bize geleceğini söylediğin azabı getir de görelim." demişler, bunun üzerine, Allahın azabının mutlaka geleceğini, bu hususta acele etmelerine gerek olmadığını beyan eden âyet-i Kerimeler nâzil olmuştur. Bu âyet-i Kerime de onlardan biridir.

Bu hususta diğer âyetlerde de şöyle buyuruluyor: "Onlar senden azabın hemen indirilmesini isterler. Allah, vaadinden asla caymaz. Şüphesiz rabbinin nezdindeki bir gün, sizin hesabınızdaki bin yıl gibidir."(1) "Onlar senden azabın acele indirilmesini istiyorlar. Eğer tayin edilen bir müddet olmasaydı, azap onlara gelmişti. Şüphesiz ki azap, onlara, hiç haberleri olmadan ansızın geliverecektir." "Senden, azabın bir an önce inmesini istiyorlar. Halbuki cehennem, kâfirleri çepeçevre kuşatacaktır."(2)

---

(1) Hac Suresi, âyet: 47
(2) Ankebut Suresi, âyet: 53-54

Dehhak ise bu âyet-i Kerimeyi şöyle izah etmiştir: "Allahın farzları, cezaları ve diğer hükümleri geldi. Bunları Allahtan acele istemeyin. Allah, müşriklerin ortak koştukları sıfatlardan münezzehtir."

İbn-i Kesir de Taberinin görüşüne katılmakta Dehhakın görüşüni ise yadırgamaktadır.

يُنَزِّلُ الْمَلَٰٓئِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِۦ عَلَىٰ مَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦٓ أَنْ أَنذِرُوٓا۟ أَنَّهُۥ
لَآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱتَّقُونِ ﴿٢﴾

2- Allah, Meleklerini, kalbleri ihya eden vahyi ile, kullarından dilediğine gönderir ve "Benden başka ilah olmadığını bildirin. Ancak benden korkun." der.

* Müfessirler bu âyet-i Kerimeyi şöyle izah etmişlerdir. "Allah, Melekleri ve onlarla birlikte Cebraili, emirleriyle, kullarından dilediğine gönderir. Nitekim Bedir ve Hunyn savaşlarında, Cebrail ile birlikte diğer Melekler, müminlere yardım etmek üzere Allah tarafından gönderilmişlerdir.

Bazıları da bu âyetin izahında şunları söylemişlerdir: "Allah, Cebraili, emirlerinin ruhu mahiyetinde olan Kur'anla, kullarının içinden seçmiş olduğu Hz.Muhammed (s.a.v.) e gönderir."

Taberi ve İbn-i Kesir bu âyet-i Kerimenin, mealde verilen şekilde izah edildiğini rivayet etmişlerdir.

خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ بِٱلْحَقِّ ۚ تَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣﴾

3- Allah, gökleri ve yeri yerli yerince yarattı. Allah, müşriklerin ortak koştukları şeylerden yücedir.

* Allah teala, Peygamberlerine, insanları, kendisinden başka hiçbir ilah olmadığı hususunda uyarmalarını emrettikten sonra buna deliller göstererek, gökleri ve yeri yaratanın ancak kendisi olduğunu, bunları boşuboşuna değil, uygun bir şekilde yarattığını, bu sebeple müşriklerin, bazı şeyleri kendisine eş koşmalarından beri olduğunu beyan etmektedir.

خَلَقَ الْإِنسَانَ مِن نُّطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُّبِينٌ ﴿٤﴾

4- Allah, insanı meniden yarattı. Bir de ne bakarsın o insan, açıkça bir hasım oldu.

* Müfessirler, insanın kime karşı hasım olduğu hususunda iki şekilde izahta bulunmuşlardır.

Taberi ve İbn-i Kesir'e göre bu âyette insanın, rabbine karşı hasım kesildiği ifade edilmektedir. Buna göre âyetin izahı şöyledir: "Allah insanı, pis bir su olan meniden yarattı. Onu, anne rahminde çeşitli safhalardan geçirdi. Sonra ne görürsün, insan, kendi mantığı ile rabbine karşı çıkıyor. Diliyle mücadele ediyor ve rabbinin nimetlerine karşı şükretme yerine nankörlük yapıyor.

Bu hususta başka bir âyette de şöyle buyuruluyor: "İnsan, kendisini bir damla sudan yarattığımızı görmez mi ki, hemen apaçık bir hasım kesilir. Yaratışımızı unutarak bize misal getirir ve: "Çürümüş kemikleri kim diriltecekmiş?" der.(3)

Diğer bir kısım müfessirlere göre ise " O insan açıkça hasım oldu" ifadesi şöyle açıklanır: insan Allah teala tarafından, basit bir sudan yaratılıp, doğduğu sırada âciz bir varlık olduğu halde, daha sonra, kendisini, herşeye karşı savunabilecek bir güce eriştirilir." Bu izah şekline göre âyetin mânâsı şöyle olur: "Allah insanı, hiçbir gücü olmayan bir damlacık sudan, yani meniden yarattı. O insan annesinin rahminde iken ve doğumundan sonra herhangi bir zararı kendisinden uzaklaştırmaktan âcizdi. Öyle ki, diğer canlılar kadar dahi kendisini müdafaa edecek güçte değildi. Sonra Allah ona güç ve kuvvet verdi. Artık insan, kendisini herşeye karşı savunabilir bir güce sahiboldu. İnsan, bunları kendisine veren rabbini bırakıp ta başka şeyleri nasıl ilah edinebilir? Veya âciz birtakım varlıkları ona ortak koşabilir?

وَالْأَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٥﴾

(3) Yâsin Suresi, âyet: 77-78

5- Allah, hayvanları da yarattı. Onlarda sizin için ısıtacak şeyler ve pek çok faydalar vardır. Bir kısmının etlerini yersiniz.

Allah, Deve, Koyun, Sığır gibi hayvanları da yarattı. Onların yün ve tüylerinden elbise, yatak gibi ısıtacak şeyler yaparsınız. Ayrıca onların, sütlerinin yenilmesi, yük taşımaları ve binilmeleri gibi birçok faydaları vardır. Sizler onların bazılarının etlerini de yersiniz. Veya, onlar vasıtasıyla yiyeceklerinizi de temin edersiniz. Bütün bunları yaratana karşı şükretmek insanın vazifesi değil midir?

وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ ﴿٦﴾

6- Hayvanları yerlerine koyduğunuzda ve otlaklara salıverirken sizleri bir zevk ve sevinç alır.

Hayvanları yerlerine koyarken, onların görünüşleri hoşunuza gider. Zira karınları doymuş, göğüsleri sütle dolmuş ve hoş bir manzaraya bürünmüşlerdir. Sizler, onları otlağa salıverirken de onların görünüşleri hoşunuza gider. Zira onlar iştahla otlarken ve su içerken bundan zevk alırsınız.

وَتَحْمِلُ أَثْقَالَكُمْ إِلَىٰ بَلَدٍ لَّمْ تَكُونُوا بَالِغِيهِ إِلَّا بِشِقِّ الْأَنفُسِ ۚ إِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٧﴾

7- Bu hayvanlar, ancak büyük zorluklarla ulaşabileceğiniz yerlere yüklerinizi taşırlar. Şüphesiz ki rabbiniz, çok şefkatlidir, çok merhametlidir.

Bu hayvanlar, büyük zorluklar içerisinde gidebileceğiniz sarp yerlere yüklerinizi taşırlar. Şüphesiz ki bu hayvanları sizin emrinize veren rabbiniz, sizin için çok şefkatli ve çok merhametlidir. Zira o, size olan merhameti sebebiyle bu hayvanları size itaatkâr kılmasaydı, onlara asla güç yetiremezdiniz. Şüphesiz ki bunları sizin emrinize veren rabbiniz çok şefkatli ve çok merhametlidir.

وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً ۚ وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨﴾

8- Allah, binmeniz ve süs hayvanı edinmeniz için, atları, katırları ve merkepleri yarattı. Henüz bilmediğiniz daha nicelerini yaratacaktır.

* Ayet-i Kerimede, at, katır ve merkeplerin, binilmek ve süs hayvanı olarak kullanılmak üzere yaratıldığı beyan edilmekte fakat bu hayvanların etlerinin yenilip yenilmeyeceği hususunda bir açıklık bulunmamaktadır. Bu nedenle bu hayvanlardan at etinin yenilmesinin haram olup olmadığı hususunda farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Bu görüşleri şöylece özetlemek mümkündür:

a- Ebu Hanife ve ona katılan diğer Fıkıh âlimleri, at eti yeminin haram olduğunu söylemişler ve delil olarak ta şunları zikretmişlerdir:

aa- Allah teala bu âyet-i Kerimede atı, Hadis-i Şeriflerde, yenilmesinin haram olduğu beyan edilen, katır ve merkeple birlikte zikretmekte ve bunların, sadece binilmek ve süs eşyası olarak kullanılmak üzere yaratıldığını beyan etmektedir. Bu da at etinin yenilmesinin haram olduğunu gösterir.

bb- Abdullah b. Abbasın, at, katır ve merkep etlerini yemeyi hoş karşılamadığı ve şöyle dediği rivayet edilmektedir: "Allah teala "Allah, hayvanları da yarattı. Onlarda sizin için ısıtacak şeyler ve pek çok faydalar vardır. Bir kısmının etlerini de yersiniz." buyurmuş, etleri yenilenleri beyan etmiş bu âyette de "Allah, binmeniz ve süs hayvanı edinmeniz için atları, katırları ve merkepleri yarattı." buyurarak binek hayvanlarını beyan etmiştir.

cc- Halid b. Velid diyor ki:

عن خالد بن الوليد، أن رسول الله ﷺ نهى عن أكل لحوم الخيل والبغال والحمير، زاد حيوة: وكل ذى ناب من السباع.

"Resulullah (s.a.v.) at, katır ve merkep etinin yenilmesini yasakladı."(4)

b- Alimlerin çoğunluğu ise, katır ve merkep etinin haram olmasına

(4) Ebu Dâvûd, K. et Et'ıme bab: 26, Hadis No: 3790/ İbn-i Mâce, K. ez-Zebaih, bab: 14, Hadis No: 3198 / Nesâi, K. es-Sayd, bab: 30, Hadis No: 3336

karşılık, at etinin yenilmesinin caiz olduğunu söylemiler ve Cabir b. Abdullah (r.a) dan rivayet edilen şu Hadis-i Şerifi delil göstermişlerdir. Cabir diyor ki:

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ نَهَىٰ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْمَ خَيْبَرَ عَنْ لُحُومِ الْحُمُرِ الْأَهْلِيَّةِ وَرَخَّصَ فِي الْخَيْلِ.

"Resulullullah (s.a.v.) Hayber savaşında ehlî eşeklerin etlerinin yenilmesini yasakladı. At etinin yenilmesine ise izin verdi."(5)

Hz.Ebubekirin kızı Esma (r.anh) diyor ki:

عَنْ أَسْمَاءَ، قَالَتْ: نَحَرْنَا فَرَساً عَلَىٰ عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ، فَأَكَلْنَاهُ.

"Biz, Resulullah (s.a.v.) zamanında at kestik ve etini yedik."(6)

Ayet-i Kerimenin sonunda "Daha nicelerini yaratacaktır." ifadesi vardır. Bu ifade, biz Müminleri, binilecek ve her türlü ihtiyaç için kullanılacak vasıtaları icadetmeye teşvik etmekte ve adıgeçen hayvanların dışında, özellikle günümüzde kullanılan taşıt araçlarının icadedileceğine işaret etmektedir. Bu sürecin sonu yoktur. Bu sahadaki ilerleme kapısı kıyamete kadar açıktır. Bu da Kur'an-ı Kerimin mucize olduğunu gösteren delillerden bir tanesidir.

وَعَلَى اللَّهِ قَصْدُ السَّبِيلِ وَمِنْهَا جَائِرٌ وَلَوْ شَاءَ لَهَدَاكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٩﴾

9- Doğru yolu size açıklamak Allaha aittir. Eğri yollar da vardır. Allah dileseydi hepinizi doğru yola sevkederdi.

Ebu Davud bu hadisi rivayet ettikten sonra, bunun mesûh olduğunu, Resulullahın sahabilerinden Abdullah b. Zübeyr, Fadâle b. Ubeyd, Enes b. Mâlik, Esma binti Ebu Bekir, Suveyd b. Ğafle ve Alkame, at eti yediklerini, Kureyşlilerin, Resulullahın döneminde at kestiklerini rivayet etmektedir. İmam Nevevî ise bu hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.

(5) Buhari, K. el-Megazi, bab: 38, K. ez-Zebaih bab: 26 Hadis No: 28 / Müslim K. es-Sayd, bab: 36 Hadis No: 1941 / Ebu Dâvûd, K. el- Et'ıme, bab: 26, Hadis No: 3788-3789

(6) Müslim, K. es-Sayd bab: 38, Hadis No: 1942

* Abdullah b.Abbas, Ali b. Ebi Talha, Katade ve Dehhak bu âyet-i Kerimeyi, mealde verildiği şekilde izah etmişlerdir. Taberi de bu görüşü tercih etmektedir. Bunlara göre âyetin izahı şöyledir: "Doğru yol olan İslamı açıklamak Allaha aittir. Yahudilik, Hıristiyanlık gibi haktan sapan eğri yollar da vardır. Eğer Allah dileyecek olsaydı sizin hepinizin iradenizi elinizden alarak sizi doğru yola sevkederdi. Fakat o böyle yapmadı, sizi, hakkı bâtıldan ayrdetmekte serbest bıraktı. Kim doğru yolu tutarsa kendi menfaatinedir. Kim de doğru yoldan saparsa zararı kendisinedir.

Mücahid ise bu âyet-i Kerimeyi şöyle izah etmiştir: Hak yol, Allaha giden yoldur. O da, Allahın gösterdiği yoldur. Bu hak yoldan sapan bir kısım insanlar vardır. Eğer Allah dileseydi, sizin hepinizi, kendisine ulaştıran hak yola sevkederdi."

İbn-i Kesir, Mücahidin görüşünü tercih etmektedir.

هُوَ الَّذِيٓ أَنزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً لَّكُم مِّنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ ﴿١٠﴾

10- Size semadan su indirine o'dur. Siz ondan içersiniz. Hayvanlarınızı otlattığınız bitkiler de o su ile yetişir.

* Allah teala bundan önceki âyet-i Kerimelerde, çeşitli hayvanları insanlar için yarattığını ve insanları çeşitli bineklerle taşıttığını beyan ettikten sonra bu âyet-i Kerimede de gökten yağmur yağdırdığını, insanların, o yağmurlardan elde edilen sulardan içtiklerini, çeşitli bitkilerin o sularla büyüyüp hayvanlara gıda olduğunu beyan ediyor, bundan sonra gelen âyette ise insanların yiyeceklerinin de gökten inen bu yağmurlar vasıtasıyla meydana geldiğini bildiriyor.

يُنۢبِتُ لَكُم بِهِ ٱلزَّرْعَ وَٱلزَّيْتُونَ وَٱلنَّخِيلَ وَٱلْأَعْنَٰبَ وَمِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ ۗ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١١﴾

11- Allah, semadan inen su ile, ekini, zeytini, hurmayı, üzümleri ve

bütün meyve çeşitlerini yetiştirir. Şüphesiz ki bunda, düşünen bir topluluk için büyük bir ibret vardır.

* Evet, gökten indirilen su ile, insanların, hayvanların, bitkilerin sulanmasında, selim akıl sahibi olan ve düşünen bir toplum için Allahın varlığını ve birliğini gösteren apaçık bir delil vardır.

Bu hususta başka bir âyet-i Kerimede de şöyle buyurulmaktadır: "O şeyler mi hayırlıdır, yoksa gökleri ve yeri yaratan ve sizin için gökten su indiren mi? Ki biz o su ile, birtek ağacını bile bitiremeyeceğiniz nice güzel bahçeler yetiştirdik. Allah ile beraber başka bir ilah mı var? Hayır, fakat onlar, haktan uzaklaşan bir kavimdir.(7)

وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۙ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۚ وَالنُّجُومُ
مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٢﴾

12- Allah, geceyi, gündüzü, güneşi ve ay'ı hizmetinize âmâde kılmıştır. Yıldızlar da Allahın emrine boyun eğmişlerdir. Şüphesiz ki bunda, aklını kullanan bir topluluk için nice ibretler vardır.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede de, yarattığı çeşitli gezegenleri, insanın faydalanmasına tahsis ettiğini, gündüzü rızık temini için, geceyi de istirahat için yarattığını beyan etmekte, yıldızların da kendilerine boyun eğdiklerini açıklamaktadır.

وَمَا ذَرَأَ لَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً
لِّقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣﴾

13- Yeryüzünde yarattığı çeşitli renklerdeki varlıkları da sizin hüzmetinize verdi. Şüphesiz ki bunda, düşünen bir topluluk için büyük bir ibret vardır.

(7) Nem Suresi, âyet: 60

Allah, yeryüzünde yaratmış olduğu çeşitli renklerdeki hayvan, ağaç, meyve ve bitkileri de sizin menfaatinize tahsis etti. O halde bu nimetlere karşı şükredin. Şüphesiz ki bu nimetlerde, düşünüp ibret alan bir toplum için Allahın varlığını ve birliğini gösteren büyük bir delil vardır.

وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا
مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا ۖ وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاخِرَ فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا
مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٤﴾

14- İçinizden taze et yemeniz ve ondan, takındığınız süs eşyasını çıkarmanız için denizi emrinize veren Allahtır. Sen, gemilerin denizi nasıl yararak gittiklerini görürsün. Allah bunu, lütfundan rızık aramanız ve şükretmeniz için böyle yapmıştır.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede de, denizleri insanların hizmetine verdiğini beyan ediyor. Onlar, denizden taze et çıkarıp yiyorlar. İnci, Mercan ve benzeri çeşitli süs eşyaları çıkarıp kullanıyorlar. Denizin üzerinde akıp giden gemilere binerek yolculuk yapıyor ve ağır yüklerini taşıyorlar. Kullara, bütün bunları emirlerine veren rablerine şükretmekten başka ne yaraşır?

وَأَلْقَىٰ فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَأَنْهَارًا وَسُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥﴾
وَعَلَامَاتٍ ۚ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ ﴿١٦﴾

15-16- Allah, yeryüzü sizi sarsmasın diye oraya sabit dağlar yerleştirdi. Orada ırmaklar ve şaşırmadan gidebilmeniz için yollar yarattı. Allah, yeryüzünde insanlara doğru yolu gösterecek işaretler yarattı. İnsanlar, geceleyin de Allahın yarattığı yıldızlarla yollarını bulurlar.

* Allah teala bu âyetlerde de, insanların, üzerinde yaşamış oldukları yeryüzünü, dağları yaratarak istikrara kavuşturduğunu ve orada dağları, taşları, çölleri ve ovaları yarıp geçen ırmaklar akıttığını, dünyanın çeşitli yerlerine

giden yollar var ettiğini, dünyanın çeşitli yerlerini tanıyabilmek için her taraafı ayrı özelliklerde yarattığını, geceleyin karanlık çöküp te yeryüzündeki işaret ve alametlerden istifade edilemediği zamanlarda ise insana, gökte yarattığı yıldızlarla yolunu gösterdiğini beyan ediyor.

أَفَمَن يَخْلُقُ كَمَن لَّا يَخْلُقُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٧﴾

17- Hiç, yaratanla yaratmayan bir olur mu? Düşünmez misiniz?

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, Allahı bırakıp ta âciz varlıklara tapanlara hitaben buyuruyor ki: "Size anlatılan bu kadar kıymetli varlıkları yaratıp size lütufta bulunanla, herhangi bir şeyi yaratmayan âciz varlıklar bir olur mu? Nasıl olur da varlıkları Allaha ortak koşabilirsiniz?

وَإِن تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا ۗ إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٨﴾

18- Allahın nimetlerini saymaya kalksanız sayamazsınız. Şüphesiz ki Allah, çok affeden ve çok merhamet edendir.

* Allahın, yaratıklarına lutfetmiş olduğu nimetler o kadar çoktur ki onları saymaya kalksanız asla sayamazsınız. Vücut sıhhatı, hayatın devamı için lâzım olan hertürlü gıda maddesi ve barınak imkânı, içerisinde yaşanılmakta olan tabiat şartları, su, hava ve benzeri nimetler hepsi Allahın lütfudur. Ve bunları saymakla biritmek mümkün değildir. Kulun, bütün bu nimetlere karşı Allaha şükretmesi gerekirken onlara nankörlük etmesi olacak şey midir?

Allah tealanın bütün bu nimetleri yanında bir de af ve merhamat nimeti vardır ki bu da günahkâr bir kul için tutulan ümit kapısıdır.

وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿١٩﴾

19- Allah, gizlediklerinizi de açığa vurduklarınızı da bilir.

Ey insanlar, size çeşitli nimetleri lütfeden Allah, içinizde saklayıp başkalarından gizlediğiniz şeyleri de bilir. Dillerinizle ve çeşitli âzâlarınızla açığa vurduğunuz söz ve işlerinizi de bilir. O sizlere, yaptıklarınızın karşılığını kıyamet gününde vermek için bütün amellerinizi tesbit ettirmektedir.

وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿٢٠﴾

20- Kâfirlerin, Allahı bırakıp taptıkları varlıkların herhangi birşeyi yaratmaları bir yana, bilakis kendileri yaratılmıştır.

* O kâfir ve müşriklerin, Allahı bırakıp ta taptıkları çeşitli varlık ve eşyalar, herhangi birşey yaratamazlar. Üstelik kendileri Allah tarfından yaratılmışlardır. Hatta bu tapınılan şeylerin bir kısmını, müşrikler kendi elleriyle yapmışlardır. O halde, kendilerine herhangi bir menfaat sağlamaya veya kendilerinden herhangi bir zararı uzaklaştırmaya güçleri yetmeyen bu yaratıklar nasıl ilah olabilirler? Bunları ilah kabul etmek, ahmaklıktan başka nedir?

أَمْوَاتٌ غَيْرُ أَحْيَاءٍ ۖ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٢١﴾

21- O tapılanlar, ölülerdir. Diri değillerdir. Onlar ne zaman dirileceklerini de bilmezler.

* Ayet-i Kerimenin bu mealine göre, müşriklerin tapmış oldukları şeyler, put ve benzeri bir takım cansız varlıklardır.

Bu âyet-i Kerimeyi şu şekilde izah edenler de vardır: O müşriklerin taptıkları şeyler, ölmeye muhkumdurlar. Onlar, devamlı diri kalamazlar. Onlar, kendilerinin veya kendilerine tapanların ne zaman dirileceğini de bilemezler.

Bu izah şekline göre ise müşriklerin taptıkları şeyler, canlı varlıklardır. Her iki izah şekline göre de âyet-i Kerimede müşrikleri kınama vardır.

إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ قُلُوبُهُم مُّنكِرَةٌ وَهُم مُّسْتَكْبِرُونَ ﴿٢٢﴾

22- İlahınız tek bir ilahtır. Bununla beraber, âhirete iman etmeyenlerin kalbleri inkârcı, kendileri kibirlidir.

Gerçekten ibadet edilmeye layık olan ilahınız tek bir ilahtır. Ne var ki öldükten sonra dirilmeye, Allahın orada gerçekleştireceğini vaadettiği cezalandırma veya mükâfaatlandırmaya iman etmeyenlerin kalbleri, Allahın kudretini, büyüklüğünü ve birliğini inkâr etmektedir. Onlar, hakkı kabul ve Allahın birliğini ikrar etmekten kibirlenen kimselerdir.

لَا جَرَمَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ ﴿٢٣﴾

23- Şüphesiz ki Allah, gizledikleri ve açığa vurdukları herşeyi bilir. Muhakkak ki Allah, büyüklük taslayanları sevmez.

Şurası bir gerçektir ki Allah, müşriklerin gizlemiş oldukları kibirlenmeyi de, açığa vurdukları inkâr ve iftiralarını da bilir. Ve Allah, putları bırakıp ta kendisine ibadet etmeyi gururlarına yediremeyenleri sevmez.

وَإِذَا قِيلَ لَهُم مَّاذَا أَنزَلَ رَبُّكُمْ ۙ قَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾

24- Onlara: "Rabbiniz ne indirdi?" diye sorulduğunda, onlar: "Öncekilerin efsanelerini" dediler.

Allaha ortak koşan ve Peygamberlerini yalanlayan o kâfirlere: "Rabbiniz Peygambere ne indirdi?" diye sorulduğunda onlar: "O birşey indirmedi. Bize okunan bu şeyler, öncekilerden nakledilen efsanelerdir." derler.

* Taberi diyor ki: "Müşrikler, Hz.Muhammed (s.a.v.) e giden yolları tutuyor, oralardan geçmek isteyen müminlere: "Onun söyledikleri, geçmiş insanların anlattıkları efsanelerdir." diyorlardı."

Bu hususta başka bir âyet-i Kerimede de şöyle buyurulmaktadır: "Kâfirler: "Bu Kur'an, Muhammedin uydurduğu iftiradan başka birşey değildir. Başka bir topluluk ta kendisine yardım etmiştir." dediler. Böylece haksızlığa ve yalancılığa saptılar." "Kur'an, öncekilerin efsaneleridir. Muhammed onu başkalarına yazdırmış da, sabah akşam kendisine tekrarlanıp okunuyor." dediler." "Ey Muhammed, sen onlara şöyle de: "Onu, göklerde ve yerdeki sırları bilen Allah indirdi. Şüphesiz ki o, çok affeden ve çok merhamet edendir."(8)

لِيَحْمِلُوٓا۟ أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيَٰمَةِ ۙ وَمِنْ أَوْزَارِ الَّذِينَ
يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ أَلَا سَآءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٢٥﴾

25- Böyle demekle kıyamet gününde kendi günahlarının hepsini ve bilgisizce sapıttıkları kimselerin günahlarının da bir kısmını yükleneceklerdir. Dikkat edin, yüklendikleri günah ne kötüdür.

* Ayet,i Celilede, insanları hak yoldan saptıran kimselerin, saptırdıklarının günahlarının bir bölümünü de yüklenecekleri ifade edilmektedir. Bu ifadeden, saptırılanların günahlarının hafifleyeceği anlaşılmamalıdır.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyuruyor:

أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ «مَنْ دَعَا إِلَىٰ هُدًى، كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلُ أُجُورِ مَنْ تَبِعَهُ، لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْئًا. وَمَنْ دَعَا إِلَىٰ ضَلَالَةٍ، كَانَ عَلَيْهِ مِنَ الْإِثْمِ مِثْلُ آثَامِ مَنْ تَبِعَهُ، لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ آثَامِهِمْ شَيْئًا».

"Kim, insanları doğru yola davet ederse, ona, kendisine tabi olacak kimselerin mükâfaatı kadar mükâfaat vardır. Verilen bu mükâfaat, onlardan herhangi birinin mükâfaatını eksiltmeyecektir. Kim de sapıklığa çağırırsa, ona, kendisine uyan kişinin günahı kadar günah vardır. Yüklenilen bu günah da, onlardan herhangi birinin günahını eksiltmeyecektir."(9)

(8) Furkan Suresi, âyet: 5-6
(9) Müslim, K. el-İlm, bab: 16, Hadis No: 2674 / Ebu Dâvûd, K. es-Sünne bab: 6, Hadis No: 4609 / Tirmizi, K. el-İlm, bab: 15, Hadis No: 2674-26-75

قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَأَتَى اللَّهُ بُنْيَانَهُم مِّنَ الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ
عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِن فَوْقِهِمْ وَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾

26- Kendilerinden önceki kâfirler de tuzak kurdular. Fakat Allah, onların binalarını temelinden sarstı. Tavanları başlarına geçti. Azap, beklemedikleri bir yönden kendilerine geldi.

* Müfessirlerin çoğunluğu, âyette ifade edilen "Daha önce tuzak kuran kâfirler" den maksadın "Nemrut" olduğunu söylemişlerdir.

Nemrut, Babil şehrinde büyük bir kule yaptırıp oradan. Hz.İbrahimin, kendisini iman etmeye davet ettiği Allahı görmeye ve ona karşı savaşmaya çıkmıştır. Bunun üzerine Allah teala bir rüzgâr gönderip o kuleyi, kendisini ve halkının başına yıkmıştır.

Bazı müfessirlere göre ise "Daha önce tuzak kuran kâfirlerden maksat, Buhtunnasr'dır. Allah teala bunun yaptığı kuleyi yerle bir etmiş ve kendisinin de helak etmiştir.

Bazı müfessirler de bu âyet-i Kerimenin bir misal olduğunu, Allaha ve göndermiş olduğu Peygamberlere tuzak kuranlara karşı Allahın azabının âniden gelip onları helak ettiğini bildirdiğini söylemektedirler.

ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُخْزِيهِمْ وَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنتُمْ تُشَاقُّونَ فِيهِمْ
قَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ إِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ وَالسُّوءَ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٢٧﴾

27- Sonra kıyamet gününde Allah onları rezil edecek "Uğrunda savaştığınız ortaklarım nerede?" diyecek. İşte o zaman kendilerine ilim verilenler "Şüphesiz bugünün rezilliği ve kötülüğü kâfirlerdir." diyeceklerdir.

Allah, kıyamet günüde, çeşitli hilelere baş vuran müşrikleri, can yakıcı azabıyla rezil edecek ve onları kınayarak "Benim dışımda, taptığınız ilahlarınız nerede?" Siz onlar için bana karşı çıkıyordunuz, niçin onlar gelip sizden azabı uzaklaştırmıyorlar?" diyecektir. Alimler de " Bugünün rezilliği ve kötü azabı,

Allahın varlığını ve birliğini inkâr eden kâfirleredir." diyeceklerdir.

* Allah teala kıyamette kâfirleri çeşitli şekillerde rezil edecektir. Peygamber efendimiz bu hususta bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyuruyor:

عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ اِنَّ الْغَادِرَ يُرْفَعُ لَهُ لِوَاءٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُقَالُ هٰذِهِ غَدْرَةُ فُلَانِ بْنِ فُلَانٍ.

"Kıyamet günüde her hainin arka tarafına, hıyaneti ölçüsünde bir sancak dikilecek ve ona "Bu, falan oğlu falanın ihanetidir." diye söylenecektir."(10)

اَلَّذِيْنَ تَتَوَفّٰىهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمِيْٓ اَنْفُسِهِمْ فَاَلْقَوُا السَّلَمَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُوْٓءٍ بَلٰٓى اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿٢٨﴾

28- Bunlar, Meleklerin, canlarını kâfir olarak aldıkları kimselerdir. Bu kâfirler, âhirette gerçekleri görünce, boyun eğip "Biz, hiçbir günah işlemedik" derler. Hayır işlediniz. Şüphesiz ki Allah, yaptıklarınızı bilendir.

Kıyamet günün rezilliğini ve kötülüğünü hak eden kâfirler, meleklerin, canlarını kâfir olarak aldıkları kimselerdir. Bunlar âhiret azabını bizzat gözleriyle görünce teslim olmak zorunda kalırlar ve kendi yaptıklarını yalanlayarak ve kurtulacaklarını ümit ederek "Biz hiçbir günah işlemedik" derler. Allah ise onları yalanlayacak ve şöyle diyecektir: "Hayır, işlediniz. Şüphesiz ki Allah, yaptıklarınızı çok iyi bilendir.

فَادْخُلُوْٓا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ فَلَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِيْنَ ﴿٢٩﴾

29- Orada ebedi kalmak üzere cehennemin kapılarından girin. Büyüklük taslayanların yeri ne kötüdür.

Cehennemden daha kötü bir yer olabilir mi? Zira oraya girenin ne azabı hafifler ne de ölüp kurtulabilir.

(10) Buhari, K. el-Edeb, bab: 99 / Müslim K. el-Cihad, bab: 9-10-12, Hadis No: 1735-173

* Bu hususta başka bir âyette de şöyle buyuruluyor: "İnkâr edenlere ise, cehennemin ateşi vardır. Onların ölümlerine hükmedilmez ki, ölsünler. Onlardan cehennem azabı da hafifletilmez. Biz, her kâfiri işte böyle cezalandırırız."(11)

وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَا أَنزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا خَيْرًا ۗ لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَٰذِهِ
الدُّنْيَا حَسَنَةٌ ۚ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ ۚ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ ﴿٣٠﴾
جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ ۚ
كَذَٰلِكَ يَجْزِي اللَّهُ الْمُتَّقِينَ ﴿٣١﴾
الَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ طَيِّبِينَ ۙ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمُ ۙ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ
بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٢﴾

30-31-32- Allahtan korkanlar ise "Rabbiniz ne indirdi?" denildiğinde "Hayır indirdi" derler. İyilik edenlere bu dünyada iyilik vardır. Ahiret yurdu ise daha hayırlıdır. Allahtan korkanların yurdu ne güzeldir. O yurt, altından ırmaklar akan, ebedi kalacakları "Adn" cennetleridir. Orada, Allahtan korkanlara, diledikleri nimetler vardır. Allah kendisinden korkanları işte böyle mükâfaatlandırır. Bunlar, meleklerin, canlarını mümin olarak aldıkları salih kimselerdir. Melekler onlara "Selam olsun size, dünyada yaptıklarınızın karşılığı olarak cennete girin." derler.

* Allah teala, bundan önceki âyetlerde, Peygamberlerine göndermiş olduğu âyetleri "Efsane" olarak vasıflandıranların nasıl can vereceklerini ve derecelerine göre cehennemin çeşitli yerlerine konulacaklarını beyan ettikten sonra bu âyetlerde de, Allahtan korkan takva sahiplerini zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır: "Allahtan korkanlara: "Rabbiniz Peygamberine ne indirdi?" diye sorulunca onlar da "Hayırlı şeyler indirdi." derler. Allaha itaat ederek iyilikte bulunanlara, iyiliklerinin karşılığı olarak, bu dünyadayken ikram vardır. Ahiret yurdu ise dünyadan daha hayırlıdır. Bu itibarla onların ikramları daha büyüktür. Allahın emirlerini yerine getirip, yasaklarından kaçınarak ona itaat eden takva sahiplerinin yurdu olan âhiret ne güzel bir yurttur.

(11) Fâtır Suresi, âyet: 36

O yurt, altından ırmaklar akan "Adn" cennetleridir. Takva sahipleri o cennetlere gireceklerdir. Orada, kendileri için arzuladıkları ve zevk aldıkları herşey vardır. Allah, takva sahiplerine dünyada ikramda bulunduğu gibi âhirette de öyle mükâfaatlandırcaktır. Bu takva sahipleri iman ile kendilerini arındırmış oldukları halde Meleklerin, canlarını aldığı kimselerdir. Melekler onları, canlarını alırken "Selam olsun size, dünyada yaptığınız amellerin karşılığı olarak cennete girin." diyerek müjdeleyeceklerdir.

هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّآ أَن تَأْتِيَهُمُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ أَوْ يَأْتِىَ أَمْرُ رَبِّكَ ۚ كَذَٰلِكَ
فَعَلَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ وَمَا ظَلَمَهُمُ ٱللَّهُ وَلَٰكِن كَانُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ
يَظْلِمُونَ ﴿٣٣﴾
فَأَصَٰبَهُمْ سَيِّـَٔاتُ مَا عَمِلُوا۟ وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا۟ بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٣٤﴾

33-34- Müşrikler ise, Meleklerin gelip canlarını almasından veya rabbinin azabının gelmesinden başka birşey mi beklerler? Bunlardan önceki kâfirler de böyle yapmışlardı. Allah, onlara zulmetmemişti, fakat onlar kendi kendilerine zulmetmişlerdi. Onları, yaptıkları kötülüklerin cezası yakaladı.

* Allah teala bu âyet-i Kerimelerde de, bâtılda ısrar eden ve dünya hayatına aldanıp böbürlenen müşrikleri tehdit ederek buyuruyor ki: "Bu müşrikler, Meleklerin gelip canlarını almasından veya kıyamt gününde, Allahın, kendilerini mahşerde toplayıp cehenneme koyacağı emrinin gelmesinden başka neyi beklemiş olabilirler ki? Onlardan önce gelen kâfirler de onlar gibiydi. Sonunda Melekler onların canlarını aldı. Şimdi ise cehenneme gitmeyi beklemektedirler. Allah onlara asla zulmetmedi. Bilakis onlar, rablerini inkâr ederek cehennem azabını hak ettiler ve kendi kendilerine zulmetmiş oldular. Onları, işledikleri kötülüklerin cezası yakalayıverdi ve dünyadayken alaya aldıkları azap, kendilerini çepeçevre kuşatmış oldu.

وَقَالَ ٱلَّذِينَ أَشْرَكُوا۟ لَوْ شَآءَ ٱللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِن دُونِهِۦ مِن شَىْءٍ نَّحْنُ وَلَآ ءَابَآؤُنَا

وَلَا حَرَّمْنَا مِن دُونِهِ مِن شَيْءٍ كَذَٰلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ
إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٣٥﴾

35- Allaha ortak koşanlar: "Eğer Allah dileseydi ne biz ne de atalarımız, ondan başka hiçbirşeye ibadet etmezdik. Yine onun helal kıldığını haram saymazdık." derler. Bunlardan önceki kâfirler de böyle yapmışlardı. Peygamberlere düşen, ancak apaçık tebliğdir.

Putları ve benzeri şeyleri Allaha ortak koşanlar, kendilerini tatmin etmek için şöyle dediler: "Eğer Allah dilemiş olsaydı biz, onun dışında, put ve benzeri herhangi bir şeye tapmış olmazdık. Ve onun emri olmadan bazı şeyleri kendimize haram kılmazdık. Allah, bizlerin de atalarımızın da böyle yapmamıza razı oldu. Eğer o razı olmasaydı, ya bizleri cezalandırarak bunlardan vaz geçirirdi veya bizi de doğru olan yola sevkederdi."

* Allah teala, böyle diyen müşriklere cevaben buyuruyor ki: "Bunlardan önce gelen müşrikler de Peygamberleri yalanlamada ve sapık atalarının yolunu takibetmekte aynı tavırları takınmışlardı. Peygamberlere düşen, apaçık tebliğden başka birşey değildir.

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ
فَمِنْهُم مَّنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُم مَّنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ فَسِيرُوا فِي
الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٦﴾

36- Şüphesiz ki her ümmete: "Yalnız Allaha ibadet edin, tağutlardan kaçının" diyen bir Peygamber gönderdik. İçlerinden bir kısmını Allah doğru yola sevketti. Diğer bir kısmı ise sapıklığı haketti. Ey insanlar, yeryüzünde dolaşın, Peygamberlerini yalanlayanların sonunun ne olduğuna bir bakın.

Şüphesiz ki geçmiş her ümmete: "Yalnızca Allah ibadet edin, tağutlardan uzak durun." diye tebliğde bulunan bir Peygamber gönderdik. Bu ümmetlerden

bir kısmını, Allah, doğru yoluna sevketti. Onlar, iman edip kurtuluşa erdiler. Diğer bir kısmı ise inkârda bulundu, Peygamberleri yalanladı, sapıklığı hak etti ve helak oldu. Peygamberlerini yalanlayanların âkıbetinin ne olduğuna bir bakın ve onlardan ibret alın. Siz de onlar gibi olmayın.

إِن تَحْرِصْ عَلَىٰ هُدَىٰهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَن يُضِلُّ وَمَا لَهُم مِّن نَّاصِرِينَ ﴿٣٧﴾

37- Ey Peygamber, onların, doğru yola gitmesini ne kadar istesen de, Allah, saptırdığını zorla doğru yola sevketmez. Onların yardımcıları da yoktur.

Ey Muhammed, sen, bu müşriklerin iman etmeleri için ne kadar gayret göstersen de bunlar iman etmezler. Zira Allah, saptırdığı kimseyi hidayete erdirmez. Onların, Allahtan başka herhangi bir yardımcıları da yoktur. Bu itibarla sen kendini yorma.

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللَّهُ مَن يَمُوتُ ۚ بَلَىٰ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾

38- Kâfirler: "Allah, öleni tekrar diriltmeyecek" diye en büyük yeminleriyle Allaha yemin ettiler. Hayır, bu, Allahın gerçekten bir vaadidir. Ne var ki insanların çoğu bunu bilmezler.

Allaha ortak koşanlar, öldükten sonra dirilmeyi ve insanların, dünyada yaptıklarından hesaba çekileceklerini inkâr ettiler. Ve bu inkarlarını: "Allah, ölüleri diriltmeyecek." diye yemin ederek pekiştirdiler.

* Allah teala ise bunları yalanlayarak "Hayır, Allahın, ölenleri tekrar diriltmesi, mutlaka gerçekleşecek olan bir vaaddir. Fakat insanların çoğu, Peygamberlerini dinlemedikleri için bu vaadin hak olduğunu, Allahın, kendilerini, öldükten sonra dirilteceğini bilmezler." buyurmuştur.

لِيُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي يَخْتَلِفُونَ فِيهِ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ كَانُوا

كَٰذِبِينَ ﴿٣٩﴾

39- Allah, ihtilaf ettikleri şeyin gerçek yüzünü onlara göstersin, kâfirler de yalancı olduklarını bilsinler diye, ölenleri tekrar diriltecektir.

Allah, ölenleri tekrar diriltecektir ki insanların ihtilaf ettikleri tekrar dirilmenin gerçek olduğunu onlara göstersin ve kâfirler de yeminlerinde yalancı olduklarını bilmiş olsunlar.

* Bu yalancı kâfirler, âhirette, cehennem zebanileri tarafından ateşe çağırılacaklardır: "O gün onlar, cehennem ateşine sürülüp itileceklerdir. O gün onlara şöyle denecektir: "Dünyada yalanladığınız cehennem ateşi işte budur." "Bu bir sihir midir yoksa hâlâ görmüyor musunuz?" "Girin cehenneme. Sabredin veya sabretmeyin. Sizin için değişen birşey olmayacaktır. Siz, sadece yaptıklarınızın cezasını göreceksiniz."(12)

إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَىْءٍ إِذَآ أَرَدْنَٰهُ أَن نَّقُولَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ﴿٤٠﴾

40-Biz, herhangi bir şeyin var olmasını dilediğimizde ona sözümüz sadece "Ol" dememizdir. O da hemen oluverir.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, dilediği herşeye gücünün yettiğini, vaadettiği şeyleri yerine getirme hususunda hiçbir şeyin onu âciz bırakamayacağını, herhangibir şeyi var etmek istediğinde ona sadece "ol" demesinin yeterli olduğunu beyan etmekte ve kâfirlerin "Allah ölenleri nasıl diriltecek?" düşüncelerinin bâtıl olduğunu ortaya koymaktadır.

Başka bir âyet-i Kerimede de, insanları yaratma ve öldükten sonra onları tekrar diriltmenin, Allah teala için çok kolay bir şey olduğu beyan edilerek buyuruluyor ki: "Sizin yaratılmanız da tekrar diriltilmeniz de, bir tek kişininki gibidir. Şüphesiz ki Allah, her şeyi çok işi işitendir, çok iyi görendir."(13) Diğer bir âyette de şöyle buyuruluyor: "Bizim emrimiz sadece bir defadır ve göz kırpması gibidir."(14)

(12) Tûr Suresi, âyet: 13-16
(13) Lokman Suresi, âyet: 28
(14) Kamer Suresi, Hayet: 50

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا
حَسَنَةً وَلَأَجْرُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

41-Zulme uğradıktan sonra, Allahın rızası için hicret eden müminleri, dünyada güzel bir yere yerleştireceğiz. Ahiretin mükâfaatı ise daha büyüktür. Bir bilseler.

* Müfessirler, âyette zikredilen "Hicret eden müminlerin kimler olduğu hususunda çeşitli açıklamalar yapmışlardır.

Bazılarına göre bunlar, Hz. Osman ve Cafer b. Ebi Talibin de içlerinde bulundukları, Mekkeden Habeşistana hicret eden, daha sonra ise dönüp Mediye yerleşen Müslümanlardır.

Bazılarına göre ise bu âyet-i Kerime, Süheyl oğlu Ebu Cendel hakkında nâzil olmuştur. Ebu Cehdel Mekkede Müslüman olmuş, Medineye hiccret etmemesi için babası tarafından hapsedilmiş ve çeşitli işkencelere maruz kalmıştır. Resulullah (s.a.v.) Umre yapmak için Hudeybiyeye kadar gittiğinde Ebu Cendel hapsedildiği yerden kaçmayı başarmış ve yakalanmamak için normal yolları kullanmayıp dağlardan giderek, Resulullah (s.a.v.) ile Ebu Cendelin babası Süheyl arasında tam Hudeybiye musalahası yapılırken Müslümanlara katılmıştır. Fakat musalaha yapan babası, oğlu Ebu Cendelin kendisine iade edilmemesi halinde musalahayı bozacağını söylemiş, bunun üzerine Müslümanlar Ebu Cendeli babasına iade etmek zoranda kalmışlardır. Ebu Cendel bu sefer de babasının elinden kaçıp, Mekke ile Medine arasında bir yerde yaşayan Ebu Basîr ve arkadaşlarına katılmış ve orada Mekkelilerin ticaret kervanlarına baskınlar düzenlemeye başlamışlardır. Böylece Mekkeliler, Hudeybiye musalahasının "Müşrikler tarafında bulunduğu halde Müslüman olarak Medineye gidenlerin müşriklere geri iade edilmelerini" hükme bağlayan maddesinin Resulullah tarafından iptal edilmesini istemişler ve artık ondan sonra Müslüman olarak Medineye gitmek isteyenler, serbestçe gidebilmişlerdir. İşte âyet-i Kerimede zikredilen müminler bunlardır.

الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٤٢﴾

42- Bunlar, sabredenler ve yalnız rablerin güvenenlerdir.

Kendilerini dünyada güzel yerlere yerleştireceğimiz ve âhirette de büyük mükâfaat vereceğimiz bu insanlar, hak yolda çektikleri çeşitli çile ve sıkıntılara karşı sabredenler ve bütün işlerinde bize güvenenlerdir.

وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوحِيٓ إِلَيْهِمْ فَسْـَٔلُوٓا۟ أَهْلَ ٱلذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٤٣﴾

43- Ey Peygamber, biz senden önce de ancak kendilerine vahyettiğimiz erkekleri Peygamber olarak gönderdik. Eğer bilmiyorsanız kitap ehline sorun.

* Dehhak, Abdullah b. Abbastan şöyle rivayet etmektedir: "Allah teala, Muhammed (s.a.v.) i Peygamber olarak gönderince onu kabul etmeyenler: "Allah, bir insanı Peygamber gönderecek dereceye düşmez, o bundan münezzehtir." dediler. Bunun üzerine Allah teala bu ve benzeri âyet-i Kerimeleri indirdi.

Ayet-i Kerimede "Kitap ehli" diye tercüme edilen "Ehl-i Zikr" ifadesinden neyin kastedildiği hususunda müfessirler değişik görüşler ileri sürmüşlerdir.

Mücahid, A'meş, İbn-i Abbas, "Ehl-i Zikr" den maksadın, daha önce kendilerine kitap verilen ümmetler olduğunu söylemişlerdir. Meal bu görüşe göre hazırlanmıştır. Bu görüşe göre âyetin izahı şöyledir: "Ey Muhammed, senin bir beşer olarak Peygamber olamayacağını iddia eden müşriklere de ki: "Benden önce gönderilen bütün Peygamberler de ancak kendilerine vahyedilen bir kısım erkeklerdi. Şayet bu hususta bana inanmıyorsanız daha önce kendilerine kitap verilen ümmetlere sorun. Onlara gönderilen Peygamberler de benim gibi erkek kişiler miydi yoksa Melekler miydi?"

Diğer bir kısım müfessirler ise, âyetteki "Ehl-i Zikr" den maksadın, Kur'an ehli kimseler olduklarını söylemişler, buna delil olarak ta, Kur'an-ı Kerimin başka yerlerinde "zzzikir" kelimesinin "Kur'an" mânâsına geldiğini gösteren misalleri vermişlerdir. Bu görüşe göre de âyetin izahı şöyledir: "Ey müşrikler, daha önce gönderilen Peygamberlerin de bir kısım erkek kişiler olduklarını bilmiyorsanız, Kur'ana iman eden Kur'an ehline sorunuz. Kendi mantığınızla karar vermeyiniz."

Ebu Cafer el-Bâkır ise: Buradaki "Ehl-i Zikr" den maksat biziz. Yani, ümmet-i Muhammeddir." demiştir.

Bununla beraber, âyet-i Kerimenin mânâsı geneldir. Bu sebeple "Ehl-i Zikr"i belli bir takım insanlara sıfat yapmaktansa, genel anlamda bırakıp "İşi bilenler" şeklinde izah etmenin daha uygun olacağı söylenebilir. Ancak âyetin baş tarafı "Ehl-i Zikr" den maksadın, "Ehl-i Kitap" olduğu görüşüne daha yakındır.

بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ ۗ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ
يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٤﴾

44- Onları mucizelerle ve kitaplarla gönderdikten sonra da Kur'anı indirdik ki, insanlara gönderilenleri kendilerine açıklayasın. Ve onlar da düşünsünler.

* Allah teala bundan önceki âyette, insanlara, kendi cinslerinden olan erkek kişileri Peygamber gönderdiğini beyan etmiş, bu âyet-i Kerimede de, gönderdiği peygamberleri mucizelerle ve kitaplar vererek gönderdiğini, bu itibarla selim akıl sahibi olanların, düşünerek, Peygamber olanları Peygamber olmayanlardan ayırdedebileceklerini açıklamıştır ki, "İnsandan Peygamber olmaz" iddiasında bulunanlar, sapıklıklarından vaz geçip hakka teslim olsunlar.

أَفَأَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ يَخْسِفَ اللَّهُ بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ
حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٤٥﴾
أَوْ يَأْخُذَهُمْ فِي تَقَلُّبِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٤٦﴾
أَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلَىٰ تَخَوُّفٍ ۖ فَإِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٤٧﴾

45-46-47- Kötülük tuzakları kuranlar, Allahın, kendilerini yere batırmayacağından veya bilmedikleri bir yerden azabın kendilerine

gelmeyeceğinden emin midirler? Veya gezip dolaşırken o azabın, kendilerini yakalamayacağından emin midirler? Çünkü onlar, Allahı âciz bırakamazlar. Yahut, korkulu hallerindeyken azabın, kendilerini yakalamayacağından emin midirler? Şüphesiz rabbiniz çok şefkatlidir, çok merhametlidir.

Müminlere ve Kur'ana karşı çeşitli tuzaklar kuran kâfirler, inkârları yüzünden, Allahın, kendilerini yerin dibine geçirmesinden veya bilmedikleri bir yerden, azabın kendilerini yakalamasından yahut, gezip dolaşırlarken azabın kendilerine gelmeyeceğinden emin midirler? Zira onlar, Allahı âciz bırakamazlar. Yahut da düşmanlarının, kendilerine musallat olmasından, can ve mallarının her gün eksilmesinden dolayı korku içinde yaşarlarken, Allahın azabının, kendilerini yakalamayacağından emin midirler? Şüphesiz ki, rabbiniz, yarattıklarına karşı çok şefkatli ve çok merhametlidir. Bu sebeple kâfirleri, yaptıklarından dolayı hemen cezalandırmaz. İnkârlarından vaz geçmeleri için onlara mühlet verir. İşte bu hal onları şımartmamalıdır.

* Evet, Allah tealanın, kâfir ve isyankârları ne zaman cezalandıracağını, âciz kullar bilemez. Bu ceza gece de gelebilir gündüz de. Yere geçirme şeklinde de olabilir, yer üstünde de helak edebilir, denizde de.

Bu hususta Allah teala şöyle buyuruyor: "O memleketler halkı, azabımızın onlara uyurlarken gece gelmeyeceğinden emin midirler?" "Ve yine o memleketler halkı, azabımızın kendilerine, kuşluk vakti eğlenirken gelmeyeceğinden emin midirler?" "Yoksa onlar, Allahın, kendilerini ansızın yakalayı vermesinden emin mi oldular? Allahın, ansızın yakalamasından, ancak hüsrana uğrayan bir topluluk emin olur."(15) "Sizi karada yerin dibine batırmayacağından veya başınıza taş yağdırmayacağından emin misiniz? Sonra kendinize bir yardımcı da bulamazsınız." "Yoksa, tekrar sizi denize döndürerek üzerinize kasırgalar göndermeyeceğinden, inkârınız sebebiyle sizleri boğmasından emin misiniz? Sonra bizden yaptıklarımızın hesabını soracak birisini de bulamazsınız."(16)

Ancak Allah teala, kullarının işlemiş oldukları günahların cezalarını derhal vermeyip o cezayı belli bir zamana kadar erteler. Fakat bir de yakalayınca artık ondan kimse kurtulamaz.

Bu hususta Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyuruyor:

(15) Araf Suresi, âyet: 97-99
(16) İsra Suresi, Hayet: 68-69

قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ اِنَّ اللهَ لَيُمْلِي لِلظَّالِمِ حَتَّى اِذَا اَخَذَهُ لَمْ يُفْلِتْهُ.

"Şüphesiz ki Allah, zalime mühlet verir. Onu bir de yakalayınca, zalim kendisini ondan asla kurtaramaz."(17)

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَىٰ مَا خَلَقَ اللَّهُ مِن شَيْءٍ يَتَفَيَّأُ ظِلَالُهُ عَنِ الْيَمِينِ وَالشَّمَائِلِ سُجَّدًا لِّلَّهِ وَهُمْ دَاخِرُونَ ﴿٤٨﴾

48- Onlar, Allahın yarattığı herhangi bir şeyin gölgesinin, Allaha boyun eğip secde ederek sağa sola vurmasını görmezler mi?

* Allah teala, bu âyet-i Kerimede bizlere yüceliğini bildirmekte, canlı cansız her türlü varlığın kendisine boyun eğdiğini, bütün eşyanın, güneşe göre gölgesinin değişmesinin, Allaha boyun eğme hikmetine göre meydana geldiğini, bu hallerin boşu boşuna meydana gelmediğini beyan etmektedir.

وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مِن دَابَّةٍ وَالْمَلَائِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٩﴾

يَخَافُونَ رَبَّهُم مِّن فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٥٠﴾

49-50- Göklerde ve yeryüzünde bulunan canlılar ve melekler, Allaha secde ederler. Melekler asla kibirlenmezler. Üstlerinde kadir olan rablerinden devamlı korkarlar ve kendilerine emrolunanı yaparlar.

* Allah teala bunlardan önceki âyet-i Kerimede eşyanın Allaha boyun eğdiğini beyan etmekte bu âyetlerde ise bütün canlıların ve Meleklerin,

(17) İsra Suresi, K. Tefsir el- Kur'an, sure: 11, bab: 5 / Müslim, K. el-Birr bab: 62, Hadis No: 2583

kendisine secde ettiklerini açıklamaktadır. Ayrıca meleklerin sıfatlarını beyan etmekte, bunların, rablerinden korktuklarını ve kendilerine emredilenleri yaptıklarını açıklamaktadır.

Evet, herşey, ister istemez Allaha boyun eğmek ve ona secde etmek zorundadır. Buhu şeklen yapmasa da mânen yapmaktadır. Zira bütün varlıklar, hayatlarını devam ettirebilmek için yüce mevlanın kendilerine verdiği nimetlerden istifade etmek zorundadırlar. Bu sebeple kendilerine nimet veren Allaha boyun eğmek zorundadırlar.

Bu hususta diğer âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır: "Allahın dininden başkasını mı arıyorlar? Oysa göklerde ve yerde ne varsa, hepsi ister istemez ona teslim olmuştur. Ve yine ona döneceklerdir."(18) "Göklerde ve yerde olanlar ister istemez Allaha secde ederler. Gölgeleri de sabah akşam Allaha boyun eğer."(19)

وَقَالَ اللَّهُ لَا تَتَّخِذُوا إِلَٰهَيْنِ اثْنَيْنِ ۖ إِنَّمَا هُوَ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۖ فَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ ﴿٥١﴾

51- Allah: "İki ilah edinmeyin. Şüphesiz ki o, tek bir ilahtır. Ancak benden korkun." dedi.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, herhangi bir varlığı kendisine ortak koşanlara ihtarda bulunarak buyuruyor ki: "İki ilah edinmeyin. İlah, ancak tek bir tanedir. O da ben'im. Benden başkasına kulluk etmek hususunda benden korkun, başka varlıklardan korkmayın.

وَلَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَهُ الدِّينُ وَاصِبًا ۚ أَفَغَيْرَ اللَّهِ تَتَّقُونَ ﴿٥٢﴾

52- Göklerde ve yerde olan herşey, yalnız onundur. Devamlı itaat ona'dır. O halde, Allahtan başkasından mı korkarsınız?

* Allah teala, bir takım yaratıkları kendisine ortak koşan müşrikleri uyararak, hiçbir şeyin, kenidisinin ortağı olmayacağını, zira göklerde ve yerde ne varsa hepsini yaratanın, onları rızıklandıranın, onlara hayat veren ve

(18) Âl-i İmran Suresi, âyet: 83
(19) Ra'd Suresi, âyet: 15

öldürenin, sadece kendisi olduğunu, devamlı itaatin de sadece kendisine yapılacağını beyan ediyor, kendisinden başka hiçbir varlıktan korkulmaması gerektiğini açıklıyor.

وَمَا بِكُم مِّن نِّعْمَةٍ فَمِنَ اللَّهِ ثُمَّ إِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَإِلَيْهِ تَجْأَرُونَ ﴿٥٣﴾

53- Size ulaşan bütün nimetler, Allahtandır. Sonra bir zarara uğradığınızda yalnız ona yalvarırsınız.

* Aciz olan insan, çaresiz kaldığında, yaratılışı icabı, kendisini yoktan var eden Allahtan başkasına sığınamaz. Ne varki kendisine sığındığı yüce mevla onu selamete ulaştırınca yeniden şımarır ve kendisine her türlü nimeti veren Allaha itaat etmeyi unutur.

ثُمَّ إِذَا كَشَفَ الضُّرَّ عَنكُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِّنكُم بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾

لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ ۚ فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾

54-55- Sonra da Allah, duanızı kabul edip, sıkıntınızı giderdiğinde, içinizden bir zümre, hemen rablerine ortak koşmaya kalkışır. Böylece onlara verdiğimiz nimetlere karşı nankörlük etmiş olur. Zevkle yaşayın bakalım, yakında bileceksiniz.

* Evet, insanoğlu nankördür. Kendisine verilen sayısız nimetlere karşı rabbine şükredeceği yerde, o nimetleri Allaha isyan etme yolunda kullanır. Bunu yapan insanoğlu iyi bilmelidir ki, bunun hesabını birgün mutlaka verecektir.

* Allah teala bu konuda dikkatleri çekerek: "Eceliniz gelip çatıncaya kadar zevkle yaşayın bakalım. Yakında rabbinize döndürüleceksiniz ve yaptıklarınızdan hesaba çekileceksiniz" buyurmaktadır.

وَيَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَصِيبًا مِّمَّا رَزَقْنَاهُمْ ۗ تَاللَّهِ لَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنتُمْ

تَفْتَرُونَ ﴿٥٦﴾

56- Müşrikler, ne olduğunu bilmedikleri şeylere, kendilerine verdiğimiz rızıktan pay ayırırlar. Allaha yemin olsun ki, uydurduğunuz yalanlardan hesaba çekileceksiniz.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede müşriklerin, çirkin işlerini beyan ediyor. Müşrikler, Allahın kendilerine vermiş olduğu nimetlerin bir kısmını Allaha diğer bir kısmını da tapmış oldukları putlara ayırıyorlardı.

Allah teala, müşriklerin bu çirkin âdetlerini başka bir âyet-i Kerimede şöyle beyan ediyor: "Allahın yarattığı ekin ve hayvanlarda ona pay ayırdılar. Ve kendi iddialarına göre: "Bu Allahındır. Şu da ortak koştuklarımızındır." dediler. Ortakları için ayırdıkları Allah için verilmezdi. Fakat Allah için ayırdıkları ortakları için verilirdi. Bu hükümleri ne kötüydü."(20)

وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ ﴿٥٧﴾

57- Onlar, Allaha kızlar isnad ederler. Allah bundan münezzehtir. Kendilerine ise sevdiklerini (Erkek çocuklarını) isnad ederler.

* Müşriklerin çirkin amellerinden biri de, Allahın kızları olduğu iddiasında bulunmalarıdır. Şüphesiz ki Allah, bundan uzaktır. Zira her şeyin yaratıcısı olan Allahın, evlat edinmeye ihtiyacı yoktur.

Bu müşrikler, kendilerinin kız çocukları doğduğunda bunlardan utanırlar. Hal böyleyken, Allahın kızları bulunduğu iddiasında bulunurlar. Yani nefret ettikleri şeyi Allaha nisbet ederler. Diğer yandan erkek çocukları doğduğunda ise sevinirler ve bunların, kendilerine ait olduğunu söylerler. Bundan daha büyük ahmaklık olur mu?

وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِالْأُنْثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٥٨﴾

(20) En'am Suresi, âyet: 136

يَتَوَارَىٰ مِنَ الْقَوْمِ مِن سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ ۚ أَيُمْسِكُهُ عَلَىٰ هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ ۗ أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٥٩﴾

58-59- Onlardan biri, kız çocuğu ile müjdelendiği zaman, içi öfkeyle dolar. Yüzü simsiyah kesilir. Kız çocuğunun, kendisine müjdelenmesinden utanarak insanlardan gizlenmeye çalışır ve şöyle düşünür "Kız çocuğunu zillet ve ar pahasına korusun mu yoksa diri diri toprağa gömüp öldürsün mü?" Dikkat edin, verdikleri hüküm ne kötüdür.

* Cahiliye döneminde, bir kimsenin kız çocuğu doğunca ondan utanç duyar ve insanlardan uzaklaşma ihtiyacını hissederdi. Bunlardan bazıları da bu kız çocuklarını diri diri toprağa gömerek öldürürlerdi. Bunu yapmalarının sebebi, kızlarının kaçırılarak onlara tecavüz edilmesinden korkmaları yahut da nüfuslarının çoğalarak fakirleşmelerinden endişe etmeleriydi. İşte bu âyet-i Kerime, müşriklerin bu çirkin âdetlerini belirtmekte ve verdikleri bu hükmün ne kadar fena bir şey olduğuna dikkatleri çekmektedir.

Allah teala diğer âyetlerde de, kız çocuklarını diri diri toprağa gömenlerin, kıyamet gününde hesaba çekileceklerini beyan ederek buyuruyor ki: "Diri diri toprağa gömülen kız çocuğunun, hangi suçla öldürüldüğü sorulduğu zaman."(21)

لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِ ۖ وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦٠﴾

60- Kötü sıfatlar, âhirete iman etmeyenlerindir. En yüce sıfatlar ise Allahındır. O, herşeye galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir.

Kız çocuklarını hor görmek, onları diri diri toprağa gömmek ve sadece oğlan çocuklarıyla iftihar etmek gibi kötü sıfatlar, âhirete iman etmeyen müşriklere aittir. En yüce sıfatlar ise Allahındır. Allah, müşriklerin, kendisine isnad ettikleri sıfatlardan uzaktır. Allah, herşeye galiptir, yaptıklarında hüküm ve hikmet sahibidir.

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِم مَّا تَرَكَ عَلَيْهَا مِن دَابَّةٍ وَلَٰكِن يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۖ فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٦١﴾

(21) Tekvir Suresi, âyet: 8-9

61- Eğer Allah, insanları, zulümleri yüzünden hemen cezalandırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat Allah onları belli bir vakte kadar erteler. Vadeleri geldiğinde, onu ne bir an erteleyebilirler ne de bir an öne alabilirler.

* Şayet Allah, insanlardan günah işleyenleri, bu günah ve zulümlerinden dolayı hemen cezalandıracak olsaydı, yeryüzünde hareket eden hiçbir canlı varlık bırakmazdı. Nitekim Nuh tufanında, geminin dışında kalanlardan hiçbir kimse sağ kalmadı. Dilerse aynen o şekilde hiçbir canlı varlığı sağ bırakmaksızın herkesi yok edebilir. Fakat Allah teala, daha önce koymuş olduğu bir kanun gereği olarak onları cezalandırmayı belli bir vakte kadar erteler. Bu vade, kıyametin gelmesi veya onların ölmesi ân'ıdır. Zira kâfirler, kabirlerindeyken azapları başlar.

Onlara, yok olma vakitleri gelip çatınca onu ne bir an erteleyebilirler ne de öne alabilirler.

وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُ أَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ أَنَّ لَهُمُ الْحُسْنَىٰ لَا جَرَمَ
أَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَأَنَّهُمْ مُفْرَطُونَ ﴿٦٢﴾

62- Müşrikler, Allaha, hoşlanmadıkları şeyleri nisbet ederler. Dilleri, güzel şeylerin kendilerine ait olduğunu, yalan yere durmadan söyler. Doğru, kendilerine ateş vardır. Onlar oraya, herkesten önce gireceklerdir.

Müşrikler, sevmedikleri kız çocukları gibi şeyleri Allaha isnad ederler. Onların dilleri, erkek evlat ve cennet gibi güzel şeylerin ise kendilerine ait olduğunu, yalan olarak söyler. Şüphesiz ki bu iftiracılara, âhirette cennet değil, cehennem ateşi vardır. Onlar o ateşe herkesten önce sürülecekler. Orada devamlı olarak kalacaklar ve cehennemin en derin yerlerine atılacaklardır.

* Kâfirler, bir yandan, kendilerini cehenneme sokacak amelleri işlerlerken, diğer taraftan uydurdukları bir kısım kuruntularıyla hem kendilerini teselli ederler, hem de çevrelerinde bulunanları ikna etmeye çalışırlar ve "Ahiret hayatı gerçek olsa bile orada da en güzel hayat bizimdir." derler. Allah teala, onların bu kuruntularının bâtıl olduğunu beyan ederek, onlara güzel bir hayat olmadığını, aksine, kendileri için cehennem ateşi olduğunu bilildiriyor ve onları uyarıyor.

تَاللَّهِ لَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَهُوَ وَلِيُّهُمُ
الْيَوْمَ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾

63- Allaha yemin olsun ki, senden önceki ümmetlere de Peygamberler göndermiştik. Şeytan onlara, yaptıklarını hoş göstermişti. Bugün onların dostu şeytandır. Ahirette onlara can yakıcı bir azap vardır.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, Resulullah (s.a.v.)'i, kendisini yalanlayanlara karşı teselli etmekte, geçmiş ümmetlere gönderilen Peygamberlerin de, ümmetleri tarafından yalanlandıklarını ve o ümmetlerin, kötü amellerini kendilerine süslü gösteren Şeytana uyduklarını beyan etmekte, dünya da Şeytanı dost edinenlere âhirette can yakıcı bir azap olduğunu bildirmektedir.

وَمَا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ إِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ ۙ وَهُدًى
وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٦٤﴾

64- Biz, Kur'anı sana, ancak insanların ihtilaf ettikleri hususların gerçeğini açıklaman için ve iman eden millete hidayet rehberi ve rahmet kaynağı olsun diye indirdik.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, Kur'anı indirmesinin iki sebebini beyan ediyor. Bunlardan biri, insanların ihtilaf ettikleri zor meselelerin gerçek yüzünün açıklanmasıdır. Bunlar da, Allah tealanın çeşitli sıfatları, öldükten sonra dirilme, cennet ve cehenneme konulma, helal ve haramı birbirinden ayırdetme gibi akılla bilinemeyecek şeylerdir.

Diğeri ise, iman eden insanlara doğruyu gösterme ve kendilerine merhamet etmedir. Zira Kur'ana iman edenler, onun emir ve yasaklarına uymak suretiyle dünya ve âhirette Allahın gazap ve azabından kendilerini kurtarmış ve çeşitli nimetlerine kavuşmuş olurlar. Kur'andan daha büyük bir merhamet kaynağı düşünülebilir mi?

وَاللَّهُ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٥﴾

65- Gökten su indirip, onunla, öldükten sonra yeryüzüne hayat veren Allahtır. Şüphesiz ki bunda, işiten bir millet için büyük ibret vardır.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, birliğini ve kudretini kullarına göstermek için onların dikkatini gökten yağan yağmurlara ve o yağmurlarla yeryüzünün, çeşitli mevsimlerde, âdeta öldükten sonra diriltildiğine çekmektedir. Bütün bu olaylarda, Allahın emirlerini tutup, yasaklarından kaçınarak onun nizamını kabul edenler için büyük delil ve ibret vardır. Onlar, kâinatta cereyan eden bu hadiselerin, gelişigüzel bir şekilde meydana gelmediğini, yaratıcının ve takdiriyle meydana geldiğini bilirler.

وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُّسْقِيكُم مِّمَّا فِي بُطُونِهِ مِن بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَّبَنًا خَالِصًا سَائِغًا لِّلشَّارِبِينَ ﴿٦٦﴾

66- Sizler için hayvanlarda da ibret vardır. İşkembelerindeki yem artıklarıyla, kan'dan meydana gelen, saf, içenlerin boğazından kolaylıkla geçen bir süt içiririz.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede de, gökten indirdiği yağmurlar vasıtasıyla, yeryüzünde biten çeşitli bitkilerle beslenen hayvanlardan, insanoğlu için nasıl lezzetli bir içecek yarattığını beyan ediyor ve bunun, tesadüfen meydana gelmediğini, kendisinin kudret ve takdiriyle meydana geldiğini, kulların, bunları düşünerek, şükretmeleri gerektiğini açıklıyor.

Adıgeçen içilecek şey, süt'tür. Yüce mevlanın da ifade buyurduğu gibi bu içecek, hayvanın vücudunda bulunan, kan, pislik ve benzeri şeylerin arasından çıktığı hade bunlardan hiçbir şey ona karışmamaktadır. Ve saf, tertemiz bir şekilde hayvanın memesinden çıkmakta ve içenlerin boğazından kolaylıkla kayıp geçmektedir.

وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ

لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾

67- Hurma ağaçlarının meyvelerinden ve üzümlerden, sarhoş edici içkiler ve güzel rızıklar edinirsiniz. Şüphesiz ki bunda, aklını kullanan bir millet içir büyük ibret vardır.

* Ayet-i Kerimede zikredilen "Sarhoş edici içkiler" diye tercüme edilen "Sekr" kelimesinin ne mânâya geldiği hakkında müfessirler farklı görüşler zikretmişlerdir.

Bazılarına göre bunun mânâsı, mealde zikredildiği gibi "Sarhoş edici içkidir" Bunlara göre bu âyet-i Celile, Mâide Suresinin doksan ve doksan bir'inci âyetleriyle neshedilmiştir. Zira o âyetlerde içki tamamen yasak edilmiştir.

Diğer bir kısım âlimler ise "Sekr" kelimesinin, "Sarhoş etmeyen meşrubat" mânâsına ge'diğini söylemişler ve âyeti şöyle izah etmişlerdir. "Hurma ağaçlarının meyvelerinden ve üzümlerden şerbet, şıra ve güzel rızık elde edersiniz. Şüphesiz ki bunda, aklını kullanan bir millet için büyük ibret vardır."

Bu görüşte olanlara göre âyet-i Kerime mensuh değildir. Taberi de bu şekilde izahta bulunmakta ve bu görüşü benimsemektedir.

Görüldüğü gibi âyet-i Kerimede, çeşitli meyvelerden elde edilen suların bize rızık olarak verildiği ifade edilmekte ve aklını kullanan insanlar için bunda, Allahın varlığını, birliğini, kudret ve kuvvetini gösteren deliller bulunduğu beyan edilmektedir.

وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ ﴿٦٨﴾

ثُمَّ كُلِي مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا ۚ يَخْرُجُ مِن بُطُونِهَا شَرَابٌ مُّخْتَلِفٌ

أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِّلنَّاسِ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٦٩﴾

68-69- Ey Peygamber rabbin, arıya, "Dağlarda, ağaçlarda ve yapılan kovanlarda yuva edin. Sonra her çeşit mahsulden ye. Rabbinin sana kolaylaştırmış olduğu yollardan git." diye ilham etti. Arıların karınlarından, içinde insanlar için şifa bulunan, çeşitli renklerde şerbet çıkar. Şüphesiz ki bunda düşünen bir millet için büyük ibret vardır.

Ey Muhammed, bil ki, rabbin, arı'ya şöyle ilham etmiş ve ilhamını yerine getirecek kabiliyette yaratmıştır. "Ey arı, sen, dağların bir kısmında, ağaçların bazılarında ve insanların yaptıkları asmalarda kendine yuva edin. Onlarda kendine kovan yap. Bütün meyvelerden ye. Rabbinin sana boyun eğdirdiği dağlardan, taşlardan, nehirlerden, vadilerden geç git."

Arının karnından beyaz, sarı, kırmızımsı renklerde bal çıkar. Bu balda, insanların hastalıkları için şifa vardır. Şüphesiz ki arının davranışlarında düşünen bir topluluk için Allahın yüceliğini gösteren deliller vardır.

* Ayet-i Kerimede, arının yapmış olduğu balda şifa bulunduğu zikredilmektedir. Bu hususta Peygamber efendimizden de şu Hadis-i Şerif rivayet edilmektedir: "Ebu Said el-Hudrî diyor

عَنْ اَبِی سَعِیدٍ الْخُدْرِیِّ. قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ اِلَی النَّبِیِّ ﷺ فَقَالَ: اِنَّ اَخِی اسْتَطْلَقَ بَطْنُهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «اسْقِهِ عَسَلاً» فَسَقَاهُ. ثُمَّ جَاءَهُ فَقَالَ: اِنِّی سَقَیْتُهُ عَسَلاً فَلَمْ یَزِدْهُ اِلاَّ اسْتِطْلاَقاً. فَقَالَ لَهُ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ. ثُمَّ جَاءَ الرَّابِعَةَ فَقَالَ «اسْقِهِ عَسَلاً» فَقَالَ لَقَدْ سَقَیْتُهُ فَلَمْ یَزِدْهُ اِلاَّ اسْتِطْلاَقاً. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «صَدَقَ اللهُ. وَكَذَبَ بَطْنُ اَخِیكَ» فَسَقَاهُ فَبَرَأَ.

"Bir adam Resululaha gelip "Ey Allahın Resulü, kardeşim ishal oldu." dedi. Resulullah: "Ona bal içir." dedi. Adam gitti ve tekrar gelip "Ona bal içirdim fakat ishal biraz daha arttı." dedi. Adam üç defa gidip geldi. Her defasında Resulullah aynı şeyi emretti. Dördüncü defa geldiğinde Resulullah "Ona bal içir." dedi. Adam: "Ben yine bal içirdim fakat bu onun ishalini artırmaktan başka bir şey yapmadı." dedi. Bunun üzerine Resulullah (Bu âyet-i Celileye işaretle) "Allah doğru söyledi. Senin kardeşinin karnı ise yalancıdır." dedi. Adam gidip tekrar hastaya bal içirdi bu defa hasta iyileşti.(22)

(22) Müslim, K. es-Selâm,bab: 91, Hadis No: 2217 / Tirmizî, K. et-Tıb, bab: 31, Hadis No: 2082, Buhari, K. et-Tıb, bab: 24.

وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَتَوَفَّاكُمْ وَمِنكُم مَّن يُرَدُّ إِلَىٰ أَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْ لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْئًا ۗ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٧٠﴾

70- Allah, sizi yarattı, sonra öldürecektir. İçinizden bir kısmınız, eşyayı önceki bildiği gibi bilmesin diye, ömrü kemaline erdirilip âcizlik devresine girdirilir. Şüphesiz ki Allah, herşeyi çok iyi bilen ve herşeye kadir olandır.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, biz kulları hakkında, dilediği şekilde nasıl tasarrufta bulunduğunu, bizleri yoktan var ettikten sonra bir kısmımızı ihtiyarlıktan önce vefat ettirdiğini, diğer bir kısmımızı ise, daha önce bildiklerimizi bilmeyecek derecede ileri bir yaşa vardırdığını ve bundan sonra vefat ettirdiğini beyan etmektedir.

Peygamber efendimiz bir Hadis-i Şerifinde, çeşitli şeylerden Allaha sığınmış, bunlardan birisinin de, ömrün âcizlik devresi olduğunu zikretmiştir. Sa'd b. Ebi Vakkas diyor ki:

وَيَقُولُ اِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَتَعَوَّذُ مِنْهُنَّ دُبُرَ الصَّلَاةِ اَللّٰهُمَّ اِنِّى اَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُبْنِ وَاَعُوذُ بِكَ اَنْ اُرَدَّ اِلىٰ اَرْذَلِ الْعُمُرِ وَاَعُوذُ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيَا وَاَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ.

"Resulullah, namazın arkasından dua ederek şu şeylerden Allaha sığınır ve şöyle derdi: "Ey Allahın, ben, korkaklıktan sana sığınırım. Ömrün ilerlediği âcizlik devresinden sana sığınırım. Dünyanın fitnesinden sana sığınırım. Kabir azabından sana sığınırım."(23)

Enes b. Mâlik diyor ki:

عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِىَ اللهُ عَنْهُ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَتَعَوَّذُ يَقُولُ اَللّٰهُمَّ

(23) Buhari, K. el-Cihad, bab: 25, K. ed-Dâvât, bab: 37

إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُبْنِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَرَمِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبُخْلِ.

"Resulullah (s.a.v.) Allaha sığınarak şöyle dua ederdi: "Ey Allahım, tembellikten sana sığırım. Korkaklıktan sana sığınırım. Çok yaşlanmaktan sana sığınırım. Cimrilikten sana sığınırım."(24)

وَاللَّهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ فِي الرِّزْقِ ۚ فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُوا بِرَادِّي رِزْقِهِمْ عَلَىٰ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فِيهِ سَوَاءٌ ۚ أَفَبِنِعْمَةِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ ﴿٧١﴾

71- Allah, rızık yönünden bir kısmınızı diğerlerinden üstün kıldı. Rızık yönünden üstün kılınanlar, elleri altındakilerin rızıklarını veremezler. (Rızıkların ancak Allah tarafından verilmesi yönünden) bütün insanlar eşittir. Hâlâ Allahın nimetlerini inkâr mı ediyorlar?

* Müfessirler bu âyet-i Celileyi iki şekilde izah etmişlerdir: Bazılarına göre bu âyeti Celile şu anlama gelmektedir: "İnsanın zengin veya fakir oluşu, Allahın takdiriyledir. Zira rızkı veren ancak Allahtır. İnsanların bir kısmını diğerlerinden, dünyadaki rızık bakımından üstün kılmıştır. Kendilerine fazlaca rızık verilenler, elleri altında bulunanları rızıklandırdıklarını sanmasınlar. Çünkü Allah tarafından rızıklandırılma bakımından herkes eşittir. O halde kendilerine fazla rızık verilenler, bu verilenlerin hakkını ifa etmeyerek Allahın nimetlerine karşı nasıl nankörlük ederler? Onlar, bu rızıkları, kendi güçleriyle elde ettiklerini sanarlar. Böyle yanlış bir zanna kapılmasınlar." Meal bu izah şekline göre hazırlanmıştır.

Diğer bir kısım müfessirlere göre ise âyetin izahı şöyledir: "Ey Allaha ortak koşan müşrikler, sizler, Allahın size rızık olarak verdiği şeyleri, emirleriniz altında bulunan köle ve işçileriniz gibi insanlara vererek mal ve servet bakımından onlara eşit olmak istemezsiniz. O halde nasıl olur da Hz. İsa gibi Allahın yarattığı bir kulun veya cansız putların, Allaha, onun mülkünde ortak olduklarını iddia edersiniz? O halde Allahın size vermiş olduğu nimetlerin bir kısmını putlara ayırarak onun nimetlerine karşı nasıl nankörlük edersiniz?

(24) Buhari, K. ed-Dâvât, bab: 42

Taberi ve İbn-i Kesir bu son görüşü tercih etmişlerdir.

وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَحَفَدَةً
وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَتِ اللَّهِ هُمْ
يَكْفُرُونَ ﴿٧٢﴾

72- Allah, kendi cinsinizden eşler, o eşlerden de oğullar ve torunlar yarattı. Sizi, helal ve güzel şeylerle rızıklandırdı. Hâlâ bâtıl şeylere iman edip, Allahın nimetlerine nankörlük mü ederler?

* Allah teala bu âyet-i Kerimede de, kullarına vermiş olduğu nimetleri zikrediyor. İnsanlara, kendi cinslerinden eşler verdiğini beyan ediyor. Eğer Allah, insanın eşini başka bir varlıktan yaratacak olsaydı, eşler arasındaki kaynaşma, sevgi ve merhamet meydana gelmezdi. Fakat Allah, insanoğluna lütufta bulunarak, eşini kendi cinsinden yarattığı gibi, çocuk sahibi olmasını da erkek ve dişinin evlenmesiyle sağladı. Böylece eşlerin ikisinin de kalblerine, yavrularına karşı sevgi ve merhamet kondu.

Diğer yandan Allah teala, kullarının, yeryüzünde hayatlarını sürdürebilmeleri için onlara çeşitli ve tertemiz nimetleri rızık olarak vermiştir. Artık bütün bunlardan sonra, kâfirlerin uydurdukları bâtıl şeylere inanıp Allahın nimetlerine karşı nankörlük etmek hiç insana yakışır mı?

Ayet-i Kerimede "Torunlar" diye tercüme edilen "Hafede" kelimesinin "Hısımlar" "Yardımcılar" ve "Hizmeşçiler" anlamına geldiğini söyleyenler de vardır. Buna göre âyetin izahı şöyledir: "Allah, eşlerinizi kendi cinsinizden yarattı. O eşlerinizden de oğullar ve torunlar veya hısımlar yahut akrabalar veya hizmetçiler var etti. Artık bâtıl şeylere iman edip, Allahın nimetlerine karşı nasıl nankörlük edersiniz? Hısımlarınız da, akrabalarınız da, hizmetçileriniz de kendi cinsinizdendir. Onlarla anlaşıp kaynaşmanız daha kolaydır.

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِنَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ شَيْئًا
وَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٧٣﴾

73- Müşrikler, Allahı bırakıp göklerden ve yerden kendilerine verilecek rızka sahibolmayan ve vermeye de kadir olamayan şeylere taparlar.

Müşrikler, Allahı bırakıp ta bir kısım putlara taparlar. Bu putlar onlara, ne gökten yağmur yağdırarak ne de yerden ekin bitirerek rızık vermeye mâliktirler. O halde nasıl olur da insanlar böyle şeylere taparlar?

فَلَا تَضْرِبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ ۚ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧٤﴾

74- Allaha ortaklar koşmayın. Muhakkak Allah bilir, siz bilemezsiniz.

Ey müşrikler, Allaha eşler, benzerler ve denkler uydurmayın. Allah, kendisinden başka hiçbir ilah olmadığını ve sizin ona ortak koşmanızın bâtıl olduğunu çok iyi bilir. Sizler ise bunları bilmez ve cehaletinizden dolayı ortak koşarsınız.

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا عَبْدًا مَّمْلُوكًا لَّا يَقْدِرُ عَلَىٰ شَيْءٍ وَمَن رَّزَقْنَاهُ مِنَّا رِزْقًا حَسَنًا فَهُوَ يُنفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَجَهْرًا ۖ هَلْ يَسْتَوُونَ ۖ الْحَمْدُ لِلَّهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾

75- Allah, hiçbirşey yapmaya gücü yetmeyen el altındaki bir köle ile, Allah tarafından kendisine güzel rızık verilen ve o rızıktan gizli âşikâr sarf eden bir insanı misal verdi. Hiç bunlar eşit olur mu? Hamd Allaha mahsustur. Ne var ki insanların çoğu bilmezler.

* Allah teala, bu âyet-i Kerimede, kendisine itaat etmeyen, hiçbir hayır yapmayan ve kendi yolunda hiçbir şey harcamayan kâfiri, emir altında bulunan ve hiçbirşeye sahip olmayan bir köleye benzetmektedir. Köle nasıl efendisinin emrindeyse kâfir de nefsinin ve Şeytanın elindedir. Dolayısıyla hayra yönelemez.

Allah teala, kendisine itaat eden, hak yolda malını harcayan mümini ise, serbestçe tasarrufta bulunan hür bir kimseye benzetiyor. İradesinde hür olan bir müminle, eli kolu âdeta bağlı olan bir kâfir hiç bir olur mu? Mümini, kendisine itaat etmeye muvaffak kılan Allaha hamdolsun. Hamd, tapınılan putlara değil ancak Allaha mahsustur. Ne var ki insanların çoğu bunu bilmezler.

وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَّجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا أَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلَىٰ شَيْءٍ وَهُوَ كَلٌّ
عَلَىٰ مَوْلَاهُ أَيْنَمَا يُوَجِّههُّ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَن يَأْمُرُ
بِالْعَدْلِ وَهُوَ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٧٦﴾

76- Allah, iki adamı misal verdi. Bunlardan bir dilsizdir, hiçbir şeye gücü yetmez. Efendisine bir yüktür. Efendisi onu nereye gönderse, hiçbir şey getiremez. Hiç, böyle bir adam, dosdoğru bir yol üzerinde olduğu halde adaletle emreden bir amada eşit olur mu?

* Allah teala bu âyet-i Kerimede de, kâfir olan bir kimseyi, dilsiz, hiçbir şeye gücü yetmeyen, efendisine yük olan ve nereye gönderilirse hiçbir iş yapamayan bir köleye benzetiyor. Mümini ise adaletle emreden, dosdoğru bir yolda bulunan bir insana benzetiyor. Ve bunların, birbirleriyle eşit olamayacağını beyan ediyor.

Taberi bu âyet-i Kerimeyi şöyle izah ediyor: "Allah teala, putları, konuşamayan, herhangi bir şeye gücü yetmeyen, kendisine bakanlara muhtaç olan ve gönderildiği işten başarıyla dönmeyen bir kimseye benzetiyor. Böyle bir insandan herhangi bir hayır beklenemeyeceği gibi, kendisine bile herhangibir menfaat sağlayamayacak ve kendisinden herhangibir zararı da uzaklaştıramayacak bir puttan nasıl menfaat beklenebilir?

Halbuki Allah, adaleti emreder ve dosdoğru yolu gösterir. Hiç putlarla Allah bir olur mu?

وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ

أَوْ هُوَ أَقْرَبُ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٧٧﴾

77- Göklerin ve yerin gaybını sadece Allah bilir. Kıyametin kopuşu ancak bir göz kırpması veya daha kısa bir zaman kadardır. Şüphesiz ki Allah, herşeye kadirdir.

Ey insanlar, göklerde ve yerde görmediğiniz şeylerin mülkü ve ilmi Allaha aittir. Yoksa kâfirlerin iddia ettikleri gibi taptıkları putlara ait değildir. Kıyametin kopması Allah için pek kolaydır. O, bir göz kırpması kadar veya daha çabuk bir zamanda meydana gelecektir. Zira Allah, heşeye kadirdir. Bu sebeple kıyameti bir anda koparmak onun için zor değildir. Kıyamet kopmaycak diye kendinizi aldatmayın.

وَاللَّهُ أَخْرَجَكُم مِّن بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا ۙ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ۙ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾

78- Allah, sizleri, annelerinizin karnından çıkardı. Sizler birşey bilmiyordunuz. Şükretmeniz için size kulaklar, gözler ve kalbler verdi.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, herşeye kadir olduğunu gösteren bir misal olarak, insanı, annesinin karnından nasıl çıkardığını, kendisine kulluk etmesi için ona göz kulak ve kalb verdiğini, insanın bu nimetler karşısında rabbine şükretmesi gerektiğini beyan etmektedir.

أَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوِّ السَّمَاءِ ۚ مَا يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا اللَّهُ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٧٩﴾

79- Onlar, göğün boşluğunda kendilerine uçma imkânı sağlanmış kuşlara bakmazlar mı? Onları boşlukta tutan yalnız Allahtır. Şüphesiz ki bunda, iman eden bir millet için nice ibretler vardır.

* Allah teala bu âyet-i Celilede, kendisine ortak koşanları, kendisini birlemeye ve kudretini görmeye davet ederek, yerle gök arasında uçan kuşlara bakıp onlardan ibret almalarını emrediyor. Zira bu kuşlar, hava boşluğunda ancak Allahın kudretiyle durmaktadırlar. İman eden bir topluluk, bunlara bakarak büyük ibretler alır. Kâfirler ise bunları düşünmekten uzaktırlar.

وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ جُلُودِ الْأَنْعَامِ بُيُوتًا
تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ وَمِنْ أَصْوَافِهَا وَأَوْبَارِهَا
وَأَشْعَارِهَا أَثَاثًا وَمَتَاعًا إِلَىٰ حِينٍ ﴿٨٠﴾

80- Allah, evlerinizi sizin için mesken kıldı. Hayvanların derilerinden, yolculuğunuzda ve mukim olduğunuzda kolayca taşıyabildiğiniz barınaklar yarattı. Size bu hayvanların yünlerinden, tüylerinden ve kıllarından eşya ve belirli bir zamana kadar kullanılan ticaret malları yarattı.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, insan için, yeryüzünde çeşitli maddelerden yapılan evler var ettiğini, hayvanların derilerinden, yolculuk sırasında veya mukim olunduğu hallerde çadır ve benzeri barınaklar yarattığını, koyunların ve develerin yünlerinden, keçilerin ve benzeri hayvanların kıllarından, insanlar için ev eşyaları ve belli bir zamana kadar kullanılacak şeyler var ettiğini beyan etmektedir.

وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِمَّا خَلَقَ ظِلَالًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْجِبَالِ أَكْنَانًا
وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيكُمُ الْحَرَّ وَسَرَابِيلَ تَقِيكُمْ بَأْسَكُمْ ۚ كَذَٰلِكَ يُتِمُّ نِعْمَتَهُ
عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ ﴿٨١﴾

81- Allah, yarattığı şeylerden sizin için gölgeler kıldı. Dağlarda sizin için barınaklar yarattı. Güneşin sıcağından sizi koruyacak elbiseler yarattı.

Savaşta sizi koruyacak zırhalar yarattı. Allah, kendisine boyun eğmeniz için, size verdiği nimetini işte bu şekilde tamamlamaktadır.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, ağaç ve benzeri şeylerden, insanları, sıcaktan koruyacak gölgeler yarattığını, dağlarda mağaralar gibi barınaklar yarattığını, yine insanları sıcak ve soğuğun dehşetinden koruyacak elbilseler var ettiğini, savaşta düşmanların saldırısından korunmak üzere, giyilen zırhlar yarattığını beyan ediyor. Kulların, kendisine itaat edip boyun eğmeleri için bu nimetleri tamamladığını zikrediyor.

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٨٢﴾

82- Ey Peygamber, eğer yüzçeviririerse sana düşen ancak açık bir tebliğdir.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede Resulullahı tesellî ediyor ve onun, kendisine gönderilen emir ve yasakları tebliğ etmekle vazifesini yerine getirdiğini beyan ediyor ve kâfirlerin, tebliğ edilen haktan yüzçevirmelerinin, Resulullaha bir sorumluluk yüklemeyeceğini beyan ediyor.

يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا وَأَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٣﴾

83- Onlar, Allahın nimetlerini bilir fakat inkâr ederler. Onların çoğu kâfirdir.

Peygamberin, kendilerine ilahi emirler tebliğ etmesine rağmen yüzçeviren bu müşrikler, Allahın, kendilerine vermiş olduğu nimetleri çok iyi bilirler. Bu nimetler kendilerine, Allah tarafından Peygamber gönderilmesi ve Allahın, insanlara verdiği hertürlü nimetlerdir. Fakat onlar bu nimetlerin, Allah tarafından gönderildiğini bildikleri halde inkâr ederler ve o nimetler karşılığında Allaha şükretmeleri gerekirken, nankörlük ederler.

وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَلَا هُمْ

يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٨٤﴾

84- Kıyamte günü, her ümmetten bir şahit göndeririz. Kâfirlere ne özür beyan etme izni verilir ne de onlardan, Allahı razı etmeleri istenir.

* Ayet-i Kerimede, gönderileceği beyan edilen şahitten maksat, her ümmetin, kendisine gönderilen Peygamberdir. Bunlar, Allahın emrini ümmetlerine tebliğ ettiklerine ve ümmetlerinden de kimlerin iman ettiklerine kimlerin de inkâr ettiklerine dair şahitlik edeceklerdir.

Ayet-i Kerimede, kıyamet gününde kâfirlerin tevbe ve istiğfarlarının, kendilerine herhangibir fayda vermeyeceği, hatta, bunları dilemek için bile kendilerine izin verilmeyeceği beyan edilmektedir.

Bu hususta başka âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır: "Kıyamet günün inkâr edenlere şöyle denilir "Ey kâfirler bugün mazeret göstermeyin. Sizler ancak dünyada yaptıklarınızla cezalandırılıyorsunuz."(25) "O gün yalanlayanların vay haline. O gün onlar konuşamazlar. Özür dilemeleri için kendilerine izin de verilmez. O gün, yalanlayanların vay haline."(26)

وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿٨٥﴾

85- Zalimler, azabı gördükleri zaman, onlardan azap hafifletilmez. Cehenneme girmeleri de ertelenmez.

* Bu âyet-i Celile, kâfirlerin azabının hiçbir zaman hafifletilmeyeceğini beyan etmekte, ve "Kâfirlerin gördükleri azap ta bir müddet sonra bitecektir." şeklindeki iddiaları reddetmektedir.

Kâfirlerin görecekleri azabı ve cehennemin durumunu anlatan diğer âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır: "Bu ateş onlara uzak bir yerden gözükünce, onlar onun öfkesini ve uğultusunu duyarlar." "Elleri boyunlarına bağlı olarak

(25) Tahrim Suresi, âyet: 7
(26) Mürselât Suresi, âyet: 34-37

onun dar bir yerine atıldıkları zaman, orada ölüp yok olmayı isterler." "Onlara "Bugün bir defa helak olmayı istemeyin, birçok defa helak olmayı isteyin." denilir."(27)

وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ أَشْرَكُوا شُرَكَاءَهُمْ قَالُوا رَبَّنَا هَٰؤُلَاءِ شُرَكَاؤُنَا الَّذِينَ كُنَّا نَدْعُو مِن دُونِكَ ۖ فَأَلْقَوْا إِلَيْهِمُ الْقَوْلَ إِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٨٦﴾

86- Allaha ortak koşanlar, ortaklarını görünce: "Ey rabbimiz, işte bunlar, senden başka taptığımız ortaklarımızdır." derler. Ortakları onlara: Şüphesiz ki siz, yalancısınız." diye cevap verirler.

* Ayet-i Kerimede, dünyada Allaha ortak koşanların, âhirette ilâhî azabı görünce, ortak koştukları şeylerle ceddeleşeceklerini, her iki tarafın birbirlerini suçlayacaklarını beyan etmektedir.

Başka âyet-i Kerimelerde de, Allaha ortak koşan kimselerle, ortak koştukları şeylerin, âhirette birbirlirine nasıl düşman kesilecekleri beyan edilerek şöyle buyuruluyor: "Allahı bırakıp ta kendilerine kıyamet gününe kadar hiçbir cevap vermeyecek şeylere tapanlardan daha sapık kimdir? Halbuki tapındıkları şeyler, onların yalvarmalarından habersizdirler." "Kıyamet günü, insanlar, hesap vermek üzere toplandıkları zaman, dünyada tapındıkları şeyler kendilerine düşman kesilir ve onların, kendilerine yaptıkları ibadeti tanımazlar."(28)

وَأَلْقَوْا إِلَى اللَّهِ يَوْمَئِذٍ السَّلَمَ ۖ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٨٧﴾

87- O gün müşrikler, Allaha teslim olup boyun eğerler. Uydurdukları şeyler onlardan uzaklaşıp giderler.

(27) Furkan Suresi, âyet: 12-14
(28) Ahkaf Suresi, âyet: 5-6

* Ayette, kıyamet gününde, Tağutları putlaştıranların, ister istemez Allaha boyun eğecekleri ve putlaştırdıkları şeylerin, kendilerinden kaçacakları beyan edilmektedir.

Evet o gün, dünyadayken Allaha eş koşanların, boyun eğip teslim olmaktan başka çareleri yoktur. "Bütün yüzler, Hayy (Ezeli ve ebedi diri), Kayyum (Herşeyin mutlak hakimi olan) Allaha boyun eğer. Zulüm yüklenen perişan olur."(29)

اَلَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ
بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ ﴿٨٨﴾

88- İnkâr eden ve Allahın yolundan alıkoyanlara, bozgunculuk yapmaları sebebiyle azabı kat kat artırırız.

* Müfessirler, âyette, artırılacak olan azabın, Hurma ağacı kadar dişleri olan akrepler, deve gibi yılanlar, arşın altından akan beş azap nehiri v.b. şeyler olduğunu söylemişler ise de bu azabın gerçek mahiyetini ancak Allah bilir.

وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ
شَهِيدًا عَلَىٰ هَٰؤُلَاءِ ۚ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ
وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ ﴿٨٩﴾

89- Kıyamet gününde her ümmetten, kendisi aleyhine bir şahit tutarız. Seni de ey Peygamber, şu ümmetine karşı şahit getiririz. Biz sana, herşeyi açıklayan, hidayet rehberi, rahmet kaynağı ve Müslümanlar için bir müjde olan Kur'anı indirdik.

* Allah teala kıyamet gününde, her ümmete göndermiş olduğu Peygamberi şahit tutup ona, ümmetinin, davetine karşı ne cevap verdiğini

(29) Taha Suresi, âyet: 11

soracağını, Hz.Muhammed (s.a.v.) i de ümmetine karşı şahit kılarak, ümmetinin, kendisine karşı ne cevap verdiğini soracağını beyan ediyor ve Hz.Muhammed (s.a.v.) e indirilen Kur'an-ı Kerimin, helal, haram, Hak, bâtıl ve geçmiş ve gelecek şeylere ait haberleri beyan ettiğini bildirerek bu kitabın, insanları doğru yola ileten bir hidayet ve rahmet rehberi olduğunu açıklamaktadır. Kur'anın, aynı zamanda müminler için bir müjde olduğu ifade edilmektedir. Zira Kur'an, Allaha boyun eğip itaat edenlere, âhirette büyük mükâfaatlar verileceğini müjdelemektedir.

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ
الْفَحْشَاءِ وَالْمُنكَرِ وَالْبَغْيِ ۚ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾

90- Şüphesiz ki Allah, adaletli davranmayı, iyilikte bulunmayı ve akrabalara yardım etmeyi emreder. Fuhşu, kötülüğü ve zulmü yasaklar. Allah sizlere, düşünmeniz için öğüt verir.

* Ayet-i Kerime, "Adeletli davranma" "İyilikte bulunma" ve "Akarabaya yardımda bulunma" gibi üç temel esasın yerine getirilmesini istemekte, buna mukabil, hayasızlık, kötülük ve Zulüm gibi üç temel fenalığı da men etmektedir.

Abdullah b. Mes'ud, bu âyet-i Kerime hakkında "Bu âyet, Kuranın en mânidar âyetidir." demektedir.

Ayet-i Kerimede zikredilen bu emir ve yasakları şöylece açıklamak mümkündür:

Adalet: Taberi, adaletten maksadın, "İnsaflılık" olduğunu söylüyor ve şöyle diyor: "Bize çeşitli nimetler veren Allahı tanımamız, nimetlerine karşı ona şükretmemiz ve ona hamdetmemiz "İnsaflılıklıktır" Bu itibarla Tağut ve Putları övmek, onlara tapmak, bizlere herhangibir fayda ve zarar veremeyen bu şeylere boyun eğmek insafsızlıktır, adaletsizliktir. İşte bu sebepledir ki, Abdullah b. Abbas, buradaki Adaleti "Allahtan başka hiçbir ilah olmadığına şehadet etmektir." şeklinde izah etmiştir.

İslamî idarenin, Adalet esası üzerine kurulduğu şüphesizdir. Bu hususta Allah teala diğer bir âyette de şöyle buyurmaktadır: "Ey iman edenler, Allah için Hakkı ayakta tutanlar ve adaletle şahitlik yapanlar olun. Bir kavme olan

kininiz, sizi adaletsizliğe sevketmesin. Adaletli olun. Çünkü o, takvaya daha yakındır. Allahtan korkun. Şüphesiz ki Allah, yaptıklarınızdan haberdardır."(30)

Peygamber efendimiz (s.a.v.) de, Allahın gölgesinden başka hiçbir gölgenin bulunmadığı kıyamet gününde Allah tealanın, bir kısım insanları gölgelendireceğini beyan ederken "Adaletli davranan İmamı (İslam Devletinin Başkanını) bu gölgelendirileceklerin birincisi olarak zikretmiştir..."(31)

İyilikte bulunmak: Taberi diyor ki "Burada geçen "İyilik"ten maksat, Allahın emrettiklerini yapmakta, yasakladıklarından kaçınmakta sabırlı olmak, sıkıntılı zamanlarda da geniş zamanlarda da, sevilen hususlarda da sevilmeyen hususlarda da Allaha itaat etmek ve buna gayret göstermektir. Bu sebepledir ki buradaki "İyilikte bulunmak" ifadesi "Allahın farzlarını eda etmek" şeklinde izah edilmiştir.

Süfyan b. Uyeyne'ye göre buradaki "İyilik yapmak"tan maksat, kişinin iç âleminin, dış görünüşünden daha güzel olmasıdır. Peygamber efendimiz (s.a.v.) e Cibril Hadisinde

— İhsan (İyilikte bulunmak) nedir? diye sorulduğunda,

— Senin, Allahı görüyormuşçasına ona ibadet etmendir. Sen onu görmesen de o seni görmektedir." diye cevap vermiştir.(32)

Akrabaya yardımda bulunmak: Peygamber efendimiz (s.a.v.), akrabalık bağını koparan kişi hakkında bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyurmaktadır:

قال رسول الله ﷺ: «ما من ذنب أجدر أن يعجل الله تعالىٰ لصاحبه العقوبة في الدنيا مع ما يدخر له في الآخرة مثل البغي وقطيعة الرحم.

"Allahın, işleyenini, dünyadayken hemen cezalandırmasına en layık olan günahlar, azgınlık yapmak ve akrabalık bağını koparmak günahlarıdır. Allah, bunların işleyen için bir kısım cezaları âhirete bıraksa da..."(33)

---

(30) Mâide Suresi, âyet: 8

(31) Bkz. Buhari, K. el-Hudûd, bab: 19 / Müslim, K. ez-Zekât, bab: 91 Hadis No: 1031

(32) Bkz. Buhari, K. el-İman, bab: 37 / Müslim, K. el-İman, bab: 5, Hadis No: 9

(33) Ebu Dâvûd, K. el-Edeb, bab: 43, Hadis No: 4902 / Tirmizî, K. el-Kıyame, bab: 57 Hadis No: 2511 / İbn-i Mâce, K. ez-Zühd, bab: 23, Hadis No: 4211

Fuhuş: Burada, kaçınılması emredilen Fuhuş'tan maksat, Zina etmektir. Allah teala, bu çirkin fiilin, toplum için çok tehlikeli bir hastalık olduğunu beyan ediyor ve o fiili, değil yapmak, ona yaklaşılmasını dahi yasaklayarak şöyle buyuruyor: "Sakın Zinaya yaklaşmayın. Çünkü o, rezilliktir, kötü bir yoldur."(34)

Kötülük: Buradaki kötülük'ten maksat, Dinen yasaklanmış her şeydir.

Zulüm: Burada ifade edilen Zulüm'den maksat ise, böbürlenmek, haksızlık yapmak ve haddi aşmak demektir.

وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا
وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا ۚ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٩١﴾

91- Ahitleştiğiniz zaman, Allahın ahdini yerine getirin. Allahı kefil tutarak kuvvetlendirdikten sonra yeminleri bozmayın. Şüphesiz ki Allah, yaptıklarınızı bilir.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, yapılan muahadelerin, sözleşmelerin ve yapılan yeminlerin, yerine getirilmesini emretmektedir. Zira bir Müslümanın, yaptığı sözleşmeyi tek taraflı olarak bozması, karşı tarafa bir ihanettir. İhanet ise İslam dini tarafından yasaklanmıştır.

Ancak, herhangibir kimsenin hak ve hukukuyla ilgili olmayan, Mesela: "Vallahi yarın falan yere gideceğim." gibi yeminleri, keffaret ödeyerek bozmak caizdir.

وَلَا تَكُونُوا كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِن بَعْدِ قُوَّةٍ أَنكَاثًا تَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ
دَخَلًا بَيْنَكُمْ أَن تَكُونَ أُمَّةٌ هِيَ أَرْبَىٰ مِنْ أُمَّةٍ ۚ إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللَّهُ بِهِ ۚ وَلَيُبَيِّنَنَّ
لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٩٢﴾

(34) İsrâ Suresi,ayet: 32

92- Kendileriyle ahitleştiğiniz ümmetten, sayıca daha üstün olan diğer bir ümmetle iyi geçinmek için, yeminlerini aldatma vasıtası yaparak, ipliğini sağlam eğirip te sonra onu söküp bozan şaşkın kadın gibi olmayın. Allah, sizi bununla imtihan eder. Şüphesiz ki o, kıyamet gününde ihtilaf ettiğiniz şeylerin gerçek yüzünü size açıklayacaktır.

* Mücahid, bu âyet-i Kerimeyi şöyle izah etmektedir: Cahiliye döneminde insanlar birbirleriyle muahede yapıp taraftarlar edinirlerdi. Muahadeyi yaptıktan sonra, kendileriyle muahade yaptıkları topluluklardan daha güçlü ve sayıca da daha çok olanlarını bulunca, öncekilerle olan muahadelerini bozup o güçlü ve sayıca çok olanlarla muahade yaparlardı. Böylece, kendileriyle daha önce muahaade yaptıkları insanları, Allaha söz verdikleri halde aldatmış olurlardı. Allah teala onların bu hallerini, ipliğini iyice eğirdikten sonra onu tekrar çözen kadının haline benzetmiştir. Ve Müslümanlara, yaptıkları mauhadeyi, başkalarına yaranmak için bozmamalarını emretmiştir.

Katade, Dehhak ve İbn-i Zeyd, âyet-i Kerimeyi bu şekilde izah etmişlerdir.

İbn-i Kesir ise bu âyet-i Kerimeyi şöyle izah etmektedir: "Sizler bir ümmeti, kendinizden daha güçlü gördüğünüz zaman onları kendinize güvendirmek için onlarla muahade yapıyor sonra da ihanet etme imkânı bulunca anlaşmanızı bozup onlara ihanet ediyorsunuz. Bunu yapmayın. İpliğini sağlamca eğirdikten sonra onu çözen kadın gibi olmayın. Nitekim Kureyşliler, Resulullaha karşı böyle yapmışlardır.

İbn-i Kesir diyor ki: "Allah, müminlere, güçlü olan düşmanlarıyla yapmış oldukları muahadeyi, imkân bulunca tek taraflı olarak bozmayı yasaklamıştır. Güçlü olan düşmanla yapılan muahadenin durumu böyle olunca, zayıf olan düşmanla yapılan muahadenin de tek taraflı olarak bozulamayacağı muhakkaktır.

وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَٰحِدَةً وَلَٰكِن يُضِلُّ مَن يَشَآءُ
وَيَهْدِى مَن يَشَآءُ ۚ وَلَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

93- Eğer Allah dileseydi sizi tek bir ümmet yapardı. Fakat Allah dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola sevkeder. Şüphesiz ki kıyamet gününde yaptıklarınızdan hesaba çekileceksiniz.

Ey insanlar, eğer rabbiniz dileseydi, sizleri tek bir ümmet yapardı da ihtilafa ve ayrılığa düşmezdiniz. Fakat Allah, sizleri çeşitli ümmetlere ayırdı. Bazılarınız iman etti bazılarınız da kâfir oldu. Allah, sizlerin hepinizin, amellerinizden dolayı hesaba çekecek, itaat edene sevabını, isyan edene de cezasını verecektir.

وَلَا تَتَّخِذُوٓا۟ أَيْمَٰنَكُمْ دَخَلًۢا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌۢ بَعْدَ ثُبُوتِهَا وَتَذُوقُوا۟
ٱلسُّوٓءَ بِمَا صَدَدتُّمْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ ۖ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٩٤﴾

94- Yeminlerinizi aranızda aldatma vasıtası yapmayın. Sonra sağlamca basan ayak kayar. Allahın yolundan alıkoymanız sebebiyle, dünyada kötülüğü tadarsınız. Ahirette de sizlere büyük bir azap vardır.

Ey insanlar, yeminlerinizi aranızda, birbirinizi aldatma vasıtası yapmayın. Aksi takdirde güven içindeyken güvensizliğe düşersiniz. Emniyette iken tehlikeye girer helak olursunuz. Yeminlerinizi bozmanız sebebiyle, insanların, Allaha ve Peygamberine iman etmelerine engel olmanız yüzünden, Allahın, sizin için hazırlamış olduğu azabı tadarsınız. Ahirette ise size cehennem azabı vardır.

* Ayet-i Kerimede geçen "Sağlamca basan ayak kayar" ifadesi, emniyet içindeyken tehlikeye girmek, doğru yolda iken yolunu şaşırmak anlamına gelir. Mesela: "Falanın ayağı kaydı." demek "Kötü duruma düştü" demektir.

Allah teala bu âyet-i Kerimede müminleri, yaptıkları yeminlere bağlı kalmaya davet etmekte ve yeminlerini, bir kısım insanları aldatmak için vasıta yapmaktan sakındırmaktadır. Aksi takdirde, insanlar arasındaki güvenin sarsılacağını ve istikrarsızlığın hâkim olacağını ve Müminlerin, yeminlerini bozmaları neticesinde kâfirlerin de onlara güvenmeyerek İslama girmekten kaçınacaklarını, böylece müminlerin, insanları, Allahın yolundan alıkoymuş olacaklarını beyan etmektedir. Bunun cezası ise dünyada perişan olmak âhirette de büyük bir azaba uğramaktır.

وَلَا تَشْتَرُوا۟ بِعَهْدِ ٱللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۚ إِنَّمَا عِندَ ٱللَّهِ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ
تَعْلَمُونَ ﴿٩٥﴾

95- Allahn ahdini basit değerlerle değişmeyin. Eğer bilirseniz. Alllah katındaki, sizin için daha hayırlıdır.

İman ettiğinize dair Allaha verdiğiniz sözü, sakın, az bir maddi değer karşılığında satmayın. İmandan çıkıp, geçici dünya menfaatlari için inkâra sapmayın. Zira, dünya menfaatleri pek değersiz, Allah katında bulunan mükâfaatlar ise, değeri biçilemeyecek kadar büyüktür. Ve sizin için daha hayırlıdır. Yeter ki siz, bu iki nimetin mukayesesini yapabilin.

مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ
بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾

96- Sizin elinizdeki şeyler sonunda biter. Allahın katındakiler ise tükenmez. Şüphesiz ki sabredenleri, yaptıklarının en güzeliyle mükâfaatlandıracağız.

Ey insanlar, sizin, dünyada sahibolduğunuz şeyler, ne kadar çok olursa olsun, gelip geçicidir, birgün bitiverir. Allahın, kendisine itaat eden kullarına verdiği nimetler ise sonsuzdur, bitip tükenmez. O halde bitip tükenmeyen nimetleri kazanmaya çalışın. Gelip geçici olan nimetlere aldanmayın. Şüphesiz ki biz, çeşitli darlık ve sıkıntılara karşı sabredenleri, yaptıklarının en güzeliyle mükâfaatlandıracağız. Kötülüklerini ise bağışlayacağız.

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيَاةً طَيِّبَةً
وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾

97- Erkek olsun kadın olsun, her kim, mümin olarak salih amel işlerse şüphesiz ki onu, sıkıntısız, güzel bir hayat içinde yaşatacağız. Bunları, yaptıklarının en güzeliyle mükâfaatlandıracağız.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, salih amel işleyen mümin kullarına, dünyada güzel bir hayat, âhirette de en güzel mükâfaatları vereceğini vaadediyor.

Burada zikredilen salih amel'den maksat, Allahın kitabı ve Resulullahın sünnetine uygun olan ameldir. "Güzel bir hayat" dan maksat da, bütün yönleriyle rahat bir hayattır.

Burada zikredilen "Güzel hayat" Abdullah b. Abbas tarafından "Helal rızık" Hz. Ali tarafından "Kanaat" Ali b. Ebi Talha tarafından "Saadet" Mücahid ve Katade tarafından "Cennet" Dehhak tarafından "Helal rızık ve ibadet" şeklinde izah edilmiştir.

İbn-i Kesir ise "Güzel hayat'ın" bütün bu izah edilenleri kapsadığını söylemiştir.

Taberi de buradaki "Güzel Hayat"ın "Kanaat" olduğu görüşünü tercih etmiştir.

Resulullah (s.a.v.) bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyuruyor:

أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ «قَدْ أَفْلَحَ مَنْ أَسْلَمَ، وَرُزِقَ كَفَافاً، وَقَنَّعَهُ اللهُ بِمَا آتَاهُ».

"Şüphesiz ki Müslüman olan, ihtiyacı kadarıyla rızıklandırılan ve Allahın, kendisine verdiği ile kanaat eden kimse kurtuluşa ermiştir."(35)

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿٩٨﴾

98- Ey Peygamber, Kur'an okumak istediğin zaman, Allahın rahmetinden kovulmuş olan Şeytandan Allaha sığın.

* Allah teala bu âyet-i Celilede, Resulullaha, Kur'an okumaya başlarken "Eûzübillahimineşşeytanirracîm" (Kovulmuş Şeytanın şerrinden Allaha sığınırım) demesini emrediyor.

Taberi, Kur'an okumaya başlarken "Eûzübillahimineşşeytanirracîm" (Kovulmuş Şeytanın şerrinden Allaha sığınırım) demenin mendup olduğu hakkında ittifak edildiğini zikretmektedir.

(35) Müslim, K. ez-Zekât bab: 125, Hadis No: 1054 / İbn-i Mâce, K. ez-Zühd, bab: 9, Hadis No: 4138 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C: 6, S: 19.

Şeytanın şerrinden kaçınılarak Allaha sığınılmasının emredilmesinin hikmeti, O Şeytanın iyilikten anlamaz olması ve insanoğlunun helakinden başka birşeye razı olmamasıdır. Halbuki insanlar, aynı cins yaratıklar olmaları sebebiyle birbirlerine yakındırlar ve birbirlerine karşı hoşgörülüdürler. İşte bu sebeplerdir ki Allah teala, "Kur'anı okumak istediğin zaman, Allahın rahmetinden kovulmuş olan Şeytandan Allaha sığın." buyurmuştur.

Bu hususta Peygamber efendimiz (s.a.v.) den de çeşitli Hadis-i Şerifler rivayet edilmektedir. Peygamberimiz bu Hadis-i Şeriflerinden birinde şöyle buyuruyor:

أعوذ بالله السميع العليم من الشيطان الرجيم من همزه ونفخه ونفثه.

"Allahın huzurundan kovulmuş olan Şeytanın kışkırtmasından, gururlandırmasından ve vesvesesinden, herşeyi işiten ve bilen Allaha sığınırım."(36)

Muaz b. Cebel diyor ki:

عن معاذ بن جبل، قال: استَبَّ رجلان عند النبى ﷺ فغضب أحدهما غضباً شديداً حتى خيِّلَ إلى أن أنفه يتمزَّعُ من شدة غضبه، فقال النبى ﷺ: «إنى لأعْلَمُ كلمة لو قالها لذهب عنه ما يجد من الغضب»؟ فقال: ما هى يا رسول الله؟ قال «يقول: اللهم إنى أعوذ بك من الشيطان الرجيم.

"İki kişi Resulullahın yanında birlerine hakaret ettiler. Onlardan biri o derece kızdı ki, ben, öfkesinden, onun burnunun patlayacağını zannettim. Bu durumu gören Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Ben, bir kelime biliyorum ki o, bunu söylecek olsa öfkesi gidecektir." Ben: "O kelime nedir Ya Resulullah?" diye sordum (اللهم انى اعوذ بك من الشيطان الرجيم) (Ey Allahım, Kovulmuş Şeytanın şerrinden sana sığınırım) demendir." buyurdu.(37)

إِنَّهُۥ لَيْسَ لَهُۥ سُلْطَٰنٌ عَلَى ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٩٩﴾

(36) Ebu Dâvûd, K. es-Salah bab: 20, Hadis No: 775 / Tirmizî, k. Mevakıt, es-Salah, bab: 65, Hadis No: 242 / İbn-i Mâce, K. İkametüssalah, bab: 2, Hadis No: 808.

(37) Ebu Dâvûd, K. el-Edeb, bab: 4, Hadis No: 4780 / İbn-Mâce, K. ed-Dâ'vât, bab: 52, Hadis No: 3452

99- Şüphesiz ki, Şeytanın, iman edip rablerine güvenenler üzerinde hiçbir nüfuzu yoktur.

* "Şeytanın, müminlerin üzerinde nüfuzu yoktur." ifadesi, müfessirler tarafından şu şekilde izah edilmiştir:

Bazılarına göre: "Şeytanın, müminlerin üzerinde nüfuzu yoktur" demek, "Şeytanın, müminleri, affedilemeyecek bir günaha sürüklemeye gücü yetmez" demektir.

Bazılarına göre ise bu ifade: Şeytanın şerrinden Allaha sığınana, Şeytanın herhangibir şerrinin dokunamayacağı anlamına gelmektedir.

Diğer bazılarına göre ise bu ifade, İblisin, ifade ettiği şu ihlaslı kulları kastetmektedir. İşte Şeytanın, bunlara karşı bir nüfuzu sözkonusu değildir. Ayette buyuruluyor ki: "İblis: "İzzet ve şerefine yemin olsun ki, onlardan, ihlaslı kulların hariç, bütün insanları yoldan çıkaracağım." dedi.(38)

Bazılarına göre de bu ifadeden maksat, Şeytanın, iman edenlere karşı hiçbir delilin bulunmadığının beyan edilmesidir.

إِنَّمَا سُلْطَانُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُم بِهِ مُشْرِكُونَ ﴿١٠٠﴾

100- Şeytanın nüfûzu, sadece onu dost edinenlere ve onun vesvesesi ile Allaha ortak koşanlaradır.

* Bu âyet-i Kerimede, Şeytanın nüfûzunun kimler için geçerli olduğu açıkça beyan edilmektedir. Bunlar da Şeytanı dost edinip onun peşinden gidenler ve Allaha ortak koşanlardır.

وَإِذَا بَدَّلْنَا آيَةً مَّكَانَ آيَةٍ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ قَالُوا إِنَّمَا أَنتَ مُفْتَرٍ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾

101- Biz, bir âyeti değiştirip yerine başka bir âyet getirdiğimiz zaman -Ki, Allah ne indirdiğini çok iyi bilir- müşrikler, Peygambere "Sen ancak bir iftiracısın." derler. Hayır, onların çoğu bunu bilmezler.

(38) Sâd Suresi, âyet: 82-83

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, bir kısım âyetlerin hükmünü kaldırıp neshederek başka âyetleri getirdiğinde, müşrik ve münafıkların, bunu fırsat bilerek Resulullahı yalancılıkla ve Allaha karşı iftirada bulunmakla suçladıklarını bildiriyor ve bunların çoğunun, hiçbirşey bilmeyen cahiller olduklarını beyan ediyor.

Bu âyet-i Celile de, Bakara Suresinin yüz altıncı âyeti gibi, Kur'an-ı Kerimde mensuh âyetlerin bulunduğunu göktermektedir. Bunlar, âlimler tarafından incelenip açıklanmıştır. Bu konuda daha geniş bilgi için usul kitaplarına başvurulmalıdır.

قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ آمَنُوا وَهُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ ﴿١٠٢﴾

102- Ey Peygamber, de ki: "Kur'anı, Ruhül Kudüs Cebrail, müminlerin imanını pekiştirmek, müslümanlara bir hidayet rehberi ve bir müjde olmak üzere, rabbinin katından hak olarak indirdi.

Ey Muhammed, de ki: "Bu Kur'anı Cebrail, Hak bir kitap olarak indirdi ki, iman edenlerin imanını sağlamlaştırsın da, imanları güçlensin. Müslümanlara doğru yolu gösteren bir rehber ve onlara ilahi nimetleri bildiren bir müjde olsun.

وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ ۗ لِّسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِيٌّ وَهَٰذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُّبِينٌ ﴿١٠٣﴾

103- Şüphesiz biz, kâfirlerin "Bu Kur'anı Muhammede bir adam öğretiyor." dediklerini çok iyi biliriz. Kur'anı Muhammede öğrettiğini iddia ettikleri kimsenin dili yabancıdır. Kur'an ise açık, fasih Arapçadır.

Şüphesiz ki biz, şu müşriklerin "Bu Kur'an Allah katından değildir. Bunu Muhammede bir insan öğretiyor." dediklerini çok iyi biliyoruz. Halbuki müşriklerin, Kur'anı Muhammede öğrettiğini iddia ettikleri kişi Arap değildir. Kur'an ise apaçık bir Arap diliyle inmiştir. Hiç, Arap olmayan birinin, böyle bir şeyi öğretmesi mümkün müdür?

* Müfessirler, müşriklerin, Resulullaha Kur'an-ı Kerimi öğrettiğini iddia ettikleri, Arap olmayan kişiden kimi kastettikleri hususunda şunları söylemişlerdir:

a- Bazıları, Resulullaha Kur'anı öğrettiği iddia edilen bu kişinin, Mekkede yaşayan ve Hıristiyan olan Bel'am isimli bir köle olduğunu söylemişlerdir.

b- Bazıları da bu kişi nin, Yeîş isimli bir köle olduğunu söylemişlerdir.

c- Bazıları ise bu yabancı kişinin, Hıristiyan olan Cebir isimli bir köle olduğunu söylemişlerdir.

d- Başka bir gurup Müfessir ise, bunların, Yesar ve Cebir isimli köleler olduklarını ve bunların Tevrat okuduklarını söylemişlerdir.

e- Bazıları da bu kişinin, Selman-ı Farisî olduğunu söylemişlerdir.

Resulullaha Kur'an-ı Kerimi bir insanın öğrettiği iddiası tamamen bâtıl bir iddia ve iftiradır. Zira Kur'anı Resulullaha öğrettiği iddia edilen kişiler Arap bile değildirler. Kur'an ise fasih bir Arapça ile indirilmiş bir kitaptır. O dönemde Edebiyat alanında çok ileri gitmiş olan tüm Arap şair ve ediplerini susturmuş bu kimseler Kur'an-ı Kerimin belağat ve fesahatı karşısında âciz kalmışlardır. Bütün bu gerçeklere rağmen "Kur'anı, Arap olmayan birisi ona öğretiyor." iddiasının hiçbir dayanağı yoktur. Diğer yandan, eğer Kur'an-ı Kerimi Hz. Muhammed (s.a.v.) e öğreten birisi şayet bulunmuş olsaydı, o kimse kendi Peygamberliğini iddia eder veya kendisi önder olup birşeyler kazanmaya çalışırdı. Böyle birşey olmamıştır. Bunlar tamamen hayal mahsulü olup kâfirlerin yakıştırmasıdır.

Aslında Kur'an-ı Kerimin belağatı ve fesahatı karşısında âciz kalan kâfirler, ona, yeri gelmiş "Sihir" demişler, bazan "Şiir" demişler. Bazan da burada da zikredildiği gibi "O Kur'an, başkaları tarafından ona öğretiliyor." demişlerdir. Bu, onların, Kur'an-ı Kerimin karşısında bocaladıklarının ifadesidir.

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ لَا يَهْدِيهِمُ اللَّهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٠٤﴾

104- Şüphesiz ki Allahın âyetlerine iman etmeyenleri Allah doğru

yola sevketmez. Onlara, can yakıcı bir azap vardır.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, Kur'andan yüzçevireni ve Resulullaha indirdiği âyetlerden gafil olanları ve Allah katından gönderilenlere iman etmeye niyeti olmayanları zorla doğru yola sevketmeyeceğini ve onları yaptıklarıyla başbaşa bırakacağını, âhirette de yaptıklarının karşılığı olarak can yakıcı bir azabın bulunduğunu bizlere bildirmektedir.

إِنَّمَا يَفْتَرِي الْكَذِبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ ۚ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٠٥﴾

105- Yalanı, ancak, Allahın âyetlerine iman etmeyenler uydururlar. İşte onlar, yalancıların ta kendileridir.

* Allah teala bu âyet-i Celilede, Hz.Muhammed (s.a.v.) e "Sen ancak bir iftiracısın, Kuranı kendin uydurdun." diyen müşriklere cevap vererek buyuruyor ki: "Yalanı ancak, Allahın gönderdiği âyetlere iman etmeyenler uydurur. Peygamber uydurmaz. Zira o iman etmeyenler, yalancılıklarından dolayı cezalandırılacaklarına veya doğru söyledikleri takdirde de sevap kazanacaklarına inanmazlar. İşte yalancılar onlardır.

مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ وَلَٰكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللَّهِ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٦﴾

106- Kalbi imanla huzura kavuşmuş olduğu halde inkâra zorlanan hariç, kim iman ettikten sonra Allahı inkâr eder, kalbini inkâra açık tutarsa Allahın gazabı onların üzerindedir. Bunlara büyük bir azap vardır.

* Abdullah b. Abbas diyor ki: "Bu âyet-i Kerime, Ammar b. Yâsir

hakkında nâzil olmuştur."

Müşrikler Mekkede Ammarı, babası Yâsir'i ve annesi Sümeyye'yi, iman etmelerinden dolayı yakalamışlar ve onları inkâra zorlamak için çeşitli işkenceler yapmışlardır. Ammarın annesi Hz. Sümeyye, ayaklarından iki ayrı Deveye bağlanmış ve "Sen, Müslüman erkeklere göz dikerek Müslüman oldun." demişler ve ona çeşitli işkenceler yaptıktan sonra onu develere sürükletmişler ve edep mahalline mızrak saplayarak şehit etmişlerdir. Ammarın babası Yâsir de işkenceler sonunda şehit olmuştur. Bunlar İslamın ilk şehitleridirler.

Ammar ise işkencelere dayanamayarak, kalbi imanla dolu olduğu halde, diliyle, müşriklerin istediklerini söylemiştir. Bunun üzerine Resulullaha "Ammar inkâr etti." haberi getirilmiş Resulullah da şöyle buyurmuştur: "Hayır olamaz, Ammar, tepesinden tırnağına kadar imanla doludur. İman onun kalbine işlemiştir." Nihayet Ammar ağlayarak Resulullahın huzuruna gelmiş, Resulullah da ona "Kalbini nasıl buluyorsun?" diye sormuş o da "İmanla dolu buluyorum." demiştir. Resulullah da ona "Sana aynı şeyi yaparlarsa sen de aynı şekilde davran." buyurmuştur.

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمُ ٱسْتَحَبُّوا۟ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا عَلَى ٱلْءَاخِرَةِ ۙ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿١٠٧﴾

107- Bunun sebebi, dünya hayatını âhirete tercih etmeleri ve Allahın, kâfirleri doğru yola sevketmemesidir.

Kâfirlerin uğradıkları bu büyük azabın sebebi, dünya hayatının geçici zevklerini, âhiretin devamlı nimetlerine tercih etmeleri ve Allahın, kâfirleri hidayete erdirmemesidir.

أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ طَبَعَ ٱللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَسَمْعِهِمْ وَأَبْصَٰرِهِمْ ۚ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْغَٰفِلُونَ ﴿١٠٨﴾

108- İşte Allahın, kalblerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlediği kimseler bunlardır. İşte bunlar, gafillerin ta kendileridir.

İşte Allah, bunların kalblerini mühürlemiştir, iman etmezler. Kulaklarını sağırlaştırmıştır hakkı işitmezler. Gözlerini kör etmiştir Allahın delillerini görüp ibret almazlar. İşte bunlar, Allahın, kendilerine hazırladığı azaptan gafil olan insanlardır.

لَا جَرَمَ أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٠٩﴾

109- Şüphesiz ki bunlar, âhirette de hüsrana uğrayacaklardır.

Şüphesiz ki bu, kalbleri, gözleri ve kulakları mühürlenen kimseler, âhirette de hüsrana uğrayacaklardır.

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٠﴾

110- Ey Muhammed, şüphesiz ki rabbin, mihnete uğratıldıktan sonra hicret eden ve işkencelere sabredenleri affeder. Bunlardan sonra muhakkak ki rabbin, çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

* Allah teala bu âyet-i Celilede, Mekkede müşrikler tarafından ezilen ve dinden dönmeleri için çeşiti fitneler sürüklenen mustaz'af bir sınıfı zikretmektedir. Bunlar, ailelerini, mallarını, mülklerini terkederek Allah yolunda hicret etmişler, müminlerle birlikte kâfirlere karşı cihad etmişler ve metanet göstermişlerdir. İşte bu sebeple Allah teala, daha önce içine düştükleri fitneden dolayı onları affettiğini ve onlara merhamet ettiğini beyan etmektedir.

Ayet-i Celilede, hicret, Cihad ve metanetin, günahları silen birer vasıta olduklarına dikkat çekilmektedir.

يَوْمَ تَأْتِي كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَنْ نَفْسِهَا وَتُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١١١﴾

111- Kıyamet günü herkes gelip kendisini müdafaaya çalışacak ve herkese, yaptıklarının karşılığı verilecek, kimseye zulmedilmeyecektir.

Kıyamet gününde kimsenin kimseyi savunmaya gücü yetmeyecektir. Allahın, şefaatçi olma izni verdiği kimseler hariç, kimsenin kimseye faydası dokunmayacak, bilakis herkes en yakın akrabasından dahi uzaklaşmayı tercih edecektir.

* Bu hususta diğer âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır: "O gün insan, kardeşinden, anne ve babasından, karısından ve çocuklarından kaçar. O gün herkesin kendisine yetecek kadar derdi vardır."(40)

وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ آمِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا
مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللَّهِ فَأَذَاقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ
بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿١١٢﴾

112- Allah bir ülkeyi misal verdi. Bu, emin, huzurlu, rızkı her taraftan bol bol gelen bir ülkeydi. Ne var ki bu ülkenin halkı, Allahın nimetlerine nankörlük etti. Bu yüzden Allah onlara, yaptıklarına karşılık korku ve açlık ızdarabını tattırdı.

* Taberi, âyte-i Celilede misal verilen bu ülkeden Mekke'nin kastedildiğini söylemekte ve şöyle demektedir: "Mekke güven içinde olan ve istikrarlı bir hayata sahibolan bir ülkeydi. Zira Araplar birbirlerine saldırarak, birbirlerini öldürüp esir alırlarken Mekkeye kimse saldırmaz orayı kutsal kabul ederek oranın halkına karşı savaş açmazlardı. Oranın halkının, çevresinde yaşayan Bedevilerde olduğu gibi bir kısım mer'a ve otlaklara ihtiyacı yoktu. Zira onlara rızıkları her taraftan bol bol geliyordu. Ayrıca Allah teala Hz. Muhammed (s.a.v.) i oraya Peygamber olarak gönderince Mekkeye en büyük nimeti lutfetmiş oldu. Ne var ki Mekke müşrikleri, Allah tealanın bu nimetlerine karşı nankörlük ettiler. Resulullaha çeşitli işkenceler yapmaya giriştiler. Bunun üzerine Allah teala da onlara belalar gönderdi. Kıtlık yılları yaşadılar, açlığa düştüler. Öyleki leş, kemik ve Deve yünlerini dahi yemek zorunda kaldılar. Ayrıca onların kalblerine, Resulullahın müfrezelerinin baskın yapacakları korkusunu saldı.

(40) Abese Suresi, âyet: 34-37

وَلَقَدْ جَآءَهُمْ رَسُولٌ مِّنْهُمْ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَٰلِمُونَ ﴿١١٣﴾

113- Şüphesiz ki onlara, kendilerinden Peygamber geldi. Ancak onlar onu yalanladılar. Bu sebeple onlar zulümlerine devam ederlerken azap kendilerini yakalayıverdi.

* Taberi, bu âyet-i Celileyi şöyle izah etmektedir: "Mekkelilere kendi içlerinden, soyunu ve doğruluğunu bildikleri Muhammed, Peygamber olarak geldi. Fakat Mekkeliler onu yalanladılar. Allah tarafından Peygamber olarak gönderildiğine inanmadılar. Bunun üzerine onları açlık, huzursuzluk ve güvensizlik azabı yakaladı. Ayrıca ileri gelenleri Bedir savaşında öldürüldüler.

Ayet-i Kerimeler izah edilirken belli kişi ve yerlerin adları geçtiği için bunlara göre izahlar yapılsa da, Kur'an-ı Kerimin hükmünün kıyamete kadar bâkî olması sebebiyle bu izahların da sadece o belli yer ve isimlere hasredilmeyip genel bir şekilde yorumlanmaları gerekir. Demek oluyor ki kendilerine gönderilen Peygamberleri yalanlayan her zalim ülkenin âkıbeti hüsrandır.

فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَٰلًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١١٤﴾

114- Allahın size rızık olarak verdiği helal ve temiz şeylerden yeyin. Eğer yalnız Allaha ibadet ediyorsanız, Allahın nimetlerine şükredin.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, mümin kullarına helal ve temiz olarak vermiş olduğu rızıklardan yemelerini ve buna karşılık kendisine şükretmelerini, zira nimetleri lutfedenin, kendisine şükredilmeye layık olduğunu beyan ediyor.

Taberi, bundan sonra gelen âyeti de gözönünde bulundurarak âyet-i Kerimeyi şöyle izah ediyor: "Ey insanlar, Allahın size rızık olarak verdiği hayvanlardan helal olan ve usulüne uygun olarak kesilenlerin etlerinden yeyin. Şayet sizler, rabbinize hakkıyla kullak ediyorsanız, Allahın size vermiş olduğu bu nimetlere karşı ona şükredin.

إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ ۖ فَمَنِ
اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١١٥﴾

115- Allah, sizlere yalnız leşi, kanı, domuz etini bir de Allahtan başkası adına kesilenleri haram kıldı. Bir kimse mecbur kalır, zaruret haddini aşmadan ve başkalarının hakkına tecavüz etmeden bunlardan yer ise ona günah yoktur. Şüphesiz ki Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

* Ayet-i Kerime, yenmesi haram olan şeylerin bir kısmını zikretmekte, açlık sebebiyle mecbur kalan kimsenin ise, zaruret miktarını aşmadan ve başkasının hakkına tecavüz etmeden bunlardan yemesine ruhsat verildiğini beyan etmektedir. Bu konuyla ilgili hükmüler, Mâide Suresinin üçüncü âyetinde geniş olarak izah edilmiştir. Daha geniş bilgi için oraya bakılabilir.

وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَٰذَا حَلَالٌ وَهَٰذَا حَرَامٌ لِّتَفْتَرُوا
عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ ۚ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿١١٦﴾

116- Dilinizin alıştığı yalanlarla "Bu helaldir." "Bu haramdır" demeyin. Aksi halde bu sözlerinizle Allaha yalan isnad etmiş olursunuz. Şüphesiz ki Allaha yalan isnad edenler, hiçbir zaman kurtuluşa eremezler.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, insanların, kendi heva ve heveslerine göre, hiçbir delile dayanmadan, herhangibir şeyin helal veya haram olduğunu söylemeye haklarının olmadığını, zira herhangibir şeyin helal veya haram olduğunu beyan etmenin, ancak onları yaratan Allaha ait olduğunu, aksini iddia edenlerin ise, Allaha iftiralarda bulunarak asla kurtuluşa eremeyeceklerini bildirmektedir.

İbn-i Kesir bu âyet-i izah ederken şöyle diyor: "Herhangibir şer'î delile dayanmadan bir bid'at icadeden veya Allahın helal kıldığı bir şeyi haram sayan yahut, Allahın haram kıldığı bir şeyi helal sayan insanlar da bu âyetin kapsamına girerler.

مَتَاعٌ قَلِيلٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١٧﴾

117- Bu, dünyada az bir geçimliktir. Ahirette de onlara can yakıcı bir azap vardır.

Helali haram, haramı da helal sayarak Allah hakkında yalan uyduranlar için dünyada az bir geçimlik vardır. Bunların âhiretteki cezaları ise can yakıcı bir azaptır.

وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِن قَبْلُ وَمَا

ظَلَمْنَاهُمْ وَلَٰكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٨﴾

118- Ey Peygamber, daha önce sana anlattığımız şeyleri Yahudilere haram kılmıştık. Biz onlara zulmetmemiştik fakat onlar, kendi kendilerine zulmetmişlerdi.

* Bu âyet-i Kerimede zikredilen "Yahudilere haram kılınan şeyler" En'am Suresinin şu âyetinde beyan edilmektedir: "Biz, Yahudilere tırnaklı her hayvanı haram kıldık. Onlara sığır ve davarın sırt, bağırsak ve kemik yağlarının dışında iç yağlarını da haram kıldık. Aşırı gitmelerinden dolayı, onları bu şekilde cezalandırdık. Şüphesiz ki biz, doğruyuzdur."(41)

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوا مِن بَعْدِ ذَٰلِكَ وَأَصْلَحُوا

إِنَّ رَبَّكَ مِن بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ

119- Sonra şüphesiz ki rabbin, bilmeden günah işleyip ardından tevbe eden ve kendilerini düzeltenleri bağışlar. Bunlardan sonra rabbin, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

(41) En'am Suresi, âyet: 146

* Allah teala bu âyet-i Celilede, müminlerin günahkârlarını, tevbe etmeleri halinde nasıl affedeceğini ve onlara merhametli davranacağını beyan etmektedir.

Ayet-i Kerimeden anlaşılmaktadır ki, esas mesele, kulun iman etmesi ve hatalarını idrak ederek işlediği günahlardan vazgeçmesidir. Kul böyle olduğu müddetçe ona Allah tealanın af ve merhamet kapısı daima açıktır.

إِنَّ إِبْرَٰهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِّلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٠﴾

شَاكِرًا لِّأَنْعُمِهِ اجْتَبَاهُ وَهَدَاهُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿١٢١﴾

120-121- Şüphesiz ki İbrahim, Allaha boyun eğen, hakka yönelen bir ümmetti. (Önderdi) Hiçbir zaman müşriklerden olmadı. Rabbinin nimetlerine şükrederdi. Allah onu Peygamber seçti ve doğru yola sevketti.

* Allah Teala bu âyet-i Kerimede, Hz. İbrahimin dini olan Hanif dinine bağlı olduklarını iddia eden ve Allaha ortak koşan müşriklere, Hz. İbrahimin, Allaha itaat eden, hakka yönelen bir önder olduğunu, hiçbir zaman müşriklerden olmadığını beyan ediyor ve onların bâtıl iddialarını çürütüyor.

Âyet-i Kerimede, Hz. İbrahim bir "Ümmet" olarak vasıflandırılıyor. Âlimler, "Ümmet" sıfatının ne mânâya geldiği hususunda şu izahları yapıyorlar:

— İbrahim bir ümmetti. Yani, kendisine tabi olunan bir önderdi. Veya,

— O, doğru yola sevkeden bir önderdi. Yahut,

— İbrahim, hayırı öğreten bir muallimdi. veya,

— İnsanlara dinlerini bildiren bir öğretmendi. Yahut,

— Kendisi tek başına bir ümmetti. Zira o, bir ümmet kadar güçlüydü. Veya,

— Sadece o iman etmişti. Diğer bütün insanlar ise mümin değillerdi.

وَآتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٢٢﴾

122- Biz, dünyada İbrahime iyilik verdik. Şüphesiz ki o, âhirette de salih kimselerdendir.

* Hz. İbrahime dünyada verilen iyiliğin ne olduğu hususunda Taberi şöyle diyor: "Bu ifade "Biz ona dünyada güzel bir hatıra ve dillerde dolaşan güzel bir öğüt verdik" demektir.

İbn-i Kesir ise bu ifadenin anlamının: "Biz İbrahime dünyada bir müminin temiz hayatını mükemmel bir şekilde yürütebileceği bütün dünya nimetlerini verdik" demek olduğunu söylemiştir.

ثُمَّ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ أَنِ ٱتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَٰهِيمَ حَنِيفًا ۖ وَمَا كَانَ مِنَ

ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٣﴾

123- Ey Peygamber, sonra sana: "Hakka yönelen, müşriklerden olmayan İbrahimin dinine tâbi ol" diye vahyettik.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, Hz. Muhammed (s.a.v.)in, kendisinden önce Peygamber olarak gönderilen Hz. İbrahimin Hanif dinine tâbi olduğunu, bu itibarla Hz. İbrahimin dinine tâbi olduklarını iddia edenlerin, Hz. Muhammed (s.a.v.)e de tâbi olmaları gerektiğini beyan etmektedir. Zira Hz. İbrahim, hiçbir zaman müşriklerden olmamıştı. Şirk yolunu tutanlar da hiçbir zaman, İbrahimin dininden olamazlar.

إِنَّمَا جُعِلَ ٱلسَّبْتُ عَلَى ٱلَّذِينَ ٱخْتَلَفُوا۟ فِيهِ ۚ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ

يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ فِيمَا كَانُوا۟ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٢٤﴾

124- Cumartesi gününe hürmet etme, sadece, onda ihtilaf eden Yahudilere farz kılındı. Şüphesiz ki rabbin kıyamet gününde, ihtilaf ettikleri hususlarda aralarında hükmedecektir.

* Yahudiler Cuma gününe saygı göstermeyi bırakıp Cumartesi gününü kutsallaştırmışlar daha sonra da Cumartesi gününde avlanma gibi bazı işleri yapmanın haram veya helal olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. İşte bu âyet-i Kerime onların bu davranışlarına işaret etmekte ve cumartesi gününün

kutsallığının sadece Yahudileri bağlayan bir hüküm olduğunu, buna uymayan Ümmet-i Muhammedin sorumlu olmadığını, zira Ümmet-i Muhammed için asıl kutsal olan cuma gününün seçildiğini beyan etmektedir. Cuma gününde Müslümanlar biraraya gelerek topluca ibadetlerini yaparlar, bundan dolayı Yahudilerin, Müslümanlara söyleyecek hiçbir şeyleri yoktur.

Allah teala âyet-i Kerimenin sonunda, Yahudilerin cumartesi günü yasağı gibi ihtilaf ettikleri meselelerin asıl hükmünü kıyamet gününde vereceğini bildirmektedir.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) cuma gününün müminler için haftanın mukaddes bir günü olduğu hususunda şöyle buyuruyor:

قَالَ: رَسُولُ اللهِ ﷺ «نَحْنُ الْآخِرُونَ وَنَحْنُ السَّابِقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. بَيْدَ اَنَّ كُلَّ أُمَّةٍ أُوتِيَتِ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِنَا. وَأُوتِينَاهُ مِنْ بَعْدِهِمْ. ثُمَّ هَذَا الْيَوْمُ الَّذِي كَتَبَهُ اللهُ عَلَيْنَا. هَدَانَا اللهُ لَهُ. فَالنَّاسُ لَنَا فِيهِ تَبَعٌ. الْيَهُودُ غَداً. وَالنَّصَارَى بَعْدَ غَدٍ».

"Biz, en son gelen bir ümmetiz. Kıyamet günü ise en önde bulunanlar olacağız. Ancak geçmiş her ümmete kitap bizden önce verilmiştir. Bize ise onlardan sonra verilmiştir. Sonra Allahın bize farz kıldığı bu gün (Cuma günü) Allahın bize göstermiş olduğu bir gündür. Bugünde insanlar bize tâbidir. Yarın (Cumartesi) Yahudiler ertesi gün (Pazar) de Hristiyanlar."(42) Diğer bir rivayette de Hadis-i Şerifin sonu şöyledir:

وَهَذَا يَوْمُهُمُ الَّذِي فُرِضَ عَلَيْهِمْ فَاخْتَلَفُوا فِيهِ. فَهَدَانَا اللهُ لَهُ. فَهُمْ لَنَا فِيهِ تَبَعٌ تَبَعٌ. فَالْيَهُودُ غَداً. وَالنَّصَارَىٰ بَعْدَ غَدٍ.

"...Ehl-i kitaba farz kılınan gün işte bugündür (Cuma günüdür) Fakat onlar onun hakkında ihtilafa düştüler. Bize ise onu Allah gösterdi. bu sebeple ehl-i Kitap cuma gününde bize tâbidirler. Yarın Yahudiler, ertesi gün de Hıristiyanlar."(43)

(42) Müslim, K. el-Cuma, bab: 19 Hadis No: 855
(43) Müslim, K. el-Cuma, bab: 12, Hadis No: 855

ٱدْعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ بِٱلْحِكْمَةِ وَٱلْمَوْعِظَةِ ٱلْحَسَنَةِ وَجَٰدِلْهُم بِٱلَّتِى هِىَ
أَحْسَنُ ۚ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِۦ وَهُوَ أَعْلَمُ بِٱلْمُهْتَدِينَ ﴿١٢٥﴾

125- Ey Peygamber, insanları rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et. Onlarla en uygun şekilde mücadele et. Şüphesiz ki rabbin, yolundan sapanı da çok iyi bilir. Doğru yolda yürüyenleri de çok iyi bilir.

Ey Muhammed, insanları, rabbinin yolu olan İslam şeriatına, hikmetlerle dolu olan Kur'an'la, delillerle ve güzel ibadetlerle davet et. Sen onlarla en güzel yollarla tartışma yap. Şüphesiz ki rabbin olan Allah, yolundan sapan kimseyi de çok iyi bilir hidayete kavuşup hak yola gidenleri de çok iyi bilir.

* Taberi, âyet-i Kerimede zikredilen "Hikmet"den maksadın, "Allahın kitabı ve Resulullahın sünneti" olduğunu, "Güzel öğüt"den maksadın ise, "Allahın beyan ettiği deliller ve ibret alınması gereken hadiseler" olduğunu söylemiştir.

Buna göre âyetin mânâsı: "Ey Muhammed, sen, rabbinin yoluna, Allahın kitabı, Resulünün sünnetiyle ve Allahın beyan ettiği delil ve öğütlerle davet et" şeklindedir.

Allah teala bu âyet-i Kerimede, davetçinin, hikmetle hareket eden, güzel öğüt veren ve muhataplar için en uygun yolu seçen bir kimse olmasını emrediyor ve onun, bu yolda, usanmadan çalışmasını tavsiye ediyor.

Allah teala, Hz. Musa ve kardeşi Hz. Harunu "Rab"lık iddia eden Firavuna gönderirken, onların, Firavuna nasıl tebliğde bulunmaları gerektiğini beyan ederek şöyle buyuruyor: "İkiniz de Firavuna gidin. Çünkü o azdı". "Öğüt alacağını veya korkacağını umarak ona yumuşak söz söyleyin."(44)

(44) Tâhâ Suresi, âyet: 43-44

وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ ۖ وَلَئِن صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِّلصَّابِرِينَ ﴿١٢٦﴾

126- Ceza verirken, size verilenin aynıyla karşılık verin. Yemin olsun ki, eğer sabrederseniz bu, sabredenler için daha hayırlıdır.

* Alimler bu âyet-i Kerimenin mensuh olup olmadığı hususunda şunları söylemişlerdir:

a- Bazıları: "Bu âyet-i Kerime, düşmanlar tarafından müslümanlara işkence yapılarak öldürülmeleri halinde onların da düşmanlarına aynı işkenceleri yaparak öldürebilecekelerine izin vermekte, bundan sonra gelen âyet-i Kerime ise, işkence yaparak öldürmeyi yasaklamakta ve bu âyet-i Kerimeyi neshetmektedir" demişlerdir. Şöyle ki, Resulullah ve sahabileri Uhud savaşında, Hz. Hamza ve onun gibi şehit olanların düşmanlar tarafından uzuvlarının kesildiğini görünce: "Allaha yemin olsun ki Allah bize zafer nasibederse biz de düşmanlara bu yapılanlardan daha fazlasını yapacağız" demişlerdir. Bunun üzerine bu âyet-i Kerime nâzil olmuş, düşmana yapılacak işkencelerin, müslümanlara yapıldığı kadar yapılmasına izin vermiş, bundan sonra gelen âyet-i Kerime ise işkenceyi yasaklamış ve sabredilmesini emretmiştir.

b- Bazıları da "ABu âyet-i Kerime, savaşı ilk olarak müslümanların başlatmamasını, ancak, kendilerine savaş açıldığı takdirde aynıyla mukabele etmelerini emretmektedir. Ancak Tevbe Suresinin beşinci âyetinde "Mukaddes olan haram aylar çıkınca müşrikleri nerede bulursanız öldürün" buyurularak Müslümanların savaşı başlatmalarına izin verilmiş ve bu âyetin hükmü neshedilmiştir" demişlerdir. Abdullah b. Abbas bu görüştedir.

c- Bazıları ise "Bu ve bundan sonra gelen âyetten maksat, herhangi bir zulme uğrayanın, kendisine haksızlık yapan kimseyi, zulmettiği kadarıyla cezalandırabileceğini, intikam duygusuyla hareket ederek cezalandırmada ileri gidemeyeceğini beyan etmektedir" demişlerdir. İbn-i Sirîn, Süfyan es-Sevrî ve Mücahid bu görüştedirler. Bunlara göre âyet-i Kerime mensuh değildir.

* Şa'bî ve İbn-i Cüreyc bu âyet-i Kerimenin nüzul sebebi hakkında şöyle demişlerdir: "Uhut savaşında müşrikler, Hz. Hamza ve diğer Müslümanlardan öldürdükleri kimselerin vücutlarının çeşitli uzuvlarını kesip parçalamışlardır. Bunu gören Müslümanlar: "Yemin olsun ki Allah bizi onlara galip getirdiği zaman biz de onlara şöyle şöyle yapacağız" demişler ve bunun üzerine bu âyet-i Kerime nâzil olmuş, cezaların aynen karşılığının verilebileceğini, bununla

beraber yapılan ezaya aynıyla mukabele etmeyip affetmenin daha faziletli olacağını beyan etmiştir. Zira bu takdirde cezayı verme işi Allaha havale edilmiş olur. Allahın ise daha âdil ceza vereceği muhakkaktır". Taberi de bu görüşü tercih etmiştir.

وَٱصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِٱللَّهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِى ضَيْقٍ مِّمَّا
يَمْكُرُونَ ﴿١٢٧﴾
إِنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوا۟ وَّٱلَّذِينَ هُم مُّحْسِنُونَ ﴿١٢٨﴾

127-128- Ey Peygamber, sabret. Sabretmen ancak Allahın lütfuyladır. Onlara karşı üzülme. Kurdukları tuzaklardan sıkıntıya düşme. Şüphesiz ki Allah, kendisinden korkanlarla ve iyilikte bulunanlarla beraberdir.

Ey Muhammed, Allah yolunda sana yapılan eziyetlere karşı sabret. Senin sabretmen, ancak Allahın yardımıyladır. Seni yalanlayan ve sana gelenleri inkâr eden şu müşrikler için üzülme. İnsanları Allahın yolundan alıkoymak için başvurdukları çeşitli hile ve desiselerden dolayı sıkıntıya düşme. Zira Allah, kendisinden korkan ve iyilikte bulunan siz müminlerle beraberdir. Onun yardımı ve desteği sizin yanınızdadır.

* * *

İSRA SURESİ

İsra suresinin büyük bir bölümü bölümüyle Mekkede nazil olmuştur. Ve yüz on bir âyetttir.

Bu sure-i Celile, Allah tealayı tesbih ile başlıyor ve ona hamdederek sona eriyor. Bu sure-i Celile de çoğunlukla inançla ilgili konuları bünyesinde toplamıştır.

Sure-i celilenin ilk âyetinde Resululahın bir gece, Mekkeden, Kudüste bulunan Mescid-i Aksaya götürüldüğü beyan ediliyor ve şöyle buyuruluyor:

"Kulu Muhammedi geceleyin, delillerini göstermek için, Mescid-i Haramdan, çevresini mübarek kıldığı Mescid-i Aksa'ya götüren Allah, noksan sıfatlardan münezzehtir. Şüphesiz ki o, her şeyi çok iyi işiten, çok iyi görendir."

İsra, gece yolculuğu anlamına gelmektedir. Miraç hadisesinin bir gece yolculuğu ile başladığını ifade eden İSRA sureye de adını vermiştir.

Sure-i celilede ana mevzu olarak Hz.Muhammed (s.a.v.) ile Mekke halkının ona karşı olan tutumu ele alınmaktadır. Önce Resulullahın İsra ve Miracı beyan ediliyor. Sonra da tevhid inancının temel kaideleri açıklanıyor. Sonra cahiliye putperestlerinin çirkin davranışları reddediliyor. Ve diğer Peygamberlere verilen mucizelerle Resulullaha verilen deliller beyan ediliyor. Sonra da müşriklerin, Hz. Muhammed (s.a.v.) e karşı düşmanlıkları, ona inen âyetler üzerine fitne çıkarmaya yeltenmeleri ve Resulullahı Mekkeden çıkarmaya çalışmaları bahse konu ediliyor.

Sure-i celile, Kur'anı ve ondaki gerçek hakikatı dile getirerek son buluyor. O Kur'an ki, Resulullah, yeri geldikçe onu insanlara okusun, onlar da istifade etsinler diye parça parça inmiştir. İşte bu Kur'anın surelerinden biri olan bu mübarek sure de, Hamd'in Allaha mahsus olduğunu beyan ederek son buluyor.

"Hamd, çocuk edinmeyen, mülkte ortağı bulunmayan, âciz olmayıp yardımcı da edinmeyen Allaha mahsustur." de. Onu layık olduğu şekilde yücelt."

İşte bu âyet-i kerime ile son bulan sure-i celilenin, hikmet dolu âyetlerinin teker teker izahına gelelim.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا الَّذِي
بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا ۚ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿١﴾

1- Kulu Muhammedi geceleyin, delillerini göstermek için, Mescid-i Haramdan, çevresini mübarek kıldığı Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah, noksan sıfatlardan münezzehtir. O, herşeyi çok iyi işiten, çok iyi görendir.

* Bu âyet-i Kerime, Resulullah (s.a.v.)in, Mekkeden, Kudüste bulunan Mescid-i Aksâya, ilâhî bir güçle götürüldüğünü beyan etmektedir. Bu hadiseye "İsra ve Mirac" denilmektedir. Bu hususta zikredilen çeşitli Hadis-i Şerifler incelendiğinde, özetle şunları söylemek mümkündür:

Resulullah (s.a.v.) uyanık bir haldeyken, geceleyin, Mekkeden Mescid-i Aksâ'ya "Burak" denilen bir bineğe bindirilerek götürüllmüş, Mescid-i Aksâya varınca bineğini Mescidin kapısında bırakmış içeri girip iki rekât mescid namazı kılmış sonra, merdivene benzeyen ve "Mirac" denen ve günümüzde "Asansör" diye adlandırabileceğimiz bir aracın yanına varmış, o araç vasıtasıyla önce dünya semasına çıkmış sonra göğün diğer katlarına gitmiştir. Her kata vardığında, oranın ileri gelen sâkinleri tarafından karşılanmıştır.

Resulullah (s.a.v.) göklerin her katına vardığında, derecelerine göre oralarda bulunan Peygamberlerle selamlaşmış, altıncı katta Hz. Musa ile yedinci katta da Hz. İbrahim ile görüşmüş, daha sonra onların ve diğer Peygamberlerin makamlarını da aşarak kaderleri yazan kalemlerin gıcırtısının işitildiği makama kadar ulaşmış ve "Sidretül Müntehâ"yı görmüştür.

Ayrıca, altıyüz kanadı bulunan Cebrail aleyhisselamı aslî suretiyle görmüş yine, bütün ufukları tutan yeşil "Refref"i de görmüştür. Göğün Kâbesi olan Beytül Mamuru görmüş, yeryüzündeki Kâbeyi yapan Hz. İbrahimin ona yaslandığına ve kıyamete kadar bir daha dönmemek üzere hergün oraya yetmişbin Meleğin gelip Allaha ibadet ettikten sonra ayrılıp gittiklerine şahit olmuştur.

Yine Resulullah o makamda Cennet ve Cehennemi görmüş, Allah teala, günde elli vakit namaz kılınmasını farz kılmış, daha sonra bir lütuf olarak bu elli vakti beş vakte indirmiştir.

Tercih edilen görüşe göre Resulullah "Sidretül Müntehâ"dan sonra bütün Peygamberlerle birlikte Kudüse dönmüş orada imam olarak onlara namaz kıldırmıştır. Sonra Kudüsten tekrar Burak'a binmiş, gecenin karanlığında Mekkeye dönmüştür.

Yine tercih edilen görüşe göre Resulullah Miraca ruh ve beden olarak çıkmıştır. Zira hadiseyi anlatan bu Sûrenin ilk kelimesi "Sübhan"dır. Ve bu kelime, fevkalade olayları anlatmak için kullanılır. Resulullahın cismen değil de sadece ruhen gittiğini söylemek, bu kelimenin kullanılacağı nisbette fevkalede bir olay değildir. Ayrıca âyet-i Kerimede "Geceleyin kulunu yürüttü" ifadesi yer almaktadır. Geceleyin yürümek, fiilen mesafe katetmektir. Bu da ancak bedenle olur. "Kul" kelimesi de kişinin ruh ve bedeni için birlikte kullanılır. İnsanın sadece ruhuna kul denilmez.

Diğer yandan, Buhari de dahil sahih Hadis kitaplarında, Resulullahın "Burak" isimli bir bineğe bindirildiği zikredilmektedir. Ruhun tek başına bineğe ihtiyacı olmadığı muhakkaktır.

Kureyşliler, Resulullahın İsra ve Miracını yalanlamışlardır. Şayet İsra ve Mirac bedenen değil de ruhen ve uyku halinde meydana gelmiş olsaydı. Kureyşlilerin bunu yalanlamalarına gerek kalmazdı. Çünkü bilirlerdi ki, kişi uyku halindeyken birçok harika olayları görebilir. İsra ve Mirac olayı ise ruhen ve bedenen cereyan etmiştir.

Ayrıca Allah teala "İsra"nın zamanını belirtmiş, geceleyin olduğunu söylemiş, yerini zikretmiş, Mescid-i Haramdan Mescid-i Aksâya kadar yürüdüğünü beyan etmiş ve bunun hikmetinin de, âyetlerini ve kuderetini ortaya koyan delillerini, göstermek olduğunu beyan etmiştir. Bütün bunlar göstermektedir ki, İsra ve Mirac, sadece ruhen değil, hem ruh hem de beden ile meydana gelmiştir.

Peygamber efendimiz (s.a.v.)in miracını anlatan çeşitli Hadis-i Şerifler mevcuttur. Biz burada, Buharinin zikrettiği şu Hadis-i Şerifi veriyoruz:

Enes b. Mâlik diyor ki: "Ebu Zer el-Ğifarî, Resulullaha şöyle buyurduğunu anlatıyordu: Resulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Ben Mekkede iken evimin tavanı ansızın yarıldı, oradan Cebrai aleyhisselam indi göğsümü yardı ve içini Zemzem suyu ile yıkadı. Sonra hikmet ve iman ile dolu bir altın leğen getirip içindekini göğsümün içine boşalttı. Ve göğsümü kapayıp üzerini mühürledi. Sonra elimden tutup beni semaya doğru çıkardı. Dünya semasına

vardığımda Cebrail aleyhisselam o semanın bekçisine

— Aç" dedi.

— Kimdir o?

— Cebrail

— Yanında kimse var mı?

— Evet, yanımda Muhammed (s.a.v.) var.

— Peygamber olarak gönderildi mi? (Veya buraya davet edildi mi?)

— Evet. dedi.

Kapı açılınca dünya semasının üstüne çıktık. Bir de ne göreyim, orada bir kimse oturmuş, sağında birtakım karaltılar var, solunda birtakım karaltılar var. O kimse sağ tarafına baktığında gülüyor sol tarafına baktığında ise ağlıyordu. O zat bana "Hoş geldin sefa geldin ey Salih Peygamber ey salih oğlum." dedi. Cebraile "Bu kim?" diye sordum. "Âdem aleyhisselamdır. Sağında solunda bulunan bu karaltılar da evladının ruhlarıdır. Sağında olanlar cennetlikler solunda olanlar ise cehennemliklerdir. Sağına bakınca güler soluna bakınca ağlar." dedi. Derken Cebrail beni ikinci semaya doğru çıkardı. Bekçisine "Aç" dedi. Bekçisi de evvelkinin söylediklerini söyledikten sonra kapıyı açtı."

Enes (r.a.) diyor ki: "Ebu Zer, Resulullah (s.a.v.) in göklerde Âdem, İdris, Musa, İsa, İbrahim hazretlerini gördüğünü söyledi. Fakat herbirerinin nerelerde olduklarını ayrı ayrı söylemeyip yalnız Âdemi, dünya semasında İbrahimi de altıncı semada gördüğünü söyledi."

Buharinin, Mâlik b. Sa'saa'dan rivayet ettiği diğer bir Hadis-i Şerifte ise Resulullahın, göklerin her katında hangi Peygamberlerle görüştüğü zikredilmiş ve şu şekilde sıralandıkları rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v.)in dünya semasında Hz. Âdem ile, ikinci gökte Hz. İsa ve Hz. Yahya ile, üçüncü gökte Hz. Yusuf ile, dördüncü gökte Hz. İdris ile, beşinci gökte Hz. Harun ile, altıncı gökte Hz. Musa ile yedinci gökte ise Hz. İbrahim ile görüşüp selamlaştığı rivayet edilmektedir."(1)

Enes (r.a.) sözlerine devamla şöyle diyor: "Cebrail aleyhisselam Resulullah ile birlikte İdris aleyhisselama uğradıklarında İdris aleyhisselam: "Hoş geldin sefa geldin ey salih Peygamber, ey salih kardeş." demiş. Resulullah (s.a.v.) de demiş ki: "Bu kim?" diye sordum. Cebrail "Bu İdristir" dedi. Sonra Musaya uğradım o da "Hoş geldin, sefa geldin ey salih Peygamber, ey salih kardeş." dedi. "Bu kim?" diye sordum Cebrail "Bu Musadır" dedi. Sonra İsaya

(1) Bkz. Buhari, K. Bed'ül Halk, bab: 6

uğradım. O da "Hoş geldin ey salih kardeş ey salih Peygamber." dedi. "Bu kim?" dedim. Cebrail "Bu İsadır" dedi. Sonra İbrahime uğradım. "Hoşgeldin sefa geldin ey salih Peygamber, ey salih oğlum." dedi. "Bu kim?" dedim Cebrail "Bu İbrahimdir." dedi.

(Muhammed b. Şihab-ı Zührî'nin, İbn-i Hazm tarikından rivayetine nazaran) İbn-i Abbas ile Ebu Habbe el-Ensarî (r.a.), Peygamber efendimizin: "Sonra Cebrail beni yukarıya götüre götüre nihayet kalemlerin (Kaderi yazan kalemlerin) cızırtılarını duyacak kadar yüksek bir yere çıktım." buyurduğunu söylerlerdi.

Yine İbn-i Hazm ile Enes b. Mâlik (r.a.) şöyle demişlerdir:

قَالَ ابْنُ حَزْمٍ وَأَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ فَفَرَضَ اللّٰهُ عَلَىٰ أُمَّتِي خَمْسِينَ صَلَاةً فَرَجَعْتُ بِذَلِكَ حَتَّى مَرَرْتُ عَلَىٰ مُوسَىٰ فَقَالَ مَا فَرَضَ اللّٰهُ لَكَ عَلَىٰ أُمَّتِكَ قُلْتُ فَرَضَ خَمْسِينَ صَلَاةً قَالَ فَارْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ فَإِنَّ أُمَّتَكَ لَا تُطِيقُ ذَلِكَ فَرَاجَعَنِي فَوَضَعَ شَطْرَهَا فَرَجَعْتُ إِلَىٰ مُوسَىٰ قُلْتُ وَضَعَ شَطْرَهَا فَقَالَ رَاجِعْ رَبَّكَ فَإِنَّ أُمَّتَكَ لَا تُطِيقُ فَرَاجَعْتُ فَوَضَعَ شَطْرَهَا فَرَجَعْتُ إِلَيْهِ فَقَالَ ارْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ فَإِنَّ أُمَّتَكَ لَا تُطِيقُ ذَلِكَ فَرَاجَعْتُهُ فَقَالَ هِيَ خَمْسٌ وَهِيَ خَمْسُونَ لَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ فَرَجَعْتُ إِلَىٰ مُوسَىٰ فَقَالَ رَاجِعْ رَبَّكَ فَقُلْتُ اسْتَحْيَيْتُ مِنْ رَبِّي ثُمَّ انْطَلَقَ بِي حَتَّى انْتَهَىٰ بِي إِلَىٰ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَىٰ وَغَشِيَهَا أَلْوَانٌ لَا أَدْرِي مَا هِيَ ثُمَّ أُدْخِلْتُ الْجَنَّةَ فَإِذَا فِيهَا حَبَائِلُ اللُّؤْلُؤِ وَإِذَا تُرَابُهَا الْمِسْكُ.

"Resulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "O zaman Allah teala ümmetime elli vakit namaz farz kıldı. Bu farziyeti yüklenerek döndüm. Derken Musaya rast geldim. "Allah ümmetine neyi farz kıldı?" diye sordu. "Elli vakit namaz farz kıldı." dedim. "Rabbine dön (Elli vaktin indirilmesini iste) zira ümmetin buna

güç yetiremez." dedi. (Allah tealaya) müracaat ettim. Yarısını indirdi. Ben de Musanın yanına dönüp "Yarısını indirdi." dedim. O yine "Rabbine müracaat et. zira ümmetin buna güç yetiremez." dedi. Bir daha müracaat ettim. Yine yarısını indirdi. Musanın yanına döndüm. O yine "Rabbine dön. Zira ümmetin buna güç yetiremez." dedi. Bir daha müracaat ettim. Allah teala "Namazlar beş vakittir, fakat elli vakit sevabını haizdir. Benim katımda hüküm değişmez." buyurdu. Musanın yanına döndüm. O yine "Rabbine dön" dedi. "Artık rabbimden utanır oldum." dedim. Sonra Cebrail tâ Sidretül Müntehâya varıcaya kadar beni götürdü, Sidre'yi öyle acaip renkler kaplamıştı ki onlar nedir bilemem. Sonra cennetin içine konuldum. Orada birçok inci yığını vardı. Toprağı da misk kokulu idi."(2)

Taberi, İsra ve Miraçla ilgili olarak uzun bir Hadis zikretmektedir. Fakat bu konuda Buharinin rivayet ettiği Hadis tercih edilmiştir.

İsra ve Miraçla ilgili olarak çeşitli Hadis kitaplarında birçok sahabiden Hadis rivayet edilmiştir. Enes b. Mâlik, Mâlik b. Sa'saa, Ebu Zer el-Ğifarî, Übey b. Kâ'b, Huzeyfetül Yeman, Cabir b. Abdullah, Ebu Saîd el-Hudrî, Şeddad b. Evs, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Mes'ud, Ebu Hureyre, Hz. Aişe, Ümmühânî gibi sahabiler, uzun ve kısalığı farklı şekillerde, değişik Hadis kitaplarında bu konuyla ilgili Hadisler rivayet etmişlerdir. Bu hususta Taberinin asıl metnine ve İbn-i Kesire baş vurularak bu sahabilerin rivayetlerini görmek mümkündür.

وَءَاتَيْنَا مُوسَى ٱلْكِتَٰبَ وَجَعَلْنَٰهُ هُدًى لِّبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ أَلَّا تَتَّخِذُوا۟ مِن دُونِى وَكِيلًا ﴿٢﴾

2- Biz, Musaya Tevratı vermiştik. Onu, İsrailoğullarına hidayet rehberi yapmıştık. Onlara: "Benden başkasını kendinize vekil edinmeyin." demiştik.

* Allah tela, Hz. Muhammed (s.a.v.) e verilen ve bir mucize olan İsra'yı zikrettikten sonra Hz. Musaya verilen Tevratı bahse konu ediyor ve onun esasının, İsrailoğullarına hidayeti göstermek olduğunu ve Allahtan başkasını dost ve yardımcı edinmemeleri olduğunu beyan ediyor.

(2) Buhari, K. es-Salah, bab: 1, K. el-Enbiya, bab: 5, K. et-Tevhid, bab: 37

ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ إِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا ﴿٣﴾

3- Ey, Nuh ile bareber gemide taşıdığımız insanların soyundan olanlar, (Nuh'u rehber edinin) Çünkü o, çok şükreden bir kul'du.

Ey, Nuh ile beraber gemide taşıdığımız insanların soyundan gelenler, sizler de, yemesinde, içmesinde ve giyinmesinde rabbine şükreden atanız Nuh gibi olun. Allah tarafından size Peygamber olarak gönderilmiş bir nimet olan Muhammed için rabbinize şükredin. Onu yalanlayarak nankörlük etmeyin.

* Ayet-i Celile, Hz. Nuh'u "Rabbine çokça şükreden kul." olarak vasıflandırmıştır. Zira Hz. Nuh, birşey yeyip içtikten sonra veya yeni bir elbise giydiğinde veya herhangibir beşerî ihtiyacını giderdiğinde Allaha şükrederdi.

وَقَضَيْنَا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ فِي الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ فِي الْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبِيرًا ﴿٤﴾

4- Biz kitapta İsrailoğullarına "Şüphesiz yeryüzünde iki defa bozgunculuk çıkaracaksınız ve aşırı bir şekilde azgınlaşacaksınız." diye beyan ettik.

* Ayet-i Kerimede zikredilen "Kitap"tan maksat, "Levh-i Mahfuz"dur. denmişse de tercih edilen görüşe göre, Hz. Musa'ya gönderilen Tevrattır. Allah teala, Tevratta, İsrailoğullarının, yeryüzünde iki kere fesat çıkaracaklarını ve aşırı derecede azgınlaşacaklarını, her ikisinin sonunda da mağlup olacaklarını beyan etmektedir.

İsrailoğullarının ilk bozgunculuklarının, Zekeriyya aleyhisselamı öldürmeleri, ilk mağlup oluşlarının ise Buhtunnasr'ın onları öldürmesi ve Kudüsü tahrip etmesi olduğu rivayet edilmektedir.

İkinci bozgunculuklarının ise, Zekeriyya aleyhisselamın oğlu Yahya aleyhisselamı öldürmeleri, mağlubiyetleri de, Allah tealanın, bir kısım insanları kendilerine musallat etmesi, böylece onların bir kısmını öldürüp diğerlerini memleketlerinden kovmaları, yetmişbin'den fazla Yahudiyi de esir etmeleri hadisesi olduğu zikredilmektedir.

Bu hususta Taberi, Huzeyfe b. el-Yeman'dan uzun bir Hadis rivayet etmişse de İbn-i Kesir bu Hadisin mevzu olduğunu söylemiş ve ilimde üstün bir mertebesi olan Taberinin böyle bir Hadisi nasıl naklettiğine şaştığını söylemiştir.

فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ أُولَاهُمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَّنَا أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ فَجَاسُوا
خِلَالَ الدِّيَارِ ۚ وَكَانَ وَعْدًا مَّفْعُولًا ﴿٥﴾

5- Birinci bozgunculuğunuzun cezalandırma vakti geldiğinde, güçlü, kuvvetli kullarımızı üzerinize saldık. Ülkenizin her yerini didik didik ettiler. Bu, mutlaka yerine gelen bir vaad idi.

* Müfessirler, âyet-i Kerimede zikredilen ve Yahudilere musallat edildiği beyan edilen güçlü, kuvvetli kulların kimler olduğu hakkında farklı görüşler zikretmişlerdir.

Abdullah b. Abbas ve Katade'den nakledilen bir görüşe göre bunlar, Câlût ve ordusudur. Saîd b. Cübeyr'den rivayet edilen bir görüşe göre ise bunlar, Bâbil Kralı Sencârip ve ordusudur. Başka bir görüşe göre ise bunlar, Bâbil Kralı Buhtunnasr ve ordusudur. Başka görüşler de vardır.

ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ وَأَمْدَدْنَاكُم بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَجَعَلْنَاكُمْ
أَكْثَرَ نَفِيرًا ﴿٦﴾

6- Sonra sizi, üzerinize saldıranlara galip getirdik. Size mallar ve oğullar verdik. Sayınızı çoğalttık.

* Bu âyet-i Kerimede, İsrailoğullarının şımarmaları neticisende Allahın, kendilerine musallat ettiği düşmanları tarafından ezildikten sonra tekrar toparlandıkları, düşmanlarına galip gelerek mal ve esirlerini onlardan geri aldıkları, ayrıca Allahın, onlara lütufta bulunarak mal ve evlatlarını artırdığı, savaşçılarını çoğalttığı beyan ediliyor. Bu tarihi olayın nasıl meydana geldiğine dair bir kısım zayıf rivayetler varsa da, güvenilir bir Nass bulunmadığı için bur rivayetlerlerin buraya alınmaması tercih edilmiştir.

إِنْ أَحْسَنتُمْ أَحْسَنتُمْ لِأَنفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ
لِيَسُوءُوا وُجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا مَا عَلَوْا
تَتْبِيرًا ⑦

7- İyilik ederseniz, yaptığınız iyilik kendinizedir. Kötülük yaparsanız o da kendinizedir. Yeryüzünde çıkardığınız ikinci bozgunculuğun cezalandırma vakti gelince sizi, yüzlerinizden keder dökülür hale getirsinler, daha önce girdikleri gibi Mescid-i Aksâ'ya girsinler ve ellerine geçirdikleri yeri yıksınlar diye, düşmanlarınızı üzerinize salıvereceğiz.

* Müfessirler, İsrailoğullarını yeryüzünde yaptıkları ikinci bozgunculuğun, Yahya aleyhisselamı öldürmeleri olduğunu, bunu cezasının da Allah tealanın onlara, Buhtunnasr veya Büyük İskenderi yahut Bâbil Krallarından Hardos'u yahut da Rum Krallarından birini musallat ettiğini, bu yolla onlardan birçoğunu öldürtmesi ve Mescid-i Aksâ'yı yakıp yıkmaları olduğunu söylemişlerdir.

Bunlara göre İsrailoğullarının iki kere bozgunculuk yapmaları da bunların cezalandırılmaları da geçmişte cereyan etmiştir.

Yahudilerin bugünki durumları gözönünde bulundurulacak olursa, ikinci bozgunculuklarının cezasını henüz görmedikleri söylenebilir. Ancak Allah tealanın bunlara kimi musallat edeceğini şu anda söylemek mümkün değildir. Bununla beraber Hadis-i Şeriflerde, Yahudilerin, Müslümanlar tarafından cezalandırılacakları ifade edilmektedir.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyuruyor:

أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ «لاَ تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يُقَاتِلَ الْمُسْلِمُونَ الْيَهُودَ. فَيَقْتُلُهُمُ الْمُسْلِمُونَ. حَتَّى يَخْتَبِىءَ الْيَهُودِيُّ مِنْ وَرَاءِ الْحَجَرِ وَالشَّجَرِ فَيَقُولُ

الحجرُ او الشَّجر: يَا مُسْلِمُ يَا عَبْدَ اللهِ! هَذَا يَهُودِيٌّ خَلْفِي. فَتَعَالَ فَاقْتُلْهُ. إِلاَّ الْغَرْقَدَ. فَإِنَّهُ مِنْ شَجَرِ الْيَهُودِ».

"Müslümanlar Yahudilerlerle savaşıp onları öldürmedikçe kıyamet kopmayacaktır. Öyleki, Yahudiler, taşların ve ağaçların arkalarına saklanacaklar, taş veya ağaçlar "Ey Müslüman, ey Allahın kulu, işte Yahudi benim arkamdadır. Gel onu öldür." diyecektir. Ancak "Ğarkat" ağacı hariç. Zira o, Yahudi ağaçlarındandır."(3)

عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يَرْحَمَكُمْ ۚ وَإِنْ عُدتُّمْ عُدْنَا ۘ وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ حَصِيرًا ﴿٨﴾

8- Belki rabbiniz size merhamet eder. Eğer bozgunculuğa dönerseniz biz de cezalandırmaya döneriz. Biz, cehennemi, inkârcılar için bir zindan kıldık.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, Yahudileri uyararak, tevbe etmeleri halinde af kapısının kendileri için açık olduğunu beyan ediyor. Peygamberleri öldürme ve yeryüzünde fitne ve fesat çıkarma gibi bozgunculuklarına dönmeleri halinde, Allahın da onları öldürterek, esir düşürerek, yerlerini yurtlarını tahrip ettirerek zelil düşüreceğini, ayrıca âhirette kâfirler için kurtulamayacakları bir cehennem ateşi hazırladığını bildiriyor ki herkes bundan ibret alsın ve Yahudilerin durumuna düşmesin.

إِنَّ هَٰذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا ﴿٩﴾

وَأَنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٠﴾

9-10- Şüphesiz bu Kur'an, insanları en doğru yola götürür. Salih ameller işleyen müminlere büyük bir mükâfaat olduğunu, âhirete iman

(3) Müslim K. el-Fiten, bab: 82, Hadis No: 2922 / Ahmed b. Hanbel, C: 2 S: 417

etmeyenlere de, can yakıcı bir azap hazırladığımızı müjdeler.

Şüphesiz ki bu Kur'an, insanları, yolların en sağlamı olan İslam dinine götürür. Bu Kur'an, Allaha itaat edip yasaklarından kaçınarak güzel amel işleyen iman sahiplerini büyük bir mükâfaat olan cennetle müjdeler. Ahirete, iman etmeyen kâfirlere ise, Allah tarafından, can yakıcı bir azap hazırladığını haber verir ki o da cehennemdir.

وَيَدْعُ الْإِنسَانُ بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ ۖ وَكَانَ الْإِنسَانُ عَجُولًا ﴿١١﴾

11- İnsan, iyiliği dilediği gibi, kötülüğü de diler. İnsan, çok acelecidir.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, kullarına karşı nasıl lütufta bulunduğunu beyan ediyor ve kullarının, bu lütuflar karşısında ona şükretmeleri gerektiğini bildiriyor.

Gerçekten insan, kendisi için hayırlı olan bir kısım dileklerde bulunur. Allah da onları kabul edince kul'a lütufta bulunmuş olur. Fakat bu insan, kızıp öfkelendiği anlarda en yakın akrabalarının bile aleyhine beddua etmeye kalkışır. Yüce mevla bu yersiz duaları reddederek kuluna yine lütufta bulunur.

وَجَعَلْنَا الَّيْلَ وَالنَّهَارَ آيَتَيْنِ فَمَحَوْنَا آيَةَ الَّيْلِ وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً
لِّتَبْتَغُوا فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ ۚ وَكُلَّ
شَيْءٍ فَصَّلْنَاهُ تَفْصِيلًا ﴿١٢﴾

12- Biz, gece ve gündüzü, varlığımızı gösteren iki delil kıldık. Gecenin alâmetini sildik, gündüzün alâmetini ise aydınlatıcı kıldık. Böylece rabbinizin lütfundan rızık arayasınız, yılların sayısını ve hesabı bilesiniz. Biz, herşeyi geniş olarak açıkladık.

Biz, gece ve gündüzü, kudretimizin kemalini gösteren iki delil kıldık. Geceye, kendisini tanıtan bir alâmet verdik. Sonra bu alâmeti sildik. Gündüz için de bir alâmet yarattık, onun alâmetini de aydınlatıcı kıldık. Böylece rabbinizin lütfundan rızık arayasınız, yılların sayısını ve diğer hesapları bilesiniz. Biz, herşeyi geniş bir şekilde açıkladık.

* Gece ve gündüzün, Allahın varlığını gösteren birer delil olduklarında şüphe yoktur. Bunların herbirerinde kendilerini tanıtan alâmetleri vardır. Gecenin alâmeti karanlık oluşu veya ay ve yıldızlar gibi gezegenlerin görülmeleridir. Gündüzün en belirgin alâmeti ise güneştir. Güneşin, diğer yıldızlardan daha fazla aydınlatıcı olduğu muhakkaktır. Bu sebeple Allah teala "Gecenin alâmetini sildik. Gündüzün alâmetini ise aydınlatıcı kıldık." buyurmuştur.

Abdullah b. Abbbas ve Hz. Ali gibi bazı sahabiler, âyet-i Kerimede zikredilen "Gecenin alâmetini sildik" ifadesini izah ederlerken ay'ın da daha önce güneş gibi olduğunu fakat Allah tealanın onu, silik bir hale getirdiğini söylemişlerdir. Bazıları da ay'ın ilk yaratıldığında bu şekilde silik yaratıldığını söylemişlerdir.

Allah teala, Kur'an-ı Kerimin birçok yerinde, geceyi veya gündüzü devamlı kılmayıp, bunları, birbirlerini takibeder şekilde yarattığını, zira dünyada yaşayacak olan insanların ancak bu şekilde hayatlarını devam ettirebileceklerini beyan etmiş ve bunların, kendisinin varlığını gösteren deliller olduklarını açıklamıştır. Bu hususta diğer âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır: "Ey Muhammed, de ki: "Söyleyin bakalım, eğer Allah, geceyi kıyamet gününe kadar üzerinizde uzatsa, Allahtan başka hangi ilah size bir ışık getirebilir? Hiç dinlemez misiniz?" "Yine de ki: "Söyleyin bakalım, eğer Allah, gündüzü kıyamet gününe kadar üzerinize uzatsa, Allahtan başka hangi ilah, içinde dinlendiğiniz geceyi size getirebilir? Hiç görmez misiniz?"(4)

وَكُلَّ إِنسَٰنٍ أَلْزَمْنَٰهُ طَٰٓئِرَهُۥ فِى عُنُقِهِۦ ۖ وَنُخْرِجُ لَهُۥ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ كِتَٰبًا يَلْقَىٰهُ مَنشُورًا ﴿١٣﴾

13- Biz, her insanın amelini kendi boynuna taktık. Kıyamet gününde onun için bir kitap çıkaracağız. O, kitabını açık bulacak.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, insanoğlunun amelinin zaptedildiğini, gece gündüz bütün yaptıklarının yazılıp tesbit edildiğini, bunların, kıyamet gününde bir kitap halinde önüne serileceğini, böylece herhangibir itiraza imkân kalmayacağını beyan ediyor.

Bu hususta diğer âyetlerde de şöyle buyuruluyor: "O gün, insana, yaptığı

(4) Kasas Suresi, âyet: 71-72

ve yapmadığı herşey haber verilir. Daha doğrusu insan, özürlerini ortaya koysa bile, kendi yaptığını gözüyle görür."(5)

اِقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا ﴿١٤﴾

14- O gün insana "Kitabını oku. Bugün hesap görme bakımından sen, kendine yetersin." denilir.

Kıyamet gününde insana, "Dünyada işlemiş olduğun amellerin yazıldığı kitabı bizzat kendin oku. Senin kendi hesabını yapman sana kâfirdir." denilir.

مَّنِ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ ۖ وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۚ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۗ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا ﴿١٥﴾

15- Kim doğru yola giderse, ancak kendisi için doğru yola gitmiş olur. Kim de saparsa kendi aleyhinde sapmış olur. Hiçbir günahkâr kimse bir başkasının günahını yüklenmez. Biz, bir Peygamber göndermedikçi kimseye azap etmeyiz.

* Ayet-i Kerimede zikredilen "Doğru yol" dan maksat, Allah tealanın, Hz. Muhammed (s.a.v.) e gönderdiği İslam dinidir. Bu Hak dine iman edip, onun emirlerini tutup yasaklarından kaçınan kimse, kendisini yaratan Allahın rızası dorultusunda hareket etmiş olur. Müslüman olmasının faydası da kendisine ait olur. O halde Müslüman olmasını başkasının başına kakmaya hakkı yoktur. Kim de bu emir ve yasaklara uymayıp Allahı ve Peygamberini inkâr ederse o, cehennemi hak etmiş olur. Böylece sapıklığının zararını kendisi çeker. Zira günahlar, ancak onları işleyenleri sorumluluk altına sokar. Hiç kimse diğerinin günahından sorumlu değildir.

Ayet-i Keriminin sonunda "Biz, bir Peygamber göndermedikçe kimseye azap etmeyiz." buyurulmakta ve Allah tealanın, kullarına karşı adaletli davrandığı ve onlara emirlerini ulaştırmadan azap etmediği beyan edilmektedir.

(5) Kıyamet Suresi, âyet: 13-15

Alimler, bu âyet-i Kerimenin hükmüne göre, kâfirlerin henüz küçük iken ölen çocuklarının, delilerin, İslam dini geldiğinde çok yaşlılığı sebebiyle bunak durumda olanların, dilsizlerin, kendilerine Peygamber ve ilahi emirlerin tebliği ulaşmayan kimselerin ve vahyin kesildiği fetret dönemi insanlarının kıyamet gününde durumlarının ne olacağı hakkında farklı görüşler beyan etmişlerdir.

Bazılarına göre bu kimselere âhirette ne gibi bir muamele yapılacağı bilinemez. Bunlara ne muamele yapılacağı Allahın bileceği bir iştir. Bunlar, görüşlerine delil olarak şu Hadis-i Şerifi zikretmişlerdir.

Resulullah (s.a.v.)den, müşriklerin, küçük yaşta ölen çocuklarının âhirette durumlarının ne olacağı sorulmuş Resulullah da:

سُئِلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ ذَرَارِيِّ الْمُشْرِكِينَ فَقَالَ اللهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا عَامِلِينَ.

"Onların (Yaşasaydılar) ne gibi ameller yapacaklarını Allah daha iyi bilir."(6) buyurmuştur.

Bazılarına göre ise bu gibi insanlar, âhirette Allah teala tarafından imtihan edilecekler ve sonunda herkes layık olduğu muameleye tabi tutulacaktır. Bunlar, görüşlerine delil olarak şu Hadis-i Şerifi zikretmişlerdir: "Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

ان نبى الله ﷺ قال أربعة يوم القيامة رجل أصم لا يسمع شيئاً ورجل أحمق ورجل هرم ورجل مات فى فترة فاما الاصم فيقول رب لقد جاء الاسلام وما أسمع شيئاً وأما الاحمق فيقول ربِّ لقد جاء الاسلام والصبيان يحذفونى بالبعر وأما الهرم فيقول ربى لقد جاء الاسلام وما أعقل شيئاً وأما الذى مات فى الفترة فيقول رب ما أتانى لك رسول فيأخذ مواثيقهم ليطيعنه فيرسل اليهم ان ادخلوا النار قال فوالذى نفس محمد بيده

(6) Buhari, K. el-Cenaiz, bab: 93, K. el-Kader, bab: 3 / Müslim, K.el-Kader, bab: 23-24, Hadis No: 2658

لو دخلوها لكانت عليهم برداً وسلاماً قال حدثنا عبد الله حدثنى أبى حدثنا على حدثنا معاذ بن هشام قال حدثنى أبى عن الحسن عن أبى رافع عن أبى هريرة مثل هذا غير انه قال فى آخره فمن دخلها كانت عليه برداً وسلاماً ومن لم يدخلها يسحب اليها.

"Kıyamette dört çeşit insan kendilerini savunacaklardır. Bunlar: Hiç işitmeyen sağır, deli, bunak ve fetret döneminde ölen kimselerdir. Sağır şöyle diyecektir: "Ey rabbim, İslam gelmiş fakat ben ondan hiçbirşey işitmedim." Deli: "Ey rabbim, İslam gelmiş fakat o sırada çocuklar benim üzerime deve dışkısı atıyorlardı. (Ben, çocukların oyuncağı durumundaydım.) diyecektir. Bunak: "Ey rabbim, İslam gelmiş fakat ben ondan hiçbirşey anlayamadım." diyecek. Fetret dönemide ölen ise: "Ey rabbim, bana senin Peygamberin ulaşmadı." diyecektir. Bunun üzerine Allah teala onlardan, kendisine mutlaka itaat edeceklerine dair söz alacak ve onlara, cehenneme girmelerini emreden bir elçi gönderecektir. (Rablerinin bu emrine uyarak) oraya girenler için cehennem soğuk ve selamet olacaktır. (Rablerinin emrine uymayarak) oraya girmeyenlen ise zorla cehenneme sürükleneceklerdir."(7) Taberi de bu görüşü tercih etmektedir.

Bu çeşit insanların cehennemlik olduklarını söyleyenler olduğu gibi cennetlik olduklarını söyleyenler de vardır. Ve herbirerinin ileri sürdükleri delilleri de vardır. Bu hususta daha geniş bilgi için konuyla ilgili kaynaklara bakılabilir.

وَإِذَآ أَرَدْنَآ أَن نُّهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا۟ فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا ٱلْقَوْلُ فَدَمَّرْنَٰهَا تَدْمِيرًا ﴿١٦﴾

16- Biz, bir ülkeyi yok etmeyi dilediğimizde, oranın zevk düşkünlerine, hakka uymayanlarını emrederiz. Fakat onlar dinlemeyip yoldan çıkarlar. Artık o ülke yok olmayı hak eder. Biz de orayı tamamen helak ederiz.

(7) Ahmed b. Hanbel, Müsned, C: 4, S: 24

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, fertleri suçsuz yere cezalandırmadığı gibi toplumları da suçsuz yere cezalandırmadığını, bir ülkenin halkı isyana dalmadıkça onları helak etmediğini beyan etmektedir. Ancak, zalimleri cezalandırması, adaletinin icabıdır.

وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ مِنْ بَعْدِ نُوحٍ ۗ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ
خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿١٧﴾

17- Nuh'tan sonra nice nesilleri helak ettik. Kullarının günahlarını, rabbinin çok iyi bilmesi ve çok iyi görmesi yeter.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, Hz. Muhammed (s.a.v.) i yalanlayanları, daha önceki Peygamberleri yalanlayanların âkıbetlerine uğratmakla tehdit etmektedir. Zira Nuh kavmi ve onlardan sonra gelen kavimlerden bir çoğu, Allahın âyetlerini ve Peygamberlerini yalanladıkları için helak edilmişler ve daha sonra gelenlere ibret olmuşlardır. Bu ibretleri görmeyenlerin de aynı âkıbete uğrayacakları muhakkaktır. Zira hiçbir kimsenin, Allah teala ile özel bir münasebeti yoktur. Herkes ve herşey onun mahlukudur.

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا
لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَاهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا ﴿١٨﴾

18- Kim, geçici dünya hayatını isterse, bunlardan istediğimize dilediğimiz kadar veririz. Sonra da ona cehennemi hazırlarız. Oraya, perişan bir halde, Allahın rahmetinden kovulmuş olarak girer.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, dünyayı ve dünyada bulunan nimetleri arzulayan herkesin, arzularına ulaşamayacağını, ancak Allahın, bu nimetleri vermek istediği kişinin bu nimetlere ulaşabileceğini beyan ediyor. Dünya nimetlerine dalarak Allahı unutanlara ise cehennemi hazırladığını ve bu gafillerin, cehenneme, kınanmış hakir bir durumda gireceklerini açıklıyor.

Bu hususta Peygamber efendimiz şöyle buyuruyor:

قال رسول الله ﷺ الدنيا دار من دار له ولها يجمع من لا عقل له.

"Dünya, yurdu olmayanın yurdudur. O dünya için, aklı olmayan kişi mal biriktirir."(8)

وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ كَانَ سَعْيُهُم مَّشْكُورًا ﴿١٩﴾

19- Kim de mümin olarak âhireti diler, onun için gerekeni yaparsa, işte onların amelleri Allah katında makbuldür.

Her kim de âhiret yurdunu, oradaki nimetleri ve sevindirici halleri diler, onun için gayret sarfeder, ona davet eden Peygamberlere uyar ve de iman etmiş olursa işte onların gayretleri övgüye layık bir gayrettir. Allah, onların iyiliklerinin mükâfaatını verecek ve kusurlarını bağışlayacaktır.

كُلًّا نُّمِدُّ هَٰؤُلَاءِ وَهَٰؤُلَاءِ مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ ۚ وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا ﴿٢٠﴾

20- Dünya ve âhireti arzulayanlardan her ikisine de rabbinin nimetlerinden veririz. Rabbinin nimetleri kimseye yasak edilmiş değildir.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, sadece dünya hayatına inanan ve onun için çalışan kâfirlere de, âehiyete iman edip onun için çalışan müminlere de bu dünya hayatında nimetlerini esirgemediğini, zira bu nimetlerin dünyada hiç kimseye yasak olmadığını beyan ediyor ve dünyada kendilerine nimet verilen kâfirlerin, şımararak hesaba çekilmeyeceklerini sanmamalarını ihtar ediyor.

(8) Ahmed b. Hanbel, Müsned, C: 6, S: 71

Kâfirlerin, dünyada rızıklandırılmaları, onların, bu rızıkları gerçek olarak hak etmelerinden değil, Allahın, yaratıklarına karşı merhametli davranmasından ve dünyanın, Allah nezdinde bir değer taşımamasındandır.

Resulullah (s.a.v.) efendimiz bu hususta şöyle buyurmaktadır:

قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: لَوْ كَانَتِ الدُّنْيَا تَعْدِلُ عِنْدَ اللهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ مَا سَقَى كَافِراً مِنْهَا شَرْبَةَ مَاءٍ.

"Şayet dünya Allah katında bir sivrisineğin kanadı kadar değerli olsaydı orada bir kâfire bir yudum su dahi içirmezdi."(9)

Ayet-i Kerimeden şunu anlamak mümkündür: Allah, dünyayı isteyene dünya nimetlerini, âhireti isteyene de âhiret nimetlerin verir. Böylece herkesin isteğini yerine getirir, nimetlerini kimseden esirgemez. Böylece geçici dünya nimetlerini isteyenler onunla kalırlar. Bunların, âhiret nimetlerinden bir payları yoktur.

انْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ۚ وَلَلْآخِرَةُ أَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَأَكْبَرُ تَفْضِيلًا ﴿٢١﴾

21- İnsanlardan bir kısmını diğerlerinden nasıl üstün kıldığımıza bir bak. Şüphesiz ki âhirette daha büyük dereceler ve daha yüce üstünlükler vardır.

Ey Muhammed, dünyada insanların bir kısmını fakir, diğerlerini zengin, bazılarını zayıf diğerlerini güçlü kuvvetli, bir kısmını uzun diğerlerini kısa ömürlü olarak yaratmakla birbirlerinden nasıl üstün kıldığımıza bir bak. İnsanların âhirette birbirlerinden farklı oluşları ise dünyadakinden daha büyüktür. Orada bazıları cehennemin en alt katında zincirlere vurulmuş bir şekilde yanarken, diğerleri, cennetin en yüce makamlarında, arzuladıkları nimetler içinde yaşayacaklardır. Ayrıca cehennemlikler de cennetlikler de bulundukları yerde kendi aralarında farklı derecelere sahibolacaklardır.

(9) Tirmizî, K. ez-Zühd, bab: 13, Hadis No: 2320 / İbn-i Mâce, K. ez-Zühd, bab: 3 Hadis No: 4110

* Taberi bu âyet-i Kerimeyi şöyle izah etmektedir: "Ey Muhammed, sadece bu geçici dünyayı arzulayanlarla, ebedi olan âhireti isteyenleri birbirlerinden nasıl farklı kıldık bir bak. Bunların âhirètteki derece ve üstünlükleri, dünyadakinden çok daha farklıdır."

Ayet-i Kerimeden anlaşıldığı gibi insanlar, yaratılış özellikleri ve yaşadıkları yer ve toplumlar itibariyle birbirlerinden farklıdırlar. Bunları her yönleriyle eşit yapmak mümkün değildir. Zira böyle bir istek ve düşünce, yaratılışa aykırıdır. Bu itibarla bazı beşeri sistemlerin, bütün insanları eşit hale getireceklerini iddia etmeleri, gerçekleşmesi mümkün olmayan bir hayaldir. Ancak, bir sınıf insanın diğer bir sınıfı ezmesi, haklarını ellerinden alması ve bir sınıf farkı meydana getirmesi de "İnsanları eşit yapacağız." iddiası da bir zulümdür ve insanın yaratılışına aykırıdır. Bu sebepledir ki yüce dinimiz İslamiyet, orta yolu emretmiş, özel kabiliyetlerin önündeki engelleri kaldırmış, zayıfların ezilmesine de asla müsaade etmemiştir.

لَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا مَّخْذُولًا ﴿٢٢﴾

22- Ey insanoğlu, sakın Allah ile beraber başka ilah edinme. Aksi takdirde kınanmış ve yalnız başına bırakılmış olarak oturup kalırsın.

* Ayet-i Kerimede, akıl sahibi bütün varlıklara, Allahtan başka hiçbirşeyi ilah olarak kabul etmemeleri emrediliyor. Böylece tevhid inancı dışında her türlü düşünce reddediliyor. Ve bu inancın dışına çıkanların, sonunda mutlaka kınanacakları ve rezil olacakları, Allaha ortak koştukları için putlarıyla başbaşa bırakılacakları beyan ediliyor.

وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا ۚ إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِندَكَ
الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُل لَّهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُل لَّهُمَا
قَوْلًا كَرِيمًا ﴿٢٣﴾
وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُل رَّبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا ۚ

﴿٢٤﴾

23-24- Rabbin, kesinlikle emretti ki, ancak kendisine ibadet edin. Anne ve babaya iyilik edin. Anne ve babadan biri veya her ikisi, yanında yaşlanır ve düşkünleşirse (Bezginliğini hissettirir bir şekilde) onlara "Öf" bile deme. Onları azarlama. Onlara güzel ve tatlı sözler söyle. Onlara, merhametle tevazu kanatlarını indir. Onlar için "Rabbim, onlar beni küçüklüğümde yetiştirirken nasıl merhametli davrandılarsa, sen de onlara öylece merhamet eyle." diye dua et.

* Allah teala bu âyet-i Kerimelerde, sadece kendisine ibadet edilmesini emrettikten sonra hemen arkasından anneye babaya iyilikte bulunulmasını emrediyor. Anne babanın, çocuklarının yanında ihtiyarlamaları halinde, çocuklarının onları söz ile dahi incitmemelerini ve onlara tatlı sözler söylemelerini emrediyor. Bu da anne babaya itaatın İslamda ne kadar önem taşıdığını gösteriyor.

Bu hususta birçok Hadis-i Şerif zikredilmiştir. Resulullah (s.a.v.) bu Hadis-i Şeriflerinin birisinde buyuruyor ki:

عَنْ النَّبِيِّ ﷺ. قَالَ «رَغِمَ اَنْفُ، ثُمَّ رَغِمَ اَنْفُ، ثُمَّ رَغِمَ اَنْفُ» قِيلَ: مَنْ؟ يَا رَسُولَ اللهِ! قَالَ «مَنْ اَدْرَكَ اَبَوَيْهِ عِنْدَ الْكِبَرِ، اَحَدَهُمَا اَوْ كِلَيْهِمَا فَلَمْ يَدْخُلِ الْجَنَّةَ».

"Burnu yere sürülsün. Tekrar burnu yere sürülsün. Tekrara burnu yere sürülsün." "Ey Allahın Resulü, kimin burnu yere sürülsün?" diye sorulduğunda "Anne ve babasına veya onlardan sadece birine yaşlı oldukları halde kavuşup ta kendisini cennete koyduramayanın." buyurdu.(10)

Abdullah b. Mes'ud diyor ki:

عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ سَاَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ اَيُّ الْعَمَلِ اَحَبُّ اِلَى اللهِ قَالَ الصَّلَاةُ عَلَى وَقْتِهَا قَالَ ثُمَّ اَيٌّ قَالَ بِرُّ الْوَالِدَيْنِ قَالَ ثُمَّ اَيٌّ قَالَ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللهِ قَالَ حَدَّثَنِي بِهِنَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَلَوِ اسْتَزَدْتُهُ لَزَادَنِي.

(10) Müslim. K. el-Birr, bab: 9 Hadis No: 2551 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C: 2, S: 346

"Ben, Resulullaha Allah katında "amellerin hangisi daha sevimlidir? diye sordum. "Vaktinde kılınan namazdır." dedi. "Sonra hangisidir?" dedim. "Anneye babaya iyilikte bulunmaktır." buyurdu. "Ondan sonra hangisi daha sevimlidir?" diye sordum "Allah yolunda cihad etmektir." buyurdu. Sonra sustum. Eğer ben, sormaya devam edecek olsaydım Resulullah da devam edecekti."(11)

Peygamber efendimiz, annenin hakkının daha çok olduğunu başka bir Hadis-i Şerifinde şöyle beyan ediyor:

قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ: مَنْ أَحَقُّ النَّاسِ بِحُسْنِ صَحَابَتِي؟ قَالَ «أُمُّكَ» قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ «ثُمَّ أُمُّكَ» قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ «ثُمَّ أُمُّكَ» قَالَ ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ «ثُمَّ أَبُوكَ».

"Bir adam Resulullaha gelip "Kendisine güzel davranmama en layık olan insan kimdir?" diye sordu. Resulullah da "Annendir." buyurdu. Adam "Ondan sonra kimdir?" dedi. Resulullah yine "Annendir." buyurdu. Adam "Ondan sonra kimdir?" dedi. Resulullah "Babandır." buyurdu.(12)

رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ إِنْ تَكُونُوا صَالِحِينَ فَإِنَّهُ كَانَ لِلْأَوَّابِينَ غَفُورًا ﴿٢٥﴾

25- Rabbiniz, içinizden geçenleri çok iyi bilir. Eğer salih kimseler olursanız, şüphesiz Allah, tevbe edenleri affedicidir.

* Ayet-i Kerimede geçen "Tevbe edenler" ifadesinden kimlerin kastedildiği hususunda farklı görüşler zikredilmiştir. Bu görüşler şunlardır:

Burada "Tevbe edenler"den maksat, Allahı tesbih edenlerdir. Veya bunlar, Allaha itaat eden ve iyilikte bulunanlardır. Yahut bunlar, akşam ile yatsı arasında nâfile namazı kılanlardır. Yahut da bunlar, kuşluk namazı kılanlardır.

(11) Buhari, K. Mevakıtüssalah, bab: 5, K. el-Cihad, bab: 1 / Müslim, K. el-İman, bab: 137-139 Hadis No: 85

(12) Müslim, K. el-Birr, bab: 1-2, Hadis No: 2548

Veya bunlar, günah işleyip te tevbe eden, tekrar günah işleyip tekrar tevbe edenlerdir. Ya da bunlar, yalnız başlarına kaldıklarında günahlarını hatırlayıp Allahtan af dileyenlerdir.

Taberi, "Tevbe edenler"den maksadın, genel anlamda tevbe edenler olduğunu, bu ifadenin, günahlarından vazgeçip Allaha itaat eden herkesi kapsadığını söylemektedir.

وَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهٗ وَالْمِسْكِيْنَ وَابْنَ السَّبِيْلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيْرًا ﴿٢٦﴾

إِنَّ الْمُبَذِّرِيْنَ كَانُوْٓا اِخْوَانَ الشَّيٰطِيْنِ ۭ وَكَانَ الشَّيْطٰنُ لِرَبِّهٖ

كَفُوْرًا ﴿٢٧﴾

26-27- Akrabaya, düşkünlere, yolda kalan yolcuya haklarını ver. Olur olmaz yere de elindeki malını saçıp savurma. Şüphesiz malını saçıp savuranlar, şeytanların kardeşleridir. Şeytan ise her zaman, rabbinin nimetlerine karşı çok nankördür.

* Allah teala, anne babaya itaatı emreden âyetten sonra, akrabaya, yoksullara ve yolda kalmışlara yardımda bulunulmasını emrediyor. Ve malların, Allahın emrettiği yolların dışında harcanarak israf edilmesini yasaklıyor. İsrafın, Şeytanın dostlarına yaraşır bir davranış olduğunu beyan ediyor. Böylece Müslümana, mallarını nereye ve nasıl harcayacağını öğretmiş oluyor.

Enes b. Mâlik diyor ki:

عن انس بن مالك انه قال أتى رجل من بنى تميم رسول الله ﷺ فقال يا رسول الله انى ذو مال كثير وذو أهل وولد وحاضرة فاخبرنى كيف أنفق وكيف أصنع فقال رسول الله ﷺ تخرج الزكاة من مالك فانها طهرة

تطهرك وتصل اقرباءك وتعرف حق السائل والجار والمساكين فقال يا رسول الله اقلل لى قال فانا فآت ذا القربى حقه والمسكين وابن السبيل ولا تبذر تبذيرا فقال حسبى يا رسول الله اذا أديت الزكاة الى رسولك فقد برئت منها الى الله ورسوله فقال رسول الله ﷺ نعم اذا أديتها الى رسولى فقد برئت منها فلك أجرها واثمها على من بدلها.

"Temim oğullarından bir adam gelip Resulullaha şöyle dedi: "Ey Allahın Resulü, ben, çok malı olan, çoluk çocuğu bulunan ve gayr-i menkulü olan birisiyim. Bana, bunları nasıl harcayacağımı ve ne yapacağımı söyle." Resulullah şöyle buyurdu: "Şayet malın varsa zekâtını vereceksin. Zira zekât, seni temizleyen bir temizleme vasıtasıdır. Akrabana iyilikte bulunacaksın, dilencinin, komşunun ve yoksulun hakkını gözeteceksin." Adam: "Ey Allahın Resulü bunu benim için biraz azalt." dedi. Resulullah da bunun üzerine "Akrabaya, düşküne, yoda kalan yolcuya hakkını ver. Olur olmaz yere de elindeki malını saçıp savurma." âyetini okudu. Bunun üzerine adam: "Ey Allahın Resulü, zekâtı senin memuruna verirsem, Allaha ve Peygambere karşı onun sorumluluğundan kurtulabilirmiyim?" dedi. Resulullah: "Evet, onu benim memuruma verirsen onun sorumluluğundan kurtulmuş olursun. Senin için ondan dolayı sevap ta vardır. Onu senden alan, onda herhangibir değişiklik yapacak olursa onun günahı ona aittir." buyurdu.(13)

وَإِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ٱبْتِغَآءَ رَحْمَةٍ مِّن رَّبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُل لَّهُمْ قَوْلًا مَّيْسُورًا ﴿٢٨﴾

28- Rabbinden (bunlara) yardımda bulunma imkânını dilediğin halde (durumun müsait olmadığından) yardım edemiyor, yüzçevirme zorunda kalıyorsan, onlara tatlı ve yumuşak söz söyle.

(13) Ahmed b. Hanbel, Müsned, C: 3, S: 136

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, akraba, yoksul ve yolda kalan yolcular gibi insanlara yardım etmeyi arzulayan fakat buna gücü yetmeyen, bununla beraber ilerde, Allahın, kendisine, harcayacağı mal vermesini bekleyen insanlara, kendilerinden birşeyler isteyenlere güzel sözler söylemelerini emrediyor. Böylece imkânsızlıktan dolayı fakire yardım edemeyen kişi mahcubiyet hissetmeyecek, kendisine yardım edilemeyen kimseler de darılmayacaklardır.

Bazı âlimler bu âyet-i Kerimeyi şöyle izah etmişlerdir: "Şayet sen, akraba, yoksul ve yolda kalmış insanlara verecek olduğun malı, Allaha isyan yolunda haracayacaklarından çekinir de, Allahın rızasını gözeterek bunlara malından vermezsen yine de bunlara güzel söz söyle. Ve mesela: "Allah versin." diyerek gönlünü al."

وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَّحْسُورًا ﴿٢٩﴾

29- Sakın eli boynuna kelepçelenmiş gibi cimri olma. İsrafa dalarak ta elini tamamen açma. Sonra kınanmış ve açıkta bırakılmış olarak oturup kalırsın.

* Allah tela bu âyet-i Kerimede, malını, harcaması gereken yerlere harcamayan kimseyi, elleri boynuna kelepçelenmiş bir şahsa, malını saçıp savuranı ise, ellerini salıverin bir kişiye benzetmektedir. Cimrinin, insanlar tarafından kınanacağını, müsrifin ise açıkta kalacağını beyan etmektedir.

Peygamber efendimiz (s.a.v.), malını Allah yolunda harcamayan cimri ile, malını Allah yolunda harcayan cömert hakkında şöyle buyuruyor:

يَقُولُ مَثَلُ الْبَخِيلِ وَالْمُنْفِقِ كَمَثَلِ رَجُلَيْنِ عَلَيْهِمَا جُبَّتَانِ مِنْ حَدِيدٍ مِنْ ثُدِيِّهِمَا إِلَىٰ تَرَاقِيهِمَا فَأَمَّا الْمُنْفِقُ فَلَا يُنْفِقُ إِلَّا سَبَغَتْ أَوْ وَفَرَتْ عَلَىٰ جِلْدِهِ حَتَّىٰ تُخْفِيَ بَنَانَهُ وَتَعْفُوَ أَثَرَهُ وَأَمَّا الْبَخِيلُ فَلَا يُرِيدُ أَنْ يُنْفِقَ شَيْئًا إِلَّا لَزِقَتْ كُلُّ حَلْقَةٍ مَكَانَهَا فَهُوَ يُوَسِّعُهَا وَلَا تَتَّسِعُ.

"Cimri insanla malını Allah yolunda harcayan insan, göğsü ile köprücük kemiği arasını tutan bir demir cübbe giyen iki kişiye benzer. Malını harcayan kimse onu harcadıkça bu demir cübbe genişler ve bütün vücudunu kaplar. Öyleki parmaklarını dahi örter ve ayak izlerini kapatır. Cimri olan kimse ise hiçbirşey harcamak istemez. Her harcamak istemediğinde üzerindeki bu demir cübbenin bir halkası vücuduna yapışır. Cimri onu genişletmek ister fakat o genişlemez."(14)

إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ ۚ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿٣٠﴾

30- Şüphesiz ki rabbin, dilediğinin rızkını genişletir, dilediğini kısar. Muhakkak ki o, kullarından haberdardır ve onları görür.

Şüphesiz ki rabbin, yarattıklarından dilediğine bol rızık verir, dilediğinin rızkını daraltır. Zira o, kullarından kimin rızkının genişletilmesine kimin de daraltılmasına lâyık olduğunu bilir. Yarattıklarının hallerini görür ve herkese lâyık olduğu şeyi verir.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, kullarının tümüne bolca rızık vermediğini ve bunun, kendisinin bildiği bir hikmete dayandığını ifade buyuruyor. Başka bir âyet-i Kerimede de bu hikmeti şöyle açıklıyor: "Eğer Allah, kullarının rızkını bolca vermiş olsaydı, yeryüzünde azgınlık çıkarırlardı. Fakat o, rızkı dilediği ölçüde indirir. Şüphesiz o, kullarının ne yaptıklarından haberdardır. O, herşeyi çok iyi görür."(15)

وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ ۖ نَّحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ ۚ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْئًا كَبِيرًا ﴿٣١﴾

31- Sakın çocuklarınızı geçim korkusuyla öldürmeyin. Çünkü onları da sizi de rızıklandıran biziz. Şüphesiz ki onları öldürmek büyük bir suçtur.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, kulları için, kendi öz anne ve babalarından daha merhametli olduğunu beyan etmektedir. Zira o, geçim

(14) Buhari, K. ez-Zekât, bab: 28
(15) Şûrâ Sûresi, âyet: 27

korkusuyla çocukların öldürülmesini yasaklamaktadır. Anne ve babaları ise onları öldürebilmektedirler.

Cahiliye döneminde bazı insanlar, çocuklarını geçindiremeyeceklerinden korkarak onları öldürüyor, hattâ diri diri toprağa gömdükleri oluyordu. Ayet-i Kerime, bu çirkin hadiseyi yasaklıyor, çocukları da babalarını da rızıklandıranın kendisi olduğunu bildiriyor.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) de, fakirlik korkusuyla çocuklarını öldüren insanları, en büyük günahkârlar içinde saymıştır. Abdullah b. Mes'ud diyor ki:

عَنْ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ سَأَلْتُ رَسُولُ اللهِ ﷺ اَيُّ الذَّنْبِ عِنْدَ اللهِ اَكْبَرُ قَالَ اَنْ تَجْعَلَ لِلّٰهِ نِدًّا وَهُوَ خَلَقَكَ قُلْتُ ثُمَّ اَيٌّ قَالَ ثُمَّ اَنْ تَقْتُلَ وَلَدَكَ خَشْيَةَ اَنْ يَطْعَمَ مَعَكَ قُلْتُ ثُمَّ اَيٌّ قَالَ اَنْ تُزَانِيَ بِحَلِيلَةِ جَارِكَ.

"Ben, Resulullaha "Ey Allanı Resulü Allah katında hangi günah daha büyüktür?" diye sordum. Resulullah: "Seni yarattığı halde Allaha ortak koşmandır." buyurdu. "Ondan sonra hangisidir?" dedim. Resulullah: "Seninle birlikte yemek yiyeceğinden korkarak çocuğunu öldürmendir." buyurdu. "Ondan sonra hangisidir?" dedim. Resulullah: "Komşunun hanımıyla zina etmendir." buyurdu.(16)

وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنَىٰٓ إِنَّهُۥ كَانَ فَٰحِشَةً ۖ وَسَآءَ سَبِيلًا ﴿٣٢﴾

32- Sakın zinaya yaklaşmayın. Çünkü o, hayasızlıktır ve çok kötü bir yoldur.

* Zina açık bir hayasızlık ve çirkin bir fiildir. Bu sebeple akl-ı selim sahibi hiçbir kimse, kendisine veya aile efradına böyle bir hayasızlığın yapılmasını istemez.

Ebu Ümame diyor ki:

عن أبى امامة قال ان فتى شاباً أتى النبى ﷺ فقال يا رسول الله أئذن لى

(16) Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure, 25, bab: 2 / Müslim, K. el-İman, bab: 141-142 Hadis No: 86

بالزنا فاقبل القوم عليه فزجروه وقالوا مه مه فقال ادنه فَدَنىٰ منه قريباً قَالَ فجلس قال اتحبه لامك قال لا والله جعلنى الله يا رسول الله فداءك قال ولا الناس يحبونه لامهاتهم قال افتحبه لابنتك قال لا والله جعلنى الله فداءك قال ولا الناس يحبونه بناتهم قال أفتحبه لاختك قال لا والله جعلنى الله فداءك قال ولا الناس يحبونه لاخواتهم قال أفتحبه لعمتك قال لا والله جعلنى الله فداءك قال ولا الناس يحبونه لعماتهم قال اتحبه لخالتك؟ قال: لا والله جعلنى الله فذاءك قال: ولا الناس يحبونه لخالاتهم قال فوضع يده عليه وقال اللهم اغفر ذنبه وطهر قلبه وحصن فرجه فلم يكن بعد ذلك الفتى يلتفت الى شيء.

"Bir genç, Resulullaha geldi ve ona "Ey Allahın Resulü, bana, zina etmem için izin ver." dedi. Orada bulunanlar ona yönelip kendisini azarladılar ve ona "Bırak şunu bırak" dediler. Resulullah (s.a.v.) "Onu bana yaklaştırın." dedi. Genç, Resulullaha yaklaştı ve Resulullah ona: "Otur" dedi. Ve oturdu. Resulullah ona: "Annenin zina etmesini ister misin?" dedi. Genç: "Allah beni sana feda kılsın. Hayır vallahi istemem." dedi. Resulullah: " Diğer insanlar da anneleriniz zina etmesini istemezler." buyurdu. Resulullah tekrar: "Kızının zina etmesini ister misin?" buyurdu. Genç: "Allah beni sana feda kılsın. Hayır vallahi istemem." dedi. Resulullah: " Diğer insanlar da kızlarının zina etmesini istmezler." buyurdu. Yine Resulullah: "Kızkardeşinin zina etmesini ister misin?" buyurdu. Genç: "Allah beni sana feda kılsın. Hayır vallahi istemem." dedi. Resulullah: " Diğer insanlar da kızkardeşlerinin zina etmesini istemezler." buyurdu. Resulullah tekrar: "Halanın zina etmesini ister misin?" buyurdu. Genç: "Allah beni sana feda kılsın. Hayır vallahi istemem." dedi. Resulullah: " Diğer insanlar da halalarının zina etmesini istemezler." buyurdu. Son olarak Resulullah: "Teyzenin zina etmesini ister misin?" buyurdu. Genç: "Allah beni sana feda kılsın. Hayır vallahi istemem." dedi. Resulullah: "Diğer insanlar da teyzelerinin zina etmesini istemezler." buyurdu. Sonra elini o gencin üzerine koydu ve: "Ey Allahım, sen bunun günahını affet. Kalbini temizle ve namusunu koru." diye dua etti. Bundan sonra o genç, artık herhangibir şeye bakmaz oldu."(17)

(17) Ahmed b. Hanbel, Müsned, C:5, S: 256.

وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهِ سُلْطَانًا فَلَا يُسْرِفْ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا ﴿٣٣﴾

33- Allahın, öldürülmesini haram kıldığı bir cana, haklı bir sebep olmadıkça sakın kıymayın. Biz, haksız yere öldürülenin velisine bir yetki vermişizdir. O da öldürmede haddi aşmasın. Çünkü ona yeterince yardım olunmuştur.

* Ayet-i Kerimede, haklı bir sebep olmadıkça bir müminin diğer bir mümini öldüremeyeceği beyan ediliyor. Peygamber efendimiz (s.a.v.) ise bir müminin kanını akıtmayı haklı kılan sebepleri beyan ederek buyuruyor ki:

قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا يَحِلُّ دَمُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللهِ إِلَّا بِإِحْدَى ثَلَاثٍ النَّفْسُ بِالنَّفْسِ وَالثَّيِّبُ الزَّانِي وَالْمَارِقُ مِنَ الدِّينِ التَّارِكُ الْجَمَاعَةَ

"Allahtan başka hiçbir ilah olmadığına ve benim, Allahın Peygamberi olduğuma şehadet getiren bir müslümanın öldürülmesi şu üç kimse dışındı helal değildir. Bunlar, haksız yere birini öldüren, evli olduğu halde zina eden ve dinden çıkıp cemaati terkedenlerdir."(18)

Hadis-i Şeriften anlaşıldığı gibi, bir müslümanın öldürülmesini haklı kılacak sebepler: Kişinin, haksız yere birini öldürmesi, evli olduğu halde zina etmesi ve müslüman olduktan sonra dinden çıkmasıdır. Bu üç sebep dışında mümini öldürmek çok büyük bir günahtır.

Resulullah (s.a.v.) bu hususta buyuruyor ki:

أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: لَزَوَالُ الدُّنْيَا أَهْوَنُ عَلَى اللهِ مِنْ قَتْلِ رَجُلٍ مُسْلِمٍ.

(18) Buharî, K. ed-Diyât, bab: 6 / Müslim, K. el-Kasame, bab: 25-26, Hadis No: 1676

"Allah tealanın katında dünyanın yok olması, bir müslümanın öldürülmesinden daha ehvender."(19)

Ayet-i Kerimede: "Biz, haksız yere öldürülenin velisine bir yetki vermişizdir." buyurulmaktadır. Öldürülenin velisine verilen bu yetki: Katil hakkında kısas istemesi veya onu bağışlaması yahut da kısası diyete çevirmesidir.

Allah teala Resululaha Mekkenin fethini nasibedince Resululah ayağa kalkmış Allaha hamdaddip onu övdükten sonra şöyle buyurmuştur:

لَمَّا فَتَحَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُولِهِ مَكَّةَ قَامَ فِي النَّاسِ فَحَمِدَ اللّٰهَ وَاَثْنٰى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ:
وَمَنْ قُتِلَ لَهُ قَتِيلٌ فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرِيْنِ اِمَّا اَنْ يَعْفُوَ وَاِمَّا اَنْ يَقْتُلَ.

"Kimin bir akrabası öldürüldüyse o kimse öldüreni affetmekte veya onu öldürmekte serbesttir."(20)

Ayet-i Kerimede: "O da öldürmede haddi aşmasın." buyurulmaktadır. Burada, haddi aşmaması istenen kişi, öldürülen kimsenin velisidir. Velinin haddi aşması, katili bırakıp onun yerine başka birini öldürmesi veya bir kişi yerine birden fazla kimseyi öldürmesi yahut katili öldürürken işkence ederek öldürmesi şeklinde olabilir. Bunlar yasaklanmıştır.

Ayet-i Kerimenin sonunda: "Çünkü ona, yeterince yardım olunmuştur." buyurulmaktadır. Burada, kendisine yardım olunan kişi, öldürülenin velisi veya öldürülenin kendisi yahut öldürülenin kanıdır. Veliye yardım olunması, Halifenin katili ona teslim edip o katili öldürmekte veya affetmekte serbest bırakmasıdır. Öldürülen kişiye yardım olunması ise, kendisini öldüren kişinin, İslam devleti tarafından cezalandırılmasıdır.

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ اِلَّا بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهُ وَاَوْفُوا بِالْعَهْدِ
اِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا ﴿٣٤﴾

(20) Tirmizî, K. ed-Diyât, bab: 13, Hadis No: 1405
(19) Tirmizî, K. ed-Diyât, bab: 7, Hadis No: 1395 / İbn-i Mâce, K. ed-Diyât, bab: 1 Hadis No: 2619.

34- Yetimin malına, rüşdüne erinceye kadar yaklaşmayın. Sadece en güzel bir şekilde yaklaşın. Verdiğiniz sözü de yerine getirin. Çünkü verilen sözden mes'uliyet vardır.

* Ayet-i Kerimede, yetimlerin mallarına, en güzel şeklin dışında yaklaşılmaması, yetimler rüştlerine ermedikçe, onlarla, malları ilgilendiren hususlarda muamelede bulunulmaması emrediliyor.

Yetimlerin mallarını israf etmek, çabucak elden çıkarmak, onların mallarına kötü bir şekilde yaklaşmak demektir. Buna mukabil onların mallarını artırmak, işlerini düzenlemek ve gereken tedbirleri almak ise, onların mallarına güzel bir şekilde yaklaşmaktır. Bu hususu izah eden diğer bir âyette de şöyle buyurulmaktadır: "Evlenme çağına gelinceye kadar yetimleri deneyin. Eğer rüşde erdiklerini açıkça görürseniz mallarını kendilerine verin. Büyüyecekler de mallarına sahip olacaklar endişesiyle onları israf ederek tez elden yemeyin. Zengin olan, onların malını yemekten çekinsin. Fakir olan ise, meşru surette yesin. Mallarını kendilerine verdiğiniz zaman, verdiğinize dair şahit tutun. Hesap görücü olarak Allah yeter."(21) Âyet-i kerimede " verdiğiniz sözü de yerine getirin." buyuruluyor. Burada, verilen sözden maksat, herhangibir barış antlaşması, alışveriş, kira akdi ve benzeri taahhütlerdir.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) verilen sözden dönmeyi, münafıklığın üç alâmetinden biri olarak saymış ve şöyle buyurmuştur.

عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ وَإِذَا أُتُمِنَ خَانَ.

"Münafıkın alâmeti üç'tür. Konuştuğunda yalan söyler, vaadettiğinde sözünden döner, kendisine birşey emanet edildiğinde ona ihanet eder."(22)

وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ذَٰلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿٣٥﴾

35- Birşeyi ölçerken tam ölçün. (Tartarken de) doğru teraziyle tartın. Bu, sizin için daha hayırlı, neticesi itibariyle daha güzeldir.

(21) Nisa Suresi, âyet: 6
(22) Buhari, K. el-İman, bab: 24 / Müslim K. el-İman, bab: 107 Hadis No: 59

* Ayet-i Kerimede, ölçü ve tartıların, hakkaniyetle yapılması emrediliyor. Böyle yapmanın, hem veren için hem de alan için daha hayırlı olduğu beyan ediliyor. Zira bu durum, ticarî hayatta istikrarı sağlayacak ve insanların birbirlerine olan güvenlerini artırmış olcaktır. Ayrıca hiç kimse hak etmediği bir şeyi elde edemeyecektir. Allah teala, ölçü ve tartılarını eksik yapanları tehdit ederek, diğer âyetlerde de şöyle buyuruyor: "İnsanlardan birşey ölçüp alırken tam alan, onlara bir şeyi ölçüp veya tartarken de eksik tutan hilekârların vay haline. Yoksa onlar, büyük bir gün için diriltileceklerini sanmıyorlar mı? O gün insanlar, âlemlerin rabbi olan Allahın huzurunda dururlar."(23)

وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِۦ عِلْمٌ ۚ إِنَّ ٱلسَّمْعَ وَٱلْبَصَرَ وَٱلْفُؤَادَ كُلُّ أُو۟لَٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْـُٔولًا ﴿٣٦﴾

36- Ey insanoğlu, bilmediğin birşeyin ardına düşme. Çünkü kıyamet gününde, kulak, göz ve kalb, işte bütün bunlar, yaptıklarından mes'uldürler.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, insanın, kesin olarak bilmediği, işitmediği ve görmediği şeyler hakkında herhangibir karara varmasını yasaklıyor. Aksi takdirde hesap vereceğini beyan ediyor.

Bu hususta başka bir âyet-i Kerimede de şöyle buyuruluyor: "Ey iman edenler, zannın birçoğundan sakının. Çünkü zannın bazısı günahtır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın, birbirinizin gıybetini yapmayın. Sizden biri, ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? Ondan tiksinirsiniz. Allahtan korkun. Şüphesiz ki Allah, tevbeleri daima kabul eder, çok merhametlidir."(24)

Resulullah (s.a.v.) de bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyuruyor:

قَالَ النَّبِيُّ ﷺ إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ.

"Zan'dan kaçının. Zira zan, (İle söylenen söz) sözlerin en yalanıdır."(25)

(23) Mutaffifîn Suresi, âyet: 1-6
(24) Hucurat Suresi, âyet: 12
(25) Buharî, K. el-Vasâyâ, bab: 8, K. en-Nikâh, bab: 45 / Müslim, K. el-Birr, bab: HN: 2563

* Peygamber efendimiz bir diğer Hadis-i Şerifinde de şöyle buyuruyor:

اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ مِنْ اَخْرَى الْفِرىٰ اَنْ يُرِىٰ عَيْنَيْهِ مَالَمْ تَرَ.

"Görmediği bir şeyi iki gözüyle görmüş gibi göstermek, iftiraların en büyüklerindendir."(26)

وَلَا تَمْشِ فِى الْاَرْضِ مَرَحًا ۖ اِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْاَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا ﴿٣٧﴾

37- Yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Çünkü sen, elbette yeri yaramazsın. Boyca da dağlara ulaşamazsın.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, böbürlenmeyi, yürürken çalımlı yürümeyi yasaklıyor, bunları yapan bir insanın, Allah tealanın, kâinata koymuş olduğu kanunlarda herhangibir değişiklik yapamayacağını, dolayısiyle kendisini yormaktan ve günah işlemekten başka bir iş yapmış olmayacağını beyan ediyor.

Peygamber efendimiz (s.a.v.), böbürlenen insanlar için şöyle buyuruyor.

عَنِ النَّبِىِّ ﷺ قَالَ «لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِى قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبْرٍ» قَالَ رَجُلٌ: اِنَّ الرَّجُلَ يُحِبُّ اَنْ يَكُونَ ثَوْبُهُ حَسَنًا وَنَعْلُهُ حَسَنَةً. قَالَ «اِنَّ اللهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ. الْكِبْرُ بَطَرُ الْحَقِّ وَغَمْطُ النَّاسِ».

"Kalbinde zerre kadar kibir bulunan kişi cennete giremez. "Resulullahın bu sözünü duyan bir adam: "Kişi elbisesinin ve ayakkabısının güzel olmasını ister." deyince Resulullah: "Şüphesiz ki Allah güzeldir, güzelliği sever. Kibir, hak yemek ve insanları hakir görmektir." cevabını verdi.(27)

(26) Buharî, K. et-Ta'ber, bab: 45
(27) Müslim, K. el-İman, bab: 147, HN: 91 / Ebu Dâvûd, K. el-Libas, bab: 29 HN: 4091

كُلُّ ذٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا ﴿٣٨﴾

38- Bunlardan, kötülükleri sebebiyle yasaklananlar, rabbinizin sevmediği hususlardır.

* Bundan evvelki âyetlerde yasaklanan cimrilik, geçim korkusuyla çocukları öldürme, zina yapma, haksız yere bir Müslümanı öldürme, yetim malını yeme, bilmediği şeyi söyleme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme gibi kötülükler, Allah katında sevilmeyen şeylerdir. Allahı seven kimsenin bunları yapmaması gerekir.

ذٰلِكَ مِمَّآ أَوْحَىٰٓ إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ ۗ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلٰهًا آخَرَ فَتُلْقَىٰ فِي

جَهَنَّمَ مَلُومًا مَّدْحُورًا ﴿٣٩﴾

39- Bunlar, rabbinin sana vahyettiği hikmetlerdendir. Sakın Allah ile beraber başka ilah edinme. Aksi halde kınanmış ve kovulmuş olarak cehenneme atılırsın.

Ey Muhammed, sana emrettiğimiz bu güzel ahlak ve sana yasakladığımız bu çirkin davranışlar, rabbinin sana vahyettiği ve insanlara bildirmeni emrettiği hikmetlerdendir. Sakın Allaha ortak koşayım deme. Aksi takdirde hem kendi kendini kınamış hem de Allah tarafından kınanmış olarak ve her türlü hayırdan uzaklaştırılmış olarak cehenneme atılırsın.

* Ayet-i Kerime, Resulullaha hitabetmekte ise de asıl kastedilen, ümmettir. Zira Resulullahın bu çeşit günahları işlemeyeceği şüphesizdir. Allah teala, bizlere bildirdiği bu emir ve yasakların başlangıcında sadece kendisine kulluk edilmesini emretmiş sonunda da kendisine ortak koşulmasını yasaklamıştır. Böylece Allahı birlemenin, dinin özü olduğunu beyan etmiş, bundan sonra gelen âyette de müşrikler kınanarak buyurulmuştur ki:

أَفَأَصْفَاكُمْ رَبُّكُم بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنَاثًا ۚ إِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ قَوْلًا

عَظِيمًا ﴿٤٠﴾

40- Rabbiniz, erkek çocukları sizin için seçti de Melekleri kendisine kızlar mı edindi? Doğrusu siz, büyük bir iftirada bulunuyorsunuz.

* Müşrikler: "Melekler Allahın kızlarıdır." diye iftirada bulunmuş, kendi kızları doğunca da onları diri diri toprağa gömdükleri olmuştur. Allah teala bu âyet-i Celilede müşriklere hitabederek, kendileri için sevmedikleri şeyleri Allaha nasıl isnada kalkıştıklarını soruyor ve onların bu iftiralarının büyük bir saygısızlık olduğunu beyan ediyor.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ لِيَذَّكَّرُوا وَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا نُفُورًا ﴿٤١﴾

41- Şüphesiz ki biz, düşünüp ibret almaları için bu Kur'anda misâller verdik. Fakat bu misaller onların ancak nefretini artırıyor.

Biz bu Kur'anda, bize karşı çeşitli iftiralarda bulunan müşriklere, çeşitli misaller, çeşitli deliller ve âyetler zikrettik. Bunları düşünüp öğüt alsınlar diye onları uyardık. Ne var ki onlar, bu misal ve ibretlerden öğüt almadılar. Aksine inatlaştılar. Böylece bu âyetler onların ancak nefretini artırdı, haktan uzaklaşmalarını hızlandırdı.

قُل لَّوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ إِذًا لَّابْتَغَوْا إِلَىٰ ذِي الْعَرْشِ سَبِيلًا ﴿٤٢﴾

42- Ey Peygamber, şöyle de: "Eğer iddia ettikleri gibi Allah ile beraber başka ilahlar da olsaydı, o takdirde arşın sahibi olan Allaha üstün gelmenin yollarını ararlardı.

* Taberi bu âyet-i Kerimeyi şöyle izah ediyor: "Ey Muhammed, Allah ile birlikte başka ilahlar bulunduğunu iddia eden o müşriklere de ki: "Şayet iddia ettiğiniz gibi Allah ile baraber başka ilahlar olsaydı, onlar da Allahın yüceliğini ve azametini takdir eder, ona yaklaşmak için bir yol ararlardı. O halde sizler, aracı kıldığınız putları bıraksıp sadece Allaha yönelin.

سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا ﴿٤٣﴾

43- Allah onların iddialarından münezzehtir, çok yücedir.

* Allah teala kendisine ortak koşanları tekzib ederek, kendisinden başka hiçbir ilahın bulunmadığını, onun, böyle şeylerden münezzeh olduğunu ve herşeyin üstünde bir güç ve kudrete sahibolduğunu beyan ediyor. İlahlığına gölge düşürecek olan her türlü iddiaları reddediyor.

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَن فِيهِنَّ ۚ وَإِن مِّن شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَٰكِن لَّا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ ۚ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤٤﴾

44- Yedi gök, yer ve onlarda bulunan varlıklar Allahı tesbîh ve tenzih ederler. Aslında hiçbirşey yoktur ki hamd ile Allahı tebih etmesin. Ne var ki siz onların tesbih etmesini anlamazsınız. Şüphesiz ki Allah, çok yumuşak davranan ve çok affedendir.

* Bir kısım âlimler burada, Allahı tesbih eden bütün varlıklardan maksadın, ruh sahibi varlıklar olduklarını söylemişler, diğerleri ise canlı veya cansız bütün varlıkların Allahı tesbih ettiklerini söylemişler ve delil olarak ta şunları söylemişlerdir:

Abdullah b. Mes'ud diyor ki:

فَلَقَدْ رَأَيْتُ الْمَاءَ يَنْبَعُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَلَقَدْ كُنَّا نَسْمَعُ الطَّعَامِ تَسْبِيحَ وَهُوَ يُؤْكَلُ.

"Ben, Resulullahın parmaklarının arasından su kaynadığını gördüm. Şüphesiz ki bizler, yenirken yemeğin tesbih ettiğini işittik."(28)

(28) Buhari, K. el-Menakıb, bab: 25 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C: 1, S: 460

Cabir b. Abdullah diyor ki:

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقُومُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ اِلىٰ شَجَرَةٍ اَوْ نَخْلَةٍ فَقَالَتِ امْرَاَةٌ مِنَ الْاَنْصَارِ اَوْ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللهِ اَلَا نَجْعَلُ لَكَ مِنْبَراً قَالَ اِنْ شِئْتُمْ فَجَعَلُوا لَهُ مِنْبَراً فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ دُفِعَ اِلَى الْمِنْبَرِ فَصَاحَتِ النَّخْلَةُ صِيَاحَ الصَّبِيِّ ثُمَّ نَزَلَ النَّبِيُّ ﷺ فَضَمَّهُ اِلَيْهِ تَئِنُّ اَنِينَ الصَّبِيِّ الَّذِي يُسَكَّنُ قَالَ كَانَتْ تَبْكِي عَلىٰ مَا كَانَتْ تَسْمَعُ مِنَ الذِّكْرِ عِنْدَهَا.

"Resulullah (s.a.v.) önceleri bir hurma kütüğünün üzerine çıkarak hutbe okuyordu. Ensardan bir kadının, Resulluha bir minber yapılmasını teklif etmesi üzerine Resulullaha minber yapıldı. Cuma günü olunca Resulullah minberin üzerine çıktı. Hurma kütüğü, çocuğun ağlaması gibi ağlamaya başladı. Resulullah (s.a.v.) minberden aşağı inip onu kucakladı. Kütük hâlâ çocuğun inlemesi gibi inliyordu. Resululah ise onu teskin etmek istiyordu."(29)

Bu Hadis-i Şerif birçok sahabi tarafından rivayet edilmiştir ve mütevatir hadislerdendir.

Bütün mevcudatın kendi lisanlarıyla ve kendi halleriyle Allahı tesbih ettikleri gibi hayvanlar da kendi lisanlarıyla Allahı tesbih ederler.

وَاِذَا قَرَاْتَ الْقُرْاٰنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ حِجَاباً مَسْتُوراً ﴿٤٥﴾

45- Ey Peygamber, Kur'anı okuduğun zaman, seninle âhirete iman etmeyenlerin arasına gizli bir perde çekeriz.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede Resulullah (s.a.v.) e hitaben: "Ey Muhammed, Sen, Allaha ortak koşan müşriklere, onların iddialarını çürüten

(29) Buhari, K. el-Menakıb, bab: 25 / Tirmizî, K. el-Cuma bab: 10, Hadis No: 5005

Kur'anı okuduğun zaman biz, seninle onların arasına, sizleri birbirinizden ayıran bir perde çekeriz." buyuruyor.

Katade ve İbn-i Zeyd, bu perdenin, şu âyet-i Kerimede zikredilen perde olduğum söylemişlerdir: "Kâfirler, Peygambere şöle dediler: "Bizi davet ettiğin dine karşı kalblerimizde bir kapalılık, kulaklarımızda bir ağırlık ve bizimle senin arand anlaşmamıza engel bir perde vardır. Sen, istediğini yap, biz de istediğimizi yapacağız."(30)

Taberi, kâfirlerle müminlerin arasına konan bu perdenin, gözle görülemeyen bir perde olduğunu söylemiştir. Bundan sonra gelen âyette de bu husus şöyle beyan ediliyor:

وَجَعَلْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا ۖ وَإِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِي الْقُرْآنِ وَحْدَهُ وَلَّوْا عَلَىٰ أَدْبَارِهِمْ نُفُورًا ﴿٤٦﴾

46- Biz, onların kalblerine, anlamalarını engelleyen perdeler gerdik ve kulaklarına ağırlık verdik. Kur'anda rabbini tek olarak andığın zaman, arkalarını çevirip kaçarlar.

* Resulullah (s.a.v.) Kur'an-ı Kerimi okurken "Lailahe İllallah" deyince çevresinde bulunan müşrikler, Allahın bir olduğu ifadesini duymayı gururlarına yediremiyorlar ve oradan uzaklaşıyorlardı.

Bir kısım müfessirler de Kur'an okunurken oradan kaçan varlıkların, Şeytanların olduğunu söylemişlerdir.

نَّحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهِ إِذْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ وَإِذْ هُمْ نَجْوَىٰ إِذْ يَقُولُ الظَّالِمُونَ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَّسْحُورًا ﴿٤٧﴾

47- Biz onların, seni dinlerken nasıl dinlediklerini, kendi aralarında fısıldaşırlarken de o zalimlerin: "Siz, büyülenmiş bir adamdan başkasına uymuyorsunuz." dediklerini gayet iyi biliriz.

(30) Fussilet Suresi, âyet: 5

* Müşrikler, Dârünnedve'de toplanarak, gizlice, Resulullahın aleyhinde istişarede bulunuyorlar, onun bir deli veya sihirbaz yaht şair olduğu iddisını ileri sürüyorlardı. İşte âyet-i Kerime bunlara işaret etmektedir.

انْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٤٨﴾

48- Bak seni nelere benzettiler de böylece (Doğru yoldan) saptılar. Bir daha yol bulamazlar.

Ey Muhammed, kalb gözüyle bak ve ibret al. Onlar sana nasıl misaller verdiler. Seni nasıl, sihirbaza, deliye ve şaire benzettiler. Böylece söyledikleri sözleriyle yoldan saptılar. Artık ona bir daha yol bulamaz oldular. Onlar, içinde bulundukları inkârcılıktan çıkıp iman etmeye muvaffak olamazlar.

وَقَالُوا أَإِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٤٩﴾

49- Kıyamette dirilmeyi inkâr edenler: "Sahi biz, kemik ve un ufak olup çürüdükten sonra mı, biz mi yeniden yaratılıp dirileceğiz?" derler.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden kâfirlerin ne gibi iddialar ileri sürdüklerini beyan ederek buyuruyor ki: "Müşrikler "Bizler öldükten sonra etlerimiz çürüyüp kemik olduktan ve kemiklerimiz de çürüyüp toprağa karıştıktan sonra tekrar yeni bir yaratık olarak nasıl diriltileceğiz? derler.

قُلْ كُونُوا حِجَارَةً أَوْ حَدِيدًا ﴿٥٠﴾

أَوْ خَلْقًا مِمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ فَسَيَقُولُونَ مَنْ يُعِيدُنَا قُلِ الَّذِي فَطَرَكُمْ أَوَّلَ

مَرَّةٍ فَسَيُنْغِضُونَ إِلَيْكَ رُءُوسَهُمْ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هُوَ قُلْ عَسَىٰ أَنْ يَكُونَ قَرِيبًا ﴿٥١﴾

50-51- Ey Peygamber, onlara şöyle de: Taş veya demir de olsanız veya hayat verilmesi, aklınızın kabul edemeyeceği başka bir varlık ta olsanız (Kıyamet gününde Allah sizi mutlaka diriltecektir) Onlar: "Bizi tekrar kim diriltecek? diyecekler. Onlara: "Sizi ilk defa yaratan Allah diriletecek." de. sana başlarını sallayacaklar ve alaylı alaylı: "Vaadettiğin dirilme ne zaman? diyeceklerdir. Onlara: "Yakında olacağını ümit ediyorum." de.

* Allah teala, bu âyet-i Kerimede, öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden kâfirleri susturuyor ve onlara, isteseler de istemeseler de, çürüyüp toprağa karışsalar da taş olsalar da demir olsalar da, hatta gözlerinde büyüttükleri gökler ve yerler kadar bir varlık olsalarda mutlaka diriltileceklerini bildiriyor. Kâfirlerin: "Peki bizi kim tekrar aynı varlık olarak diriltecektir?" sorularına "Sizi ilk defa yaratan diriltecektir." cevabını veriyor. Aceleci müşriklerin "Peki bu ne zaman olacak, kıyamet ne zaman kopacak?" sorularına ise bunun zamanının gizli olduğunu, ancak yakında gerçekleşeceğini beyan ediyor.

يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهِ وَتَظُنُّونَ إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٥٢﴾

52- Allah, sizi kabirlerinizden çağırdığında ona hamdederek daventine uyarsınız (Gördüğünüz dehşet karşısında) kabirde çok az bir zaman kaldığınızı sanırsınız.

Allah sizleri kıyamet gününde kabirlerinizden kalkmaya çağıracak sizler de onu tanıyacak ve ona boyun eğerek kabirlerinizden kalkacaksınız. Her halinizle Allaha hamdedeceksiniz. Ve sizler, kıyamette gördüğünüz dehşetli manzara yüzünden, dünya hayatını ve kabirde geçirdiğiniz vakti çok az bulacaksınız. Yeryüzünde kısa bir süre yaşadığınızı zannedeceksiniz.

وَقُل لِّعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ ۚ إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنزَغُ بَيْنَهُمْ ۚ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْإِنسَانِ عَدُوًّا مُّبِينًا ﴿٥٣﴾

53- Ey Peygamber, kullarıma söyle en güzel şekilde konuşsunlar. Çünkü Şeytan aralarını açmak ister. Şüphesiz ki Şeytan, insan için apaçık bir düşmandır.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, Resulullaha, müminlerin birbirleriyle konuşurken "Allah senden razı olsun" gibi engüzel şekilde konuşmalarını söylemesini emrediyor. Şayet müminler bu şekilde davranmazlarsa Şeytanın, aralarına girmek için fırsat bulacağını, böylece müminlerin, tartışma ve kavgalara sürüklenmiş olacaklarını beyan ediyor.

Allah teala, müminlerin tam bir kaynaşma içinde bulunmalarını, dostluklarına gölge düşürecek hertürlü davranıştan kaçınmalarını emretmektedir. İşte bu nedenledir ki, Resulullah (s.a.v.) bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyuruyor:

عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لاَ يُشِيرُ اَحَدُكُمْ عَلَىٰ اَخِيهِ بِالسِّلاَحِ فَاِنَّهُ لاَ يَدْرِى لَعَلَّ الشَّيْطَانَ يَنْزِعُ فِى يَدِهِ فَيَقَعُ فِى حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ.

"Sizden biriniz mümin kardeşine karşı silah doğrultmasın. Çünkü o bilemez. Belki Şeytan, onun eline vurur da (O silahı mümin kardeşine karşı kullanır) böylece cehennemin çukurlarından birine düşmüş olur."(31)

رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِكُمْ اِنْ يَشَاْ يَرْحَمْكُمْ اَوْ اِنْ يَشَاْ يُعَذِّبْكُمْ وَمَا اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ وَكِيلاً ﴿٥٤﴾

54- Rabbiniz sizi daha iyi bilir. Dilerse size merhamet eder. dilerse azap eder. Biz seni onlara vekil olarak göndermedik.

Ey, öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden insanlar, rabbiniz sizleri çok iyi bilir. Dilerse size merhamet eder. Sizler, inkârınızdan vazgeçip Allaha ve âhiret gününe iman edersiniz. Dilerse sizi iman etmeye muvaffak kılmaz, inkâr üzere ölürsünüz. Ve size kıyamet gününde azap eder.

Ey Muhammed, biz seni, kendilerine gönderdiğimiz insanlar için bir tebliğci olarak seçtik. Seni, onların denetleyicisi ve vekili yapmadık.

(31) Buhari K. el-Fiten, bab: 7 / Müslim, K. el-Birr bab: 126, Hadis No: 2617

وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِمَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّينَ عَلَىٰ
بَعْضٍ وَآتَيْنَا دَاوُودَ زَبُورًا ﴿٥٥﴾

55- Rabbin, göklerde ve yerdeki varlıkları çok iyi bilir. Şüphesiz ki biz, Peygamberlerin bir kısmını diğerlerinden üstün kıldık. Dâvud'a da Zeburu verdik.

Ey Muhammed, göklerde ve yerde bulunanları ve onlar için neyin daha faydalı olduğunu rabbin daha iyi bilir. Onlardan kimin tevbe edip Allahın lütfuna layık olduğunu, kimin de inkârında ısrar edip gazaba müstahak olduğunu rabbîn daha iyi bilir. Zira onları yaratan, onları rızıklandıran, onları sevk ve idare eden O'dur.

İlmimizin gereği olarak insanları birbirinden üstün kıldığımız gibi, Peygamberlerin de bir kısmını diğerlerinden üstün kıldık. Bu Peygamberlerden Dâvûd'a da Zebur'u verdik.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, Peygamberlerin bir kısmının diğerlerinden üstün olduğunu açıkça beyan etmektedir. "Ülül Azim" olan Peygamberler, diğerlerinden daha üstündürler. Bunlar, Hz. Muhammed (s.a.v.), Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Nuh'tur.

قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا ﴿٥٦﴾

56- Ey Peygamber, de ki: "Allahtan başka ilah olduğunu sandığınız şeyleri çağırın. Onlar, ne sizi uğradığınız zarardan kurtarabilirler ne de onu sizden uzaklaştırabilirler.

Ey Muhammed, kavminden, Allahı bırakıp ta onun yarattığı varlıklara tapan müşriklere de ki: "Allahın dışında rab ve ilahler olduklarını iddia ettiğiniz şeyleri, başınıza bir felaket geldiğinde yardımınıza çağırın. Sonra bakın, o felaketi sizden gidermeye veya sizden başkalarına yöneltmeye kadir olabilecekler mi? Elbette ki onlar bunu sizden kaldırmaya veya başkalarına yöneltmeye kadir değillerdir. Buna ancak, sizleri de onları da yaratan Allah

kadirdir.

* Ayet-i Kerimede geçen "Allaha ortak koşanlar"dan maksat, Meleklere, Hz. İsaya, Hz. Üzeyire ve bir kısım Cinlere tapan insanlardır. Bundan sonra gelen âyet-i Kerimede, kendilerine tapılan bu varlıkların da Allaha yaklaşmak için bir yol aradıkları, bu sebeple müşriklerin, Allahı bırakıp ta bunlardan şefaat beklemelerinin abes olduğu beyan edilmekte ve şöyle buyurulmaktadır:

كَشْفَ الضُّرِّ عَنكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا ﴿٥٦﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ
وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ ۚ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا ﴿٥٧﴾

57- Onların, taptıkları da rablerine bir yol arar. Herbiri, Allaha daha çok yaklaşmak için çalışır. Onun rahmetini umarlar ve onun azabından korkarlar. Elbette rabbinin azabı korkulan bir azaptır.

* Ayet-i Kerimede, Allaha ortak koşanların, büyük bir gaflet ve ahmaklık içinde oldukları ifade edilmektedir. Zira onlar, Allahın yarattığı varlıkları ona denk tutmaya ve ortak koşmaya çalışıyorlar. Halbuki Allaha ortak koştukları Cinler, Melekler, Hz. İsa, onun annesi gibi varlıklar Allaha yaklaşmak için bir yol ararlar. Allahın rahmetini umar azabından korkarlar.

Müfessirler, âyet-i Kerimede zikredilen "Kendilerine tapınılarnlar"dan kimin kastedildiği hakkında değişik görüşler ileri sürmüşlerldir. Taberinin de tercih ettiği görüşlerden birisine göre, bunlardan maksat, Cinlerdir. Bazı insanlar Cinlere taparlarmış. Cinler Müslüman olmuşlar, Allaha yaklaşmak için yol aramaya başlamışlar. Fakat onlara tapan gafil insanlar yine tapınmalarına devam etmişlerdir. İşte âyet-i Kerime bu hususu açıklamaktadır.

Bazılarına göre ise burada "Kendilerinetapınılanlardan maksat, Meleklerdir. Bir kısım insanlar Meleklere tapıyor ve onların, Allahın kızları olduklarını iddia ediyorlardı. Âyet-i Kerime, müşriklerin bu davranışlarının tutarsız olduğunu, zira kendilerine tapınılan Meleklerin de Allah'a daha fazla yaklaşmak için yollar aradıklarını beyan ediyor.

Diğer bazılarına göre de burada "Kendilerine tapılanlar'dan maksat, Hz. İsa, annesi Meryem ve Hz. Üzeyir'dir. Yahudi ve Hıristiyanlar bunları Allah'a ortak koşmuşlar ve Allah'ın oğlu olduklarını söylemişlerdir. Âyet-i kerime Hz. İsa ve Üzeyir'in Allahın kulları olduklarını ve ona daha fazla yaklaşmak için yollar aradıklarını beyan ediyor ve kullara kul olmayı bırakıp Allah'a kul olmayı emrediyor.

وَإِن مِّن قَرْيَةٍ إِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ أَوْ مُعَذِّبُوهَا عَذَابًا
شَدِيدًا ۚ كَانَ ذَٰلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٥٨﴾

58- Hiçbir ülke yoktur ki biz onu, kıyamet gününden önce yok etmiş veya şiddetli bir azaba uğratmış olmayalım. Bu, Levh-i Mahfuzda böyle yazılıdır.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, kıyamet kopmadan önce bütün ülkeleri helâk edeceğini veya azaba uğratacağını beyan ediyor. Şüphesiz ki Allah'ın, herhangi bir ülke halkına azabetmesi, onların hak etmiş oldukları bir cezadır. Zira Allah, hiçbir kimseye zulmetmez.

Abdurrahman b. Abdullah diyor ki: "Bir ülke halkında zina ve faiz ortaya çıktığında Allah, o ülkenin helâk edilmesine izin verir".

وَمَا مَنَعَنَا أَن نُّرْسِلَ بِالْآيَاتِ إِلَّا أَن كَذَّبَ بِهَا الْأَوَّلُونَ ۚ وَآتَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ
مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا بِهَا ۚ وَمَا نُرْسِلُ بِالْآيَاتِ إِلَّا تَخْوِيفًا ﴿٥٩﴾

59- Onlara mucizeler göndermeyişimizin sebibi, ancak önceki kavimlerin, kendilerine gönderilen mucizeleri yalanlamalarıdır. Biz, Semud'a apaçık bir mucize olarak dişi bir deve verdik. Ne var ki onlar buna zulmettiler (Yaptıklarının cezasını da gördüler). Biz, mucize ve delillerimizi, ancak, insanları sakındırmak için göndeririz.

Ey Muhammed, kavminin senden istediği mucizeleri göndermeyişimizin sebEbi, senden önceki ümmetlerin, Peygamberlerinden mucize isteyip, mucize gönderildikten sonra da iman etmemeleri ve helâk edilmeleridir. Nitekim biz, Semud kavmine bir dişi deveyi apaçık bir mucize olarak göndermiştik. Onlar, deveyi kestiler ve helâk edildiler. Biz, mucizelerimizi ancak, insanları korkutmak için göndeririz.

* Abdullah b. Abbas diyor ki:

عن ابن عباس قال سأل أهل مكة النبى ﷺ ان يجعل لهم الصفا ذهباً وان ينحى الجبال عنهم فيزدرعوا فقيل له ان شئت ان تستأنى بهم وان شئت ان تؤتيهم الذى سألوا فان كفروا وأهلكوا كما أهلكت من قبلهم قال لابل استأنى بهم فانزل الله عز وجل هذه الآية وما منعنا ان نرسل بالآيات الا ان كذب بها الاوّلون وآتينا ثمود الناقة مبصرة.

"Mekkeli müşrikler, Resulullah'tan, Safa tepesini kendileri için altın yapmasını ve dağları düzleyerek ekecekleri bir arazi haline getirmesini istediler. Bunun üzerine Resulullaha şöyle vahyedildi: "Dilersen onların isteklerini ertele, dilersen onların istekleri yerine getirilsin. Fakat istedikleri yerine geldiği halde iman etmezlerse, daha önceki ümmetlerin helâk edildikleri gibi onlar da helâk edilirler". Bunun üzerine Resûlullah: "Hayır, onların istedikleri olmasın. Ben, onları ertelemiş olayım" buyurdu. Bunun üzerine de bu âyet-i Kerime nâzil oldu."(32)

Âyet-i Kerime, Semud kavmini, helâk olan ümmetlere bir misal olarak zikretmektedir. Bunlar, Peygamberleri Salih aleyhisselamdan, kendilerine bir mucize getirmesini istemişler bunun üzerine Salih aleyhisselam onlara, süt ihtiyaçlarını karşılayacak olan bir dişi deveyi mucize olarak getirmiş fakat onlar, içecekleri suya ortak olan deveye tahammül edememiş ve onu öldürmüşler Allah teala da onları, bir çığlık ve yer sarsıntısıyla gelen büyük bir felaketle helâk etmiştir.

وَإِذْ قُلْنَا لَكَ إِنَّ رَبَّكَ أَحَاطَ بِالنَّاسِ ۚ وَمَا جَعَلْنَا الرُّءْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ
إِلَّا فِتْنَةً لِّلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْآنِ ۚ وَنُخَوِّفُهُمْ فَمَا
يَزِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا ﴿٦٠﴾

(32) Ahmed b. Hanbel, Müsned, C: 1, S: 258

60- Ey Peygamber, hani bir zaman sana şöyle demiştik: Şüphesiz ki rabbin insanları çepeçevre kuşatmıştır. Biz, miraç gecesi o manzaraları sana ancak, insanları imtihan etmek için gösterdik. Kur'an'da lanetlenen ağaçla da onları imtihan ettik. Biz, kâfirleri korkuturuz. Fakat bu, ancak onların aşırı taşkınlıklarını artırır.

Ey Muhammed, hatırla, bir zaman, sana: Şüphesiz ki biz, insanları çepeçevre kuşatmışızdır. Seni onlardan koruruz. Peygamberliği tebliğ ederken onlardan çekinme" demiştik. Miraç gecesinde sana gösterdiğimiz çeşitli ibret ve deliller ise ancak insanları imtihan etmek içindi. Zira bir kısım insanlar, dinlerinden çıkıp mürted oldular. Müşrikler de seninle alay etmeye kalktılar. Kur'anda zikredilen ve lanetlendiği ifade edilen Zakkum ağacını da insanları imtihan etmek için bir vasıta yaptık. Zira kâfirler: "Odunları yakıp bitiren ateşin içinde nasıl ağaç bitecektir?" diyerek alay etmeye başladılar.

* Âyet-i Kerime, Peygamber efendimizin Miraç hadisesinin ve Kur'an-ı Kerim'de zikredilen Zakkum ağacının, insanlar için bir imtihan olduğunu beyan ediyor. Zalimlerin bu imtihandan ibret almaları yerine, azgınlıklarını daha da artıracağını beyan ediyor.

* İsra ve Miraç hadisesi, sûrenin başında izah edilmiştir. Zakkum ağacı hakkında ise şu âyetler bizi aydınlatmaktadır: "İkram olarak bu mu daha hayırlıdır? Yoksa Zakkum ağacı mı?". Şüphesiz biz onu zalimler için bir belâ kıldık. O, cehennem dibinden çıkan bir ağaçtır. Onun tomurcukları Şeytanların başları gibidir. Cehennemlikler bunlardan yerler ve karınlarını bunlarla doldururlar. Sonra onlara, Zakkum ağacının üzerine içecekleri kaynar su karıştırılmış içkiler vardır. Sonra onların dönüp varacakları yer, mutlaka cehennemdir."(33)

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَٰٓئِكَةِ ٱسْجُدُوا۟ لِـَٔادَمَ فَسَجَدُوٓا۟ إِلَّآ إِبْلِيسَ قَالَ ءَأَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًا ﴿٦١﴾

61- Bir zaman biz, Meleklere: "Âdeme secde edin" demiştik. Onlar hemen secde etmişler fakat İblis secde etmemişti". Balçıktan yarattığına mı secde edeyim?" demişti.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, Hz. Âdemi yarattıktan sonra, Meleklerin ona saygı secdesinde bulunmalarını emrettiğini, Meleklerin, Allah'ın emrine

(33) Sâffât Suresi, âyet: 62-68

itaat ederek Hz. Âdeme saygı secdesinde bulunduklarını fakat İblis'in kibirlenerek ve Hz. Âdemi kıskanarak ona secde etmediğini: "Çamurdan yarattığın bir varlığa mı secde edeceğim?" dediğini beyan ediyor. Böylece, inkârlarında inat eden müşriklerin, İblis'e benzediklerine ve ona uyduklarına işaret ediyor.

قَالَ أَرَأَيْتَكَ هَٰذَا الَّذِي كَرَّمْتَ عَلَيَّ لَئِنْ أَخَّرْتَنِ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَأَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٢﴾

62- İblis şöyle dedi: "Söyle bana, benden üstün kıldığın kimse bu mu? Yemin olsun ki eğer beni kıyamet gününe kadar yaşatırsan, onun soyunu vesvese ile helâk edeceğim. Ancak az bir kısmı hariç".

* İblis, Allah tealanın emrine boyun eğmesi gerekirken onunla tartışmaya kalkışıyor ve Âdemin soyunu saptırarak Âdeme karşı olan kıskançlığını devam ettirmek istiyor. Bunun üzerine Allah teala ona şu cevabı veriyor:

قَالَ اذْهَبْ فَمَن تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَاؤُكُمْ جَزَاءً مَّوْفُورًا ﴿٦٣﴾

63- Allah şöyle dedi: "Haydi git. Âdemin soyundan sana kim uyarsa, cezanız cehennemdir. Bu, yeterli bir cezadır.

* Allah teala İblis'e "Haydi git. Seni kıyamete kadar erteledim. Sana kim itaat ederse kendisine zarar vermiş olur. Zira senin de onların da cezanız cehennem olacaktır. Cehennem azabı yeterli bir azaptır. Bundan başka bir azaba gerek yoktur" buyurdu.

وَاسْتَفْزِزْ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُم بِصَوْتِكَ وَأَجْلِبْ عَلَيْهِم بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ وَشَارِكْهُمْ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ وَعِدْهُمْ ۚ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا ﴿٦٤﴾

64- Onlardan, gücünün yettiklerini, vesvesenle bana karşı tahrik edip yoldan çıkar. Atlı veya yayalarını toplayarak bütün oyunlarını ortaya koy. Onlara, mal ve çocuklarında ortak ol, vaadlerde bulun. Aslında Şeytan, kendisine uyanlara aldatıcı vaadlerde bulunmaktan başka bir şey yapmaz.

Ey İblis, insanlardan, kendilerine güç yetirebildiklerini bana isyan etmeye çağırarak kışkırt. Onları yoldan çıkarmak için elinden geleni yap. Binekli olan veya yaya olan bütün askerlerini de yardımına çağır. Onların, haram yollardan kazandıkları mallarına ve zina mahsulü olan çocuklarına ortak ol. Sen onlara, düşmanlarına galip geleceklerine dair vaadlerde bulun. Sen, sana uyanlara ancak bâtıl ve aldatıcı şeyleri vaadedersin. Bundan başka bir şey yapamazsın.

* Şeytanın, kendisine tâbi olanların mallarına nasıl ortak olacağı hususunda şu görüşler zikredilmektedir:

Şeytan, kendisine uyanları, mallarını Allah'a isyan yolunda kullandırır ve onlara haram yollardan mal kazandırır. Böylece onların mallarına ortak olmuş olur.

Allah'a isyan yolunda kullanılan mallar, müşriklerin putlara adadıkları veya, Şeytana uyarak kendilerine haram kıldıkları yahut günah işleme yolunda harcadıkları mallardır. Haram yoldan kazandıkları mallar ise faizden elde ettikleri, gasbettikleri, başkalarını kandırarak aldıkları mallardır. Şeytanların, kendilerine uyanların çocuklarına ortak olmaları ise, zina mahsulü olan çocuklara, diri diri toprağa gömdükleri veya geçim korkusuyla öldürdükleri çocuklara, putlara nisbet edilerek kendilerine ad takılan çocuklara ve kâfir olrak yetiştirilen çocuklara ortak olmalarıdır.

إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ ۚ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ وَكِيلًا ﴿٦٥﴾

65- Şüphesiz ki senin, salih kullarım üzerinde hiçbir nüfuzun yoktur. Rabbin vekil olarak yeter.

* Allah teala İblis'e diyor ki: "Ey İblis, bana itaat eden, benim emrimi tutan ve sana uymayan kullarım üzerinde senin hiçbir otoriten yoktur".

Ey Muahmmed, rabbin, sana emrettiği hususlarda senin için kâfidir. O, sana yeter. O halde sen onun emrine boyun eğ ve Peygamberliğini şu müşriklere tebliğ et. Onların hiçbirisinden korkma.

رَبُّكُمُ الَّذِي يُزْجِي لَكُمُ الْفُلْكَ فِي الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِن فَضْلِهِ ۚ إِنَّهُ كَانَ
بِكُمْ رَحِيمًا ﴿٦٦﴾

66- Lütfuyla nimetler elde etmeniz için denizde gemileri yüzdüren rabbinizdir. Şüphesiz ki o, size merhametlidir.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, kullarına verdiği nimetlerden biri olan, gemileri denizde yürütme lütfunu beyan etmekte, bundan sonra gelen âyet-i Kerimede de insanların, bu nimetin kadrini bilmediklerini, ancak denizde bir tehlike geçirince Allah'a yönelip ona yalvarmak mecburiyetinde kaldıklarını beyan ediyor, insanın nankörlükte çok ileri gittiğini açıklıyor.

وَإِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مَن تَدْعُونَ إِلَّا إِيَّاهُ ۖ فَلَمَّا نَجَّاكُمْ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ ۚ
وَكَانَ الْإِنسَانُ كَفُورًا ﴿٦٧﴾

67- Denizde herhangi bir tehlikeye maruz kaldığınızda, Allah'tan başka, yardımını istediğiniz bütün putlar hatırınızdan silinir gider. Allah sizi tehlikeden kurtarıp karaya çıkarınca da, yüz çevirirsiniz. Zaten insanoğlu nankördür.

* İnsan, başka herhangi bir kimsenin yardımını temin edemeyeceği durumlarda sıkışıp kalınca hemen Allah'a yalvarmaya başlar, ona sığınır. Denizde fırtınaya yakalanan insanlar da bunun bir misalidir. Denizde ölüm tehlikesiyle karşılaşan insan, Allah'a yalvarır fakat oradan kurtulup karaya çıkınca geçirmiş olduğu tehlikeyi unutarak, kendisini kurtaran rabbinden yüzçevirir. Bu haliyle insan, gerçekten nankör bir varlıktır.

أَفَأَمِنتُمْ أَن يَخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ أَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ثُمَّ
لَا تَجِدُوا لَكُمْ وَكِيلًا ﴿٦٨﴾

68- Sizi, karada yerin dibine batırmayacağından veya başınıza taş yağdırmayacağından emin misiniz? Sonra kendinize bir yardımcı da bulamazsınız.

Ey insanlar denizde geçirmiş olduğunuz tehlikeden uzaklaşıp karaya çıkınca size başka bir felaketin gelmeyeceğinden emin misiniz? Allah'ın sizi, karada olduğunuz halde yerin dibine geçirmeyeceğinden veya üzerinize gökten taş yağdırmayacağından emin misiniz? Bundan emin olmayın ve bilin ki sizi Allah'ın azabından kurtaracak bir yardımcı da bulamazsınız.

أَمْ أَمِنتُمْ أَن يُعِيدَكُمْ فِيهِ تَارَةً أُخْرَىٰ فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِّنَ الرِّيحِ فَيُغْرِقَكُم
بِمَا كَفَرْتُمْ ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِ تَبِيعًا ﴿٦٩﴾

69- Yoksa sizi tekrar denize döndürerek üzerinize kasırgalar göndermemesinden, inkârınız sebebiyle sizleri bağlamamasından emin misiniz? Sonra bizden, yaptıklarımızın hesabını soracak birini de bulamazsınız.

Denizde tehlikeyle karşılaştığınızda Allah'ın birliğini ikrar edip sonra karaya çıkınca da ondan yüzçeviren insanlar, Allah'ın, kendilerini tekrar denize döndürüp üzerlerine helâk edici rüzgârlar göndermeyeceğinden ve onları, inkârları yüzünden denizde boğmayacağından emin midirler? Allah bunu yaparsa onu hesaba çekecek biri mi bulunacaktır? Elbette ki hayır. Böyle bir kimsenin bulunması mümkün değildir. O halde bu insanlar, Şeytanın aldatmasından nelere güvenip te Allah'a isyan ederler?

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُم مِّنَ
الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَىٰ كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا ﴿٧٠﴾

70- Şühhesiz ki biz, Âdemoğlunu şerefli kıldık. Karada ve denizde onları taşıttık. Helâl ve temiz şeylerle rızıklandırdık. Onları, yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık.

Şüphesiz ki biz, Âdemoğlunu, diğer varlıklara hakim kılarak, diğer varlıkları onun hizmetine vererek şerefli bir varlık kıldık. Biz onları karada ve denizde çeşitli binekler üzerine bindirerek taşıttık. Diğer canlılar için böyle bir

imkân vermedik ve onları temiz ve helâl yiyecek ve içeceklerle rızıklandırdık. Biz onları, yarattıklarımızın birçoğundan pek üstün kıldık.

* İnsanın diğer varlıklardan farklı ve üstün olan tarafları, akıl sahibi olması, konuşabilmesi, iyiyi kötüden seçebilme yeteneğine sahibolması, şeklinin güzel olması, boyca uzun olması, işlerini elleriyle görüp diğer ihtiyaçlarını onlarla gidermesi gibi meziyetlerdir.

يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ ۖ فَمَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَأُولَٰئِكَ يَقْرَءُونَ كِتَابَهُمْ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧١﴾

71- Kıyamet günü, bütün insanları önderleriyle çağıracağız. Amel defteri sağından verilenler, işte onlar kitaplarını okurlar. Kıl kadar haksızlığa uğratılmazlar.

* Âyet-i Kerimede geçen "Önderler"in kimler ve neler oldukları hakkında şunlar zikredilmiştir: Burada zikredilen önderler, her ümmetin kendilerine gönderilmiş olan Peygamberleri veya her ümmetin Peygamberlerine verilen kitap yahut amel defterleri ya da her ümmetin, dünyada kendilerine önder kabul ettiği liderleridir.

Taberi bu görüşü tercih etmektedir.

وَمَنْ كَانَ فِي هَٰذِهِ أَعْمَىٰ فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَىٰ وَأَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٧٢﴾

72- Bu dünyada manen kör olan, âhirette de kördür. Hatta daha da sapıktır.

Kim bu dünya hayatında, Allah'ın kendisine vermiş olduğu nimetlere karşı kör olursa ve dünyada Allah'ın kuvvet ve kudretini gösteren delil ve alâmetleri görmeyip kör gibi yaşarsa, elbette o, âhirette de kör muamelesi görecek ve bu kimse âhirette daha da kötü bir durumda bulanacaktır. Zira oradaki yeri cehennem olacaktır.

وَإِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ عَلَيْنَا غَيْرَهُ ۖ وَإِذًا لَاتَّخَذُوكَ خَلِيلًا ﴿٧٣﴾

73- Ey Muhammed, müşrikler, sana vahyettiğimizin dışında başka şeyleri bize karşı iftira etmen için, nerdeyse seni, vahyettiğmiz hakkında şüpheye düşüreceklerdi. İşte o zaman seni dost edinirlerdi.

* Müşrikler, Resulullah (s.a.v.)i dâvâsından alıkoymak ve onu, üzerinde bulunduğu hak yoldan saptırmak için çeşitli yollara başvurmuşlardır. Bazen, Resûlullah'tan, müslüman olmaları için kendilerine mühlet vermesini ve bu sırada da putlarına tapmalarına ses çıkarmamasını istemişler, bazen, Resulullahın, onlara ait putları eleştirmekten vazgeçmesini, böylece İslâm'a ısınabileceklerini söylemişler, zaman olmuş, Resulullahın, kendi putlarına tapması halinde kendilerinin de Allah'a ibadet edeceklerini teklif etmişler, hattâ, mal ve kadın teklif ederek Peygamberlik iddiasından vazgeçmesini istemişler bazen de, Allah'a iman eden zayıf insanları yanından kovması halinde iman edeceklerini söylemişlerdir.

Bütün bu teklifler karşısında Allah teala Peygamberini uyarmak için âyetler indirmiştir. Bu hususta diğer âyetlerde şöyle buyuruluyor: "De ki: Ey kâfirler, ben, sizin taptıklarınıza ibadet etmem. Siz de benim ibadet ettiğime tapacak değilsiniz..."(34) "Kâfirlerden bir kısmına verdiğimiz çeşitli dünya nimetlerine heveslenip göz dikeyim deme. Onların âkıbetlerine üzülme.."(35) "Sırf Allah'ın rızasını dileyerek sabah akşam rablerine dua edenleri huzurundan kovma..."(36)

وَلَوْلَا أَنْ ثَبَّتْنَاكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلًا ﴿٧٤﴾ إِذًا لَأَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيَاةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا ﴿٧٥﴾

(34) Kâfirûn Suresi, âyet: 1-2
(35) Hicr Suresi, âyet: 88
(36) En'am Suresi, âyet: 52

74-75- Eğer seni, azimli ve sebatlı kılmasaydık, nerede ise onlara az da olsa meyledecektin. Eğer onlara biraz olsun meyletseydin, dünya ve âhiretin azabını sana kat kat tattırırdık. Sonra kendin için bize karşı bir yardımcı da bulamazdın.

Ey Muhammed, şayet seni, müşriklerin davet ettikleri fitneden koruyup hak yolda kararlı kılmasaydık onlara neredeyse az da olsa meyledecektin. Eğer onlara, az da olsa meyledecek olsaydın, o takdirde sana, dünyanın da âhiretin de kat kat azabını tattırırdık. Bu takdirde seni, bizim azabımıza karşı savunacak hiçbir kimse de bulamazdın.

* Katade diyor ki: "Bu âyet-i Celile inince Resulullah (s.a.v.) şöyle demiştir: "Ey Allah'ım, sen beni, bir an bile olsa kendi halime bırakma".

وَإِن كَادُوا لَيَسْتَفِزُّونَكَ مِنَ الْأَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا وَإِذًا لَّا يَلْبَثُونَ
خِلَافَكَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٧٦﴾

سُنَّةَ مَن قَدْ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِن رُّسُلِنَا وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا ﴿٧٧﴾

76-77- Kâfirler, nerdeyse seni yurdundan çıkarmak için tedirgin etmeye çalışırlar. Şayet onlar bunu başarsalar bile senden sonra onlar orada ancak az bir zaman kalacaklardır. Bizim, senden önce gönderdiğimiz Peygamberlere de uygulayageldiğimiz kanunumuz budur. Ey Peygamber, sen bizim kanunlarımızda bir eksiklik bulamazsın.

* Resulullah (s.a.v.)ın, kimler tarafından rahatsız edildiği ve nereden çıkarılması istendiği hususunda farklı görüşler zikredilmektedir:

Bazılarına göre, Yahudiler, Resulullah'ın Medine'den çıkarılarak Şam'a göstmesini istemişler ve ona: "Şam toprakları Peygamberler toprağıdır. Medine Peygamberler toprağı değildir. Sen orya gidersen sana iman edenler artar" demişlerdir.

Taberi ve İbn-i Kesir'in tercih ettikleri görüşe göre ise, Resulullah'ı yurdundan çıkarmak isteyenler, Kureyş müşrikleridir. Çıkarılması istenen yer de Mekke'dir. Katade ve Mücahid de bu görüştedirler.

Resulullahı Mekke'den hicret etmeye zorlayan müş;riklerin liderleri, Resulullah'ın oradan hicret ederek ayrılmasından sonra Bedir savaşında öldürül-

müşler ve böylece, âyet-i Kerimenin ifade ettiği gibi onlar da orada az bir zaman kalabilmişler ve Allah tealanın, Peygamberlerine karşı gelenleri cezalandırma kanunu tahakkuk etmiştir.

أَقِمِ الصَّلَوٰةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَىٰ غَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْآنَ الْفَجْرِ ۖ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا ﴿٧٨﴾

78- Güneşin batıya kaymasından, gecenin karanlığına kadar geçen vakitler içinde namazı kıl. Sabah namazını da kıl. Doğrusu, sabah namazında melekler hazır bulunur.

* Müfessirlerin izahına göre bu âyet-i Kerime, namazın beş vaktini de açıklamaktadır. Güneşin tam tepe noktasından batıya doğru kaymasından başlayıp batması zamanına kadar öğle ve ikindi namazları kılınmaktadır. Güneşin batışından sabaha kadar ise akşam ve yatsı namazları kılınmaktadır. Sabah namazı da ayrıca zikredilmektedir. Sabah namazının şahitli olduğu, yani Meleklerin onda hazır bulunduğu ifade edilmektedir. Sabah namazının şahitli olması, müfessirlerin beyanına göre, gündüz Melekleri ile gece Meleklerinin nöbet değiştirirken bu namaza şahit olmalarıdır.

وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَّكَ عَسَىٰ أَن يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا ﴿٧٩﴾

79- Ey Muhammed, gecenin bir bölümünde, sadece sana mahsus nâfile namazı kıl. Muhakkak rabbin seni, öğülmüş bir makama erdirecektir.

* Âyet-i Kerimede, Resulullaha, gece namazı kılması emrediliyor. Müfessirler bu namazın, sadece Resulullaha mahsus olduğunu, ümmetinin ise bu namazı kılmakla mükellef olmadığını söylemişler. Bazı müfessirler ise "Burada Resulullahtan, kılması istenen gece namazı, onun için, günahlarının affına bir vasıta değildir" demişlerdir. Bu itibarla "Sana mahsus nâfile namazı" ifadesi kullanılmıştır. Zira Resulullahın geçmiş ve gelecek bütün günahlarının affedildiği belirtilmiştir. Halbuki ümmeti için bu namazlar, günahlarının affına vesiledir. Ümmetinden her kim gece kılınan teheccüd namazı gibi nâfile namazları kılmaya devam ederse günahları affolunur.

Âyet-i Kerimede, Resulullahın, "Öğülecek bir makama erdirileceği" zikrediliyor. Müfessirler bu makamın, Resulullahın, ümmetine şefaat edeceği makam olduğunu söylemektedirler. Resulullah bu makama erişince o makamıyla öğülecek ve Peygamberlerin en efdali olduğu ortaya çıkacaktır.

Resulullahın, âhirette ümmetine şefaat edeceğini beyan eden çeşitli Hadis-i Şerifler mevcuttur. Şu Hadis-i Şeriflerinde buyuruyor ki: Ebu Hureyre (r.a.)den şöyle rivayet olunmuştur: "Bir gün Resulullah (s.a.v.)ın sofrasına et yemeği getirildi. Ve kol tarafından bir parça ayrılıp önüne kondu. Çünkü Resulullah etin bu kısmını severdi. Ondan, ön dişleriyle bir lokma kopardı. Sonra şöyle buyurdu: "Ben, kıyamet gününde bütün insanların efendisiyim. Bu neden bilir misiniz?" diyerek şöyle izah etti: "Dünyada önce ve sonra gelmiş ne kadar insan varsa bunların hepsini Allah teala kıyamet gününde düz ve geniş bir sâhada toplayacaktır. Öyle düz ve geniş bir meydan ki orada bir çağırıcı seslenince sesini herkes duyabilecek ve bakan bir kişinin gözü mahşer halkını bir bakışta görebilecek. Bir de güneş yaklaşacak. Artık insanların sıkıntısı ve kederi dayanılmaz ve tahammül olunmaz bir dereceye varaçak. Bu sırada insanlar birbirlerine: "Size erişen şu fâciayı görmüyor musunuz? Rabbiniz katında size şefaatçi olacak birini niçin aramıyorsunuz?" diyecekler. Bunun üzerine mahşer halkının bazısı bazısına: "Haydi Âdem'e gidiniz" diyecek. Mahşer halkı Âdem aleyhisselama gelecek ve ona:

— Ey insan neslinin babası, Alah teala seni kudret eliyle yarattı, sana kendi ruhundan hayat verdi. Sonra Meleklere emredip onlar da sana secde ettiler. Rabbinden bizim için şefaat dile. Ey atamız, içinde bulunduğumuz şu müşkül vaziyeti görmüyor musun? Başımıza gelen şu musibeti bilmiyor musun?" diyecekler. Âdem de:

— Rabbim bugün gazaplıdır. O derecede ki, ne bundan önce böyle bir gazap etmiştir ne de bundan sonra bu türlü gazap eder. Hem, Cenab-ı Hak, bana, cennetteki ağacın meyvasından yemeyi yasaklamış iken ben âsî olup yemiştim (Artık size şefaat edemem. Şimdi ben kendimi düşünüyorum). Vay nefsim, nefsim, nefsim. Siz, benden başka bir şefaatçi bulunuz. Nuh'a gidiniz" diyecek. Onlar da Nuh'a varacaklar ve:

— Ey Nuh, sen, yeryüzünde Allah'tan başka şeylere tapan insanlara Peygamber olarak gönderilenlerin ilkisin. Allah sana Kur'anda "Çok şükreden kul" adını verdi. Hakkımızda rabbine şefaatçi ol. Ne acıklı vaziyette olduğumuzu görmüyor musun?" diyecekler. Nuh Peygamber de:

— Aziz ve Celil olan rabbim bugün gazaplıdır. Öyle ki ne şimdiye kadar böyle gazaplanmıştır ne de bundan sonra böyle gazaplanır. Hem de ben, vaktiyle kavmimin helâki için dua etmiştim (Bu cihetle kendimi düşünüyorum). Vay

nefsim, nefsim, nefsim. Şimdi siz başka bir şefaatçi arayınız. İbrahim'e gidiniz" diyecek. Onlar da İbrahim aleyhisselama varıp:

— Ey İbrahim, sen, yeryüzündeki insanlardan, Allah'ın Peygamberi ve Allah'ın dostu bir zatsın. Rabbin tealaya hakkımızda şefaat dile. Şu acıklı halimizi görmüyor musun" diyecekler. İbrahim Peygamber de onlara:

— Bugün rabbim gazaplıdır. Öyle ki ne bundan evvel böyle gazap etmiştir. Ne de bundan sonra böyle gazaplanır. Hem de ben, üç kere yalan söylemiştim [37] (Şimdi kendimi düşünüyorum). Vay nefsim, nefsim, nefsim. Artık siz başka bir şefaatçi arayınız. Musa'ya gidiniz" diyecektir. Onlar da Musa aleyhisselama varıp:

— Ey Musa, sen, Allah'ın Peygamberisin. Allah seni Peygamber seçerek ve seninle konuşarak seni, diğer insanlardan üstün kıldı. Rabbin teala katında bize şefaatçi ol. Ne kadar ızdırap içinde olduğumuzu görmüyor musun?" diyecekler. Musa Peygamber de onlara:

— Rabbim bugün gazaplıdır. Öyle ki ne şimdiye kadar bu kadar gazaplı görülmüş ne de bundan sonra bu kadar gazaplı görülecektir. Hem de ben, öldürmekle emredilmediğim halde bir adam öldürdüm.[38] (Şimdi ben, nefsimi düşünüyorum) Vay nefsim, nefsim. Şimdi siz, başka bir şefaatçi arayınız. İsa'ya gidiniz" diyecek, onlar da İsa aleyhisselama varıp:

— Ey İsa, sen, Allah'ın Resulüsün ve Allah tarafından Meryem'e konulan bir söz ve ondan bir ruh'sun. Sen, beşikte bir çocuk iken insanlarla konuştun. Rabbine hakkımızda şefaatçi ol. Nasıl bir ızdırap içinde olduğumuzu görmüyor musun?" diyecekler. İsa Peygamber de onlara:

— Rabbim bugün gazaplıdır. Öyle ki ne bundan evvel böyle gazaplanmıştır, ne de bundan sonra böyle gazaplanacaktır" diyecek ve hiçbir günah zikretmeyecek, "Vay nefsim, nefsim" diyerek endişesini izhar edecek ve "Benden başka bir şefaatçi bulunuz, Muhammed (s.a.v.)e gidiniz" diyecek, onlar da Muhammed (s.a.v.)e gelerek:

---

(37) İbrahim aleyhisselamın söylediği üç yalan şunlardır:
a) Putları kırmak için hasta olmadığı halde kavminin insanlarına "Hastayım" diyerek puthanede kalmış onlar gidince de putları kırmıştı.
b) Putları kendisi kırdığı halde, "Bunları kim kırdı?" diye sorulduğunda "Büyük put kırmıştır." demiştir.
c) Zalim birhükümdarla karşılaştığında, çok güzel olan karısı Sare'yi o hükümdarın tasallutundan korumak için "Bu benim kız kardeşimdir." demiştir.

(38) Mısırda, Firavunun adamları bir Kıptî Ht. Musa'nın kavminden bir adamla dövüşürken adam Hz. Musa'dan yardım istemiş ve Hz. Musa da öldürmek kastıyla olmaksızın bir yumruk vurmuş. Fakat adam ölmüştü.

— Ey Muhammed, sen, Allah'ın Peygamberisin ve Peygamberlerin sonuncususun. Allah, geçmişte ve gelecekteki bütün günahlarını affetmiştir. Rabbin tealaya hakkımızda şefaatçi ol. Nasıl bir elem ve ızdırap içinde olduğumuzu görmüyor musun?" diyecekler.

Bunun üzerine ben hemen gidip Arş'ın altına varacağım ve Aziz ve Celil olan rabbime secdeye kapanacağım. Allah bana, benden önce hiçbir kimseye ilham etmediği hamdetmeyi ve kendisini en güzel şekilde övmeyi bana ilham edecek (Ben de ona hamdedeceğim). Ben, bana ilham edildiği şekilde Allah'a hamdü senadan sonra, Allah tarafından:

— Ey Muhammed, başını kaldır iste. Dileğin verilecektir, şefaat et, şefaatin kabul edilecektir" buyurulacak ben de secdeden başımı kaldırıp:

— Ya Rab, ümmetim! Ya rab, ümmetim! Ya Rab, ümmetim! diye ümmetim hakkında şefaat edeceğim. Bunun üzerine:

— Ey Muhammed, ümmetinden, hesap ve süale lüzumu olmayanları Cennet kapılarından, sağ kapıdan Cennete koy. Onlar, Cennetin öbür kapılarından da diğer insanlarla beraber girebileceklerdir" buyurulacaktır.

Sonra Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

قَالَ وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ انَّ مَا بَيْنَ الْمِصْرَاعَيْنِ مِنْ مَصَارِيعِ الْجَنَّةِ كَمَا بَيْنَ مَكَّةَ وَحِمْيَرَ اَوْ كَمَا بَيْنَ مَكَّةَ وَبُصْرَى.

"Hayatım, kudret elinde olan Allah tealaya yemin ederim ki, Cennetin kapısının kanatlarından iki kanadın arası, Mekke ile Himyer yahut Mekke ile Busra arası kadar geniştir."(39)

* Peygamber efendimiz diğer bir Hadis-i Şerifinde de şöyle buyuruyor:

اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ مَنْ قَالَ حِينَ يَسْمَعُ النِّدَاءَ اللَّهُمَّ رَبَّ هَذِهِ الدَّعْوَةِ التَّامَّةِ وَالصَّلَاةِ الْقَائِمَةِ آتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ وَالْفَضِيلَةَ وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا الَّذِى وَعَدْتَهُ حَلَّتْ لَهُ شَفَاعَتِى يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

(39) Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure, 17, bab: 5 / Müslim, K. el-İman, bab: 326-327 Hadis No: 193-195

"Kim, namaza daveti (Ezan ve Kameti) işitince: "Ey Allah'ım, ey bu tam davetin ve kılınmaya başlanan namazın rabbi, sen Muhammed'e cennetteki yüce makamı ve üstün dereceyi ver ve onu, vaadettiğin övülecek makama eriştir" diyecek olursa kıyamet gününde şefaatim ona gerekli olur."(40)

وَقُل رَّبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَل لِّي مِن لَّدُنكَ سُلْطَانًا نَّصِيرًا ﴿٨٠﴾

80- Şöyle de: "Rabbim beni (Girdirdiğine) hoşnutlukla girdir. (Çıkardığından) hoşnutlukla çıkar. Sen bana, nezdinden yardımcı bir kuvvet ver.

* Müfessirler, Allah tealanın, Resulullaha hoşnutlukla girmeyi ve hoşnutlukla çıkmayı dilemesini emrettiği şeyin ne olduğu hususunda farklı görüşler zikretmişlerdir.

Bazılarına göre, hoşnutlukla girdirilmesi istenen Medine şehri, hoşnutlukla çıkarılması istenen ise Mekke şehridir. Taberi bu görüşü tercih etmiştir.

Abdullah b. Abbas bu âyetin nüzul sebebi hakkında şöyle demektedir:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ بِمَكَّةَ ثُمَّ أُمِرَ بِالْهِجْرَةِ فَنَزَلَتْ عَلَيْهِ (وَقُلْ رَبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا).

"Resulullah (s.a.v.) Mekke'de bulunuyordu. Sonra ona hicret etmesi emredildi. Bunun üzerine "Ey Muhammed, şöyle de: "Rabbim beni (Girdirdiğine) hoşnutlukla girdir. (Çıkardığından) hoşnutlukla çıkar. Sen bana, nezdinden yardımcı bir kuvvet ver" âyeti nâzil oldu.(41)

Bazılarına göre ise, hoşnutlukla girdirilmesi istenen ölüm, hoşnutlukla çıkarılması istenen de kıyamet gününde kabirdir.

Bazılarına göre de, hoşnutlukla girdirilmesi istenen, Peygamberliktir. Hoşnutlukla çıkarılması istenen de Peygamberlik görevinin yerine getirilmesi-

(41) Tirmizi, K. Tefsir el-Kur'an Sure: 17, Hadis No: 3139
(40) Buhari, K? Tefsir el-Kur'an Sure: 17, bab: 11

dir.

Yine bazılarına göre, hoşnutlukla girdirilmesi ve çıkarılması istenen, namazdır.

Âyet-i Kerimenin sonunda ifade edilen "Yardımcı kuvvetin ne olduğu hususunda şu görüşler zikredilmiştir.

Bazılarına göre istenilen bu yardımcı kuvvet, maddi bakımdan güçlenmedir. Resulullah (s.a.v.) rabbinden, maddi bakımdan güçlendirilmesini ve böylece o zamanın iki süper Devleti olan Bizans ve Fars imparatorluklarını yenebilmesini istemiştir. Taberi bu görüşü desteklemektedir.

Bazılarına göre ise bu yardımcı kuvvet, mânevî kuvvettir. O da, Allah tealanın, Peygamberine karşı çıkacak olanları mağlup edeceği delilleri vermesidir.

وَقُلْ جَآءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا ﴿٨١﴾

81- Ey Muhammed, de ki: "Hak geldi bâtıl yok oldu. Şüphesiz ki bâtıl yok olmaya mahkûmdur.

* Müfessirler, bu âyet-i Kerimede zikredilen Hak ve Bâtıl'dan neyin kastedildiği hususunda şu görüşleri zikretmişlerdir:

Bazılarına göre Hak'tan maksat, Kur'an-ı Kerim, Bâtıl'dan maksat ise Şeytandır. Buna göre âyet-i Kerimenin nânâsı "De ki: Hak geldi Şeytanın gücü yok oldu" şeklindedir. Bazılarına göre ise Hak'tan maksat, kâfirlere karşı Cihad etmek, bâtıldan maksat ise Allah'a ortak koşmak ve inkârda bulunmaktır. Buna göre âyetin mânâsı "De ki: Cihad emri geldi artık Allah'a ortak koşmak ve kâfirlik sona erdi" şeklindedir.

Taberi: "Buradaki Hak'tan maksat, Allah tealayı razı edecek her davranış ve itaattir. Bâtıldan maksat ise, Allah tealanın rızasına ters düşecek ve Şeytanı razı edecek davranıştır" demektedir.

Abdullah b. Mes'ud diyor ki:

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ مَكَّةَ وَحَوْلَ

الْبَيْتِ سِتُّونَ وَثَلٰثُمَائَةِ نُصُبٍ فَجَعَلَ يَطْعَنُهَا بِعُودٍ فِي يَدِهِ وَيَقُولُ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ.

"Resulullah (s.a.v.) Mekke'yi fethettiğinde Kâbe'nin çevresinde üç yüz altmış tane put vardı. Resulullah (s.a.v.) elindeki sopa ile onları dürtüyor ve "Hak geldi bâtıl yok oldu. Şüphesiz ki bâtıl yok olmaya mahkûmdur" "...Hak geldi bâtıldan bir eser kalmadı. Bir daha geri dönmez"(42) âyetlerini okuyordu.(43)

وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا ﴿٨٢﴾

82- Biz Kur'anı, iman edenler için bir şifa ve rahmet kaynağı olarak indiriyoruz. Kur'an, zalimlerin ise ancak zararını artırır.

* Kur'an-ı Kerim, mânevî hastalıkların şifasıdır. İnsanları cehalet ve sapıklık karanlıklarından kurtarmak için tedavi eder. Hakkı görmeyen kör gözleri açar. Ayrıca Kur'an-ı Kerim, müminler için bir rahmet kaynağıdır. Zira ona iman eden müminler, onun hükümleriyle amel edip cenneti kazanırlar ve cehennemin azabından uzaklaşmış olurlar. Bundan daha büyük bir rahmet düşünülebilir mi? Kur'an, onu inkâr eden kâfirlerin ise ancak zararlarını artırır. Zira kâfirler, onu inkâr ederek emirlerini tutmazlar, yasaklarından kaçınmazlar. Böylece cehennemin azabını hak ederler.

Bir kısım âlimler, Kur'an-ı Kerimin, mânevî hastalıklarla birlikte maddî hastalıklar için de şifa olduğunu söylemiş ve delil olarak da şu Hadisa-i Şerifi zikretmişlerdir:

Abdullah b. Mes'ud diyor ki:

عَنْ عَبْدِ اللهِ: قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «عَلَيْكُمْ بِالشِّفَاءَيْنِ: الْعَسَلِ وَالْقُرْآنِ».

(42) Sebe' Suresi, âyet: 49

(43) Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 17, bab: 12 / Müslim, K. el-Cihad, bab: 87, HN: 1781.

"Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Siz, iki şifayı elden bırakmayın. Bal'ı ve Kur'anı."(44)

Hz. Ali (r.a.) diyor ki: "Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «خَيْرُ الدَّوَاءِ الْقُرْآنُ».

"İlaçların en hayırlısı Kur'andır."(45)

Dârimî, Abdülmelik b. Umeyr'in şöyle söylediğini rivayet ediyor:

عن عبد الملك بن عمير قال قال رسول الله ﷺ في فاتحة الكتاب شفاء من كل داء.

"Resulullah (s.a.v.) "Fâtiha da her hastalığa şifa vardır" buyurdu.(46)

وَإِذَآ أَنْعَمْنَا عَلَى ٱلْإِنسَٰنِ أَعْرَضَ وَنَـَٔا بِجَانِبِهِۦ ۖ وَإِذَا مَسَّهُ ٱلشَّرُّ كَانَ يَـُٔوسًا ﴿٨٣﴾

83- İnsanı nimetlendirdiğimizde (Bizi hatırlamaktan) yüzçevirir. (Verdiklerimizin şükrünü eda etmekten) uzaklaşır. Bir sıkıntıya düştüğü zaman da ümitsizliğe kapılır.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, kendisinin himayesine mazhar olan insanların nankörlük ettiklerini, kendilerine mal, sıhhat ve zafer gibi nimetler verildiğinde Allah'a itaat ve ibadetten yüzçevirdiklerini ve yan çizdiklerini, buna mukabil, herhangi bir sıkıntıya düştüklerinde de ümitsizliğe kapıldıklarını, zira ümidin asıl kaynağının inanç olduğunu, inançsızın tutunacağı bir dal bulunmadığını beyan ediyor.

Bu hususta başka âyetlerde de şöyle buyuruluyor: "Yemin olsun ki biz insana katımızdan bir rahmet verip sonra onu kendisinden alırsak şüphesiz ki in-

(44) İbn-i Mâce, K. et-Tıb, bab: 7, Hadis No: 3452
(45) İbn-i Mâce, K. et-Tıb, bab: 28, Hadis No: 3501-3533
(46) Dârîmi, K. Fadâil el-Kur'an, bab: 12.

san, ümitsizliğe düşer ve nankörleşir" "Yemin olsun ki biz insana, uğradığı zarardan sonra tekrar nimetler tattırsak "Kötülükler başımdan gitti" der. Şüphesiz ki insan, çok sevinen ve çok öğünendir." "Ancak sabredenler ve iyi amel işleyenler bundan müstesnadır. İşte onlara, günahlarından bağışlanma ve büyük mükâfaat vardır."(47)

قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَىٰ شَاكِلَتِهِ فَرَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْدَىٰ سَبِيلًا ﴿٨٤﴾

84- Ey Peygamber de ki: "Herkes kendi yolunda yürür. Kimin yolunun daha doğru olduğunu rabbin daha iyi bilir.

* Bu âyet-i Kerime şu şekilde izah edlimiştir: "Herkes tuttuğu yola göre amel eder. Kimin yolunun daha doğru olduğunu ise rabbin daha iyi bilir".

"Herkes kendi dinine göre amel eder. Kimin yolunun daha doğru olduğunu ise rabbin daha iyi bilir".

"Herkes kendi niyetine göre hareket eder. Kimin yolunun daha doğru olduğunu ise rabbin daha iyi bilir".

"Herkes kendi mizaç ve tabiatına göre hareket eder. Kimin yolunun daha doğru olduğunu ise rabbin daha iyi bilir".

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٥﴾

85- Ey Muhammed, sana ruh'tan soruyorlar. De ki: "Ruh, rabbimin bileceği bir şeydir. Size ancak az bir bilgi verilmiştir.

* Abdullah b. Mes'ud, bu âyet-i Kerimenin nüzul sebebi hakkında şöyle diyor:

عَنْ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ بَيْنَا أَنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي حَرْثٍ وَهُوَ مُتَّكِئٌ

(47) Hûd Suresi, âyet: 9-11

عَلَىٰ عَسِيبٍ إِذْ مَرَّ الْيَهُودُ فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ سَلُوهُ عَنِ الرُّوحِ فَقَالَ مَارَابَكُمْ إِلَيْهِ وَقَالَ بَعْضُهُمْ لَا يَسْتَقْبِلُكُمْ بِشَيْءٍ تَكْرَهُونَهُ فَقَالُوا سَلُوهُ فَسَأَلُوهُ عَنِ الرُّوحِ فَأَمْسَكَ النَّبِيُّ ﷺ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِمْ شَيْئًا فَعَلِمْتُ أَنَّهُ يُوحَىٰ إِلَيْهِ فَقُمْتُ مَقَامِي فَلَمَّا نَزَلَ الْوَحْيُ قَالَ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا.

"Bir gün ben, Resulullah (s.a.v.) ile birlikte ekinlerin içinde bulunuyordum. Resulullah, hurma dalından olan değneğine dayanıyordu. O anda oradan Yahudiler geçti. Birbirlerine: "Ona ruh'un ne olduğunu sorun" dediler. Resulullah (s.a.v.) "Bu hususta sizi şüpheye düşüren nedir?" diye sordu. Yahudilerden bazıları diğerlerine şöyle dediler: "Sonra o size, istemediğiniz bir cevapla karşılık vermiş olmasın". Sonra (Kendi aralarında kararlaştırıp) "Ona ruh'un ne olduğunu sorun" dediler. Ve sordular. Resulullah (s.a.v:) bir müddet sustu, onlara cevap vermedi. Ben anladım ki o anda vahiy geliyor. Olduğum yerde kaldım. Vahiy gelince Resulullah (s.a.v.) "Ey Muhammed, sana ruhtan soruyorlar. De ki: "Ruh, rabbimin bileceği bir şeydir. Size ilimden ancak az bir şey verilmiştir" âyetini okudur.(48)

Müfessirler, bu âyet-i Kerimede zikredilen Ruh'tan neyin kastedildiği hakkında çeşitli görüşler zikretmişlerdir.

Bir görüşe göre buradaki Ruh'tan maksat, İnsanoğlunun bedenindeki Ruh'tur. Yahudiler, Resulullaha, "Allah tarafından, insanın bedenine konan Ruh'a nasıl azap edilir?" şeklinde bir soru sormuşlar bunun üzerine bu âyet-i Kerime onlara cevap olarak nâzil olmuştur.

Diğer bir görüşe göre ise buradaki Ruh'tan maksat, Cebrail aleyhisselamdır. Başka bir görüşe göre de buradaki Ruh'tan maksat, çok büyük bir Melektir.

Âyet-i Kerimenin sonunda "Size ancak az bir bilgi verilmiştir" buyurulmaktadır. Buradan anlaşılmaktadır ki, insanoğlu ilimden ne kadar payını alırsa alsın onun ilmi, her şeyi bilen Allah'ın ilmi yanında pek az bir şeydir.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) Hz. Musanın, Hızır aleyhisselam ile birlikte yaptıkları yolculuğu anlatırken şunu da zikretmektedir:

(48) Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure, 17, bab: 13 / Müslim, K. el-Münafıkîn, bab: 32, HN:2794

فَقَالَ مُوسىٰ بَنِي اِسْرَائِيلَ قَالَ نَعَمْ قَالَ هَلْ اَتَّبِعُكَ عَلىٰ: اَنْ تُعَلِّمَنِي مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْداً قَالَ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْراً يَا مُوسىٰ اِنِّي عَلىٰ عِلْمٍ مِنْ عِلْمِ اللهِ عَلَّمَنِيهِ لاَ تَعْلَمُهُ اَنْتَ وَاَنْتَ عَلىٰ عِلْمٍ عَلَّمَكَ اللهُ لاَ اَعْلَمُهُ، قَالَ سَتَجِدُنِي اِنْ شَاءَ اللهُ صَابِراً وَلاَ اَعْصِي لَكَ اَمْراً فَانْطَلَقَا يَمْشِيَانِ عَلىٰ سَاحِلِ الْبَحْرِ لَيْسَ لَهُمَا سَفِينَةٌ فَمَرَّتْ بِهِمَا سَفِينَةٌ فَكَلَّمُوهُمْ اَنْ يَحْمِلُوهُمَا فَعُرِفَ الْخَضِرُ فَحَمَلُوهُمَا بِغَيْرِ نَوْلٍ فَجَاءَ عُصْفُورٌ فَوَقَعَ عَلىٰ حَرْفِ السَّفِينَةِ فَنَقَرَ نَقْرَةً اَوْ نَقْرَتَيْنِ فِي الْبَحْرِ فَقَالَ الْخَضِرُ يَا مُوسىٰ مَا نَقَصَ عِلْمِي وَعِلْمُكَ مِنْ عِلْمِ اللهِ اِلاَّ كَنَقْرَةِ هَذَا الْعُصْفُورِ فِي الْبَحْرِ.

"...Musa Hızır'a 'Sana öğretilen hikmetli ilimden bana da öğretmen için sana tâbi olabilir miyim? dedi. Hızır da Musa'ya 'Ey Musa, sen benimle arkadaşlık etmeye sabredemezsin. Zira ben, Allah'ın bana öğrettiği ve senin bilmediğin bir ilme sahibim. Sen de, Allah'ın sana öğrettiği ve benim bilmediğim bir ilme sahihpsin" dedi. Musa da "İnşallah beni sabredenlerden ve herhangi bir hususta sana karşı gelmeyenlerden bulacaksın" dedi. Her kisi de denizin kenarında yürümeye başladılar. Binecekleri bir gemi yoktu. O sırada bir gemi geldi. Gemicilerden, kendilerini de almalarını istediler. Orada Hızır'ı tanıdılar ve onları ücretsiz olarak gemiye aldılar. Bir ara bir serçe gelip geminin kenarına kondu ve denizden gagasıyla bir veya iki defa su aldı. Bunu gören Hızır aleyhisselam dedi ki: "Ey Musa, bu serçenin gagasıyla aldığı su denize nisbetle ne kadarsa senin ve benim ilmim de Allah'ın ilmine göre o kadardır."(49)

وَلَئِنْ شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِي اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ ثُمَّ لاَ تَجِدُ لَكَ بِهِ عَلَيْنَا وَكِيلاً ﴿٨٦﴾

اِلاَّ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ اِنَّ فَضْلَهُ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيراً ﴿٨٧﴾

86-87- Yemin olsun ki, dilersek sana vahyettiğimizi ortadan kaldırırız. Sonra bize karşı sana yardım edecek bir vekil de bulamazsın.

(49) Buhari, K. el-İman, bab: 44

Fakat rabbinden bir rahmet olarak biz bunu yapmadık. Gerçekten rabbinin lütfu çok büyüktür.

Ey Muhammed, yemin olsun ki, eğer dileyecek olursak, Kur'an'da sana vahyettiğimiz bilgileri yok ederiz de artık bir şey bilemez olursun. Sonra da bize karşı kendini savunacak bir vekil bulamazsın. Fakat biz, katımızdan bir rahmet olarak bunu böyle yapmadık. Verdiğimiz bilgileri sende bıraktık ki ümmetine öğretesin, onlar da doğru yolu bulmuş olsunlar. Şüphesiz ki rabbinin sana olan lütfu pek büyüktür. Zira seni insanlar arasından Peygamber seçmiş, sana kitap vermiş ve Peygamberlerin sonuncusu kılmıştır. Bununla birlikte sana daha nice nimetler ihsan etmiştir.

قُل لَّئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَن يَأْتُوا بِمِثْلِ هَٰذَا الْقُرْآنِ
لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴿٨٨﴾

88- Ey Muhammed, de ki: "Yemin olsun ki insanlar ve Cinler, Kur'anın bir benzerini meydana getirmek için biraraya gelseler de, hiçbir zaman onun bir benzerini meydana getiremeyeceklerdir. Hattâ birbirlerine yardımcı olsalar bile.

* Taberî bu âyet-i Kerimenin nüzul sebebi hakkında şunu zikretmektedir: "Bir kısım Yahudiler Resulullah'a gelerek Kur'an-ı Kerim hakkında onunla tartışmışlar ve ondan, kendisinin Peygamberliğini gösteren delillerden, Kur'an-ı Kerimin dışında bir delil getirmesini istemişler, kendilerinin de Kur'an gibi bir kitap getirebileceklerini iddia etmişler ve bunun üzerine de bu âyet-i Kerime nâzil olmuş ve onlara meydan okumuştur.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِن كُلِّ مَثَلٍ فَأَبَىٰ أَكْثَرُ النَّاسِ
إِلَّا كُفُورًا ﴿٨٩﴾

89- Şüphesiz ki bu Kur'anda insanlara her çeşit misali vermişizdir. Fakat insanların çoğu yine de inkârlarında ısrar ederler.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, Kur'an-ı Kerimin çeşitli yerlerinde, insanlar için her çeşit misali zikrettiğini, bununla beraber, insanların çoğunun hakkı inkârda ısrar ettiklerini beyan ediyor. Bu da, insanların çoğunun,

akıllarını kullanmadıklarını, hakkı düşünüp nasihatlerden pay almadıklarını göstermektedir.

وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنْبُوعًا ﴿٩٠﴾

أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْأَنْهَارَ خِلَالَهَا تَفْجِيرًا ﴿٩١﴾

أَوْ تُسْقِطَ السَّمَاءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا أَوْ تَأْتِيَ بِاللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ قَبِيلًا ﴿٩٢﴾

أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِنْ زُخْرُفٍ أَوْ تَرْقَىٰ فِي السَّمَاءِ وَلَنْ نُؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتَّىٰ تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَقْرَؤُهُ ۗ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّي هَلْ كُنْتُ إِلَّا بَشَرًا رَسُولًا ﴿٩٣﴾

90-91-92-93- Kâfirler şöyle dediler: "Bizim için yerden bir kaynak fışkırtmadıkça asla iman etmeyeceğiz. Veya içinde hurma ve üzüm bulunan bir bahçen olsun, ortasından ırmaklar fışkırt. Yahut, sandığın gibi göğü başımıza parça parça düşür veya Allah'ı ve Melekleri karşımıza getir. Yahut altından bir evin olmalı veya göğe çıkmalısın. Allah'tan, Peygamber olduğunu yazan, okuyabileceğimiz bir kitap getirmedikçe göğe çıktığına da inanmayız". Ey Muhammed, sen onlara şöyle de: "Rabbimi tenzih ederim. Nihayet ben de, Peygamber olan bir insandan başka bir şey değilim".

* Bu âyet-i Kerimelerin nüzul sebebi hakkında şunlar anlatılıyor: Mekke'de yaşayan Utbe b. Rebia, Şeybe b. Rebia, Ebu Cehil, Velid b. Muğire gibi kâfirler bir gün biraraya toplanarak Resulullahı yanlarına davet ettiler ve ondan, yerden pınarlar fışkırtmasını veya nehirler akıtmasını, yahut göğü parça parça edip üzerlerine düşürmesini veya Allah'ı ve Melekleri göstererek, Peygamberliğinin doğru olduğuna şahit göstermesini istediler. İşte bunun üzerine bu âyetler nâzil oldu ve müşriklere, Resulullahın da onlar gibi bir insan olduğunu, bunları yapmanın ise ancak Allah'ın elinde olduğunu beyan etti. Böylece Resulullahı, müşriklerin iman etmemelerine karşılık teselli etmiş oldu.

وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَبَعَثَ

اللَّهُ بَشَرًا رَسُولًا ﴿٩٤﴾

94- İnsanlara hidayet geldiği zaman, onların iman etmelerine engel olan sebep sadece: "Allah bir insanı mı Peygamber gönderdi?" demeleridir.

Ey Muhammed, insanlara senin peygamber olduğunu gösteren açık deliller geldiği halde, onların inkâr etmelerine sebep olan şey, bir insanın, Peygamber olarak gönderilmesini garip karşılamalarıdır.

*Müşrikler, bir insanın Peygamber olarak gönderilemeyeceğini iddia ediyor ve Peygamberlik gibi bir vazifenin, insan gücünün üstünde bir güce sahip olan Melek gibi bir varlığa verilmesi lâzım geldiğini iddia ediyorlardı. Allah teala bunlara cevaben buyuruyor ki:

قُل لَّوْ كَانَ فِي الْأَرْضِ مَلَائِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِم مِّنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَّسُولًا ﴿٩٥﴾

95- Ey Peygamber, de ki: "Yeryüzünde huzur içinde dolaşan Melekler olsaydı elbette biz onlara, Peygamber olarak gökten bir Melek gönderirdik.

* Her varlık, kendi cinsinden olan varlıkları bilir ve onların halinden anlar. Yeryüzündeki insanlara, yemeyen, içmeyen ve beşeri herhangi bir ihtiyacı bulunmayan bir Melek, Peygamber olarak gönderilecek olsaydı elbette ki o Melek, insanların halinden anlamayacak, o insanlar için neyin uygun olduğunu takdir edemeyecek ve her hususta onlara örnek olamayacaktı. Bu itibarla Allah tealanın, insanlara, kendi cinslerinden birini Peygamber olarak göndermesi onun bir lütfu ve merhametinin ifadesidir.

قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ ۚ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿٩٦﴾

96- De ki: "Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter. Çünkü o, kullarından haberdardır. (Yaptıklarını) çok iyi görendir.

Ey Muhammed, de ki: "Benimle sizin aranızda, Peygamberliğimin doğruluğuna dair şahit olarak Allah yeter. Zira Allah, kullarının işinden haberdardır ve yaptıklarını çok iyi görendir.

وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ ۖ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِهِ ۖ وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا وَصُمًّا ۖ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ ۖ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا ﴿٩٧﴾

97- Allah'ın, doğru yola sevkettiği kimse hidayettedir. Kimi de saptırırsa, sen, Allah'tan başka onlar için dostlar bulamazsın. Biz onları kıyamet gününde yüzükoyun, körler, dilsizler ve sağırlar olarak toplayacağız. Sığınacakları yer cehennemdir. Cehennemin ateşi her hafifledikçe onun ateşini artırırız.

Ey Muhammed, Allah, kimi imana, seni tasdik etmeye ve sana gönderilenleri kabul etmeye muvaffak kılarsa işte doğru yola erişen ve olgunluğa ulaşanlar onlardır. Allah, her kimi de hak'tan saptırır, kendisine iman etmeye ve Peygamberini tasdik etmeye muvaffak kılmazsa iyi bil ki onlar için Allah'tan başka herhangi bir dost ve yardımcı bulunmayacaktır. Biz onları, kıyamet gününde yüzleri üzerinde süründürerek bir araya getireceğiz. Onlar, kendilerine zevk verecek şeyleri görmekten kör, sevindirecek şeyleri işitmekten sağır, ve delil getirmekten dilsiz olacaklardır. Buna mukabil onlar, cehennemliklerin nasıl yandıklarını görecekler, onun uğultusunu işitecekler ve: "Keşke dünyada iken toprak olsaydık" diye konuşacaklardır. Onların varacağı yer, cehennemdir. Onun ateşi her sâkinleştikçe biz onun alevini artıracağız.

* Enes b. Mâlik diyor ki:

حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلاً قَالَ يَا نَبِيَّ اللّٰهِ يُحْشَرُ الْكَافِرُ عَلَىٰ وَجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ أَلَيْسَ الَّذِي أَمْشَاهُ عَلَى الرِّجْلَيْنِ فِي الدُّنْيَا قَادِراً عَلَىٰ أَنْ يُمْشِيَهُ عَلَىٰ وَجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

"Bir adam gelip Resulullaha şöyle dedi: "Ey Allah'ın peygamberi, kâfir olan bir insan, kıyamet gününde yüzüstü yürüyerek mi haşrolacaktır?". Resulullah: "Dünyada iken onu ayakları üzerine yürüten Allah, kıyamet gününde yüzüstü yürütmeye kadir olamaz mı?" buyurdu.(50)

(50) Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure, 25, bab: 1 / Müslim, K.el-Münafıkîn, bab: 54, Hadis No: 2086

ذٰلِكَ جَزَآؤُهُمْ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا وَقَالُوا أَإِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا
أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٩٨﴾

98- Bu, âyetlerimizi inkâr etmelerinin ve "Sahi biz, kemik ve unufak olduktan sonra mı biz mi yeniden yaratılıp diriltileceğiz?" demelerinin cezasıdır.

Kâfirlerin, âhirette bu şekilde cezalandırılmalarının sebebi, onların, Peygamberlerimizin doğruluğunu gösteren delilleri inkâr etmeleri ve öldükten sonra dirilmeyi kabul etmeyerek alaylı bir şekilde: "Çürüyüp kemik ve toprak olduktan sonra mı bizler mi yeniden yaratılarak diriltileceğiz?" demeleridir.

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ قَادِرٌ عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ
وَجَعَلَ لَهُمْ أَجَلًا لَا رَيْبَ فِيهِ فَأَبَى الظَّالِمُونَ إِلَّا كُفُورًا ﴿٩٩﴾

99- Görmezler mi ki, gökleri ve yeri yoktan var eden Allah, onların benzerlerini yaratmaya da kadirdir. Allah onlar için şüphe edilmeyen bir vâde takdir etmiştir. Fakat zalimler, inkârlarında yine de ısrar ederler.

"Biz, kemik ve un ufak olduktan sonra mı tekrar yaratılıp diriltileceğiz?" diyen kâfirler görmezler mi ki, gökleri ve yeri yaratan Allah, onların benzerlerini de yaratmaya elbette kadirdir. Allah, bu müşrikleri öldürmek ve onlara cehennemde azap etmek için bir süre tayin etmiştir. Onda asla şüphe yoktur. Ne var ki zalimler bu gerçekleri inkâr etmekte ısrar etmişler, Allah'ın vaadettiği şeyleri yalanlamaya devam etmişlerdir.

قُلْ لَوْ أَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَائِنَ رَحْمَةِ رَبِّي إِذًا لَأَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْإِنْفَاقِ
وَكَانَ الْإِنْسَانُ قَتُورًا ﴿١٠٠﴾

100- Ey Peygamber, de ki: "Eğer siz, rabbimin rahmet hazinelerine

sahip olsaydınız yine de harcamaktan korkar onu elinizde tutardınız. Doğrusu insan çok cimridir.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, kâfirlerin, dünyaya ne kadar düşkün olduklarını beyan ediyor, biriktirmiş oldukları malları, ebediyyen yaşayacakmış gibi ellerinde tuttuklarını açıklıyor. Öyle ki bunlar, Allah tealanın rızık hazineleri ellerinde bulunsa dahi "Fakirleşiriz" korkusuyla onu harcamaktan kaçınırlar.

Allah teala bu âyet-i Kerimenin sonunda, insanoğlunun bir sıfatını beyan ederek: "Doğrusu insan çok cimridir" buyuruyor. Anlaşılıyor ki cimrilik, mal biriktirme ve onu gerektiği yerlere harcamaktan kaçınma hastalığı insanın mayasında var olan bir durumdur. O halde bu hususa dikkat etmeli ve bizi o istikamete çekmek isteyen bu duyguyu her an yenmeye çalışmalıyız.

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَىٰ تِسْعَ ءَايَٰتٍۭ بَيِّنَٰتٍ فَسْـَٔلْ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ إِذْ جَآءَهُمْ
فَقَالَ لَهُۥ فِرْعَوْنُ إِنِّى لَأَظُنُّكَ يَٰمُوسَىٰ مَسْحُورًا ﴿١٠١﴾

101- Şüphesiz ki biz Musa'ya, apaçık dokuz mucize vermiştik. Ey Peygamber, İsrailoğullarına sor. Musa kendilerine geldiğinde Firavun: "Ey Musa, öyle sanıyorum ki sen, büyülenmiş birisin" demişti.

* Âyet-i Kerimede, Hz. Musa'ya verilen apaçık dokuz mucizeden bahsedilmektedir. Bu mucizeler, Hz. Musa'nın, Firavun ve taraftarlarına göstermiş olduğu mucizelerdir. Bu mucizelerin bazılarının neler oldukları hakkında farklı görüşler vardır.

Çoğunluğun görüşüne göre bu dokuz mucize şunlardır:

1- ÂSÂ: Hz. Musa'nın âsâ mucizesini âyet-i Kerime şöyle beyan ediyor: "Bunun üzerine Mûsâ, âsâsını yere attı. O, hemen apaçık bir yılan oluverdii"(51) "Mûsâ da âsâsını bırakıverdi. Bir de ne görsünler, âsâ, onların uydurdukları şeyleri hep yutuyor."(52)

2- PARLAYAN EL: Bu mucizeye de âyet-i Kerimede şöyle işaret ediliyor: "Elini çıkardı. Bir de ne görsünler, bakanlara, pırıl pırıl paralayan bembeyaz bir el."(53)

(51) A'raf Suresi, âyet: 107
(52) Şuarâ Suresi, âyet: 54
(53) Şuarâ Suresi, âyet: 33

3- TUFAN 4- ÇEKİRGE 5- HAŞERAT 6- KURBAĞA 7- KAN: Hz. Mûsâ'ya verilen bu mucizeler de âyet-i Kerimede şöyle beyan ediliyor: "Bunun üzerine onlara (Firavun ve taraftarlarına) açık mûcizeler olarak, Tufan, Çekirge, Haşerat, Kurbağa ve Kan gönderdik. Yine de büyüklük tasladılar ve suçlu bir kavim oldular."(54)

8- KITLIK YILLARI 9- ÜRÜN EKSİKLİĞİ: Bu mûcizeler de şöyle açıklanıyor: "Şüphesiz biz, ders alsınlar diye Firavun kavmini, kıtlık yılları ve ürün eksikliği ile cezalandırdık."(55)

* Çoğunluğun dışında kalan bazı âlimler ise bu mûcizelerden, Kıtlık Yılları ve Ürün eksikliği yerine, Denizin yarılması ve Hz. Mûsâ'nın dilindeki kekemeliğin düzelmesi mûcizesini zikretmişlerdir.

Bazıları da Kıtlık Yılları ve Ürün eksikliği mûcizelerinin yerine, Taştan su fışkırması ve canlıların ve bitkilerin taş kesilmesi mûcizelerini zikretmişlerdir.

Hz. Mûsa'nın, Firavun ve taraftarlarının dışında, İsrailoğullarına getirdiği birçok mûcize daha vardır. Âsâsını taşa vurarak su fışkırtması, çölde İsrailoğullarını bulutla gölgelendirmesi, gökten üzerlerine bıldırcın eti ve kudret helvası inmesi bu mûcizelerdendir.

Ayrıca, Hz. Mûsâya, Allah teala tarafından, Tevrat'ta on emir verilmiştir. Hadis kitaplarında bu on emrin, âyette zikredilen dokuz mûcizeyi soran Yahudilere, Resulullah'ın vermiş olduğu bir cevap zikredilmişse de, bunlar, dokuz mûcize değil, Tevratta Hz. Mûsâ'ya verilen on emirdir. Peygamber efendimiz, bunların neler olduklarını kendisinden soran iki Yahudiye buyurmuştur ki:

فَقَالَ لَهُمْ لاَ تُشْرِكُوا بِاللهِ شَيْئاً وَلاَ تَسْرِقُوا وَلاَ تَزْنُوا وَلاَ تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ اِلاَّ بِالْحَقِّ وَلاَ تَمْشُوا بِبَرِيءٍ اِلىٰ ذِي سُلْطَانٍ وَلاَ تَسْحَرُوا وَلاَ تَأْكُلُوا الرِّبَا وَلاَ تَقْذِفُوا الْمُحْصَنَةَ وَلاَ تَوَلَّوْا يَوْمَ الزَّحْفِ وَعَلَيْكُمْ خَاصَّةً يَهُودُ اَنْ لاَ تَعْدُوا فِي السبت.

(54) A'raf Suresi, âyet: 133
(55) A'raf Suresi, âyet: 130
(56) Nesâî, K. Tahrim ed-Dem, bab: 18 / Tirmizî, K. Tefsir el-Kur'an, sure, 17 HN: 3144

"Bunlar şu emirlerdir: Hiçbir şeyi Allah'a ortak koşmayın, hırsızlık yapmayın, zina etmeyin, Allah'ın, öldürülmesini haram kıldığı can'a, haksız yere kıymayın. Suçsuz bir insanı, idarecilere şikâyet etmeyin. Sihir yapmayın. Fâiz yemeyin. Numuslu kadınlara "Zina etti" diye iftirada bulunmayın. Savaştan kaçmayın. Özellikle siz Yahudiler, cumartesi yasağını ihlal etmeyin."(56)

قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ مَآ أَنزَلَ هَٰٓؤُلَآءِ إِلَّا رَبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ بَصَآئِرَ
وَإِنِّى لَأَظُنُّكَ يَٰفِرْعَوْنُ مَثْبُورًا ﴿١٠٢﴾

102- Mûsâ dedi ki: "Ey Firavun, biliyorsun ki, bu mûcizeleri, göklerin ve yerin rabbi olan Allah'tan başkası indirmemiştir. Onlar, benim doğruluğumu açıkça ortaya koymaktadır. Ben de sanıyorum ki, ey Firavun, sen helâk olacaksın".

* Hz. Mûsâ, Firavun ve kavmine mucizeleri getirince onlar: "Bu apaçık bir sihirdir" dediler. "Vicdanları doğruluğuna kanaat getirdiği halde, sırf zulümleri ve büyüklenmeleri yüzünden o mûcizeleri inkâr ettiler."(57) Bunun üzerine Hz. Mûsâ, Firavuna dedi ki: "Ey Firavun, sana gösterdiğim bu dokuz mûcize, ancak, göklerin ve yerin rabbinin indirdiği mûcizelerdir. Bunları, ondan başka kimse getiremez. Bu mûcizeler, gerçeği görmek isteyenlere yol gösterirler. Sanıyorum ki ey Firavun sen, bu tutumunla helak olacaksın".

Âyet-i Kerimenin sonunda geçen ve "Helak olacaksın" diye tercüme edilen "Meshur" kelimesi, müfessirler tarafından farklı şekillerde izah edilmiştir.

Bazılarına göre bu kelimenin mânâsı: "Sen, mel'unsun". Bazılarına göre: "Sen, mağlup olacaksın". Bazılarına göre: "Sen, hayırdan uzak kalacaksın". Bazılarına göre: "Sen, değiştirileceksin". Bazılarına göre: "Sen, çıldırmışsın". Bazılarına göre: "Sen, helâk olacaksın" demektir. Mealde bu görüş tercih edilmiştir.

فَأَرَادَ أَن يَسْتَفِزَّهُم مِّنَ ٱلْأَرْضِ فَأَغْرَقْنَٰهُ وَمَن مَّعَهُۥ جَمِيعًا ﴿١٠٣﴾

(57) Neml Suresi, âyet: 13-14

وَقُلْنَا مِنْ بَعْدِهِ لِبَنِي إِسْرَائِيلَ اسْكُنُوا الْأَرْضَ فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفًا ﴿١٠٤﴾

103-104- Firavun, Mûsâ'yı ve İsrailoğullarını Mısır'dan sürmek istedi. Biz de onu ve beraberindekilerin hepsini suda boğduk. Bundan sonra İsrailoğullarına şöyle dedik: "Buraya siz yerleşin. Vaadedilen kıyamet günü gelince, sizleri biraraya toplarız".

* Firavun, Hz. Mûsâ'yı ve İsrailoğullarını Mısır topraklarından çıkarmak istedi. Allah teala da onu ve kendisine yardım edenleri Kızıldenizde boğarak cezalandırdı. Firavun ve ona tâbi olanlar helâk olduktan sonra, Allah teala, Hz. Mûsâ'nın ve ona tabi olan İsrailoğullarının, Şam topraklarına yerleşmelerini emretti ve kıyamet gününde mahşer meydanında, Firavun ve taraftarlarıyla Hz. Mûsâ'yı ve ona tabi olanları bir araya getireceğni vaadetti.

وَبِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿١٠٥﴾

105- Biz, Kur'anı hak olarak indirdik. Bütün hakikatleri içinde toplayarak indi. Ey Peygamber, biz seni, ancak bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik.

* Müfessirler bu âyet-i Kerimeyi şu şekillerde izah etmişlerdir.

"Biz Kur'anı, gerçekleri ihtiva eden bir kitap olarak indirdik. O da hak bir kitap olarak indi. Kimse ona bir şey karıştıramadı".

"Biz Kur'anı, içinde hak'tan başka bir şey olmayan bir kitap olarak indirdik. Biz onda adaletli davranmayı, insaflı olmayı, güzel ahlâkla yaşamayı ve güzel işler yapmayı emrettik. Biz onda, zulmü, çirkin şeyler yapmayı, kötü ahlâka düşmeyi yasakladık. Kur'an da katımızdan bu şekilde indi. Kimse ona bir şey karıştıramadı".

"Biz Kur'anı, indirilmesini gerektiren bir hikmete binaen indirdik. O da o hikmete binaen indi".

"Biz Kur'anı, gökten, Melekler tarafından korunmuş olarak ve gerçek bir kitap olarak indirdik. O da böylece indi".

"Biz Kur'anı, değişmeyen bir kitap olarak indirdik. O da hiç değişmedi".

وَقُرْءَانًا فَرَقْنَٰهُ لِتَقْرَأَهُۥ عَلَى ٱلنَّاسِ عَلَىٰ مُكْثٍ وَنَزَّلْنَٰهُ تَنزِيلًا ﴿١٠٦﴾

106- İnsanlara, sindire sindire okuyasın diye biz Kur'anı kısımlara ayırdık. Onu peyderpey indirdik.

* Âyet-i Kerimeden anlaşıldığı gibi, Allah teala Kur'an-ı Kerimi, Resulullah'a toptan indirmemiş, onu bölümlere ayırarak peyderpay indirmiştir ki Resulullah onu kolayca ezberlesin, iman eden mü'minlere de, âyetler indikçe tebliğ etmiş olsun.

قُلْ ءَامِنُوا۟ بِهِۦٓ أَوْ لَا تُؤْمِنُوٓا۟ ۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ مِن قَبْلِهِۦٓ إِذَا يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ سُجَّدًا ﴿١٠٧﴾

وَيَقُولُونَ سُبْحَٰنَ رَبِّنَآ إِن كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا ﴿١٠٨﴾

وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا ﴿١٠٩﴾

107-108-109- Kâfirlere şöyle de: "Kur'ana ister iman edin ister iman etmeyin, O daha önce kendilerine ilim verilenlere okunduğunda onlar, yüzleri üstüne hemen secdeye kapanırlar". Rabbimizi tenzih ederiz. Şüphesiz ki rabbimizin vaadi gerçekleşir" derler. Ağlayarak bir kere daha secdeye kapanırlar. Kur'an onların, Allah'a teslimiyetlerini daha da artırır.

Ey Muhammed, senden mûcizeler isteyen ve istediklerini gerçekleştirmediğin takdirde sana iman etmeyeceklerini belirten müşriklere de ki: "Bu Kur'ana iman edip etmemeniz, Kur'an için bir fark ortaya koymaz. Zira, ne Kur'ana iman etmeniz, Allah'ın rahmet hazinelerini artırır ne de onu inkâr etmeniz o hazinelerde bir eksiklik meydana getirir. Kur'an inmeden önce, kendilerine ilim verilen kitap ehline bu Kur'an okunduğu zaman, çenelerinin üstüne yere kapanır secde ederler. Ve rablerini tenzih ederek: "Rabbimiz,

kendisi için uydurulan eksik sıfatlardan beridir. Şüphesiz ki rabbimizin vaadettiği sevap ve cezalar, mutlaka gerçekleşecektir. Bunlar, çeneleri üzerine yere kapanıp secde ederken gözlerinden yaşlar dökerler. Kur'an da onların huşûlarını artırır.

قُلِ ادْعُوا اللَّهَ أَوِ ادْعُوا الرَّحْمَٰنَ أَيًّا مَّا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ ۚ وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَٰلِكَ سَبِيلًا ﴿١١٠﴾

110- Sen o müşriklere şöyle de: "İster 'Allah' deyin ister 'Rahman' deyin. Nasıl çağırırsanız çağırın, isimlerin en güzeli onundur. Namazda sesini fazla yükseltme. Çok da gizli okuma. Orta yolu seç.

* Âyet-i Kerimenin birinci bölümünde: "Sen o müşriklere şöyle de: "İster Allah deyin ister rahman deyin" buyuruluyor: "Abdullah b. Abbas bu kısmı izah ederken diyor ki: "Resulullah (s.a.v.) Mekke'de iken secdeye kapanır ve Allah'a yalvararak: "Ya Allah, ya rahman" derdi. Bunu gören müşrikler, "Bu adam tek bir ilaha ibadet ettiğini iddia ediyor halbuki iki ilaha dua ediyor" dediler. Bunun üzerine bu âyet-i Kerime nâzil oldu ve Allah ve Rahmanın aynı olduğunu beyan etti".

Âyet-i Kerimenin ikinci bölümünde: "Nasıl çağırırsanız çağırın, isimlerin en güzeli onundur" buyuruluyor. Bu isimler hakkında Peygamber efendimizden şu Hadis-i Şerif rivayet ediliyor:

أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ إِنَّ لِلّٰهِ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ اسْماً مِائَةً إِلاَّ وَاحِداً مَنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ،

"Şüphesiz ki Allah'ın doksandokuz ismi vardır, yüz'den bir eksiktir. Kim onları sayarsa (Zikrederse) cennete girer."(58)

Allah tealanın doksan dokuz Esma-i Hüsnâsı, A'raf sûresinin yüz sekseninci âyetinin izahında zikredilmiştir. Oraya bakılabilir.

(58) Buhari, K. eş-Şurût, bab: 18, K. et-Tevhid, bab: 12 / Tirmizî K. ed-Da'vât bab: 83, Hadis No: 3506

Âyet-i Kerimenin son bölümünde: "Namazda sesini fazla yükseltme. Çok da gizli okuma. Orta yolu seç" buyurulmaktadır.

Sahabiler ve tâbiîler, âyet-i Kerimenin bu bölümünde, kılınan namazın mı yoksa namaz esnasında okunan âyet ve duaların mı orta yolla yapılmasını emrettiği hususlarında çeşitli izahlarda bulunmuşlardır.

Hz. Aişe (r.anh) ise burada ifade edilen namaz'dan maksadın dua olduğunu söylemiştir. Sahabi ve tabiîlerin çeşitli izahlarına gelince, onları şöyle özetlemek mümkündür.

a- Abdullah b. Abbas bu âyet-i Kerimenin nüzul sebebi hakkında şöyle demiştir:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فِي قَوْلِهِ تَعَالَىٰ وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا قَالَ نَزَلَتْ وَرَسُولُ اللهِ ﷺ مُخْتَفٍ بِمَكَّةَ كَانَ اذَا صَلَّى بِأَصْحَابِهِ رَفَعَ صَوْتَهُ بِالْقُرْآنِ فَاذَا سَمِعَ الْمُشْرِكُونَ سَبُّوا الْقُرْآنَ وَمَنْ انْزَلَهُ وَمَنْ جَاءَ جَاءَ بِهِ فَقَالَ اللهُ تَعَالَىٰ لِنَبِيِّهِ ﷺ وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ اَىْ بِقِرَاءَتِكَ فَيَسْمَعَ الْمُشْرِكُونَ فَيَسُبُّوا الْقُرْآنَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا عَنْ اَصْحَابِكَ فَلَا تُسْمِعُهُمْ وَابْتَغِ بَيْنَ ذَٰلِكَ سَبِيلًا.

"Bu âyet-i Kerime nâzil olduğunda Resulullah (s.a.v.) Mekke'de gizleniyordu. Sahabilerine namaz kıldırdığında Kur'an okurken sesini yükseltiyordu. Müşrikler bunu işitince, Kur'ana, onu gönderene ve onu getirene sövüyorlardı. Bunun üzerine Allah teala, Peygamber (s.a.v.)e "Namazda sesini, yani namaz esnasında Kur'an okurken sesini yükseltme ki müşrikler duyup Kur'ana sövmesinler. Onu ashabından da gizleme ki, okuduğunu işitemez duruma düşmesinler. Bu ikisi arasında bir yol tut"[59] âyetini indirdi. Taberi de bu görüşü tercih etmektedir.

Burada, ikisinin arasında bir yol tutmaktan maksat, kişinin, okuduğu şeyi kendisinin duyacağı şekilde okumasıdır.

---

(59) Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 17, bab: 14 / Müslim, K. es-Salah, bab: 145, Hadis No: 446 Nesâî, K. el-İftitah, bab: 80 / Tirmizî, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 17, HN: 3146

b- İkrime ve Hasan-ı Basrî diyorlar ki: "Resulullah (s.a.v.) Mekke'de iken açıkça namaz kılıyordu. Müşrikler ise hırçınlaşıyor ve müslümanlara saldırıyorlardı. Bu sebeple Resulullah ve sahabîleri namazı gizli kılmaya başlamışlardı. Bunun üzerine bu âyet-i Kerime indi ye: "Namazı ne tam açıkça kıl ne de tamamen gizle. İkisinin ortasını tut" anlamındaki bu âyet-i Kerime nâzil oldu.

c- Abdullah b. Abbas ve Hasan-ı Basrî'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise bu âyet-i Kerime, namazın, gösteriş için kılınmasını korkudan dolayı da gizlenmemesini emretmektedir.

d- İbn-i Zeyd ise âyetin bu kısmını şöyle izah etmektedir: "Ehl-i Kitap ibadet ederlerken seslerini kısıyorlardı. İçlerinden birisi âniden sesini yükseltiyor bunu üzerine diğerleri de ona katılarak bağırıyorlardı. Allah teala bu âyeti göndererek Müslümanların, onlar gibi bağırmamalarını ve okuyuşlarını tam olarak ta gizlememelerini emretti.

e- Hz. Âişe (r.anh.)nın, bu âyette zikredilen "Namaz"dan maksadın dua olduğunu söylediğini zikretmiştik. Ümmül Mü"minîn, Müslümanların, dua ederlerken bağırmamalarını ve okuyuşlarını tam olarak ta gizlememelerini ve âyet-i Kerimenin bunu emrettiğini zikretmektedir. Yine Hz. Âişe'den nakledilen diğer bir rivayete göre buradaki duadan maksat, namazın içinde okunan, tahiyyattır. Müminlerin, bunu okurken açıkça okumamaları, tam olarak da gizlememeleri gerekir.

Taberî bu görüşleri zikrettikten sonra özetle şöyle diyor: "Eğer, dışına taşmayı caiz görmediğim bu görüşler olmasaydı ben bu âyet-i Kerimeyi: "Gündüz namazlarını kılarken açıkça okuma, gece namazlarını kılarken de gizli okuma" şeklinde anlardım".

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ
الذُّلِّ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيرًا ﴿١١١﴾

111- De ki: "Hamd, çocuk edinmeyen, mülkte ortağı bulunmayan, Âcizlikten dolayı bir yardımcı da edinmeyen Allah'a mahsustur". Onu lâyık olduğu şekilde yücelt.

Ey Muhammed, de ki: "Tam övgü, çocuk edinmeyen, bütün mevcudata sahibolmakta hiçbir ortağı bulunmayan, âcizlikten dolayı herhangi bir dost

edinmeyen Allah'a mahsustur. Ey Muhammed, sen rabbini yücelt ve tekbir getir.

* Allah teala bundan önceki âyette, en güzel isimlerin kendisine ait olduğunu beyan ettikten sonra bu âyet-i Kerimede de, yaratanla yaratılanları birbirine karıştırmamak ve kendisini noksan sıfatlardan tenzih etmek için buyuruyor ki: "Tam övgü ancak Allah'a mahsustur. O, asla çocuk edinmemiştir. O, tektir, her şey ona muhtaçtır. O, hiçbir şeye muhtaç değildir. Doğurmamıştır, doğurulmamıştır. Onun hiçbir benzeri de yoktur. Onun, mülkte herhangi bir ortağı da yoktur. Zira böyle bir ortağı olan kimse âcizdir. Âciz olan ise Allah olamaz. Onun, âcizlikten dolayı yardımcı edinmeye ihtiyacı yoktur. Zira o, her şeye yardım edendir, hiçbir şeyin yardımına muhtaç değildir. O halde ey Muhammed, sen, sözünde ve amelinde rabbini yücelt".

Katade diyor ki: "Resulullah (s.a.v.)ın, âilesinden olan küçük büyük herkese bu âyeti öğrettiği rivayet edilmektedir".

Hıristiyanlar ve Yahudiler, Allah tealanın çocuk edindiğini, müşrikler, Allah'ın ortakları olduğunu, Sâbiîler ve Mecûsîler, Allah'ın, âcizlikten dolayı yardımcılar edindiğini iddia etmişler, Allah teala da bu âyette, o iddiaların tümüne cevap vermiştir.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) bu âyet-i Kerimeyi okuyarak: "Bu âyet, izzet (Allah tealanın şerefini zikreden) âyetidir" buyurmuştur.(60)

Bu Sûre-i Celile, Allah'ı tesbih ile başlamış, Allah'ı tekbir ile bitmiştir. Bundan sonra gelen Kehf Sûresi de Allaha Hamd ile başlamaktadır ki bu da Her iki sûre arasındaki güzel âhengi göstermektedir.

(60) Ahmed b. Hanbel, Müsned, C. 3 Sh. 439.

KEHF SURESİ

Kehf sûresi Mekke'de nâzil olmuştur ve yüz on âyettir. Bu Sûre-i Celile, hikmetlerle dolu birkaç kıssayı beyan etmektedir. Bunlardan birisi "Ashab-ı Kehf" kıssasıdır. "Kehf" "Mağara" demektir. "Ashab-ı Kehf" ise "Mağaraya sığınanlar" anlamına gelmektedir. Sûre-i Celile, ismini de buradan almaktadır.

Ashab-ı Kehfin kimler oldukları, niçin oraya girdikleri ve orada ne kadar kaldıkları gibi hususlar etraflıca beyan edilmektedir. Ashab-ı Kehf'i anlatan âyetlerde buyurulmaktadır ki: "Ey Muhammed, şimdi biz sana onların kıssasını olduğu gibi dosdoğru anlatacağız. Onlar, rablerine iman etmiş gençlerdi. Biz de onların hidayetlerini artırmıştık". "Kavimlerinin karşısına dikilip tam bir kararlılıkla şunu söyledikleri zaman, biz onların kalblerini pekiştirip cesaret vermiştik." Bizim rabbimiz, göklerin ve yerin rabbidir. Biz, ondan başka hiçbir ilah tanımayız. Yemin olsun ki eğer biz bunun aksini söyleyecek olursak o takdirde saçma bir şey söylemiş oluruz."(1)

Allah'a iman etmiş olan bu gençlerin, kâfirlerin zulmünden kaçarak sığındıkları mağarada ne kadar kaldıkları da şöyle ifade ediliyor: "Mağarada ne kadar zaman kaldıklarını birbirlerine sormaları (İlahî kudretin sırrına ermeleri) için biz onları uyuttuğumuz gibi uyandırdık. İçlerinden biri: "Ne kadar zaman kaldınız?" dedi. Onlar da "Bir gün veya günün bir bölümü kadar bir zaman kaldık" dediler. Bunu bilemeyince aralarında şöyle konuştular. "Ne kadar kaldığınızı rabbiniz daha iyi bilir. Şu gümüş parayla birinizi şehre gönderin. Yiyeceklerin hangisi daha iyi ve temiz baksın, ondan size rızık getirsin. Fakat nâzik davransın. Sakın sizi kimseye sezdirmesin". "Ashab-ı Kehf mağarada üç yüz yıl kaldılar. Buna dokuz yıl daha ilave ettiler."(2)

Ashab-ı Kehf'in sayılarının ne kadar olduğu da şöyle beyan ediliyor: "Ashab-ı Kehf'in sayılarında ihtilaf eden bir cemaat "Onlar üç kişidir, dördüncüleri köpekleridir" diyecektir. Diğer bir cemaat de "Onlar beş kişidir altıncıları köpekleridir" diyecektir. Her ikisi de gayba taş atmaktadır. Bir başka

(1) Kehf Suresi, âyet: 9-11-13
(2) Kehf Suresi, âyet: 19-25

cemaat da "Onlar yedi kişidir sekizincileri köpekleridir" diyecektir. Ey Muhammed, sen şöyle de: "Rabbim onların kayısını daha iyi bilir. Bir de rabbimin bildirdiği çok az kimse bilir". Onlarla ashab-ı Kehf hakkında münakaşa ederken yumuşak davran. Onlardan hiçbirine ashab-ı Kehf ile ilgili bir şey sorma."(3)

Sûre-i Celilede, bahçe sahibi kibirli bir insana ait bir kıssa da şöyle anlatılıyor: "Ey Muhammed, sen onlara şu iki adamın durumunu misâl olarak ver. Biz, onlardan birine iki üzüm bağı vermiştik. Etrafını hurma ağaçlarıyla donatmıştık. Aralarında da bir ekinlik yapmıştık". "Her iki bağ da ürünlerini hiç eksiksiz vermişti. Aralarından bir de ırmak akıştırmıştık". "İki bağın sahibinin ayrıca başka malları da vardı. Arkadaşıyla münakaşa ederken bu kişi "Ben, malca senden daha zengin ve adamca da daha arkalıyım" dedi". "Kendine zulmederek bağına girdi ve şöyle dedi:

"Bunun hiçbir zaman yok olacağını sanmıyorum". "Derken ürünü kuşatılıp yok edildi. Çardakları yerle bir olmuş bağına harcadığı emek karşısında içi yanarak ellerini oğuşturmaya başladı. "Keşke rabbime hiçbir şeyi ortak koşmasaydım" diyordu."(4)

Sûre-i Celilede Hz. Âdem ile İblis'in kıssasına da kısaca temas ediliyor ve isyankâr İblis'in inkâr ve inadı bir daha gözler önüne seriliyor ve şöyle buyuruluyor: (Ey Muhammed, sen insanlara Âdem ile İblis'in kıssasını hatırlat) Hani bir zaman biz Meleklere "Âdeme secde edin" demiştik de İblis'in dışında bütün Melekler secde etmişlerdi. Cinlerden olan İblis ise rabbinin emrinden çıkmıştı. Beni bırakıp İblis'i ve soyunu dostlar mı ediniyorsunuz? Halbuki onlar sizin düşmanınızdır. Zalimler için bu, ne kötü bir değiştirmedir."(5)

Yine Sûre-i Celilede Hz. Musa ile Hızır aleyhisselamın kıssası anlatılıyor. (Ey Muhammed, Musa ile salih bir kulumuzun kıssasını hatırla) Hani bir zaman Musa, genç bir adamına: "Durmayacağım, iki denizin birleştiği yere ulaşıncaya kadar gideceğim veya yıllarca yürüyeceğim" demişti". "Musa ve adamı, iki denizin birleştiği yere vardıklarında (Allah'ın emriyle yanlarına aldıkları) balıklarını unutmuşlardı. Bu arada balık, yanlarından sıyrılıp denizin, dehlize dönen yolunu tutmuştu."(6)

Hz. Musa ile Hızır aleyhisselamın bundan sonra neler yaptıkları, yolculuklarını nasıl devam ettirdikleri ve aralarında geçen olaylar beyan ediliyor. Hızır aleyhisselamın, bindikleri gemiyi delmesi, bir çocuğu öldürmesi ve yıkılmak üzere olan bir duvarı düzeltmesi, Musa aleyhisselamın, başlangıçta

(3) Kehf Suresi, âyet:: 22
(4) Kehf Suresi, âyet: 31-35-42
(5) Kehf Suresi, âyet: 50
(6) Kehf Suresi, âyet: 60-61

yaptıkları anlaşma gereğince bunların neden böyle yapıldıklarını Hızır aleyhisselama sormaması gerekirken sabredemeyerek sorması ve Hızır aleyhisselamın da bunların sebeplerini anlatarak arkadaşlıklarının sona ermesi beyan ediliyor.

Sûre-i Celilede son olarak Zülkarneyn kıssası beyan ediliyor. "Ey Muhammed, sana, Zülkarneyn'den sorarlar. Onlara: "Size onun hakkında bazı hatıralar anlatacağım" de". "Biz ona yeryüzünde büyük bir güç ve mevki verdik. Biz ona, ulaşmak istediği her şeyi elde etmenin yolunu gösterdik."(7)

Zülkarneyn'in batıya ve doğuya yaptığı uzun seferler, oralarda yaptığı işler ve karşılaştığı olaylar, Ye'cüc ve Me'cüc hadisesi anlatılıyor.

Cenab-ı Hakkın sözlerinin, yazmakla bitirilemeyecek kadar çok olduğu beyan ediliyor ve Sûrenin sonunda bulunan âyette şöyle buyuruluyor. "Ey Muahmmed, de ki: "Eğer, rabbimin sözlerini yazmak için denizler mükerrep olsa, rabbimin sözleri bitmeden denizler biter. Bir o kadar denizi yardım olarak katsak da."(8)

SURENİN NÜZUL SEBEBİ

Taberi, bu sûrenin nüzul sebebi hakkında özetle şöyle demektedir: "Kureyşliler adamlarından birkaçını Medine'de bulunan Yahudi Hahamlarına göndermişler ve onlardan Peygamberlik hakkında malumat almak istemişlerdir. Yahudi Hahamları da onlara, Resulullah'tan, Ashab-ı Kehf'i, dünyayı dolaşan Zülkarneyn'i ve Ruh'un ne olduğunu sormalarını, bunlara cevap verirse Hak Peygamber olduğunu, veremezse yalancı olduğunu ve söylediklerini kendi kafasından uydurmuş olacağını söylemişlerdir. Adamlar, Mekke'ye dönmüş ve Resulullah'a bu sorular sorulmuş Resulullah da yakın bir zamanda cevap vereceğini vaadetmiştir. Fakat o sırada vahyin inmesine ara verilmiş, bunun üzerine Mekkeliler, insanlara, Resulullah'ın aleyhinde propaganda yapmaya başlamışlardır. Nihayet Cebrail aleyhisselam Kehf sûresini getirmiş, bu sûrede Ashab-ı Kehf ve Zülkarneyn kıssaları anlatılmıştır. Ruh hakkında ise, İsra sûresinde geçen "Ey Muhammed, sana ruhtan soruyorlar de ki: "Ruh, rabbimin bileceği bir şeydir. Size ancak az bir bilgi verilmiştir"(9) âyet-i Kerimesi nâzil olmuştur.

(7) Kehf Suresi, âyet: 83-84
(8) Kehf Suresi, âyet: 109
(9) İsra Suresi, âyet: 85

SURENİN FAZİLETİ

Kehf sûresinin fazileti hakkında birçok Hadis-i Şerfler zikredilmiştir. Berâ b. Âzib diyor ki:

سَمِعْتُ الْبَرَاءَ ابْنَ عَازِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَقُولُ قَرَأَ رَجُلٌ الْكَهْفَ وَفِي الدَّارِ الدَّابَّةُ فَجَعَلَتْ تَنْفِرُ فَسَلَّمَ فَإِذَا ضَبَابَةٌ أَوْ سَحَابَةٌ غَشِيَتْهُ فَذَكَرَهُ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ اقْرَأْ فُلَانُ فَإِنَّهَا السَّكِينَةُ نَزَلَتْ لِلْقُرْآنِ أَوْ تَنَزَّلَتْ لِلْقُرْآنِ.

"Üseyd b. Hudayr Kehf sûresini okudu. O anda evinde bir at bulunuyordu. At ürkmeye başladı. Üseyd namazdan selam verdi bir de ne görsün atı bir duman veya bulut kaplamış vaziyette. Üseyd gelip bunu Resulullah'a anlattı. Resulullah da: "Oku ey falan (Üseyd) o gördüğün, Kur'an okunurken inen, huzur verici şeydir" buyurdu.(10)

Peygamber efendimiz (s.a.v.) diğer bir Hadis-i Şerifinde de bu Sûrenin fazileti hakkında şöyle buyurmuştur:

عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ «مَنْ حَفِظَ عَشْرَ آيَاتٍ مِنْ أَوَّلِ سُورَةِ الْكَهْفِ، عُصِمَ مِنَ الدَّجَّالِ».

"Kim Kehf sûresinin başından on âyet ezberleyecek olursa Deccalın şerrinden korunmuş olur."(11) Diğer bir rivayette ise: "Kim, Kehf sûresinin sonundan on âyetini ezberleyecek olursa Deccalın şerrinden korunmuş olur"(12) buyurmaktadır. Diğer bir rivayette:

(10) Buhari, K. el- Menakıb, bab: 25/ Müslim. K. el-Müsafirîn, bab: 241, Hadis No: 795
(11) Müslim, K. el-Müsafirîn, bab: 257, Hadis No: 809 / Ebu Dâvûd, K. el-Melahim, bab: 14, Hadis No: 4323
(12) Bkz. Müslim, K. Müsafirîn, bab: 257, Hadis No: 809 / Ebu Dâvûd K. el-Melahim, bab: 14, Hadis No: 4323

عَنْ اَبِی الدَّرْدَاءِ عَنِ النَّبِیِّ ﷺ قَالَ: مَنْ قَرَأَ ثَلَاثَ آيَاتٍ مِنْ اَوَّلِ الْكَهْفِ عُصِمَ مِنْ فِتْنَةِ الدَّجَّالِ.

"Kim, Kehf sûresinin başından üç âyet okursa Deccalın fitnesinden korunmuş olur"(13) buyurmaktadır.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) Deccal hakkında da şöyle buyurmuştur:

فَمَنْ اَدْرَكَهُ مِنْكُمْ فليقرأ عليه فواتحَ سورة الكهف فإنها جواركم من فتنته

"Sizden kim onun zamanına yetişecek olursa ona karşı Kehf sûresinin baş tarafını okusun. O sûrenin baş tarafı sizi, Deccalın fitnesinden korur."(14)

Peygamber efendimiz diğer bir Hadis-i Şerifinde de şöyle buyuruyor:

وممن قرأ أول سورة الكهف وآخرها كانت له نوراً من قدمه الى رأسه ومن قرأها كلها كانت نوراً ما بين السماء الى الأرض

"Kim, Kehf sûresinin başını ve sonunu okuyacak olursa bu sûre o kişi için ayaklarından başına kadar nur olur. (Onu kaplar) Kim de tamamını okuyacak olursa bu sûre o kişi için yerden göğe kadar uzanacak bir nur olur."(15)

(13) Tirmizî, K. el-Fadall el, Kur'an, bab: 6 Hadis No: 2886
(14) Ebu Dâvûd, K. el-Melahim, bab: 14, Hadis No: 4321
(15) Bkz. Ahmed b. Hanbel, Müsned, C: 3, S: 439

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنزَلَ عَلَىٰ عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَل لَّهُ عِوَجًا ﴿١﴾
قَيِّمًا لِّيُنذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا مِّن لَّدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا
حَسَنًا ﴿٢﴾ مَّاكِثِينَ فِيهِ أَبَدًا ﴿٣﴾
وَيُنذِرَ الَّذِينَ قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا ﴿٤﴾

1-4 Hamdolsun Allah'a ki, o, inkârcıları, katından gelecek şiddetli bir azapla uyarsın, salih amel işleyenleri, içinde ebedî olarak kalacakları güzel bir mükâfaatla müjdelesin ve "Allah çocuk edindi" diyenleri uyarmış olsun diye kulu Muhammed'e dosdoğru olan ve kendisinde hiçbir çarpıklık yapmadığı Kur'anı indirdi.

* Allah teala önemli hadiseleri haber verirken kendisine hamdedilmesini emreder. Bu sûrenin başında da, Kur'an-ı Kerimin, Hz. Muhammed (s.a.v.)e indirildiğini zikretmekte ve bu itibarla da kendisine hamdedilmesini emretmektedir. Kur'an-ı Kerim, Allah tealanın verdiği nimetlerin en büyüğüdür. Zira Allah teala onunla insanları cehaletin karanlıklarından çıkarıp ilmin nurlarına iletir. Ona iman edenleri dünya ve âhirette mutlu kılar.

مَا لَهُم بِهِ مِنْ عِلْمٍ وَلَا لِآبَائِهِمْ ۖ كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ
إِن يَقُولُونَ إِلَّا كَذِبًا ﴿٥﴾

5- "Allah çocuk edindi" diyenlerin de atalarının da bu hususta hiçbir bilgileri yoktur. Ağızlarından çıkardıkları bu söz ne ağır bir sözdür.

Söyledikleri, yalandan başka bir şey değildir.

"Allah çocuk edindi" diyen müşriklerin, Allah hakkında veya söyledikleri bu sözün mahiyeti hakkında hiçbir bilgileri yoktur. Bu hususlarda atalarından da gerçek bir malumat almış değillerdir. Zira onlar da bunları bilmiyorlardı. Ağızlarından çıkan bu söz, ne ağır bir sözdur. Onlar, bu konuda yalandan başka bir şey söylemezler.

فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ عَلَىٰ آثَارِهِمْ إِن لَّمْ يُؤْمِنُوا بِهَٰذَا الْحَدِيثِ أَسَفًا ﴿٦﴾

6- Ey Muhammed, demek, onların, sana indirdiğimiz bu Kur'ana inanmayıp dâvetinden yüz çevirmelerine üzülerek, arkalarından kendini âdeta mahvedeceksin?

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, Kur'anı kendilerine tebliğ etmesine rağmen ondan yüzçeviren kavmine karşı aşırı derecede üzülen Resulullahı tesellî ediyor ve ona, kendisini bu şekilde üzmemesini emrediyor. Zira her şey Allah'ın elindedir. O dilerse zorla da onları iman ettirebilir.

إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَّهَا لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ﴿٧﴾

7- Biz, kimin daha iyi amel ettiğini ortaya koymak için, yeryüzündeki varlıkları, yeryüzünün ziyneti yaptık.

Biz, yeryüzünde yarattığımız şeyleri, oranın aldatıcı süsleri yaptık. Bu yolla kullarımızı imtihan ederiz. Onlardan hangisi dünyanın geçici ziynetine gönül vermeyip emirlerimize uyacak, yasaklarımızdan kaçınacak ve bize itaat edecek, hangisi de ondaki geçici nimetlere aldanıp emirlerimizi bırakacak, yasaklarımıza dalacak ona bakınız.

* Bu hususta Ebu Said el-Hudrî, Resulullah (s.a.v.)den şu Hadis-i Şerifi rivayet etmektedir. Ebû Saîd diyor ki:

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْماً صَلاَةَ الْعَصْرِ بِنَهَارٍ ثُمَّ قَامَ خَطِيباً فَلَمْ يَدَعْ شَيْئاً يَكُونُ إِلَىٰ قِيَامِ السَّاعَةِ إِلاَّ أَخْبَرَنَا بِهِ حَفِظَهُ

مَنْ حَفِظَهُ وَنَسِيَهُ مَنْ نَسِيَهُ، وَكَانَ فِيمَا قَالَ: انَّ الدُّنْيَا حُلْوَةٌ خَضِرَةٌ، وَانَّ اللّٰهَ مُسْتَخْلِفُكُمْ فِيهَا فَنَاظِرٌ كَيْفَ تَعْمَلُونَ، اَلاَ فَاتَّقُوا الدُّنْيَا وَاتَّقُوا النِّسَآءَ.

"Bir gün Resulullah (s.a.v.) bize ikindi namazını kıldırdı. Ondan sonra bir hutbe irad etti. Kıyamete kadar meydana gelecek hiçbir şey bırakmayıp anlattı. Onlardan bir kısmını hatırında tutan tuttu bir kısmı da unuttu. O hutbesinde zikrettiği şeylerden bazıları da şunlardı. "Şüphesiz ki dünya tatlıdır, yeşildir. Allah sizleri oraya yerleştirmiş ve ne yaptığınıza bakmaktadır. Dikkatli olun, dünyadan sakının, kadınlardan sakının..."(16)

وَإِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرُزًا ﴿٨﴾

8- Şüphesiz ki biz, yeryüzünde olanları bir gün dümdüz kuru bir toprak haline getireceğiz.

Şüphesiz ki biz, yeryüzünü imar ettikten sonra onu bir gün harabeye çevireceğiz. Bitkisiz, düz, çorak bir arazi halini alacaktır. Ona güvenenler, güvendikleri şeyi kaybedecekler. Nihayet dönüşünüzün bize olduğu herkes tarafından anlaşılacaktır. O halde Ey Muhammed, yeryüzünün geçici nimetlerine aldananlara üzülme. Sen, emrolunduğun yolda devam et.

أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ آيَاتِنَا عَجَبًا ﴿٩﴾

9- Ey Muhammed, yoksa sen, ashab-ı Kehf ve Rakîm'i, bizim, şaşılacak mucizelerimizden mi sandın?

* Kehf, büyükçe bir mağara demektir. Ashab-ı Kehf ise böyle bir mağaraya sığınan kimseler demektir. Rakîm, bu ashab-ı Kehfin isimlerinin

(16) Tirmizî, K. el-Fiten, bab: 26, Hadis No: 2191 / İbn-i Mâce, K. el-Fiten, bab: 19, Hadis No: 4000 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C: 3, S: 19.

yazılı olduğu bir levhadır. Rakîm'in, İlat şehrine yakın bir vâdi, ashab-ı Kehfin binaları yahut köyleri, mağaranın bulunduğu dağ veya kitap olduğunu söyleyenler de vardır. Taberi buradaki Rakîm'in "Levha" anlamına geldiği görüşünü tercih etmektedir. Bu levhanın, ashab-ı Kehfin, mağaraya sığındıklarında, adlarının ve hadiselerinin, üzerine yazıldığı bir kitap olduğu da söylenmiştir.

Allah teala bu âyet-i Kerimede, ashab-ı Kehf olayının, kendisinin göndermiş olduğu mucizeler içerisinde pek fazla şaşılacak bir mucize olmadığını beyan ediyor. Zira gözümüzün gördüğü bu kâinatta, ashab-ı Kehf olayından daha hayret verici olaylar vardır. Göklerin ve yerin yaratılışı, gece ve gündüzün değişmesi, güneşin, ay'ın ve diğer gezegenlerin, insanın hizmetine tahsis edilişi ve benzeri şeyler, ashab-ı Kehf kıssasından daha hayret verici şeyler değiller midir? Ancak bu olaylarla her zaman yüzyüze olduğumuz için, bunların, insanı hayrete düşüren bütün halleri gözümüzden kaçmakta ve ashab-ı Kehf ve benzeri olaylar gözümüzde büyümektedir.

Resûlullah (s.a.v.)a verilen Kur'an ve Sünnet, ashab-ı Kehf olayından daha büyük olaylardır. Zira bunlar, kıyamete kadar insanlığın dünya ve âhirette mes'ud olmasını teminat altına almışlardır. Bundan daha büyük bir olay, bundan daha büyük bir mucize olabilir mi?

Bundan sonra gelen âyetler, ashab-ı Kehfi anlatmaktadır. Bu âytleri zikretmeden önce, onların kimler olduklarını ve olaylarını şöylece özetlemek mümkündür.

ASHAB-I KEHF: Rivayet ediliyor ki Ashab-ı Kehf, Allah'a iman eden ve müşriklere karşı koyan bir gurup gençti. Bu gençlerin yaşadığı devirde, İncilin hükümleriyle amel etmesi gereken insanlar bir sapıklık içine düşmüş ilâhi yoldan ayrılmışlardı. Özellikle Rum Kralларından Dekyanus, sapıklıkta başı çekenlerdendi. Putperestliği kabul etmeyen İsevîlere işkenceler yapıyor ve onları öldürtüyordu. Bu zalim Kral bir gün ashab-ı Kehfin yaşadığı Dekinos şehrine geldi ve müminlerin yakalanıp getirilmelerini emretti. İman edenler kaçıp saklanmışlardı. Dekyanusun zabıtaları müminleri, saklandıkları yerlerden çıkarıp onun huzuruna getiriyorlar o da onları, putlara kurban kesilen mezbahalara sevkediyor ve öldürülmeleri veya putperestliği seçmeleri hususunda serbest bırakıyordu. Korkanlar putperést oluyor, imanları sağlam olanlar ise bunu reddediyorlar o da onları öldürtüp şehrin surları ve kapıları üzerine astırıyordu.

Şehrin ileri gelenlerinin evlatları olan bu imanlı gençler de olayları üzüntü ile izliyor, bu belanın defedilmesi için gözyaşları dökerek dua ediyorlardı. Kralın adamları bu gençleri de ihbar ettiler. Ve böylece bu gençler

de yakalatılarak Kralın huzuruna getirildiler. Onlara da Putperestliği kabul etmeleri teklif edildi. Onlar ise:

"Biz, âlemlerin rabbi olan Allah'tan başkasını tanımayız. Ondan başkasına ibadet etmeyiz. İstediğini yap" dediler.

Kral, bir iş için Ninova şehrine gidiyordu. Dönünceye kadar düşünmeleri için kendilerine mühlet verdi. Fakat bu gençler dinlerinden dönmemeye ahd ettiler. Şehrin yakınında bulunan "Benclüs" dağındaki bir mağaraya sığınmaya karar verdiler. Her biri gidip evlerinden bir şeyler aldılar. Bu şeylerin bir kısmını halka sadaka olarak dağıttılar bir kısmını da kendi ihtiyaçları için yanlarına alarak mağaraya girdiler. Orada gece gündüz namaz kılıyorlar ve Allah'a yalvarıyorlardı. Yemek işlerini, içlerinden "Yemliha" isimli genç idare ediyordu. Her sabah gizlice şehre gidiyor, yiyecek alıyor ve haber toplayarak geri dönüyordu.

Bir süre sonra zalim Kral Ninovadan döndü ve bu gençleri sordu. Onları bulamayınca babalarını huzuruna getirtti. Babaları da oğullarının, mallarını yağmalayarak halka dağıttıklarını ve dağa çıktıklarını söyleyerek özür beyan ettiler. Her gün çarşıya giden Yemliha bu durumu öğrendi ve gelip arkadaşlarına haber verdi. Gençler ağlaşarak dua edip Allah'a yalvardılar.

Bu durum karşısında ne yapacaklarını düşünüp müzakere ederlerken Allah teala onlara bir uyku verdi ve eyemekleri yanlarında olduğu halde uyuyakaldılar.

Diğer taraftan Kral Dekyanus hiddetle onlara ne yapacağını düşünüyordu. Ashab-ı Kehfi uyutan Allah teala bu zalim Kralın da aklına o mağaranın girişini kapatmayı getirdi ve Dekyanus mağaranın girişinin duvarla örülerek kapatılmasını emretti. Böylece içeride açlıktan ve susuzluktan öleceklerini düşünüyordu. Duvar örüldü ve mağaranın girişi kapatıldı.

Bu sırada Dekyanusun yanında, imanlarını gizleyen "Pendros" ve "Runas" isimli iki kişi vardı. Bunlar, mağaranın önüne duvar örülürken içerde kalan gençlerin kimler olduklarını ve hadiselerini kurşun bir levhaya yazıp bakır bir tabutun içine yerleştirerek yapılan duvarın içine koymayı kararlaştırdılar ve yaptılar. Böylece o gençlerin kimler oldukları ve hadiselerinin ne olduğu hususu tesbit edilmiş oldu.

İşte bu gençler, gelecek âyetlerde de beyan edildiği gibi bu mağarada üç yüz dokuz yıl uyudular ve daha sonra uyanarak olayları öğrendiler ve tekrar dünya hayatını terkederek ölüm haline geçtiler.

Bu gençlerin kimler oldukları ve niçin mağaraya sığındıkları hususlarında Taberi'de daha başka rivayetler de zikredilmektedir.

إِذْ أَوَى الْفِتْيَةُ إِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوا رَبَّنَا آتِنَا مِن لَّدُنكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا ﴿١٠﴾

10- Hani bir zaman gençler mağaraya sığınmışlardı da: "Ey rabbimiz, nezdinden bir rahmet ver. Bize işimizde doğru yolu göster" demişlerdi.

Ey Muhammed, düşün o zamanı ki, bazı gençler, hak olan dinlerini korumak için kâfirlerin elinden kaçıp dağdaki bir mağaraya sığınmışlar ve mağaraya girdikleri zaman rablerine şöyle yalvarmışlardı: "Ey rabbimiz, sen bize katından rahmet ver. Bizi merhametinle koru. Bize, yaptıklarımız arasından doğruyu seçme yeteneği ver".

فَضَرَبْنَا عَلَىٰ آذَانِهِمْ فِي الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًا ﴿١١﴾

ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ لِنَعْلَمَ أَيُّ الْحِزْبَيْنِ أَحْصَىٰ لِمَا لَبِثُوا أَمَدًا ﴿١٢﴾

11-12- Bunun üzerine biz de, kulaklarını tıkayarak onları yıllarca mağarada uyuttuk. Sonra iki taraftan hangisinin, mağarada kaldıkları süreyi daha iyi hesapladığını ortaya koymak için onları uyandırdık.

Biz, dinlerini muhafaza etmek için mağaraya sığınan gençleri orada yıllarca uyuttuk. Sonra onları uyandırdık ki, onların, mağarada ne kadar kaldıkları hakkında ihtilaf eden gruplardan hangisinin daha isabetli hesap yaptığını ortaya koymuş olalım.

* Allah teala bu âyette, çeşitli olaylar ve süreler hakkında kesin bilgileri olmadığı halde fikir yürütenlere itibar edilemeyeceğini, ihtilaf eden gruplardan birinin, diğerinden daha doğru söylendiğini ancak kendisinin bileceğini ve bizlere de bildireceğini beyan etmektedir. Buradan anlaşılıyor ki yalnız akıl ile idrak edilemeyecek olan şeyler hakkında hüküm vermeye kalkışılmamalıdır. Nitekim ashab-ı Kehfin mağarada ne kadar kalmış olduğu hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüş fakat doğrusunu ancak Allah teala beyan etmiştir.

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُمْ بِالْحَقِّ إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ
هُدًى ﴿١٣﴾
وَرَبَطْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ لَنْ نَدْعُوَ مِنْ دُونِهِ إِلَٰهًا لَقَدْ قُلْنَا إِذًا شَطَطًا ﴿١٤﴾
هَٰؤُلَاءِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً لَوْلَا يَأْتُونَ عَلَيْهِمْ بِسُلْطَانٍ
بَيِّنٍ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ﴿١٥﴾

13-14-15- Ey Muhammed, şimdi biz sana, onların kıssasını olduğu gibi, dosdoğru anlatacağız. Onlar, rablerine iman etmiş gençlerdi. Biz de onların hidayetlerini artırmıştık. Kavimlerinin karşısına dikilip tam bir kararlılıkla şunu söyledikleri zaman biz onların kalblerini pekiştirip cesaret vermiştik. "Bizim rabbimiz, göklerin ve yerin rabbidir. Biz, ondan başka hiçbir ilah tanımayız. Yemin olsun ki eğer biz, bunun aksini söyleyecek olursak o takdirde saçma bir şey söylemiş oluruz. Şu bizim kavmimiz, Allah'tan başka ilahlar edindiler. Onların ilah olduğuna dair apaçık bir delil gösterseler ya. Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kimdir?

Ey Muhammed, şimdi biz sana, mağaraya sığınan bu gençlerin haberlerini doğru bir şekilde anlatıyoruz. Şüphesiz ki senden sorulan o ashab-ı Kehf, rablerine iman etmiş bir kısım gençlerdi. Biz de onların imanlarını artırmıştık, kendilerine basiret vermiştik. Bu sebeple rahatlığı terkedip çeşitli çilelere katlanmışlardı. Onlar, kendilerini dinlerinden döndürmek isteyen Tağutun karşısına dikilip te şunları söyledikleri zaman biz onların kalblerine cesaret vermiş, sabretmelerini kendilerine ilham etmiş ve iman huzuruyla kalblerini güçlendirmiştik. Onlar o Tağuta şöyle demişlerdi. "Bizim rabbimiz, göklerin ve yerin rabbidir. Senin ilahların ise rab değil, bizim rabbimizin yaratıkları olan birtakım şeylerdir. Biz, rabbimizin dışında hiçbir ilah kabul etmeyiz. Zira ondan başka hiçbir ilah yoktur. Şayet biz, rabbimizi bırakır da başka şeylerin ilah olduklarını söyleyecek olursak o takdirde bizler saçma sapan şeyler söylemiş oluruz. İşte şu bizim kavmimiz, Allah'tan başka şeyleri ilah edindiler. Onlar, bu iddialarının doğru olduğuna dair apaçık bir delil getirseler ya. Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kim olabilir?

وَإِذِ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ فَأْوُوا إِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ
مِنْ رَحْمَتِهِ وَيُهَيِّئْ لَكُمْ مِنْ أَمْرِكُمْ مِرْفَقًا ﴿١٦﴾

16- Sonra içlerinden biri diğerlerine şöyle dedi: "Madem ki kavminizden ve Allah'tan başka taptıkları şeylerden uzaklaştınız, o halde mağaraya sığının. Rabbiniz rahmetiyle size genişlik versin ve işinizi rast getirip kolaylaştırsın".

Tağutun baskılarına boyun eğmeyen o gençlerden bir kısmı diğerlerine: "Madem ki siz o kâfirlerden ve Allah'ı bırakıp ta taptıkları şeylerden uzaklaştınız, o halde sizler mağaraya sığının ki rabbiniz size lütfundan bir genişlik versin ve işlerinizde size kolaylık sağlasın" dediler. Bunun üzerine gençler mağaraya gittiler. Böylece kavimleri onların izlerini kaybetti. Ne kadar aradıysalar da onları yakalayamadılar.

* Rivayete göre o gençlerin, içine girdikleri mağara tesbit edilmiş, genlerin içeride oldukları anlaşılmış bu sebeple içeride kalıp ölsünler diye mağaranın ağzı duvarla kapatılmıştır. Fakat sonuç itibariyle onlar düşman tarafından ele geçirilememiştir.

Resulullah (s.a.v.)da Mekke'den Medine'ye hicret ederken, Sevr mağarasına girdiğinde Allah teala onu korumuş, müşrikler mağaranın önüne kadar geldikleri halde içeriye girip bakmamışlar böylece bu olay ashab-ı Kehfin hadisesini insanlığa bir kere daha hatırlatmıştır.

وَتَرَى الشَّمْسَ إِذَا طَلَعَت تَّزَاوَرُ عَن كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَإِذَا غَرَبَت
تَّقْرِضُهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ وَهُمْ فِي فَجْوَةٍ مِّنْهُ
ذَٰلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ مَن يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَن يُضْلِلْ فَلَن تَجِدَ لَهُ
وَلِيًّا مُّرْشِدًا ﴿١٧﴾

17- Ey Muhammed, baksaydın, güneş doğduğu zaman mağaralarından sağa doğru kaydığını, battığı zaman da onları soldan

makaslayıp geçtiğini görürdün. Onlar, mağaranın geniş bir yerinde bulunuyorlardı. İşte bu, Allah'ın, (Varlık ve kudretini gösteren) delillerindendir. Allah'ın, (Doğru yola gideceğini bildiği için) hidayete erdirdiği kimse doğru yoldadır. Allah'ın, (Sapacağını bildiği için) saptırdığı kimse için de, kendisine doğru yolu gösterecek bir dost bulamazsın.

* Ashab-ı Kehf mağarada uyuyarak geçirdikleri zamanda herhangi bir değişikliğe uğramamışlardır. Zira güneş ışınları tam üzerlerine düşüp onları yakmıyor çok uzaklarına düşerek te rutubetten çürümelerine sebep olmuyordu. Allah teala onların, bozulmadan, çürümeden kalabilmelerini sağlayacak bir ortam hazırlamıştı.

Abdullah b. Abbas diyor ki: "Şayet güneş tam üzerlerine düşmüş olsaydı onları yakmış olacaktı. Onlar mağarada sağa sola da çevirilmemiş olsaydılar çürümüş olacaklardı".

İbn-i Kesir diyor ki: "Allah teala, ashab-ı Kehfin bulunduğu mağarayı bize bildirmemiştir. Zira bunu bilmenin bizim için hiçbir dînî faydası yoktur. Fakat bazı müfessirler kendilerini zorlayarak bu hususta çeşitli görüşler zikretmişlerdir".

Bazıları buranın, "İlat" şehrine yakın bir yer olduğunu söylemiş, İbn-i İshak ise buranın, "Ninova" şehrinde bulunduğunu söylemiştir. Bazıları buranın, Rum diyarında olduğunu, bazıları da Belka civarında bulunduğunu söylemişlerdir.

وَتَحْسَبُهُمْ أَيْقَاظًا وَهُمْ رُقُودٌ ۚ وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ
وَكَلْبُهُمْ بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ ۚ لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ
فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا ﴿١٨﴾

18- Sen onları mağarada görseydin uyanık sanırdın. Halbuki onlar uykudaydı. Biz onları sağa sola çeviriyorduk. Köpekleri de ön ayaklarını mağaranın girişine doğru uzatmış yatıyordu. Eğer onları görseydin arkana bakmadan kaçardın, için korkuyla dolardı.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, ashab-ı Kehfi heybetli kıldığını, onlara bakan kimsenin korkarak kaçacağını beyan ediyor. Allah tealanın onları bu hale koyması, herhangi bir dış müdahaleyi onlardan bertaraf etmek içindi. Hatta,

köpeklerinin de âdeta bir bekçi gibi mağaranın girişinde ayaklarını uzatarak yatması onlar için bir emniyetti.

Cenab-ı Hakkın birçok hikmetleri vardır. Bunların hepsine akıl erdirmek mümkün değildir. Bizler bu hikmetlerden ancak bize bildirilenleri anlayabiliriz. Ashab-ı Kehfi o şekilde yaşatması da onun bildiği hikmetlerdendir. Bu olayın gerçek mahiyet ve sebebini de ancak o bilir.

وَكَذَٰلِكَ بَعَثْنَاهُمْ لِيَتَسَاءَلُوا بَيْنَهُمْ ۚ قَالَ قَائِلٌ مِّنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ ۖ قَالُوا
لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ ۚ قَالُوا رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ ۖ فَابْعَثُوا أَحَدَكُمْ
بِوَرِقِكُمْ هَٰذِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ فَلْيَنظُرْ أَيُّهَا أَزْكَىٰ طَعَامًا فَلْيَأْتِكُم
بِرِزْقٍ مِّنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ أَحَدًا ﴿١٩﴾
إِنَّهُمْ إِن يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ أَوْ يُعِيدُوكُمْ فِي مِلَّتِهِمْ
وَلَن تُفْلِحُوا إِذًا أَبَدًا ﴿٢٠﴾

19-20- Mağarada ne kadar zaman kaldıklarını birbirlerine sormaları (İlahi kudretin sırrına ermeleri) için biz onları uyuttuğumuz gibi uyandırdık. İçlerinden biri "Ne kadar zaman kaldınız?" dedi. Onlar da: "Bir gün veya günün bir bölümü kadar bir zaman kaldık" dediler. (Bunu bilemeyince) aralarında şöyle konuştular: "Ne kadar kaldığınızı rabbiniz daha iyi bilir. Şu gümüş parayla birinizi şehre gönderin. Yiyeceklerin hangisi daha iyi ve temiz baksın, ondan size rızık getirsin. Fakat nâzik davransın, sakın sizi kimseye sezdirmesin. Eğer onlar sizi ellerine geçirecek olurlarsa ya taşa tutup öldürürler veya kendi dinlerine döndürürler ki o zaman siz, ebediyyen kurtuluşa eremezsiniz".

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, ashab-ı Kehfi yıllarca mağarada uyuttuktan sonra tekrar uyandırdığını, böylece kuvvet ve kudretinin büyüklüğünü, ashab-ı Kehf ve onlardan sonra gelen imanlı insanlara gösterdiğini beyan etmektedir.

Ashab-ı Kehf, mağarada üç yüz dokuz yıl kaldıklarını tahmin edememişler, bir gün veya bir günün bir bölümü kadar kalmış olabilecekleri kanaatine varmışlardır. Bu da yüce mevlanın, kendilerine olan büyük lütfunu ve

onlar üzerinde göstermiş olduğu yüce kudretini ifade etmektedir.

Ashab-ı Kehf bu kadar yıl uyuduktan sonra uyandıklarında içlerinden birini şehre yiyecek almak için göndermişler ancak, yiyeceklerin maddeten ve mânen temiz bir yiyecek olması şartını unutmamışlar ve gönderdikleri kişiye bu hususu hatırlatmışlardır.

Buradan anlaşılmaktadır ki, en zor şartlarda dahi Müslüman yiyeceğine dikkat etmelidir.

Ashab-ı Kehf, yiyecek almak için çarşıya gönderdikleri arkadaşlarına, nâzik davranmasını, dikkatleri üzerine çekmemesini tavsiye ediyorlar. Zira aksi takdirde yerlerinin bilinip kendilerinin zarar göreceklerinden korkmaktadırlar. Buradan da anlaşılmaktadır ki, Müslüman ihtiyatlı olmalı, tedbiri elden bırakmamalıdır. Aksi takdirde ashab-ı Kehfin de kuşkulandıkları gibi kâfirler Müslümanları yakalar ve onları da kendileri gibi kâfir yapmak için ellerinden gelen eziyeti yaparlar.

وَكَذَٰلِكَ أَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوٓا۟ أَنَّ وَعْدَ ٱللَّهِ حَقٌّ وَأَنَّ ٱلسَّاعَةَ لَا رَيْبَ فِيهَآ
إِذْ يَتَنَٰزَعُونَ بَيْنَهُمْ أَمْرَهُمْ فَقَالُوا۟ ٱبْنُوا۟ عَلَيْهِم بُنْيَٰنًا ۖ رَّبُّهُمْ
أَعْلَمُ بِهِمْ ۚ قَالَ ٱلَّذِينَ غَلَبُوا۟ عَلَىٰٓ أَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِم مَّسْجِدًا ﴿٢١﴾

21- Biz onları daha önce nasıl uyutup uyandırdıysak, Allah'ın vaadinin hak olduğunu ve kıyamet gününden şüphe edilemeyeceğini bildirmek için öylece şehir halkına buldurduk. Hani bir zaman halk, aralarında ashab-ı Kehfin durumu hakkında münakaşa ediyorlardı. Bazıları: "Mağaranın ağzına bir bina yapınız. Rableri onların durumlarını daha iyi bilir" dediler. Halkın ileri gelenleri de: "Mağaranın önüne bir Mescid yapalım" dediler.

* Ashab-ı Kehf zamanında yaşayan insanlar, öldükten sonra dirilme ve kıyamette olacak şeyler hakkında şüpheye düşmüşler, bazıları: "Ruhlar dirilecek amma cesetler dirilmeyecek" demişler bazıları da bunun dışında birtakım iddialarda bulunmuşlardır. Allah teala ashab-ı Kehfi, uzun süre uyuduktan sonra bu şekilde şüphe içinde olan insanlara buldurmuş ki Allah'ın bütün vaadlerinin hak olduğunu ve kıyametin mutlaka kopacağını bildirmiş olsun.

Ashab-ı Kehfi bulanlar, onların bulundukları yerin üzerine ne yapacakları hakkında ihtilafa düşmüşler, bazıları onların üzerine bir bina yapılmasını teklif etmişler, ileri gelenleri ise, orada bir Mescid yapılmasını ve o Mescidde Allah'a ibadet edilmesini teklif etmişlerdir.

Ashab-ı Kehfin durumu anlaşıldıktan sonra sonucun ne olduğu hususunda çeşitli rivayetler vardır. Bu hususa Kur'an-ı Kerim kesin bir açıklık getirmemiştir. Bu sebeple "Bu hususu Allah daha iyi bilir" deyip geçmek daha isabetli olacaktır.

سَيَقُولُونَ ثَلٰثَةٌ رَّابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ ۚ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًا
بِالْغَيْبِ ۚ وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَّثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ ۚ قُل رَّبِّيٓ أَعْلَمُ بِعِدَّتِهِم مَّا يَعْلَمُهُمْ
إِلَّا قَلِيلٌ ۖ فَلَا تُمَارِ فِيهِمْ إِلَّا مِرَآءً ظَاهِرًا ۖ وَلَا تَسْتَفْتِ فِيهِم مِّنْهُمْ أَحَدًا ﴿٢٢﴾

22- Ashab-ı Kehfin sayılarında ihtilaf edenlerden bir cemaat: "Onlar üç kişidir dördüncüleri köpekleridir" diyecektir. Diğer bir cemaat da: "Onlar beş kişidir altıncıları köpekleridir" diyecektir. Her ikisi de gayba taş atmaktadır. Bir başka cemaat da: "Onlar yedi kişidir sekizincileri köpekleridir" diyecektir. Ey Muhammed şöyle de: "Rabbim onların sayısını daha iyi bilir. Bir de rabbimin bildirdiği çok az kimse bilir". Onlarla ashab-ı Kehf hakkında münakaşa ederken yumuşak davran. Onlardan hiçbirine ashab-ı Kehf ile ilgili bir şey sorma.

* Allah teala bu âyette ashab-ı Kehfin sayıları hakkında ihtilaf edenleri beyan ediyor. Onların üç guruba ayrıldıklarını, birinci gurubun, ashab-ı Kehfin üç kişi olduklarını söylediğini ikinci gurubun, onların beş kişi olduklarını gayba taş atarak söylediğini ve bu sebeple sözlerine itibar edilemeyeceğini üçüncü grubun ise ashab-ı Kehfin yedi kişi olduklarını söylediğini bildiriyor. Ancak yine de gerçek sayılarını sadece Allah'ın bileceğini bir de Allah'ın kendilerine bildirdiği pek az kişilerin bilebileceğini haber veriyor.

Ashab-ı Kehf'in sayılarını bilebilecek olan bu kişilerden kimlerin kastedildiği hakkında farklı görüşler zikredilmiştir.

Bazılarına göre bunlar bir kısım insanlardır ki, kimler olduklarını tayin etmek mümkün değildir. Bazılarına göre ise bunlar ehl-i Kitaptır. Zira kendilerine gönderilen Peygamber ashab-ı Kehfin sayılarını onlara bildirmiştir.

Abdullah b. Abbas'ın: "Ben, bunların sayılarını bilen az kişilerden birisiyim. Bunlar yedi kişidir sekizincileri köpekleridir" dediği rivayet edilmektedir.

Âyet-i Kerimede Resulullah'ın, ashab-ı Kehf hakkında kendisine soru soranlara yumuşak davranması emrediliyor. Burada Resulullahın yumuşak davranmasından maksat, Ashab-ı Kehfi, Allah'ın kendisine vahyettiği şekliyle anlatmasıdır. Onların sayısı hakkında fikir yürütenlere: "Bu, sizin söylediğiniz gibi değildir. Onların sayısını ancak Allah bilir ve onun bildirdiği az sayıdaki kullar bilir" demesidir.

Ayrıca Allah teala Resulullah'a, ashab-ı Kehf hakkında, daha önce kendilerine kitap verilenlerden herhangi bir şey sormamasını emretmektedir. Zira onların bu konuda gerçek bir bilgileri yoktur.

وَلَا تَقُولَنَّ لِشَاْىْءٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَٰلِكَ غَدًا ﴿٢٣﴾

23- Herhangi bir şey hakkında sakın: "Ben bunu yarın mutlaka yapacağım" deme.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, Resulullah (s.a.v.)a gelecekte yapmaya karar verdiği bir işte nasıl davranacağını öğretiyor ve "Bu işi mutlaka yapacağım" dememesini, işi Allah'ın dilemesine bırakmasını ve: "Eğer Allah dilerse ben bu işi yaparım" demesini emrediyor. Böylece, bir şeyin ancak Allah'ın dilemesiyle olacağını bizlere bildirmiş oluyor.

Buradan anlaşılmaktadır ki kul'un yaptığı işlerde ve elde ettiği başarılarda şımarması kötü bir şeydir ve buna hakkı yoktur.

Bu âyet-i Kerimenin nüzul sebebi hakkında özetle şöyle bir rivayet zikredilmektedir: Müşriklerden veya ehl-i Kitaptan bir gurup insan gelip Resulullahtan, ashab-ı Kehf, dünyayı dolaşan Zülkarneyn ve Ruh hakkında soru sormuşlar Resulullah da onlara: "Bana sorduklarınızın cevabını yarın vereceğim" demiştir. Fakat aradan onbeş gün geçmesine rağmen vahiy gelmemiş ve müşrikler, Resulullahın aleyhinde dedikodu yapmaya başlamışlar, onbeş gün sonra Kehf suresi inmiş ve onların sorularının ikisine cevap vermiş ruh hakkında ise açıklama yapmayarak onun bilgisinin ancak Allah'a ait

olduğunu beyan etmiştir. Ayrıca Resulullah'ın: "Eğer Allah dilerse ben şu işi yaparım" şeklinde konuşmasını emretmiştir.

إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ ۚ وَٱذْكُر رَّبَّكَ إِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسَىٰٓ أَن يَهْدِيَنِ رَبِّى لِأَقْرَبَ مِنْ هَٰذَا رَشَدًا ﴿٢٤﴾

24- "Ancak Allah dilerse yaparım" de. Bir şeyi unuttuğun zaman rabbini an ve: "Umarım rabbim beni bundan daha doğrusuna ve daha iyisine iletir" de.

Ey Muhammed, sen bir şeyi yapacağını vaadettiğinde veya yemin ettiğinde: "İnşallah". "Eğer Allah dilerse" demeyi unutacak olursan sonra bunu hatırlayınca rabbini an ve o zaman "İnşallah" de. Yahut herhangi bir şeyi unuttuğunda Allah'ı zikret ki o şey hatırına gelsin. Yahut da öfkelendiğin zaman Allah'ı an ki öfken geçsin. Veya herhangi bir hata yaptığın zaman Allah'ı zikret ki hatalarını bağışlasın.

وَلَبِثُوا۟ فِى كَهْفِهِمْ ثَلَٰثَ مِا۟ئَةٍ سِنِينَ وَٱزْدَادُوا۟ تِسْعًا ﴿٢٥﴾

25- Ey Muhammed, rabbinin kitabından, sana vahyolunanı oku. Onun sözlerini değiştirecek hiçbir kimse yoktur. Ondan başka sığınılacak hiçbir şey bulamazsın.

Ey Muhammed, rabbinin kitabından sana vahyedileni oku ve ona uy. Onda zikredilen emirleri okuyup onlara uymayı, yasakları okuyup onlardan kaçınmayı ihmal etme. Aksi takdirde helâk olanlardan olursun. Allah'ın sana vahiy yoluyla göndermiş olduğu hüküm ve haberleri değiştirecek hiçbir güç yoktur. Allah'a isyan edenlerin, ondan başka sığınacakları hiçbir mercileri de yoktur.

قُلِ ٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوا۟ ۖ لَهُۥ غَيْبُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ أَبْصِرْ بِهِۦ وَأَسْمِعْ

مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا ﴿٢٦﴾

26- Ey Muhammed, sen şöyle de: "Onların, mağarada ne kadar zaman kaldıklarını, Allah daha iyi bilir. Göklerin ve yerin gaybını bilmek ancak Allaha aittir. O, ne kadar iyi görür, ne kadar iyi işitir. Yaratıklarının, ondan başka hiçbir dostu yoktur. O, hiçbir varlığı hükmüne ortak yapmaz.

* Allah teala, bundan önceki âyette, ashab-ı Kehf'in, mağrada ne kadar zama aldıklarını beyan ettikten sonra bu âyette de "De ki: Onların ne kadar zaman kaldıklarını Allah daha iyi bilir." buyurmuştur.

Müfessirler, bu iki âyetin mânâları arasındaki uyumu şöyle izah etmişlerdir. "Ashab-ı Kef, mağarada, güneş takvimine göre üç yüz yıl, ay takvimine göre üç yüz dokuz yıl kalmışlardır. Onların, mağarada kaldıklarının tesbit edilmesinden bu surenin inişine kadar kaç yıl geçtiğini ise ancak Allah bilir. Taberi, bu izah şeklini tercih etmektedir.

İbn-i Kesir ise şöyle diyor: "Aslında, ashab-ı Kehf'in, mağaralarında ne kadar zaman kaldıklarını ancak Allah bilir ve Allah kullarına bildirince onlar da bilmiş olurlar. Bu itibarla ashab-ıe Kehfin, mağaralarında ne kadar zaman kaldıklarını Allah teala bildirmezse, insanların bunu bilmeleri mümkün değildir.

وَاتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ رَبِّكَ ۖ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَلَنْ تَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا ﴿٢٧﴾

27- Ey Muhammed, rabbinin kitabından sana vahyolunanı oku. Onun sözlerini değiştirecek hiçbir kimse yoktur. Sen ondan başka sığınılacak hiçbir şey bulamazsın.

Ey Muhammed, rabbinin kitabından sana vahyedileni oku ve ona uy. Onda zikredilen emirleri okuyup onlara uymayı, yasakları okuyup onlardan kaçınmayı ihmal etme. Aksi takdirde helak olanlardan olursun. Allahın sana, vahiy yoluyla göndermiş olduğu hüküm ve haberleri değiştirecek hiçbir güç yoktur. Allaha isyan edenlerin, ondan başka sığınacakları hiçbir merci de yoktur.

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ
وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ
ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوٰىهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا ﴿٢٨﴾

28- Ey Muhammed, rabbinin rızasını dileyerek, sabah akşam ona ibadet edenlerle birlikte kendini tut. Sabret. Sakın dünya hayatının ziynetine kapılıp gözünü onlardan ayırma. Kalbini, bizi anmaktan uzaklaştırdığımız, arzularına uyan, işi gücü haddi aşmak olan kimseye sakın uyma.

* Bu âyet-i Kerimenin, Kureyş'in ileri gelenleri hakkında nâzil olduğu zikredilmektedir. Kureyş müşriklerinden ileri gelenler, Resulullah'tan, Bilal, Ammar, Süheyb, Habbab ve İbn-i Mes'ud gibi fakir müminlerle oturup kalkmamasını, sadece kendileriyle oturup kalkmasını istemişler ve bunun üzerine bu âyet-i Kerime nâzil olmuş ve Resulullah'ın, dünya hayatını tercih ederek varlıklı müşriklerle oturup kalkması yasaklanmış, fakir de olsalar müminlerden ayrılmaması emredilmiştir.

Sa'd b. Ebi Vakkas diyor ki:

عَنْ سَعِيدٍ. قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ سِتَّةَ نَفَرٍ. فَقَالَ الْمُشْرِكُونَ لِلنَّبِيِّ ﷺ :
اطْرُدْ هٰؤُلَاءِ لَا يَجْتَرِؤُنَ عَلَيْنَا.

"Biz, Resulullah (s.a.v.) ile birlikte altı kişiydik. Müşrikler Resulullah'a: "Bunları kov ki bize karşı cesaretlenmesinler" dediler. Altı kişi, Ben, İbn-i Mes'ud, Huzeyl kabilesinden bir kişi, Bilal bir de adlarını söyleyemeyeceğim iki kişiydi...". Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu.(17)

(17) Müslim K. Fadail es-Sahabe, bab: 46, Hadis No: 2413

وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيَكْفُرْ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا
أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا وَإِنْ يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ بِئْسَ
الشَّرَابُ وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٢٩﴾

29- Ey Muhammed, de ki: (Benim size getirdiklerim) rabbiniz nezdinden indirilmiş bir hak ve gerçektir. Dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin". Şüphesiz biz zalimlere, çevrelerini surlarıyla kuşatan korkunç bir ateş hazırlamışızdır. (Susuzluktan kavrulup) yardım istediklerinde, onlara erimiş maden gibi bir su verilir ki, yüzleri haşlar. O ne kötü bir içecektir. O cehennem ne kötü bir yerdir.

* Müfessirler bu âyet-i Kerimeyi çeşitli şekillerde izah etmişlerdir. Taberi'nin izahı şöyledir: "Ey Muhammed, kalbleri bizi anmaktan gafil olan ve kendi heva ve heveslerine uyan şu insanlara de ki: "Ey insanlar, hak, rabbinin katından gelendir. Başarı ve başarısızlık ondandır. Hidayete erdirmek ve sapıklığa düşürmek onun elindedir. Sizden, dilediğini doğru yola iletir ve onlar böylece iman etmiş olurlar. Dilediğini de saptırır onlar da inkâr etmiş olurlar. Bu hususta benim herhangi bir güç ve kuvvetim yoktur. Ancak ben sizin heva ve heveslerinize uyarak Allah'a ve onun gönderdiklerine iman edenleri huzurumdan kovamam. Sizler de dilerseniz iman edin dilerseniz inkâr edin. Şayet inkâr edecek olursanız iyi bilin ki rabbiniz, inkârınıza karşı size cehennem azabını hazırlamıştır. O cehennemin kalın surları sizi çepeçevre kuşatacaktır. Sizin gibi zalimler cehennemin şiddetli ateşinden dolayı susuzluk hissedip su isteyince sizlere, yüzleri haşlayıp etleri dökecek olan erimiş maden gibi içecekler verilecektir. O ne kötü bir içecektir. Cehennem de ne kötü bir varılacak yerdir".

Âyet-i Kerimede "Dileyen iman etsin dileyen inkâr etsin" buyurulmaktadır. Bu ifade kâfirleri tehdit mahiyetindedir. Yoksa iman edip etmemeyi onların keyfine bırakma anlamına gelmemektedir. Zira onlar iman etmek zorundadırlar.

Âyet-i Kerimede, cehennemin çevresinin kalın surlarla kaplı olduğu ifade edilmektedir. Bu hususta Peygamber efendimiz (s.a.v.) de şöyle buyurmaktadır.

عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: لِسُرَادِقِ النَّارِ أَرْبَعَةُ جُدُرٍ كِثَفُ كُلِّ جِدَارٍ مِثْلُ مَسِيرَةِ أَرْبَعِينَ سَنَةً.

"Cehennemin etrafını çeviren dört duvar vardır. Her duvarın kalınlığı kırk yıllık bir mesafe kadardır."(18)

Âyet-i Kerimede, cehennemliklere, yüzleri haşlayan ve erimiş maden gibi olan bir içecek verileceği beyan edilmektedir. Peygamber efendimiz (s.a.v.), zorba kâfirler için: "Cehennemde ona irinli sudan içirilecektir. O, suyu yutkunur bir türlü yutamaz (19) âyetlerini izah ederken şöyle buyurmuştur: "Bu içecek onun ağzına yaklaştırılır. O, önce içmek istemez. Bu içecek kendisine yaklaştırıldığında yüzünü kavuracak, başının derisini pişirip sıyıracaktır. Onu içmek zorunda kalınca da bağırsaklarını parçalayacak ve bağırsakları makatından çıkacaktır. Bu hususta Allah teala diğer bir âyette de şöyle buyurmaktadır: "...Cehennemde ebediyyen kalan kimseye çok kaynar su içirilecek bağırsaklarını paramparça edecektir.(20) Diğer bir âyette de şöyle buyuruluyor: Yardım istediklerinde onlara erimiş maden gibi bir su verilir ki yüzleri haşlar. O, ne kötü bir içecektir."(21)

إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا ﴿٣٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
أُولَٰئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ
مِنْ ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَّكِئِينَ فِيهَا
عَلَى الْأَرَائِكِ نِعْمَ الثَّوَابُ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٣١﴾

30-31- İman edip salih amel işleyen müminlere gelince, şüphesiz ki biz, iyi amel işleyenin mükâfaatını hiçbir zaman zayi etmeyiz. İşte bunlar

(18) Tirmizî, K. el-Cehennem, bab: 4, H.No: 2584 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C: 3, S: 29
(19) İbrahim Suresi, âyet: 16-17
(20) Muhammed Suresi, âyet: 15
(21) Bkz. Tirmizî, K. el-Cehennem, bab: 4, Hadis No: 2583.

için altlarından ırmaklar akan Adn cennetleri vardır. Onlar orada altın bileziklerle süslenecekler ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler giyecekler ve koltuklara yaslanacaklardır. O, ne güzel bir mükâfaattır, o cennet ne güzel bir yerdir.

* Allah teala bunlardan önceki âyetlerde, cehennemliklere, cehennemde verilecek cezalardan bir kısmını zikrettiği gibi bu âyetlerde de cennetliklere verilecek mükâfaatlardan bir kısmını zikretmiş, böylece her iki sınıfa da, âhirette ebedî olarak kalacakları yerlerini hatırlatmış ve dünyada buna göre amel etmeleri gerektiğini bildirmiştir.

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا رَّجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِأَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ أَعْنَابٍ وَحَفَفْنَاهُمَا
بِنَخْلٍ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا ﴿٣٢﴾
كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ آتَتْ أُكُلَهَا وَلَمْ تَظْلِمْ مِنْهُ شَيْئًا وَفَجَّرْنَا خِلَالَهُمَا نَهَرًا ﴿٣٣﴾
وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌ فَقَالَ لِصَاحِبِهِ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَنَا أَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا وَأَعَزُّ نَفَرًا ﴿٣٤﴾
وَدَخَلَ جَنَّتَهُ وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ قَالَ مَا أَظُنُّ أَن تَبِيدَ هَٰذِهِ أَبَدًا ﴿٣٥﴾
وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِن رُّدِدتُّ إِلَىٰ رَبِّي لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِّنْهَا مُنقَلَبًا ﴿٣٦﴾

32-33-34-35-36- Ey Muhammed, sen onlara şu iki adamın durumunu misal olarak ver. Biz onlardan birine iki üzüm bağı vermiştik. Etrafını hurma ağaçlarıyla donatmıştık. Aralarında da bir ekinlik yapmıştık. Her iki bağ da, ürünlerini hiç eksiksiz vermişti. Aralarından bir de ırmak akıtmıştık. İki bağın sahibinin, ayrıca başka malları da vardı. Arkadaşıyla münakaşa ederken bu kişi: "Ben malca senden daha zengin ve adamca daha arkalıyım" dedi. Kendine zulmederek bağına girdi ve şöyle dedi: "Bunun hiçbir zaman yok olacağını sanmıyorum. Kıyametin kopacağını da zannetmiyorum. Şayet kıyamet kopup da rabbimin huzuruna çıkarılsam bile, yemin olsun ki, orada bundan daha iyisini bulurum".

Ey Muhammed, gece gündüz rablerine yalvaran o müminleri, yanından kovmanı isteyen müşriklere şu iki adamın durumunu misal ver. Biz o adamlardan birine iki üzüm bağı vermiştik. O iki bağın çevresini hurma ağaçlarıyla donatmuş ve aralarında bir ekinlik meydana getirmiştik. Bu iki bağ da ürünlerini eksiksiz olarak vermişlerdi. Bu iki bağın arasından bir de ırmak akıtmıştık. Ayrıca bu bağların sahibi olan kişinin, altın ve gümüş gibi başka

malları da vardı. Bu bağların sahibi olan zengin kişi gururlandı ve fakir olan arkadaşına şöyle demeye başladı. "Benim malım senden daha çok. Ayrıca bana arka çıkacak adamlarım da seninkinden daha fazla". İşte o kişi bu şekilde böbürlenerek cehennemi hak ettiği için kendisine zulmeden bu adam bağına girince gururlandı ve şöyle dedi: "Bunun hiçbir zaman yok olabileceğini sanmıyorum. Şayet öyle bir şey olacak olsa da rabbimin huzuruna çıkarılacak olsam yemin olsun ki ben, bu dünyadakinden daha hayırlı bir yer bulurum".

* Evet, âhiret hayatını inkâr eden ve sadece dünya için yaşayan kâfirler böyle düşünür ve böyle konuşurlar. Fakat âkıbetleri hiç de düşündükleri gibi olmaz.

قَالَ لَهُۥ صَاحِبُهُۥ وَهُوَ يُحَاوِرُهُۥٓ أَكَفَرْتَ بِٱلَّذِى خَلَقَكَ مِن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ
ثُمَّ سَوَّىٰكَ رَجُلًا ﴿٣٧﴾
لَّٰكِنَّا۠ هُوَ ٱللَّهُ رَبِّى وَلَآ أُشْرِكُ بِرَبِّىٓ أَحَدًا ﴿٣٨﴾
وَلَوْلَآ إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَآءَ ٱللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِٱللَّهِ ۚ إِن تَرَنِ أَنَا۠ أَقَلَّ مِنكَ
مَالًا وَوَلَدًا ﴿٣٩﴾
فَعَسَىٰ رَبِّىٓ أَن يُؤْتِيَنِ خَيْرًا مِّن جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ فَتُصْبِحَ
صَعِيدًا زَلَقًا ﴿٤٠﴾
أَوْ يُصْبِحَ مَآؤُهَا غَوْرًا فَلَن تَسْتَطِيعَ لَهُۥ طَلَبًا ﴿٤١﴾

37-38-39-40-41- Bunun üzerine kendisiyle münakaşa eden arkadaşı da ona şöyle dedi: "Senin aslını topraktan sonra da seni bir damla sudan yaratan, daha sonra da seni adam şekline getireni mi inkâr ediyorsun? Fakat bana gelince (Ben mü'minim) O, benim rabbim olan Allah'tır. Ben, rabbime hiçbir şeyi ortak koşmam. Sen bağına girdiğin zaman "Maşallah, Lâ kuvvete İlla Billah" (Allah dilemiş de olmuş, güç yetirme ancak Allah'ın yardımıyladır) demen gerekmez miydi? Eğer beni malca ve evlatça kendinden aşağı görüyorsan, belki de rabbim bana, senin bağından daha hayırlısını verir ve seninkinin üzerine gökten bir âfet indirir de bahçen kaygan bir toprak haline gelir. Veya suyu yerin dibine çekilir de bir daha arayıp bulamazsın".

Malı ve evladı az olan mümin kul, malı ve soyunun çokluğuyla övünen kâfir kul ile tartışarak ona şu cevabı vermiştir: "Yoksa sen, atan Âdem'i topraktan yaratan, seni de bir damla meniden var eden sonra da seni düzgün bir adam haline getiren yaratıcını inkâr mı ediyorsun? Ben, senin gibi asla olmam. Ben derim ki: "Allah benim rabbimdir. Beni besleyip büyüten ve terbiye eden O'dur. Ben, hiçbir kimseyi rabbime ortak koşmam. Sen, bağına girip orada bulunan şeyleri beğendiğinde: "Allah neyi dilerse o olur, güç ve kuvvet ancak Allah'ın yardımıyladır" demiş olsaydın ya. Şayet sen beni, mal ve evlat bakımından senden daha aşağı bir derecede görüyorsan şunu iyi bil ki; umulur ki rabbim bana, senin bağından daha hayırlısını verir. Senin, yok olmayacağını sandığın bağının üzerine de gökten bir âfet gönderir ve bağın, kupkuru bir toprak ve kaygan bir zemin haline gelir. Veya ordan akan su yerin dibine geçer de sen onu arayıp bulmaya dahi güç yetiremezsin".

* Âyet-i Kerimede: "Sen bağına girdiğin zaman "Maşallah Lâ Kuvvete İlla illah" demen gerekmez miydi?" ifadesi geçmektedir. Bir kısım âlimler bu âyet-i Kerimeye bakarak bir kimsenin kendi durumunu, çoluk çocuğunu ve malını beğenmesi halinde bile "Maşallah Lâ Kuvvete İlla Billah" demesi gerektiğini söylemişlerdir.

Peygamber efendimiz (s.a.v.)de bir Hadis-i Şerifinde Ebu Musa el-Eşarî'ye şöyle buyurmuştur:

يَا اَبَا مُوسىٰ اَوْ يَا عَبْدَ اللهِ اَلاَ اَدُلُّكَ عَلىٰ كَلِمَةٍ مِنْ كَنْزِ الْجَنَّةِ قُلْتُ بَلىٰ قَالَ لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ اِلاَّ بِاللهِ.

"Ey Ebu Musa, ben sana, cennetin hazinelerinden olan bir kelimeyi öğreteyim mi?". Ebu Musa ise "Evet" demiştir. Resulullah "O kelime "Lâ Havle ve Lâ Kuvvete İlla Billah"dır" buyurmuştur.(22)

وَأُحِيطَ بِثَمَرِهِۦ فَأَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ عَلَىٰ مَآ أَنفَقَ فِيهَا وَهِىَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا وَيَقُولُ يَٰلَيْتَنِى لَمْ أُشْرِكْ بِرَبِّىٓ أَحَدًا ﴿٤٢﴾

(22) Buharî, K. ed-Da'vât, bab: 67 / Müslim, K. ez-Zikir, bab: 44, Hadis No: 2704

42- Derken ürünü kuşatılıp yok edildi. Çardakları yerle bir olmuş bağına harcadığı emek karşısında içi yanarak ellerini oğuşturmaya başladı. "Keşke rabbime hiçbir şeyi ortak koşmasaydım" diyordu.

"Benim bu bahçemin yok olacağını hiç sanmıyorum" diyen adamın bahçesini âfetler çepeçevre kuşattı ve bütün ürünlerini yok etti. Bunu görün o inançsız kişi çardakları yerle bir olmuş olan bağının manzarasına dayanamayarak oraya harcadığı emek karşısında içi yanarak ellerini oğuşturmaya ve sızlanmaya başladı. Bahçesi felakete uğrayan bu inançsız kişi: "Keşke rabbime hiçbir şeyi ortak koşmasaydım" diyordu.

* Evet, kâfirler, uğrayacakları âkıbeti gördükten sonra bu şekilde sızlanacaklar fakat sızlanmaları kendilerine hiçbir fayda vermeyecektir. Bu hususta diğer bir âyette de şöyle buyurulmaktadır: "O gün kişi yaptığı amellere bakar. Kâfir ise: "Keşke toprak olsaydım" der.(23)

وَلَمْ تَكُن لَّهُۥ فِئَةٌ يَنصُرُونَهُۥ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَمَا كَانَ مُنتَصِرًا ﴿٤٣﴾

هُنَالِكَ ٱلْوَلَٰيَةُ لِلَّهِ ٱلْحَقِّ ۚ هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا ﴿٤٤﴾

43-44- Onun, Allah'tan başka yardım edecek kimseleri de olmadı. O, kendini bile kurtaramadı. İşte böyle bir durumda hakimiyet, varlığında şüphe olmayan Allah'ındır. Onun verdiği mükâfaat da daha hayırlıdır. Âkıbet de daha hayırlıdır.

Böylece o iki bahçenin sahibi olan bu kişi için, Allah'a karşı kendisine yardım edecek hiçbir destekçisi bulunmadı ve bizzat kendisini dahi kurtaramadı. İşte böyle zor durumlarda ve bu durumların en zor'u olan kıyamet gününde hüküm sadece Allah'ındır, ancak onun dediği olur. Dost edinilecek de sadece Allah'tır. Onun dışındaki dostlar âciz kalırlar. Allah'ın vereceği mükâfaat daha hayırlı ve ulaştıracağı sonuç da daha güzeldir. O halde niçin onu bırakıp da başkalarını dostlar ediniyorsunuz? Onlardan yardım bekliyorsunuz?

وَٱضْرِبْ لَهُم مَّثَلَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا كَمَآءٍ أَنزَلْنَٰهُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ فَٱخْتَلَطَ بِهِۦ

(23) Nebe' Suresi, âyet: 40

نَبَاتُ الْأَرْضِ فَأَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيَاحُ ۗ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ مُّقْتَدِرًا ﴿٤٥﴾

45- Sen onlara dünya hayatının misalini ver. Dünya hayatı tıpkı gökten indirdiğimiz suya benzer. Yeryüzündeki bitkiler onunla karışıp (Yemyeşil kesilir) En sonunda da kuruyup rüzgârın savurduğu çerçöp haline gelir. Allah her şeye muktedirdir.

Ey Muhammed, insanlara, gelip geçici olması bakımından dünya hayatının, gökten indirdiğimiz yağmura benzediğini anlat. Yeryüzünde biten bitkiler bu yağmurun suyuyla birbirine karışıp yemyeşil hale gelir. Fakat daha sonra o bitkiler kuruyarak çerçöp haline gelir ve rüzgâr onları her tarafa saçıp savurur. İşte bütün bunları yapan Allah, her şeye kadirdir. Sizleri de bu şekilde meydana getirip yaşattıktan sonra öldürür.

* Allah teala bu ve benzeri birçok âyetlerde, dünya hayatının geçici olduğunu biz kullarına bildirerek kendimizi dünyaya kaptırmamamızı ve emirlerinden uzak durmamamızı emretmektedir. Bu hususta diğer bir âyette de şöyle buyurulmaktadır: "Bilin ki dünya hayatı sadece bir oyun, bir eğlence, bir süs, aranızda bir övünme vesilesi, mal ve evlatların çoğalmasından ibarettir. Bu, bir yağmura benzer ki, bitirdiği bitki, çiftçilerin hoşuna gider. Sonra o bitki kurumaya yüz tutar. Bir de bakarsın ki sapsarı kesilmiş. Daha sonra da çerçöp haline gelir. Âhirette ise şiddetli bir azap, Allah'ın bağışlaması ve rızası vardır. Dünya hayatı aldatıcı bir geçimlikten başka bir şey değildir."(24)

الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِندَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا ﴿٤٦﴾

46- Mal ve oğullar, dünya hayatının geçici ziynetidir. Geride kalan salih ameller ise, sevap olarak da, ümit kaynağı olarak da rabbinin nezdinde sizin için daha hayırlıdır.

* Âyet-i Kerimede, mal ve oğulların, dünya hayatının ziyneti olduğu zikredilmektedir. Başka bir âyet-i Kerimede de: "Mallarınız ve çocuklarınız

(24) Hadid Suresi, âyet: 20

sizin için ancak bir imtihandır"(25) buyurulmaktadır. Diğer bir âyette de: "Kadınlara, oğullara, kantar kantar altın ve gümüşlere, besili atlara, hayvanlara ve ekinlere karşı duyulan aşırı istek, insanlara süslü gösterildi. Oysa bunlar, sadece dünya hayatının geçici malıdır. Varılacak güzel yer ise, Allah'ın katındadır"(26) buyuruluyor.

Âyet-i Kerimenin devamında: "Geride kalan salih ameller ise rabbinin nezdinde sizin için daha hayırlıdır" ifadesi zikredilmektedir. Bir kısım âlimler burada zikredilen "Salih ameller"den maksadın, beş vakit namaz olduğunu söylemişlerdir. Diğer bazıları ise, "Salih ameller"den maksadın, "Lâilahe İllallah" "Sübhanallah" "Elhamdülillah" "Allahu ekber" "La Havle Vela Kuvvete İlla Billahil Aliyyil Azîm" şekillerinde Allah'ı zikretmek olduğunu söylemişlerdir.

Bazıları ise buradaki "Salih ameller"den maksadın, Allah'a itaat etmeyi içine alan bütün ameller olduğunu söylemişlerdir. Bazıları da burada zikredilen "Salih amellerden" "maksadın, güzel sözler söylemek olduğunu zikretmişlerdir.

Taberi, bütün ibadet ve hayırların buradaki "Salih ameller"e dahil olduğunu söylemiştir.

وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ وَتَرَى الْأَرْضَ بَارِزَةً وَحَشَرْنَاهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا ﴿٤٧﴾

47- (Ey Muhammed, sen insanlara, varlık âleminin yok olacağı günü hatırlatarak uyar) O gün dağları yürüteceğiz ve sen, yeryüzünü çırılçıplak (dümdüz) göreceksin. Biz, hiçbir şey bırakmadan insanları biraraya toplayacağız.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, kıyamet gününün dehşetli hallerinden bazılarını zikrediyor. O gün dağların yürütülüp vâdilerin dolacağını, yeryüzünün, her taraftan görülebilecek bir hal alacağını, yerin içinde hiçbir kimsenin bırakılmayıp diriltileceğini beyan ediyor.

Bu hususta diğer âyetlerde de şöyle buyuruluyor: "Sûr'a üfürüldüğü gün, göklerde ve yerde bulunanlar dehşetli bir korkuya kapılırlar. Ancak Allah'ın diledikleri bunun dışındadır. Hepsi de onun huzuruna boyunlarını bükerek gelirler". "Sen, dağlara bakarsın da yerinde duruyor sanırsın. Halbuki onlar,

(25) Teğabün Suresi, âyet: 15
(26) Al-i İmran Suresi, âyet: 14

sizin için ancak bir imtihandır"(25) buyurulmaktadır. Diğer bir âyette de: "Kadınlara, oğullara, kantar kantar altın ve gümüşlere, besili atlara, hayvanlara ve ekinlere karşı duyulan aşırı istek, insanlara süslü gösterildi. Oysa bunlar, sadece dünya hayatının geçici malıdır. Varılacak güzel yer ise, Allah'ın katındadır"(26) buyuruluyor.

Âyet-i Kerimenin devamında: "Geride kalan salih ameller ise rabbinin nezdinde sizin için daha hayırlıdır" ifadesi zikredilmektedir. Bir kısım âlimler burada zikredilen "Salih ameller"den maksadın, beş vakit namaz olduğunu söylemişlerdir. Diğer bazıları ise, "Salih ameller"den maksadın, "Lâilahe İllallah" "Sübhanallah" "Elhamdülillah" "Allahu ekber" "La Havle Vela Kuvvete İlla Billahil Aliyyil Azîm" şekillerinde Allah'ı zikretmek olduğunu söylemişlerdir.

Bazıları ise buradaki "Salih ameller"den maksadın, Allah'a itaat etmeyi içine alan bütün ameller olduğunu söylemişlerdir. Bazıları da burada zikredilen "Salih amellerden" "maksadın, güzel sözler söylemek olduğunu zikretmişlerdir.

Taberi, bütün ibadet ve hayırların buradaki "Salih ameller"e dahil olduğunu söylemiştir.

وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ وَتَرَى الْأَرْضَ بَارِزَةً ۙ وَحَشَرْنَاهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا ﴿٤٧﴾

47- (Ey Muhammed, sen insanlara, varlık âleminin yok olacağı günü hatırlatarak uyar) O gün dağları yürüteceğiz ve sen, yeryüzünü çırılçıplak (dümdüz) göreceksin. Biz, hiçbir şey bırakmadan insanları biraraya toplayacağız.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, kıyamet gününün dehşetli hallerinden bazılarını zikrediyor. O gün dağların yürütülüp vâdilerin dolacağını, yeryüzünün, her taraftan görülebilecek bir hal alacağını, yerin içinde hiçbir kimsenin bırakılmayıp diriltileceğini beyan ediyor.

Bu hususta diğer âyetlerde de şöyle buyuruluyor: "Sûr'a üfürüldüğü gün, göklerde ve yerde bulunanlar dehşetli bir korkuya kapılırlar. Ancak Allah'ın diledikleri bunun dışındadır. Hepsi de onun huzuruna boyunlarını bükerek gelirler". "Sen, dağlara bakarsın da yerinde duruyor sanırsın. Halbuki onlar,

(25) Teğabün Suresi, âyet: 15
(26) Al-i İmran Suresi, âyet: 14

bulut geçer gibi geçer giderler. İşte bu, her şeyi sapasağlam yapan Allah'ın işidir. Şüphesiz ki o, yaptıklarınızdan haberdardır."(27) "Ey Muhammed, kıyamet günü dağların ne olacağını sorarlar. Sen onlara şöyle de: "Rabbim onları (unufak edip) savuracaktır."(28)

وَعُرِضُوا عَلَىٰ رَبِّكَ صَفًّا لَّقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ ۖ بَلْ زَعَمْتُمْ
أَلَّن نَّجْعَلَ لَكُمْ مَّوْعِدًا ﴿٤٨﴾

48- O gün bütün insanlar (Hesap vermek için) saflar halinde rabbinin huzuruna çıkarılacaklardır. Allah onlara şöyle diyecektir: "Şüphesiz huzurumuza ilk yarattığımız gibi geldiniz. Halbuki (Dünyada sizleri hesaba çekmek için) bir yer ve zaman tayin etmediğimizi sanıyordunuz".

Ey Muhammed, o gün, yaratılanlar saf saf olup rabbinin huzuruna çıkarılacaklardır. O anda kendilerine şöyle denecektir: "Ey insanlar, sizleri ilk yarattığımız şeklinizle şimdi diri olarak bize geldiniz. Halbuki içinizden âhirete iman etmeyenler, sizi diriltmek için bir yer ve zaman yaratmayacağımızı sanıyorlardı.

وَوُضِعَ الْكِتَابُ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا
مَالِ هَٰذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا ۚ وَوَجَدُوا مَا
عَمِلُوا حَاضِرًا ۗ وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا ﴿٤٩﴾

49- O gün herkesin amel defteri ortaya konur. Ey Muhammed, günahkârların, amel defterlerinden korkarak: "Eyvah bize, bu nasıl deftermiş ki, büyük küçük hiçbir şey bırakmadan hepsini saymış dökmüş" dediklerini görürsün. Onlar, işlediklerinin cezasını bulurlar. Rabbin kimseye zulmetmez.

(27) Neml Suresi, âyet: 87-88
(28) Tâhâ Suresi, âyet: 105

Allah, insanları biraraya topladığı o kıyamet gününde onların amel defterlerini önlerine koydurur. Herkes amel defterini aldıktan sonra suçluların, amel defterlerindeki durumlarından dolayı ve korkarak şöyle dediklerini görürsün: "Vay halimize, bu defter nasıl bir deftermiş, küçük büyük hiçbir amel bsırakmayıp hepsini tesbit etmiş!".

Evet, işte insanlar dünyada yaptıkları iyilik ve kötülükleri önlerinde hazır olarak bulacaklardır. Ey Muhammed, bil ki rabbin, hiçbir kimseye zulmetmez.

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَٰٓئِكَةِ ٱسْجُدُوا۟ لِـَٔادَمَ فَسَجَدُوٓا۟ إِلَّآ إِبْلِيسَ ۖ كَانَ مِنَ ٱلْجِنِّ فَفَسَقَ
عَنْ أَمْرِ رَبِّهِۦٓ ۚ أَفَتَتَّخِذُونَهُۥ وَذُرِّيَّتَهُۥٓ أَوْلِيَآءَ مِن دُونِى وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌۢ ۚ بِئْسَ
لِلظَّٰلِمِينَ بَدَلًا ﴿٥٠﴾

50- (Ey Muhammed, sen insanlara, Âdemle İblisin kıssasını hatırlat) Hani bir zaman Meleklere: "Âdem'e secde edin" demiştik de İblis'in dışında bütün Melekler secde etmişlerdi. Cinlerden olan İblis ise rabbinin emrinden çıkmıştı. Beni bırakıp İblis'i ve soyunu dostlar mı ediniyorsunuz? Halbuki onlar sizin düşmanınızdır. Zalimler için bu, ne kötü bir değiştirmedir.

Ey Muhammed, hani biz bir zaman, Meleklere: "Âdem'e saygı secdesinde bulunun" demiştik. Onlar da secde etmişlerdi. Fakat bu müşriklerin dost edindikleri İblis Allah'a karşı böbürlenerek ve Âdem'i kıskanarak secde etmemişti. O cinlerdendi. İblis, rabbinin emrinden çıktı. Ey insanlar, artık siz, atanız Âdem'i kıskanan ve benim kendisine verdiğim nimetlere karşı nankörlük eden bu İblis'i ve onun soyundan gelenleri benim dışımda dostlar mı ediniyorsunuz? Halbuki o, sizin için düşmandır. O, daha önce atanız Âdem'i aldatarak, nimetleri bol olan cennetten çakarmış, sıkıntı ve çilelerle dolu olan yeryüzüne inmesine sebep olmuştur. Allah'ı bırakıp da İblis'i ve onun soyundan gelenleri dost edinmek zalimler için ne kötü bir değiş tokuştur.

* Âyet-i Kerimede, İblis'in, cinlerden biri olduğu zikredilmektedir. Bakara sûresinin otuz dördüncü âyetinin izahında da ifade edildiği gibi, tercih edilen görüşe göre İblis Meleklerden değil Cinlerden biridir. Ancak Taberi İblis'in, Meleklerden biri olduğu görüşünü tercih ettiği için bu âyetteki "İblis

cinlerdendir" ifadesini şu şekilde izah etmiştir". "İblis, Melek kabilelerinden "Cin" diye adlandırılan bir kabilededendir". Bazılarına göre ise İblis, cennette görevlendirilen Meleklerden biriydi. Bu sebeple "Cin" adını aldı.

مَآ أَشْهَدتُّهُمْ خَلْقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَلَا خَلْقَ أَنفُسِهِمْ ۖ وَمَا كُنتُ مُتَّخِذَ ٱلْمُضِلِّينَ عَضُدًا ﴿٥١﴾

51- Ben onları ne göklerin ve yerin yaratılmasında ne de kendilerinin yaratılmasında hazır bulundurdum. Ben, insanları saptıranları hiçbir zaman kendime yardımcı edinmedim.

Ben, İblis'i ve zürriyetini yahut bana ortak koşanları ve koşulanları, göklerin ve yerin yaratılmasında hazır buludurmadım. Onları, kendilerinin yaratılmasında da hazır bulundurmadım. Onların hepsini tek başıma yarattım. O halde beni bırakıp da onları nasıl dostlar edinirler? ve onlardan yardım beklerler? Ben, insanları saptıranları hiçbir zaman yardımcılar edinmedim. İblis, onun soyu ve ona tâbi olanlar, insanoğlunu hak yoldan saptıran yaratıklardır.

وَيَوْمَ يَقُولُ نَادُوا۟ شُرَكَآءِىَ ٱلَّذِينَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا۟ لَهُمْ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُم مَّوْبِقًا ﴿٥٢﴾

52- Kıyamet günü Allah, müşriklere: "Bana ortak olduklarını iddia ettiğiniz şeyleri çağırın" der. Müşrikler onları çağırırlar. Fakat kendilerine cevap vermezler. Biz, onların aralarına aşılmaz bir engel koymuşuzdur.

Allah, kıyamet gününde, kendisine ortak koşdun müşriklere: "Benim ortaklarım olduğunu iddia ettiğiniz şeyleri çağırın da sizlere yardım etsinler ve sizi benden kurtarsınlar" diyecektir. Bunun üzerine müşrikler, Allah'a ortak koştukları şeyleri yardıma çağıracaklar onlar ise kendilerine hiçbir şekilde cevap vermeyeceklerdir. Allah, kendisine ortak koşanlarla ortak koştukları varlıklar arasına aşılmaz bir engel koyacaktır.

* Bu engelin, aralarındaki düşmanlık veya bir uçurum yahut cehennemin kan ve irinle dolu olan bir vadisi olduğu rivayet edilmektedir.

Allah teala bu âyet-i Kerimede, müşriklerin âhirette, taptıkları şeylerin yanına varmayacaklarını beyan etmektedir. Bir kısım müfessirler burada, birbirlerinden uzak kalacak olanların müşrikler ve taptıkları şeyler değil müminler ve kâfirler olduklarını söylemişlerdir. Her iki görüşü de destekleyen âyet-i Kerimeler mevcuttur.

Müşriklerin, taptıkları şeylerden uzak kalacaklarını beyan eden diğer bir âyette şöyle buyurulmaktadır. "Şüphesiz ki bugün, ilk yarattığımız gibi teker teker huzurumuza geldiniz. Verdiğimiz her şeyi ardınızda bıraktınız. İçinizden, ortaklar olduklarını sandığınız şefaatçilerinizi, sizinle beraber görmüyoruz. Muhakkak ki onlarla aranızdaki irtibat kesildi. Ortaklar olduklarını sandığınız şeyler sizi bırakıp kayboldular."(29)

Müminlerin, kâfirlerden uzak kalacaklarını beyan eden âyette de şöyle buyurulmaktadır: "Ey mücrimler, bugün müminlerden ayrılın."(30) "Kıyamet koptuğu gün, işte o gün, müminlerle kâfirler birbirlerinden ayrılırlar."(31)

وَرَأَى الْمُجْرِمُونَ النَّارَ فَظَنُّوا أَنَّهُمْ مُوَاقِعُوهَا وَلَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرِفًا ﴿٥٣﴾

53- Günahkârlar ateşi görürler ve oraya düşeceklerini anlarlar. Fakat ondan kaçıp sığınacak bir yer bulamazlar.

Cehennemlikler cehennem azabını gözleriyle görünce oraya gireceklerini anlarlar. Fakat kendilerini oradan uzaklaştıracak hiçbir çare de bulamazlar. Zira Allah, onların oraya gireceklerini kararlaştırmıştır.

* Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir Hadis-i Şerifinde:

وان الكافر ليرى جهنم ويظن انها مواقعته من مسيرة أربعين سنة

"...Kâfir kırk yıllık bir mesafeden cehennemi görecek ve oraya düşeceğini anlayacaktır"(32) buyurmuştur.

---

(29) En'am Suresi, âyet: 94
(30) Yâsin Suresi, âyet: 59
(31) Rûm Suresi, âyet: 14
(32) Ahmed b. Hanbel, Müsned, C: 3, S: 75

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ لِلنَّاسِ مِن كُلِّ مَثَلٍ ۚ وَكَانَ الْإِنسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا ﴿٥٤﴾

54- Şüphesiz biz bu Kur'an'da insanlara her çeşit misali vermişizdir. Fakat insan tartışmaya en çok düşkün olandır.

Şüphesiz ki biz bu Kur'an'da, insanların, düşünmeleri, doğruyu bulmaları, ibret almaları ve kötülüklerden vazgeçmeleri için çeşitli misaller, nasihatlar vermiş ve deliller zikretmişizdir. Bununla beraber insan, her şeyden daha fazla cedelleşmeye, bâtıla sarılıp hakka karşı çıkmaya daha düşkündür. Ancak Allah'ın hidayete erdirdiği ve kendilerine kurtuluş yolunu gösterdiği kimseler hariçtir.

* İbn-i Zeyd bu âyet-i Kerimeyi izah ederken şöyle demiştir: Buradaki tartışmadan maksat, insanların, kendilerine gönderilen Peygamberleriyle tartışmaları ve onlara indirilen kitaplara karşı çıkmalarıdır".

İnsanların, kendilerine indirilenleri kabul etmeyip Peygamberler ve getirdikleri haberler hakkında tartışmalarına misâl olan şu âyetlerde buyuruluyor ki: "Bunun üzerine kavminin ileri gelen kâfirleri şöyle dediler: "Bu, sizin gibi beşerden başka bir şey değildir. Üzerinizde üstünlük sağlamak istiyor. Eğer Allah, Peygamber göndermek isteseydi mutlaka Melekleri gönderirdi. Biz, geçmiş atalarımızdan böyle bir şey işitmedik". "Kavminin, inkâr eden, âhirete kavuşmayı yalanlayan ileri gelenleri —ki biz onları dünyada refah içinde yaşatmıştık— şöyle dediler: "Bu, sizin gibi beşerden başka bir şey değildir. Yediklerinizden yer içtiklerinizden içer". "Yemin olsun ki eğer sizin gibi bir beşere itaat ederseniz, o takdirde siz, hüsrana uğrayanlardan olursunuz". "Size, ölüp toprak ve kemik olduğunuz zaman tekrar dirilip çıkarılacağınızı mı vaadediyor?". "Heyhat, o vaadolunduğunuz şey ne kadar uzak."(33) "Ey Muhammed, sana, kâğıtta yazılı bir kitap indirmiş olsak da onu elleriyle tutsalardı yine de o kâfirler: "Muhakkak ki bu, apaçık bir sahirdir" derlerdi."(34) "Onlara gökten bir kapı açsak, oradan yukarı durmadan çıksalar "Gözlerimiz perdelendi, daha doğrusu büyülendik" derler."(35)

(33) Mü'minûn Suresi, âyet: 24-33-36
(34) En'am Suresi, âyet: 7
(35) Hicr Suresi, âyet: 14-15

وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ وَيَسْتَغْفِرُوا رَبَّهُمْ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمْ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلًا ﴿٥٥﴾

55- İnsanlara hidayet geldiği zaman onları iman etmekten ve rabbinden mağfiret dilemekten alıkoyan sebep, sadece geçmiş ümmetlerin başlarına gelen felaketlerin kendilerine de gelmesini veya göz göre göre azabın, karşılarına dikilmesini beklemeleridir.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, geçmiş ümmetlerin kâfirlerinin de, ümmet-i Muhammed zamanındaki kâfirlerin de, Allah'ın gönderdiği çeşitli âyet ve delilleri görmelerine rağmen inkârlarında ısrar ettiklerini beyan ediyor.

Evet, bu halleriyle bunlar da geçmiş ümmetlerin başlarına gelen felaketleri bekliyor veya azabın gelip gözlerinin önüne dikilmesini istiyorlar. Kâfirlerin bu çeşit inat ve istekleri çeşitli âyet-i Kerimelerde zikredilmektedir. Bu âyetlerde buyuruluyor ki: "Yahut sandığın gibi göğü başımıza parça parça düşür veya Allah'ı ve Melekleri karşımıza getir."(36) "Yine bir zaman "Ey Allah'ım, eğer bu Kur'an, nezdinden indirilmiş hak bir kitapsa, gökten üzerimize taşlar yağdır veya bize can yakıcı bir azap ver" demişlerdi."(37)

وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ ۚ وَيُجَادِلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ ۖ وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَمَا أُنْذِرُوا هُزُوًا ﴿٥٦﴾

56- Biz, Peygamberleri ancak müjdeleyiciler ve uyarıcılar olarak göndeririz. Fakat kâfirler, hakkı bâtılla ortadan kaldırmak için münakaşa ederler. Âyetlerimi ve kendilerine yapılan uyarıları alaya alırlar.

Biz, Peygamberleri, kâfirler ile lüzumsuz münakaşalar yapmak için değil, ancak iman edenleri âhirette bol sevaplarla müjdeleyiciler, kâfirleri de can yakıcı bir azap ile uyarıcılar olarak gönderdik. Böylece müminler salih amellerine devam etsin kâfirler de inkârlarından vazgeçip iman etmiş olsunlar. Fakat bunu anlamayan kâfirler, birtakım tutarsız bâtıl şeyleri ileri sürerek,

(36) İsra Suresi, âyet: 92
(37) Enfal Suresi, âyet: 32

Peygamberler vasıtasıyla gönderilen gerçeği ortadan kaldırmak için tartışmaya girerler. Âyetlerime iman etmeleri ve uyarılarımdan ibret almaları gerekirken, bilakis onlarla alay ederler". Bu, öncekilerin efsanelerinden başka bir şey değil" derler.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ فَأَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ
إِنَّا جَعَلْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِنْ تَدْعُهُمْ
إِلَى الْهُدَىٰ فَلَنْ يَهْتَدُوا إِذًا أَبَدًا ﴿٥٧﴾

57- Rabbinin âyetleri kendisine hatırlatılmışken onlardan yüzçeviren ve daha önce yaptıklarını unutandan daha zalim kim olabilir? Biz onların kalblerine, anlamalarına engel perdeler gerdik ve kulaklarına ağırlık verdik. Ey Muhammed, sen onları ne kadar hidayete çağırsan onlar asla hidayete ermezler.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, göndermiş olduğu emir ve yasaklar kendisine anlatıldığı halde ondan yüzçevirenden ve işlediği kötü amelleri, günahları ve inkârları unutandan daha zalim hiçbir kimsenin olamayacağını beyan ediyor ve bu tür insanların kalblerinin perdelendiğini, kulaklarının tıkandığını ve böylece, hakka çağırılsalar bile asla hidayete eremeyeceklerini açıklıyor. Böylece müminin üzerine düşen tebliğ görevini yapmasına rağmen, insanların iman etmemelerinden dolayı hayâl kırıklığına uğramamasını tavsiye ediyor.

وَرَبُّكَ الْغَفُورُ ذُو الرَّحْمَةِ لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا كَسَبُوا لَعَجَّلَ لَهُمُ
الْعَذَابَ بَلْ لَهُمْ مَوْعِدٌ لَنْ يَجِدُوا مِنْ دُونِهِ مَوْئِلًا ﴿٥٨﴾

58- Bununla beraber rabbin affedicidir ve merhamet sahibidir. Eğer Allah onları, işledikleri yüzünden cezalandırmak isteseydi hemen azabını indiriverirdi. Fakat onlar için vaadedilen bir zaman vardır ki, ondan kaçıp kurtulacak bir yer bulamayacaklardır.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, Resulullaha: "Eğer senin dinin hak din ise vaadettiğin azap hemen gelsin de görelim" diyen kâfirlere cevap veriyor. Kendisinin affedici ve merhamet edici olduğunu, bu itibarla suçluların cezasını derhal vermeyip belli bir süre ertelediğini ve cezalandırma zamanı gelince de hiçbir kimsenin, kaçıp kurtulacak bir sığınak bulamayacağını bizlere bildiriyor. Binaenaleyh, inkârcı kâfirler ve isyankâr kullar belli bir süre ertelenmelerine aldanarak cezalandırılmayacaklarını sanmasınlar.

Bu hususta diğer bir âyette de şöyle buyuruluyor: "Eğer Allah, işledikleri günahlar yüzünden insanları hemen cezalandırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat Allah, onların cezalarını belli bir zamana kadar erteler, ecelleri gelince gereğini yapar. Şüphesiz ki Allah, kullarını çok iyi görür."(38)

وَتِلْكَ الْقُرَىٰٓ أَهْلَكْنَٰهُمْ لَمَّا ظَلَمُوا۟ وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِم مَّوْعِدًا ﴿٥٩﴾

59- İşte, zulmettikleri için helâk ettiğimiz şehirler. Biz, onların helâki için de belli bir zaman tayin etmiştik.

Allah'ı ve gönderdiği âyetleri inkâr etmek suretiyle kendi kendilerine zulmettikleri için, Âd, Semûd ve Medyen halkı gibi, helâk ettiğimiz ümmetlerin işte geride kalan ülkeleri. Biz, onların helâk edilmeleri için belli bir vâde tayin etmiştik. Sizler de Peygamberlerinize iman etmezseniz onların âkıbetlerine uğrarsınız.

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِفَتَىٰهُ لَآ أَبْرَحُ حَتَّىٰٓ أَبْلُغَ مَجْمَعَ ٱلْبَحْرَيْنِ أَوْ أَمْضِىَ حُقُبًا ﴿٦٠﴾

60- (Ey Muhammed, Musa ile Salih bir kulumuzun kıssasını hatırla) Hani bir zaman Musa, genç bir adamına: "Durmayacağım, iki denizin birleştiği yere ulaşıncaya kadar gideceğim veya yıllarca yürüyeceğim" demişti.

(38) Fâtır Suresi, âyet: 45

* Âyet-i Kerimede, Hz. Musa'nın genç adamından bahsedilmektedir. Hadis-i Şerifte de bu gencin, Yûşâ b. Nûn olduğu rivayet edilmektedir. Yine âyet-i Kerimede Hz. Musa'nın Hızır ile buşlaması için iki denizin birleştiği yere kadar gitmesinin emredildiği ifade edilmektedir. Bu iki denizin birleştiği yerin de Marmara ile Karadeniz'in birleştiği İstanbul boğazı veya Akdeniz ile Atlas Okyanusu'nun birleştiği Cebel-i Târık boğazı olduğu rivayet edilmektedir.

Allah teala bu âyetten itibaren Hz. Musa ile Hızır aleyhisselamın birlikte yaptıkları yolculuğun kıssasını beyan etmektedir.

Übey b. Kâ'b, Resulullah (s.a.v.)ın bu kıssayı şöyle anlattığını rivayet etmektedir. Peygamber efendimiz buyuruyor ki: "Musa Peygamber bir kere İsrailoğulları içinde hutbeye çıkmıştı. Kendisine "En çok âlim olan kimdir?" diye soruldu. "En âlim benim" diye cevap verdi. Bu hususlaki ilmi "Allah daha iyi bilir" diyerek Allah'a havale etmediğinden dolayı Allah teala ona sitem etti. Allah teala: "İki denizin bitiştiği yerde kullarımdan biri var o senden daha âlimdir" diye ona vahyetti. Musa: "Ya rabbi ona nasıl yol bulayım?" dedi. "Ona: "Bir zenbil içinde bir balık taşı. Onu nerede kaybedersen o kulum oradadır" denildi. Musa (a.s.) gitti. Genç arkadaşı Yûşâ b. Nûn'u da birlikte götürdü. Bir zenbil içine de bir balık koyup aldılar. İki denizin bitiştiği yerdeki kayanın yanına varınca başlarını yere koyup uyudular. Derken, tuzlanmış ölü balık zenbilden sıyrılıp kurtuldu. Ve denizin içinde kendine su borusu gibi bir boşluk bırakarak yol açtı. Deniz içinde böyle bir yol açılması Musa ile genç arkadaşına garip gelmişti. Uyandıktan sonra o gecenin geri kalan kısmında ve bütün gün gittiler. Sabah olunca Musa genç arkadaşına: "Öğlen yemeğimizi ver. Bu yolculuğumuzdan yorgunluk duymaya başladık" dedi. Halbuki Musa emrolunduğu o yerin ötesine geçmedikçe yorgunluk duymamıştı. Genç arkadaşı: "Bak hele, taşın dibinde barındığımız zaman balığın gittiğini haber vermeyi unutmuştum" dedi. Musa: "Zaten istediğimiz de buydu" dedi. Bunun üzerine kendi izlerini takibederek geriye döndüler. Taşın yanına varınca bir de baktılar ki orada esvabına bürünmüş bir zat duruyor. Musa (a.s.) selam verdi. Hızır (a.s.) "Hayret, burada selam ne gezer?" dedi. Musa (a.s.) "Ben Musa'yım" dedi. O "Beni İsrail Musa sımı?" diye sordu. "Evet" dedi. Musa (a.s.) sonra yine söze başlayıp "Sana öğretilen ilim ve hikmetten bana da öğretmen için sana tâbi olabilir miyim?" dedi. Hızır (a.s.) "Sen benimle arkadaşlığa sabredemezsin ey Musa. Bende, Allah'ın kendi ilminden bana verdiği öyle bir ilim var ki sen onu bilemezsin. Sende de Allah'ın verdiği öyle bir ilim vardır ki onu da ben bilemem" cevabını verdi. Musa (a.s.) "Beni inşallah sabırlı bulursun. Sana hiçbir işinde de karşı gelmeyeceğim" dedi.

Gemileri olmadığı için deniz kıyısında yürüyerek gittiler. Oradan bir gemi geçiyordu. Onları da alsınlar diye gemicilerle konuştular. Gemiciler Hızır

(a.s.)ı tanıdılar ve onları ücretsiz olarak gemiye bindirdiler. O sırada bir serçe geminin kenarına konup denizden bir iki yudum su aldı. Hızır (a.s.) "Ya Musa benim ilmimle senin ilmin, Allah'ın ilmini bu serçenin denizden aldığı bir yudum su kadar bile eksiltmez" dedi. Ve ondan sonra gemi tahtalarından birine el atıp söktü. Musa (a.s.) "Adamcağızlar bizi gemilerine ücretsiz olarak almışlarken sen gemilerine kastedip içindekileri batırmak için mi deliyorsun?" dedi. Hızır (a.s.) "Sen benimle arkadaşlığa hiç sabredemezsin" demedim mi?" dedi. Musa (a.s.) "Unuttuğum için beni muaheze edip de bana güçlük gösterme" cevabını verdi. gerçekten de Musa (a.s.)nın bu ilk muhalefeti bir dalgınlık eseriydi... Yine gittiler. Bir de baktılar ki bir çocuk, diğer çocuklarla oynuyor. Hızır (a.s.) çocuğu tuttu ve başını eliyle kopardı. Musa (a.s.) "Kısası gerektirmediği halde günahsız birinin canına nasıl kıyarsın?" dedi. Hızır (a.s.) yine "Ben sana" Benimle arkadaşlığa asla sâbredemezsin" demedim mi?" cevabını verdi... Yine gittiler. Nihayet bir köye gelidler ve köy halkından yemek istediler. Halk onları misafir etmedi. Orada, yıkılmaya yüztutmuş bir duvar buldular. Hızır (a.s.) eliyle duvarı doğrulttu. Musa (a.s.) "İsteseydin, hiç olmazsa bunun için bir ücret alabilirdin" deyince Hızır (a.s.) "Bu andan itibaren artık ayrılalım" dedi.

Resulullah (s.a.v.) kıssayı buraya kadar anlattıktan sonra: "Allah teala Musa'ya rahmet etsin. Ne olurdu sabretseydi de Hızır ile aralarında geçen maceralar Allah teala tarafından bize bildirilseydi" buyurdu.(39)

فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنِهِمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا ﴿٦١﴾

61- Musa ve adamı iki denizin birleştiği yere vardıklarında (Allah'ın emriyle yanlarına aldıkları) balıklarını unutmuşlardı. Bu arada balık yanlarından sıyrılıp denizin, dehlize dönen yolunu tutmuştu.

* Hz. Musa ve genç adamı, iki denizin birleştiği yere varınca orada uyumuşlar, bu sırada zenbilin içinde bulunan pişmiş balığı da yanlarına koymuşlardı. Hz. Musa uyurken balık, içinde bulunduğu zenbilden çıkıp denize kaçmış ve denizin içinde, yürüdüğünde kendisine bir dehliz şeklinde yol açılmıştır.

(39) Buhari, K. el-İlm, bab: 44 / Müslim, K. el- Fadall, bab: 170, Hadis No: 2380 Ahmed b. Hanbel, Müsned, C: 5, S: 18-19

فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتَىٰهُ آتِنَا غَدَاءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِن سَفَرِنَا هَٰذَا نَصَبًا ﴿٦٢﴾

62- Beraber oradan uzaklaşınca Musa adamına: "Öğle yemeğimizi getir, gerçekten bu yolculuğumuzda yorulduk" dedi.

Musa ile yanında bulunan genç Yûşâ b. Nûn, iki denizin birleştiği yeri geçtiklerinde Musa yanındaki gence: "Öğle yemeğimizi getir de yiyelim. Şüphesiz ki biz bu yolculuğumuzda yorulduk" dedi.

* Hz. Musa'nın, Hızır aleyhisselam ile buluştuğu yeri geçince açlık ve yorgunluk hissetmesinin sebebi, balığın kaybolduğunu, dolayısıyla Hızırla buluşacakları yeri geçtiğini anlamasıdır.

قَالَ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ وَمَا أَنسَانِيهُ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ ۚ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا ﴿٦٣﴾

63- Adam: "Gördün mü? Kayaya sığındığımız zaman ben balığı unuttum. Onu söylememi bana ancak şeytan unutturdu. O, denizde garip bir yol tuttu gitti" dedi.

Musa genç arkadaşına: "Öğle yemeğimizi getir yiyelim" deyince genç arkadaşı ona: "Gördün mü biz kayanın yanında dinlenirken ben balığı unuttum. Onu söylememi bana ancak Şeytan unutturdu. Balık denizde acaip bir yol tutup gitti" dedi.

* Bu olayda Hz. Musa'nın genç adamını şaşırtan hadise, ölmüş olan bir balığın dirilerek denize atlayıp gitmesidir. İşte bu mucizenin meydana geldiği yer, Hz. Musa ile Hızır aleyhisselamın buluşacakları yer idi. Hz. Musa bunu daha önceden bildiği için genç arkadaşına, balığın, canlanarak denize atlayıp gittiğini görünce kendisine haber vermesini söylemişti. Fakat onlar bir kayanın yanında istirahat ederlerken balık canlanıp denize gitmiş genç adam ise bunu Hz. Musa'ya haber vermeyi unutmuştu. Oradan ayrılıp bir müddet gittikten sonra açlık hisseden Hz. Musa'nın yemek istemesi üzerine adam balığın denize gittiğini hatırlamış ve söylemişti.

قَالَ ذَٰلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ فَارْتَدَّا عَلَىٰ آثَارِهِمَا قَصَصًا ﴿٦٤﴾

64- Musa "İşte bizim istediğimiz de bu idi" dedi. İzlerini takibederek gerisin geriye döndüler.

Musa, genç arkadaşına: "İşte bizim aradığımız da balığın hatırdan çıkması ve denize gitmesiydi" dedi. Geriye döndüler, izlerini takibederek gittiler.

فَوَجَدَا عَبْدًا مِّنْ عِبَادِنَا آتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِّنْ عِندِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِن لَّدُنَّا عِلْمًا ﴿٦٥﴾

65- Musa ve adamı kayaya vardıklarında, nezdimizden kendisine rahmet verdiğimiz ve tarafımızdan kendisine ilim öğrettiğimiz salih kullarımızdan birini buldular.

* Âyet-i Kerimede geçen "Salih kul"dan maksat, Hızır aleyhisselamdır. Bu husus, Buharî, Müslim ve diğer Hadis kitaplarında zikredilmektedir.(40)

Hızır aleyhisselamın halen hayatta olup olmadığı hususunda farklı görüşler zikredilmektedir. İbn-i Salah ve Nevevî gibi bazı âlimler ve tasavvuf erbabı, Hızır aleyhisselamın halen yaşadığı görüşündedirler. Âlimlerin çoğunluğu ise Hızır aleyhisselamın ölmüş olduğu görüşündedirler. Bunlar görüşlerine delil olarak bir çok Nass'lar zikretmişlerdir. Delillerinden biri de: "Ey Muhammed, biz senden önce hiçbir beşere ebedilik vermedik. Sen ölürsen onlar sanki baki mi kalacaklar?"(41) âyet-i Kerimesidir.

قَالَ لَهُ مُوسَىٰ هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَىٰ أَن تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا ﴿٦٦﴾

66- Musa salih kul'a: "Sana öğretilen hayırı bulma ilminden bana da öğretmen için sana tâbi olabilir miyim?" dedi.

(40) Bkz. Buhari, K. el-İlm, bab: 44, K. Tefsir el-Kur'an sure: 18, bab: 2-3 Müslim, K. el-Fadail, bab: 170, Hadis No: 2380 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C: 5, S: 18-19

(41) Enbiya Suresi, âyet: 34

* Müfessirler bu âyet-i Kerimeyi şu şekillerde izah etmişlerdir: Musa Hızıra: "Allah'ın sana öğrettiği doğruyu bulabilme ilminden bana da öğretmen için sana tâbi olabilir miyim?" diye sordu veya:

"Musa Hızır'a: "Allah'ın sana öğrettiği ilimden hayırlı olanı bana gösterecek bir ilmi öğretmen için sana tâbi olabilir miyim?" dedi şekillerinde izah edilmiştir.

قَالَ إِنَّكَ لَن تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٦٧﴾

67- Salih kul Musa'ya şöyle dedi: "Sen benimle arkadaşlığa sabredemezsin".

* Hızır Musa'ya: "Sen benimle beraber bulunmaya sabredemezsin" dedi. Zira Hızır aleyhisselam, Allah'ın kendisine öğrettiği özel ilimlere göre hareket edip hadiselerin dış görünüşüne bakmıyor, asıl hikmetlerine göre hareket ediyordu. Hz. Musa ise, Allah'ın kendisine öğrettiği hükümler çerçevesinde hareket ediyor ve hadiselerin dış görünüşüne göre karar veriyordu. Bu bakımdan Hızır, Musa aleyhisselamın, kendisiyle birlikte olduğu sürece gördüğü şeyler karşısında sabredemeyeceğini biliyordu.

وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَىٰ مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا ﴿٦٨﴾

68- Bilmediğin bir şeye nasıl sabredeceksin?

Hızır sözlerine devamla Musa'ya şöyle dedi: "Ey Musa, bilgin dahilinde olmayan şeyler hakkında nasıl sabredeceksin? Zira bunlar, Allah'ın bana öğrettiği gayba ait bilgilerdir.

قَالَ سَتَجِدُنِي إِن شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا ﴿٦٩﴾

69- Musa: "İnşallah beni sabırlı bulacaksın. Sana hiçbir işte karşı gelmeyeceğim" dedi.

Musa Hızır'a: "İnşallah beni, senden göreceğim şeyler karşısında sabreden bir kimse bulacaksın. Gördüğüm şeyler hoşuma gitmese dahi sana hiçbir hususta karşı gelmeyeceğim" dedi.

قَالَ فَإِنِ اتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْأَلْنِي عَنْ شَيْءٍ حَتَّىٰ أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٧٠﴾

70- Salih kul: "Eğer bana uyacaksan, ben sana sırrını anlatıncaya kadar hiçbir şey hakkında bana soru sorma" dedi.

Hızır Musa'ya: Eğer bana tâbi olacaksan, yaptığım şeylerin gerçek yönünü sana anlatmadıkça, yaptığım şeyi garip görsen dahi, herhangi bir şey hakkında bana soru sorma" dedi.

فَانْطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا رَكِبَا فِي السَّفِينَةِ خَرَقَهَا ۖ قَالَ أَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا ۚ لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْرًا ﴿٧١﴾

71- Derken Musa ve salih kul yola koyuldular. (Deniz kenarında yürürken bir gemiye rastladılar) Gemiye bindiklerinde salih kul gemiyi deldi. Bunun üzerine Musa: "Gemiyi, yolcularını boğmak için mi deldin?" Doğrusu çok kötü bir iş yaptın" dedi.

Musa ve Hızır yürümeye başladılar. Binmek için bir gemi araştırdılar. Rastladıkları bir gemiye bindiler. Denizde giderken Hızır gemiyi deldi. Bunun üzerine Musa: Bu işe karşı çıkarak: "Denize açıldıktan sonra içindeki yolcuları boğmak için mi gemiyi deldin? Doğrusu çok kötü bir iş yaptın" dedi.

قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٧٢﴾

72- Salih kul Musa'ya: "Ben demedim mi sen benimle birlikte hiç sabredemezsin?" dedi.

* Bu âyette Hızır aleyhisselam, Hz. Musa'ya, sabredeceğine dair verdiği sözde duramadığını ilk defa hatırlatmaktadır. Bunun üzerine Hz. Musa şöyle dedi:

قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا ﴿٧٣﴾

73- Musa: "Unuttuğumdan dolayı kusuruma bakma ve bana (İlim öğrenme) işimde güçlük çıkarma" dedi.

Hz. Musa, Hızır aleyhisselamdan özür dileyerek: "Sana karşı gelmeyeceğime dair verdiğim sözü unutmamdan dolayı bunları söyledtiğim için kusuruma bakma ve bana, senden ilim öğrenme işimde güçlük çıkarma" dedi.

فَانْطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا لَقِيَا غُلَامًا فَقَتَلَهُ قَالَ أَقَتَلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا نُكْرًا ﴿٧٤﴾

74- Musa ve salih kul, beraber yollarına devam ettiler. Bu sefer bir erkek çocuğa rastladılar. Salih kul hemen çocuğu öldürdü. Musa: "Kısas olmadan masum bir cana nasıl kıydın? doğrusu çok fena bir iş yaptın" dedi.

* Hz. Musa Hızır (a.s.) ile beraber yollarına devam etmişler. Hızır (a.s.) rastaldıkları bir çocuğu öldürmüş Hz. Musa da buna tahammül edemeyerek: "Sen, tertemiz, günahsız bir insanı, kısası gerektirmediği halde öldürdün ha?". Şüphesiz ki sen, çok kötü bir iş yaptın" dedi.

قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٧٥﴾

75- Salih kul Musa'ya: "Ben sana demedim mi, sen benimle birlikte hiç sabredemezsin?" dedi.

Bu âyette ise, Hızır (a.s.) Hz. Musa'nın, sabredeceğine dair verdiği sözde durmadığından dolayı ikinci defa dikkatini çekmekte Hz. Musa bu sefer de şöyle demektedir:

فَلَا تُصَٰحِبْنِى ۖ قَدْ بَلَغْتَ مِن لَّدُنِّى عُذْرًا ﴿٧٦﴾

76- Musa, Salih kul'a: "Eğer sana bundan sonra bir daha soru sorarsam benimle arkadaşlık etme. Artık ondan sonra benden ayrılmakta mazursun" dedi.

Musa tekrar özür dileyerek "Bundan sonra sana herhangi bir şey hakkında soru soracak olursam artık benimle arkadaşlık etme. Zira sana muhalefet etmemle sen ondan sonra mazur sayılmış olursun" dedi.

فَٱنطَلَقَا حَتَّىٰٓ إِذَآ أَتَيَآ أَهْلَ قَرْيَةٍ ٱسْتَطْعَمَآ أَهْلَهَا فَأَبَوْا۟ أَن يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَن يَنقَضَّ فَأَقَامَهُۥ ۖ قَالَ لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا ﴿٧٧﴾

77- Musa ve salih kul yollarına devam ettiler. Nihayet bir kasabaya varıp halkından yemek istediler. Halk ise onları misafir etmedi. Musa ve salih kul orada yıkılmak üzere olan bir duvar gördüler. Salih kul hemen onu doğrultuverdi. Bunun üzerine Musa: "İsteseydin buna karşılık bir ücret alırdın" dedi.

Musa ve salih kul yollarına devam ettiler. Bir kasabaya vardılar. Oranın halkından yemek istediler. Fakat kasaba halkı onları misafir etmemekte diretti. Bu arada Musa ve salih kul, kendilerini misafir etmeyen bu kasabada, yıkılmak üzere olan bir duvar gördüler. Salih kul olan Hızır o duvarı düzeltiverdi. Musa da Hızır'ın, ücretsiz olarak o duvarı düzeltmesine bir mânâ veremeyerek: "Eğer dileseydin burada çalışmana karşılık bu halktan bir ücret alabilirdin" dedi.

* Hz. Musa'nın bu sözü, bardağı taşıran son damla oldu ve Hızır ona şöyle dedi:

قَالَ هَٰذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ ۚ سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِع عَّلَيْهِ صَبْرًا ﴿٧٨﴾

78- Salih kul şöyle dedi: "İşte bu, seninle benim aramızın ayrılması demektir. Sabredemediğin şeylerin içyüzünü sana anlatacağım.

* Hz. Musa'nın, Hızır (a.s.) ile yolculuk yaparken, ona karşı gelmeyeceğine dair söz vermesine rağmen üçüncü defa bu sözünde duramaması üzerine Hızır (a.s.) Hz. Musa'ya: "Artık ayrılma zamanımız gelmiştir. Fakat ben sana, sabredemeyerek sorduğun şeylerin sırlarını açıklayacağım" demiştir.

أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ فَأَرَدتُّ أَنْ أَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَاءَهُم مَّلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا ﴿٧٩﴾

79- O deldiğim gemi, denizde çalışan birkaç fakirindi. Onu kusurlu yapmak istedim. Çünkü onların peşinde, her sağlam gemiye zorla el koyan bir Kral vardı.

* Hızır (a.s.) bu âyette Hz. Musa'ya, sabredemeyip sorduğu şeylerin gerçek yüzlerini anlatarak, kendilerini taşıyan gemiyi niçin deldiğini beyan ediyor.

Buharî bu Kralın adının Hüded b. Büded olduğunu söylemiş İbn-i Kesir ise Hüded b. Büded'in, Hz. İshak'ın soyundan gelen ve Tevrat'ta zikredilen Krallardan biri olduğunu söylemiştir.(42)

وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَا أَن يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا

(42) Bkz. Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure, 18, bab: 3

وَكُفْرًا ﴿٨٠﴾

80- Öldürdüğüm erkek çocuğa gelince, onun anne ve babası mümin kimselerdi. İlerde onları isyan ve inkâra sürüklemesinden korktuk.

فَأَرَدْنَا أَنْ يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِنْهُ زَكَاةً وَأَقْرَبَ رُحْمًا ﴿٨١﴾

81- İstedik ki rableri onun yerine kendilerine ondan daha temiz ve daha merhametli birini versin.

Öldürdüğüm erkek çocuğa gelince, o, kâfir bir çocuktu. Onun baba ve annesi ise mümin idiler. Çocuğun, baba ve annesini isyan ve inkâr'a sürüklemesinden korktuk. Zira anne ve babanın, çocuğa şefkatlerinden dolayı onun etkisi altında kalmaları mümkündü. İstedik ki rableri onlara o öldürülen çocuktan daha temiz ve daha merhametli bir çocuk versin.

* Öldürülen çocuğun "Ceysür" adında birisi olduğu ve Allah tealanın bu baba ve anneye onun yerine salih bir evlat verdiği rivayet edilmektedir.(43)

وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا وَكَانَ
أَبُوهُمَا صَالِحًا فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا رَحْمَةً
مِنْ رَبِّكَ وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي ذَٰلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ﴿٨٢﴾

(43) Bkz. Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure, 18, bab: 3

82- Ücretsiz düzelttiğim duvar ise, şehirde iki yetim erkek çocuğun idi. Duvarın altında kendilerine ait bir hazine vardı. Babaları salih bir kimseydi. Rabbin, onların, rüştlerine erip hazinelerini bizzat kendilerinin çıkarmalarını istedi. Bu, rabbinden bir rahmetti. Ben, bunları kendiliğimden değil, Allah'ın emriyle yaptım. İşte sabredemediğin şeylerin içyüzü budur.

* Bu düzeltilen duvarın altında bulunan hazinenin ne olduğu hakkında farklı görüşler zikredilmiştir.

İkrime ve Katade bu duvarın altındaki hazinenin, daha önceden oraya görülmüş mallar olduğunu söylemişler, Taberi de bu görüşü tercih etmiştir.

Sa'd b. Cübeyr, Abdullah b. Abbas ise bu hazinenin ilim olduğunu söylemişlerdir. Mücahid de bu hazinenin, üzerinde bilgiler yazılı altın levhalar olduğunu söylemiştir.

Hz. Musa ile Hızır aleyhisselam arasında cereyan eden olayların kıssası burada sona ermekte ve bir başka hikmetli kıssa olan Zülkarneyn kıssası başlamaktadır.

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَن ذِى ٱلْقَرْنَيْنِ ۖ قُلْ سَأَتْلُوا۟ عَلَيْكُم مِّنْهُ ذِكْرًا ﴿٨٣﴾

83- Ey Muhammed, sana Zülkarneyn'den sorarlar. Onlara: "Size onun hakkında bazı hatıralar anlatacağım" de.

* Resulullah (s.a.v.)a Zülkarneyn hakkında soru soran insanların, Allah'a ortak koşan müşrikler veya ehl-i Kitaptan bir grup insan olduğu rivayet edilmektedir.

Âyet-i Kerimede adı geçen Zülkarneyn'in kim olduğu hakkında farklı görüşler zikredilmektedir. Taberi bu şahsın, Mısır'ın İskenderiye şehrini inşa eden ve dünyanın büyük bir bölümünü hakimiyeti altına alan Büyük İskender olduğunu nakleden bir görüş rivayet ediyor. İbn-i Kesir ise rivayet edilen bu haberin doğru olmadığını, burada zikredilen Zülkarneyn'in, Hz. İbrahim zamanında yaşayan ve onunla beraber Kâbe'yi tavaf eden, mümin ve adaletli bir devlet başkanı olduğunu ve bu hükümdarın, dünyanın büyük bir bölümünü hakimiyeti altına aldığını söylemektedir.

Bunların dışında Zülkarneyn'in kişiliği hakkında çeşitli görüşler zikredilmektedir. Ancak onun kim olduğu Nass'larda açıkça anlatılmadığından

Zülkarneyn'in kim olduğu hakkında kesin bir şey söylemek mümkün değildir.

إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ وَآتَيْنَاهُ مِن كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا ﴿٨٤﴾

فَأَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٥﴾

84- Gerçekten biz onu yeryüzünde yerleştirip imkânlar verdik. Biz ona her şeyin sebebini verdik (Her şeyin yolunu gösterdik).

85- O da sebeplere sarıldı (Bu yolları tuttu).

* Allah teala bu âyetlerde, Zülkarneyn'e yeryüzünde çeşitli sebepler ve imkânlar verdiğini, onun da bu imkânları değerlendirerek yeryüzünde otorite sağladığını zikretmektedir.

Zülkarneyn'e verilen sebeplerin neler olduğu hakkında çeşitli görüşler zikredilmiştir. Bu sebeplerin, ilim veya yeryüzünün coğrafî durumunu bilme yahut çeşitli kavimlerin dillerini bilme veya dünyayı fethedecek yol ve vasıtaları bilme gibi şeyler olduğu rivayet edilmektedir.

حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ وَوَجَدَ عِندَهَا قَوْمًا

قُلْنَا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ إِمَّا أَن تُعَذِّبَ وَإِمَّا أَن تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْنًا ﴿٨٦﴾

86- (Gide gide) güneşin battığı yere ulaşınca, güneşi, sıcak ve kara balçıklı bir gözede batıyor buldu. Orada bir kavme rastladı. Biz, Zülkalneyn'e: "Ey Zülkarneyn, onları ya cezalandırırsın veya onlar hakkında iyi davranırsın" dedik.

* Âyet-i Kerimede, Zülkarneyn'in, güneşin kara balçıklı bir gözeye battığını gördüğü zikredilmektedir. Âyet-i Kerime, güneşin gerçekten bir şeye battığını değil, Zülkarneyn'in, güneşi batarken görme şeklini tasvir etmektedir. Bir insan deniz kenarında durup güneşin batışını seyrettiğinde onu, denizin içine batıyormuş gibi görür. İşte Zülkarneyn'in durumu da bunun gibidir.

Âyet-i Kerimede, Zülkarneyn'in gittiği yerde karşılaştığı kavmin iman etmemesi halinde onları öldürmekte veya onlara iyi davranarak iman etmelerini sğalamakta serbest olduğu beyan ediliyor. Bu kavmin hangi kavim olduğu

açıklanmamaktadır. Bazı rivayetlere göre ise büyük bir kavim olduğu ve adının da "Nâsik" olduğu beyan edilmektedir.

قَالَ أَمَّا مَن ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ ثُمَّ يُرَدُّ إِلَىٰ رَبِّهِ فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا نُّكْرًا ﴿٨٧﴾

وَأَمَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُ جَزَاءً الْحُسْنَىٰ ۖ وَسَنَقُولُ لَهُ مِنْ أَمْرِنَا يُسْرًا ﴿٨٨﴾

87- Zülkarneyn şöyle dedi: "Biz, zulmedeni yakında cezalandıracağız. Sonra da o, rabbinin huzuruna çıkarılacak, rabbi onu görülmemiş bir azaba uğratacaktır.

88- İman edip salih amel işleyene ise en güzel mükâfaat vardır. Biz ona, emrimizden kolay olanı söyleriz (Dünyada kolaylık gösterir zor işlere koşmayız).

Zülkarneyn ise, karşılaştığı bu kavim hakkında şöyle dedi: "Biz bu kavimden, Allah'ı inkâr edip kendisine zulmedeni, öldürerek cezalandıracağız. Sonra da o, âhirette rabbinin huzuruna çıkarılıp hesap verecek, rabbi de onu, görülmedik bir azap olan cehennem azabıyla cezalandıracaktır. Onlardan, iman edip salih ameller işleyecek olanlara ise mükâfaatların en güzeli olan cennet vardır. Biz de ona dünyada, kendisini Allah'a yaklaştıracak şeyleri öğreteceğiz".

ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٩﴾

حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلَىٰ قَوْمٍ لَّمْ نَجْعَل لَّهُم مِّن دُونِهَا سِتْرًا ﴿٩٠﴾

89- Sonra Zülkarneyn yine sebeplere sarılarak yoluna devam etti.

90- (Gide gide) Güneşin doğduğu yere ulaşınca güneşi, kendilerine ondan koruyacak bir şey vermediğimiz bir kavim üzerine doğuyor gördü.

Sonra Zülkarneyn yine, kendisine verilen imkânları kullanarak yoluna devam etti. Bu sefer güneşin doğduğu yere ulaştı. Güneşi bir kavmin üzerine doğuyor gördü. Biz o kavme, kendilerini güneşten koruyacak, dağ, ağaç v.b. herhangi bir şey vermemiştik.

* Katade diyor ki: "Bunlar, üzerine bina kurulamayan bir yerde bulunuyorlardı. Güneşin doğduğu zaman dehlizlere giriyorlar, güneş üzerlerinden uzaklaşınca da çıkıp rızıklarını tedarik ediyorlardı".

Âyet-i Kerimede Zülkarneyn'in, güneşin doğduğu yere ulaştığı zikredilmektedir. Bu ifade de, Zülkarneyn'in, güneşi doğarken görmesini tasvir etmektedir. Yoksa güneşin, girdiği herhangi bir yerden çıkarak görünmesi sözkonusu değildir.

Âyet-i Kerimede Zülkarneyn'in, güneşin doğduğu yere ulaştığı zikredilmektedir. Bu ifade de, Zülkarneyn'in, güneşi doğarken görmesini tasvir etmektedir. Yoksa güneşin girdiği herhangi bir yerden çıkarak görünmesi sözkonusu değildir.

Âyet-i Kerimede zikredilen kavim hakkında Sa'd b. Cübeyr şöyle demiştir: "Bunlar, kızılderili, kısa boylu olan, mağaralarda yaşayan, umumiyetle balık yiyen bir kavimdi".

Katade bunların elbisesiz yaşayan zenciler olduklarını söylemiştir. Hasan-ı Basrî ise bunların, dehlizlerde, bataklıklarda ve sularda yaşayan, yaşadıkları yerlerde ev yapma imkânı olmayan bir kavim olduklarını söylemektedir.

كَذَٰلِكَ وَقَدْ أَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا ﴿٩١﴾

91- İşte Zülkarneyn sebeplere sarılarak böyle yaptı. Biz onun bütün yaptıklarından haberdardık.

Evet, işte Zülkarneyn böyle idi. Biz onun bizzat kendisinin ve ordusunun her türlü halini biliyorduk. Onların çeşitli kavimlerden olmaları ve çeşitli yerlere dağılmaları bizim bilgimiz dışında değildi.

ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٩٢﴾

حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِن دُونِهِمَا قَوْمًا لَّا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا ﴿٩٣﴾

92- Sonra Zülkarneyn yine sebeplere sarılarak yoluna devam etti.

93- (Gide gide) set yaptığı iki dağın arasına varınca, söyleneni hemen hemen hiç anlamayan bir kavme rastladı.

* Âyet-i Kerimede zikredilen iki set'den maksadın, karşılıklı iki dağ olduğu, aralarında da boğaz gibi bir geçit bulunduğu rivayet edilmektedir. Ye'cüc ve Me'cüc'ün o boğazı aşarak Türklerin ülkesine geldikleri ve orada bozgunculuk çıkardıkları bu sebeple Türklerin, Zülkarneyn'den bu iki dağın arasını kapatacak bir set yapmasını istedikleri açıklanmaktadır.

Âyet-i Kerimede "Söyleneni hemen hemen hiç anlamayacak bir kavim" ifadesi zikredilmektedir. Başka bir kıraat şekline dayanarak bu ifade: "Hemen hemen hiç söz anlatamayacak bir kavim" şeklinde de izah edilmiştir.

Müfessirlerin bazıları da burada zikredilen kavmin Türkler olduğunu söylemişlerdir.

قَالُوا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا
عَلَىٰ أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا ﴿٩٤﴾

94- Zülkarneyn'e: "Ey Zülkarneyn, yeryüzünde bozgunculuk çıkaran Ye'cüc ve Me'cüc'le aramızda bir set çeksen de vergi versek" dediler.

Zülkarneyn'in vardığı iki set arasında karşılaştığı ve söz anlamayan kavim, Zülkarneyn'e şöyle demişlerdir: "Ey Zülkarneyn "Ye'cüc ve Me'cüc" denilen varlıklar yeryüzünde bozgunculuk çıkarıyorlar ve orayı fesada veriyorlar. Sen, bizimle onların arasına bir set yapıp onların şerrinden bizi korumuş olsan da biz de sana onun karşılığında bir vergi versek olur mu?".

* Bu âyet-i Kerimede "Yecüc ve Me'cüc zikredilmektedir. Peygamber efendimiz (s.a.v.) bunlardan çokça kimsenin cehenneme gireceğini beyan ederek sahabilere şöyle buyurmuştur: "Müjde size, cehenneme giren Ye'cüc ve Me'cücün bin kişisi karşısında sizden oraya bir kişi girecektir."(44)

Ye'cüc ve Me'cüc'ün kimler oldukları ve kimin soyundan geldikleri hususundaki rivayetler pek zayıftır. Ancak Ye'cüc ve Me'cüc'ün, geçmişte yaşamış iki kavmin ismi olduğu ve bunların asılları ve nesepleri belirsiz bir

(44) Bkz. Buhari, K. er-Rikak, bab: 46 / Müslim K. el-İman, bab: 379, Hadis No: 222

kavim oldukları bean edilmekte, bunların önlerine çekilen ve mahiyetini kesin olarak bilemediğimiz seddi aşarak ortaya çıkışlarının kıyamet alâmetlerinden olduğu çeşitli Hadis-i Şeriflerde zikredilmektedir.

قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا ﴿٩٥﴾
آتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ حَتَّىٰ إِذَا سَاوَىٰ بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ انفُخُوا حَتَّىٰ إِذَا جَعَلَهُ
نَارًا قَالَ آتُونِي أُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا ﴿٩٦﴾
فَمَا اسْطَاعُوا أَن يَظْهَرُوهُ وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْبًا ﴿٩٧﴾
قَالَ هَٰذَا رَحْمَةٌ مِّن رَّبِّي فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ رَبِّي جَعَلَهُ دَكَّاءَ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّي حَقًّا ﴿٩٨﴾

95- Zülkarneyn de onlara şöyle dedi: "Rabbimin bana vermiş olduğu imkân (Servet ve saltanat) sizin vereceğiniz şeyden daha hayırlıdır. Bana maddi yardımda bulunun sizinle onların arasına bir set yapayım.

96- Bana demir kütleleri toplayıp getirin. "Zülkarneyn, iki dağın arasını doldurup düzleyen bir set yapınca: "Ateş yakıp sörekleyin" dedi. Demirleri kızdırıp akkor haline getirince "Bana erimiş bakır getirin üzerine dökeyim" dedi.

97- Ye'cüc ve Me'cüc bu seti ne aşabildiler ne de delebildiler.

98- Zülkarneyn şöyle dedi: "Bu, rabbimin bir lütfudur. Rabbimin vaadi gelince o, bu seti yerle bir edecektir. Rabbimin vaadi haktır, gerçektir.

* Ye'cüc ve Me'cücün fesat çıkarmasından korkan kavim, Zülkarneyn'e, kendileriyle onların arasına bir set yapmasını, buna karşılık ona vergi vermeyi teklif etmiş fakat Zülkarneyn buna tenezzül etmeyerek: "Rabbimin bana verdiği mülk ve imkânlar, sizin aranızda toplayarak bana vereceğiniz ücretten daha hayırlıdır" demiştir. Zülkarneyn onlardan sadece işçilik yapmalarını ve malzeme temin etmelerini istemiştir. Ve onlara şöyle demiştir: "Bana demir kütleleri getirin". Bunun üzerine onlar istenen şeyleri getirmişler. Zülkarneyn iki dağın arasını düzleyip kapatacak şekilde demirden bir set yapmış sonra onlara demiştir ki: "Ateş yakıp körükleyin". Demirleri kızdırıp Akkor haline getirince tekrar onlardan erimiş bakır isteyip onu demirlmerin üzerine

dökmüştür. Böylece meydana gelen seddi Ye'cüc ve Me'cüc ne aşabilmişler ne de delebilmişlerdir. Bu işin tamamlanmasından sonra Zülkarneyn, Allah'a hamdederek şöyle demiştir.

"Bu yaptığım set, Allah tarafından, kullarına bir lütuf ve rahmettir. Zira rabbim bu set vasıtasıyla Ye'cüc ve Me'cücün şerlerini insanlardan uzaklaştırmıştır. Ancak Ye'cüc ve Me'cüc'ün galip gelme vakti veya kıyamet gelince rabbim bu seddi yerle bir edecektir. Rabbimizin, Ye'cüc ve Me'cüc'ün galip geleceğine veya kıyametin kopacağına dair olan vaadi haktır".

Resullulah (s.a.v.)ın hanımı Zeyneb binti Cahş'dan rivayet ediliyor ki:

عَنْ زَيْنَبَ ابْنَةِ جَحْشٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ دَخَلَ عَلَيْهَا يَوْماً فَزِعاً يَقُولُ لاَ اِلَهَ اِلاَّ اللهُ وَيْلٌ لِلْعَرَبِ مِنْ شَرٍّ قَدِ اقْتَرَبَ فُتِحَ الْيَوْمَ مِنْ رَدْمِ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مِثْلُ هَذِهِ وَحَلَّقَ بِاِصْبَعَيْهِ الاِبْهَامِ وَالَّتِي تَلِيهَا قَالَتْ زَيْنَبُ ابْنَةُ جَحْشٍ فَقُلْتُ يَارَسُولَ اللهِ اَفَنَهْلِكُ وَفِينَا الصَّالِحُونَ قَالَ نَعَمْ اِذَا كَثُرَ الْخَبَثُ.

"Bir gün Resulullah (s.a.v.) telaşlı bir şekilde onun yanına geldi. "La ilahe İllallah. Yaklaşan şerden vay Arapların haline. Bugün, Ye'cüc ve Me'cüc'ün önüne çekilen setten şu kadar bin delik açıldı" buyurdu. Resulullah (s.a.v.) böyle söyler başparmağıyla şehadet parmağının uçlarını birleştirerek açılan deliğin ne kadar olduğunu gösterdi. Bunun üzerine Zeyneb Resulullah'a şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü, içimizde salih insanlar varken de biz helâk olur muyuz?" Resulullah (s.a.v.) "Evet, içinizde çirkin işler artarsa helâk olursunuz" cevabını verdi.(45)

وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعًا ﴿٩٩﴾
وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِلْكَافِرِينَ عَرْضًا ﴿١٠٠﴾
الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَنْ ذِكْرِي وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا ﴿١٠١﴾

99- Biz zo gün insanları, birbirine girip dalgalanır halde bırakacağız. Sûr'a üfürülünce de biraraya toplayacağız.

(45) Buhari, K. el-Fiten, bab: 28 / Müslim, K. el-Fiten, bab: 1-3, Hadis No: 2880

100- Ogün biz cehennemi mutlaka kâfirlerin gözleri önüne dikeceğiz.

101- Onların gözleri âyetlerimize karşı perdeliydi. Kelamımı işitmiyorlardı.

Biz, kıyamette insanları birbirleriyle veya önlerindeki seddi aşarak gelen Ye'cüc ve Me'cüc ile yahut insanları cinlerle birbirlerine girip dalgalanır halde bırakacağız. Daha sonra Sûr'a üfürülünce de gelmiş geçmiş bütün insanları biraraya getireceğiz ve kâfirlerin, bizzat gözleriyle görmeleri için cehennemi onlara göstereceğiz. Zira bu kâfirlerin, benim varlığımı ispat eden delillere karşı gözleri perdeliydi. Onlar, bu delillere bakıp düşünemezlerdi. İnkâr ve isyan içinde olduklarından şer tarafları kendilerine galip geliyor ve böylece kulakları benim emirlerimi işitmiyordu.

* Âyet-i Kerimede, bir kısım varlıkların birbirlerine girerek dalgalanacakları ifade edilmektedir. Bu varlıklardan insanların kastedilmesi halinde, kıyametten önce insanların kargaşa içine düşecekleri ve birbirlerine girecekleri anlaşılır.

Bu varlıklardan, Yecüc ve Me'cüc ile insanların kastedilmesi halinde, kıyamete yakın bir zamanda, Ye'cüc ve Me'cücün insanların içine dalacakları ve yeryüzünde fitne ve fesat çıkaracakları anlaşılır.

Bu varlıklardan, Cinlerle insanların kastedilmesi halinde ise, bunların kıyamette birbirlerine karışacakları anlaşılır.

Âyet-i Kerimede Sûr'a üfürüleceği beyan edilmektedir. Bu Sûr'un ne olduğu Peygamber efendimizden sorulduğunda:

قَالَ اَعْرَابِيٌّ: يَا رَسُولَ اللهِ مَا الصُّورُ؟ قَالَ: قَرْنٌ يُنْفَخُ فِيهِ.

"Sur, kendisine üflenecek bir boynuzdur" Buyurmuştur.(46) Resulullah (s.a.v.) diğer bir Hadis-i Şerifinde de şöyle buyurmuştur:

قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: كَيْفَ اَنْعَمُ وَقَدِ التَقَمَ صَاحِبُ الْقَرْنِ الْقَرْنَ وَحَنَى جَبْهَتَهُ وَاَصْغَىٰ سَمْعَهُ يَنْتَظِرُ اَنْ يُؤْمَرَ اَنْ يَنْفُخَ فَيَنْفُخَ! قَالَ الْمُسْلِمُونَ: فَكَيْفَ نَقُولُ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ قُولُوا حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ تَوَكَّلْنَا عَلَى اللهِ رَبِّنَا.

(46) Tirmizî, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 39, Hadis No: 3244

"Ben kendimi nasıl rahat hissedebilirim? Sur sahibi Sur'u ağzına almış, alnını eğmiş, kulağını Allah'ın emrine vermiş ona üflemek için "Üfle" emrini beklemektedir. "Resulullah'ın bu sözlerinden etkilenen müslümanlar "Ey Allah'ın Resulü, biz ne diyelim?" diye sorunca Resulullah: "Hasbünallahi ve nimelvekil Tevekkelna Alellahi rabbina (Allah bize yeter o ne güzel vekildir. Biz, rabbimiz olan Allah'a tevekkül ettik" deyin buyurmuştur.(47)

أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَن يَتَّخِذُوا عِبَادِي مِن دُونِي أَوْلِيَاءَ ۚ إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا ﴿١٠٢﴾

102- Kâfirler, beni bırakıp kullarımı dost edinmelerinin doğru olduğunu mu sanıyorlar? Şüphesiz biz cehennemi, kâfirlere bir konak olarak hazırladık.

Kâfirler beni bırakıp da benim yarattığım İsa'yı veya Melekleri yahut Şeytanları ya da putları dost edinmelerinin doğru bir şey olduğunu mu sanıyorlar? Bu asla doğru bir şey değildir. Bilakis onların aleyhlerinedir. Beni bırakıp da dost edindikleri varlıklar kıyamet gününde kendilerinden uzaklaşacaklardır. Biz de kâfirler için konak olarak cehennemi hazırlamışızdır. Onların kaçıp sığınacakları başka bir yer de yoktur.

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا ﴿١٠٣﴾
الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا ﴿١٠٤﴾
أُولَٰئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا ﴿١٠٥﴾
ذَٰلِكَ جَزَاؤُهُمْ جَهَنَّمُ بِمَا كَفَرُوا وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَرُسُلِي هُزُوًا ﴿١٠٦﴾

103- Ey Muhammed, de ki: "Amelleri yönünden en çok zarara uğrayanları size haber vereyim mi?

(47) Tirmizî, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 39 Hadis No: 3243

104- Onlar, dünya hayatındaki gayretleri hoşa giden kimselerdir. Oysa kendileri iyi iş yaptıklarını sanıyorlar.

105- İşte onlar, rablerinin âyetlerini ve onun huzuruna çıkmayı inkâr edenlerdir. Bu yüzden amelleri boşa gitmiştir. Biz de kıyamet günü onlara hiçbir değer vermeyeceğiz.

106- İşte onların inkârları, âyetlerimi ve Peygamberlerimi alaya almaları sebebiyle cezaları cehennemdir.

Ey Muhammed, seninle tartışan ve bâtıl şeyleri ileri sürerek seni uğraştırmak isteyen Yahudi ve Hıristiyanlara de ki: "Ben sizlere, yapmış oldukları amellerden fayda elde edeceklerini sandıkları halde en çok zarara uğrayanların kimler olduklarını haber vereyim mi? Onlar, dünya hayatında yaptıkları doğru olmayan bu sebeple de amelleri boşa giden kimselerdir. Onlar, bu amelleri işlerken Allah'a itaat ettiklerini ve böylece güzel şeyler yaptıklarını sanıyorlardı. Yaptıkları ameller sebebiyle en çok zarara uğrayanlar, rablerinin âyet ve delillerini ve onun huzuruna çıkıp hesap vereceklerini inkâr edenlerdir. Bu yüzden onların amelleri iptal edilmiş, âhirette kendilerine fayda verecek bir sevapları kalmamıştır. Kıyamet gününde biz onların yaptıkları amellere hiçbir kıymet vermeyeceğiz. Onların amellerinin sevap bakımından hiçbir ağırlığı yoktur. İşte bunların Allah'ı inkâr etmeleri ve onun âyetlerini ve Peygamberlerini alaya almaları yüzünden varacakları yer cehennemdir.

* Âyet-i Kerimede "Amelleri yönünden en çok zarara uğrayanlar" zikredilmiş ve bunların bazı sıfatları beyan edilmiştir. Bazı müfessirler bu insanlardan maksadın papazlar ve ruhbanlar olduğunu söylemişlerdir. Bazıları ise bunlardan maksadın Yahudi ve Hıristiyanlar olduklarını söylemişlerdir. Taberi ise: "Bu insanlardan maksat, iyi amel işlediğini sandığı halde yaptığı amel ile Allah tealayı gazaplandıran herkestir. Bu kimse ister papaz olsun ister Haham olsun isterse sapık bir müctehid olsun isterse halktan biri farketmez" demiştir.

Hz. Alli (r.a.) ise bu âyeti kerime'nin izahını kendisinden soran Haricîlere: "Bunlar sizlersiniz ey Hariciler." demiştir.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا ﴿١٠٧﴾

خَالِدِينَ فِيهَا لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلًا ﴿١٠٨﴾

107- İman edip salih amel işleyenlere ise konak olarak Firdevs cennetleri vardır.

108- Onlar o cennetlerde ebediyyen kalacaklar, oradan hiç ayrılmayacaklardır.

* Peygamber efendimiz (s.a.v.) Firdevs cennetini tasvir eden bir Hadis-i Şerifide buyuruyor ki:

قَالَ اِنَّ فِى الْجَنَّةِ مائَةَ دَرَجَةٍ اَعَدَّهَا اللّٰهُ لِلْمُجَاهِدِينَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ مَا بَيْنَ الدَّرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْاَرْضِ فَاِذَا سَاَلْتُمُ اللّٰهَ فَاسْاَلُوهُ الْفِرْدَوْسَ فَاِنَّهُ اَوْسَطُ الْجَنَّةِ وَاَعْلَى الْجَنَّةِ اُرَاهُ قَالَ وَفَوْقَهُ عَرْشُ الرَّحْمٰنِ وَمِنْهُ تَفَجَّرُ اَنْهَارُ الْجَنَّةِ.

"Şüphesiz ki cennette yüz derece vardır. Allah bunları, Allah yolunda cihad edenlere hazırlamıştır. Her derecenin arası gökle yer arası kadardır. Siz, Allah'tan cenneti istediğiniz zaman Firdevs cennetini isteyin. Çünkü o, cennetlerin en ortasında olanı ve en yücesidir. Rahman olan Allah'ın arşı onun üzerinde bulunmaktadır. Cennetin ırmakları ondan fışkırmaktadır."(48)

قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّى لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ اَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّى وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا ﴿١٠٩﴾

109- Ey Muhammed, de ki: "Eğer rabbimin sözlerini yazmak için denizler mürekkep olsa, rabbimin sözleri bitmeden denizler biter. Bir o kadar denizi yardım olarak katsak da...".

Ey Muhammed, de ki: "Şayet denizin suyu, rabbimin sözlerini, hikmetlerini ve kudretini gösteren âyetlerini yazan kalemin mürekkebi olsa, rabbimin sözleri bitmeden önce o denizin suyu biter. O sular bittikçe bir o kadar ilave yapılsa dahi o da biter.

(48) Buhari, K. el-Cihad bab: 4 / Tirmizi, K. el-Cennet, bab: 4, Hadis No: 2531 / İbn-i Mâce K. ez-Zühd bab: 39, Hadis No: 4331

* Bu hususta diğer bir âyette de şöyle buyurulmaktadır: "Yeryüzündeki ağaçlar kalem, deniz de mürekkep olsa ve yedi deniz de katılsa da yazılsa Allah'ın kelimeliri bitmezdi. Şüphesiz ki Allah, her şeye galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir."(49)

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَمَن كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ رَبِّهِ
فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ﴿١١٠﴾

110- Ey Muhammed, de ki: "Ben de sizin gibi ancak bir beşerim. Bana, ilahınızın ancak bir ilah olduğu vahyolunuyor. Kim rabbine kavuşmayı istiyorsa salih amel işlesin ve ibadette hiçbir şeyi rabbine ortak koşmasın".

Ey Muhamed, de ki: "Ben de Âdemin soyundan gelen bir beşerim. Allah'ın bana öğrettiği şeyler dışında hiçbir bilgim yoktur. İbadet etmeniz ve kendisine ortak koşmamanız gereken ilahınızın ancak tek bir ilah olduğu bana vahyolunuyor. Kim rabbinin huzuruna çıkmayı ümit ediyor, onun cezalandırmasından korkup mükâfaatını istiyorsa o kimse salih ameller işlesin, rabbine ihlasla ibadet etsin. Rabbine ibadette hiçbir şeyi ona ortak koşmasın".

* Âyet-i Kerimede, ibadet ve itaatın sadece Allah'a yapılması ve ibadette hiçbir şeyin ona ortak koşulmaması emrediliyor.

Taberi bu âyet-i Kerimeyi izah ederken şöyle diyor: "Kişi yaptığı ameli görünüşte Allah için yapar fakat içinden o amelle Allah'ın rızasından başka bir maksat taşırsa riyakâr olur. Ve böylece rabbine ibadette ona ortak koşmuş olur".

Abdullah b. Abbas da burada ifade edilen "İbadette Allah'a ortak koşma"yı, "gösteriş için ibadet etme" olarak izah etmiştir.

Peygamber efendimiz bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyuruyor:

سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: إِذَا جَمَعَ اللهُ النَّاسَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ

(49) Lokman Suresi, âyet: 27

فيه نَادَى مُنَادٍ مَنْ كَانَ اَشرَكَ فِى عَمَلٍ عَمِلَه لله اَحَداً فَلْيَطْلُبْ ثَوَابَهُ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللهِ فَاِنَّ اللهَ اَغْنىٰ الشُّرَكَاءِ عَنِ الشِّرْكِ.

"Allah, geleceğinde şüphe olmayan kıyemet gününde insanları biraraya topladığı zaman bir çağırıcı şöyle seslenecektir. "Kim Allah için yaptığı bir amelde başkasını ona ortak koştuysa sevabını Allah'tan başkasından istesin, Zira Allah'ın, kendisine ortak koşulmaya asla ihtiyacı yoktur."(50)

Diğer bir Hadis-i Şerifinde de kişinin, amel işlerken Allah'a nasıl ortak koşmuş olacağını beyan ederek buyuruyor ki:

قد سمعت رسول الله ﷺ يقول من صلى يرائى فقد اشرك ومن صام يرائى فقد اشرك ومن تصدق يرائى فقد اشرك.

"Kim gösteriş için namaz kılarsa şirke düşer. Kim gösteriş için oruç tutarsa şirke düşmüş olur. Kim gösteriş için sadaka verirse şirke düşmüş olur"(51)

Bir gün, Şeddad b. Evs ağlamış, ona:

عن شداد بن أوس انه بكى فقيل له ما يبكيك قال شيئاً سمعته من رسول الله ﷺ يقوله فذكرته فابكانى سمعت رسول الله ﷺ يقول أتخوّف على أمتى الشرك والشهوة الخفية قال قلت يا رسول الله أتشرك أمتك من بعدك قال نعم اما انهم لا يعبدون شمسا ولا قمراً ولا حجراً ولا ثناً ولكن يراؤن باعمالهم والشهوة الخفية ان يصبح أحدهم صائماً فتعرض له شهوة من شهواته فيترك صومه.

(50) Tirmizî, K. Tefsir el-Kur'an, sure; 18, Hadis No: 3154
(51) Ahmed b. Hanbel, Müsned, C: 4, S: 126

"Seni ağlatan nedir?" diye sorulmuştur. Şeddad da şöyle demiştir. "Resulullah'tan işittiğim ve şu anda hatırladığım bir şey beni ağlatmıştır. Resulullah (s.a.v.)ın şöyle buyurduğunu işitmiştim. "Ümmetim için en çok korktuğum şey, Allah'a ortak koşmaları ve gizlice şehvete düşmeleridir. "Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü, ümmetin senden sonra Allah'a ortak koşacak mı? Resulullah: "Evet" dedi. "Evet, onlar ne güneşe ne ay'a ne taşa ne de puta tapacaklar. Fakat onlar, yaptıkları amelleri gösteriş için yapacaklardır. Gizlice şehvete düşmeleri ise, ümmetimden biri oruçlu olacak, şehveti tahrik eden bir şey ona çatacak o da orucunu bozacaktır."(52)

(52) Ahmed b. Hanbel Müsned, C: 4, S: 123.

MERYEM SURESİ

Meryem Suresi doksan sekiz âyettir ve Mekke'de nâzil olmuştur. Bu sûre-i Celile'de de çok hikmetli kıssalar bulunmaktadır.

Bu kıssalardan biri, Zekeriyya (a.s.) ile ilgilidir. Bu hususta buyuruluyor ki: "Ey Muhammed, bu, Rabbinin kulu ve Peygamberi Zekeriyya'ya lütuf ve ihsanın kıssasıdır." Bunu takibeden âyetlerde, Zekeriyya (a.s.)ın, çok yaşlandığı bir zamanda, kendisinden sonra yerine geçecek bir oğul vermesini Allah'tan dilediği, Allah Teala'nın da kendisine, yaşlı olmasına rağmen, bir oğul müjdelediği beyan ediliyor. Ve Zekeriyya (a.s.)a, yumuşak kalbli, müttaki, anne ve babasına karşı itaatkâr bir evlat olan Yahya aleyhisselamın verildiği açıklanıyor.

Sûre-i Celile'de daha sonra Meryem kıssası zikrediliyor. Meryem'in, ailesinden ayrılıp oturdukları yerin doğu tarafına çekildiği bir sırada Meleğin gelip ona, Allah Teala tarafından, babasız olarak bir çocuk verileceğini müjdelediği, Meryem'in ise bu haber karşsında dehşetle irkildiği, fakat Meleğin, Allah Teala'nın bu işi böyle takdir ettiğini söylediği ve Cenab-ı Hakkın takdiriyle Hz. Meryem'in Hz. Musa'ya hamile kaldığı beyan ediliyor. Yine Hz. Meryem'in, günü gelince Hz. İsa'yı dünyaya getirdiği ve bu olaydan sonra kavmi karşısında çok müşkül durumda kaldığı fakat henüz kucaktaki bir çocuk olan Hz. İsa'nın bizzat konuşarak, Allah'ın kedisini Peygamber seçtiğini söylediği açıklanıyor.

Daha sonra Hz. İbrahim'in kıssası beyan ediliyor. Hz. İbrahim'in babasını, putlara tapmaktan vazgeçip Allah'a ibadet etmeye çağırdığı ifade ediliyor. Babasının ona karşı çıkışı, sonunda Hz. İbrahim'in onlardan ayrılarak oradan uzaklaştığı açıklanıyor. Hz. İbrahim'in, kavminden uzaklaşmasından sonra Allah Teala'nın ona oğlu İshak'ı, İshak'a da oğlu Yakub'u ihsan ettiği ifade ediliyor.

Sûre-i Celilede daha sonra Hz. Musa'nın kıssasına kısaca temas ediliyor. Cenab-ı Hakkın Hz. Musa'ya Sina dağının sağ tarafından nidada bulunduğu ve kardeşi Harun'un da ona yardımcı olarak Peygamber seçildiği beyan ediliyor.

Daha sonra ve yine kısaca İsmail aleyhisselamın kıssası zikrediliyor. Hz. ismail'in, vaadine sadık ve kendisine kitap verilen bir Peygamber olduğu, ümmetine namaz kılmayı, zekât vermeyi emreden ve rabbinin rızasını kazanmış bir kul olduğu beyan ediliyor.

Bundan sonra da yine kısa olarak İdris aleyhisselamın kıssası zikrediliyor. Onun da özü sözü doğru bir Peygamber olduğu ve kendisine yüce makamlar verildiği açıklanıyor. Ve daha sonra da bu Peygamberlerin ardından, namazı terkeden, heva ve heveslerine uyan insanların geldiği ve onların da yaptıkları sebebiyle cezalarını görecekleri, tevbe edip iman ederek salih amel işleyenlerin ise cennete girecekleri ve bir haksızlığa uğratılmayacakları zikrediliyor.

Sûre-i Celile'de daha sonra, alaylı bir şekilde: "Bana âhirette mal ve evlat verilecek." diyen kâfirin haline dikkat çekiliyor. Bu gibi kâfirlerin, iftihar ettikleri mallarının ellerinden alınacağı ve bunların hemen cezaya uğratılmalarının istenmemesi ihtar ediliyor.

Daha sona, "Allah çocuk edindi." diyen kâfirlerin bu çirkin ve bâtıl iddialarına dikkat çekiliyor. Ve bu korkunç iddiaların tesirinden neredeyse dağların bile çatlayacağı ve rahman olan Allah'a çocuk edinmenin asla yakışmayacağı beyan ediliyor.

Kıyamet gününde bütün yaratıkların, Allah'ın huzurunda hesap vermek üzere toplanacakları ve herkesin orada dünyada yapmış olduğu ameliyle başbaşa kalacağı beyan ediliyor ve buyuruluyor ki: "Ey Muhammed, bu Kur'an'la takva sahiplerini müjdelemen, inatlaşıp düşmanlık besleyen bir kavmi de uyarman için onu senin diline kolaylaştırdık. (Senin lisanınla indirdik.) Biz onlardan önce nice nesilleri helak ettik. Şimdi onlardan herhangi birini görüyor veya sesini işitiyor musun?

Sûre-i Celile bu âyet-i kerimelerle sona eriyor. Şimdi gelelim âeyetlerin teker teker izahına:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla,

كٓهيعٓصٓ ﴿١﴾

1- Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd.

* Mukatta'a harfleri hakkında Bakara Sûresi'nin başında açıklamalar yapılmıştır. Burada geçen mukatta'a harfleri hakkında da özellikle şunlar zikredilmektedir.

Bazı âlimler buradaki Kâf harfinin, Allah Teala'nın "Kebir" yani, büyük sıfatının birinci harfi olduğunu bazıları da bu harfin "Kerim" yani, cömert sıfatının birinci harfi olduğunu söylemişlerdir. "Hâ" harfinin ise "Hâdî" yani, hidayete erdiren sıfatının birinci harfi olduğunu söylemişlerdir. "Yâ" harfinin ise "Yemin" yani, bereket veren, kuvvetli olan sıfatının birinci harfi olduğunu veya "Hâkim" sıfatının sondan ikinci harfi yahut "Yâ men Yücîru" yani, "Ey yardıma koşan" duasının birinci harfi olduğunu söylemişlerdir. "Ayn" harfinin ise "Alîm" yani, "Bilen" sıfatının veya "Aziz" yani, "Güçlü" sıfatının yahut "Âdil" yani, "Adaletli" sıfatının birinci hari olduğunu söylemişlerdir. "Sâd" harfinin de "Sâdık" yani, "Sözünde doğru olan" sıfatının birinci harfi olduğunu söylemişlerdir.

Diğer bir kısım âlimler ise "Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd" harflerinin hepsinin, Allah tealanın yalnız bir ismi olduğunu söylemişlerdir.

Bazıları ise, "Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd" harflerinin Kur'an-ı Kerim'in isimlerinden biri olduğunu söylemişlerdir.

ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُۥ زَكَرِيَّآ ﴿٢﴾

2- (Ey Muhammed, bu,) Rabbinin kulu Zekeriyya'ya lütuf ve ihsanının kıssasıdır.

* Zekeriyya aleyhisselam, İsrailoğullarına gönderilen büyük Peygamberlerden birisiydi. Resulullah (s.a.v.) onun hakkında şöyle buyurmaktadır:

أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: «كَانَ زَكَرِيَّا نَجَّاراً».

"Zekeriyya marangozluk yapardı" (elinin emeğiyle geçinirdi.) (1)

إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ نِدَآءً خَفِيًّا ﴿٣﴾

3- Hani bir zaman Zekeriyya rabbine gizlice niyaz etmişti.

* Zekeriyya aleyhisselamın, Allah Teala'dan kendisine çocuk vermesini niyaz ederken duasını gizlice yapması, riyadan korunması veya gizli duanın Allah nezdinde daha makbul olması yahut yaşlılığına rağmen çocuk istediği için "Saçmalamakla" suçlanacağından korkmasındandır.

قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا ﴿٤﴾

وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِن وَرَائِي وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا فَهَبْ لِي مِن لَّدُنكَ وَلِيًّا ﴿٥﴾

يَرِثُنِي وَيَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ ۖ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا ﴿٦﴾

4- Şöyle demişti: "Rabbim, kemiklerim zayıfladı, saçlarım ağardı. Ey rabbim, şimdiye kadar sana dua edip te hiç mahzun ve mahrum olmadım.

5- Doğrusu ben, kendimden sonra yerime geçecek yakınlarımdan endişelendim. Hanımımın da çocuğu olmuyor. Bana, yerime geçecek bir oğul lutfet.

6- Bana ve Yakuboğullarına vâris olsun. Rabbim, onu, rızanı kazananlardan eyle."

---

(1) Müslim, K. el-Fadail, bab: 169, Hadis No: 2379 / İbn-i Mâce, K. et- Ticar bab: 5, Hadis No: 2150.

* Zekeriyya aleyhisselam, Yakub aleyhisselamın soyundandır. Bu itibarla Allah'tan istediği çocuğun, kendilerine ve Yakub aleyhisselamın ailesine mirasçı olmasını istemektedir. Ancak burada söz konusu olan mirasçılık malda değil ilimde ve Peygamberliktedir. Zira Peygamberlerin bıraktıkları mal'a mirasçı olunmaz. Bu mallar sadakadır.

يَا زَكَرِيَّا إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اسْمُهُ يَحْيَىٰ لَمْ نَجْعَل لَّهُ مِن قَبْلُ سَمِيًّا ﴿٧﴾

7- Ey Zekeriyya, biz sana Yahya adında bir erkek çocuk müjdeliyoruz. Daha önce de bu adı kimseye vermiş değiliz.

* Allah Teala bu âyet-i Kerimede, Zekeriyya aleyhisselamın duasını kabul ederek kendisine, ismini "Yahya" koyacağı bir erkek çocuk vereceğini beyan ediyor.

Müfessirler: "Daha önce de bu adı kimseye vermiş değiliz." ifadesini "Daha önce bu çocuğun bir benzerini yaratmamıştık." veya "Daha önce, kısır olan bir kadından böyle bir çocuk meydana getirmemiştik." şekillerinde izah etmişlerdir. Taberi ise mealde verilen mânâyı tercih etmiştir.

Âyet-i Kerime'de adı geçen Yahya aleyhisselam, Allah'ın gönderdiği Peygamberlerden biridir. Onun hakkında diğer âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır: "İşte orada Zekeriyya rabbine dua etti. "Ey rabbim, bana kendi katından temiz bir nesil ihsan et. Şüphesiz sen, duayı işitensin." dedi." "Zekeriyya, mabedde kalkıp namaz kılarken Melekler ona şöyle seslendiler: "Allah sana, kendi sözüyle meydana gelen İsa'yı tasdik eden, efendi, iffetli ve salihlerden bir Peygamber olan Yahya'yı müjdeliyor."(2)

Peygamber efendimiz (s.a.v.) Miraç'ta gördüğü Yahya aleyhisselamı şöyle anlatıyor:

عَنْ مَالِكِ بْنِ صَعْصَعَةَ أَنَّ نَبِيَّ اللهِ ﷺ حَدَّثَهُمْ عَنْ لَيْلَةَ أُسْرِىَ بِهِ ثُمَّ صَعِدَ حَتَّى أَتَى السَّمَاءَ الثَّانِيَةَ فَاسْتَفْتَحَ قِيلَ مَنْ هَذَا قَالَ جِبْرِيلُ قِيلَ وَمَنْ مَعَكَ قَالَ مُحَمَّدٌ قِيلَ وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ قَالَ نَعَمْ فَلَمَّا خَلَصْتُ فَإِذَا يَحْيَىٰ وَعِيسَىٰ وَهُمَا

(2) Âl-i İmran Suresi, âyet: 38-39

ابْنَا خَالَةٍ قَالَ هٰذَا يَحْيىٰ وَعِيسىٰ فَسَلِّمْ عَلَيْهِمَا فَسَلَّمْتُ فَرَدَّا ثُمَّ قَالاَ مَرْحَباً بِالْاَخِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيِّ الصَّالِحِ.

"Sonra yukarı çıkıp ikinci kat göğe vardık. Cebrail göğün kapısının açılmasını istedi. "Kim o?" diye soruldu. O da "Cebrail" dedi. "Yanında kim var?" diye soruldu. O da "Muhammed var." dedi. "Ona peyamberlik verildi mi?" diye soruldu. Cebrail "Evet" dedi. İş bitince (Kapı açılıp içeri girdiğimde) bir de ne göreyim, iki teyze çocuğu Yahya ve İsa oradalar. Cebrail bana "Bunlar Yahya ve İsa'dır. Bunlara selam ver." dedi. Ben de onlara selam verdim. Selamımı aldılar ve bana "Merhaba salih kardeş, merhaba salih Peygamber" dediler.(3)

قَالَ رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لِى غُلَامٌ وَكَانَتِ امْرَاَتِى عَاقِراً وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيّاً ﴿٨﴾

8- Zekeriyya: "Rabbim, hanımım kısır ben de iyice ihtiyarlamışken nasıl oğlum olabilir?" dedi.

* Allah Teala, Zekeriyya aleyhisselama "Yahya" isimli bir oğul vereceğini müjdeleyince, Zekeriyya aleyhisselam: "Ey rabbim, benim nasıl çocuğum olabilir ki? Hanımım kısırdır. Ben ise yaşlılığın son haddine ulaşmış durumdayım. Sen beni kuvvetlendirerek, kısır olan hanımımı da çocuk doğuracak duruma getirerek mi onu bana vereceksin? Yoksa beni başka bir hanımla evlendirerek mi vereceksin? Şüphesiz ki, sen herşeye kadirsin." dedi.

Buradan anlaşılmaktadır ki Zekeriyya aleyhisselam kendisine çocuk verilmesini garip karşılamıyor fakat çocuğun ne şekilde verileceğini merak ediyor. Zira kendisine çocuk verilmesini isterken de, ihtiyar olduğunu, hanımının da kısır olduğunu bilmekte ve bunu zikretmektedir. Bu itibarla kendisine çocuk verileceği müjdesini garip karşılaması mümkün değildir.

قَالَ كَذٰلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَىَّ هَيِّنٌ وَقَدْ خَلَقْتُكَ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْئاً ﴿٩﴾

(3) Buhari, K. el-Enbiya, bab: 43

9- Allah Zekeriyya'ya: "Rabbin böyle buyurdu. Bu bana kolaydır. Çünkü seni de daha önce hiç yokken var eden benim." dedi.

* Allah Teala Zekeriyya aleyhisselama cevaben buyuruyor ki: "Evet durum böyledir. Sen ihtiyarsın, hanımın da kısır. Fakat rabbin der ki: "Bu haldeyken de sana çocuk vermek benim için çok kolaydır. Çünkü seni de daha önce hiç yokken ben yarattım. Bu halinde sana çocuk vermem, sen hiç ortada yokken seni var etmemden daha zor değildir.

قَالَ رَبِّ اجْعَل لِّيٓ آيَةً ۚ قَالَ آيَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَ لَيَالٍ سَوِيًّا ﴿١٠﴾

10- Zekeriyya: "Rabbim, öyleyse bana (Çocuğum olacağına dair) bir alâmet ver." dedi. Allah: "Senin alâmetin, sapasağlamken insanlarla üç gün konuşmamandır." dedi.

* Zekeriyya aleyhisselam, kalbinin mutmain olması için, çocuğunun olacağına dair kendisine bir alâmet verilmesini istedi. Allah Teala da ona alâmet olarak, üç gün dilinin tutulup konuşamayacağını ancak işaretle konuşabileceğini beyan etti.

Bu hususta başka bir âyette de şöyle buyurulmaktadır: "Zekeriyya: "Rabbim, o halde bana bir alâmet ver." dedi. Allah da "Senin alametin, insanlarla işaretle konuşman dışında, üç gün konuşmamandır. Rabbini çokça an. Akşam sabah onu tesbih et." dedi.(4) Bu âyetten de anlaşıldığı gibi Zekeriyya aleyhisselam o üç gün içinde rabbini zikredip onu tesbih edebiliyor fakat insanlarla işaretleşmenin dışında konuşamıyordu.

فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوْمِهِۦ مِنَ ٱلْمِحْرَابِ فَأَوْحَىٰٓ إِلَيْهِمْ أَن سَبِّحُوا۟ بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿١١﴾

11- Zekeriyya mabetten kavminin önüne çıktı. Onlara: "Sabah akşam Allah'ı tesbih edin" diye işarette bulundu.

(4) Âl-i İmran Suresi, âyet: 41

* Zekeriyya aleyhisselam, kendisine oğul verileceğinin işareti olarak üçgün dili tutulunca ibadet ettiği namazgâhından dışarı çıkmış ve konuşamadığı için eliyle veya yazı yazarak kavmine, sabah akşam Allah'a ibadette bulunmalarını, onu zikretmelerini emretmiştir.

يَا يَحْيَىٰ خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ ۖ وَآتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا ﴿١٢﴾

12- (Yahya dünyaya gelince): "Ey Yahya, kitaba sımsıkı sarıl." diye vahyettik. Biz ona daha çocukken hikmet ve hüküm verdik.

Yahya doğup büyüyünce biz ona: "Zamanının şeriatı olan Tevrat'a sımsıkı sarıl. Ona ciddiyetle eğil." dedik ve ona daha çocukken hikmeti yani, kitabı anlamayı, ilmi, ciddiyeti, kararlılığı ve hayra yönelmeyi verdik.

وَحَنَانًا مِّن لَّدُنَّا وَزَكَاةً ۖ وَكَانَ تَقِيًّا ﴿١٣﴾

وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُن جَبَّارًا عَصِيًّا ﴿١٤﴾

13- Ayrıca biz ona yumuşak kalblilik ve safiyet verdik. O, müttaki idi.

14- Anne ve babasına karşı itaatkârdı. Zalim ve isyankâr değildi.

* Taberi bu âyetlerin tefsirinde çeşitli izah şekilleri nakletmiştir. Bu izah şekillerini şöylece ifade etmek mümkündür.

"Biz Yahya'ya veya babası Zekeriyya'ya lütufta bulunarak yahut Yahya'ya acıyarak veya onu severek yahut onun kıymetini yükselterek daha çocukken ona hikmet verdik. Biz Yahya'ya günahlardan arınıp temiz olmayı yahut salih amel işlemeyi yahut bereketi verdik. O da takva sahibi bir kimseydi. Allah'ın farz kıldığı emirleri yerine getirip yasaklarından kaçınarak ondan korkardı."

"Yahya, anesine, babasına iyilikte bulunan, rabbine ve anne babasına itaat hususunda böbürlenmeyen ve onlara isyan etmeyen bir kimseydi."

وَسَلَامٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا ﴿١٥﴾

15- Doğduğu gün, öleceği gün ve dirileceği gün selam Yahya'ya

* Süfyan b. Uyeyne diyor ki: "Kişi yabancılığı en çok üç yerde hisseder. Doğduğu günde, öldüğü günde, birde dirileceği günde. Zira kişi doğduğu gün kendisini daha önce bulunduğu ortamın dışında bulur. Öldüğü gün ise daha önce hiç görmediği varlıklarla karşılaşır. Diriltildiği günde ise kendisini büyük bir mahşerin içinde bulur. İşte Allah Teala Yahya aleyhisselama bu üç günde ikramda bulunmuş ve onun bu üç günde güven içinde olacağını bildirmiş ve "Doğduğu gün, öleceği gün ve dirileceği günde selam Yahya'ya." buyurmuştur.

Zekeriyya aleyhisselamın kıssası burada bitiyor ve bundan sonra Hz. Âdem'in ilk olarak topraktan yaratılışını hatırlatmak için Hz. Meryem'e, babasız olarak bir çocuk verildiği beyan ediliyor ve Hz. Meryem'in oğlu İsa aleyhisselamın dünyaya gelişi bahse konu ediliyor.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ إِذِ انتَبَذَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا ﴿١٦﴾

فَاتَّخَذَتْ مِن دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا ﴿١٧﴾

16- Ey Muhammed, sen insanlara, Kur'an'daki Meryem kıssasını anlat. Bir zaman Meryem, ailesinin bulunduğu yerin doğu tarafına çekilmişti.

17- Ailesiyle kendisi arasına bir perde koymuştu. Biz ona Meleğimiz Cebrail'i gönderdik te ona tam bir insan şeklinde göründü.

Ey Muhammed, sen, Allah'ın sana indirdiği hak kitap olan Kur'an'da, İmran'ın kızı Meryem'in hadisesini anlat. Bir zaman Meryem, ailesinden ayrılıp onların doğu tarafında bulunan bir yerde yaşamaya başladı. Ailesiyle kendisi arasına, birbirlerini gömelerini engelleyecek bir perde koyduk. Biz ona, Ruhul Emin olan Cebrail'i gönderdik. Cebrail ona normal bir insan şeklinde göründü.

* Burada Hz. İsa'nın annesi olan Hz. Meryem'den bahsediliyor.\Hz. Meryem, Hz. Dâvûd'un soyundan ve İsrailoğulları'nın temiz bir ailesinden meydana gelmiştir. Babasının adı "İmran"dır. Hz. Meryem'in annesi hamileyken, doğuracağı çocuğu Kudüs'teki Beytül Makdisin hizmetine adamıştır. Hz. Meryem doğunca, kızkardeşinin kocası olan Zekeriyya aleyhisselamın himayesine verildi.

Ve onun bakımında büyüdü. Hz. Meryem, saliha, ibadetiyle meşhur, kendisini Allah'a vermiş bir hanımdı. Hz. İsa'yı babasız olarak dünyaya getirmesinden önce zekeriyya aleyhisselam onun birçok olağanüstü hadiselerini görmüştü. Buna işaret eden şu âyette buyurulmaktadır ki: "Rabbi onu güzel bir şekilde kabul etti. Ve onu güzel bir şekilde yetiştirdi. Ve Zekeriyya'yı onun bakımına memur etti. Zekeriyya Meryem'in bulunduğu mihraba her girdiğinde onun yanında yiyecek rızık buldu. "Bu sana nereden geldi Ey Meryem?" dedi. Meryem" "O, Allah tarafındandır. Şüphesiz Allah, dilediğini hesapsız bir şekilde rızıklandırır." dedi. (Âl-i İmran, 37)

Alah Teala, Hz. Meryem'den, babasız olarak Hz. İsa'yı dünyaya getirmeyi dileyince, Hz. Meryem, ailesinin bulunduğu yerden ayrılarak Beytül Makdisin doğusundaki bir yerde inzivaya çekilmiştir.

Müfessirler, Hz. Meryem'in, ailesinden uzaklaşarak onların doğu taraflarına çekilmesinin ve kendisiyle ailesinin arasına birbirlerini görmelerine engel olacak bir perde çekmesinin hikmeti hakkında çeşitli aıklamalarda bulunmuşlardır.

Bazılarına göre Hz. Meryem'in böyle yapması, ilk defa âdet görmesinden olmuştur. Böylece Hz. Meryem, her zamanki bulunduğu yerden uzaklaşmış, temizleninceye kadar uzak bir yerde durmayı tercih etmiş, âdetinin bitiminden sonra da temizlenip ailesine dönmeyi düşünmüştür. Fakat âdeti biter bitmez kendisine Melek gelmiş ve ona, Hz. İsa'yı doğuracağını haber vermiştir.

Bazılarına göre, Hz. Meryem'in ailesinden uzaklaşması Allah'a ibadet etmek maksadıyla olmuştur.

Diğer bazılarına göre ise de, Hz. Meryem'in, uzaklaşma sebebi, sona eren âdetinden dolayı temizlenmek istemesidir. Perdeyi de bunun için çekmiştir.

Bazılarına göre de Hz. Meryem su almak için ailesinden uzaklaşmış ve temizlenmek için kendisiyle ailesi arasına perde germiştir.

قَالَتْ إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَٰنِ مِنكَ إِن كُنتَ تَقِيًّا ﴿١٨﴾

18- Meryem: "Ben senden, rahman olan Allah'a sığınırım. Eğer Allah'tan korkuyorsan bana dokunma." dedi.

* Hz. Meryem, Allah tarafından kendisine gönderilen ve normal bir insan şeklinde görülen Cebrail'i karşısında görünce, ondan kendisine bir zarar gelece-

ğinden korkmuş ve Allah Teala'nın merhamet edici sıfatını anarak Allah'a sığındığını söylemiş ve Cebrail'e: "Eğer Allah'tan korkan biriysen bana dokunma." demiştir. Bunun üzerine Cebrail de ona şu cevabı vermiştir:

قَالَ إِنَّمَا أَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكِ غُلَامًا زَكِيًّا ﴿١٩﴾

19- Melek: "Ben sana, nezih ve kabiliyetli bir erkek çocuk bağışlamak için rabbinin gönderdiği elçiden başkası değilim" dedi.

* Cebrail aleyhisselam, Hz. Meryem'e "Ben ancak rabbinin gönderdiği bir elçiyim. Ben sana, tertemiz, zeki bir çocuk bağışlamak için gönderildim. Benden sana hiçbir kötülük dokunmaz." demiş ve korkan Hz. Meryem'e güven telkin etmiştir. Bundan sonra Hz. Meryem yine hayretle sormuştur:

قَالَتْ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ وَلَمْ أَكُ بَغِيًّا ﴿٢٠﴾

20- Meryem: "Benim nasıl çocuğum olabilir? Bana hiçbir beşer dokunmamıştır. Ben, iffetsiz de değilim" dedi.

* Hz. Meryem, Cebrail aleyhisselama şöyle sormuştur: "Acaba benim nasıl çocuğum olacak? Bana hiçbir insan dokunmamıştır. Zira ben evlenmedim. Ben, gayr-i Meşru bir iş de yapmadım. Acaba ben evleneceğim de, Allah bana o yolla mı çocuk verecek, yoksa evlenmeden mi çocuğum olacak?"

قَالَ كَذَٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ وَلِنَجْعَلَهُ آيَةً لِّلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِّنَّا وَكَانَ أَمْرًا مَّقْضِيًّا ﴿٢١﴾

21- Melek: Bu böyle olacaktır. Çünkü rabbin buyurdu ki: "Babasız çocuk vermek bana pek kolaydır. Hem biz onu nezdimizden insanlara bir mucize ve rahmet kılacağız. Bu, kesinleşmiş bir hükümdür. (Ezelde böyle takdir etmişizdir) dedi.

* Cebrail aleyhisselam Hz. Meryem'e şu cevabı vermiştir: "Evet sana kimse dokunmamıştır. Sen, iffetli bir kimsesin. Fakat buna rağmen senin çocu-

ğun olacaktır. Çünkü rabbin buyurdu ki: "Hiç evlenmediğin halde sana çocuk vermek benim için pek kolaydır. Bir de biz, sana vereceğimiz bu çocuğu, istediğimiz şeklide var edebileceğimizi gösteren bir alâmet kılacağız ve o çocuğu hem senin için hem de ona iman edenler için bir rahmet yapacağız. Senden böyle bir çocuğun doğacağı bizim kesinleşmiş bir hükmümüzdür."

فَحَمَلَتْهُ فَانتَبَذَتْ بِهِۦ مَكَانًا قَصِيًّا ﴿٢٢﴾
فَأَجَآءَهَا ٱلْمَخَاضُ إِلَىٰ جِذْعِ ٱلنَّخْلَةِ قَالَتْ يَٰلَيْتَنِى مِتُّ قَبْلَ هَٰذَا وَكُنتُ نَسْيًا
مَّنسِيًّا ﴿٢٣﴾

22- (Nihayet Allah'ın emri gerçekleşti) Meryem İsa'ya gebe kaldı. Hamileyken insanlardan ayrılıp uzak bir yere çekildi.

23- Doğum sancısı onu hurma ağacına yaslanmaya zorladı. (Haline üzülerek) "Keşke bundan önce ölseydim de unutulup gitseydim." dedi.

* Cebrail aleyhisselamın bu sözleri üzerine Hz. Meryem ilahi emre boyun eğdi. Ve Cebrail aleyhisselam, Hz. Meryem'in entarisinin arasından üfledi. Meryem, Allah'ın izniyle hamile kaldı. Bundan sonra, Hz. Meryem çok zor durumlar yaşadı. İnsanlara ne söyleyeceğini bilemez oldu. Zira o, insanların kendisine ne söyleyeceklerini biliyordu. Nihayet Hz. Meryem durumunu, Zekeriyya aleyhisselamın hanımı olan kızkardeşine anlattı. Hz. Meryem Hz. İsa'ya hamile iken kızkardeşi de Hz. Yahya'ya hamile idi.

Hz. İsa'nın, annesinin karnında ne kadar zaman kaldığı âyet-i Kerimede belirtilmemektedir. Müfessirlerin çoğunluğu, Hz. İsa'nın da normal çocuklar gibi annesinin karnında dokuz ay kaldığını söylemişlerdir.

Hz. Meryemin hamile olduğu anlaşılınca dedikodular çıktı ve bunun için Hz. Meryem, kavminden ayrılarak uzak bir yere çekildi. Âyette, gittiği yerin neresi olduğu belirtilmemektedir. Bununla beraber bu yerin "Beytül Lahm" olduğu rivayet edilmektedir.

Nihayet Hz. Meryemi doğum sancısı yakaladı ve bu durumda bir hurma ağacının gövdesine yaslanmak zorunda kaldı ve orada doğum yaptı. Bu doğumdan sonra çok sıkıntılara düşeceğini düşünerek şöyle dedi: "Keşke bundan önce ölseydim de unutulup gitseydim."

فَنَادٰىهَا مِنْ تَحْتِهَآ اَلَّا تَحْزَنِيْ قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا ﴿٢٤﴾

وَهُزِّيْٓ اِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسٰقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا ﴿٢٥﴾

فَكُلِيْ وَاشْرَبِيْ وَقَرِّيْ عَيْنًا ۚ فَاِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ الْبَشَرِ اَحَدًا ۙ فَقُوْلِيْٓ اِنِّيْ نَذَرْتُ

لِلرَّحْمٰنِ صَوْمًا فَلَنْ اُكَلِّمَ الْيَوْمَ اِنْسِيًّا ﴿٢٦﴾

24- Melek, Meryem'in aşağı tarafından şöyle nida etti: "Sakın üzülme. Rabbin, alt tarafından bir ırmak akıttı.

25- Hurma ağacını kendine doğru silkele, üzerine taze ve olgun hurmalar dökülsün.

26- Ye, iç, gözün aydın olsun. Eğer birini görürsen, "Rahman olan Allah'a konuşmama orucu adadım. Bugün kimseyle konuşmayacağım." de.

* Hz. Meryem'in doğum yapmasından sonra, aşağı taraftan ona seslenenin kim olduğu hakkında iki görüş zikredilmektedir.

Said b. Cübeyr, Dehhak, Amr b. Meymun, Süddî, Katade ve İbn-i Abbas, burada Hz. Meryem'e seslenenin, Cebrail aleyhisselam olduğunu ve Meryem'e vâdinin alt tarafından seslendiğini söylemişlerdir.

Mücahid ve Hasan-ı Basrî'den nakledilen diğer bir rivayete göre ise burada Hz. Meyem'e seslenen Hz. İsa'dır. Taberi bu görüşü tercih etmiştir.

Bazı müfessirler: "Rabbin alt tarafından bir ırmak akıttı." ifadesini: "Rabbin sana şerefli bir çocuk bahşetti." şeklinde izah etmişlerdir. Taber ise: "Rabbin alt tarafından bir ırmak akıttı." şeklindeki izahı tercih etmiştir.

Allah Teala, Hz. Meryem'e, yakınından akan bir su ve kuru bir hurma ağacından hurma vermiş, ona, yeyip içmesini ve çocuğuna iyi bakmasını emretmiş, insanların dedikodusuna üzülmemesi için de "Konuşmama orucu tuttuğunu" söylemesini emretmiştir.

فَأَتَتْ بِهِۦ قَوْمَهَا تَحْمِلُهُۥ ۖ قَالُوا۟ يَٰمَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْـًٔا فَرِيًّا ﴿٢٧﴾

يَٰٓأُخْتَ هَٰرُونَ مَا كَانَ أَبُوكِ ٱمْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكِ بَغِيًّا ﴿٢٨﴾

27- Meryem İsa'yı yüklenerek kavmine getirdi. Kavmi hayretler içinde şöyle dediler: "Ey Meryem, doğrusu sen görülmemiş bir iş yaptın."

28- Ey Harun'un kızkardeşi Meryem, senin ne baban ahlaksız, ne de annen iffetsizdi.

* Allah Teala, Hz. Meryem'e verdiği rızıklardan yeyip içmesini, kendisine verdiği çocuktan dolayı sevinmesini ve kendisini kınayacak olanlara cevap vermemesini bildirdikten sonra, Hz. Meryem bu ilahi emirlere boyun eğmiş ve çocuğunu alarak kavminin yanına dönmüştür. Fakat onu gören kavmi, bekâr bir kızın, karşılarına bir çocukla çıkmasını çok garip karşılamışlar ve ona "Ey Meryem, doğrusu sen çok tuhaf bir iş yaptın. Ey Harun'un kızkardeşi sen, temiz bir ailedensin. Ne baban kötü bir kimseydi, ne de annen iffetsizdi. Şimdi senin bu halin nedir?" diye ona sorular sormaya başladılar.

Âyet-i Kerime'de Hz. Meryem'in kavminin ona: "Harun'un kızkardeşi" diye hitabettiği beyan edilmektedir.

Bazı âlimlere göre İsrailoğulları, her saliha kadına "Harunun kızkardeşi" şeklinde hitabederlermiş. Bazılarına göre, burada kastedilen Harun, Hz. Musa'nın kardeşi olan Harun değildir.

Bazılarına göre de, buradaki Harun'dan maksat, Hz. Musa'nın kardeşi olan Harun'dur. Hz. Meryem Hz. Harun'un soyundan geldiği için ona "Harun'un kızkardeşi" denmiştir.

فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ ۖ قَالُوا۟ كَيْفَ نُكَلِّمُ مَن كَانَ فِى ٱلْمَهْدِ صَبِيًّا ﴿٢٩﴾

29- Bunun üzerine Meryem çocuğu gösterdi. "Biz, beşikteki bir çocukla nasıl konuşuruz?" dediler.

* Kavmi Meryem'e bu sözleri söyleyince Meryem onlara, "Konuşmama orucu tuttuğunu ve dolayısiyle kendileriyle konuşamayacağını beyan etmiş buna

rağmen kavmi onu konuşturmakta ısrar etmiş Meryem de henüz kucağında bir çocuk olan Hz İsa'ya işaret ederek onunla konuşmalarını istemiş, onlar ise Hz. Meryem'in kendilerini alaya aldığını sanmışlar ve "Biz, beşikteki bir çocukla nasıl konuşabiliriz?" demişlerdir.

Hz. Meryem, kucağındaki bebeğin kavmiyle konuşabileceğini, Allah Teala'nın kendisine ilham etmesiyle veya yolda gelirken Hz. İsa'nın konuşmasıyla yahut Cebrail'in onun konuşabilceğini haber vermesiyle bilmişti.

قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا ﴿٣٠﴾

وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا ﴿٣١﴾

وَبَرًّا بِوَالِدَتِي وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا ﴿٣٢﴾

وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدتُّ وَيَوْمَ أَمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا ﴿٣٣﴾

30- İsa (Allah'ın kudretiyle dile gelerek) şöyle dedi: "Şüphesiz ben, Allah'ın bir kuluyum. O bana kitap verdi. Ve beni Peygamber yaptı.

31-Beni, bulunduğum her yerde insanlara yararlı kıldı. Hayatım boyunca namaz kılmamı ve zekât vermemi emretti.

32- Beni anneme itaatkâr kıldı. Beni asla zorba ve isyankâr yapmadı.

33- Doğduğum gün, öleceğim gün ve dirileceğim gün Allah bana selam ve emniyet vermiştir."

* Hz. Meryem'in işareti üzerine dile gelen Hz. İsa, ilk olarak kendisinin, Allah'ın kulu olduğunu, ona, ilahi bir kitap olan İncil'in verildiğini, kendisinin Peygamber kılındığını ve bulunduğu her yerde insanlara fayda temin eden bir kimse kılındığını namaz ibadetiyle ve zekât vermekle mükellef olduğunu, babası olmadığı için sadece annesine itaat etmekle mükellef olduğunu, kimseye zulmetmeyeceğini ve isyankâr bir kimse olmayacağını söyledi ve doğduğu, öldüğü ve dirileceği günlerde Allah tarafından verilen bir emniyet içinde olacağını beyan etti.

Hz. İsa henüz kucaktaki bir bebek olduğu halde kendisine kitap verildiğini ve Peygamber kılındığını beyan etmektedir. Bu ifadeden şunların anlaşılabileceği yorumu yapılmaktadır:

Ya Hz. İsa henüz çocukken kendisine Peygamberlik verilmiş ve kitap verileceği beyan edilmiştir. Bunun içindir ki "Allah bana kitap verdi ve beni Peygamber yaptı." denmiştir.

Yahut da Hz. İsa'ya kitap verileceği ve Peygamber kılınacağı bildirilmiş o da bunların muhakkak olarak gerçekleşeceğine inandığı için, henüz tahakkuk etmeyen şeyleri tahakkuk etmiş gibi söylemiştir.

Hz. İsa, bulundğu her yerde insanlar için faydalı olacağını ifade etmiştir. Bu faydadan maksat ya umumî olarak faydalı olmak veya iyiliği emredip kötülüğe mani olarak faydalı olmak yahut da hayırı öğretici olarak faydalı olmaktır.

Âyet-i Kerimede ifade edîlen zekât'tan maksat, kendisini günahlardan arındırmak ve temizlemektir. Bununla beraber bu ifade, malının zekâtını vermekle yükümlü olduğunu söylediğini anlamaya da mâni değildir.

Hz. isa, doğduğunda ve öleceğinde şeytanın ve taraftarlarının şerrinden korunmuş olduğunu, kıyamet gününün dehşetinden de güven içinde olacağını bildirmektedir.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir Hadis-i Şerifinde Hz İsa'nın ve annesi Meryem'in, doğduklarında Şeytanın dokunmasından korunduklarını beyan ederek buyuruyor ki:

اَنَّ النَّبِىَّ ﷺ قَالَ مَا مِنْ مَوْلُودٍ يُولَدُ اِلاَّ وَالشَّيْطَانُ يَمَسُّهُ حِينَ يُولَدُ فَيَسْتَهِلُّ صَارِخاً مِنْ مَسِّ الشَّيْطَانِ اِيَّاهُ اِلاَّ مَرْيَمَ وَابْنَهَا ثُمَّ يَقُولُ اَبُو هُرَيْرَةَ وَاقْرَؤُا اِنْ شِئْتُمْ وَاِنِّى اُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ.

"Doğan hiçbir çocuk yoktur ki annesinden doğduğu anda Şeytan ona dokunmuş olmasın. Çocuk, şeytanın bu dokunmasında dolayı ilk defa ağlar. Ancak Meryem ve oğlu İsa bundan müstesnadır."(5)

ذٰلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ ۚ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٣٤﴾

(5) Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure; 3, bab: 2 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C: 2, S: 275

34- İşte Meryemoğlu İsa budur. Hakkında ihtilaf edilen bu meselede gerçek söz de budur.

* Müfessirler bu âyet-i Kerimeyi çeşitli şekillerde izah etmişlerdir. Bu izahları şöylece özetlemek mümkündür:

"Size sıfatlarını anlattığım ve haberlerini naklettiğim bu çocuk, Meryemoğlu İsa'dır. Size anlattığım bu haber de gerçek haberdir. Bunda şüphe yoktur. Fakat Yahudi ve Hıristiyanlar bu hususta şüphe içindedirler."

"Bu anlatılan, Meryemoğlu İsa'dır. Kâfirlerin, hakkında şüpheye düştükleri İsa ise Allah'ın Meryem'e ulaştırdığı kelimesidir. Yani Allah Teala, Hz. İsa'yı babasız olarak sadece "ol" demekle meydana getirmiştir. Bu sebeple Hz. İsa'ya "Allah'ın kelimesi" denmiştir."

"Bu, Meryemoğlu İsa'dır. Bunu söyleyen de Hak olan Allah'tır. Fakat Yahudi ve Hıristiyanlar; İsa hakkında şüpheye düşmüşlerdir."

Yahudiler, Hz. İsa'nın bir sihirbaz, bir yalancı olduğunu iddia etmişler Hıristiyanlar ise onun, Allah'ın oğlu olduğunu ve üç ilahtan birini teşkil ettiğini iddia etmişlerdir. Onların hepsi de yalancıdır. İsa Allah'ın kulu ve Peygamberidir. Meryem'e ulaştırdığı sözüdür ve Allah'ın sırrıdır.

مَا كَانَ لِلَّهِ أَن يَتَّخِذَ مِن وَلَدٍ ۖ سُبْحَانَهُ ۖ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ ﴿٣٥﴾

35- Çocuk edinmek Allah'a asla yakışmaz. O, bundan münezzehtir. O, birşeyin olmasına hükmedince ona sadece "Ol" der o da oluverir.

Şüphesiz ki İsa'ya "Allah'ın oğlu" diyenler kâfir olmuşlar ve Allah'a iftira etmişlerdir. Allah'ın çocuk edinmesi ona yakışmaz. Zira o, herşeyin yaratıcısıdır. Yarattıkları onun oğlu olamaz. Allah, kafirlerin bu iddialarından münezzehtir, beridir. Allah birşeyin olmasına hükmedince ona "OI" der o da hemen oluverir. İsa'yı babasız oharak yaratması da böyledir. Hz. Âdem'i anasız babasız yaratan Allah, Hz. İsa'yı da babasız olarak yaratmaya elbette ki kadirdir.

Bu hususta diğer bir âyette de şöyle buyuruluyor: "Allah katında İsa'nın durumu da Âdem'in durumu gibidir. Allah, Âdem'i topraktan yarattı sonra da ona "Ol" dedi ve o da oluverdi."(6)

(6) Âl-i İmran Suresi, âyet: 59

وَإِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٣٦﴾

36- "Şüphesiz benim de rabbim sizin de rabbiniz Allah'tır. O halde ona ibadet edin. İşte doğru yol budur."

* Hz. İsa şöyle demişti: "Şüphesiz ki benim de rabbim, sizin de rabbiniz Allah'tır. O halde sadece ona kulluk edin. İşte dosdoğru yol budur. Bu yola uyan hakka erişir. Bundan ayrılan ise sapıklığa düşer.

فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِن بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مِن مَّشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٣٧﴾

37- Ne var ki kâfirler aralarında İsa hakkında ihtilafa düştüler. O dehşetli günü görecek kâfirerin vay haline.

* Hz. İsa hakkında çeşitli fırkalar ve ehl-i kitap ihtilafa düştüler. Bazıları onun Allah olduğunu, bazıları da üç ilahın biri olduğunu diğer bazıları da Allah'ın oğlu olduğunu söylediler. İşte bu saçma sapan iddialarından dolayı, kıyamette, layık oldukları cezaya çarpılacaklardır.

أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ يَوْمَ يَأْتُونَنَا لَٰكِنِ الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٣٨﴾

38- Kâfirler, huzurumuza çıktıkları gün öyle işitecekler, öyle görecekler ki... Fakat bugün zalimler apaçık bir sapıklık içindedirler.

* Allah Teala, kendisini inkâr eden, ortaklar koşan ve Hz. İsa'nın onun oğlu olduğunu iddia eden kâfirlerin halini beyan ederek buyuruyor ki: "Dünyada iken hakka ve Allah'ın varlık ve birliğini gösteren delillere karşı kör olanlar, Peygamberlerin davetlerine ve okudukları ilahi kitapların davetlerine karşı sağır olanlar, Allah'ın huzuruna çıkarıldıklarında öyle bir işitecek ve göreceklerdir

ki... Ne var ki onların o gün işitip görmeleri kendilerine fayda vermeyecektir. Allah'a yakışmayan şeyleri ona isnad eden kâfirler, apaçık bir sapıklık içindedirler. Hallerinin nereye varacağını da hesap etmemektedirler.

وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٩﴾

39- Ey Muhammed, insanların pişmanlık duyacakları kıyamet günü ile kâfirleri uyar. O gün her şey bitmiş, iş işten geçmiş olacaktır. Oysa kâfirler gaflet içindedirler iman etmezler.

Ey Muhammed, sen, Allah'a ortak koşan müşrikleri, suçlarından ve bu sebeple cehenneme girdirilip orada ebedi olarak kalacaklarını anlamalarından sonra kıyamet gününde nasıl pişman olacaklarını izah ederek uyar. O gün Allah, yarattıklarını yargılayıp aralarında hükmü verecektir. Bir kısım insanlar cennete girecek, diğerleri cehenneme sürükleneceklerdir. Bugün ise müşrikler, kıyamet gününün bu dehşetli allerinden gafildirler. Allah'a ve âhiret gününe iman etmezler.

Evet, âhiret günü, kâfirler için en büyük pişmanlık günüdür. Zira o gün artık ölüm oradan kaldırılacak, kâfirler, lâyık oldukları azâbın içinde ebedî olarak kalacaklardır.

* Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir Hadis-i Şerifinde buyuruyor ki:

قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُؤْتَىٰ بِالْمَوْتِ كَهَيْئَةِ كَبْشٍ أَمْلَحَ فَيُنَادِي مُنَادٍ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ فَيَشْرَئِبُّونَ وَيَنْظُرُونَ فَيَقُولُ رَجُلٌ تَعْرِفُونَ هَذَا فَيَقُولُونَ نَعَمْ هَذَا الْمَوْتُ وَكُلُّهُمْ قَدْ رَآهُ ثُمَّ يُنَادِي يَا أَهْلَ النَّارِ فَيَشْرَئِبُّونَ وَيَنْظُرُونَ فَيَقُولُ هَلْ تَعْرِفُونَ هَذَا فَيَقُولُونَ نَعَمْ هَذَا الْمَوْتُ وَكُلُّهُمْ قَدْ رَآهُ فَيُذْبَحُ ثُمَّ يَقُولُ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ خُلُودٌ فَلَا مَوْتَ وَيَا أَهْلَ النَّارِ خُلُودٌ فَلَا مَوْتَ ثُمَّ قَرَأَ وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ

اِذْ قُضِيَ الْاَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهٰؤُلَاءِ فِي غَفْلَةِ اَهْلُ الدُّنْيَا وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ.

"Kıyamette ölüm, güzel bir koç şeklinde getirilecek ve bir çağırıcı cennetliklere "Ey cennet ehli." diye çağıracaktır. Cennetlikler başlarını uzatıp bakacaklar ve o çağırıcı kendilerine "Siz bunu tanıyor musunuz?" diye soracak. Onlar da: "Evet, o ölümdür." diyeceklerdir. Zaten hepsi onu görmüştür. Sonra o çağırıcı: "Ey cehennem halkı." diye çağıracak onlar da başlarını uzatıp bakacaklar ve çağırıcı onlara: "Siz bunu tanıyor musunuz?" diye soracaktır. Onlar da "Evet, bu ölümdür" diyeceklerdir. Zaten bunların hepsi de onu görmüşlerdir. Bunun üzerine koç şeklinde olan ölüm boğazlanır. Sonra çağırıcı "Ey cennet ehli, artık ebedîlik vardır. Ölüm yoktur. Ey cehennem halkı artık ebedilik vardır. Ölüm yoktur." diyecektir." Resulullah (s.a.v.) bu sözünden sonra "Ey Muhammed, insanların pişmanlık duyacakları kıyamet günü ile kâfirleri uyar. O gün her şey bitmiş iş işten geçmiş olacaktır. Oysa kâfirler gaglet içindedirler. İman etmezler."âyetini okudu ve "İşte bunlar gaflet içindedirler. Bunlar dünya halkıdır. Bunlar iman etmezler." buyurdu.(7)

اِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْاَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَاِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٤٠﴾

40- Şüphesiz yere ve üzerindekilere biz vâris olacağız biz. Onlar mutlaka bize döndürüleceklerdir.

* Allah Teala bu âyet-i Kerimede, kendisini yalanlayan müşriklere karşı Resulullahı teselli etmekte, onların davranışlarına üzülmemesini beyan etmektedir. Zira onların hepsi bir gün gelecek yok olacaklardır. Bütün yeryüzü ve orada bulunanlara tek vâris olarak Allah kalacaktır. Herkes Allah'ın huzuruna döndürülecek ve yaptıklarından hesap verecektir.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ اِبْرٰهِيمَ اِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٤١﴾

41- Ey Muhammed, insanlara, Kur'an'daki İbrahim kıssasını anlat. Şüphesiz ki o, özü sözü doğru olandı ve bir Peygamberdi.

(7) Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, sure; 19, bab: 1 / Müslim. K. el-Cenne bab: 40 HN: 2849

Ey Muhammed, sen, Kur'an'da geçen İbrahim kıssasını müşriklere anlat. Şüphesiz ki İbrahim, sözünde, verdiği haberlerde ve uyarılarında doğru söyleyendi, yalancı değildi. Allah ona vahiy göndererek onu Peygamber yaptı.

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنكَ شَيْئًا ﴿٤٢﴾

42- O, bir zaman babasına şöyle demişti: "Babacığım, işitmeyen, görmeyen ve sana hiç faydası dokunmayan şeylere niçin tapıyorsun?

Bir zaman İbrahim, babasına şöyle demişti. "Ey babacığım, hiçbir şeyi işitmeyen, hiçbir şeyi görmeyen ve sana hiçbir faydası dokunmayan şu putlara niçin tapıyorsun? Bunlara tapmakla ne kazandığını zannediyorsun? Sen, bunları bırak ta duanı işiten, her halini görüp seni kuşatan, senden bütün zararları uzaklaştırmaya gücü yeten Allah'a kulluk et.

يَا أَبَتِ إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا ﴿٤٣﴾

43- Babacığım, (İlâhî vahiy yoluyla) bana, sana gelmeyen bir ilim geldi. Bana uy da sana, doğru yolu göstereyim.

Babacığım, Allah tarafından bana, sana verilmeyen bir ilim geldi. Benim öğüdümü kabul et ki sana, sapmayacağın, doğru yolu göstereyim. O da, Allah'ın, kendisinde hiçbir eğrilik bulunmayan dinidir.

* Görüldüğü gibi Hz. İbrahim, babasına arşı nezaketle konuşuyor, onu cehaletle suçlamıyor, kendisinin de çok üstün bir ilme sahip olduğunu söylemiyor. Bu tavır bizim için de bir örnektir.

يَا أَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ ۖ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَٰنِ عَصِيًّا ﴿٤٤﴾

44- Babacığım, Şeytana tapma. Şüphesiz ki şeytan, rahman olan Allah'a çok âsi oldu.

Ey babacığım, putlara taparak Şeytana uyma. Zira şeytan, Âdeme secde etmeyerek rahman olan Allah'a karşı isyan etmiştir.

* Hz. İbrahim babasına yaptığı bu öğüdüyle de, Rahman olan Allah'ın varlık ve birliğini ve Şeytanın da insanın düşmanı olduğunu veciz bir şekilde ifade ediyor.

يَا أَبَتِ إِنِّي أَخَافُ أَن يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِّنَ الرَّحْمَٰنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا ﴿٤٥﴾

45- Babacığım (İnkârda ısrar etmen halinde) seni, rahman olan Allah tarafından bir azabın yakalamasından ve böylece şeytanın dostu olmandan korkarım."

* Hz. İbrahim, babasına, rahman olan Allah tarafından bir azap dokunacağından korktuğunu bildiriyor.

Allah'ın azabına uğrayan bir kişinin bu azaptan sonra nasıl olup Şeytan'ın dostu olacağı şöyle izah edilmektedir:

Allah'ın azabını hak eden kişi cehenneme girer. Böylece Şeytanla beraber olur. Bu beraberlik şeytanla dostluk demektir.

Yahut, buradaki ilahi azaptan maksat, Allah'ın, bu çeşit kullarından yardımını tamamen kesmesidir. Böyle bir insanın, şeytandan başka hiçbir dostu yoktur.

Ya da burada zikredilen şeytanın dostluğundan maksat, onun peşini takibetmektir. Böylece rahman olan Allah'ın azabına uğrayan kimse cezalandırılmakta şeytanı takib etmiş olur.

Zemahşeri diyor ki: "Âyet-i Kerime'de, şeytanın dostu olmak, rahman olan Allah'ın azabına uğramaktan sonra zikredilmektedir. Bu da, şeytanın dostu omanın, Allah'ın azabına uğramaktan daha beter olduğunu gösermektedir. Zira şeytanın dostu olma, Allah'ın rızasına erişmenin zıddıdır. Allah'ın rızası herşeyin üstünde olduğu gibi, şeytanın dostluğu da her şeyden kötüdür.

قَالَ أَرَاغِبٌ أَنتَ عَنْ آلِهَتِي يَا إِبْرَاهِيمُ لَئِن لَّمْ تَنتَهِ لَأَرْجُمَنَّكَ وَاهْجُرْنِي مَلِيًّا ﴿٤٦﴾

46- Babası: "Ey İbrahim, ilahlarıma karşı çıkıp yüz mü çeviriyorsun? Eğer bundan vazgeçmezsen yemin olsun ki seni taşlarım. Haydi uzun müddet benden uzak ol." dedi.

Babası, İbrahim'in nasihatı üzerine ona şu cevabı verdi: "Ey İbrahim, sen benim ilahlarımdan yüz çeviriyor, onlara dil mi uzatıyorsun? Sen bu ilahları sövüp saymaktan ve bunlara dil uzatmaktan vazgeç. Eğer bundan vazgeçmezsen yemin olsun ki ben de seni sözle taşlarım. Sana ağır şeyler söyler, hakaret ederim. Haydi benden uzun bir müddet uzak ol.

* Taberi bu âyetin son bölümünün şu şekilde izah edilmesinin tercihe şâyân olduğunu söylemektedir. "Haydi sen benden sağ salim bir şekilde uzak ol. Seni cezalandırmış olmıyayım."

قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ ۖ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي ۖ إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا ﴿٤٧﴾

47- İbrahim şöyle dedi: "Selam sana. Rabbimden bağışlanmanı dileyeceğim. Çünkü o, bana çok lütufkârdır.

İbrahim, babasına şu cevabı verdi: "Selam sana, benim tarafımdan güven içinde ol. Senin sevmediğin şeyleri sana anlatmayacağım. Ancak rabbimden, senin günahlarını affetmesini dileyeceğim. zira o bana çok lütufkârdır. Benim yaptığım duaları kabul etmektedir.

* Hz. İbrahim'in, babası için af dilemesi, daha önce ona vermiş olduğu bir vaadi yerine getirmek içindi. Fakat daha sonra babasının, Allah düşmanı olduğu ortaya çıkınca onun için dua etmekten vazgeçmiş ve ondan uzaklaşmıştır. Bu husus Tevbe Sûresi'nin yüz ondördüncü âyetinde de izah edilmektedir.

وَأَعْتَزِلُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُو رَبِّي عَسَىٰ أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي
شَقِيًّا ﴿٤٨﴾

48- İşte sizden ve Allah'tan başka taptığınız şeylerden ayrılıyor ve sadece rabbime ibadet ediyorum. Umarım ki rabbime dua edip te mahrum ve mahzun olmam."

Artık ben sizden ve Allah'ı bırakıp ta taptığınız putlardan uzaklaşıyorum. Sadece rabbime ibadet ediyor ve onun rablığını kabul ediyorum. Umarım ki rabbim, dualarımda beni ümitsiz çıkarmaz. Dualarımı kabul edip dileğimi bana verir."

* Rivayete göre, Hz. İbrahim, babasına bu sözleri söyledikten sonra bulunduğu yerden ayrılarak Şam taraflarına gitmiştir. Allah Teala orada ona oğlu İsmail'i ve İshak'ı vermiştir.

فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ ۖ وَكُلًّا
جَعَلْنَا نَبِيًّا ﴿٤٩﴾
وَوَهَبْنَا لَهُم مِّن رَّحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا ﴿٥٠﴾

49- İbrahim kavminden ve onların, Allah'tan başka ibadet ettikleri şeylerden uzaklaşınca biz ona İshak'ı ve (İshak'ın oğlu) Yakub'u ihsan ettik. Hepsini de Peygamber yaptık.

50- Biz onlara, rahmetimizden lütuflarda bulunduk. Biz onları iyilikle dillerde yâdettirdik.

İbrahim, kavminden ve onların tapmış oldukları putlardan uzaklaşınca biz onun yurdundan ayrılık hasretini, kendisine oğlu İshak'ı ve torunu Yakub'u vererek giderdik. Biz, İbrahim'in oğlu İshak'ı ve onun oğlu Yakub'u peygamber yaptık. Biz onların hepsine bu dünya hayatında bol rızıklar verip rahmetimizi bah-

şettik. Ve onları bütün dillerde övdük.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مُوسَىٰ إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا ﴿٥١﴾

51- Ey Muhammed, insanlara Kur'an'daki Musa'nın kıssasını anlat. Şüphesiz ki o, ihlaslı bir kul'du, kitap verilen bir Peygamberdi.

Ey Muhammed, sen, sana indirdiğimiz Kur'an'da, İmran oğlu Musa'yı zikret ve onun kıssasını kavmine anlat. Şüphesiz ki Musa, ibadeti sadece Allah'a tahsis eden ihlaslı bir kul idi. Veya Allah tarafından arındırılmış ve ihlasa erdirilmiş bir kul idi. O, hem Nebi hem de Resul idi. O, Peygamberdi hem de kendisine kitap indirilmişti.

وَنَادَيْنَاهُ مِن جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا ﴿٥٢﴾

وَوَهَبْنَا لَهُ مِن رَّحْمَتِنَا أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا ﴿٥٣﴾

52- Biz Musa'ya Tûr-i Sina'da sağ taraftan nida'da bulunduk. Biz onu, hususi bir konuşmada bulunmak üzere kendimize yaklaştırdık.

53- Biz ona, rahmetimizden kardeşi Harun'u Peygamber olarak lutfettik.

* Allah Teala bu âyet-i Kerime'de, Hz. Musa'nın Şam taraflarında Şuayb aleyhisselamın yanında uzun süre kaldıktan sonra kendi ülkesi olan Mısır'a dönerken Sina Çölü'nde bulunan Tûr dağına varınca ona Peygamberlik verdiğini ve Peygamberliğinin, kendisine nida olunarak başladığını beyan ediyor. Ayrıca Hz. Musa'nın isteği üzerine kardeşi Harun'u da Peygamber yaptığını ve ona yardımcı kıldığını beyan ediyor.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا ﴿٥٤﴾

وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَكَانَ عِندَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا ﴿٥٥﴾

54- Ey Muammed, insanlara, Kur'an'daki İsmail kıssasını anlat. Şüphesiz ki o, vaadine sadık bir kuldu. Kitap verilen bir Peygamberdi.

55- İsmail, ümmetine namaz kılmayı ve zekât vermeyi emrederdi. O, rabbinin rızasını kazanmış bir kuldu.

* Allah Teala bu âyetlerde de, Hz. İbrahim'in oğlu İsmail'in kıssasının insanlara anlatılmasını emrediyor. Ve onun, vaadinde duran ve kendisine kitap verilmiş bir Peygamber olduğunu beyan ediyor. Hz. İsmail'in, aile fertlerine namaz kılmalarını, zekât vermelerini emrettiğini ve Allah katında kendisinden razı olunan bir kul olduğunu beyan ediyor.

Allah Teala Hz. İsmail'i "Vaadine sadık" olarak övüyor. Kişinin, verdiği söze sadakat göstermesi, imanında samimi olduğunu gösteren ölçüleden biridir. Nitekim Peyamber Efendimiz (s.a.v.) bir Hadis-i Şerifinde:

عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ اِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَاِذَا وَعَدَ اَخْلَفَ وَاِذَا أُتْمِنَ خَانَ.

"Münafıkın alâmeti üçtür. Konuştuğunda yalan söyler, vaadettiğinde vaadinden döner, kendisine bir şey emanet edildiğinde emanetine hıyanet eder" buyurmuştur.(8)

Yine Allah Teala, Hz. İsmail'i, aile fertlerine namaz kılmayı ve zekât vermeyi emretmekle övüyor. Bu da kişinin, aynı zamanda aile fertlerinden de sorumlu olduğunu ifade etmektedir. Nitekim bu hususta diğer âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır: "Ey iman edenler, yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden kendinizi ve ailenizi koruyun. Ateşin başında sert ve şiddetli, Allah emrine karşı gelmeyen, verilen emirleri olduğu gibi yerin getiren Melekler vardır."(9) "Ailene namazı emret. Sen de namaz kılmakta sabret. Biz senden rızık istemiyoruz. Sana rızık veren biziz. Güzel âkıbet takva sahiplerinindir."(10)

Peygamber efendimiz de bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyuruyor:

سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ اَلْاِمَامُ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي اَهْلِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ وَالْمَرْأَةُ

(8) Buhari, K. el-İman, bab: 24 / Müslim, el-İman, bab: 107, Hadis No: 59
(9) Tahrim Suresi, âyet: 6
(10) Tâhâ Suresi, âyet: 132

رَاعِيَةٌ فِي بَيْتِ زَوْجِهَا وَمَسْئُولَةٌ عَنْ رَعِيَّتِهَا وَالْخَادِمُ رَاعٍ فِي مَالِ سَيِّدِهِ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ قَالَ وَحَسِبْتُ أَنْ قَدْ قَالَ وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي مَالِ أَبِيهِ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ وَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ.

"Hepiniz çobansınız ve hepiniz güttüklerinizden sorumlusunuz. Halife bir çobandır, güttüklerinden sorumludur. Erkek ailenin çobanıdır, güttüklerinden sorumludur. Kadın kocasının, evinin çobanıdır, güttüklerinden sorumludur. Hizmetçi efendisinin malının çobanıdır ve güttüklerinden sorumludur. Evet, hepiniz çobansınız ve güttüklerinizden sorumlusunuz."(11)

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِدْرِيسَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٥٦﴾

وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا ﴿٥٧﴾

56- Ey Muhammed, insanlara, Kur'an'daki İdris kıssasını anlat. Şüphesiz ki İdris, özü sözü doğru olandı ve bir Peygamberdi.

57- Biz onu yüce bir makama yükselttik.

* Allah Teala bu âyette İdris aleyhisselamı yüce bir makama yükselttiğini beyan ediyor. Bu yüce makamın ne olduğu hakkında farklı görüşler zikredilmiştir.

Bazı müfessirlere göre idris aleyhisselam hayattayken bir Melek tarafından altıncı göğe kadar yükseltilmiş ve ruhu orada kabzedilmiştir. Bazılarına göre ise İdris aleyhiselam bir Melek tarafından dördüncü göğe kadar çıkarılmış ve Azrail canını orada almıştır. İşte zikredilen yüce makam burasıdır.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) miraca çıkarken İdris aleyhisselam ile dördüncü katta görüştüğünü beyan etmektedir. Bu da ikinci görüşün daha isabetli olduğunu ifade eder.

(11) Buhari, K.el-Cuma, bab: 11 / Müslim K. el-İmara, bab: 20, Hadis No: 1829

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَّةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ
وَمِنْ ذُرِّيَّةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَائِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا ۚ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَٰنِ
خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا ﴿٥٨﴾

58- İşte bunlar, Allah'ın kendilerine nimetler verdiği peygamberlerdir. Bu Peygamberler Âdem'in ve gemide Nuh ile beraber taşıdıklarımızın soyundan, İbrahim ve İsrail'in neslinden ve hidayet verip seçtiğimiz kimselerdendir. Onlara, rahman olan Allah'ın âyetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlardı.

* Süddî diyor ki: "Bu Peygamberlerin hepsinin, Hz. Âdem'in soyundan gelmelerine rağmen her birinin yakın soyları belirtilmiş ve İdris aleyhisselamın, Âdem'in soyundan geldiğine Hz. İbrahim Nuh ile beraber gemide taşınanların soyundan geldiğine Hz. İshak, Yakub ve İsmail'in de Hz. İbrahim'in soyundan geldiklerine Hz. Musa, Harun, Zekeriyya, Yahya ve İsanında Hz. İsrailin yani Hz. Yakub'un soyundan geldiklerine işaret edilmişir.

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسَوْفَ
يَلْقَوْنَ غَيًّا ﴿٥٩﴾

59- Sonra bu Peygamberlerin ardından öyle bir nesil geldi ki, namazı terkettiler, heva ve heveslerine uydular. Onlar, bu taşkınlıklarının cezasını yakında göreceklerdir.

* Allah Teala bu âyet-i Kerimede, Peygamberlerin ardından, ibadetlerin en devamlısı olan namazı zayi eden ve şehvaniarzularına uyan nesillerin ortaya çıktığını ve bunların âhirette, yaptıklarının cezasını göreceklerini beyan ediyor.

Âyet-i Kerimede zikredilen "Namazı terkettiler" ifadesi "Namazı bıraktılar veya zamanını geçirdiler." şeklinde izah edilmektedir. Âyette geçen ve "Taşkınlık." diye tercüme edilen "Gayyen" kelimesinin taşkınlık, zarara uğramak kö-

tülük yahut cehennemde kan ve irinlerin aktığı bir vadi olduğu zikredilmektedir. Yani, şehvani arzularına uyan bu insanlar hüsrana uğrayacaklar veya yaptıklarının kakarşılığı olan kötülük bulacaklar yahut cehennemdeki gayya kuyusuna atılacaklardır." demektir.

إِلَّا مَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْئًا ﴿٦٠﴾

60- Fakat tevbe edip iman eden ve salih amel işleyen bunun dışındadır. İşte onlar cennete girecekler ve hiçbir haksızlığa uğratılmayacaklardır.

* Allah Teala önceki âyet-i Kerimede, Peygamberlerden sonra gelen kötü nesillerin namazlarını terketmeleri ve şehvani arzularına uymaları yüzünden hakettikleri şekilde cezalandırılacaklarını beyan ettikten sonra bu âyette de bu kötü nesilden tevbe edenlerin, Allah'a ve Peygambere iman edenlerin ve salih amel işleyenlerin bu tür cezalandırmadan kurtulmuş olacaklarını beyan ediyor ve bunların cennete gireceklerini ve kendilerine hiçbir haksızlık yapılmayacağını vaadediyor.

جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدَ الرَّحْمَٰنُ عِبَادَهُ بِالْغَيْبِ ۚ إِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًّا ﴿٦١﴾

لَّا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا إِلَّا سَلَامًا ۖ وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿٦٢﴾

تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَن كَانَ تَقِيًّا ﴿٦٣﴾

61- O cennet, rahman olan Allah'ın, kullarına, görmedikleri halde vaadettiği "Adn" cennetleridir. Şüphesiz onun vaadi mutlaka yerini bulacaktır.

62- onlar orada boş bir söz işitmezler. Ancak "Selam" işitirler. Orada sabah akşam rızıkları da hazırdır.

63- İşte kullarımızdan takva sahibi olanlara vereceğimiz cennet budur.

Tevbe edip salih amel işleyenler cennetlere gireceklerdir. Bu cennetler, Adn cennetleridir. Rahman olan Allah, bunları, kullarına görmedikleri halde va-

adetmiştir. Allah'ın vaadi ise mutlaka gerçekleşir. O cennetlerde boş bir söz işitilmez. Orada ancak selamlaşmalar işitilir. Cennetliklere sabah akşam, yani bu iki vakit kadar zamalarda yemekleri verilir. Zira orada gece diye bir şey yoktur. Devamlı aydınlık vardır. İşte dünyada takva üzere yaşayan kullara verilecek olan cennet budur.

Burada ifade edilen cennetlere layık olan takva sahiplerinin kimler olduğu başka bir âyet-i Kerimede şöyle izah edilmektedir. "Rabbinizin mağfiretine ve genişliği göklerle yer kadar olan cennete koşuşun. O cennet, Allah'tan korkanlar için hazırlanmıştır." "O takva sahibi olanlar, bollukta ve darlıkta Allah yolunda harcarlar. Öfkelerini yenerler ve insanların kusurlarını bağışlarlar. Allah, iyilik yapanları sever."(12)

وَمَا نَتَنَزَّلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَٰلِكَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ﴿٦٤﴾

64- (Vahyin niçin geciktiğini soran Muhammede Cebrail şöyle dedi:) "Biz ancak rabbinin emriyle ineriz. Geçmişimiz, geleceğimiz ve arasındakiler hep ona aittir. Rabbin asla unutkan değildir.

* Abdullah b. Abbas diyor ki:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِجِبْرِيلَ مَا يَمْنَعُكَ أَنْ تَزُورَنَا أَكْثَرَ مِمَّا تَزُورُنَا فَنَزَلَتْ وَمَا نَتَنَزَّلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا.

"Resulullah (s.a.v.) Cebrail'e "Senin, bizi ziyaretinden daha fazla ziyaret etmene engel olan nedir?" dedi. Bunun üzerine "Biz ancak rabbinin emriyle ineriz. Geçmişimiz, geleceğimiz ve arasındakiler hep ona aittir." âyeti nâzil olmuştur.(13)

Âyet-i Kerimede zikredilen "Geçmişimiz, geleceğimiz ve arasındakiler" ifadesi şu şekilde izah edilmiştir. "Önümüzde bulunan, arkamızda olan ve bunla-

(12) Âl-i İmran Suresi, âyet: 133-134

(13) Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, sure 19, bab: 2 / Tirmizi, K. Tefsir el-Kur'an Sure:19 Hadis No:3158

rın ikisi arasındakiler hep ona aittir." "Önümüzde bulunan, arkamızda olan ve bunların ikisi arasindekiler."den neyin kastedildiği hakkında ise üç görüş zikredilmektedir.

Birincisine göre: "Önümüzde bulunan'dan maksat, dünya, "Arkamızda olan"dan maksat, âhiret ve "Bu ikisi arasındakiler"den maksat da, İsrafil tarafından üflenecek olan iki sur arasındaki zamandır. Buna göre âyetin mânâsı şöyledir: "Dünyada âhiret de, bu ikisi arasındaki "Berzah" âlmi de ancak rabbine aittir." demektir.

İkincisine göre: "Önümüzde bulunan"dan maksat, âhiret, "Arkamızda olan"dan maksat, dünya, "Bu ikisi arasındaki"lerden maksat ise dünya ve ahiret arasıdır. Buna göre âyetin mânâsı "Âhiret de dünya da ve onların aralarında bulunan da ancak rabbine aittir." demektir.

Üçüncüsüne göre ise: "Önümüde bulunan"dan maksat, dünyanın bizden geçen zamanıdır. "Arkamızda olan"dan maksat, dünyanın bizden sonra kalan zamanıve âhirettir. "Bu ikisi arasındakiler"den maksat ise, geçirmiş olduğumuz zaman ile önümüzde bulunan zaman arasıdır. Taberi'ye göre ise "Önümüzde bulunan" âhirettir. "Arkamızda olan." dünyadır. "Bu ikisi arasındakiler" ise dünyanın henüz geçmemiş olan zamanıdır.

رَبُّ السَّمَٰوَٰتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِۦ ۚ هَلْ تَعْلَمُ لَهُۥ سَمِيًّا ﴿٦٥﴾

65- O, göklerin, yerin ve aralarındakinin rabbidir. O halde sen ona ibadet et ve ona ibadetinde sabırlı ol. Zaten onun benzeri bir ilah bilir misin ki?

* Allah Teala bu âyet-i Kerimede, Hz. Muhammed'e Cebrail'i gönderen rabbinin, göklerin, yerin ve o ikisi arasında bulunan herşeyin rabbi olduğunu, böyle bir rabbin, herhangi bir şeyi unutmasının mümkün olamayacağını beyan ediyor, Hz. Muhammed (s.a.v.)e ve dolayısiyle bilere, böyle bir rabbe kulluk etmemizi ve ona yaptığımız ibadetlerde sabırlı olmamızı emrediyor. Âyetin sonunda da Allah'ın hiçbir benzerinin bulunmayacağı bildiriliyor.

Bazı müfessirler, burada zikredilen "Benzeri" ifadesinden maksadın, onun, isminde benzeri olmadığını söylemişlerse de bu ifadeye genel anlamda almanın ve Allah'ın zat ve sıfatlarında benzeri olmadığı şeklinde yorumlamanın daha uygun olacağı muhakkaktır. Taberi de bu kanaattedir.

وَيَقُولُ الْإِنسَانُ أَإِذَا مَا مِتُّ لَسَوْفَ أُخْرَجُ حَيًّا ﴿٦٦﴾

66- İnsan: "Öldükten sonra mı dirilip çıkarılacağım?" der.

Öldükten sonra dirileceklerine inanmayan kâfirler: "Bizler, ölüp toprak olduktan sonra mı tekrar dirilip kabirlerden çıkarılacağız?" derler.

* Allah Teala bu tür insanlara, hiç yoktan yaratılışlarını hatırlatarak şöyle cevap veriyor:

أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِن قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْئًا ﴿٦٧﴾

67- O insan, daha önce hiçbir şey değilken kendisini yoktan varettiğimizi hatırlamaz mı?

Öldükten sonra tekrar dirilmeyi aklına sığdıramayan insan, Allah'ın, kendisini, hiç yokken yaratma kudretini dşünemez mi? Onu, hiç yokken var eden Allahın öldükten sonra diriltmesine neden şaşar?

* Bu hususta diğer âyetlerde şöyle buyuruluyor: "İnsan, kendisini bir damla sudan yarattığımızı görmez mi ki, hemen apaçık bir hasım kesilir? Yaratışımızı unutarak bize misal getirir ve "Çürümüş kemikleri kim diriltecekmiş?" der. "Ey Muhammed, sen şöyle de: "Onları ilk defa yaratan diriltecektir. O, bütün yaratılanları çok iyi bilir."(14)

فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ وَالشَّيَاطِينَ ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّا ﴿٦٨﴾

ثُمَّ لَنَنزِعَنَّ مِن كُلِّ شِيعَةٍ أَيُّهُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمَٰنِ عِتِيًّا ﴿٦٩﴾

ثُمَّ لَنَحْنُ أَعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ أَوْلَىٰ بِهَا صِلِيًّا ﴿٧٠﴾

(14) Yâsin Suresi, âyet: 77-79

68- Rabbine yemin olsun ki, biz o insanları şeytanlarla beraber bir araya toplayacağız. Sonra cehennemin etrafında dizüstü çökmüş olarak hazır bulunduracağız.

69- Sonra her topluluğun, rahman olan Allah'a en çok karşı gelip isyan edenlerini ayıracağız.

70- Sonra, kimlerin cehenneme girmeye dala layık olduğunu biz çok iyi biliriz.

Ey Muhammed, rabbine yemin olsun ki, "Biz, öldükten sonra mı dirilip çıkarılacağız?" diyenleri kıyamette, dostları olan şeytanlarla beraber bir araya toplayacağız. Sonra onları, cehennemin etrafında diz çökmüş vaziyette ve oraya girmek üzere hazır bulunduracağız. Sonra her gurubun, Allah'a en çok isyan edenlerini ayıracağız ve hesaba çekmeye onlardan başlayacağız. Biz, bu gruplardan hangisinin daha şiddetli azaba layık olduğunu çok iyi biliriz ve herkesi cehennemin layık olduğu derecesine koyarız.

* Abdullah b.Mes'ud diyor ki: "Cehennemlikler, en baştakinden en sonuncusuna kadar bir yere hapsedilirler. Sayı tamamlanınca onların en büyük günahkârlarından başlanarak sırayla cehenneme konulurlar."

وَإِن مِّنكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا ۚ كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا ﴿٧١﴾

71- Sizden, cehenneme uğramayacak hiç kimse yoktur. Bu, rabbinin, üzerine aldığı değişmez bir hükümdür.

* Âyet-i Kerimede zikredilen "Cehenneme uğramak"tan maksadın ne olduğu hususunda müfessirler farklı izahlarda bulunmuşlardır.

Abdullah b.Abbas, Ebu Meysere ve Abdullah b.Revaha'dan nakledilen bir görüşe göre âyetteki "Cehenneme uğramak"tan maksat, Mümin ve kâfir olan herkesin onun içine girmesidir. Müminler, içine girdikleri o cehennemden kurtarılacaklar kâfirler ise orada kalacaklardır. Müminlerin uğradıkları yerin, cehennemin sönmüş yeri olacağı rivayet edilmektedir.

Abdullah b.Abbas'tan nakledilen bu görüşe delil olarak, Kuran-ı Kerim'de dört yerde zikredilen "Cehenneme uğramak" ifadesinden üçünün "Cehenneme girme" anlamına gelmesidir. Dördüncüsü ise bu âyettir. Bu âyet de yorumda onlara tâbidir. Zikredilen üç âyet şunlardır: "Siz de Allah'tan başka taptığınız put-

lar da cehennem odunudur. Siz oraya, suya koşarcasına gireceksiniz."(15) "Suçluları ise susuz olarak cehenneme süreceğiz."(16) "Firavun kıyamet gününde kavminin önüne düşecekve onları ateşe götürecektir. Varılacak o yer, ne kötü bir yerdir."(17)

Ayrıca sahabe-i Kiram: "Ey Allahım sen beni cehennemden sağ salim çıkar ve beni nimetlerle cennete koy." diye dua etmişlerdir.

Bazı âlimlere göre ise buradaki "Cehenneme uğramak"tan maksat, cehenneme girmektir. Ancak bu giriş sadece kâfirler için söz konusudur. Âyette geçen "Siz" zamirinden, kâfirler kastedilmektedir.

Diğer bir kısım âlimlere göre ise buradaki "Cehenneme uğramaktan maksat, Müminlerin sırat köprüsünden geçmeleri kâfirlerin ise cehenneme düşmeleridir.

Başka bir kısım âlimlere göre de buradaki "Cehenneme uğramak"tan maksat, Müminlerin, dünyada iken, cehennemden geldiği belirtilen âfet ve felaketlere uğramaları kâfirlerin ise cehenneme girmeleridir.

Taberi bu ayette zikredilen "Cehenneme uğramak"tan maksadın "Sırat köprüsünün üzerinden geçmek olduğunu, müminlerin bu köprüden geçecekleri, kâfirlerin ise ondan geçemeyip cehenneme düşecekleri anlamına geldiğini söylemiş ve sırat köprüsüyle ilgili Hadis-i Şerifleri zikretmiştir.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir Hadis-i Şerifinde buyuruyor ki:

فَيُضْرَبُ الصِّرَاطُ بَيْنَ ظَهْرَانَىْ جَهَنَّمَ فَاَكُوْنُ اَوَّلَ مَنْ يَجُوْزُ مِنَ الرُّسُلِ بِاُمَّتِهِ وَلَا يَتَكَلَّمُ يَوْمَئِذٍ اَحَدٌ اِلَّا الرُّسُلُ وَكَلَامُ الرُّسُلِ يَوْمَئِذٍ اللّٰهُمَّ سَلِّمْ سَلِّمْ وَفِى جَهَنَّمَ كَلَالِيْبُ مِثْلُ شَوْكِ السَّعْدَانِ هَلْ رَاَيْتُمْ شَوْكَ السَّعْدَانِ قَالُوْا نَعَمْ قَالَ فَاِنَّهَا مِثْلُ شَوْكِ السَّعْدَانِ غَيْرَ اَنَّهُ لَا يَعْلَمُ قَدْرَ عِظَمِهَا اِلَّا اللّٰهُ تَخْطَفُ النَّاسَ بِاَعْمَالِهِمْ فَمِنْهُمْ مَنْ يُوْبَقُ بِعَمَلِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يُخَرْدَلُ ثُمَّ يَنْجُوْ حَتّٰى اِذَا اَرَادَ

(15) Enbiya Suresi âyet: 98
(16) Meryem Suresi, âyet: 86
(17) Hûd Suresi, âyet: 98

اللّٰهُ رَحْمَةَ مَنْ اَرَادَ مِنْ اَهْلِ النَّارِ اَمَرَ اللّٰهُ الْمَلَائِكَةَ اَنْ يُخْرِجُوا مَنْ كَانَ يَعْبُدُ اللّٰهَ فَيُخْرِجُونَهُمْ وَيَعْرِفُونَهُمْ بِآثَارِ السُّجُودِ وَحَرَّمَ اللّٰهُ عَلَى النَّارِ اَنْ تَأْكُلَ اَثَرَ السُّجُودِ.

"... Cehennemin üzerine sırat köprüsü kurulacak. Ben ve ümmetim, oradan ilk geçenler olacağız. O gün sadece Peygamberler konuşacak onların o gün ki duaları da: "Ey Allahım esenlik ver, ey Allahım esenlik ver." olacaktır. Cehennemde Sa'dan dikeni gibi kancalar bulunmaktadır. Sizler Sa'dan dikenini gördünüz mü? "Evet ya Resulallah" dediler. Resulullah buyurdu ki "İşte o kancalar Sa'dan dikeni gibidir. Ancak onların ne kadar büyük olduklarını sadece Allah bilir. İnsanlar amellerine göre o kancalarla çekilirler. İnsanlardan bazıları yaptıkları ameller yüzünden helak olurlar. Bazıları da hardal tanesi kadar parçalara ayrılırlar sonra kurtulurlar. Allah Teala, cehenneme girenlerden kime merhamet etmeyi dilerse meleklerine, kendisine kulluk edenleri cehennemden çıkarmalarını emreder. Melekler de onları çıkarırlar. Melekler onları secde izlerinden tanırlar. Allah, secde izlerini yemeyi cehenneme haram kılmıştır."(18)

Peygamber efendimiz diğer bir Hadis-i Şerifinde de şöyle buyuruyor:

ثُمَّ يُضْرَبُ الْجِسْرُ عَلَى جَهَنَّمَ. وَتَحِلُّ الشَّفَاعَةُ. وَيَقُولُونَ: اللَّهُمَّ! سَلِّمْ سَلِّمْ». قِيلَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ! وَمَا الْجِسْرُ؟ قَالَ «دَحْضٌ مَزِلَّةٌ. فِيهِ خَطَاطِيفُ وَكَلَالِيبُ وَحَسَكٌ. تَكُونُ بِنَجْدٍ فِيهَا شُوَيْكَةٌ يُقَالُ لَهَا السَّعْدَانُ. فَيَمُرُّ الْمُؤْمِنُونَ كَطَرْفِ الْعَيْنِ وَكَالْبَرْقِ وَكَالرِّيحِ وَكَالطَّيْرِ وَكَأَجَاوِيدِ الْخَيْلِ وَالرِّكَابِ. مُتَاجٌ مُسَلِّمٌ. وَمَخْدُوشٌ مُرْسَلٌ. وَمَكْدُوسٌ فِي نَارِ جَهَنَّمَ.

"...Sonra cehennem üzerine köprü kurulur. Şefaat etme zamanı gelir. İnsanlar "Ey Allahım, esenlik ver, esenlik ver" derler. "Ey Allah'ın Resulu, köprü nedir?" diye sorulunca Resulullah: "Pek kaygan bir yerdir. Orada çengeller, kancalar ve dikenler vardır. Bu dikenler, Necid bölesinde biten Sa'dan dikenleri gi-

(18) Buhari, K. el- Ezan, bab: 129 K. et-Tevhid, bab: 24 / Müslim, K. el-İman, bab: 299, Hadis No: 182

bidir. Müminler, amellerine göre sırat köprüsünün üzerinden göz açıp kapayıncaya kadar veya şimşek gibi yahut rüzgâr gibi veya kuş gibi yahut rahvan at ve develer gibi geçecekler. Bazıları sağ salim kurtulacak, bazıları çiviler yırtmış olarak kurtulacaklar, bazıları ise yaralı olarak cehenneme itileceklerdir."(19)

ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوا وَّنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا ﴿٧٢﴾

72- Sonra takva sahiplerini cehennemden kurtaracağız. Zulmedenleri de dizüstü çökmüş olarak cehennemde bırakacağız.

* Allah Teala bu âyet-i Kerimede, bütün insanların cehenneme uğramasından sonra, emirlerini tutup yasaklarından kaçınanları cehennem ateşinden kurtaracağını, Allah'tan başkasına ibadet ederek veya rablerinin emir ve yasaklarına uymayarak kendilerine zulmedenleri ise cehennem ateşinin içinde dizüstü çökmüş bir halde bırakacağını beyan ediyor.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا ﴿٧٣﴾

73- Onlara apaçık âyetlerimiz okunduğu zaman kâfirler, iman edenlere "Mümin ve kâfir iki guruptan hangisi mevki yönünden daha hayırlı ve çevre yönünden daha güzeldir?" derler.

* Allah Teala bu âyet-i Kerimede de, kâfirlere apaçık ayetleri okunduğunda onların, âyetlerden nasıl yüz çevirdiklerini, müminlere karşı böbürlenerek üstünlük tasladıklarını beyan ediyor ve bundan sonra gelen âyette de onlar gibi nice şımarıkları helak ettiğini bildiriyor.

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّن قَرْنٍ هُمْ أَحْسَنُ أَثَاثًا وَرِئْيًا ﴿٧٤﴾

(19) Müslim, K. el-İman, bab: 302, Hadis No: 183

74- Biz onlardan önce nice nesilleri helak ettik. Onlar, servet ve gösteriş yönünden kendilerinden daha iyiydiler.

Evet, Allah Teala, geçmişteki şımarıkları, emrine uymadıkları için helak etmiş köşklerini, yurtlarını, bağlarını, bahçelerini sahipsiz bırakmıştır.

Bu hususta Firavun ve kavminin nasıl cezalandırıldığını beyan eden âyetlerde şöyle buyuruluyor: "Âsânı vurarak açtığın denizi o sakin halinde bırak. Çünkü onlar, boğulmaya mahkum bir ordudur." "Onlar, geride nice bahçeler, akan pınarlar, çeşitli bitkiler, güzel konaklar ve zevk ve sefa ile içinde yaşadıkları nimetler bıraktılar." "Böylece biz, onlara verdiğimiz nimetleri başka bir kavme miras bıraktık."(20) "Biz nice zalim ülkeleri helak ettik. Onlar, duvarları, damları üstüne yıkılıp ıpıssız kaldılar. Biz, nice kuyuları muattal, nice muhteşem sarayları bomboş bıraktık."(21)

قُلْ مَنْ كَانَ فِي الضَّلَالَةِ فَلْيَمْدُدْ لَهُ الرَّحْمَٰنُ مَدًّا ۚ حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ
إِمَّا الْعَذَابَ وَإِمَّا السَّاعَةَ ۚ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ شَرٌّ مَكَانًا وَأَضْعَفُ
جُندًا ﴿٧٥﴾

75- Ey Muhammed, sen şöyle de: "Rahman olan Allah, sapıklıkta olana daha da mühlet verir. Onlar, vaadedildikleri şeyi görünce, ki o da ya dünyada cezalandırılmaları veya kıyametin başlarına kopmasıdır. Kimin mevkiinin daha kötü, kimin arkasının daha az olduğunu bileceklerdir.

* Müfessirler bu âyet-i Kerimeyi iki türlü izah etmişlerdir. Birinci izah şekli, mealde verildiği gibidir. Taberi'nin de zikrettiği ikinci izah şekli ise şöyledir: "Ey Muhammed, de ki: "Kim, sapıklık içinde bulunuyorsa rahman olan Allah, onun sapıklığını daha da artırsın ve ona mühlet versin Fakat bu sapıklar, kendilerine vaadedilen ceza veya kıyamet gelirse işte o zaman kimin mevkiinin daha kötü kimin arkasının daha az olduğunu bilecekler ve yaptıklarına pişman olacaklardır. Fakat bu pişmanlık kendilerine fayda vermeyecektir."

Âyet-i Kerimenin bu şekilde yorumlanması, Âl-i imran suresinin altmışbirinci âyetinin ifadesine benzemektedir. "Mübahale" âyeti denen bu âyette şöy-

(20) Duhan Suresi, âyet: 24-28
(21) Hacc Suresi, âyet: 45

le buyurulmaktadır: "Sana ilim geldikten sonra kim seninle mücadele ederse ona şöyşle de: "Gelin çocuklarımızı ve çocuklarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi çağıralım sonra yalvaralım da yalancıları Allah'ın lanetiyle lânetleyelim."(22)

وَيَزِيدُ اللَّهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا هُدًى وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِندَ رَبِّكَ
ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَّرَدًّا ﴿٧٦﴾

76- Allah, doğru yolda olanların hidayetini daha da artırır. Devamlı kalacak salih ameller, rabbin katında sevap bakımından daha da hayırlıdır. Âkıbet bakımından da daha hayırlıdır.

* Allah Teala, iman ederek ve gönderdiği âyetleri tasdik ederek doğru yol üzerinde bulunanların imanlarını güçlendirir. Salih amellerini artırarak hidayetlerini pekiştirir. Zira kötülükler insanı daha da beterine götürür. İyilikler ise onu daha hayırlısına sevkeder. Devamlı kalıcı olan salih ameller, rabbinin katında, sevap bakımından da daha hayırlıdır netice bakımından da daha hayırlıdır.

Âyet-i Kerimede zikredilen "Devamlı kalacak olan salih ameller"den neyin kastedildiği, Kehf suresinin kırkaltıncı âyetinde izah edilmiştir. Bu amellerin, beş vakit namaz veya Allah'ı zikretme yahut Allah'a itaat etme veya güzel söz söyleme yahut da bütün iyi ameller demek olduğu beyan edilmiştir.

أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتَيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا ﴿٧٧﴾
أَطَّلَعَ الْغَيْبَ أَمِ اتَّخَذَ عِندَ الرَّحْمَٰنِ عَهْدًا ﴿٧٨﴾

77- Ey Muhamed, âyetlerimizi inkâr edip (Alaylı alaylı) "Bana (âhirette) mal ve evlat verilecek" diyen o kâfiri gördün mü?"

78- O kâfir "Gaybı"mı bildi, yoksa rahman olan Allah'tan bir söz mü aldı?

Bu âyetlerin, el-Âs b.Vâil hakkında nâzil olduğu rivayet edilmektedir. Habbab b.el-Eret diyor ki:

(22) Âl-i İmran suresi, âyet: 61

قَالَ سَمِعْتُ خَبَّاباً قَالَ جِئْتُ الْعَاصِى بْنَ وَائِلٍ السَّهْمِىَّ اَتَقَاضَاهُ حَقّاً لِى عِنْدَهُ فَقَالَ لاَ اُعْطِيكَ حَتَّى تَكْفُرَ بِمُحَمَّدٍ ﷺ فَقُلْتُ لاَ حَتَّى تَمُوتَ ثُمَّ تُبْعَثَ قَالَ وَاِنِّى لَمَيِّتٌ ثُمَّ مَبْعُوثٌ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ اِنَّ لِى هُنَاكَ مَالاً وَوَلَداً فَاَقْضِيكَهُ فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ اَفَرَاَيْتَ الَّذِى كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَاُوتَيَنَّ مَالاً وَوَلَداً.

"Ben, Âs b.Vâile gittim ondaki alacağımı istedim. Bana şöyle dedi: "Sen Muhammed'i inkâr etmedikçe onu sana vermem." Ben de ona "Sen ölüp tekrar dirilmedikçe ben bunu yapmam." dedim. O da: "Ben ölüp de tekrar diriltilecek miyim?" dedi. "Evet" dedim. Âs b.Vâil: "Benim orada da malım ve çocuğum var. Hakkını sana orada veririm." dedi. Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu.(23)

كَلَّا ۚ سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا ﴿٧٩﴾

وَنَرِثُهُ مَا يَقُولُ وَيَأْتِينَا فَرْدًا ﴿٨٠﴾

79- Hayır, asla! Biz onun söylediklerini yazıp kaydedeceğiz. Biz onun azabını artırdıkça artıracağız.

80- Biz o kâfirin, dünyada iftihar edip durduğu şeyleri elinden alacağız. Huzurumuza yapayalnız çıkacaktır.

Hayır, böyle bir şey yoktur. O kâfir, gaybı bilemez. Söylediğinin doğru olduğunu iddia edemez. Rahman olan Allah'tan bir söz de almış değildir. Bilakis o yalan söylüyor ve inkârda bulunuyor. Biz bu kâfirin söylediklerini yazacağız. Yalan ve bâtıl iddialarından dolayı âhirette onun azabını artırdıkça artıracağız. "Âhirette bana mutlaka mal ve çocuk verilecek." diyen bu kâfirin malını da evladını da elinden alacağız. Ve kıyamet gününde o, bizim huzurumuza tek başına çıkacaktır.

---

(23) Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, sure: 19, bab: 3 / Müslim, K. el-Münafıkîn, bab: 35, Hadis No: 2795 / Tirmizi, K. Tefsir el-Kur'an, sure: 19 Bab: 8, Hadis No: 3162

وَاتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لِّيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا ﴿٨١﴾

كَلَّا ۚ سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا ﴿٨٢﴾

81- Kâfirler, kendilerine destek olmaları için Allah'tan başka ilahlar edindiler.

82- Hayır! Bilakis, tapındıkları ilahlar, ibadetlerini inkâr edecekler ve aleyhlerine dönüp düşman olacaklardır.

Ey Muhammed, kavminin müşrikleri, Allah'ı bırakıp birtakım putları ilahlar edindiler ki kendileri için destek olsunlar. Onları Allah'ın azabından kurtarıp ona yaklaştırsınlar. Hayır, bu böyle değildir. Putlar, Allah katında onlara destek olmayacaklar ve müşriklerin, kendilerine tapmalarını kabul etmeyecekler ve onların aleyhlerine döneceklerdir.

Yani, putlar, kendilerine tapan müşriklerin aleyhinde bulunacaklar veya cehennemde onlara arkadaş olarak onlarla çekişecekler yahut onların düşmanları olacaklardır.

أَلَمْ تَرَ أَنَّا أَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ تَؤُزُّهُمْ أَزًّا ﴿٨٣﴾

83- Ey Muhammed, kâfirlere, kendilerini kışkırtan şeytanları musallat ettiğimizi görmez misin?

فَلَا تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ ۖ إِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَدًّا ﴿٨٤﴾

84- Ey Muhammed, kâfirlerin hemen azaba uğratılmalarını isteme. Biz onların yaptıklarını ve günlerini mutlaka sayıyoruz.

Ey Muhammed, görmez misin? Biz, şeytanları, inkârcıların üzerine nasıl salmışızdır. Şeytanlar onları azdırmak için tahrik eder, onları, Allah'a karşı gelmeye teşvik ederler ve nihayet onları bu günaha düşürürler. Sen onlara azabın

derhal gelmesini ve helak olmalarını isteme. Zira biz onların amellerini ve alıp verdikleri nefeslerini hesap etmekteyiz. Helak olma zamanları gelince onları derhal helak edeceğiz.

يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمَٰنِ وَفْدًا ﴿٨٥﴾

وَنَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ وِرْدًا ﴿٨٦﴾

85-86- Kıyamet günü takva sahiplerini, rahman olan Allahın huzurunda heyetler halinde toplayacağız. Suçluları ise susuz olarak cehenneme süreceğiz.

Dünyada Allah'ın emirlerini tutup yasaklarından kaçarak ondan korkanları âhirette bineklere binmiş vaziyette ve heyetler halinde, rahman olan Allah'ın hzrunda mükâfatlandırmak için toplayacağız. Allah'ı inkâr eden suçluları ise susuz olarak cehennem ateşine süreceğiz. Böylece herkes, lâyık olduğu karşılığı bulmuş olacaktır.

لَا يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنِ اتَّخَذَ عِندَ الرَّحْمَٰنِ عَهْدًا ﴿٨٧﴾

87- O gün, rahman olan Allah'tan izin alan'dan başka kimse şefaatte bulunamayacaktır.

Kâfirler, Allah'ın huzurunda birbirlerine şefaatçi olamayacaklardır. Ancak dünyada iken Allah'a iman ederek şefaat etme selahiyetine erişenler müstesnadır.

* Bu âyet-i Kerimeden kâfirlerin aksine müminlerin birbirlerine şefaatçi olacakları anlaşılmaktadır. Ancak bir müminin diğerine şefaatçi olması için Allah'tan izin alması gerekmektedir. Bu hususta diğer bir âyette şöyle buyurulmaktadır: "O gün, rahman olan Allah'ın izin verdiği ve konuşmasına rıza gösterdiği kimseden başkasının şefaatı fayda vermeyecektir."(24)

Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir Hadis-i Şerifinde:

(24) Tâhâ Suresi, âyet: 109

قال رسول الله ﷺ: «يَشْفَعُ الشهيد في سبعين من أهل بيته».

"Şehit, ailesinden yetmiş kişiye şefaatçi olacaktır."(25) buyurmuştur.

Diğer bir Hadis-i Şerifi'nde de şöyle buyurmaktadır:

قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «يَشْفَعُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثَلاَثَةٌ: الأَنْبِيَاءُ ثُمَّ الْعُلَمَاءُ ثُمَّ الشُّهَدَاءُ».

"Kıyamet gününde üç sınıf insan şefaatçi olacaktır. Bunlar, Peygamberler, sonra âlimler, sonra şehitlerdir."(26) Peygamber efendimiz başka bir Hadis-i Şerifinde de şöyle buyurmaktadır:

فَيَأْتُونِي فَانْطَلِقُ فَاسْتَأْذِنُ عَلَىٰ رَبِّي فَيُؤْذَنُ لِي عَلَيْهِ فَإِذَا رَأَيْتُ رَبِّي وَقَعْتُ لَهُ سَاجِداً فَيَدَعُنِي مَا شَاءَ اللهُ أَنْ يَدَعَنِي ثُمَّ يُقَالُ لِي ارْفَعْ مُحَمَّدُ وَقُلْ يُسْمَعْ وَسَلْ تُعْطَهْ وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ فَأَحْمَدُ رَبِّي بِمَحَامِدَ عَلَّمَنِيهَا ثُمَّ أَشْفَعُ فَيَحُدُّ لِي حَدًّا فَأُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ ثُمَّ أَرْجِعُ فَإِذَا رَأَيْتُ رَبِّي وَقَعْتُ سَاجِداً فَيَدَعُنِي مَا شَاءَ اللهُ أَنْ يَدَعَنِي ثُمَّ يُقَالُ ارْفَعْ مُحَمَّدُ وَقُلْ يُسْمَعْ وَسَلْ تُعْطَهْ وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ فَأَحْمَدُ رَبِّي بِمَحَامِدَ عَلَّمَنِيهَا ثُمَّ أَشْفَعُ فَيَحُدُّ لِي حَدًّا فَأُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ ثُمَّ

(25) Eb Dâvûd, K. el-Cihad, bab: 26, Hadis No: 2522
(26) İbn-i Mâce K. ez-Zühd, bab: 37, Hadis No: 4313.

اَرْجِعُ فَاِذَا رَاَيْتُ رَبِّى وَقَعْتُ سَاجِداً فَيَدَعُنِى مَا شَاءَ اللّٰهُ اَنْ يَدَعَنِى ثُمَّ يُقَالُ
رْفَعْ مُحَمَّدُ قُلْ يُسْمَعْ وَسَلْ تُعْطَهْ وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ فَاَحْمَدُ رَبِّى بِمَحَامِدَ
عَلَّمَنِيهَا ثُمَّ اَشْفَعُ فَيَحُدُّ لِى حَدًّا فَاَدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ ثُمَّ اَرْجِعُ فَاَقُولُ يَارَبِّ مَا
بَقِىَ فِى النَّارِ اِلاَّ مَنْ حَبَسَهُ الْقُرْآنُ وَوَجَبَ عَلَيْهِ الْخُلُودُ قَالَ النَّبِىُّ ﷺ يُخْرَجُ
مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ لاَ اِلَهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَكَانَ فِى قَلْبِهِ مِنَ الْخَيْرِ مَا يَزِنُ شَعِيرَةً ثُمَّ
يُخْرَجُ مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ لاَ اِلَهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَكَانَ فِى قَلْبِهِ مِنَ الْخَيْرِ مَا يَزِنُ بُرَّةً ثُمَّ
يُخْرَجُ مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ لاَ اِلَهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَكَانَ فِى قَلْبِهِ مَا يَزِنُ مِنَ الْخَيْرِ ذَرَّةً.

"Kıyamet gününde şefaatçı olmam için insanlar bana gelirler. Ben de kalkar rabbimden izin isterim. Ve bana şefaat etme izni verilir. Ben rabbimi görünce hemen secdeye kapanırım. O beni dilediği kadar secdede bırakır. Sonra bana şöyle denir: "Ey Muhammed, başını kaldır, söyleyeceğini söyle sözün dinlenecek. İstediğini dile istediğin verilecek. Şefaatçı ol şefaatın kabul edilecek.." Bunun üzerine ben rabbime,bana öğrettiği şeklide hamdedeceğim. Sonra şefaatçı olacağım. Bana belli bir sınır tayin edilecek. Ben onların cennete girmesini sağlayacağım." Peygamber efendimiz bu sözlerini üç kere tekrarlamış, sonunda da şöyle buyurmuştur: "Sonra 'Lâilahe İllallah" diyen ve kalbinden zerre kadar hayır bulunanlar cehennem ateşinden çıkarılacaklardır."(27)

Hadis-i Şeriflerde ayrıca, Meleklerin, Müslümanların küçükken ölen çocuklarının, Kur'an-ı Kerim'in ve bazı insanların da şefaatçı olacakları zikredilmiştir.

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا ﴿٨٨﴾
لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا اِدًّا ﴿٨٩﴾

(27) Buhari, K. et-Tevhid, bab: 19 / Müslim, K. el-İman, bab: 3222, Hadi sNo: 193

تَكَادُ السَّمٰوٰتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا ﴿٩٠﴾
أَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمٰنِ وَلَدًا ﴿٩١﴾
وَمَا يَنْبَغِي لِلرَّحْمٰنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا ﴿٩٢﴾

88- (İman etmeyen bazı kimseler) "Rahman olan Allah çocuk edindi." dediler.

89- Ymein olsun ki, siz ortaya çok çirkin birşey attınız.

90- Bunların korkunçluğundan nerdeyse gökler çatlayacak, yer yarılacak, dağlar parçalanıp dağılacaktır.

91- Çünkü onlar, rahman olan Allah'a çocuk isnad ettiler.

92- Oysa rahman olan Allah'ın, çocuk edinmesi asla şanına yakışmaz.

* Allah Teala bu surede, Hz İsa'yı nasıl babasız olarak yarattığını ve Hz. İsa'nın, kendisinin kulu olduğunu beyan ettikten sonra bu âyetlerde, kendisine çocuk isnad edenlerin nasıl büyük bir iftira içinde bulunduklarını, bu çeşit iftiralara gökler ve yer gibi cansız varlıkların bile tahammül edemeyeceğini beyan ediyor, insanoğlunun ne kadar haddini aştığını açıklıyor.

Taberi, bu âyet-i Kerimeleri izah ederken şöyle diyor: "Gökler, yeryüzü, dağlar ve bütün yaratıklar Allah'a ortak koşmaktan şiddetle kaçınırlar. Ancak cinler ve insanlar hariç. Bunların bu cür'et ve şımarıklığı karşısında gökler ve yer neredeyse çatlayacak duruma gelirler.

Bu hususta Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir Hadis-i Şerifi'nde şöyle buyuruyor:

قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «مَا أَحَدٌ أَصْبَرَ عَلَىٰ أَذًى يَسْمَعُهُ مِنَ اللهِ تَعَالَىٰ. إِنَّهُمْ يَجْعَلُونَ لَهُ نِدًّا، وَيَجْعَلُونَ لَهُ وَلَدًا، وَهُوَ مَعَ ذَٰلِكَ يَرْزُقُهُمْ وَيُعَافِيهِمْ وَيُعْطِيهِمْ».

"İşittiği kötü söz karşısında Allah'tan daha fazla sabreden hiçbir kimse yoktur. Ona ortak koşarlar ve onun çocuğu olduğunu söylerler. Buna rağmen Allah, böyle diyenleri rızıklandırır, âfiyet verir ve çeşitli nimetler ihsan eder."(28)

إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ إِلَّآ آتِي الرَّحْمٰنِ عَبْدًا ﴿٩٣﴾
لَقَدْ أَحْصٰهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا ﴿٩٤﴾
وَكُلُّهُمْ آتِيهِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَرْدًا ﴿٩٥﴾

93 - Göklerde ve yerde bulunan hiçbir kimse yoktur ki (Kıyamet günü) rahman olan Allah'ın huzuruna bir kul olarak çıkmasın.

94- Şüphesiz Allah, onları ilmiyle kuşatmış, kendilerini ve yaptıklarını bir bir saymıştır.

95- Kıyamet günü onların her biri Allah'ın huzuruna tek başına çıkacaktır.

Melekler gibi göklerde bulunan, insan ve cinler gibi yeryüzünde bulunan hiçbir kimse yoktur ki kıyamet gününde boyun eğmiş, zelil bir kul olarak rahman olan Allah'ın huzuruna çıkmış olmasın. Rahman olan Allah, bütün yaratıklarını saymış ve zaptetmiştir. Onlardan hiçbiri ondan kaçıp kurtulamaz. Hepsi kıyamet gününde rahman olan Allah'ın huzuruna teker teker çıkacaklar ve Allah, herkes hakkında hükmünü verecektir.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمٰنُ وُدًّا ﴿٩٦﴾

96- İman edip salih amel işleyenler var ya, şüphesiz rahman olan

(28) Müslim, K. el-Münâfıkîn, bab: 49-50 Hadis No: 2804 / Buhari K. el-Edeb, bab: 71 K. et-Tevhid, bab:3

Alah, onları sevdirecektir.

Şüphesiz ki Allah'a, peygamberlerine ve rableri katında kendilerine gelen emir ve yasaklara iman eden ve helalleri işleyip haramlardan kaçınarak salih amel işleyen kulları rahman olan Allah, dünyada mümin kullarına sevdirecektir. Mümin kullarının kalbine, onları sevme duygusunu yerleştirecektir.

* Allah Teala, kendi rızasını kazanan kulunu diğer mümin kullarına sevdirir. Onu, diğer mümin kardeşleri arasında mutlu kılar, huzura kavuşturur. Gazabına uğrayan kullarını ise göklerde ve yerde sevilmeyen biri yapar ve onu mutsuz kılar.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) bu hususta bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyuruyor: "Allah bir kulunu sevdiği zaman Cebrail'i çağırır ve ona: "Ben falanı seviyorum, sen de onu sev." der. Cebrail onu sever. Sonra göklerde "Şüphesiz ki Allah falanı seviyor siz de onu sevin." diye seslenir. Gök halkı da onu sever. Sonra o kişi, yeryüzünde de kabul görür (sevilir). Allah, bir kul'a da buğuz ettiği zaman Cebrail'i çağırır ve ona: "Ben falana buğuz ediyorum sen de ona buğuz et." der. Sonra Cebrail gök halkına: "Şüphesiz ki Allah falana buğuz ediyor, siz de ona buğuz edin.'" diye seslenir. Gök halkı da ona buğuz eder olur. Sonra yeryüünde de onun hali bu olur. (Kendisine buğuz edilir)(29)

فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنذِرَ بِهِ قَوْمًا لُّدًّا ﴿٩٧﴾

97- Ey Muhammed, bu Kur'an'la takva sahiplerini müjdelemen, inatlaşıp düşmanlık besleyen bir kavmi de uyarman için onu senin diline kolaylaştırdık. (Senin lisanınla indirdik).

Ey Muhammed, biz bu Kur'anı Arap lisanıyla indirerek senin okumanı kolaylaştırdık ki onunla Allah'ın emirlerini tutup yasaklarından kaçınarak ondan korkanları cennetle müjdeleyesin ve onunla, müminlere karşı şiddetli düşmanlık besleyen insanları uyarasın.

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّن قَرْنٍ هَلْ تُحِسُّ مِنْهُم مِّنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا ﴿٩٨﴾

(29) DİPNOT EKSİK YAZILACAK

98- Biz onlardan önce nice nesilleri helak ettik. Şimdi onlardan herhangi birini görüyor veya sesini işitiyor musun?

* Allah Teala bu âyet-i Kerime'de, Resulullahı yalanlayan müşrikleri ve onların izinde gidenleri uyarmaktadır. Zira Peygamberlerine ve kendilerine Allah tarafından gönderilen dine karşı çıkanlar, Allah'ın süregelen kanununa göre helak edilmişler, geriye harabelerinden başka bir şey kalmamıştır. Onların yolunda gidenlerin de aynı âkıbete uğrayacakları muhakkaktır.

* * *

TÂHÂ SÛRESİ

Tâ Hâ Sûresi yüz otuzbeş âyettir. ve Mekke'de nâzil olmuştur.

Bu Sûre-i Celile, Kur'an'ın, Hz. Muhammed (s.a.v.)e, onu sıkıntıya düşürmek için değil, Allah'tan korkup ona itaat edenlere bir öğüt olsun diye indirildiğini beyan ederek başlıyor.

Rahman olan Allah'ın, arşı kudretiyle kuşattığı, göklerde, yerde ve nemli toprağın altında bulunan her şeyin Allah'a ait olduğu, Allah'ın, en gizli şeyleri dahi bildiği, ondan başka hiçbir ilahın bulunmadığı ve en güzel isimlerin ona ait olduğu beyan ediliyor.

Bundan sonra Hz. Musa'nın kıssası, diğer Sûrelerde geçen şeklin dışında başka bir açıdan beyan ediliyor ve buyuruluyor ki: "Ey Muhammed, Musa'nın kıssası sana ulaştı mı?'"

Hz. Musa'nın kıssası, bu şekilde sual ile başlayan bir girişten sonra özetle şöyle beyan ediliyor: "O, bir zaman, Medyen'den dönüp Mısır'a giderken bir ateş gördü ve ailesine: "Siz burada durun ben o ateşten size bir kor getiririm veya ateşin yanında bir yol gösteren bulurum." dedi.

Ateşin yanına gelince: "Ey Musa, ben senin rabbinim. Ayakkabılarını çıkar. Çünkü sen şu anda mukaddes "Tuva" vâdisinde bulunuyorsun. Ben seni Peygamber seçtim. Şimdi vahyolunacakları dinle." diye nida olundu.

Allah Teala, Hz. Musa'ya hitaben, ancak kendisine ibadet etmesini, namaz kılmasını, kıyametin mutlaka kopacağını fakat onun ne zaman meydana geleceğinin gizli tutulduğunu beyan ediyor ve Hz. Musa'ya elindekinin ne olduğunu soruyor. Hz. Musa da elindekinin âsâ olduğunu, onunla bazı işler yaptığını söylüyor.

Bunun üzerine Allah Teala, "At onu yere." buyuruyor. Hz. Musa, âsâsını yere bırakınca âsâ bir yılan oluveriyor. Yine Allah'ın emriyle onu eline alınca yılan tekrar âsâ şekline dönüyor.

Hz. Musa, Allah Teala'nın emriyle elini koynuna sokup çıkarınca eli bembeyaz hale geliyor. Ve ona bu gibi mucizeler verildikten sonra Allah Teala'dan şu emir geliyor:

"Firavun'a git çünkü o azmıştır." Hz. Musa da bu emri alınca Allah'a niyaz ediyor: "Rabbim, gönlüme genişlik ver, işimi kolaylaştır, dilimdeki kekemeliği çöz ki, insanlar sözümü anlasınlar. Kardeşim Harun'u da bana yardımcı ver." diyor.

Onun bu niyazına Allah Teala şöyle cevap veriyor: "Ey Musa, dilediğin sana verildi." Allah Teala'nın, onun bu isteğinin kabul edildiğini bildirmesinden sonra daha önce de ona nasıl lütuflarda bulunduğu hatırlatılıyor. Onun, çocukken Firavun tarafından öldürülmesin diye anası tarafından nasıl nehre bırakıldığı, kızkardeşinin kendisini nasıl takib ederek Firavun'un sarayına alındığını tesbit ettiği ve Firavun'un sarayında yine kendi annesi tarafından emzirilerek büyütüldüğü beyan ediliyor ve o zaman nasıl korunduysa yine kendisine yardım edileceği ve kardeşi Harun'la beraber Firavun'a gidip onu dine davet etmeleri emrediliyor.

Hz. Musa ve Harun gidip Firavun'u hak dine davet ediyorlar. Fakat Firavun bu daveti kabul etmiyor. Hz. Musa ile mücadeleye giriyor ve Hz. Musa'nın mucizelerine karşı kendi sihirbazlarına güveniyor ve onu, karşılıklı bir mücadele gösterisine davet ediyor.

Firavun'un sihirbazlarıyla Hz. Musa arasındaki mücadelede sihirbazlar yenik düşüyor ve hepsi Hz. Musa'ya iman ediyor. Fakat Firavun kızıyor ve kendi sihirbazlarını tehdit ederek onları cezalandıracağını söylüyor. Fakat sihirbazlar, gördükleri mucizeler karşısında imanlarını terketmiyor, Firavun'un tehditlerine aldırmıyorlar.

Sûre-i Celilede daha sonra Hz. Musa'nın İsrailoğulları'nı Mısır'dan çıkarıp götürmesi, onları, denizi âsâsıyla yararak karşıya geçirmesi, onları bir yerde bırakıp, Allah Teala ile mükâlemede bulunmak üzere gitmesi, dönüşünde kavminin, Samirî'nin yaptığı buzağıya taparak sapıklığa düşmesine üzülmesi beyan ediliyor. Hz. Musa'nın kavminin yanına döndüğünde olanlar ve Samirî'nin, hayatı boyunca çekeceği ızdırap tehdidiyle oradan uzaklaştırıldığı açıklanıyor.

Daha sonra, bütün bu olayların, ibret için Resulullah'a anlatıldığı beyan ediliyor. Bundan sonra kıyamet ahvaline kısaca temas ediliyor. O gün dünyanın halinin ne olacağı açıklanıyor. Ve bütün bunlar için Kur'an'ın bir hatırlatmada bulunmak üzere bir uyarıcı olarak gönderildiği beyan ediliyor.

Bundan sonra Hz. Âdem'in cennetten çıkarılması olayına temas ediliyor ve Şeytan'ın, Hz. Âdem'i ve Havva'yı kandırarak onların cennetten çıkarılmalarına sebep olduğu beyan ediliyor.

Cennetten çıkarılan Hz. Âdem'in ve Havva'nın yeryüzüne indirildikleri ve Hz. Âdem'in Peygamber seçildiği ifade ediliyor.

Daha önce helak edilenlerin, bütün insanlar için bir ibret olması gereğine işaret buyuruluyor.

Resululah (s.a.v.)e, kâfirlerin sözlerine sabretmesi, namaz kılması, kâfirlere verilen dünyalıkta gözünün olmaması, ailesine de namaz kılmalarını söylemesi emrediliyor.

Sûrenin sonunda, herkesin kendi âkıbetini beklemesi, âhirette kimin hidayette, kimin delalette olacağının o gün görüleceği beyan ediliyor ve Sûre-i Celile bu ifadelerle sona eriyor. İşte şimdi bu âyet-i Kerimelerin teker teker izahı:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

طٰهٰ ﴿١﴾

1- Tâ. Hâ.

* Mukatta'a harfleri hakkında Bakara Sûresinin başında açıklamalar yapılmıştır. Burada geçen "Tâ.Hâ." mukatta'a harfleri hakkında da özellikleri şunlar zikredilmiştir:

"Tâ.Hâ" "Ey adam" demektir. Bu görüş, Abdullah b.Abbas, Mücahid, İkrime, Said b.Cübeyr, Atâ, Muhammed, b.Kâ'b, Ebu Mâlik, Atıyye, Hasan-ı Basrî, Katade, Dehhak, Süddî vb. âlimlerden nakledilmiştir.(1) Taberi de bu görüşü tercih etmektedir.

Diğer bir görüşe göre ise "Tâ.Hâ." Allah'ın isimlerinden biridir ve Allah Teala bu ismiyle yemin eder. Bu görüş te Abdullah b.Abbas'dan nakledilmektedir.

Başka bir görüşe göre "Tâ.Hâ." Hece harflerinden T. ve H. harfleridir. Bazılarına göre de bunlardan her biri kendi başına birer mânâ ifad eden mukatta'a harfleridir.

Rebi' b.Enes'e göre ise "Tâ.Hâ."nın mânâsı "Yere bas" demektir. Yine de en doğrusunu Allah Teala bilir.

مَا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَىٰ ﴿٢﴾

(1) Bkz. Buharî, K. Tefsir el-Kur'an, sure: 20

إِلَّا تَذْكِرَةً لِّمَن يَخْشَىٰ ﴿٣﴾

تَنزِيلًا مِّمَّنْ خَلَقَ الْأَرْضَ وَالسَّمَاوَاتِ الْعُلَى ﴿٤﴾

2- Ey Muhammed, biz sana Kur'anı sıkıntıya düşesin diye göndermedik.

3- Biz onu ancak, Allah'tan korkup ona itaat edene bir öğüt olsun diye indirdik.

4- Bu Kur'an sana, yerin ve yüce göklerin yaratanı tarafından indirildi.

* Dehhak diyor ki: "Allah Teala Kur'anı Hz. Muhammed (s.a.v.)e indirince Resulullah ve sahabiler onun hükümleriyle amel etmeye başladılar. Kureyş müşrikleri ise "Bu Kur'an Muhammed'e ancak sıkıntıya düşmesi için gönderildi." dediler. Bunun üzerine Allah Teala bu âyeti indirdi."

Taberî de diyor ki: "Kur'an indirilince Resulullah kendisini zorluyor, geceleri de uyumuyordu. İşte bunun üzerine bu âyetler nâzil oldu ve "Biz sana Kur'anı sıkıntıya düşesin diye göndermedik." buyuruldu. Böylece kendilerine kitap gönderilen Peygamberlerin cezalandırılmaları değil mükâfatlandırıldıkları beyan edildi.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir Hadis-i Şerif'inde şöyle buyuruyor:

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ مَنْ يُرِدِ اللّٰهُ بِهِ خَيْراً يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ.

"Allah kime hayır dilerse onu, dini anlayan kimse kılar."(2)

الرَّحْمَٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَىٰ ﴿٥﴾

5- Rahman olan Allah, arşı kudretiyle kuşatmıştır.

* Âyet-i Kerimede geçen "Arş" ve "Onu kuşatma" meselesi, Â'raf Sûresinin elli dördüncü âyetinde izah edilmiştir.

---

(2) Buhari, K. el-İman, bab: 10, K. el-Humus,bab: 7 / Müslim, K. el-İmân, Bab: 175 Hadis No: 1037

لَهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ ٱلثَّرَىٰ ﴿٦﴾

وَإِن تَجْهَرْ بِٱلْقَوْلِ فَإِنَّهُۥ يَعْلَمُ ٱلسِّرَّ وَأَخْفَى ﴿٧﴾

6- Göklerde, yerde ve her ikisinin arasında ve nemli toprağın altında-ne varsa hepsi Allah'ındır.

7- Sen, sesini yükseltsen de yükseltmesen de şüphesiz Allah, gizliyi de bilir gizlinin gizlisini de.

Ey Muhammed, sen konuştuğun sözü açığa vursan da gizlesen de rabbin için değişmez. Zira o, gizli olanı da bilir gizlinin gizlisini de.

* Müfessirler, âyet-i Kerimede zikredilen "Gizlilik ve gizliliğin gizlisi" ifadesini çeşitli şekillerde izah etmişlerdir. Bunları şu şekilde özetlemek mümkündür: Bundan maksat, kişinin gönlünden geçen fakat yapmadığı şeylerdir. Yahut kalbine gelen vesveselerdir. Veya, kişinin kalbine doğmayan fakat ilerde gerçekleşecek olan şeylerdir ki Allah Teala bütün bunları bilir. Ya da "Gizlinin gizlisi" Allah Teala'nın, zatına mahsus kıldığı gizliliklerdir. Bunları, kullarından kimseye göstermez.

ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ لَهُ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ ﴿٨﴾

8- Allah, kendisinden başka hiçbir ilah bulunmayandır. "Esmâül Hüsnâ" en güzel isimler onundur.

Kendisine hakkıyla kulluk edilecek olan ilah sadece Allah'tır. Ondan başka hiçbir ilah yoktur. O halde ey insanlar sadece ona kulluk edin. En güzel isimler de ona aittir.

* Allah Teala'ya ait olan "Esmaül Hüsna" "En güzel isimler" A'raf Sûresinin yüzsekseninci ayetinin izahında zikredilmiştir.

وَهَلْ أَتَىٰكَ حَدِيثُ مُوسَىٰ ﴿٩﴾

إِذْ رَأَىٰ نَارًا فَقَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَّعَلِّي آتِيكُم مِّنْهَا بِقَبَسٍ أَوْ

أَجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى ﴿١٠﴾

9- Ey Muhammed, Musa'nın kıssası sana ulaştı mı?

10- O bir zaman (Medyen'den Mısır'a giderken) bir ateş gördü. Ailesine: "Siz burada durun ben bir ateş gördüm belki size ondan bir kor getiririm. Veya ateşin yanında bir yol gösteren bulurum." dedi.

* Allah Teala bu âyetlerden itibaren Hz. Musa'nın kıssasını, ona vahyin nasıl gelmeye başladığını ve Hz. Musa ile bizzat nasıl konuştuğunu beyan etmektedir.

Hz. Musa on yıldan fazla bir müddetten sonra, kızıyla evlendiği Şuayb aleyhisselamın yanından ayrıldıktan sonra hanımını ve çocuklarını alıp tekrar Mısır'a veya başka bir yere gitmek üzere yola çıkmıştır. Bu arada yolunu kaybetmiş şiddetli bir yağmur ve soğuğa yakalanmıştır. Karanlık bir gecede ateş yakmaya çalışmışsa da bunu başaramamıştır. İşte tam o sırada dağın başında yanan bir ateş görmüş, aile fertlerine orada beklemelerini, gidip oradan ateş getirmek istediğini veya kendilerine yol gösterecek birini bulabileceğini söylemiştir.

Allah Teala bu olayı Hz. Muhammed (s.a.v.)e anlatarak kavminin işkencelerine karşı metanetli olmasını istemiştir.

فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ يَا مُوسَىٰ ﴿١١﴾

إِنِّي أَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ ۖ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٢﴾

وَأَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَىٰ ﴿١٣﴾

إِنِّيٓ أَنَا ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱعْبُدْنِى وَأَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ لِذِكْرِىٓ ﴿١٤﴾

11- Ateşin yanına gelince, şöyle nida edildi: "Ey Musa,

12- Şüphesiz ben senin rabbinim. Ayakkabılarını çıkar. Çünkü sen, mukaddes vâdi Tuva'dasın.

13- Ben seni Peygamber seçtim. Şimdi vahyolunacakları dinle.

14- Şüphesiz ki ben, Allahım, Benden başka hiçbir ilah yoktur. O halde bana ibadet et. Beni anmak için namaz kıl.

* Âyet-i Kerimede, Hz. Musa'ya, mukaddes Tuva vâdisinde Alah Teala ile konuşurken ayakkabılarını çıkarması emrediliyor.

Hz. Ali (r.a.) Ebu Zer ve Ebu Eyyub el-Ensârî gibi bazı sahâbiler bunun sebebinin Hz. Musa'nın ayakkabılarının murdar eşek derisinden yapılma ayakkabılar olduğunu söylemişlerdir.

Hasan-ı Basrî ve Mücahid'e göre ise bunun sebebi, ayakkabıların, murdar bir hayvan derisinden yapılma ihtimali değil Allah Teala'nın, Hz. Musa'nın ayaklarını mukaddes topraklara çıplak olarak basmasını istemesidir. Nitekim Kâbe'ye girildiğinde de ayakkabılar çıkarılmaktadır.

Taberi bu görüşü tercih etmiş ve delil olarak ta âyet-i Kerimenin sonunda "Çünkü sen, mukaddes vâdi Tuvâ'dasın." buyurulmasını göstermiştir.

Bir kısım âlimler de bunun sebebi "Hz. Musa'nın Allah Teala'nın huzurunda bulunmuş olmasıdır." demişlerdir.

Son âyette: "Beni anmak için namaz kıl." ifadesi geçmektedir. Bu ifadeyi bundan başka şekillerde izah edenler de vardır. O izahlarda da şöyle denmektedir: "Bu ifade "Sadece beni anmak için namaz kıl." Yahut "Beni namazın içinde anmak için namaz kıl." demektir. Taberi de bu görüşü tercih etmektedir. Veya "Namaz kıl. Çünkü ben onu Kur'anda zikrettim." anlamına gelmektedir. Yahut "Namaz kıl ki ben de seni öveyim ve delilleri yâdettireyim." demektir. Veya "Namazı, beni anma vakitleri olan beş vakitte kıl." demektir. Yahut "Namazı unutursan hatırlayınca hemen kıl." demektir. Nitekim Resulullah (s.a.v.)den şu Hadis-i Şerif rivayet edilmektedir. Enes (r.a.) diyor ki:

عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَنْ نَسِيَ صَلَاةً فَلْيُصَلِّ إِذَا ذَكَرَهَا لَا كَفَّارَةَ لَهَا

أَلَّا ذَلِكَ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي.

"Resulullah "Kim bir namazı unutursa onu hatırlayınca kılsın. Namazın bundan başka hiçbir keffareti yoktur." buyurdu ve "Beni anmak için namaz kıl." âyetini okudu.(3)

إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا لِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعَىٰ ﴿١٥﴾

15- Herkesin, yaptığının karşılığını görmesi için kıyamet mutlaka kopacaktır. Ben onu neredeyse kendimden de gizleyeceğim.

* Allah Teala bu âyet-i Kerimede, herkesin yapmış olduğu iyiliğin veya kötülüğün karşılığını görmesi için kıyametin mutlaka kopacağını beyan ediyor ve kıyametin ne zaman kopacağının ise büyük Meleklerden ve Peygamberlerden dahi gizlenmiş olduğu bildiriliyor.

Bazı müfessirler bu âyet-i Kerimeye, bir kıraat şekline göre şöyle mânâ vermişlerdir. "Şüphesiz ki kıyamet gelmektedir. Nerdeyse ben onu ortaya çıkaracağım ki herkes yapmış olduğu amelin karşılığını bulmuş olsun."

فَلَا يَصُدَّنَّكَ عَنْهَا مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَتَرْدَىٰ ﴿١٦﴾

16- Kıyamet gününe inanmayıp nefsinin arzusuna uyan, sakın seni ondan alıkoymasın. Yoksa helak olursun.

Ey Musa, kıyametin kopacağına inanmayan ve sadece kendi heva ve heveslerine uyan insanlar seni kıyamet için hazırlık yapmaktan sakın alıkoymasın. Aksi takdirde helak olursun.

* Müfessirlerin çoğunluğu buradaki kitabın Hz. Musa'ya yapıldığını ve Kur'an-ı Kerim'de zikredilmesi hasebiyle Hz. Muhammed'e ve onun ümmetine de hitap olduğunu söylemişlerdir. Diğer bir kısım müfessirler ise buradaki hitabın sadece Hz. Muhammed (s.a.v.)e olduğunu zikretmişlerdir.

(3) Buhari, K. Mevakıt es-Salah, bab: 37 / Müslim, K. el-Mesacid, bab: 314, Hadis No: 684

وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ يَا مُوسَىٰ ﴿١٧﴾

17- Sağ elindeki nedir ey Musa?

* Allah Teala Hz. Musa'ya, sağ elindekinin ne olduğunu bildiği halde yine de onu sormuştur. Bunun hikmeti, Allah Teala'nın Hz. Musa'ya kendi kudretinin büyüklüğünü ve dilediğini yapma gücünde olduğunu göstermesidir. Allah Teala Hz. Musa'ya ne olduğunu sorduğu âsâyı yılan şekline sokmuş, onunla denizi yarmış ve onunla taştan su fışkırtmıştır. Bu sebepledir ki kendisiyle birçok mucizeyi meydana getirdiği âsânın ne olduğunu sormuş ve Hz. Musa'nın dikkatini çekmiştir.

Bazı müfessirler buradaki sorunun asıl maksadının, Hz. Musa'yı teskin etmek ve Allah Teala ile yapmış olduğu konuşmadan dolayı duyduğu heyecanı yatıştırmaktır. Zira "Elindeki nedir?" diye sorarak ilahî kelamdan sonra konuşmayı beşer seviyesine indirmiştir. Böylece Hz. Musa'nın heyecanını gidermiştir.

قَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّؤُا عَلَيْهَا وَأَهُشُّ بِهَا عَلَىٰ غَنَمِي وَلِيَ فِيهَا مَآرِبُ أُخْرَىٰ ﴿١٨﴾

18- Musa: "O benim âsâm'dır. Ona dayanır, koyunlarıma onunla yaprak silkelerim. Benim ona başka ihtiyaçlarım da vardır." dedi.

* Allah Teala Hz. Musa'ya sadece sağ elinde ne bulunduğunu sormasına rağmen Hz. Musa uzun bir cevap vermiştir. Bunun sebebi, Allah Teala ile konuşmasını uzatmayı arzu etmesidir.

قَالَ أَلْقِهَا يَا مُوسَىٰ ﴿١٩﴾

فَأَلْقَاهَا فَإِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعَىٰ ﴿٢٠﴾

قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ ۖ سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا الْأُولَىٰ ﴿٢١﴾

19- Allah: "At onu ey Musa." dedi.

20- Bunun üzerine Musa âsâsını bıraktı. Birde ne görsün o, bir yılan olmuş, hareket ediyor.

21- Bunun üzerine Allah şöyle dedi: "Al onu. Korkma. Biz onu, eski haline döndüreceğiz.

* Allah Teala, Hz. Musa'nın sağ elinde bulunan kuru âsâda mucizeler göstererek Hz. Musa'ya, onu yere atmasını emretmiş bunun üzerine âsâ hareket eden bir yılan haline gelmiştir. Hz. Musa bir insan olarak bunu görünce âsânın bu halinden korkmuş ve geri dönüp kaçmaya başlamıştır. Bunun üzerine Allah Teala Hz. Musa'ya, kaçmamasını, âsânın tekrar eski haline döneceğini bildirmiştir. Bundan sonra başka bir mucize göstermek için şöyle buyurmuştur:

وَاضْمُمْ يَدَكَ إِلَىٰ جَنَاحِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ آيَةً أُخْرَىٰ ﴿٢٢﴾

لِنُرِيَكَ مِنْ آيَاتِنَا الْكُبْرَى ﴿٢٣﴾

22- Elini koynuna sok da, bir başka mucize olarak, kusursuz bembeyaz çıksın.

23- Böylece sana, en büyük mucizelerimizden birini gösterelim.

* Allah Teala, Hz. Musa'ya bu emri verince Hz. Musa elini koynuna soktu sonra çıkardı. Birde baktı ki eli bembeyaz olmuş, pırıl pırıl parlıyor.

Hz. Musa'nın teni esmer renkteydi. Bu sebeple elinin kar gibi bembeyaz olması bir mucize idi.

اذْهَبْ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ﴿٢٤﴾

24- Firavuna git. Çünkü o azmıştır.

Ey Musa, sen benim tarafımdan bir elçi olarak Mısır'ın idarecisi olan Firavun'a git. Zira o azmış, rabbine karşı isyan etmiştir. Sen onu, benim birliğimi kabullenmeye, bana itaat etmeye ve İsrailoğullarını seninle birlikte serbest bırakmaya davet et.

قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي ﴿٢٥﴾

وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي ﴿٢٦﴾

وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِّن لِّسَانِي ﴿٢٧﴾

يَفْقَهُوا قَوْلِي ﴿٢٨﴾

وَاجْعَل لِّي وَزِيرًا مِّنْ أَهْلِي ﴿٢٩﴾

هَارُونَ أَخِي ﴿٣٠﴾

اشْدُدْ بِهِ أَزْرِي ﴿٣١﴾

وَأَشْرِكْهُ فِي أَمْرِي ﴿٣٢﴾

كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيرًا ﴿٣٣﴾

وَنَذْكُرَكَ كَثِيرًا ﴿٣٤﴾

إِنَّكَ كُنتَ بِنَا بَصِيرًا ﴿٣٥﴾

25- Musa şöyle niyaz etti: "Rabbim, gönlüme genişlik ver."

26- İşimi kolaylaştır.

27- Dilimin düğümünü çöz. (Kekemeliğimi gider.)

28- Ki insanlar sözümü anlasınlar.

29- Bir de ailemden birini bana vezir yap.

30- Kardeşim Harun'u.

31- Onunla beni güçlendir.

32- Vazifemde onu bana ortak et.

33- Ki seni çokça tesbih edelim.

34- Ve seni çokça analım.

35- Şüphesiz ki sen bizi çok iyi görüyorsun.

* Hz. Musa, kendisine Peygamberlik verileceğini öğrenince Allah Teala'dan şunları istedi: "Ey rabbim, sen bana genişlik ver ki bana gönderdiğin vahyi iyi anlıyayım ve kendimde, Firvun'a karşı konuşma cesareti hissedeyim. Sen bana, vermiş olduğun Peygamberlik vazifesini hakkıyla yapmamı kolaylaştır. Sen, dilimdeki kekemeliği çöz ki rahat rahat konuşma imkânı bulayım. Ve insanlar ben ianlasınlar. Sen, ailemden birini, özellikle kardeşim Harun'u bana yardımcı kıl. Beni onunla güçlendir. Onu da, bana verdiğin Peygamberlik vazifesinde bana ortak kıl ki seni çokça tesbih edelim ve çokça analım. Şüphesiz ki sen bizi çok iyi görüyorsun. Bizim hiçbir işimiz senden gizli değildir.

قَالَ قَدْ اُوْتِيتَ سُؤْلَكَ يَا مُوسَىٰ ﴿٣٦﴾

36- Allah şöyle dedi: "Ey Musa, dilediğin sana verildi.

Ey Musa, istemiş olduğun şeyleri, gönül genişliği, işinin kolaylaştırılması, dilindeki kekemeliğin giderilmesi, kardeşin Harun'a Peygamberlik verilerek sana yardımcı yapılması isteklerin kabul edil li.

وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرَىٰ ﴿٣٧﴾

إِذْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّكَ مَا يُوحَىٰ ﴿٣٨﴾

أَنِ اقْذِفِيهِ فِي التَّابُوتِ فَاقْذِفِيهِ فِي الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ لِّي وَعَدُوٌّ لَّهُ ۚ وَأَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِّنِّي وَلِتُصْنَعَ عَلَىٰ عَيْنِي ﴿٣٩﴾

37- Biz sana, bir kere daha lütufta bulunmuştuk.

38- Hani bir zaman biz, annene bazı hususlar ilham etmiştik.

39- Ona şöyle demiştik: "Musa'yı sandığa koy, Nil nehrine bırak ta nehir onu kıyıya vursun. Onu, benim de onun da düşmanı olan biri alsın. Seni sevimli kıldım ki muhafaza altında yetişesin.

* Taberi, İbn-i İshak'ın özetle şöyle söylediğini rivayet ediyor: Hz. Musa'nın annesi, Firavun'un, İsrailoğulları'nın her doğan erkek çocuğun öldürülmesini emrettiği yılda, Hz.Musa'yı dünyaya getirmiş ve Firavun'un, kendi çocuğunu da öldürteceğinden korkmuştur. Bunun üzerine Allah Teala Hz. Musa'nın annesine, ya zamanındaki Peygamberler vasıtasıyla veya bizzat kalbine ilham ederek Musa'yı küçük bir sandığın içine koymasını ve onu Nil nehrine bırakmasını bildirmiştir. Musa'nın annesi, Allah Teala'nın, kendisine ilham ettiği şeyi yapmıştır.

Firavun her zaman olduğu gibi bir sabah Nil nehrinin kenarındaki sarayının bahçesinde karısı Âsiye ile birlikte otururlarken, nehir, sandığı getirip kenara attı. Firavun sandığın getirilmesini emretti. Sandık getirildi. Firavun onu açtı. İçi beşik şekline getirilmiş bu sandıkta Hz. Musa bulunuyordu. Allah Teala Hz. Musa'yı Firavun'a sevdirdi. Firavun ve hanımı onu alıp büyüttü.

Âyet-i Kerimede: "Musa'yı benim de onun da düşmanı olan biri alsın." buyurulmaktadır. Bu düşmandan maksat, Firavun'dur. Firavun ilahlık iddiasında bulunduğu için Allahın düşmanı olmuştur. Hz. Musa'nın büyüyüp Peygamber olmasından sonra kendisini imana davet etmesi üzerine de ona düşman olmuştur.

Âyet-i Kerimede "Seni sevimli kıldım" ifadesi zikredilmektedir. Bundan maksat, Allah tealanın, insanların kalblerine Hz. Musayı sevme duygusunu yerleştirmesidir. Yahut Hz. Musa'yı vücutça yakışıklı yaratmasıdır.

Yine âyet-i Kerimede "Seni sevimli kıldım ki.muhafazam altında yetişesin." buyurulmaktadır. Burada ifade edilen muhafaza altında bulundurulmaktan maksat, "Benim iradem ve sevgim ile beslene ve büyüyesin." demektir. Yahut "Bütün hallerinde benim denetimim altında bulunasın." demektir.

إِذْ تَمْشِيٓ أُخْتُكَ فَتَقُولُ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ مَن يَكْفُلُهُۥ ۖ فَرَجَعْنَٰكَ إِلَىٰٓ أُمِّكَ كَيْ
تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ ۚ وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنَٰكَ مِنَ ٱلْغَمِّ وَفَتَنَّٰكَ فُتُونًا ۚ
فَلَبِثْتَ سِنِينَ فِىٓ أَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتَ عَلَىٰ قَدَرٍ يَٰمُوسَىٰ ﴿٤٠﴾

40- Bir zaman kızkardeşin (Firavunun sarayına) gidip: "Size, onu bakıp yetiştirecek birini buluvereyim mi?" diyordu. Böylece annen sevinsin üzülmesin diye seni tekrar ona verdik. (İstemeyerek) bir adam öldürmüş-

tün. Biz seni endişe ve gamdan kurtarmış ve seni iyi bir imtihandan geçirmiştik. Medyen'e gidip orada yıllarca kaldın. Sonra takdir edilen zamanda oradan geri geldin ey Musa.

* Âyet-i kerimede, Hz. Musa'nın kızkardeşinin Firavunun sarayına gidip henüz çocuk olan Musa için bir süt annesi tavsiye ettiği zikrediliyor. Hz. Musa'nın annesi, çocuğu sandığa koyup suya bırakırken onun kızkardeşine de sandığı takib etmesini söylemişti. O da takib ederek sandığın nerede ve kimler tarafında bulunduğunu uzaktan görmüştü.

Hz. Musa'nın, annesinden başka bir kadını emmemesi üzerine, kızkardeşi süt anne olarak Hz. Musa'nın bizzat kendi annesini tavsiye etmiş ve tavsiyesine uyulmuştu. Bu husus şu âyetlerde açıkça beyan edilmektedir: "Musa'nın annesinin gönlünde, evladından başka bir şey yoktu. Eğer, müminlerden olması için kalbini pekiştirmeseydik nerdeyse, Musa'nın kendi çocuğu olduğunu açığa vuracaktı." "Annesi, Musa'nın kızkardeşine" "Onu takib et." dedi. O da Musa'yı uzaktan gözetledi. Firavun ve adamlarından kimse işin farkında değildi." "Biz, annesi gelmeden, Musa'nın başkalarını emmesine engel olmuştuk. Bunun üzerine Musa'nın kızkardeşi: "Sizin için ona bakıp yetiştirecek ve şefkatli davranacak bir aile göstereyim mi size?" dedi." "Böylece biz Musa'yı annesine geri verdik. Sevinsin, üzülmesin ve Allah'ın vaadinin hak olduğunu bilsin diye. Fakat onların çoğu bunu bilmezler."(4)

Âyet-i Kerimede Hz. Musa'nın bir kişiyi öldürdüğü ve bundan dolayı da üzüldüğü ve Allah'ın, onu bu üzüntüsünden kurtardığı beyan ediliyor. Hz. Musa'nın adam öldürme hadisesi de şu âyetlerde açıklanıyor: "Musa, halkının bir gaflet ânında şehre girdi. Orada biri kendi taraftarlarından diğeri düşmanlarından olan iki adamın döğüştüğünü gördü. Kendi taraftarlarından olan adam, düşmanlarından olan adama karşı Musa'dan yardım istedi. Bunun üzerine Musa, adama bir yumruk vurup öldürdü. "Bu yaptığım şeytanın işidir. O, gerçekten insanı saptıran apaçık bir düşmandır." dedi." "Musa, "Rabbim, doğrusu ben kendime zulmettim, bağışla beni." dedi. Allah ta Musa'nın duasını kabul edip bağışladı. Çünkü o, çok affeden ve çok merhamet edendir." "Musa: Rabbim, bana lütfettiğin nimetler hakkı için, bir daha suçlulara arka çıkmayacağım." dedi." "Şehirde korku içerisinde idi ve etrafı gözetliyordu. Bir de ne görsün, daha dün kendisinden yardım isteyen taraftarı, bugün başka bir kişiye karşı yine kendisinden yardımına koşmasını istiyor. Musa ona: "Anlaşılan, sen apaçık bir azgınsın." dedi." "Derken Musa, her ikisinin de düşmanı olan adamı yakalamak isteyince, yardım dileyen, Musa'nın, kendisini yakalayacağını sanarak: "Ey Musa, dün birini öldürdüğün gibi şimdi de beni mi öldürmek istiyorsun? Sen ancak yeryüzünde bir zorba olmak arzusundasın, ıslah edenlerden olmak istemiyor-

(4) Kasas Suresi, âyet: 10-13

sun." dedi." "Şehrin en uzak yerinden bir adam koşarak gedi. "Ey Musa, şehrin ileri gelenleri, seni öldürmek için tertip kuruyorlar. Hemen git buradan. Doğrusu ben sana öğüt verenlerdenim." dedi." "Bunun üzerine Musa, korka korka, çevresini gözetleyerek şehirden çıktı. "Rabbim, beni şu zalim kavimden kurtar." dedi."(5)

Yine âyet-i Kerimede "Seni iyi bir imtihandan geçirmiştik." buyuruluyor. Abdullah b.Abbas, Hz. Musa'nın geçirmiş olduğu imtihanları uzun bir Hadis-i Şerif'te, teferruatlı bir şekilde anlatmaktadır. Bunu bu şekilde özetlemek mümkündür:

Sa'd b.Cübeyr diyor ki: "Ben, Abdullah b.Abbas'dan, Allah Teala'nın Hz. Musa'ya "Biż seni iyi bir imtihandan geçirmiştik." buyurmasının izahını sordum. Abdullah b.Abbas: "Ey İbn-i Cübeyr, bugün akşam oluyor. O imtihanlar meselesi pek uzun bir meseledir." dedi. Sabah olunca, Abdullah b.Abbas'ın, bu meseleyi bana açıklayacağına dair verdiği sözü yerine getirmesi için ona gittim. Abdullah b.Abbas şöyle dedi:

"Bir gün Firavun ve adamları, Allah Teala'nın, İbrahim aleyhisselama, onun soyundan Peygamberler ve idareciler göndermeyi vaadetmesi meselesini görüştüler. İçlerinden bazıları şöyle dediler: "İsrailoğulları hâlâ bunu bekliyorlar, bundan şüphe etmiyorlar. Onlar önceleri vaadedilen kimsenin, Yakub'un oğlu Yusuf olduğunu sanıyorlardı. Yusuf ölünce: "İbrahim'e vaad edilen bu değildi." dediler. Bunun üzerine Firavun: "O halde ne diyorsunuz?" dedi. Firavun ve adamları meseleyi müzakere ettiler ve bir kısım adamlarına usturalar vererek İsrailoğullarının bulundukları yerlerde gezip dolaşmalarını ve buldukları her erkek çocuğu öldürmelerine karar verdiler. Firavun'un adamları bu kararı uyguladılar. Fakat neticede İsrailoğullarının yaşlılarının öldüklerini, küçük çocuklarının da kesildiklerini görünce kendi kendilerine şöyle dediler: "Nerdeyse İsrailoğullarının sonu gelecek. Böyle giderse onların yaptıkları işçiliği ve hizmetleri bizzat bizler yapmak zorunda kalacağız. Bu sebeple doğan erkek çocukları bir yıl öldürün ertesi yıl öldürmeyin. Kız çocuklarına ise dokunmayın. Böylece ölen büyük erkeklerin yerini yetişecek erkek çocukları tutmuş olur. Sağ bırakmış olduğunuz çocuklar, kendilerinden korkulacak bir çoğunluk oluşturamazlar. İsrailoğullarının tamamen sonu gelmemiş olur, biz de ihtiyaçlarımızı karşılamış oluruz." İsrailoğulları'nı öldürme kararlarını bu görüşe göre verdiler.

Hz. Musa'nın annesi, Musa'nın kardeşi Harun'u, erkek çocukların kesilmediği yılda doğurdu. Bu sebeple onu güven içinde ve açıkça besleyip büyüttü. Çocukların kesildiği ertesi yıl ise, Hz. Musa'ya hamile kaldı ve kalbine üzüntüler dolmaya başladı.

(5) Kasas Suresi, âyet: 15-21

Ey İbn-i Cübeyr, Hz. Musa annesinin karnında iken, annesinin, daha sonra çocuğnun başına gelecekleri düşünmesi, imtihanlardan biridir. Hal böyle iken Allah Teala, Hz. Musa'nın annesine: "Korkma, üzülme şüphesiz ki biz onu sana iade edeceğiz. Ve onu Peygamberlerden kılacağız." diye ilham etti. Ve ona, çocuğu doğurunca bir sandığın içine koyarak Nil nehrine bırakmasını emretti. Musa'nın annesi Allah Teala'nın emrettiklerini yaptı. Musa'yı taşıyan sandık suyun üzerinde annesinin gözünden kaybolunca Şeytan ona vesvese vermeye başladı. Ve kadın kendi kendine şöyle dedi: "Ben çocuğuma ne yaptım? Keşke o, gözümün önünde kesilseydi de ben onu elimle kefenleyip kabre koysaydım. Böyle yapmak, çocuğumun balıklara yem olmasından daha güzeldi."

Su Musa'yı alıp götürdü. Firavun'un hanımının cariyelerinin su aldıkları bentte kaldı. Cariyeler sandığı gördüler, onu aldılar ve kapağını açmak istediler. Sonra onu açmaktan çekindiler ve birbirlerine şöyle dediler: "Bunun içinde eşya var. Eğer biz bunu açarsak Firavun'un hanımı içinde bulduğumuz şeylere inanmaz." Böylece sandığı olduğu gibi alıp hiçbir tarafını bozmadan Firavun'un hanımına götürdüler. Firavun'un hanımı sandığı açınca çocuğu gördü. Allah Teala, Firavun'un hanımının kalbine Hz. Musa'yı öyle bir sevme duygusu verdi ki, ondan önce hiçbir kimseye karşı öyle bir duygu hissetmemişti. Diğer taraftan Musa'nın annesinin gönlünde evladından başka hiçbir şey yoktu. Sadece evladını düşünüyordu.

Cellatlar bir çocuk bulunduğnu duyunca usturalarını alarak Firavun'un hanımının yanına gittiler ve çocuğu kesmek istediler.

Abdullah b.Abbas diyor ki: "Ey İbn-Cübeyr, işte bu da imtihanlardan biridir.

Firavun'un hanımı cellatlara şöyle dedi: "Benden uzak durun. Çünkü bu bir tek çocuk, İsrailoğullarının sayısını artırmaz. Ben, Firavuna gidip onu bana bağışlamasını isteyeceğim. Eğer bana bağışlarsa bir iyilikte bulunmuş olursunuz. Şayet kesilmesini emrederse size diyeceğim kalmaz."

Firavunun hanımı çocuğu alıp Firavun'a getirdi. Ve: "Bu, benim için de senin içinde sevinç kaynağı bir çocuk. Onu öldürmeyin, belki bize faydalı olur veya onu evlat ediniriz..."(6) dedi. Firavun da: "Senin olsun benim buna ihtiyacım yok." dedi.

Abdullah b.Abbas diyor ki: "Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Adına yemin edilen Allah'a yemin olsun ki, şayet Firavun da karısı gibi, çocuğun kendisini için bir sevinç kaynağı olduğunu kabul etseydi, Allah Teala kadını hidayete erdirdiği gibi onu da hidayete erdirirdi. Fakat Allah, Firavun'u bundan mahrum etti."

(6) Kasas Suresi, âyet: 9

Firavun'un hanımı Musa'ya bir süt annesi seçmek için çevresindeki bütün kadınları çağırdı. Hangi kadın Musa'yı emzirmek istediyse Musa onu emmedi. Bunun zerine Firavun'un hanımı çocuğun, kimseyi emmeyerek acından öleceğinden korktu. Bu olay onu çok üzmüştü. Kadın, Musa'nın, insanların çokça bulunduğu pazar yerine götürülmesini ve orada bir süt annesi aranmasını emretti. Musa yine de kimsenin memesini emmedi. Diğer taraftan Musa'nın annesi yanıp yakılıyordu. Musa'nın kızkardeşine: "Sen bir araştır, sor belki ondan bir haber alırsın. Oğlum diri mi yoksa onu su hayvanları ve balıklar mı yedi?" dedi. Musa'nın annesi, Allah'ın kendisine vermiş olduğu vaadi unutmuştu. Musa'nın kızkardeşi onu Firavun'un ve adamlarının göremeyeceği bir yerden izlerken onu cariyelerin bulduğunu gördü.

Firavun'un adamları süt anne bulmaktan âciz kalınca, kızkardeşi sevinç içinde onlara: "Sizin için ona bakıp yetiştirecek ve şefkatli davranacak bir aile göstereyim mi?" dedi.(7) Firavun'un adamları kızı yakalayıp: "Bulacağın ailenin ona iyi davranacağını ne biliyorsun? Yoksa onlar bu çocuğu tanıyorlar mı?" dediler. Ve Musa hakkında şüpheye düştüler.

Abdullah b.Abbas diyor ki: "Ey İbn-i Cübeyr, işte bu da imtihanlardan biridir.

Kız ise Firavun'un adamlarına şu cevabı verdi: "Bulacağım ailenin ona iyi davranması ve şefkat göstermesi, Kralın sarayında süt annesi olmak isteyeceklerinden ve bu işten menfaat umacaklarındandır.." Bunun üzerine Firavun'un adamları kızı bıraktılar. Kız annesine geldi ve ona olup bitenleri anlattı. Musa'nın annesi geldi ve Musa'yı kucağına alır almaz memesine sarıldı ve emerek iyice doydu. Müjdeciler Firavun'un hanımına koşarak: "Oğluna süt annesi bulduk." diye müjdelediler. Firavun'un hanımı, Musa'nın annesine adam göndererek yanına çağırttı. Musa'nın, annesini nasıl emdiğini görünce: "Benim yanımda kal ve oğlumu emzir. Ben, bunun kadar hiçbirşeyi sevmemiştim." dedi. Musa'nın annesi şu cevabı verdi: "Ben evimi ve çocuklarımı bırakarak onları kaybedemem. Şayet bu çocuğu bana emanet ederseniz onu da alıp evime götürürüm. Benimle beraber kalır. Elimden gelen hiçbir iyiliği ondan esirgemem. Buna razı olmazsanız ben, evimi ve çocuklarımı bırakamam."

İşte bu sırada Musa'nın annesi, Allah Teala'nın kendisine verdiği vaadi hatırladı. Firavun'un hanımına karşı diretti. Allah'ın, vaadini mutlaka yerine getireceğine inanıyordu.

Musa'nın annesi o günden itibaren çocuğunu alıp evine götürdü. Böylece Allah Teala Musa'yı güzel bir şekilde yetiştirdi ve hakkındaki hükmü gereği onu muhafaza etti.

---

(7) Kasas, Suresi, âyet: 12

Şehrin bir tarafında toplu halde yaşamakta olan İsrailoğulları, Hz. Musa'yı vasıta kılarak Firavun'un kavminin, kendilerine yapmış oldukları zulüm ve angaryadan kurtulmaya çalışıyorlardı.

Musa büyümeye başlayınca Firavun'un hanımı Musa'nın annesine: "Çocuğumu görmem için bana getir." dedi. Musa'nın annesi, çocukla birlikte Firavun'un hanımını ziyaret edeceği bir gün tayin etti. Firavun'un hanımı özel dostlarına, muhafızlarına ve sarayda bulunan süt annelerine: "Sizden hiçbir kimse oğlumu, hediye ve bahşişle karşılamaktan geri durmasın. Ben, muhafızımı göndereceğim, sizin ne yaptığınıza baksın." dedi.

Musa, annesinin evinden çıkıp Firavun'un hanımını evine gelinceye kadar, görüşme yerine hediyeler, bahşişler ve kıymetli eşyalar yığıldı. Musa kadının yanına girince kadın eşyaları ona verdi, ona ikramda bulundu ve çok sevidi. Kadının kendisine güzel davranışı Musa'nın hoşuna gitti. Kadın: "Onu Firavun'a götürün o da hediyeler verip ikramda bulunsun" dedi.

Musa'yı Firavun'un yanına götürünce Firavun onu kucağına aldı. Musa Firavun'un sakalından tutup öyle bir çekti ki, sakalının uçları yere değdi. Orada bulunan Allah düşmanlarından biri şöyle dedi: "Görmüyor musun? işte Allah'ın İbrahim'e vaadettiği." Bu sana galip gelecek ve seni yok edecek. Cellatları çağır bunu kessinler."

Abdullah b.Abbas diyor ki: "Ey İbn-i Cübeyr, Musa'nın uğradığı bütün imtihanlardan sonra bir imtihan da işte bu idi.

Bu olay üzerine Firavun'un hanımı koşarak Firavun'un yanına vardı ve ona "Bana hediye ettiğin bu çocuk hakkında sana ne oluyor?" dedi. Firavun: "Görmüyor musun bu adam bu çocuğun bana galip geleceğini ve beni öldüreceğini tahmin ediyor." dedi. Kadın: "Bunun doğru olduğunu anlamak için bir şey yapalım. Mesela, iki parça köz iki tane de inci getir onları çocuğa yaklaştır. Eğer incileri tutup köz'den kaçınırsa aklının erdiğini anlarsın. Şayet közleri tutar da incilere bakmazsa bil ki aklı olan hiçbir kimse incileri bırakıp ta közü (ateşi) tercih etmez." dedi. Bunun üzerine Firavun, kadının söylediği şeyleri getirip musa'ya yaklaştırdı. Musa eliyle közleri tuttu. Firavun, elini yakmasın diye onları çekip elinden aldı. Firavun'un hanımı: "Görmüyor musun ne yapıyor?" dedi. Böylece Allah, Musa'yı öldürmeyi düşünen Firavunun şerrini, Musa'dan uzaklaştırdı. Zira Allah, Musa hakkındaki takdirini yerine getirecekti.

Musa erginlik çağına erişip büyük insanların arasına katılınca, artık Firavun'un adamlarından herhangi biri İsrailoğullarından kimseye zulmedemiyor ve onları angarya işlerde çalıştıramıyorlardı. İşte bu dönemde Hz. Musa şehrin bir tarafında gezerken, İsrailoğullarından bir adamla Firavun'un taraftarlarından bir adamın birbirlerini öldürmeye çalıştıklarını gördü. İsrailoğulların-

dan olan kişi Firavun'un taraftarlarından olan kişiye karşı Musa'dan yardım istedi. Musa çok kızdı. Zira, Firavun'un taraftarlarından olan kişi, Musa'nın, İsrailoğullarını himaye ettiğini bilmesine rağmen İsrailoğullarından olan kişiye saldırmıştı. Bundan dolayı Musa aşırı derecede öfkelenmişti.

Musa'nın annesinden başka diğer insanlar, Musa'nın, İsrailoğullarını niçin himaye ettiğini bilmiyorlardı. Sadece süt emmeden dolayı olduğunu sanıyorlardı. Ancak Allah Teala Musa'ya, başkalarına bildirmediği birşeyi ilham etmiş olabilirdi.

Musa, Firavun'un taraftarlarından olan adama bir yumruk vurdu ve adamı öldürdü. Musa ile ölen adamı Allah'tan ve İsrailoğularından olan adamdan başka kimse görmemişti. Musa adamı öldürdükten sonra kendi kendine şöyle dedi: "Bu yaptığım Şeytanın işidir. O, gerçekten insanı saptıran apaçık bir düşmandır." Sonra Allah'a yalvararak şöyle dua etti: "Rabbim, doğrusu ben kendime zulmettim. Bağışla beni." Allah da Musa'nın duasını kabul edip onu bağışladı. Çünkü o, çok affeden ve çok merhamet edendir. Musa şehirde korku içerisindeydi ve etraftan gelecek haberleri bekliyordu. Durum, Firavun'a intikal ettirildi ve ona: "İsrailoğullarından bir adam, Firavun taraftarlarından birini öldürdü. Onlardan hakkımızı al. Bu hususta onlara müsamaha gösterme." denildi. Bunun üzerine Firavun: '"Bana katili ve olayın şahitlerini bulun. Zira şahitsiz, ispatsız hüküm vermek doğru olmaz." dedi. Bunun üzerine araştırmaya başladılar. Onlar, araştırmalarına devam ediyorlardı ve henüz bir delil bulamamışlardı. Bu sırada Musa bir de ne görsün daha dün, kendisinden yardım isteyen İsrailoğullarından olan kişi bugün başka bir Firavun taraftarı ile dövüşüyor ve yine kendisinden, yardımına koşmasını istiyor. Musa, bir gün önce yaptığından pişman olmuştu. Bu sebeple görmüş olduğu yeni olay hoşuna gitmedi ve kızdı. Elini uzatıp Firavunun taraftarı olan kişiyi yakalamak istedi. Ve İsrailoğullarından olan adama: "Anlaşılan sen, apaçık bir azgınsın." dedi. İsrailoğullarından olan kişi Musa'ya baktı. Bir gün önce Firavun taraftarını öldürdüğü andaki gibi kızgındı. İsrailoğullarından olan kişi, Musa'nın kendisine "Şüphesiz ki sen, apaçık bir azgınsın." demesinden sonra bu sefer de kendisini yakalamak istediğinden korktu ve kendisiyle kavga eden adamı Musa'nın önüne sürerek kendisi onun arkasına geçti ve: "Ey Musa, dün birini öldürdüğün gibi şimdi de beni mi öldürmek istiyorsun?" dedi ve kavga edenler ayrıldılar. Firavun'un taraftarı olan adam gidip, İsrailoğullarından olan adamdan duyduklarını anlattı. Bunun üzerine Firavun cellatlarını gönderdi. Musa, şehrin en büyük cadesini tuttu yürüdü. Onu arayan Firavun'un adamları Musa'nın ellerinden kaçabileceğini sanmıyorlardı. Musa'nın taraftarlarından bir adam, şehrin en uzak yerinden koşarak geldi. Gelirken kestirmeden geldi ve Firavun'un adamları Musa'nın yanına varmadan ona ulaştı ve durumu ona bildirdi. Ve: "Ey Musa, şehrin ileri gelenleri seni öldürmek için tertip kuruyorlar. Hemen git buradan. Doğrusu ben sana öğüt verenler-

denim." dedi. Bunun üzerine Musa, korka korka, çevresini gözetleyerek şehirden çıktı. "Rabbim, beni şu zalim kavimden kurtar." diye dua ediyordu.

Abdullah b.Abbas dedi ki: "Ey İbn-i Cübeyr, işte imtihanlardan biri de bu idi."

Musa, Medyen'e doğru yola koyuldu. Bu olaydan önce hiçbir sıkıntı çekmemişti. Yol hakkında hiçbir bilgisi yoktu. Ancak rabbine inancı tamdı. Ve: "Umarım rabbim bana doğru yolu gösterir." diyordu.

Medyen suyuna vardığında orada hayvanlarını sulayan bir cemaat buldu. Onların gerisinde de hayvanlarının suya gitmelerini engellemeye çalışan iki kadın gördü. Onlara: "Derdiniz nedir, bir tarafa çekilmiş hayvanlarınızı sulamıyorsunuz?" dedi. Onlar da: "Çobanlar sulayıp çekilmeden biz sulamayız. Zira biz, onlarla yarışacak güce sahip değiliz. Ayrıca babamız da oldukça yaşlı bir adamdır. Biz, onlardan artan sularla hayvanlarımızı suluyoruz." dediler. Bunun üzerine Musa onların hayvanlarını sulayıverdi. Musa, su kovalarını dolu dolu çekti ve bütün çobanlardan önce o kadınların koyunlarını suladı. Kadınlar sürüleriyle birlikte dönüp babalarına gittiler. Musa ise oradan ayrılıp bir ağacın gölgesine çekildi ve orada rabbine şöyle niyaz etti. "Rabbim, ben, gönderdiğin her hayra ve rızka çok muhtacım."

Kadınların babası, kızlarının, koyunları suya doymuş olarak çabucak dönmelerinden kuşkulandı ve onlara: "Sizde bugün bir hal var." dedi. Onlar da babalarına, Musa'nın kendilerine yaptığı yardımı anlattılar. Babaları, kızlarından birine Musa'yı çağırmasını emretti. Kız gdip Musa'yı çağırdı. Musa, kızların babası olan Şuayb aleyhisselam ile konuşunca Şuayb aleyhisselam ona: "Korkma artık zalim kavimden kurtuldun. Firavun ve kavminin, bizim üzerimize herhangi bir nüfuzu yoktur. Biz onun ülkesinde yaşamıyoruz." dedi. Kızlardan biri de şöyle dedi: "Babacığım onu ücretle çalıştır. Çünkü o, ücretle tuttuklarının en hayırlısı, güçlü ve güvenilir bir adamdır." Şuayb aleyhisselam kızının bu sözlerine karşı namusunu kıskanarak ona şöyle dedi: "Onun güçlü ve güvenilir biri olduğunu nereden biliyorsun?" Kız: "Güçlü olduğunu, koyunlarımızı sularken kovayla su çekmesi sırasında gördüm. Ben bugüne kadar su çekmekte bundan daha güçlü olanı görmedim. Güvenilirliliğine gelince, ben ona gidip karşısına dikildiğimde bana baktı, kadın olduğunmu anlayınca başını eğdi ve ben senin sözlerini ona söyleyip tamamlayıncaya kadar yukarı kaldırmadı ve sonra bana: "Sen arkamdan yürü yolu bana tarif et." dedi. İşte ancak güvenilir bir insan böyle yapar." dedi. Kız, bu sözleriyle babasını rahatlattı. Babası kıza inandı ve söylediklerinin doğru olduğuna kanaat getirdi. Ve Musa'ya şöyle dedi: "Bana sekiz yıl çalışman şartıyla seni bu iki kızımdan biriyle evlendirmek istiyorum. Eğer bunu on yıla tamamlamak istersen o da senden bir lütuftur. Fakat seni zora koşmak ta istemem. İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın." dedi. Musa da: "Bu,

seninle benim aramda kesin bir sözleşmedir. Bu iki süreden hangisini doldurursam doldurayım haksızlığa uğramış olmam. Söylediklerimize Allah şahittir." dedi.

Bu anlaşmaya göre sekiz yıl hizmet etmek Musa'nın üzerine borç oldu. İki yılı da, Allah'ın kendisine takdir ettiği süre olarak tamamladı. Böylece Şuayb aleyhisselamın yanında on yıl geçirmiş oldu."

Bundan sonra Musa, ailesiyle birlikte yola çıktı. İşte bu yolculukta dağda yanan ateşi görme, âsâsının yılana dönüşmesi, elinin koynundan bembeyaz çıması mucizeleri meydana geldi.

Musa, Allah Teala'ya, Firavun'un taraftarlarından birini öldürdüğünü, dilinin kekeme olduğunu arzetti ve rabbinden, kardeşi Harun'u da Peygamber seçmesini istedi. Allah Teala da Musa'nın isteklerini kabul etti. Kekemeliğini giderdi, Harun'a vahiy verdi ve Musa'ya, Harun'la görüşmesini emreti. Musa âsâsını alıp yola devam etti. Kardeşi Harun'la buluştu. İkisi birlikte Firavun'a gidip görüşme izni verilmediği için kapısında uzun süre beklediler. Sonra onlara görüşme izni verildi. Firavun'a varıp şöyle dediler: "Şüphesiz ki biz, rabbinin Peygamberleriyiz." Firavun: "Rabbiniz de kimdir?" dedi. Musa ve Harun, Kur'an'ın bize anlattığı şekilde Firavun'la konuştular. Firavun onlara: "Netice olarak ne istiyorsunuz?" dedi. Ve Musa'ya adamlarından birini öldürdüğünü hatırlattı. Musa özür diledi ve Firavun'a: "Allah'a iman etmeni ve İsrailoğullarının bizimle bilikte gitmeleri için serbest bırakmanı istiyoruz." dedi. Firavun bunu kabul etmedi ve Musa'ya: "Eğer doğru söyleyenlerden isen bunu gösteren bir delil getir." dedi. Musa, âsâsını yere bıraktı. Bir de ne görsünler âsâ, Firavun'un üstüne hızla yürüyen ağzı açık bir yılan haline dönüştü. Firavun âsânın bu şekilde kendisine yöneldiğini görünce korktu. Tahtından kalkıp Musa'dan onu durdurmasını istedi. Musa da onu durdurdu. Sonra koynundan elini çıkardı. Firavun, onun gözleri kamaştıracak kadar beyaz olduğunu gördü. Sonra eli tekrar eski haline geldi. Bunun üzerine Firavun, ileri gelenleriyle istişarede bulundu. İleri gelenleri ona şöyle dediler: "Bunların ikisi de sihirbazdan başka bir şey değildir. Sizi, sihirleriyle ülkenizden çıkarmak, dosdoğru dininizi ortadan kaldırmak istiyorlar."

Firavun ve taraftarları, Musa'nın, kendilerinden istediği hiçbir şeyi kabul etmediler. Firavuna: "Sen bunlara karşı sihirbazları topla. Senin ülkende çokça sihirbaz var. Sihirbazlar bunlara galip gelsinler." dediler. Firavun bütün şehirlere adamlar gönderip ileri gelen bütün sihirbazları topladı. Sihirbazlar onun huzuruna gelince Musa'yı kastederek: "O nasıl bir sihir yapıyor?" diye sordular. Firavun'un adamları: "O, yılanla sihir yapıyor." diye cevap verdiler. Sihirbazlar: "Vallahi yeryüzünde yılanlarla, iplerle ve âsâ ile bizim kadar sihir yapan hiçbir kimse yoktur. Eğer biz galip gelirsek mükâfatımız ne olacaktır?" dediler. Fira-

vun onlara: "Sizler benim yakınlarım ve özel adamlarım olacaksınız. İstediğiniz her şeyi yapacağım." dedi. Bunun üzerine Musa ile Firavun ve taraftarları, bayram gününde, kuşluk vaktinde bir araya gelmeyi kararlaştırdılar.

İşte sözü edilen bu günde Musa, Firavun ve sihirbazlarına galip gelmiştir. Ve halen o gün Aşure günü olarak devam etmektedir.

O gün insanlar bir meydanda toplandılar. Aralarında: "Durum bakalım sihirbazlar, yani Musa ve Harun galip gelirlerse, belki onlara tâbi oluruz." diye alay ediyorlardı. Sihirbazlar: "Ey Musa, ya sen ilk olarak maharetini ortaya koy veya biz koyalım." dediler. Musa: "Siz koyun." dedi. Onlar da sihir iplerini ve değneklerini atıp: "Firavun hakkı için mutlaka galip gelecek olan biziz." dediler. Musa, sihirbazların sihrini görünce içine bir korku düştü. Allah Teala da ona: "Sen de âsânı at." dedi. Musa âsâsını atınca o âsâ ağzı açık büyük bir ejderhaya dönüştü. Ve ipleri ve değnekleri toparlayıp yuttu. Sihirbazlar bunu görünce: "Eğer bu, sihir olsaydı hiçbir zaman bizim sihirimize ulaşamazdı. Fakat bu, Allah tarafından bir iştir. Biz, Allaha ve Musa'nın Allah katından getirdiklerine iman ettik. Bundan önceki durumumuzdan dolayı Allah'a tevbe ederiz." dediler. İşte burada Allah, Firavun'un ve taraftarlarının belini kırdı. Hak galip geldi. Onların yaptıkları ise boşa çıktı. Orada mağlup oldular. Zelil olarak geri döndüler.

Firavunun karısı ise perişan bir halde ortaya çıkmış Allah'a dua ediyor, musa'nın Firavun ve adamlarına galip gelmesini niyaz ediyordu. Firavunun taraftarlarından onu görenler, onun, Firavun ve taraftarları için perişan olduğunu sanıyolardı. Halbuki onun üzüntü ve endişesi Musa içindi.

Musa her mucize getirdiğinde Firavun ona, Firavun ona, İsrailoğullarını kendisiyle birlikte serbest bırakacağına dair yalan vaadlerde bulunuyor sonradan vaadini bozuyordu. Ve: "Rabbin bundan başka bir şey yapabilir mi?" diyordu. Öyle ki Allah Teala Firavun'un kavmine, Tufan, Çekirge, Haşerat, Kurbağa ve Kan gibi felaketler gönderdi. Bunların her biri geldiğinde Firavun Musa'ya başvuruyor, bunların kaldırılmasını istiyor ve karşılığında İsrailoğullarını serbest bırakacağını vaadediyordu. Bu belalar başından kalkınca da sözünden dönüyor, vaadini bozuyordu.

Allah Teala, nihayet Musa'ya, kavmiyle birlikte Firavun'un diyarından çıkmasını emretti. Musa ve geceleyin kavmiyle birlikte yola çıktı. Sabah olunca Firavun onların gitmiş olduklarını gördü. Şehirlere adamlar göndererek ordu toplattı ve Musa'yı takibe çıktı.

Allah Teala denize: "Kulum Musa âsâsıyla sana vurduğunda oniki parçaya bölün ki Musa beraberindekiler içinden geçsinler. Sonra Musa'nın arkasından gelen Firavun ve taraftarlarının üzerine kapan." diye emretti. Fakat Musa âsâsıyla denize vurmayı unuttu. Denizin önüne geldiğinde deniz ikiye ayrılmış-

tı. Zira o, Musa gelip kendisine âsâ ile vurduğunda uyanamayacağından ve böylece Allah'a isyan etmiş olacağından korkuyordu.

İki topluluk birbirini görüp yakınlaşınca Musa'nın arkadaşları: "Şüphesiz ki bize yetişecekler. Ey Musa, rabbinin sana emrettiğini yap. Zira ne senin rabbin yalan söyler, ne de sen." dediler. Musa da dedi ki: "Rabbim bana vaadetti ki denize vardığımda o deniz oniki parçaya ayrılacak ben de ondan geçeceğim. Bundan sonra âsâsını hatırladı. Firavun ordusunun öncülerinin, Musa ile giden İsrailoğullarının en arkada bulunanlarına yetiştiği sırada o âsâyı denize vurdu. Allah Teala'ın emrettiği şekilde deniz parçalara ayrıldı. Musa ve taraftarlarının hepsi denizi geçip karşıya çıktılar. Firavun taraftarları ise denizin içine daldıkları bir sırada Allah tealanın emrettiği şekilde deniz onların üzerine kapanıverdi.

Musa'nın kavmi denizi geçtikten sonra şöyle demeye başladı: "Biz Firavun'un boğulmadığından korkuyoruz. Biz onun helak olduğuna inanmıyoruz." Bunun üzerine Musa rabbine dua etti. O da Firavun'un cesedini onların gözünün önüne çıkardı. Onlar da böylece Firavun'un öldüğüne kesin olarak inandılar.

Sonra Musa ve kavmi, kendilerine ait putlara secde eden bir kavme rastladılar. Ve Musa'ya şöyle dediler: "Ey Musa, bunların nasıl ilahları varsa bize de öyle ilah yap." Musa da onlara şöyle dedi: "Şüphesiz ki siz, cehalete düşen bir kavimsiniz. Çünkü şu gördüğünüz putlara ibadet edenlerin içinde bulundukları din, yıkılmaya mahkumdur. Ve yaptıkları ameller bâtıldır."

Bundan sonra Musa, kavmini, konaklayacakları bir yerde durdurdu ve onlara: "Siz Harun'a itaat edin. Zira ben onu, kendi yerime size Halife tayin ediyorum." dedi.

Musa, Allah Teala ile otuz gün konuşmalarda bulunup sonra kavmine döneceğini söyledi ve onlardan ayrılarak rabbi ile konuşmaya gitti. Otuz ün geçtikten sonra Allah Teala bir on gün daha uzattı. İşte bu son on gün içinde İsrailoğulları, kendi aralarında ihtilafa düştüler. Firavun'un taraftarlarından emanet olarak aldıkları ziynet eşyaları bir çukura doldurulup yakıldıktan sonra, Samiri adlı bir kişi, eritilen bu mücevherattan bir buzağı heykeli yaptı. Rüzgâr bu heykelin ağzından girip arkasından çıktıkça, böğürür gibi bir ses meydana getiriyordu. İsrailoğullarından bazıları bu buzağı heykeline taptı, bazıları ise buna karşı çıktı. Bir kısmı da tarafsız kaldı. Buzağının sevgisi kalblerine işleyenler, dini açıkça yalanlamaya kalktılar.

Harun onlara: "Ey kavmim, siz bu buzağı heykeli ile imtihan edildiniz. Rabbiniz, ancak rahman olan Allah'tır. Bana uyun, emrime itaat edin." dedi. Bunun üzerine onlar: "Ne oluyor Musa'ya? O bize otuz gün vaadetti sonra da vaadinden döndü. Aradan kırk gün geçti. Hâlâ gelmedi." dediler. İçlerinden beyinsiz olanlar ise: "Belki de o, rabbini yitirdi onu arıyor ki onun peşinden gitsin." dediler.

Musa, Allah Teala ile konuştuktan sonra Allah Teala ona kavminin yaptıklarını haber verdi. Musa, kavmine, kızgın ve üzgün olarak döndü ve onlara: Kur'an-ı Kerim'in kıssasını zikrettiği şeyleri söyledi... Kardeşi Harun'a öfkelendikten sonra onu mazur gördü. Sonra Samiri'yi hesaba çekti. Samiri de ona: "Ben İsrailoğullarının görmediklerini gördüm. Ben, elçinin izinden bir avuç toprak alıp onu, erimiş mücevheratın içine attım. İşte böyle bunu bana nefsim hoş gösterdi." dedi. Musa da ona şöyle dedi: "Haydi git. Sen, hayatın boyunca: '"Bana dokunmayın." diyeceksin. Âhirette de sana, kaçıp kurtulamayacağın, vaadedilmiş bir azap vardır. Tapıp durduğun ilahına ne yapacağız bir bak. Onu muhakkak yakacağız. Sonra onu denize savuracağız."

Sonra, İsrailoğullarından buzağıya tapanlar hata ettiklerini anladılar. Musa'ya: "Rabbine yalvar da bizim için tevbe edecek bir kapı açsın biz de tevbe edelim de yaptıklarımızı bağışlasın." dediler. Bunun üzerine Musa, Buzağıya tapmaya katılmayan ve İsrailoğullarının önde gelenlerinden yetmiş kişiyi seçip tevbe etmeye gittiler. Vardıkları yerde bir sarsıntıya yakalandılar. Bunun üzerine Musa: "Ey rabbim, eğer dileseydin bunları da beni de daha önce helak ederdin. Sen, içmizdeki beyinsizlerin işledikleri yüzündne bizi helak mı edeceksin?'" dedi.

Aslında bu yetmiş kişinin içinde buzağıya tapan kişiler de bulunuyordu. Fakat Musa ve Harun bunun farkında değillerdi. Yeryüzü bundan dolayı onları sarsmıştı. Allah Teala Musa'ya: "Bunların tevbeleri, içlerinden herbirinin, önüne geleni, baba-oğul demeden öldürmesi ve kimin öldürüldüğüne bakmamasıyla olacaktır." buyurdu.

İsrailoğulları Allah Teala'nın kendilerine emrettiği şekilde yaptılar. Sonunda Allah Teala öldüreni de öldürüleni de bağışladı. Sonra Musa, kavmiyle birlikte Kudüs topraklarına doğru yürüyüp gitti. Onlara Allah Teala'nın göndermiş olduğu emirleri tebliğ etti. Bu emirler ise onlara ağır geldi ve bunları kabul etmemekte direttiler. Bunun üzerine Allah Teala dağı onların üzerine bir bulut gibi kaldırdı ve onlara yaklaştırdı. İsrailoğulları, dağın üzerlerine düşeceği korkusuyla ilahi emirlere sarıldılar ve Musa'yı takib ederek mukaddes topraklara vardılar. O topraklarda zorba bir kavmin yaşadığını gördüler ve Musa'ya: "Onlar orada bulunduğu müddetçe biz oraya giremeyiz" dediler. Musa'nın ısrarı üzerine: "Git onlarla sen ve rabbin savaşın biz burada oturacağız." dediler ve bu sözleriyle Musa'yı kızdırdılar. Musa, bundan önce İsrailoğulları aleyhine herhangi bir beddua yapmamıştı. Fakat onların bu sözleri üzerine onlara beddua etti. Allah da duasını kabul etti ve onların Kudüs topraklarına girmelerini kırk yıl haram kıldı. Bu sebeple onlar çöllerde şaşkın vaziyette kırk yıl dolaştılar. Sabahtan akşama kadar yol yürüyor akşamleyin bulundukları yerde konaklıyorlardı. Allah Teala İsrailoğullarına bu kırk yıl içinde de çeşitli nimetler ihsan etti. Onları çölde bulutla gölgelendirdi. Gökten üzerlerine kudret helvası ve bıldırcın

eti indirdi. Taştan on iki pınar fışkırttı ve bunlara benzer daha birçok lütuflarda bulundu... (Bu hadise tefsir kitaplarında "Fütun hadisi" denmektedir.)

وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي ﴿٤١﴾

اذْهَبْ أَنتَ وَأَخُوكَ بِآيَاتِي وَلَا تَنِيَا فِي ذِكْرِي ﴿٤٢﴾

اذْهَبَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ﴿٤٣﴾

فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَّيِّنًا لَّعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَىٰ ﴿٤٤﴾

41- Seni kendime Peygamber seçtim.

42- Sen ve kardeşin mucizelerimle gidin. Beni anmada (ve emirlerimi tebliğde) gevşek davranmayın.

43- İkiniz de Firavun'a gidin. Çünkü o azdı.

44- Öğüt alacağını veya korkacağını umarak ona yumuşak söz söyleyin."

Ey Musa, ben sana bu nimetleri verdim. Çünkü ben seni Peygamberliğe ve emirlerimi tebliğ etmeye seçtim. Sen ve kardeşin Harun, delil ve mucizelerimle Firavun'a gidin. Zira o azdı. Ona, benim size emrettiklerimi tebliğ edin. Size emrettiğim şeyleri tebliğ ederken beni anmayı unutmayın. Zira beni anmanız azminizi güçlendirir. Ayaklarınızı yerinde sabit tutar. Firavuna karşı konuşurken yumuşak bir şekilde konuşun. Umulur ki, o konuştuklarınızı düşünür, ibret alır veya Allah'tan korkar, azgınlığından vaz geçer.

قَالَا رَبَّنَا إِنَّنَا نَخَافُ أَن يَفْرُطَ عَلَيْنَا أَوْ أَن يَطْغَىٰ ﴿٤٥﴾

45- Musa ve Harun: Ey rabbimiz, Firavun'un bize karşı aşırı davranmasından veya daha da azmasından korkarız." dediler.

Musa ve Harun: "Ey rabbimiz, biz Firavun'u emrettiğin şeye davet edince onun bizi derhal cezalandıracağından veya azgınlıkta daha da ileri gideceğinden korkuyoruz." dediler.

قَالَ لَا تَخَافَا إِنَّنِي مَعَكُمَا أَسْمَعُ وَأَرَىٰ ﴿٤٦﴾

فَأْتِيَاهُ فَقُولَا إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ فَأَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ قَدْ

جِئْنَاكَ بِآيَةٍ مِنْ رَبِّكَ وَالسَّلَامُ عَلَىٰ مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَىٰ ﴿٤٧﴾

إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَا أَنَّ الْعَذَابَ عَلَىٰ مَنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿٤٨﴾

46- Allah şöyle dedi: "Hiç korkmayın. Çünkü ben sizinle beraberim. Ben herşeyi işitirim, görürüm.

47- Firavuna varın ona, deyin ki: Şüphesiz biz, rabbinin Peygamberleriyiz. Bizimle İsrailoğullarını salıver. Onlara işkence etme. Biz sana, rabbinden bir mucize ile geldik. "Selam" hidayete uyanlara olsun."

48- Bize vahyolunmuştur ki (Peygamberi) yalanlayıp yüz çevirenlere mutlaka azap vardır.

Allah, Musa ve Harun'a şöyle dedi: "Siz Firavundan korkmayın. Ben, sizinle beraberim. Ona karşı size yardım ederim. Aranızda geçecek olan şeyleri işitir ve görürüm. Siz ona varın ve deyin ki: "Şüphesiz ki biz, senin rabbinin Peygamberleriyiz. O, bizi sana gönderdi. Rabbin sana, İsrailoğullarını bizimle beraber serbest bırakmanı emrediyor. Sen onları bizimle beraber serbest bırak. Onlara, güçlerinin yetmeyeceği işleri yükleyerek onlara işkence etme. Biz sana, rabbin tarafından bir mucize getirdik. Sana söylediğimiz şeylerde bize inanmazsan o mucizeyi sana göstereceğiz. Selam ve esenlik, Allah'ın hidayetine tabi olanların üzerine olsun. Rabbin bize şunu vahyetti ki, davet ettiğimiz dinden yüz çevirip onu yalanlayanlara mutlaka azap vardır."

*Âyet-i Kerimede, Müslüman olmayana nasıl selam verileceği beyan edilmektedir. Resulullah (s.a.v.) de Herakliyus'a mektup yazarken, mektubun başına: "Selam hidayete tâbi olanlaradır." şeklinde yazmıştır.

قَالَ فَمَنْ رَبُّكُمَا يَا مُوسَىٰ ﴿٤٩﴾

49- Bunun üzerine Firavun: "Rabbiniz de kimdir ey Musa?" dedi.

* Hz. Musa ve Harun, Firavun'a vardılar, Allah Teala'nın kendilerine emrettiği şeyleri ona tebliğ ettiler. Firavun ise, kendisini yaratan Allahı inkâr ederek: "Rabbiniz de kimdir ey Musa?" dedi.

قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَىٰ كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَىٰ ﴿٥٠﴾

50- Musa: "Rabbimiz, herşeye takdir ettiği şekli verip sonra da doğru yolu gösterendir." dedi.

* Müfessirler bu âyet-i Celileyi çeşitli şekillerde izah etmişlerdir. Bu izah şekillerinden biri de şöyledir: "Allah, herşey için eşini yaratmış ve ona, evlenme, yeme, içme, barınma vb. yolları göstermiştir." Taberi bu izah şeklini tercih etmiştir.

Diğer bir izah şekli de şöyledir: "Herşeye, yaratılmış olduğu şeklini vermiştir. İnsanları insan, hayvanları hayvan şeklinde yaratmış sonra da herşeye, kendisine uygun olan yolları göstermiştir. Gıdasını nasıl tedarik edeceğini ve tedarik ettiği gıdayı nasıl muhafaza edeceğini öğretmiştir.

Diğer bir izah şekli de şöyledir: "Her canlının yaratılışını düzgün ve uygun bir şekilde yapmıştır. Sonra ona kendisine yaraşacak şeyleri göstermiş ve öğretmiştir.

Başka bir izah şekli de şöyledir: "Yarattığı her şeye kendisine yaraşan özellikler verdi. Köpeğe diş, kuşa pençe gibi. Sonra ona nayatını nasıl devam ettireceğini gösterdi." Diğer bir izah şekli şöyledir: "Allah, yarattıklarının, amellerini, ecellerini, rızıklarını takdir etmiştir. Yaratıklar, onun takdir ettiği şekilde hareket etmektedirler.

قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْأُولَىٰ ﴿٥١﴾

51- Firavun: "Öyleyse geçmiş nesillerin hali ne olacak?" dedi.

* Hz. Musa, Firavun'a, kendisinin Allah tarafından gönderildiğini ve Allah'ın herşeyi yaratıp onlara nimetlerini verdiğini söyleyince Firavun: "Daha önce geçmiş ümmetlerin durumu ne olacak? Zira onlar senin rabbine ibadet etmemiş başka şeylere tapmışlardır. Onların hepsi de cehennemlik midir?" diye sordu.

قَالَ عِلْمُهَا عِندَ رَبِّي فِي كِتَابٍ ۖ لَّا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنسَى ﴿٥٢﴾

52- Musa şöyle dedi: "Onlar hakkındaki bilgi, rabbimin nezdinde bir kitaptadır. Rabbim ne şaşırır ne de unutur.

* Hz. Musa, Firavun'a cevap vererek: "Şayet geçmiş ümmetler rabbime kulluk etmediyseler, onların yaptıkları ameller levh-i Mahfuzda ve amel defterlerinde rabbim tarafından zaptedilmiştir. Rabbim, asla şaşırmaz. Büyük küçük hiçbirşey onun kontrolundan çıkmaz. O, hiçbir şeyi de unutmaz. Derhal cezalandırılmaları gerekmiş de rabbim onları cezalandırmışsa doğru olan budur. Şayet cezalandırılmalarını kıyamet gününe bırakmışsa yine doğru olan o'dur. Zira rabbim, ne yaptığını çok iyi bilendir. O, ne şaşırır ne de unutur.

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَسَلَكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا وَأَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِّن نَّبَاتٍ شَتَّىٰ ﴿٥٣﴾

53- Yeryüzünü size beşik yapan, orada size yollar açan ve gökten su indiren O'dur. "Biz, gökten indirdiğimiz su ile çeşitli bitkilerden çiftler çıkardık.

* Hz. Musa, Firavun'a karşı sözlerine devamla diyor ki: "Benim rabbim sizin için, yeryüzünü beşik gibi yapan, orada size, çeşitli ihtiyaçlarınızı gidermek için gezip dolaştığınız yollar açan ve gökten yağmur indirerek çeşitli bitkiler bitirendir."

Allah Teala, yağmurlarla çeşitli bitkileri çiftler halinde yarattığını beyan ediyor. Bundan sonra gelen âyet-i kerimede de onlardan faydalanmamızı ve onları düşünerek ibret almamızı bildiriyor.

كُلُوا وَارْعَوْا أَنْعَامَكُمْ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَىٰ ﴿٥٤﴾

54- Onlardan hem siz yeyin hem de hayvanlarınızı otlatın. Şüphesiz ki bunda, akıl sahipleri için nice deliller vardır.

Ey insanlar, gökten indirdiğimiz yağmurla yeryüzünde bitirdiğimiz çeşitli bitki ve mahsullerden yeyin, hizmetinizde kullandığınız hayvanlarınıza da yedirin. Şüphesiz ki bu anlatılanlarda, akıl sahipleri için, Allah'ın kuvvet ve kudretini gösteren deliller vardır. O akıl sahipleri bu delillerden ibret alır hakka tâbi olurlar.

مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَىٰ ﴿٥٥﴾

55- Biz sizin aslınızı topraktan yarattık. (Öldükten sonra) sizi oraya döndürürüz (Kıyamet günü de) ordan sizi tekrar çıkaracağız.

Ey insanlar, biz sizin aslınızı topraktan yarattık ve sizleri konuşan insanlar haline getirdik. Vâdeniz gelince sizi öldürüp tekrar toprağa döndürürüz. Böylece çürüyüp aslınıza dönersiniz. Kıyamet koptuğunda sizleri diriltip topraktan tekrar çıkaracağız. Evvelki halinizi alacaksınız. O halde âhirete kesinlikle iman edin ve amellerinizi ona göre düzeltin.

وَلَقَدْ أَرَيْنَاهُ آيَاتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَأَبَىٰ ﴿٥٦﴾

56- Şüphesiz ki Firavun'a mucizelerimizin hepsini gösterdik. Buna rğmen Firavun onları yalanladı ve iman etmemekte direndi.

* Burada Firavun'a gösterildiği zikredilen mucizelerden maksat, Hz. Musa'ya gösterilen dokuz mucizedir. Bu mucizelerin neler oldukları isra Suresi'nin yüzbirinci âyetinin izahında zikredilmiştir.

قَالَ أَجِئْتَنَا لِتُخْرِجَنَا مِنْ أَرْضِنَا بِسِحْرِكَ يَا مُوسَىٰ ﴿٥٧﴾

فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسِحْرٍ مِثْلِهِ فَاجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَا نُخْلِفُهُ نَحْنُ

وَلَا أَنْتَ مَكَانًا سُوًى ﴿٥٨﴾

57- (Firavun Musa'ya) şöyle dedi: "Sihirinle bizi, yurdumuzdan çıkarmaya mı geldin ey Musa?"

58- Biz de mutlaka sana, senin sihirin gibi bir sihir getireceğiz. Şimdi sen, bizimle senin aranda bir buluşma zamanı ve yeri tayin et. Ondan ne biz cayalım, ne de sen. Buluşacağımız yer münasip bir yer olsun."

* Allah Teala bu âyetlerde, Firavun'un, Hz. Musa'ya sihirle karşı koymak istediğini beyan ediyor Hz. Musa da ona cevaben şöyle diyor:

قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمُ الزِّينَةِ وَأَنْ يُحْشَرَ النَّاسُ ضُحًى ﴿٥٩﴾

فَتَوَلَّىٰ فِرْعَوْنُ فَجَمَعَ كَيْدَهُ ثُمَّ أَتَىٰ ﴿٦٠﴾

59- Musa şöyle dedi: "Buluşma zamanımız, insanların süslenip kuşluk vaktinde toplandıkları bayram günü olsun."

60- Bunun üzerine Firavun dönüp gitti. Hiylesini (Ne kadar usta sihirbaz ve büyü âleti varsa hepsini) topladı, sonra buluşma yerine geldi.

* Firavun, Hz. Musa ile buluşmak üzere bir vakit tayin ettikten sonra dönüp gitti. Zamanında çokça bulunan sihirbazların en ustalarını toplayıp kararlaştırılan günde ve yine kararlaştırılan yere geldi. Kendisi tahtına oturdu. Sağına soluna diğer ileri gelenlerini yerleştirdi. Halk, gösterilen yerde toplandı. Hz. Musa, kardeşi Harun'la birlikte ve âsâsına basa basa geldi. Sihirbazlar Firavun'un karşısında sıra sıra dizilmişlerdi. Firavun onları cesaretlendiriyor ve teşvik ediyordu. Onlar ise Firavun'dan vaadler koparmaya çalışıyorlardı. İşte bu sırada, Hz. Musa onlara seslenerek şöyle dedi:

قَالَ لَهُمْ مُوسَىٰ وَيْلَكُمْ لَا تَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا فَيُسْحِتَكُمْ بِعَذَابٍ ۖ وَقَدْ

خَابَ مَنِ افْتَرَىٰ ﴿٦١﴾

فَتَنَازَعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ وَأَسَرُّوا النَّجْوَىٰ ﴿٦٢﴾

61- Musa onlara: "Vay halinize, sakın Allah'a karşı yalan uydurmayın. Yoksa sizi, azabıyla helak eder. İftira atan mutlaka hüsrana uğramıştır." dedi.

62- (Musa'nın sözleri karşısında Firavun ve adamları) Durumlarını münakaşa ettiler. Sonra gizlice fısıldaştılar.

* Sihirbazların, aralarında neyi tartışıp fısıldaştıkları hakkında şunlar zikredilmektedir. Sihirbazlar birbirlerine şöyle demişlerdir: "Eğer bu, bir sihirbaz ise buna mutlaka galip geliriz. Şayet getirdiği şey semavî ise netice onundur." Veya şöyle demişlerdir: "Bu adamın sözleri hiç de sihirbaz sözüne benzemiyor." Yahut, aralarında, bundan sonra gelen âyetin beyan ettiği hususu fısıldaşmışlar ve şöyle demişlerdir:

قَالُوٓا۟ إِنْ هَٰذَٰنِ لَسَٰحِرَٰنِ يُرِيدَانِ أَن يُخْرِجَاكُم مِّنْ أَرْضِكُم بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ ٱلْمُثْلَىٰ ﴿٦٣﴾

63- Firavun ve adamları şöyle dediler: "Bunların ikisi de sihirbazdan başka birşey değildir. Sizi, sihirleriyle ülkenizden çıkarmak, en sağlam yolunuzu (Dosdoğru dininizi) ortadan kaldırmak istiyorlar.

* Sihirbazların, Hz. Musave Harun'un, ortadan kaldıracaklarından korktuklarını en sağlam yoldan neyi kastettikleri akkında çeşitli rivayetler vardır. Müfessirlerin bazılarına göre: "En sağlam yol"dan maksat, Firavun kavminin ileri gelenleri ve şereflileridir. Firavun ve sihirbazlar, Musa ve Harun'un, bunları helak edeceklerinden korkmuşlardır.

Diğer bazı müfessirlere göre ise, en sağlam yol'dan maksat, İsrailoğullarıdır. Bunlar, Firavun kavminin işlerini gördükleri için ve malca da zengin olduklarından Firavun'un taraftarları, Musa ve Harun'un, bunları beraberlerinde alıp götürmelerine razı olmamışlardır.

Yine müfessirlerden bir kısmına göre, buradaki "En sağlam yol"dan maksat, sihirdir. Zira sihirbazlar bu yolla kendilerine mal ve servet biriktirmişlerdir. Hz. Musa'nın onlara galip gelmesi halinde sihirlerinin kıymeti kalmayacaktır.

Müfessirlerin bir diğer kısmına göre de buradaki "En sağlam yol"dan maksat, Firavun ve taraftarlarının iktidarıdır. Bunlar, iktidarlarının sarsılacağından korkmuşlardır.

İbn-i Zeyd'e göre ise buradaki "En sağlam yol"dan maksat, Firavun ve taraftarlarının süregelen âdetleri ve dinleridir. Bunlar, âdetlerinin ve bâtıl dinlerinin değiştirileceğinden korkmuşlardır.

فَأَجْمِعُوا كَيْدَكُمْ ثُمَّ ائْتُوا صَفًّا ۚ وَقَدْ أَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنِ اسْتَعْلَىٰ ﴿٦٤﴾

64- Onun için tuzaklarınızı toplayın, sonra saflar halinde gelin. Bugün üstün gelen mutlaka kurtuluşa ermiştir.

Sihirbazlar fısıltılarına devamla şöyle dediler: "Bütün tuzaklarınızı bir araya getirerek sağlamlaştırın. Sonra saflar halinde gelin. Bugün kim galip gelirse istediğine erişecek olan o'dur. Biz galip gelirsek Kralın vaadettiği büyük bahşiş ve mertebelere erişiriz. Onlar galip gelirse hükümdarlığı elde ederler.

قَالُوا يَا مُوسَىٰ إِمَّا أَن تُلْقِيَ وَإِمَّا أَن نَّكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَلْقَىٰ ﴿٦٥﴾

65- Sihirbazlar: "Ey Musa, ya sen maharetini ortaya koy veya önce biz koyalım." dediler.

قَالَ بَلْ أَلْقُوا ۖ فَإِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ إِلَيْهِ مِن سِحْرِهِمْ أَنَّهَا تَسْعَىٰ ﴿٦٦﴾

فَأَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُّوسَىٰ ﴿٦٧﴾

66- Musa: "Hayır siz ortaya koyun." dedi. Bir anda onların ipleri ve değnekleri, sihirleri yüzünden Musa'ya, hareket ediyorlarmış gibi göründü.

67- Musa, içinde bir korku hissetti.

Sihirbazlar bütün tuzaklarını bir araya topladıktan sonra saflar halinde Musa'nın karşısına çıktılar. Ve ona: "Ey Musa, ya önce sen elinle bulunan şeyi ortaya koy veya bizler elimizde bulunan şeyleri ortaya koyalım." dediler. Musa da sihirbazlara: "Önce sizler elinizde bulunan şeyleri ortaya koyun durumunuzun ne olduğu açığa çıksın." dedi. Sihirbazlar sihir yapmak için getirdikleri iple-

rini, sopalarını ortaya attılar. Onların ortaya attıkları şeyler Musa'ya, hareket ediyormuş gibi göründü. Bunu gören Musa içinde bir korku hissetti.

Â yet-i Kerime'de, Hz. Musa'nın karşısına sihirbazların sayıları belirtilmemektedir. Onların, yetmiş bin veya otuz bin yada dokuz bin kadar oldukları raviler tarafından nakledilmektedir.

* Âyet-i Kerimede, Hz. Musa'nın, içinde bir korku hissettiği zikredilmektedir. Hasan-ı Basrî'ye göre, Hz. Musa'nın korkusu, beşer oluşundan kaynaklanmaktaydı. Yahut da o anda kendisine gelen vahyin gecikmesinden korkmuştu. Ya da oraya toplanan insanların, sihirbazlarını gördükten sonra dağılacaklarından ve kendisinin göstereceği mucizeleri göremeyeceklerinden korkmuştu. Ya da oraya toplanan insanların, sihirbazlarını gördükten sonra dağılacaklarından ve kendisinin göstereceği mucizeleri göremeyeceklerinden korkmuştu. Veya kendisi mucize getirdikçe karşı tarafın çeşitli hiylelere başvuracağından ve durumun böylece devam edeceğinden korkmuştu.

قُلْنَا لَا تَخَفْ إِنَّكَ أَنتَ الْأَعْلَىٰ ﴿٦٨﴾

وَأَلْقِ مَا فِي يَمِينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوا ۖ إِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدُ سَاحِرٍ ۖ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَتَىٰ ﴿٦٩﴾

68- Biz ona şöyle dedik: "Korkma, üstün gelecek mutlaka sensin sen.

69- Sağ elindeki âsânı at da onların yaptıklarını yutsun. Çünkü onların yaptıkları, ancak bir sihirbaz tuzağıdır. Sihirbaz nereye varırsa varsın başarı gösteremez."

Biz Musa'ya dedik ki: "Korkma, bu sihirbazlara, Firavun ve ordusuna karşı üstün gelecek ve onları mağlup edecek olan sensin sen. Sağ elinde bulunan âsânı yere at da, yürüdüklerini sandığın ve sihirbazlara ait olan ipleri ve sopaları yutuversin. Zira onların yaptıkları ancak bir sihirbaz tuzağıdır. Sihirbaz ise nerede olursa olsun, sihir yaparak gerçekleştirmek istediği arzsuna asla erişemez.

* Bazı müfessirler bu âyetin son bölümünü şöyle izah etmişlerdir: "Sihirbaz nerede bulunursa bulunsun, asla kendisini kurtaramaz. Yani nerede bulunursa öldürülür.

كنت كاتباً لجَزْءِ بن معاوية عم الأحنف بن قيس إذ جاءنا كتاب عمر قبل موته بسنة: أقْتُلوا كلَّ ساحرٍ.

Hz. Ömer (r.a.) ölümünden bir sene önce Cez' b.Muaviye'ye bir mektup göndererek, "Her sihirbazı öldürün" demiştir.(8)

فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا قَالُوٓا۟ ءَامَنَّا بِرَبِّ هَٰرُونَ وَمُوسَىٰ ﴿٧٠﴾

70- (Musa'nın âsâsı bütün sihirleri yutunca) sihirbazlar secdeye kapandılar: "Biz, Harun'un ve Musa'ın rabbine iman ettik." dediler.

* Hz. Musa, elindeki âsâsını yere bırakınca âsâ büyük bir ejderhaya dönüştü ve sihirbazların ortaya koydukları herşeyi yuttu. Sonra Hz. Musa onu tutunca tekrar âsâ haline geldi. Bunu gören sihirbazlar, Musa'nın yaptığının bir sihir olmadığına kesin olarak kanaat getirdiler ve hemen secdeye kapanarak şöyle dediler: "Biz, Harun'un ve Musa'nın rabbine iman ettik."

قَالَ ءَامَنتُمْ لَهُۥ قَبْلَ أَنْ ءَاذَنَ لَكُمْ ۖ إِنَّهُۥ لَكَبِيرُكُمُ ٱلَّذِى عَلَّمَكُمُ ٱلسِّحْرَ ۚ فَلَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُم مِّنْ خِلَٰفٍ وَلَأُصَلِّبَنَّكُمْ فِى جُذُوعِ ٱلنَّخْلِ ۖ وَلَتَعْلَمُنَّ أَيُّنَآ أَشَدُّ عَذَابًا وَأَبْقَىٰ ﴿٧١﴾

71- Firavun sihirbazlara: "Benden izinsiz Musa'ya iman ettiniz ha? O, size sihiri öğreten büyüğünüzdür. Mutlaka ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim. Sizi muhakkak hurma dallarına asacağım. O zaman hangimizin azâbı daha şiddetli ve daha sürekliymiş bileceksiniz." dedi.

(8) Ebu Dâvûd, K. el-İmara, bab: 31, Hadis No: 3043

* Allah Teala bu âyet-i Kerimede, Firavun'un inkârcılıkta ve azgınlıkta ne kadar ileri gitiğini, bâtıla sarılıp hakka karşı nasıl şımardığını beyan etmektedir. Zira Firavun, gözleri kamaştıran mucizeleri görmüş, kendilerinden imdat beklediği sihirbazların iman ettiklerini müşahade etmiş buna rağmen hakka boyun eğmemiştir. Bilakis, şiddete başvurmuş ve tehditler savurmaya başlamıştır.

Evet, hakka dayanmayan her zorba böyledir. Hakkın önünde âciz kalınca mevki ve makamını kullanır ve zorbalığa başvurur. Yalan ve iftiralar onun için pek kolaydır. Fakat kişinin kalbine iman girdiğinde, karşısına çıkan bütün güçleri ilahi gücün karşısında hiçe sayar. Tağutların karşısına dikilir, hakkı haykırmaktan asla çekinmez. Nitekim günün başlangıcında iman etmiş olan sihirbazlar günün ortasında Allah'ın erleri olmuşlar, günün sonunda ise şehadet şerbetini içmişlerdir. Allah'a kesin olarak iman edeb bu sihirbazlar, Firavun'a şöyle diyorlar:

قَالُوا لَنْ نُؤْثِرَكَ عَلَىٰ مَا جَاءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذِي فَطَرَنَا فَاقْضِ مَا أَنْتَ قَاضٍ ۖ إِنَّمَا تَقْضِي هَٰذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿٧٢﴾

إِنَّا آمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا وَمَا أَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ ۗ وَاللَّهُ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ ﴿٧٣﴾

72- Sihirbazlar şöyle dediler: "Elbette seni, bize gelen apaçık mucizelere ve bizi yaratana tercih edemeyiz. Sen, istediğini yap. Sen ancak bu dünya hayatına hükmedebilirsin.

73- Şüphesiz ki biz, rabbimize iman ettik. Böylece günahlarımızı ve bize zorla yaptırdığın sihri bağışlasın. Allah'ın mükâfaatı daha hayırlı ve cezası daha devamlıdır."

* Âyet-i Kerimede, sihirbazlar, sihirin kendilerine zorla yaptırıldığını söylüyorlar. Abdullah b.Abbas bu hususu izah ederken şöyle diyor: Bu sihirbazlar daha birer küçük çocukken Firavun onları sihirbazlara teslim etmiş ve sihir öğrenmelerini emretmiştir. Böylece onları sihirbaz olmaya zorlamıştır.

Firavun sihirbazlara: "Hangimizin azâbı daha şiddetli ve daha devamlıdır bileceksiniz." diyerek tehdit edince sihirbazlar ona cevaben: Allah'ın mükâfatı daha hayırlı cezası ise daha devamlıdır." cevabını vermişlerdir.

إِنَّهُ مَنْ يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ ۖ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَىٰ ﴿٧٤﴾

74- Gerçek şu ki, kim rabbinin huzuruna suçlu olarak çıkarsa onun için mutlaka cehennem vardır. O orada ne ölür ne yaşar.

* Cehennemlikler cehennemde ebedi bir azap göreceklerdir. Onlar ne ölüp kurtulabilecekler ne de normal bir hayat yaşayabileceklerdir. Bu hususta başka âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır: "O suçlular, cehennem zebanisine "Ey Mâlik, hiç olmazsa rabbin canımızı alsın." diye bağırışırlar. Mâlik te "Siz bu azapta bekletileceksiniz." der.(9) "İnkâr edenlere ise cehennem ateşi vardır. Onların ölümlerine hükmedilmez ki ölsünler. Onlardan cehennem azabı da hafifletilmez. Biz, her kâfiri işte böyle cezalandırırız."(10)

وَمَنْ يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ فَأُولَٰئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَىٰ ﴿٧٥﴾

75- Kim de rabbinin huzuruna salih amcller işlemiş mü'min olarak çıkarsa işte onlar için yüksek dereceler vardır.

* Peygamber efendimiz, cennetin derecelerini beyan eden bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyuruyor:

قَالَ اِنَّ فِي الْجَنَّةِ مِائَةَ دَرَجَةٍ اَعَدَّهَا اللّٰهُ لِلْمُجَاهِدِينَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ مَا بَيْنَ الدَّرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْاَرْضِ فَاِذَا سَاَلْتُمُ اللّٰهَ فَاسْاَلُوهُ الْفِرْدَوْسَ فَاِنَّهُ اَوْسَطُ الْجَنَّةِ وَاَعْلَى الْجَنَّةِ اُرَاهُ قَالَ وَفَوْقَهُ عَرْشُ الرَّحْمٰنِ وَمِنْهُ وَتَفَجَّرُ اَنْهَارُ الْجَنَّةِ.

"Şüphesiz ki cennette yüz derece vardır. Allah bunları kendi yolunda cihat edenlere hazırlamıştır. Her derecenin arası gökle yer arası kadardır. Siz, Allah'tan cennet istediğiniz zaman Firdevs cennetini isteyin. Çünkü o, cennetlerin en ortada olanı ve en yücesidir. Rahman olan Allah'ın arşı onun üzerinde bulunmaktadır. Cennetin ırmakları oradan fışkırmaktadır."(11)

---

(9) Zuhruf Suresi, âyet: 77
(10) Fâtır Suresi, âyet: 36
(11) Buhari, K.el-Cihad, bab: 4 / Tirmizi, K. el-Cennet, bab: 4, Hadis No: 2531 İbn-Mâce, K. ez,Zühd, bab: 39, Hadis No: 4331

جَنَّٰتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا ۚ وَذَٰلِكَ جَزَٰٓؤُا
مَن تَزَكَّىٰ ﴿٧٦﴾

76- Bunlar, altlarından ırmaklar akan Adn cennetleridir. Onlar orada ebediyyen kalacaklardır. İşte kendisini günahlardan arındıranın mükâfaatı budur.

Evet, Allah'ın emirlerine itaat edip kendisini günah kirlerine bulaştırmayanın mükâfaatı işte budur. O ne güzel bir mükâfaattır.

وَلَقَدْ أَوْحَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي فَٱضْرِبْ لَهُمْ طَرِيقًا فِي ٱلْبَحْرِ يَبَسًا لَّا تَخَٰفُ
دَرَكًا وَلَا تَخْشَىٰ ﴿٧٧﴾

77- Gerçekten biz Musa'ya (İman eden) kullarımı geceleyin al götür. Âsânı denize vurarak onlar için kuru bir yol aç. Düşmanlarının yetişmesinden korkma. Boğulacağından da endişelenme." diye vahyettik.

Bütün mucizelere rağmen Firavun'un iman etmemesi karşısında biz, Peygamberimiz Musa'ya şöyle vahyettik: "İsrailoğullarından bana iman eden kullarımı geceleyin al Firavun'un memleketinden çıkar. Sen denizde onlara kuru bir yol aç. Firavun ve ordusunun sana kavuşacağından sakın korkma, denizde boğulacağından endişe etme.

فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُودِهِۦ فَغَشِيَهُم مِّنَ ٱلْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ ﴿٧٨﴾
وَأَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُۥ وَمَا هَدَىٰ ﴿٧٩﴾

78- Firavun da ordularıyla onların ardına düştü. Deniz onları öyle bir kapladı ki...

79- Firavun, kavmini saptırdı, doğru yola götürmedi.

Musa ve ona iman eden İsrailoğullarının denize dalmaları üzerine Firavun ve ordusu da onları takib ederek denize daldı. Musa ve İsrailoğulları denizi sağ salim geçti. Firavun ve taraftarlarının ise üzerlerine deniz kapandı ve hepsi birden boğulup gittiler. Firavun, kavmine, Allah'ı inkâr etmeyi ve Peygamberleri yalanlamayı emrederek onları doğru yoldan saptırdı ve onlara hiçbir zaman hidayet yolunu göstermedi. Böylece kendisi de kavmi de helak olup gittiler. "Firavun, kıyamet gününde kavminin önüne düşecek ve onları ateşe götürecektir. Varılacak o yer ne kötü bir yerdir."(12)

يَٰبَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ قَدۡ أَنجَيۡنَٰكُم مِّنۡ عَدُوِّكُمۡ وَوَٰعَدۡنَٰكُمۡ جَانِبَ ٱلطُّورِ ٱلۡأَيۡمَنَ
وَنَزَّلۡنَا عَلَيۡكُمُ ٱلۡمَنَّ وَٱلسَّلۡوَىٰ ﴿٨٠﴾

80- Ey İsrailoğulları, biz sizi düşmanınızdan kurtardık. Size "Tûr"un sağ tarafını vaadettik. Size kudret helvası ve bıdırcın gönderdik.

* Allah Teala bu âyet-i Kerimede, İsrailoğullarına vermiş olduğu büyük nimetlerden bir kısmını hatırlatıyor ve onların, hak yoldan ayrılmamalarını istiyor. Allah teala, İsrailoğullarını en baş düşmanları olan Firavun'un zulmünden kurtarmışır. Allah Teala, Firavun'un helak olmasından sonra Hz. Musa ve İsrailoğullarına, Tûr dağının sağ tarafında Hz. Musa ile görüşüp onunla konuşacağını ve Tevrat'ı vereceğini vaadetmiştir. Hz. Musa, Allah Teala ile konuşmak üzere gittiği sırada İsrailoğulları buzağıya tapmış ve hak yoldan ayrılmışlardır. İsrailoğulları birbirlerini öldürmek suretiye yaptıklarından tevbe edince Allah Teala onları affetmiş, gökten onlara kudret helvası ve bıldırcın eti gibi nimetler göndermiş ve onlara şöyle buyurmuştur:

كُلُواْ مِن طَيِّبَٰتِ مَا رَزَقۡنَٰكُمۡ وَلَا تَطۡغَوۡاْ فِيهِ فَيَحِلَّ عَلَيۡكُمۡ غَضَبِي وَمَن

(12) Hûd Suresi, âyet: 98

يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوَىٰ ﴿٨١﴾

81- Size verdiğimiz rızıkların temiz ve helal olanlarından yeyin. Bu hususta sakın haddi tecavüze kalkışmayın. Yoksa gazabıma uğrarsınız. Kim gazabımı hak ederse, uçuruma yuvarlanır, mahvolur.

Ey İsrailoğulları, size verdiğimiz rızıkların helal ve lezzetli olanlarından yeyin. O rızıklar hususunda haddi aşarak birbirinize haksızlık etmeyin. Aksi halde cezama çarptırılırsınız. Kim benim cezama çarptırılırsa şüphesiz ki o, uçuruma yuvarlanır, mahvolur.

وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِّمَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَىٰ ﴿٨٢﴾

82- Şüphesiz ki ben, tevbe eden, iman edip salih amel işleyen ve sonra hidayette devam edeni çokça bağışlayanım.

Şunu da iyi bilin ki ben, inkârından vazgeçip tevbe eden, imanında samimi olan, Allah'ın emirlerini tutup yasaklardan kaçınan, salih amel işleyen sonra da doğru yoldan ayrılmayanı çokça affedenim.

* Âyet-i kerimde ifade edelin "Doğru yoldan ayrılmamak"tan maksat, kişinin iman ettiği esaslarda şüpheye düşmemesi veya salih ameller işlemeye devam etmesi yahut Resulullah'ın sünnetine sarılması veya yaptığı amelleri doğru yapması veya yaptığı iyilik ve kötülüklerden ne gibi sonuçlar doğacağının şuuru içinde olmasıdır."

وَمَا أَعْجَلَكَ عَن قَوْمِكَ يَا مُوسَىٰ ﴿٨٣﴾

83- (Musa kavminden önce Tûr dağına koşunca) "Seni kavminden önce davranmaya sevkeden nedir ey Musa." dedik.

* Hz. Musa, Firavun helak olduktan sonra kavmiyle birlikte, putlara tapan bir topluluğun yanından geçip giderken rabbiyle konumak üzere kırk günlük bir mühlet aldı. Bunun üzerine kardeşi Harun'u, İsrailoğullarının başına Ha-

life tayin edip kendisi acele olarak Tûr dağına gitti. Bu sebeple Allah Teala ona: "Ey Musa, kavminden önce acele etmene sebep nedir?" diye sordu. Musa da rabbine şu cevabı verdi:

قَالَ هُمْ أُولَاءِ عَلَىٰ أَثَرِي وَعَجِلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضَىٰ ﴿٨٤﴾

84- Musa: "İşte onlar peşimdeler. Razı olman için acele ettim ya rabbî." dedi.

Musa da şu cevabı verdi: "Ey rabbim, Onlar da benim arkamdan geliyorlar. Tûr dağına yakın bir yerde konaklayacaklar. Benim acele etmemin sebebi ise senin razı olmandır."

قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِن بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ ﴿٨٥﴾

85- Allah: "Şüphesiz biz, senden sonra kavmini imtihan ettik. Samirî onları saptırdı." dedi.

Ey Musa, sen, kavminden ayrıldıktan sonra biz onları buzağıya tapma imtihanından geçirdik. Sâmirî adına birisi onları buzağıya taptırarak hak yoldan saptırdı."

فَرَجَعَ مُوسَىٰ إِلَىٰ قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا ۚ قَالَ يَا قَوْمِ أَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعْدًا
حَسَنًا ۚ أَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ أَمْ أَرَدْتُمْ أَن يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِّن رَّبِّكُمْ
فَأَخْلَفْتُم مَّوْعِدِي ﴿٨٦﴾

86- Musa, büyük bir öfke ve üzüntüyle kavmine döndü: "Ey kavmim, rabbiniz size güzel bir vaadde bulunmadı mı? Aradan çok mu zaman geçti? Yoksa rabbinizin gazabına uğramayı mı istediniz de bana verdiğiniz sözden caydınız?" dedi.

* Hz. Musa, kendisi için takdir edilen kırk günü tamamladıktan sonra kavmi İsrailoğullarının yanına öfkeli bir şekilde döndü ve onların, içine düştükleri, "buzağıya tapma" zilletine üzülerek şöyle dedi: "Ey kavmim, rabbiniz size: "Şüphesiz ki ben, tevbe edip iman edeni, salih amel işleyip doğru yolda devam edeni affediciyim. Tûr dağında Musa ile konuşup ona Tevrat'ı vereceğim. Size gökten kudret helvası ve bıldırcın eti indireceğim" diye güzel vaadlerde bulunmadı mı? Benim sizden ayrılmamdan ve Allah'ın size verdiği nimetlerden sonra çok bir zaman mı geçti? Yoksa buzağıya taparak rabbınızın gazabına mı uğramak istediniz de bana verdiğiniz sözü bozarak buzağıya taptınız?" dedi.

قَالُوا مَا أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلْكِنَا وَلَٰكِنَّا حُمِّلْنَا أَوْزَارًا مِّن زِينَةِ
الْقَوْمِ فَقَذَفْنَاهَا فَكَذَٰلِكَ أَلْقَى السَّامِرِيُّ ﴿٨٧﴾

87- Şöyle cevap verdiler: "Biz, sana verdiğimiz sözden kendi irademizle caymadık. Fakat Mısır'dan çıkarken o kavmin mücevherlerinden yükler dolusu alıp götürmüştük. Biz onları ateşe attık. Sâmirî de yanındaki mücevherleri oraya attı."

İsrailoğulları, kendilerini müdafaa ederek şöyle dediler: "Ey Musa, biz kendi isteğimizle, sana verdiğimiz "Allah'a ibadet etme" vaadinden caymadık. Fakat bizler Mısır'dan, Kıptî'lere ait olan ve "Yarın bayramımız var verin de o gün takınalım." diyerek emanet aldırdığımız ziynet eşyalarını, Harun'un bize emretmesiyle bir çukura attık. Sâmirî de Cebrail'in atının izinden aldığı bir avuç toprağı onların üzerine serpti."

فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَّهُ خُوَارٌ فَقَالُوا هَٰذَا إِلَٰهُكُمْ وَإِلَٰهُ مُوسَىٰ
فَنَسِيَ ﴿٨٨﴾

88- Nihayet Sâmirî onlara, içinden rüzgâr geçtikçe böğürür gibi ses çıkaran bir buzağı heykeli yaptı. Sâmirî ve taraftarları: "Sizin de ilahınız Musa'nın da ilahı budur. Fakat Musa bunu unuttu." dediler.

* Abdullah b.Abbas, bu âyet-i Kerimeyi, mealde geçen şekliyle izah etmiştir. Yani buzağı canlı bir varlık olmamış fakat arkasından girip ağzından çıkan rüzgâr, onda böğürür gibi bir ses meydana getirmiştir. İşte İsrailoğulları bu yapmacık sese kanarak buzağıya tapmışlardır.

Diğer müfessirler ise bu âyeti şöyle izah etmişlerdir: "İsrailoğullarının, Mısır Kıptîlerine ait olan süs eşyalarını emanet alıp sonra da onları kaçırınca Hz. Harun onlara bu eşyaları bir çukura doldurarak tek bir külçe haline getirmelerini ve Musa gelince bu külçeyi ne yapacaklarına karar vermesi gerektiğini söylemiş onlar da bu emre uyarak getirdikleri bu ziynet eşyalarını o çukura atmışlardır. Onlarla birlikte Mısır'dan ayrılıp gelen ve buzağıya tapan bir kavimden olan kuyumcu Sâmirî, Firavun'un denizde boğulduğu sırada Cebrail'in atıyla geçtiğini görünce, atının izinden bir avuç toprak almış ve bu toprağı, külçeyi buzağı haline getirmeden evvel veya sonra onun üzerine serpmiş külçe de gerçekten böğüren bir hayvan haline gelmiştir."

İsrailoğulları, buzağı böğürürken secdeye kapanır tekrar böğürünce de secdeden kalkarlarmış. Hz. Harun'un, kendilerini uyarmasına rağmen İsrailoğulları Sâmirî'nin sözüne uyarak bu buzağıya tapmış ve inkâra sapmışlardır.

أَفَلَا يَرَوْنَ أَلَّا يَرْجِعُ إِلَيْهِمْ قَوْلًا وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ﴿٨٩﴾

89- Onlar bu buzağının, kendilerine sözle hiçbir mukabelede bulunmadığını, kendilerine ne bir zarar ne de bir fayda vermediğini gömüyorlar mıydı?

* Alah Teala bu âyet-i Kerimede İsrailoğullarına cevap veriyor ve onların beyinsizliğini ve ne kadar basit düşündüklerini açıklıyor. Zira buzağı onlarla ne konuşmuş ne de herhangi bir zarar veya menfaat vermiştir. Kendilerine çeşitli nimetler veren ve onları zorba Firavun'un elinden kurtaran Allah'ı bırakıp ta böyle bir şeye tapmaları ne kadar ahmakça bir davranıştır. Ayrıca Hz. Harun onları uyarmış bu fitneye düşmemelerini istemiştir.

وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هَارُونُ مِنْ قَبْلُ يَا قَوْمِ إِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهِ ۖ وَإِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمَٰنُ فَاتَّبِعُونِي

وَأَطِيعُوٓا۟ أَمْرِى ﴿٩٠﴾

90- Doğrusu daha önce Harun onlara şöyle demişti: "Ey kavmim siz bununla imtihan edildiniz. Muhakkak ki sizin rabbiniz, rahman olan Allah'tır. (Sapık yolu bırakıp) bana uyun ve emrime itaat edin."

Halbuki Harun, daha Musa İsrailoğullarına dönmeden önce buzağıya tapanlara şöyle demişti: "Ey kavmim, Allah sizin imanınızı ve dininize ne derece bağlı olduğunuzu denemek istedi. Sizin rabbiniz bu buzağı değil, rahmeti bütün yaratıkları kaplayan Allah'tır. Buzağıya tapmayı bırakıp sadece Allah'a ibadet etmekte bana uyun ve emrime itaat edin.

قَالُوا۟ لَن نَّبْرَحَ عَلَيْهِ عَٰكِفِينَ حَتَّىٰ يَرْجِعَ إِلَيْنَا مُوسَىٰ ﴿٩١﴾

91- Kavmi: "Musa bize dönünceye kadar buna tapmaktan vazgeçmeyeceğiz."' dediler.

Fakat İsrailoğullarından buzağıya tapanlar: "Musa bize dönünceye kadar biz buzağıya tapmaya devam edeceğiz." dediler.

قَالَ يَٰهَٰرُونُ مَا مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوٓا۟ ﴿٩٢﴾

أَلَّا تَتَّبِعَنِ ۖ أَفَعَصَيْتَ أَمْرِى ﴿٩٣﴾

92-93- Musa dönünce: "Ey Harun, bunların sapıttıklarını gördüğünde, bana uymana mâni neydi? Emrine karşı mı geldin?" dedi.

* Hz. Musa, kavmi ile konuşup onları, sapıklığa düştüklerinden dolayı azarladıktan sonra kardeşi Harun'a yönelmiş ve ona: "Bunların, Allah'ın dininden ayrılıp buzağıya taptıklarını gördüğün halde bana tâbi olmana mâni neydi? Yoksa emrime karşı mı geldin?" dedi.

Görüldüğü gibi, Hz. Musa, Hz. Harun'u kendisine itaat etmemekle suçlamaktadır. Halbuki Hz. Harun buzağıya tapanları uyarmıştı. O halde, Hz. Musa onu neden bu şekilde suçluyor?

Abdullah b.Abbas diyor ki: "Hz. Musa, kardeşi Hz. Harunun, buzağıya tapmayanlarla birlikte, buzağıya tapanları bırakıp peşinden gelmeleri icabettiğine işaret etmekte ve bu sebeple de Hz. Harunu suçlamaktadır. Hasan-ı Basri diyor ki0 "Hz. Musa kardeşi Harun'un, buzağıya taparak sapıklığa düşen İsrailoğullarını düzeltmesi gerektiğine işaret etmiştir. Bu sebeple "Neden vazifeni yapmadın? Yoksa emrime isyan mı ettin?" demiştir.

قَالَ يَبْنَؤُمَّ لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِي وَلَا بِرَأْسِيٓ إِنِّي خَشِيتُ أَن تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ
بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي ﴿٩٤﴾

94- Harun: "Ey anamın oğlu, sakalımı ve başımı tutma. Doğrusu ben: "İsrailoğulları arasında ayrılık çıkardın, sözümü dinlemedin." demenden korktum." dedi.

* Hz. Musa, Hz. Harun'a söyleyeceklerini söyledikten sonra onun saçından ve sakalından yakalayıp sarsmış bunun üzerine Harun da ona: "Ey anamın oğlu, sakalımı ve saçımı tutma. Ben, "İsrailoğullarını böldün ve sözümü dinlemedin." diyeceğinden korktum." cevabını vermiştir.

Hz. Harun, Hz. Musa'ya hitab ederken, öz kardeş oldukları halde: "Ey anamın oğlu." diye hitab etmiş böylece Hz. Musa'nın merhametini celbetmek istemiştir.

قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَٰسَٰمِرِيُّ ﴿٩٥﴾

95- Musa Sâmirî'ye: "Ey Sâmirî ya senin yaptığın nedir?" dedi.

Musa Shamirî'ye: "Ey Sâmirî sana ne oldu? Seni bu işi yapmaya sürükleyen nedir?" diye sordu.

* Burada adı geçen Sâmirî'nin kim olduğu hakkında farklı görüşler zikredilmiştir. Abdullah b.Abbas'dan rivayet edilen bir görüşe göre bu adam, sığıra tapan bir kavimdendi. Sığıra tapma sevgisi kalbinde olduğu halde, Müslüman olduğunu söyleyerek İsrailoğulları ile birlikte Mısır'dan çıkmıştı. Hz. Musa'nın, kavminden ayrıldığını ve vaadettiği otuz gün içinde dönmediğini görünce içinde taşıdığı inancını İsrailoğullarına da aşılamaya çalışmıştır. Bu adamın "Kirman" veya "Sâmira" şehirlerinden olduğu söylenmektedir.

قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِۦ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِّنْ أَثَرِ ٱلرَّسُولِ فَنَبَذْتُهَا وَكَذَٰلِكَ سَوَّلَتْ لِى نَفْسِى ﴿٩٦﴾

96- Sâmirî: "Ben, İsrailoğullarının görmediklerini gördüm. Ben, elçinin izinden bir avuç (toprak) alıp (Erimiş mücevheratın içine) attım. İşte böyle, bunu bana nefsim hoş gösterdi." dedi.

* Bu âyet-i Kerime çeşitli şekillerde izah edilmiştir. Bir izah şekli şöyledir: "Ben, İsrailoğullarının bilmediği bir şeyi bildim. Cebrail'in atının izinden bir avuç toprak aldım ve onu, erimiş mücevheratın içine serptim. Böylece olan oldu."

Bu izah şekline göre Cebrail'in atının izinden alınan toprağın fevkaladeliğini İsrailoğulları bilmediği halde Sâmirî'nin nasıl bildiği hususu kapalıdır.

Diğer bir izah şekli şöyledir: "Ben, İsrailoğullarının görmediği bir şeyi gördüm. Yani, Cebrail'i, Firavun'u helak ederken veya Musa'yı vahiy almak için göğe çıkarken gördüm ve onun atının izinden bir avuç toprak alıp erimiş mücevheratın içine attım ve olan oldu."

Bu izah şekline göre de, İsrailoğulları Cebrail'i görmediği halde Sâmirî'nin onu nasıl görebildiği hususu beyan edilmektedir. Ayrıca Sâmirî'nin, Cebrail'in atının izinden alınan toprağın etkili olacağını nasıl bildiği hususu da zikredilmemektedir.

Diğer bir izah şekline göre: Sâmirî demek istemiştir ki "Ey Musa, ben senin hareketlerini ve dinini gördüm ve onun hak olmadığı kanaatine vardım. İşte senin bu dininden, eserinden bir avuç aldım ondan bazı şeyler edindim ve onu yine sattım. Onunla amel etmek istemedim." Bu izah şekline göre Sâmirî bu hareketiyle bilerek ve isteyerek dinden çıkmış cezası da hayatı boyunca bir ızdı-

rap içinde yaşamak üzere kovulmak olmuştur.

Bir başka izah şekline göre de Sâmirî, yaptığı fenalığı izah etmek ve kendi durumunu kurtarmak için "Elçinin ayağının izi" hikâyesini uydurmuş ve yaptığı işe böyle esrarengiz bir hava vermek istemiştir. Aslında böyle bir olay yoktur. Bu, Sâmirî'nin uydurmasıdır.

Bütün bu hususlar hakkında nakledilen zayıf kıssalara itibar etme yerine durumu Allah'a havale etmek en doğru davranıştır. Zira herşeyin en doğrusunu Allah bilir.

قَالَ فَاذْهَبْ فَإِنَّ لَكَ فِي الْحَيٰوةِ أَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ ۖ وَإِنَّ لَكَ مَوْعِدًا
لَّنْ تُخْلَفَهُ ۖ وَانْظُرْ إِلَىٰ إِلٰهِكَ الَّذِي ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا ۖ لَّنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ
لَنَنسِفَنَّهُ فِي الْيَمِّ نَسْفًا ﴿٩٧﴾

97- Musa Sâmirî'ye şöyle dedi: "Haydi git. Sen, hayatın boyunca: "Bana dokunmayın." diyeceksin. Âhirette de sana, kaçıp kurtulamayacağın, vaadedilmiş bir azap vardır. Tapıp durduğun ilahına şimdi ne yapacağız bir bak. Onu muhakkak yakacağız. Sonra onu denize savuracağız."

* Hz. Musa, Sâmirî ile konuştuktan sonra onu kovmuş ve ona: "Sen hayatın boyunca: "Ne ben kimseye dokunacağım ne de kimse bana dokunsun." diyeceksin." demiştir.

Hz. Musa, Sâmirî ile münasebetlerin kesilmesini, onunla oturulup kalkılmamasını, yenilip içilmemesini ve onunla alış veriş yapılmamasını emretmiş Sâmirî de bundan sonra tek başına yaşamak zorunda kalmıştır.

Hz. Musa, Sâmirî'nin yapmış olduğu ve İsrailoğullarının taptığı buzağı heykelini yakmış ve onun kalıntılarını denize serpmiştir.

إِنَّمَا إِلٰهُكُمُ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴿٩٨﴾

98- Sizin ilahınız ancak, kendisinden başka hiçbir ilah olmayan Allah'tır. Onun ilmi herşeyi çepeçevre kuşatmıştır.

Ey kavmim, sizin ilahınız buzağı değildir. Sizin ilahınız, kendisinden başka ibadete layık hiçbir şey bulunmayan Allah'tır. İbadet ancak ona yapılır. Onun ilmi herşeyi kuşatmıştır. Hiçbir şey ona gizli değildir.

كَذَٰلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنبَاءِ مَا قَدْ سَبَقَ ۚ وَقَدْ آتَيْنَاكَ مِن لَّدُنَّا ذِكْرًا ﴿٩٩﴾

99- Ey Muhammed, işte böylece biz sana, geçmişlerin haberlerinin bir kısmını anlatıyoruz. Şüphesiz biz sana, nezdimizden bir kitap verdik.

Ey Muhammmed, biz sana, Musa'nın, Firavun'un ve kavimlerinin hikâyelerini anlattığımız gibi senden önce geçmiş olan ümmetlerin hikâyelerinden bir kısmını da anlatırız. Biz sana, tarafımızdan bir zikir ve öğüt olan Kur'anı verdik. Akıl sahibi olanlar onu düşünüp ibret alırlar.

مَّنْ أَعْرَضَ عَنْهُ فَإِنَّهُ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وِزْرًا ﴿١٠٠﴾

خَالِدِينَ فِيهِ ۖ وَسَاءَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حِمْلًا ﴿١٠١﴾

100- Kim ondan yüz çevirirse, şüphesiz ki o, kıyamet günü ağır bir günah yüklenecektir.

101- Onun azabında ebediyyen kalacaktır. Kıyamet günü bu yük onlar için ne kötü bir yüktür.

Kim sana vaadettiğimiz Kur'anı kabul etmez, ondan yüz çevirirse, şüphesiz ki o, kıyamet günüde rabbinin huzuruna, ağır bir yük şeklinde olan günahla çıkacaktır. Onlar, günahlarının cezası içinde ebedi olarak kalacaklardır. Kıyamet gününde, o günah yükü onlar için ne kötü bir yüktür. Zira o günah onları helak olmaya sürükleyecek ve kendilerine bir kurtarıcı da bulamayacaklardır.

يَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا ﴿١٠٢﴾

يَتَخَافَتُونَ بَيْنَهُمْ إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا عَشْرًا ﴿١٠٣﴾

نَّحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ إِذْ يَقُولُ أَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا يَوْمًا ﴿١٠٤﴾

102- O kıyamet günü "Sur"a üfürülür. O gün biz, suçluları /gözleri) göğermiş olarak haşredeceğiz.

103- Onlar aralarında: Siz, (dünya hayatında) ancak on gün kadar kaldınız." diye fısıldaşırlar.

104- Biz onların ne söylediklerini çok iyi biliriz. O gün onların en akıllıları: "Siz ancak (Dünyada) bir gün kaldınız." der.

Kıyamet gününde Allah'ın emriyle İsrafil Sur'a üfürecektir. Biz, suçluları o gün peşiranlıktan dolayı gözleri göğermiş bir halde bir araya toplayacağız. Mücrimler kendi aralarında fısıldaşarak: "Siz dünyada ancak on gün yaşadınız." diyeceklerdir. Halbuki biz onların ne fısıldaştıklarını çok iyi biliriz. Mücrimlerin en akıllıları ise: "Siz dünyada ancak bir gün kaldınız" diyeceklerdir.

* Âyet-i Kerimeler, kıyamet gününde kâfirlerin şaşkına döneceklerini ve dünyada yaşamış oldukları zevkli hayatlarının sadece on günden ibaret olduğunu sanacaklarını, hatta en akıllılarının bile dünya hayatının tek bir günden ibaret olduğunu söyleyeceğini beyan etmektedir.

İsrafil'in Sûr'a üfürmesi meselesinde Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : كَيْفَ أَنْعَمُ وَقَدِ الْتَقَمَ صَاحِبُ الْقَرْنِ الْقَرْنَ وَحَنَى جَبْهَتَهُ وَأَصْغَى سَمْعَهُ يَنْتَظِرُ أَنْ يُؤْمَرَ أَنْ يَنْفُخَ فَيَنْفُخَ.

"Ben nasıl rahat yaşayabilirim? Sur sahibi İsrafil Sûr'u ağzına almış, alnını yere eğmiş, kulağını Allah'ın emrine vermiş ve Sûr'a üflemek için üfleme emrini beklemektedir."(13)

(13) Tirmizi, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 41, Hadis No: 3243

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْجِبَالِ فَقُلْ يَنسِفُهَا رَبِّى نَسْفًا ﴿١٠٥﴾

فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا ﴿١٠٦﴾

لَّا تَرَىٰ فِيهَا عِوَجًا وَلَآ أَمْتًا ﴿١٠٧﴾

105- Ey Muhammed, kıyamet günü dağların ne olacağını sorarlar. Sen onlara şöyle de: "Rabbim onları (un ufak edip) savuracaktır.

106- Yerlerini dümdüz boş bir arazi halinde bırakacaktır.

107- Sen orada hiçbir çukur, hiçbir tümsek göremezsin.

* Allah Teala bu âyet-i Kerimelerde Resulullah'a "Kıyamet günüde dağlar ne olacak?" diye soran insanlara, dağların, yerlerinden koparılıp un ufak edildikten sonra rüzgârla savrulacağını, yerlerinin dümdüz bir arazi haline geleceğini söylemesini emretmektedir. Böylece kıyametin dehşetine işaret olunmaktadır.

يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ ٱلدَّاعِىَ لَا عِوَجَ لَهُۥ ۖ وَخَشَعَتِ ٱلْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَٰنِ فَلَا تَسْمَعُ

إِلَّا هَمْسًا ﴿١٠٨﴾

108- O gün insanlar (Kendilerini Allah'ın huzuruna) davet edene uyacaklar, kimse yan çizemeyecektir. Rahman olan Allah'ın azameti karşısında sesler kısılacak, fısıltıdan başka hiçbir şey işitmeyeceksin.

İşte o kıyamet gününde bütün insanlar, kendilerini mahşerde toplanmaya çağıran Allah'ın davetçisine uyacaklar ve onun davetinden kaçamayacaklardır. O gün rahman olan Allah'ın huzurunda bütün sesler kısılacak fısıltıdan veya ayak seslerinden başka birşey işitilmez olacaktır.

يَوْمَئِذٍ لَّا تَنفَعُ ٱلشَّفَٰعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ ٱلرَّحْمَٰنُ وَرَضِىَ لَهُۥ قَوْلًا ﴿١٠٩﴾

109- O gün rahman olan Allah'ın izin verdiği ve konuşmasına rıza gösterdiği kimseden başkasının şefaati fayda vermeyecektir.

* Hadis-i Şeriflerde, Peygamberimizin, diğer Peygamberlerin, Meleklerin, şehitlerin, âlimlerin, Kur'an-ı Kerim'in ve diğer bazı insanların müminlere veya onların bir kısmına şefaatçi olacakları zikredilmektedir. Bu konuda Meryem Suresinin seksenyedinci âyetinin izahında açıklama yapılmıştır.

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا ﴿١١٠﴾

110- Allah onların geçmişlerini de, geleceklerini de çok iyi bilir. Fakat onlar onun zatını ilmen ihata edemezler.

Ey Muhammed, rabbin, kıyamet gününde, kendilerini çağıran davetçiye uyacak olan insanların, geçmişte dünyada yaptıklarını da çokiyi bilir, gelecekte âhirette ne gibi cezalara çarpılacaklarını veya nasıl mükâfaat göreceklerini de çok iyi bilir. Yaratılanlar ise Allah'ı, bilgileriyle kuşatamazlar. Yani, yaratılanlar, bilgileriyle Allah'ın zatını da bilemezler, Allah'ın bildiklerini de bilemezler.

وَعَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ ۖ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا ﴿١١١﴾

111- Bütün yüzler, diri ve herşeyi sevk ve idare eden Allah'a boyun eğmiştir. Zulüm yüklenen ise perişan olmuştur.

Kıyamet gününde bütün varlıklar, ezelî ve ebedî olarak diri olan ve bütün yaratıkları sevk ve idare eden Allah'a boyun eğip teslim olacaklar. Kıyamet gününe herhangi bir zulümle giden ise hüsrana uğrayacak ve ümitsiz kalacaktır. Zira o gün Allah, her haklının hakkını haksızdan alıp kendisine verecektir. Boynuzsuz koyun boynuzludan hakkını alacaktır.

* Peygamber efendimiz bir Hadis-i Şerifinde buyurmaktadır ki:

قال رسول الله ﷺ لتؤدن الحقوق الى أهلها يوم القيامة حتى يقتص للشاة الجماء من الشاة القرناء تنطحها.

"Sizler kıyamet gününde hak sahiplerine haklarını mutlaka vereceksiniz. Öyle ki, kendisine vurulan boynuzsuz koyun, kendisine vuran boynuzlu koyundan hakkını alacaktır."(14)

وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا
وَلَا هَضْمًا ﴿١١٢﴾

112- Kim de mümin olarak salih ameller işlerse, (Ne günahlarının artırılıp) zulmedilmesinden, ne de (sevaplarının azaltılıp) haksızlığa uğratılmasından korkar.

* Allah Teala, zalimleri ve onların başlarına gelecek olan âkıbetleri zikrettikten sonra bu âyette, salih amel işleyen mümin kullarına vaadlerde bulunuyor ve onlara adaletli davranacağını beyan ediyor.

Bu hususta başka bir âyet-i Kerimede de şöyle buyuruluyor: "Şüphesiz ki, Allah, hiç kimseye zerre kadar zulmetmez. Yapılan iyilik zerre kadar da olsa onu kat kat artırır ve yapana katından büyük bir mükâfaat verir."(15)

وَكَذَٰلِكَ أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ أَوْ
يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا ﴿١١٣﴾

113- İşte böylece biz, onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik. Biz onda çeşitli tehditleri zikrettik ki insanlar Allah'tan korksunlar veya Kur'an onlara bir hatırlatmada bulunsun.

(14) Ahmed B. Hanbel, Müsned, C: 25, 235
(15) Nisa Suresi, âyet: 40

* Alah Teala bu âyette, Kur'an-ı Kerimi Arap diliyle indirdiğini, onda, çeşitli müjdeler yanında birçok tehdit ve ikazları da zikrettiğini bildirmektedir. Böylece insanlar, Allah'ın emirlerini tutup yasaklarından kaçınarak ondan korkmuş olsunlar veya Kur'an insanlara bir hatırlatmada bulunsun ve onlarda Allah'a itaat etme duygusunu yerleştirsin.

فَتَعَٰلَى ٱللَّهُ ٱلْمَلِكُ ٱلْحَقُّ ۗ وَلَا تَعْجَلْ بِٱلْقُرْءَانِ مِن قَبْلِ أَن يُقْضَىٰٓ إِلَيْكَ وَحْيُهُۥ ۖ وَقُل رَّبِّ زِدْنِى عِلْمًا ﴿١١٤﴾

114- Gerçek hükümdar olan Allah, herşeyden yücedir. Ey Muhammed, Kur'an vahyedilirken, henüz bitmeden okumaya kalkma. "Rabbim, ilmimi artırır." de.

* Abdullah b.Abbas diyor ki: Resulullah'a vahiy geldiğinde ona çok titizlik gösterdiği için sıkıntı içine düşerdi. Cebrail aleyhisselam her âyeti okuduğunda o da hemen onunla beraber okurdu. Allah Teala bunun üzerine bu ve benzeri âyetleri indirdi ve onun sıkıntıya düşmemesini, vahyi alırken acele etmemesini emretti. Ayrıca kendisinden, ilmini artırmasını dilemesini istedi.

Resulullah'ın, vahiy inerken acele ettiğini beyan eden diğer âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır: "Ey Muhammed, Cebrail sana Kur'anı okurken, acele ederek onunla beraber dilini oynatma." "Onu bir araya toplamak ve okutmak şüphesiz bizim işimizdir." "Biz onu Cebrail'e okuttuğumuz zaman, sen onun okuyuşunu takip et." "Sonra onu açıklamak, şüphesiz bizim işimizdir."(16)

وَلَقَدْ عَهِدْنَآ إِلَىٰٓ ءَادَمَ مِن قَبْلُ فَنَسِىَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُۥ عَزْمًا ﴿١١٥﴾

115- Yemin olsun ki biz, Âdem'e daha önce (Ağaçtan yeme diye) emretmiştik. Fakat o bunu unuttu. Biz onu kararlı görmedik.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede, bütün Peygamberlerden önce Hz . Âdem'den, emirlerine uyacağına ve yasaklarından kaçınacağına dair söz aldığını

(16) Kıyame Suresi, âyet: 16-19

fakat Hz. Âdem'in, beşer olması hasebiyle bu sözü unuttuğunu ve kendisine yasaklanan ağacın meyvasından yediğini beyan ediyor. Âyetin sonunda da: "Biz onda azim görmedik." buyuruyor.

Bu son ifadeden neyin kastedildiği farklı şekillerde izah edilmiştir. Taberi, Katadenin "Azimden maksat, sabırlılıktır." dediğini, Atıyye, İbn-i Abbas ve İbn-i Zeyd'in ise "Azimden maksat, verilen sözü muhafaza etmektir." dediklerini rivayet etmektedir. Buna göre âyetin mânâsı şöye izah edilir: "Biz Âdem'den, daha önce söz aldık. Fakat biz onu, verdiği söze karşı sabırlı ve onu muhafaza eden bir kimse olarak görmedik."

Bu izah şekli, Hz. Âdem'in, kendisine Peygamberlik gelmeden önce verdiği sözü tutamadığı görüşüne uygundur. Veya Hz. Âdem'in, bu davranışı, Peygamberlerin masumiyetine gölge düşürmeyen bir zelle'dir.

Başka bir izaha göre de bu âyet-i Kerimenin mânâsı şöyledir: "Biz Âdem'den daha önce söz almıştık. Fakat, o verdiği sözü unuttu. Amma biz onu hatada ısrarlı biri bulmadık. O, yaptığı hataya bir daha dönmedi."

Bu izah tarzı, Peygamberlerin masum olması ve bu sebeple günah işlememesi esasına daha uygundur.

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَٰٓئِكَةِ ٱسْجُدُوا۟ لِـَٔادَمَ فَسَجَدُوٓا۟ إِلَّآ إِبْلِيسَ أَبَىٰ ﴿١١٦﴾

116- Bir zaman biz Meleklere: "Âdem'e secde edin." demiştik. Bunun üzerine Melekler secde etti. İblis hariç. O diretti.

* Hz. Âdem ve İblis kıssası. Kur'an-ı Kerim'in çeşitli surelerinde farklı yönleriyle zikredilmiştir. Mesela, Bakara, A'raf, Kehf, Sa'd ve diğer surelerde mevcuttur. Bu surede de zikredilmektedir. İblis'in, Hz. Âdem'i kıskanmasından dolayı gurura kapılıp ona saygı secdesinde bulunmadığı beyan edilmekte ve bundan sonra gelen âyetlerde de Şeytanın, Hz. Âdem'e nasıl vesvese vererek onu cennetten çıkardığı bildirilmektedir.

فَقُلْنَا يَٰٓـَٔادَمُ إِنَّ هَٰذَا عَدُوٌّ لَّكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ ٱلْجَنَّةِ فَتَشْقَىٰٓ ﴿١١٧﴾

إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرَىٰ ﴿١١٨﴾

وَأَنَّكَ لَا تَظْمَؤُا فِيهَا وَلَا تَضْحَىٰ ﴿١١٩﴾

117- Biz Âdem'e şöyle demiştik: "Ey Âdem, şüphesiz bu İblis, senin ve hanımının düşmanıdır. Sakın sizin cennetten çıkarılmanıza vesile olmasın. Yoksa sıkıntıya düşersin.

118- Doğrusu cennette ne acıkacaksın, ne de çıplak kalacaksın.

119- Orada ne susayacaksın, ne de güneşin sıcağında kalacaksın.

* Hz. Âdem'in sıkıntıya düşmesinden maksat, kendi el emeği ile geçinmeye mecbur kalmasıdır. Zira Hz. Âdem cennette iken, kendisi yorulmadan, Allah Teala tarafından rızıklandırılıyordu. Yeryüzüne indirilince, hayatını devam ettirmek için çalışmak zorunda kalmıştır.

Allah Teala Hz. Âdem'e, cennette kul'un içinin gıdalardan boş kalmayacağını dışının da elbisesiz çıplak bırakılmayacağını, içinden susuzluktan yanmayacağını, dışından da güneşin hararetinden etkilenmeyeceğini bildirmiştir. Zira cennet, esenlik yurdudur. Orada insana eziyet verici herhangi bir şey yoktur.

فَوَسْوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَا آدَمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَىٰ شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ

لَّا يَبْلَىٰ ﴿١٢٠﴾

120- Şeytan Âdem'e vesvese vererek "Ey Âdem, sana ebedîlik ağacını ve yok olmayan bir mülkü göstereyim mi?" dedi.

* Hz. Âdem'i kıskanan Şeytan ona şöyle vesvese verdi: "Ey Âdem, ben sana, meyvesinden yediğin takdirde hiç ölmeyeceğin ve yok olmayacak bir mülke sahip olacağın bir ağacı göstereyim mi?" Şeytanın bu vesvesesi sonunda Hz. Âdem ve zevcesi Havva'nın ayakları kaydı.

فَأَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتْ لَهُمَا سَوْءَاتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ
وَرَقِ الْجَنَّةِ ۚ وَعَصَىٰ آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَىٰ ﴿١٢١﴾

121- Âdem ve Havva, yasak ağacın meyvelerinden yediler. Bunun üzerine (Allah'ın emrine uymamalarının cezası olarak) avret yerleri açılıverdi. Üstlerini cennet yapraklarıyla örtmeye çalıştılar. Böylece Âdem (Peygamber olmadan önce) rabbine karşı günahkâr oldu ve yolunu şaşırdı.

* Hz. Âdem ve Havva, İblis'in vesvesesine kapılarak kendilerine yasaklanan ağacın meyvesinden yediler. Bunun üzerine, daha önce gözleriyle görmedikleri edep yerleri kendilerine gözükür oldu. Bunun üzerine Âdem ve Havva, edep yerlerini, cennetten kopardıkları yapraklarla kapatmaya çalıştılar. Böylece Âdem, rabbinin emrine karşı gelmiş oldu ve kendisine konan yasak sınırını aştı.

ثُمَّ اجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدَىٰ ﴿١٢٢﴾

122- Sonra rabbi onu (Peygamber) seçti. Tevbesini kabul etti ve doğru yolu gösterdi.

* Bu âyetten anlaşılmaktadır ki, Hz. Âdem, Peygamber olmadan önce, Allah'a verdiği sözü unutmuş ve Şeytan'ın vesvesesine kapılarak kendisine yasaklanan ağacın meyvesinden yemiş ve bu sebeple de cennetten çıkarılarak dünyaya gönderilme cezasını hak etmiştir. Ancak daha sonra Allah Teala onun tevbesini kabul etmiş ve onu Peygamber seçmiş ve ona doğru yolu göstermiştir.

قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا ۖ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ۖ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى
فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَىٰ ﴿١٢٣﴾

123- Allah şöyle dedi: "Her ikiniz oradan yeryüzüne inin. Orada bir kısmınız diğerine düşman olacaktır. Artık ne zaman benden size bir hidayet gelir de kim benim hidayetime uyarsa, ne sapıtır ne de sıkıntıya düşer.

* Allah Teala, Hz. Âdem ve Havva'ya "Hep birlikte yeryüzüne inin. Sizler İblis'e ve onun soyundan gelenlere İblis de size ve sizin soyunuzdan gelenlere düşman olacaktır. Ey Âdem, Havva ve İblis, yolumun ne olduğunu açıklayan hükümlerim ve yaratıklarım için seçtiğim din, sizlere gelince kim o hükümlere uyarsa o kimse hak yoldan sapmaz. Âhirette de Allah'ın gazabına çarptırılıp hüsrana uğrayanlardan olmaz.

Abdullah b.Abbas: "Allah Teala, Kur'anı okuyup ona tâbi olanları dünyada saptırmayacağını ve âhirette de onları mutsuz kılmayacağını garanti etmiştir." demiş ve bu âyet-i Kerimeyi okumuştur.

وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ

الْقِيَامَةِ أَعْمَىٰ ﴿١٢٤﴾

124- Kim de benim zikrimden yüz çevirirse, şüphesiz ki onun için meşakkatli zor bir hayat vardır. Kıyamet günü de biz onu kör olarak haşredeceğiz.

* Âyet-i Kerimede "Kim benim zikrimden yüz çevirirse." buyurulmaktadır. Burada "Zikir" kelimesinin maksat, bir önceki âyette geçen "Hidayet"dir. Veya "Allah'ın şeriatı" yahut "Kur'an-ı Kerim" ve diğer bütün semavi kitaplar olduğu açıklanmaktadır.

Yine âyet-i Kerimede, Allah'ın zikrinden yüz çevirenlere zor bir hayat olduğu beyan edilmektedir. Bu meşakkatli zor hayatın, dünyada mı kabirde mi yoksa âhirette mi olacağı konusunda farklı görüşler vardır.

İkrime, Dehhak ve Abdullah b.Abbas'tan rivayet edilen bir görüşe göre Allah'ın zikrinden yüz çevirenin yaşayacağı meşakkatli ve zor hayat, dünya hayatıdır. Zira Allah'ın zikrinden yüz çevirenin kazancı haramlarla karışıktır. Haram olarak kazanılan mal miktar olarak çok olsa dahi onu kazanan için sıkıntı ve meşakkata sebap olur. Ayrıca mümin kul, Allah yolunda her harcadığının karşılığını alacağına inandığından, kendisini geniş bir yaşantı içinde hisseder. Kâfirde böyle bir inanç olmadığından ne kadar bolluk içinde olsa da hayat onu

sıkar ve cimriliği artar. Dünya hırsı gözlerini bürür, kendisini daima sıkıntı içinde hisseder.

Ebu Saîd el-Hudrî, Südî ve bir kısım âlimlere göre ise Allah'ın zikrinden yüz çevirenlerin yaşayacakları meşakkatli ve zor hayat, kabir hayatıdır. Zira kâfirlerin kabirde görecekleri azap, kaburgalarını birbirine geçirecek kadar sıkıntılı olacaktır.

Peygamber efendimiz bir Hadis-i Şerifinde kabir hayatını şöyle tasvir ediyor:

قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إِنَّمَا الْقَبْرُ رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ أَوْ حُفْرَةٌ مِنْ حُفَرِ النَّارِ.

"Kabir ya cennet bahçelerinden bir bahçedir veya ateş çukurlarından bir çukurdur."(17) Taberi de yukarıda izah edilen görüşü tercih etmiştir.

Hasan-ı Basrî İbn-i Zeyd ve Katade'den nakledilen bir görüşe göre Allah'ın zikrinden yüz çevirenin yaşayacağı sıkıntılı hayattan maksat, âhiret hayatıdır. Zira en sıkıntılı hayat oradadır. Cehennemlikler, zakkum ağacından, dikenlerden yiyecekler, yanan insanlardan akan kan ve irini içeceklerdir.

Âyet-i Kerimenin son bölümünde, Allah Teala'nın zikrinden yüz çeviren hakkında "Biz onu kör olarak haşredeceğiz." buyurulmakadır. Buradaki körlükten maksat, ya "Delil getirmekten âciz." veya "Gözü kör." demektir. Taberi, her iki bakımdan da kör olacakları görüşündedir.

قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِيٓ أَعْمَىٰ وَقَدْ كُنتُ بَصِيرًا ﴿١٢٥﴾

125- O zaman o kimse, "Rabbim, niçin beni kör olarak haşrettin? Oysa ben dünyada görüyordum." der.

Allah'ın zikrinden yüz çeviren ve âhirette kör olarak haşredilecek olan kimse şöyle diyecektir: "Ey rabbim, sen niçin beni, delil getiremeyen ve gözü

(17) Tirmizi, K. el-Kıyame, bab: 26, Hadis No: 2460

görmeyen bir kör olarak haşrettin? Halbuki benim dünayda kendime göre bir çevrem vardı ve ben çevremi görüyordum."

قَالَ كَذَٰلِكَ أَتَتْكَ آيَاتُنَا فَنَسِيتَهَا ۖ وَكَذَٰلِكَ الْيَوْمَ تُنسَىٰ ﴿١٢٦﴾

126- Allah da şöyle der: "İşte böyle (cezan budur) sana dünyada âyetlerimiz gelmişti de sen onları unutmuştun. İşte bugün de sen öylece unutuluyorsun."

Evet sen kör olarak haşredildin. Zira sen dünyada iken, sana, kitabımızda zikrettiğimiz âyetlerimiz ve çeşitli delillerimiz gelmişti de sen onlardan yüzçevirmiştin ve onlara aldırış etmemiştin. Bugün de sen, körlükte ve cehennem ateşinde bırakılacaksın ve orada terkedileceksin.

وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي مَنْ أَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِن بِآيَاتِ رَبِّهِ ۚ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَىٰ ﴿١٢٧﴾

127- Haddi aşanı, rabbinin âyetlerine iman etmeyeni işte biz, böyle cezalandırırız. Elbette âhiretin azabı, dünya azabından daha şiddetli ve daha süreklidir.

Haddi aşıp rabbine isyan edeni, rabbinin âyetlerine ve Peygamberine iman etmeyeni işte biz dünyada ve kabirde böyle sıkıntılı bir hayatla cezalandırırız. Âhiretin azabı ise daha şiddetli ve daha devamlıdır.

أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَىٰ ﴿١٢٨﴾

128- Kendilerinden önce helak ettiğimiz nice nesiller, onları hâlâ yola getirmedi mi? Halbuki kendileri onların yerlerinde dolaşıp durmaktadırlar. Şüphesiz ki bunda, akıl sahipleri için nice delil ve ibretler vardır.

Ey Muhammed, kendilerinden önce helak ettiğimiz ümmetler, senin kavminden Allah'a ortak koşanlara, âkıbetlerinin kötü olacağını hâlâ göstermediler mi? Halbuki onlar, helak olan geçmiş ümmetlerin harap olmuş diyarlarında yaşıyor ve onların ne gibi âkıbetlere uğradıklarını görüyorlar. Şüphesiz ki onların geriye bıraktıkları bu kalıntılarda, akıl sahipleri için öğüt alınacak büyük ibretler vardır.

* Katade diyor ki: "Kureyşliler ticaret için Şam'a gittiklerinde, daha önce helak edilmiş olan Âd ve Semud gibi kavimlerin yerlerinden geçiyorlar ve onların neye uğradıklarını görüyorlardı. İşte âyet-i Kerime bu gibi olaylara işaret etmektedir.

وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَأَجَلٌ مُّسَمًّى ﴿١٢٩﴾

129- Eğer rabbinin, geçmişteki bir sözü (azabı erteleme vaadi) ve tayin edilmiş bir süre olmasaydı, suçlular hemen cezalarını görürlerdi.

Ey Muhammed, şayet rabbinin: "Hiç kimse uyarılmadıkça azap edilmeyecek." ve "Herkes için belli bir ecel vardır, ondan önce ölmeyecektir." sözleri olmasaydı bu inkârcılara azap âniden gelip yakalayıverirdi.

* Âyet-i Kerimede geçen "Geçmişteki söz" ve "tayin edilmiş vade" ifadelerinden neyin kastedildiği açıkça zikredilmemiştir. Bu bakımdan müfessirler bu ifadeleri çeşitli şekillerde izah etmeye çalışmışlardır.

Taberi'ye göre "Geçmişteki söz"'den maksat, "Hiçbir kimsenin, kendisi için takdir edilmiş eceli değiştiremeyeceğidir" "Tayin edilmiş bir süre"den maksat ise Levh-i Mahfuz'da herkes için takdir edilen vadedir.

Mücahid'e göre "Tayin edilen süre"den maksat, "Dünyanın var olacağı süre"dir. Katade'ye göre ise bu süreden maksat, "Kıyamet"tir.

İbn-i Kesire göre ise "Geçmişteki söz"den maksat, "Allah Teala'nın hiçbir kimseye, uyarıcı göndermeden azap etmemesidir." "Tayin edilen süre"den maksat ise, Allah Tealanın, kâfirlere azap etme zamanına kadar tayin ettiği süredir.

فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ

غُرُوبِهَا ۖ وَمِنْ آنَاءِ اللَّيْلِ فَسَبِّحْ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضَىٰ ﴿١٣٠﴾

130- Ey Muhammed, sen, kâfirlerin sözlerine karşı sabret. Güneş doğmadan önce ve batmadan önce rabbini hamd ile tesbih et. (İbadette bulun) Gecenin bir bölümünde ve gündüzün çeşitli vakitlerinde rabbini tesbih et. (İbadette bulun) ki (rabbinin verdiği nimetlerden) memnun olasın.

* Taberi bu ayet-i kerimeyi şöyle izah etmektedir: "Ey Muhammed, kavminden seni yalanlayan kâfirlerin "Sen sihirbazsın." "Sen delisin." "Sen bir şairsin" şeklindeki sözlerine karşı sabret. Güneş doğmadan önce rabbine hamdederek tesbih et. Yani, sabah namazını kıl. Güneş batmadan önce de rabbine hamdederek tesbih et. Yani, ikindi namazını kıl. Gecenin bir bölümünde de rabbini tesbih et. Yani, yatsı namazını kıl. Gündüzün taraflarında da rabbini tesbih et. Yani, öğle ve akşam namazını kıl ki böylece, rabbinin sana vereceği mükâfatlardan memnun olasın.

Müfessirler, âyet-i Kerimede geçen "Güneş doğmadan önce rabbini hamd ile tesbih et." ifadesinden sabah namazının kastedildiğini, "Güneş batmadan önce rabbini hamd ile tesbih et."ifadesinden de ikindi namazının kastedildiğini söylemişlerdir.

Bu hususta Peygamber Efendimiz (s.a.v.)den şu Hadis-i Şerif rivayet edilmektedir: Cerir b.Abdullah diyor ki:

عَنْ جَرِيرٍ قَالَ كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَنَظَرَ إِلَى الْقَمَرِ لَيْلَةً يَعْنِي الْبَدْرَ فَقَالَ إِنَّكُمْ سَتَرَوْنَ رَبَّكُمْ كَمَا تَرَوْنَ هَذَا الْقَمَرَ لَا تُضَامُّونَ فِي رُؤْيَتِهِ فَإِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ لَا تُغْلَبُوا عَلَى صَلَاةٍ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا فَافْعَلُوا ثُمَّ قَرَأَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ.

"Biz, Resulullah (s.a.v.) ile beraber bulunuyorduk. O, ay'ın ondördünde ay'a baktı ve "Şüphesiz ki şizler, şu ay'ı gördüğünüz gibi, hiçbir sıkıntı çekme-

den rabinizi göreceksiniz. Acze düşmedikçe (Sizi tamamen bağlayıp tesirsiz bırakan bir sebep olmadıkça) güneşin doğmasından ve batmasından önceki namazları mutlaka kılın." buyurdu ve "Güneş doğmadan önceve batmadan önce rabbini hamd ile tesbih et." âyetini okudu."[18]

وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِّنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ ۚ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ ﴿١٣١﴾

131- Ey Muhammed, bir kısım kâfirlere, kendilerini imtihan etmek için verdiğimiz dünya hayatının süsünde sakın gözün kalmasın. Rabbinin rızkı daha hayırlı ve daha süreklidir.

Ey Muhammed, rablerinin âyetlerinden yüz çeviren bir kısım kâfirlere, kendilerini imtihan etmemiz için vermiş olduğumuz, dünya hayatının gelip geçici nimetlerinde sakın gözün kalmasın. Zira rabbinin, sana vermeyi vaadettiği, âhiretteki rızıklar ve sevap, dünya hayatının gelip geçici geçimliklerinden daha hayırlıdır ve daha devamlıdır. Zira âhiret nimetleri sonsuzdur.

* Ebu Râfi' diyor ki: "Resulullah (s.a.v.) beni, birşey ödünç almak için bir Yahudi'ye gönderdi. Yahudi, rehin almadan ödünç vermeyeceğini söyledi. Resulullah bundan dolayı çok üzüldü. Bunun üzerine Allah Teala bu âyet-i kerimeyi indirdi."[19]

Bu hususta diğer bir âyette de şöyle buyuruluyor: "Kâfirlerin bir kısmına verdiğimiz çeşitli dünya nimetlerine heveslenip göz dikeyim deme. Onların âkıbetlerine üzülme. Müminlere merhamet kanatlarını indir."[20]

Resulullah (s.a.v.) her türlü imkâna sahip olduğu zamanlarda bile mütevazi bir hayat yaşamış, kendi şahsı için mal biriktirmeyi hiçbir zaman düşünmemiştir. O bir zaman, hanımlarına öfkelenip özel bir odaya çekildiğinde kendisini ziyaret eden Hz. Ömer (r.a.) şunları anlatmıştır:

---

(18) Buhari, K. Mevakıt es-Salah, bab: 16, K. Tefsir el-Kur'an, sure: 50 bab: 2, K. et-Tevhid, bab: 24 / Ebu Dâvûd, K. es-sünne, bab: 19, Hadis No: 4725 / Tirmizi K. el-Cenne, bba: 16 Hadis No: 2551 / İbn-i Mâce, K. el-Mukaddime bab: 13, Hadis No: 177 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C: 4, S: 360, 365 / Müslim, K. es-Salah bab: 211, Hadis No: 169.

(19) Bkz. Taberi, C: 16, S: 169.

(20) Hicr Suresi, âyet: 88

وَإِنَّهُ لَعَلَىٰ حَصِيرٍ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ شَيْءٌ وَتَحْتَ رَأْسِهِ وِسَادَةٌ مِنْ آدَمٍ حَشْوُهَا لِيفٌ وَإِنَّ عِنْدَ رِجْلَيْهِ قَرَظًا مَصْبُوبًا وَعِنْدَ رَأْسِهِ أَهَبٌ مُعَلَّقَةٌ فَرَأَيْتُ أَثَرَ الْحَصِيرِ فِي جَنْبِهِ فَبَكَيْتُ فَقَالَ مَا يُبْكِيكَ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ انَّ كِسْرَىٰ وَقَيْصَرَ فِيمَا هُمَا فِيهِ وَأَنْتَ رَسُولُ اللهِ فَقَالَ أَمَا تَرْضَىٰ أَنْ تَكُونَ لَهُمُ الدُّنْيَا وَلَنَا الْآخِرَةُ.

"Ben orada Resulullah'ı kuru bir hasır üzerinde gördüm. Hasırın üzerinde hiçbir şey (yaygı) yoktu. Başının altında, içi hurma lifiyle dolu deri bir yastık vardı. Ayaklarının ucunda ağaç yaprakları dağılmıştı. Başucunda da duvarda asılı bir namaz postu vardı. Ben, hasırın, Resulullah'ın bir tarafında iz yaptığını gördüm ve ağladım. Resulullah (s.a.v.) "Niye ağlıyorsun?" diye sordu. Ben de "Ey Allah'ın Resulu, Kisra, Kayzer, içinde bulundukları bol mallarla yaşarlarken sen, Allah'ın Resulü bu haldesin."' dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) şu cevabı verdi: "Dünyanın onların, âhiretin de bizim olmasını istemez misin?"(21)

وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَوٰةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا ۖ لَا نَسْـَٔلُكَ رِزْقًا ۖ نَّحْنُ نَرْزُقُكَ ۗ وَالْعَٰقِبَةُ لِلتَّقْوَىٰ ﴿١٣٢﴾

132- Ailene namazı emret. Sen de namaz kılmakta sabret. Biz, senden rızık istemiyoruz. Sana rızık veren biziz. Güzel âkıbet takva sahiplerinindir.

Ey Muhammed, aile efradına namaz kılmayı emret. Sen de onu hakkıyla eda etmekte sabret. Biz bunu emrederken senden bir mal istemiyoruz. Senden, bedeninle yapacağın bir ibadet istiyoruz. Bunun karşılığında sana bol sevap vereceğiz. Sana malı veren biziz. Onu senden elbette ki istemiyoruz. En güzel âkıbet, Allah'ın emirlerini tutup yasaklarından kaçınarak ondan korkanlarındır.

(21) Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, sure: 66, bab: 2 / Müslim, K. er-Rıdaa, bab: 101 Hadis No: 1479

وَقَالُوا لَوْلَا يَأْتِينَا بِآيَةٍ مِّن رَّبِّهِ ۚ أَوَلَمْ تَأْتِهِم بَيِّنَةُ مَا فِي الصُّحُفِ الْأُولَىٰ ﴿١٣٣﴾

133- Kâfirler: "Muhammed, rabbinden bize bir mucize getirse ya." dediler. Onlara, önceki kitaplardaki açıklama gelmedi mi?

* Müşrikler Resulullah'a karşı çıkarak şöyle diyorlardı: "Salih Peygambere dişi deve, İsa Peygambere ölüleri diriltme vb. mucizeler verildiği gibi Muhammed de bizlere bu tür mucizeler getirse ya." Bunun üzerine Allah Teala onlara cevaben: "Onlara önceki kitaplardaki açıklama gelmedi mi?" buyurdu. Yani, önceki ümmetler de bunlar gibi mucizeler istemişlerdi. Kendilerine mucizeler geldikten sonra onlara iman etmeyince helak edilmişlerdi. Bunlara da istedikleri mucizeler geldiği halde iman etmezlerse aynı âkıbete uğrarlar. Bundan ibret alsınlar.

وَلَوْ أَنَّا أَهْلَكْنَاهُم بِعَذَابٍ مِّن قَبْلِهِ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ مِن قَبْلِ أَن نَّذِلَّ وَنَخْزَىٰ ﴿١٣٤﴾

134- Eğer biz onları Muhammed'den önce bir azapla helak etseydik, muhakkak: "Rabbimiz, bize bir Peygamber gönderseydin de zelil ve rüsvay olmadan önce âyetlerine uysaydık ya." derlerdi.

Şayet biz, mucize isteyen bu müşrikleri, Kur'anı indirmeden önce veya Muhammed'i Peygamber göndermeden önce indireceğimiz bir azapla helak etmiş olsaydık bu defa kıyamet gününde kendilerine azap etmeyi dilediğimizde: "Rabbimiz, bize, sana ibadet etmeye davet eden bir Peygamber gönderseydin de biz rezil olmadan, senin Peygamberine ve âyetlerine tâbi olsaydık." derlerdi.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede, kâfirlerin inatçı olduklarını, iman etmemekte direttiklerini, kendilerini imana davet eden Peygamberlerin gönderilmelerine rağmen tutarsız gerekçeler ileri sürdüklerini beyan ediyor.

قُلْ كُلٌّ مُّتَرَبِّصٌ فَتَرَبَّصُوا ۖ فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ
وَمَنِ اهْتَدَىٰ ﴿١٣٥﴾

135- Ey Muhammed, (Sen o inatçılara) şöyle de: "Herkes âkıbetini beklemektedir. Siz de bekleyin. Yakında kimin doğru yolun yolcusu olduğunu ve kimin hidayete erdiğini bileceksiniz."

* Allah Teala bu âyet-i kerimede müşrikleri tehdit etmekte ve Resulullah'ın mâneviyatını güçlendirmektedir. Müşriklerin, âkıbetlerini yakında göreceklerini ve pişman olacaklarını ve bu pişmanlığın kendilerine fayda vermeyeceğini beyan etmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de bu şekilde uyarıda bulunan âyet-i Kerimeler çoktur. Bu âyetlerde buyuruluyor ki: "Onlar yarın kimin çok yalancı ve küstah olduğunu bileceklerdir."(22) "Eğer putlara inanmada ısrar edip sabretmeseydik, neredeyse bizi ilahlarımızdan saptıracaktı." derler. Onlar azabı gördükleri zaman, yolu sapık olan kimmiş bileceklerdir."(23)

(22) Kamer Suresi, âyet: 26
(23) Furkan Suresi, âyet: 42

ENBİYA SURESİ

Enbiya Suresi yüz on iki âyettir ve Mekke'de nâzil olmuştur.

Bu Sure-i Celile, insanların hesaba çekilme zamanının yaklaştığını beyan ederek başlıyor. Fakat bundan gafil olan insanların, gönderilen uyarıcı âyetleri alaya aldıklarını, Peygamber (s.a.v.)in de kendileri gibi bir beşer oluşu sebebiyle, peygamber olduğunu söylemesini garip karşılayarak: "Bu, sizin gibi bir beşerden başka bir şey midir?" diyerek fısıldaştıklarını beyan ediyor.

Resulullah (s.a.v.) bu zalimlere: "Benim rabbim gökte ve yerde konuşulan her sözü bilir." diyor. Kâfirler ise: "Muhammedin söyledikleri saçma rüyalardır. Onları kendisi uydurmuştur. O bir şairdir. Eğer böyle değilse geçmiş kavimlere gönderildiği gibi o da bir mucize getirsin." diyorlar.

Allah Teala, kâfirlerin bu taleplerine karşı buyuruyor ki: "Kendilerinden önce helak ettiğimiz ülkeler iman etmemişlerdi. Şimdi bunlar mı iman edecekler? Biz, senden önce kendilerine vahyettiğimiz erkekleri Peygamber olarak gönderdik. Biz, Peygamberleri, yemek yemeyen cesetler kılmadık. Onlar, dünyada ebedî değillerdi. Biz, Peygamberlere olan vaadimizi yerine getirdik. Haddi aşanları ise helak ettik. Biz, size, sizi ;şereflendiren yüce bir kitap indirdik. Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?" (Ayet: 6-10)

Sure-i Celilede bundan sonra halkı zalim olan nice ülkelerin helak edildiği, yerlerine de başka kavimlerin getirildiği, azaba yakalanan o kavimlerin helak oldukları, başlarına gelen azap ile biçilmiş ekine döndürüldükleri ve ocaklarının söndürüldüğü beyan ediliyor.

Daha sonra, göklerin, yerin vearalarındakilerin bir oyun olsun diye yaratılmadığı, hakkın bâtıla çarpılarak bâtılın beyninin parçalandığı, göklerde ve yerde olan herşeyin Allah'ın olduğu, herşeyin gece gündüz Allah'ı tesbih ettiği ifade buyuruluyor.

Bundan sonra dinin temeli olan Tevhid inancına dikkat çekilerek yerde ve gökte Allah'tan başka ilahlar olsaydı, göklerin ve yerin fesada uğrayacağı beyan ediliyor. Allah teala'ya, yaptıklarının sorulamayacağı, yaratıkların ise yap-

tıkları işlerden sorumlu oldukları açıklanıyor.

Gönderilen bütün peygamberlere: "Allah'atn başka ilah olmadığının ve ancak ona ibadet edilmesi gerektiğinin vahyedildği ifade ediliyor.

Kâfirlerin, Peygamber (s.a.v.)i alaya aldıkları, insanın aceleci bir tabiatta yaratıldığı, kâfirlerin, vaad edilen azabı istedikleri, onların bu azaba uğrayacakları ve kimseden yardım göremeyecekleri, kıyamet ansızın gelince onu kimsenin geri çeviremeyeceği beyan ediliyor.

Sure-i Celilede devamla, daha önce geçmiş Peygamberlerin de alaya alındıkları, rahman olan Allah'ın azabından, mücrimleri kimenin kurtaramayacağı, kullara Allah'tan başka hiçbir kimsenin de yardım edemeyeceği açıklanıyor.

Sure-i Celilede bundan sonra, insanların vahiyle uyarıldığı, kıyamet günü adalet terazilerinin kurulacağı beyan ediliyor ve Hz. Musa'ya, Harun'a Tevrat'ın verildiği ifade ediliyor.

Bundan sonra Hz. İbrahim'in kıssası yer alıyor. Hz. İbrahim'e hakkı bulma kabiliyetinin verildiği açıklanıyor ve hakkı buluşu özetle şöyle ifade ediliyor: "İbrahim, babasına, heykellere niçin taptıklarını soruyor. Babası da atalarının onlara tapıyor bulduğunu söylüyor. Hz. İbrahim babasının ve kavminin inatçılığı karşsında onların putlarına tuzak kuracağını söylüyor. Nihayet putları parçalayarak büyük putu bırakıyor. Müşrikler putlarının kırılmasına kızıyorlar ve Hz. İbrahim'e putları kimin kırdığını soruyorlar. Hz. İbrahim de o putları büyük putun kırmış olabileceğini söylüyor. Müşrikler, bu işi büyük putun yapmış olamayacağını, onların aslında konuşamadıklarını söylemeleri üzerine Hz. İbrahim o müşrikleri ayıplıyor ve böyle âciz şeylere nasıl tapabildiklerini soruyor. Müşrikler bunun üzerine Hz. İbrahim'i ateşe atıyorlar. Fakat ateş, Allah'ın emri ile Hz. İbrahim'i yakmıyor. Böylece o müşriklerin tuzakları boşa çıkıyor.

Bundan sonra Hz. İbrahim'in ve Lut aleyhisselamın, mübarek kılınan yere ulaştırıldıkları, Hz. İbrahim'e İshak ve Yakub'un verildiği ve onların, önderler kılındığı beyan ediliyor ve devamla, Lut aleyhisselamın, halkının iğrenç işler yaptığı ülkeden çıkarıldığı ve salih bir Peygamebr olan Lut'un Allah'ın rahmetine garkedildiği beyan ediliyor.

Bundan sonra yine Enbiya'nın kıssasına ayrı ayrı ve özet olarak devam ediliyor. Nuh aleyhisselamın duasının Allah tarafındana kabul edilerek kendisinin ve ailesinin kurtarıldığı, kavminin diğer insanlarının ise suda boğulduğu hatırlatılıyor.

Daha sonra Davud ve Süleyman Peygamberlerin kıssaları beyan ediliyor. Süleyman (a.s.)'a hüküm ve hikmet verildiği, rüzgârın ona boyun eğdirildiği şeyytanlardan bir kısmının da onun emrine verildiği beyan ediliyor.

Dağların ve kuşların Davud aleyhisselam ile tesbih ettiği, ona ayrıca zırh yapma sanatının da öğretildiği açıklanıyor.

Eyyub aleyhisselam ve onun yakalandığı hastalık anlatılıyor, onun duasının kabul edilerek hastalığının iyileştiği, İsmail, İdris ve Zülkifl'in sabreden salih kullar oldukları ve Allahın rahmetine garkedildikleri beyan ediliyor.

Yunus aleyhisselamın, kızarak kavmini terkettiği, fakat sonunda yeryüzünün ona dar geldiği ifade ediliyor ve onun meşhur duası belirtiliyor. Zekeriyya aleyhisselam da rabbinden kendisine çocuk vermesini niyaz ediyor Allah Teala da onun duasını kaul ederek kendisine oğlu Yahya'yı veriyor.

Namusunu koruyan Hz. Meryem'in de hatırlanmasına dikkat çekiliyor, ona ilahi ruhun üflendiği, kendisinin de oğlu İsa'nın da âlemler için bir mucize olduğu ifade ediliyor.

Bu Sure-i Celilede, Enbiya'nın kıssalarına sayı olarak fazlaca yer verildiğinden olacak ki Sureye "Enbiya Suresi" adı veriliyor.

Ye'cüc ve Me'cüc'ün önlerine çekilen seddin açılacağı gün, artık kıyamet alâmetlerinin iyice belirgin hale geleceği ve işte o zaman insanların pişmanlık duymaya başlayacağı ifade ediliyor.

Kendilerine Allah'ın rahmetinin eriştiği kimselerin ise, cehennemin uğurlutusunu duymayacakları ve hiç üzüntü çekmyecekleri açıklanıyor.

Tevrat'a da Zebur'a da: "Yeryüzüne mutlaka salih kullar vâris olur." hükmünün konduğu, bütün bu anlatılanlarda Allah'a kulluk eden kimseler için bir tebliğ bulunduğu ifade ediliyor.

Resulullah (s.a.v.)in, âlemlere rahmet olarak gönderildiği beyan ediliyor ve ona: "İlahınız ancak tek bir ilahtır." diye tebliğde bulunması emrediliyor: Ve Sure-i Celile, Resulullah'ın: "Rabbim, benimle inkâr edenler arasında hak ile hükmet. Rabbimiz merhamet sahibidir. Uydurduğunuz putlara karşı kendisinden yardım istenendir." niyazıyla sona eriyor.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

اقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُعْرِضُونَ ﴿١﴾

1- İnsanların hesaba çekilme zamanı yaklaştı. Fakat onlar hâlâ gaflettedirler, yüz çeviriyorlar.

İnsanların, dünyada işlemiş oldukları amellerden ve Allah'ın, kendilrine verdiği çeşitli nimetlerden hesaba çekilme vakitleri yaklaşmıştır. Fakat insanlar kıyamet gününde, Allah'ın kendilerine nasıl davranacağından ve onları hesaba çekme vaktinin yaklaştığından gafildirler. Bunu düşünüp hazırlık yapmaktan da yüz çevirmektedirler.

مَا يَأْتِيهِم مِّن ذِكْرٍ مِّن رَّبِّهِم مُّحْدَثٍ إِلَّا اسْتَمَعُوهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَ ﴿٢﴾
لَاهِيَةً قُلُوبُهُمْ ۗ وَأَسَرُّوا النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُوا هَلْ هَٰذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ ۖ
أَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ وَأَنتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٣﴾

2-3- Onlara, rablerinden gelen her uyarıcı yeni âyeti eğlenerek ve kalbleri gaflet içinde dinlerler. Zulmedenler "Bu, sizin gibi beşerden başka bir şey midir? Gözünüz göre göre sihire mi uyuyorsunuz?" şeklindeki fısıldaşmalarını gizlediler.

* Allah Teala, insanlara Kur'an-ı Kerim'den her yeni bir âyet indirip onlara öğüt verdiğinde ve onlara ihtarda bulunduğunda, insanlar indirilen o yeni âyeti, eğlence içinde ve kalbleri gaflet içinde dinlerler. Böylece Kur'an'ın hik-

metlerini düşünmezler ve Allah'ın, kendilerine gönderdiği delilleri tefekkür etmezler. Ayrıca zalim insanlar kendi aralarında fısıldaşarak şöyle derler: "Bu Muhammed de ancak sizin gibi bir beşerdir. Peygamber olarak gönderildiğini iddia ediyor. Halbuki şeklen o da sizin gibi bir insandır. Sizler, göz göre göre sihire mi kapılmak istiyorsunuz?

Kâfirler "Sihire mi uyuyorsunuz?" derken Kur'an-ı kerimi kastediyorlar ve onu bir sihir kabul ediyorlar.

قَالَ رَبِّي يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٤﴾

4- Muhammed "Benim rabbim, gökte ve yerde konuşulan her sözü bilir. O, çok iyi işitendir, çok iyi bilendir." dedi.

* Bu âyet-i Kerime'nin, diğer bir kıraat şekline göre mânâsı şöyledir: "Ey Muhammed de ki: "Rabbim, gökte ve yerde konuşulan her sözü bilir." Taberi, bu kıraat şeklinin de sahih olduğunu ve netice itibariyle her iki ifade şeklinin de aynı mânâyı ifade ettiğini zikretmektedir.

بَلْ قَالُوا أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ بَلِ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ فَلْيَأْتِنَا بِآيَةٍ كَمَا أُرْسِلَ الْأَوَّلُونَ ﴿٥﴾

5- Hayır, onlar şöyle dediler: "Muhammed'in söyledikleri saçma sapan rüyalardır. Hayır, onları kendisi uydurmuştur. Hayır hayır o bir şairdir. Eğer böyle değilse geçmiş kavimlere gönderildiği gibi o da bize bir mucize getirsin."

* Allah Teala bu âyet-i Kerime'de, kâfirlerin, inkârlarında nasıl direttiklerini ve kendilerine gönderilen Kur'an-ı Kerimi sıfatlandırmakta nasıl bocaladıklarını beyan etmektedir. Onlardan bir kısmı, Kur'an'ın, Hz. Muhammed (s.a.v.)in gördüğü karmakarışık rüyalardan ibaret olduğunu iddia etmiş diğer bir kısmı ise, Hz. Muhammed (s.a.v.)in, Kur'anı kendisinin uydurduğunu ileri sür-

müştür. İddialarının tutarsızlığını anlayınca da, Hz. Muhammed (s.a.v.)in, kendilerine bir mucize getirmesini istemişlerdir.

Allah Teala, bunlara cevaben, daha önce kendilerine mucizeler geldiği halde, iman etmeyenlere işaret ederek buyuruyor ki:

مَآ ءَامَنَتْ قَبْلَهُم مِّن قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَٰهَآ ۖ أَفَهُمْ يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾

6- Kendilerinden önce helak ettiğimiz ülkeler iman etmemişlerdi. Şimdi bunlar mı iman edecek?

Muhammed'in, kendilerine mucize getirmesini isteyen bu müşrikler şunu iyi bilsinler ki, kendilerinden önce gelen ve kendileri gibi inkârda inatçılık eden ümmetlere mucizeler gönderilmiş, fakat onlar buna rağmen Peygambere ve kendisine gönderilene iman etmemişlerdi. Bu sebeple biz de onları helak etmiştik. Şimdi bunlar iman mı edecekler? Elbette ki iman etmeyecekler ve sonuçta kendilerine mucize gönderildiği takdirde helak olmayı hak edeceklerdir.

وَمَآ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوحِىٓ إِلَيْهِمْ ۚ فَسْـَٔلُوٓا۟ أَهْلَ ٱلذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧﴾

7- Ey Muhammed, biz, senden önce de, ancak kendilerine vahyettiğimiz erkekleri Peygamber olarak gönderdik. Eğer bilmiyorsanız ilim sahiplerine sorun.

Ey Muhammed,biz senden öncede ancak bazı erkekleri seçip onlara vahyettik ve onları Peygamber olarak gönderdik. Biz, Melekleri Peygamber olarak göndermedik. O halde senin bir beşer olarak Peygamber gönderilmeni niçin yadırgıyorlar?

Ey müşrikler, eğer siz, bir beşerin Peygamber gönderileceğini bilmiyor ve aklınıza sığdıramıyorsanız, bu konuda bilgileri olan Yahudi ve Hıristiyan gibi kitap ehline sorun. Onlara gönderilen Peygamberler bir kısım erkeklerden başka bir şey değildi.

* Âyet-i Kerimede geçen "İlim sahipleri"nden maksat, gönderilen Peygamberlerin sıfatlarını bilen kitap ehlidir veya kendilerine Kuran-ı Kerim gönderilen Muhammed ümmetidir. Bunlardan birinci görüş tercihe şâyân görülmüştür.

وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا لَّا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوا خَالِدِينَ ﴿٨﴾

8- Biz, Peygamberleri yemek yemeyen cesetler kılmadık. Onlar dünyada ebedi de değillerdi.

Ey Muhammed, bizim, daha önceki ümmetlere gönderdiğimiz Peygamberler yemek yemeyen Melekler değillerdi. Bilakis onlar da senin gibi yemek yiyen insanlardı. Onlar, hiç ölüp yok olmayan ve ebedi yaşayan kimseler değillerdi.

Allah'ın koymuş olduğu kanunlar değişmez. Sizlere de daha öncekilere gönderilen Peygamberler gibi Peygamber gönderilmiştir. Peygambere karşı çıkmanız mânâsızdır. Sizin için gereken şey itaat etmektir.

ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ الْوَعْدَ فَأَنجَيْنَاهُمْ وَمَن نَّشَاءُ وَأَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ ﴿٩﴾

9- Sonra biz onlara olan vaadimizi yerine getirdik de hem kendilerini hem de kullarımızdan dilediğimizi kurtardık ve haddi aşanları helak ettik.

Sonra biz, ümmetleri tarafından yalanlanan Peygamberlerimize verdiğimiz vaadi yerine getirdik. Onlardan istenen mucizeleri gönderdik. Buna rağmen kendilerini yalanlayanlar, yalanlamalarında ve inkârlarında ısrar ettiler. Bunun üzerine biz, Peygamberleri ve onlara tâbi olanları kurtardık. Haddi aşanları ise helak ettik.

* Allah Teala, Peygamberinden istenen mucizeyi gönderir de buna rağmen Peygambere uyulmazsa, uymayan insanları helak eder. Bu, hep böyle olagelmiştir. Bu hususta başka âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır: "Meryemoğlu İsa şöyle dedi: "Ey rabbimiz olan Allahım, gökten bize bir sofra indir ki bizden öncekilere de sonrakilere de bir bayram ve senden bir mucize olsun. Bizi rızıklandır. Sen, rızık verenlerin en hayırlısısın?" "Allah: "Ben o sofrayı size indire-

ceğim, fakat bundan sonra sizden kim inkâr ederse âlemlerden hiç kimseye yapmayacağım bir azapla onu azaplandırırım" dedi."(1) "Allah şöyle dedi: "Ey Nuh, o senin ailenden değildir. Çünkü o, iyi olmayan bir amel sahibidir. O halde bilmediğin bir şeyi benden isteme. Cahillerden olmayasın diye sana öğüt veriyorum."(2) "Semud kavmi ise onu yalanladı ve deveyi kesti. Rableri de işledikleri günahları sebebiyle azabı başlarına geçirdi ve orayı yerle bir etti."(3)

لَقَدْ أَنزَلْنَا إِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ ۖ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠﴾

10- Şüphesiz biz size, sizi şereflendirip yücelten bir kitap indirdik. Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?"

Şüphesiz ki biz size, içinde bulunan hükümleriyle sizi şereflendirecek, size öğüt verecek ve sizin doğru olduğunuzu ortaya koyacak Kuranı indirdik. Hiç bu Kur'anı düşünmez misiniz?

وَكَمْ قَصَمْنَا مِن قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَأَنشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا آخَرِينَ ﴿١١﴾

فَلَمَّا أَحَسُّوا بَأْسَنَا إِذَا هُم مِّنْهَا يَرْكُضُونَ ﴿١٢﴾

لَا تَرْكُضُوا وَارْجِعُوا إِلَىٰ مَا أُتْرِفْتُمْ فِيهِ وَمَسَاكِنِكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْأَلُونَ ﴿١٣﴾

11- Şüphesiz biz, halkı zalim olan nice ülkeleri helak ettik. Onlardan sonra da başka kavimler yarattık.

12- Onlar, azabımızın şiddetini hissedince ondan öyle kaçıyorlardı ki...,

13- Onlara: "Hiç kaçmayın, refah içinde yaşayıp şımardığınız yerlere eve evlerinize dönün. Çünkü sorguya çekileceksiniz." denildi.

(1) Maide Suresi, âyet: 114-115
(2) Hûd Suresi, âyet: 64
(3) Şems Suresi, âyet: 14

* Allah teala bu âyetlerde, kendi emirlerini tutmayarak zalim olan kavimleri nasıl helak ettiğini ve bu kavimlere azabı gelince nasıl kaçmaya çalıştıkların, ancak kaçmalarının kendilerine fayda vermediğini beyan ediyor ve bizlerin bunlardan ibret almamızı işaret ediyor.

قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿١٤﴾

14- Vay halimize, "gerçekten biz zalimlermişiz." dediler.

O zalimlere Allah'ın azabı gelince suçlu olduklarını itiraf ettiler ve şöye dediler: "Yazıklar olsun bize. Gerçekten bizler, inkâr ederek zalimler olmuşuz."

فَمَا زَالَتْ تِلْكَ دَعْوَاهُمْ حَتَّىٰ جَعَلْنَاهُمْ حَصِيدًا خَامِدِينَ ﴿١٥﴾

15- Biz, kendilerini biçilmiş ekine döndürüp ocaklarını söndürünceye kadar onlar bu pişmanlıklarını tekrar edip durdular.

Helake uğrayan zalimlerin, kendilerini kınamaktan başka çıkar yolları kalmamıştı. Kendilerini kınamaları, azabı onlardan uzaklaştırmamıştı. Zira azap geldikten sonra artık tevbenin fayda etmeyeceği şüphesizdir.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ ﴿١٦﴾

16- Biz, göğü, yeri ve aralarındakileri oyun oynarcasına yaratmadık.

Ey insanlar, biz, göğü, ve yeri her ikisinin arasında bulunan varlıkları, ibret almanız için, Allah'ın varlığına ve benzeri bulunmadığına delil olmaları için yarattık. Biz onları boşu boşuna yaratmadık. O halde onlara bakıp onları yaratana kulluk edin.

لَوْ أَرَدْنَا أَنْ نَتَّخِذَ لَهْوًا لَاتَّخَذْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا إِنْ كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١٧﴾

17- Eğer biz, kendimize eğlence edinmek isteseydik, nezdimizden bir eğlence edinirdik. Fakat biz bunu yapmadık.

Eğer biz, çocuk ve eş gibi eğlenceler edinecek olsaydık, bunları kendi nezdimizden edinirdik. Bunu kimseye bildirmeye ihtiyacımız da yoktur. Fakat böyle yapmamız bizim şanımıza yakışmaz ve bunu hiçbir zaman yapmayız.

بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا
تَصِفُونَ ﴿١٨﴾

18- Bilakis biz, hakkı bâtıla çarparız da hak, bâtılın beynini parçalar. Böylece bâtılın canı çıkar. Ey kâfirler, Allah'a yakıştırdığınız vasıflardan dolayı vay halinize.

Biz, oyun ve eğlence edinmeyiz. Biz katımızdan, hak olan kitabı gönderir onunla inkârcılığı yok ederiz. Böylece Kur'an, inkârcılığın beynini dağıtır ve onu yokluğa mahkûm eder.

Ey kâfirler, Allah'a eş ve çocuk isnad ederek, onu layık olmadığı sıfatlarla sıfatlandırmanız sebebiyle vay halinize. O sizi, bu yaptığınızdan dolayı mutalka cezalandıracaktır.

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ عِنْدَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَلَا
يَسْتَحْسِرُونَ ﴿١٩﴾
يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ ﴿٢٠﴾

19- Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır. Onun nezdindekiler ona ibadet etmekte ne büyüklenirler, ne de bezginlik gösterirler.

20- Onlar gece gündüz Allahı tesbih ederler. Hiç ara vermezler.

* Allah Teala, bu âyet-i Kerime'de, göklerde ve yerde bulunan varlıkların hükümranlığının kendisine ait olduğunu, katında bulunan Meleklerin, ona ibadetten geri durmadıklarını beyan ediyor ve kendisini, lâyık olmadığı sıfatlarla sıfatlayan kâfirlere cevap veriyor.

Allahın nasıl eşi ve çocuğu olabilir ki, her şey onun mülküdür ve ona kulluk eder. O halde Allah'ın, eş ve çocuk edinmeye ihtiyacı var mıdır? Oun katında bulunan Melekler hiç ara vermeden onu tesbih ederler.

Abdullah b.Hars, Kâ'b b.el-Ahbar'a: "Onlar hiç ara vereden, gece gündüz rablerini tesbih ederler" âyetinden neyin kastedildiğini sorarak şöyle demiştir: "Vazife yapmaları veya belli amelleri onları meşgul etmez mi?" Kâ'b şu cevabı vermiştir: "Ey kardeşimin oğlu, bizim için nefes alıp vermek ne ise Allah katında bulunan Melekler gibi varlıkların tesbih etmeleri de öyledir. Bizler yeriz, içeriz, yatarız, kalkarız, geliriz, gideriz. Bu hareketler nefes almamıza mâni olmazlar. Meleklerin diğer vazifeleri ifa etmeleri, Allah'ı devamlı olarak tesbih etmelerine mâni değildir.

أَمِ اتَّخَذُوٓا۟ ءَالِهَةً مِّنَ ٱلْأَرْضِ هُمْ يُنشِرُونَ ﴿٢١﴾

21- Yoksa müşrikler yeryüzünde birtakım ilahlar edindiler de ölüleri onlar mı diriltecekler?

* Allah Teala bu âyet-i Kerime'de, ilah edinilen putların, öldürme ve diriltme gibi, ilahlığa yaraşır herhangi bir sıfatları bulunmadığını, ancak Allahı nöldürüp diriltebileceğini, bu itibarla müşriklerin açık bir sapıklık ve gaflet içinde olduklarını beyan ediyor.

لَوْ كَانَ فِيهِمَآ ءَالِهَةٌ إِلَّا ٱللَّهُ لَفَسَدَتَا ۚ فَسُبْحَٰنَ ٱللَّهِ رَبِّ ٱلْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٢٢﴾

22- Eğer göklerde ve yerde Allah'tan başka ilahlar olsaydı, mutlaka göklerin de yerin de (düzeni bozulur) fesada uğrarlardı. Arşın rabbi olan Allah, müşriklerin uydurdukları sıfatlardan münezzehtir, yücedir.

* Allah teala bu âyet-i Kerimede, göklerde ve yerde kendisinden başka hiçbir ilahın bulunmadığını bildiriyor. Şayet orada, Allah'a ortak koşanların iddia ettikleri gibi Allah'atn başka ilahlar bulunsaydı, ilahların birbirleriyle ters düşmelerinden dolayı yer ve göklerin fesada uğrayacağını ve yok olup gideceklerini beyan ediyor.

Bu hususta başka bir âyette şöyle buyuruluyor: "Allah çocuk edinmemiştir. Ounla birlite bir başka ilah ta yoktur. Eğer öyle olsaydı, her ilah kendi yarattığına hükmedip onu istediği yöne götürürdü. Ayrıca onların bir kısmı diğerine üstün gelmeye çalışırdı. Allah, müşriklerin taktıkları sıfatlardan münezzehtir."(4)

لَا يُسْـَٔلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْـَٔلُونَ ﴿٢٣﴾

23- Allah'a, yaptıkları sorulamaz. Onlar ise yaptıklarından sorumludurlar.

Yüce arşın sahibi olan Allah'a yarattıklarına yaptığı muamelelerden dolayı hiç kimse hesap soramaz. O dilediği şekilde tasarrufta bulunur. Var eder, yok eder., aziz kılar, zelil düşürür ve dilediği şeklide davranır. Zira bütün varlıklar onun yarattıkları, isteseler de istemeseler de onun kulları, onun mülkünder ve idaresi altında yaşayan mahlukatıdır. Hüküm onundu, karar onundur ondan üstün hiçbir varlık yoktur ki, ondan hesap sorabilsin. Bütün yaratıklar ise Allah Teala4nın huzurunda hesap vermek zorundadırlar. Allah'ın, kendilerine verdiği nimetleri emrettiği yönde kullanmalarından ve emirlerine uyup yasaklarından kaçınmalarından hesap vereceklerdir.

* Ehl-i Sünnet, bu âyet-i Kerimeye dayanarak, kaza ve kaderi izah etmiştir. Kaza ve kader meselesi, ilgili Kelam kitaplarında genişçe anlatılmaktadır.

أَمِ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ آلِهَةً ۖ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ ۖ هَٰذَا ذِكْرُ مَن مَّعِيَ وَذِكْرُ
مَن قَبْلِي ۗ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ الْحَقَّ فَهُم مُّعْرِضُونَ ﴿٢٤﴾

24- Yoksa onlar, Allahtan başka ilahlar mı edindiler? Ey Muhammed, de ki: "Öyleyse getirin delilinizi. İşte benimle beraber olanların kitabı Kur'an, işte benden öncekilerin kitapları. Fakat onların çoğu hakkı bilmezler ve ondan yüz çevirirler.

* İbn-i kesir bu âyet-i Kerimeyi mealde verildiği şekilde izah ederken Taberi şöyle izah etmektedir: "Yoksa o müşrikler, Allah'an başka, kendilerine bir

(4) Mümi'nûn Suresi, âyet: 91

fayda sağlayacak veya kendilerine herhangi bir zararı dokunacak yahut herhangi bir şeyi yaratacak, onları diriltip öldürebilecek bir kısım ilahlar mı edindiler? Ey Muhammed, onlara de ki: "Eğer iddianızda doğru iseniz buna dair delillerinizi getirin. Benim sezlere Allah katından getirdiğim Kur'an, benimle beraber olan müminlere ait bütün hükümleri ihtiva etmekte, bundan önce geçen ümmetlerin ise çeşitli haberlerini kapsamaktadır. Fakat bu müşriklerin çoğu, söylediklerinden ve yaptıklarından ve yapmadıklarından neyin doğru olduğunu bilmezler. Cahilliklerinden dolayı haktan yüz çevirirler."

Âyet-i Kerime Tevhid inancını telkin etmekte, Allah Teala'ya ortak koşmaktan kaçınmayı emretmektedir.

وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِيٓ إِلَيْهِ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱعْبُدُونِ ﴿٢٥﴾

25- Ey Muhammed, biz senden önce hiçbir Peygamber göndermedik ki, ona: "Benden başka hiçbir ilah yoktur. O halde ancak bana ibadet edin." diye vahyetmiş olmayalım.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede bütün Peygamberlerini Tevhid inancını tebliğ etmek ve kendisinden başka hiçbir şeye kulluk edilemeyeceğini bildirmek için gönderdiğini, bu itibarla bütün ilahî dinlerde bu temel esasların değişmediğini beyan etmektedir.

Son ilâhî din olan İslam dini de bu temel esasları tebliğ etmiştir. O halde müşriklerin bundan yüz çevirmeleri sapıklıktan başka bir şey değildir.

وَقَالُوا۟ ٱتَّخَذَ ٱلرَّحْمَٰنُ وَلَدًا سُبْحَٰنَهُۥ ۚ بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ ﴿٢٦﴾

لَا يَسْبِقُونَهُۥ بِٱلْقَوْلِ وَهُم بِأَمْرِهِۦ يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ ۚ إِلَّا لِمَنِ ٱرْتَضَىٰ وَهُم مِّنْ خَشْيَتِهِۦ مُشْفِقُونَ ﴿٢٨﴾

وَمَن يَقُلْ مِنْهُمْ إِنِّي إِلَٰهٌ مِّن دُونِهِ فَذَٰلِكَ نَجْزِيهِ جَهَنَّمَ كَذَٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٢٩﴾

26- Müşrikler: "Rahman olan Allah çocuk edindi." dediler. Allah bundan münezzehtir. Melekler Allah'ın çocukları değil bilakis ikram olunmuş kullardır.

27- Onlar, Allah'tan önce söz söyleyemezler. Onlar ancak onun emriyle hareket ederler.

28- Allah onların geçmişini de geleceğini de bilir. Onlar ancak Allah'ın razı olduğu kimseye şefaat edebilirler. Onlar, Allah'ın korkusundan titrerler.

29- Onlardan kim: "Ben, Alla'tan başka bir ilahım." derse işte onu biz, cehennemle cezalandırırız. İşte, biz zalimleri böyle cezalandırırız.

Allah'a ortak koşan kâfirler: "Rahman olan Allah, Meleklerden çocuk edindi." iddiasında bulundular. Allah, bunların iddialarından beridir. Melekler, Allah'ın kendilerine ikramda bulunduğu kullardır.

Melekler, Allah kendilerine herhangi bir emir vermeden hiçbir şey konuşmazlar. Onlar ancak Allah'ın emriyle konuşur ve onun emriyle iş yaparlar. Allah, Meleklerin geçmişini geleceğini ve hali hazır durumlarını çok iyi bilmektedir. Onların hiçbir davranışı Allah'a gizli değildir. Melekler, ancak Allah'ın kendilerinden razı olduğu kullarına şefaat ederler. Onlar, Allah'ın kendilerini cezalandırmasından şiddetle korkarlar Meleklerden kim "Ben, Allah'tan başka bir ilahım" diyecek olursa, biz onu cehennem azabıyla cezalandırırız. Biz, Allah'ı inkâr edip ondan başkasına tapan her zalimi de böyle cezalandırırız.

أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا ۖ وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ ۖ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٠﴾

30- Kâfirler, gökler ve yer birbirine bitişikken onları ayırdığımızı ve her canlıyı sudan yarattığımızı bilmezler mi? Hâlâ iman etmiyorlar mı?

* Müfessirler: "Göklerle yerin bitişik olması" ifadesinden neyin kastedil-

diği hakkında çeşitli izahlarda bulunmuşlardır.

Abdullah b. Abbas'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: Bu ifadeden maksat, gökle yer birbirlerine yapışık idiler Allah bunları birbirlerinden hava ile ayırdı. Gök yukarı kalktı yer aşağıda kaldı." demektir.

Mücahid ve Süddî ise demişlerdir ki: "Bu ifade: "Gökler ve yer birer tek kütle halindeyken Allah bunların her birini yedi parçaya ayırmış ve böylece yedi gök yedi yer haline getirmiştir." demektir.

İkrime, Atıyye el-Avfî ve İbn-i Zeyd, göklerin ve yerin bitişik olmasından maksadın, bunlardan her birinin önceleri delik olmadıkları sonra Allah'ın, gökleri delerek oradan yağmur indirdiği, yerleri yararak oradan bitkiler çıkarıp sular fışkırttığı anlamına geldiğini söylemişler ve buna delil olarak ta şu âyetleri zikretmişlerdir. "İçinde hâdiseler tekrarlanan göğe, yarılan yere yemin olsun ki, muhakkak Kur'an, hak ile bâtılı ayıran ilahî bir kelamdır."(5)

Taberi de bu görüşü tercih etmekte, âyetin son bölümünü de buna delil göstermektedir.

Âyet-i kerimenin sonunda her canlının sudan yaratıldığı ifade edilmektedir. Buradaki canlı kavramına bitkilerin de dahil olduğu beyan edilmektedir. Ayrıca Hz. Âdem'in, Meleklerin ve Cinlerin bu ifadenin dışında olduğu açıklanmıştır. Zira Hz. Âdem'in topraktan Cinlerin de ateşten yaratıldığı başka âyetlerde açıkça ifade edilmektedir. Meleklerin ise nurdan yaratıldığı, Hadis-i Şeriflerde beyan edilmiştir.

Bu hususta diğer âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır: "Alah: "Sana emrettiğimde seni secde etmekten alıkoyan neydi? Dedi. İblis: "Ben ondan hayırlıyım çünkü beni ateşten, onu ise çamurdan yarattın." dedi.(6) "Her şeyi en güzel şekilde yaratan, insanı önce balçıktan var eden, sonra insan soyunu âdî bir suyun özünden yaratan sonra şekil verip düzelten, ona kendi ruhundan üfleyen, size kulaklar, gözler ve gönüller veren de o'dur. Ne de az şükredersiniz."(7) "Cİnleri de dumansız saf ateşten yarattı."(8)

Peygamber efendimiz (s.a.v.) de bir Hadis-i Şeriflerinde Meleklerin nurdan yaratıldıklarını beyan ederek şöyle buyuruyor:

قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «خُلِقَتِ الْمَلَائِكَةُ مِنْ نُورٍ. وَخُلِقَ الْجَانُّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ. وَخُلِقَ آدَمُ مِمَّا وُصِفَ لَكُمْ».

(5) Târık Suresi, âyet: 11-13
(6) A'raf Suresi, âyet: 12
(7) Secde Suresi, âyet: 7-9
(8) Rahman Suresi, âyet: 15

"Melekler nurdan yaratılmışlardır. Cinler de dumansız ateşten yaratılmışlardır. Âdem ise size Kur'an'da anlatıldığı şekilde (topraktan) yaratılmıştır."(9)

وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سُبُلًا
لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣١﴾

31- Yeryzü, üstündekilerle sarsılmasın diye biz orada sabit dağlar yarattık. Dağlar arasında yol bulsunlar diye geniş boşluklar var ettik.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede kâfirlere, üzerinde yaşadıkları yeryüzüne bakmalarını orada yaratılan dağların ve çeşitli yolların var ediliş hikmetlerini anlamalarını, böylece Allah'ın varlığını ve birliğini, kudret ve kuvvetini kabul edip ona boyun eğmelerini emrediyor. Bundan sonra gelen âyetlerde ise insanların dikkatlerini, yaratmış olduğu göklere çevirmelerini istiyor ve buyuruyor ki:

وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا ۖ وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ ﴿٣٢﴾
وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ كُلٌّ فِي فَلَكٍ
يَسْبَحُونَ ﴿٣٣﴾

32- Biz göğü, korunmuş bir tavan kıldık. Onlarsa (Allah'ın varlığını gösteren) gökteki delillerden yüz çevirirler.

33- Geceyi ve gündüzü, güneşi ve ay'ı yaratan o'dur. Her biri bir yörüngede yüzmektedir.

* Âyet-i kerimede, göğün korunmuş olduğu ifade edilmektedir. Bundan maksat, göklerin, kimsenin erişemeyeceği kadar yüksek oldukları ve orada bu-

(9) Müslim. K. ez-Zühd, bab: 60, HN: 2996 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C: 6, S: 152, 168

lunan Meleklerin konuşmalarını çalmak isteyen Şeytanlardan korunmuş olmalarıdır. Bu hususta diğer bir âyette de şöyle buyurulmaktadır: "Gökleri, Allah'ın rahmetinden kovulan bütün Şeytanlardan koruduk."(10)

Yine âyet-i kerimede, müşriklerin, göklerde bulunan delillerden yüz çevirdekleri ve onları düşünüp ibret almadıkları ifade edilmektedir. Bu delillerden maksat, güne, ay ve diğer yıldızlardır. Akıl sahibi olan insanların bunlara bakarak, bunları yaratan, sevk ve idare eden Allah'ın varlığını ve birliğini anlamaları ve ona boyun eğmeleri gerekir.

وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّن قَبْلِكَ الْخُلْدَ ۖ أَفَإِن مِّتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ ﴿٣٤﴾
كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ۗ وَنَبْلُوكُم بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً ۖ وَإِلَيْنَا
تُرْجَعُونَ ﴿٣٥﴾

34- Ey Muhammed, biz senden önce hiçbir beşere ebedîlik vermedik. Sen ölürsen sanki onlar bâki mi kalacaklar?

35- Her can ölümü tadacaktır. Biz sizi denemek için hayır ve şerle imtihan ederiz. Siz ancak bize döndürüleceksiniz.

Ey Muhammed, senden önce hiçbir insanı dünyada ebedi kılmadık ki, seni de orada ebedi kılmış olalım. Senden önceki Peygamberlerin öldüğü gibi sen de mutlaka öleceksin. Sen ölünce rablerine ortak koşan bu müşrikler, dünyada ebedi olarak mı yaşayacaklar? Hayır, durum böyle değildir. Onlar da mutlaka öleceklerdir. Zira her canlı ölümü tadacak ve onun kâsesinden içecektir. Fakat biz onları, sıkıntı, hastalık, fakirlik gibi kötülüklerle, bolluk, sıhhat, zenginlik gibi iyiliklerle imtihan ederiz. Böylece sizleri birbirinize tanıtırız. Sonunda mutlaka bize döndürüleceksiniz ve herkese yaptığının karşılığı verilecektir.

وَإِذَا رَآكَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِن يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا أَهَٰذَا الَّذِي
يَذْكُرُ آلِهَتَكُمْ وَهُم بِذِكْرِ الرَّحْمَٰنِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٣٦﴾

36- Kâfirler seni gördükleri zaman, alaya almaktan başka birşey

(10) Hicr Suresi, âyet: 15

yapmazlar. Birbirlerine: "İlahlarınıza dil uzatan bu mu?" derler. Halbuki kendileri, rahman olan Allah'ı anmayı inkâr ediyorlar.

Ey Muhammed, müşrikler seni gördüklerinde alaya alırlar. Zira onlar, ciddiyetten yoksundurlar. Senin hakkında aralarında: "İlahlarınızı ayıplayan, onlara dil uzatan bu mu?" derler. Halbuki kendileri her zaman, anılması gereken rahman olan Allah'ı anmayı inkâr ederler. Onu kabul etmezler. Onlar bu halleriyle seninle nasıl alaya kalkışırlar?

خُلِقَ الْإِنسَانُ مِنْ عَجَلٍ ۚ سَأُرِيكُمْ آيَاتِي فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ ﴿٣٧﴾

37- İnsan, acelci bir tabiatla yaratılmıştır. Yakında size delillerimi göstereceğim. Onları benden acele istemeyin.

* Ayet-i Kerime'de, insanın aceleci bir tabiatta yaratıldığı beyan edilmektedir. Tefsir âlimleri bu ifadeyi çeşitli şekillerde izah etmişlerdir. Bazılarına göre bu ifadeden maksat, insanın bizzat kendisinin aceleci bir tabiatta yaratılmış olmasıdır.

Bazılarına göre ise bu ifadedan maksat, Allah Teala'nın, insanı acele olarak yaratmasıdır. Taberi bu görüşü tercih etmiştir.

Allah Teala bundan önceki âyetlerde hiçbir kimsenin, dünyada ebedi olarak yaşamayacağını beyan edince bir kısım insanlar alay ederek derhal cezalandırılmalarını istemişler Allah Teala da insanın aceleci bir tabiatta yaratıldığını beyan etmiş ve herkese layık olduğu cezayı ve mükâfatı vereceğini bildirmiş, insanların acele etmemelerini istemiştir.

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٨﴾

38- Kâfirler: "Eğer doğru söylüyorsanız, bu vaadedilen ne zamandır?" derler.

Allah'ın, kendilerine delillerini ve azabını acele olarak göstermesini isteyen bu müşrikler, Muhammed'e: "Eğer vaadettiklerinizde doğru iseniz bu vaadettiğiniz azap bize ne zaman gelecektir?" derler. Onlar da bu sözleriyle, gelecek olan ilâhî azapla alay etmişlerdir.

لَوْ يَعْلَمُ الَّذِينَ كَفَرُوا حِينَ لَا يَكُفُّونَ عَنْ وُجُوهِهِمُ النَّارَ وَلَا عَنْ ظُهُورِهِمْ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٣٩﴾

39- Kâfirler ateşi yüzlerinden ve arkalarından savamayacakları ve kimseden de yardım göremeyecekleri zamanı bir bilseler...

* Allah Teala bu âyet-i Celile'de, azabın kendilerine acele gelmesini isteyen kâfirlere cevap veriyor ve cehenem azabına düşüp sahipsiz kalacakları zamanı bilmiş olsalar böyle bir istekte bulunmayacaklarını beyan ediyor.

بَلْ تَأْتِيهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٤٠﴾

40- Bilakis kıyametteki ateş azabı onlara ansızın gelir de kendilerini şaşkına çevirir. Bir daha onu geri çeviremezler. Kendilerine mühlet de verilmez.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede, azabın ne zaman geleceğini soran kâfirlere cevap veriyor ve kıyametin âniden kopup ondaki cehennem azabının âniden geleceğini, kâfirlerin bu ateşe karşı kendilerini savunamayacaklarını ve o ateşe girmemek için kendilerine herhangi bir mühlet de verilmeyeceğini beyan ediyor.

Allah Teala kıyametni ne zaman kopacağını gizleyerek, mükelleflere, günahlarından tevbe etmeleri için imkân vermiştir. Zira kıyametin ne zaman kopacağı belli olsaydı, insanlar ister istemez tevbe edeceklerinden bu tevbeleri makbul olmayacaktı.

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٤١﴾

41- Ey Muhammed, şüphesiz senden önceki Peygamberler de alaya alındılar. Ama onlarla alay edenleri, alay ettikleri azap yakalayıp kuşatıverdi.

* Allah Teala bu âyette, Hz. Muhammed (s.a.v.)e "Bu, sizin ibi beşerden başa bir şey midir? Gözünüz göre göre sihire mi uyuyorsunuz? İlahlarınıza dil uzatan bu mu?" diyerek onunla alay eden müşriklere karşı onu tesellî ediyor ve gelmiş geçmiş müşriklerin de kendilerine gönderilen Peygamberleriyle alay ettiklerini ve bu alayları yüzünden felakete uğradıklarını beyan ediyor. Böylece Hz. Muhammed (s.a.v.) ile alay edenlere de ihtarda bulunuyor.

قُلْ مَنْ يَكْلَؤُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمَٰنِ ۚ بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ مُعْرِضُونَ ﴿٤٢﴾

42- Ey Muhammed, de ki: "Gece ve gündüz, sizi rahman olan Allah'ın azabından kim koruyabilir? Hayır, onlar, rablerini anmaktan bile yüz çeviriyorlar.

Ey Muhammed, senden kendilerine derhal azap gettirmeni isteyen o kâfirlere de ki: "Geceleyin uyuduğunuzda ve gündüzleyin hareket ettiğinizde sizi, rahman olan Allah'ın azap ve gazabına karşı kim koruyabilir? Elbette ki onları Allah'a karşı koruyacak hiçbir güç yoktur. Fakat onlar rablerinin, kendilerine gönderdiği öğütlerden ve açıkladığı delillerden yüz çevirirler. Cehalet ve beyinsizliklerinden dolayı onları düşünüp ibret almazlar.

أَمْ لَهُمْ آلِهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا ۚ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ أَنْفُسِهِمْ وَلَا هُمْ مِنَّا يُصْحَبُونَ ﴿٤٣﴾

43- Yoksa onların bizden başka kendilerini koruyacak ilahları mı var? Oysa o ilahlar ne kendi kendilerine yardım edebilirler, ne de bizden bir dostluk görebilirler?

Yoksa azabın derhal gelmesini isteyen kâfirlerin, bizden başka, kendilerini azabımıza karşı koruyacak ilahları mı var? O ilahları onları nasıl koruyabilirler ki, onlar bizzat kendi kendilerine yardım etmekten âcizdirler. Bizden de bir yardım göremezler.

بَلْ مَتَّعْنَا هَٰؤُلَاءِ وَآبَاءَهُمْ حَتَّىٰ طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ ۗ أَفَلَا يَرَوْنَ أَنَّا
نَأْتِي الْأَرْضَ نَنقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا ۚ أَفَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٤٤﴾

44- Doğrusu biz, kendilerini ve atalarını nimetler içinde yaşattık. Onlara ömürleri uzun geldi. Emrimiz yeryüzüne gelip onu etrafından eksiltti̇ğimizi̇ görmüyorlar mı? Galip olan onlar mı?

* Allah Teala bu âyet-i kerimede, kendilerini Allah'ın azabından koruyacak ilahları olmayan ve Allah tarafından herhangi bir yardıma da mazhar olamayan bu müşriklerin, bâtıl inançlarına güvenerek Peygamberlerine karşı geldiklerini ve Allah Teala'nın bunları ve atalarını, dünya hayatındayken yaşattığını fakat bunların uzun bir ömür yaşamalarına rağmen Allah Teala tarafından acilen cezalandırılmadıklarını, bu nedenle Allah'ın kendilerine vermiş olduğu nimetleri tamamen unuttuklarını ve nankörlük içinde putlara tapmaya devam ettiklerini beyan ediyor.

Allah Teala âyetin son bölümünde, Hz. Muhammed (s.a.v.)den, kendilerine derhal bir azap getirmesini isteyen müşrikleri uyarıyor ve onlara "Benim emrimin yeryüzüne gelerek, orada yaşayanları helak edip, bir yerden başka bir yere göçme zorunda bırakarak ve onları öldürterek yeryüzünün çevresinde nasıl eksiltmeler meydana getirdiğimizi görüp bundan ibret almıyorlar mı? Bunları da onlar gibi yapacağımızı anlamıyorlar mı? Yoksa onlar bize galip gelecekleri-ni mi sanıyorlar?" buyuruyor.

Âyet-i kerimede Allah Teala'nın, yeryüzünü eksilttiği zikredilmektedir. Bundan maktsat, Müslümanların zaferi, kâfirlerin de topraklarının azalmasıdır. Veya yeryüzündeki madenlerin, ürünlerin ve insanların yok edilmesidir. Yahut yeryüzünde mamur olan yerlerin tahrip edilmesidir. Ya da yeryüzünde yaşayan âlimlerin ve seçkin insanların giderek yok olmalarıdır.

قُلْ إِنَّمَآ أُنذِرُكُم بِٱلْوَحْىِ ۖ وَلَا يَسْمَعُ ٱلصُّمُّ ٱلدُّعَآءَ إِذَا مَا
يُنذَرُونَ ﴿٤٥﴾

45- Ey Muhammed, de ki: "Ben sizi ancak vahiyle uyarıyorum. Fakat sağırlar uyarıldıkları zaman daveti işitmezler.

Ey Muhammed, sana "Geçmiş kavimlere gönderildiği gibi, o da bize bir mucize getirsin." diyenlere de ki: "Ey kavim, ben sizi ancak Allah'ın bana vahiyle bildirdiği Kur'anla uyarıyorum. Kendiliğimden herhangi bir şey getirmeye imkânım yoktur. Ne var ki sağır olanlar uyarıldıkları zaman da daveti işitmezler. Siz kâfirler, hakka karşı sağırsınız, onu işitip ondan faydalanmazsınız.

وَلَئِن مَّسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِّنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يَٰوَيْلَنَآ إِنَّا كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿٤٦﴾

46- Yemin olsun ki onlara, rabbinin azabından az birşey dokunsa, "Eyvah bize, hakikaten biz zalimlermişiz" derler.

* Allah Teala bu âyet-i Kerimede Peygamberlerini dünyada iken yalanlayanlara, âhirette ilahi azaptan az birşey dokunur dokunmaz pişman olacaklarını, kendi kendilerine zulmettiklerini itiraf edeceklerini ancak bu sızlanmalarının kendilerine bir fayda sağlamayacağını beyan ediyor.

وَنَضَعُ ٱلْمَوَٰزِينَ ٱلْقِسْطَ لِيَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا ۖ وَإِن كَانَ
مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا ۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَٰسِبِينَ ﴿٤٧﴾

47- Biz, kıyamet günü için adalet terazileri kuracağız. Hiçbir kimse hiçbir zulme uğratılmayacaktır. İşlenen amel bir hardal tanesi kadar da olsa biz onu ortaya koyarız. Hesaba çekenin biz olmamız yeter.

* Evet, Allah Teala kıyamet gününde, kulların yaptıkları hayır ve şer amelerini tartacak, adalet terazileri kuracak ve hiçbir kimseye haksızlık edilmeyecektir. Zira o gün hesap görecek olan, Allah Teala'dır. Onun, herhangi bir kişiyi kayırması söz konusu değildir.

Hz. Aişe (r.anh.) bu âyet-i celilenin izahında şu Hadis-i Şerifi rivayet etmektedir. Hz. Aişe diyor ki:

عَنْ عَائِشَةَ اَنَّ رَجُلاً قَعَدَ بَيْنَ يَدَىِ النَّبِىِّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ انَّ لِى مَمْلُوكَيْنِ يُكَذِّبُونَنِى وَيَخُونُونَنِى وَيَعْصُونَنِى وَاَشْتُمُهُمْ وَاَضْرِبُهُمْ فَكَيْفَ اَنَا مِنْهُمْ؟ قَالَ: يُحْسَبُ مَا خَانُوكَ وَعَصَوْكَ وَكَذَّبُوكَ وَعِقَابُكَ اِيَّاهُمْ، فَاِنْ كَانَ عِقَابُكَ اِيَّاهُمْ بِقَدْرِ ذُنُوبِهِمْ كَانَ كَفَافاً، لاَ لَكَ وَلاَ عَلَيْكَ، وَاِنْ كَانَ عِقَابُكَ اِيَّاهُمْ دُونَ ذُنُوبِهِمْ كَانَ فَضْلاً لَكَ. وَاِنْ كَانَ عِقَابُكَ اِيَّاهُمْ فَوْقَ ذُنُوبِهِمْ اُقْتُصَّ لَهُمْ مِنْكَ الْفَضْلُ، قَالَ فَتَنَحَّى الرَّجُلُ فَجَعَلَ يَبْكِى وَيَهْتِفُ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: اَمَا تَقْرَأُ كِتَابَ اللهِ (وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلاَ تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئاً وَاِنْ كَانَ مِثْقَالَ) الآيَةَ. فَقَالَ الرَّجُلُ: وَاللهِ يَا رَسُولَ اللهِ مَا اَجِدُ لِى وَلِهؤُلاَءِ شَيْئاً خَيْراً مِنْ مُفَارَقَتِهِمْ، اُشْهِدُكَ اَنَّهُمْ اَحْرَارٌ كُلُّهُمْ.

"Bir adam gelip Resulullah'ın yanına oturdu ve ona şöyle dedi: "Ey Allahın Resulü, benim iki kölem var. Bunlar bana karşı yalan söylüyorlar, ihanette bulunuyor ve bana isyan ediyorlar. Ben de onlara sövüyor ve onları dövüyorum. Acaba benim durumum ne olacaktır? Resulullah (s.a.v.) şöyle cevap verdi: "Onların sana yapmış oldukları ihanetleri, isyanları ve yalanları ile senin onlara verdiğin ceza karşılaştırılıp hesap edilecektir. Şayet senin cezalandırman onların suçlarına denk gelirse bundan senin leh ve aleyhine bir şey olmayacaktır. Eğer

senin cezalandırman onların suçlarından az gelirse ve senin için bir üstünlük olacaktır. Şayet senin cezlandırman onların suçlarından fazla gelecek olursa, onların artan hakları senden alınıp sana kısas uygulanacaktır. "Bunun üzerine adam bir tarafa çekilip ağlamaya ve sızlamaya başladı. Resulullah da ona: "Sen Allah'ın kitabını ve şu âyeti okumuyor musun? "Biz, kıyamet günü için adalet terazileri kuracağız. Hiçbir kimse hiçbir zulme uğratılmayacaktır. İşlenen amel bir hardal tanesi kadar da olsa biz onu ortaya koyarız. Hesaba çekenin biz olmamız yeter." O ağlayan adam da şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü, Allah'a yemin olsun ki benim için de onlar için de, benim onlardan uzaklaşmamdan daha hayırlı bir şey bulamıyorum. Şahit olunuz onların hepsi hürdür."(11)

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَىٰ وَهَٰرُونَ ٱلْفُرْقَانَ وَضِيَآءً وَذِكْرًا لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾

48- Yemin olsun ki biz Musa'ya ve Harun'a, hakkı bâtıldan ayıran, müttakiler için bir nur ve öğüt olan Tevrat'ı verdik.

* Allah Teala, Kur'an-ı Kerim'in birçok yerinde, Hz. Muhammed (s.a.v.) ile birlikte diğer peygamberleri, özellikle Hz. Musa'yı ve Kur'an-ı Kerim ile birlikte semavi kitapları ve özellikle Tevrat'ı zikretmektedir. Bu âyet-i kerimede de Hz. Musa ve Kardeşi Harun ve onlara verilen Tevrat zikredilmektedir. Böylece ehl-i kitaba, Hz. Muhammed (s.a.v.)in hak Peygamber ve Kuran-ı Kerim'in de ilahi bir kitap olduğu bildirilmektedir ki, bâtıl yolu bırakıp hak dine sarılsınlar.

ٱلَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِٱلْغَيْبِ وَهُم مِّنَ ٱلسَّاعَةِ مُشْفِقُونَ ﴿٤٩﴾

49- Muttakiler, rablerinden, kendisini görmedikleri halde korkarlar. Onlar, kıyametin dehşetinden ürperirler.

* Bu âyet-i Celile şu şekillerde izah edilmiştir: "Takva sahipleri, rablerini görmedikleri halde ondan korkarlar." Veya "Azabı görmedikleri halde rablerinden korkarlar." Yahut "Kimsenin kendilerini görmediği yerlerde de rablerinden korkarlar." Onlar, kıyametin kopmasındaki dehşetten dolayı titrerler.

(11) Tirmizi, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 21, bab: 2, Hadis No: 3165 / Ahmed b. Hanbel Müsned, C: 6, S: 280

Taberi bu âyet-i kerimeyi izah ederken şöyle diyor: "Takva sahipleri öyle insanlardır ki, âhireti görmedikleri halde, dünyada iken de rablerinin, kendilerini cezalandırmasından korkarlar. Böylece Allah'ın kendilerine göndermiş olduğu emirleri tutar yasaklarından kaçınırlar. Bununla beraber onlar, kıyametin kopma ânından da çok çekinirler. Zira onlar, dünyada iken bir kusur işlemiş olarak âhirette o işlediklerinden dolayı hesaba çekileceklerinden korkarlar.

وَهَٰذَا ذِكْرٌ مُّبَارَكٌ أَنزَلْنَاهُ ۚ أَفَأَنتُمْ لَهُ مُنكِرُونَ ﴿٥٠﴾

50- Bu, mübarek bir kitaptır. Biz onu Muhammed'e indirdik. Şimdi siz onu inkâr mı ediyorsunuz?

Muhammed'e indirdiğimiz bu Kur'an, onu düşünenler için bir zikirdir. Ve mübarek bir kitaptır. Musa ve Harun'a Tevrat'ı indirdiğimiz gibi Muhammed'e de onu indirdik. Yoksa sizler bu kitabı inkâr mı ediyorsunuz? Onun, Tevratı ve İncil'i indiren Allah tarafından indirildiğini neden kabul etmiyorsunuz?

وَلَقَدْ آتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ مِن قَبْلُ وَكُنَّا بِهِ عَالِمِينَ ﴿٥١﴾

51- Şüphesiz ki biz, daha önce İbrahim'e hakkı bulma kabiliyeti verdik. Biz onu (Peygamberliği yüklenebileceğini) biliyorduk.

Şüphesiz ki biz, Musa ve Harun'dan önce İbrahim'e de hakkı bulma kabiliyeti vermiştik. Biz onu, kavminin arasında putlara ibadet etmekten kurtarmıştık. Muhammed'e de aynı şeyi yaptık. Biz, İbrahim'in sağlam bir imana sahip olduğunu, hiçbir şeyi bize ortak koşmayacağını biliyorduk.

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا هَٰذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي أَنتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ ﴿٥٢﴾

52- O, bir zaman babasına ve kavmine: "Tapıp durduğunuz bu heykeller de nedir?" demişti.

Bir zaman İbrahim, babasına ve kavmine: "Devamlı olarak kendilerine taptığınız bu putlar nedir?" demişti. İşte kendisine küçükken verilen hakkı bulma kabiliyeti böyleydi.

قَالُوا وَجَدْنَآ ءَابَآءَنَا لَهَا عَٰبِدِينَ ﴿٥٣﴾

53- Onlar da: "Biz, atalarımızı bunlara tapıyor bulduk" demişlerdi.

İbrahim'in babası ve kavmi İbrahim'e şu cevabı vermişlerdi: "Biz, babalarımızı bu putlara tapıyor bulduk. Biz de onların dinine uyarak bu putlara tapıyoruz." dediler. Böylece taklitten başka hiçbir delillerinin bulunmadığını ortaya koymuş oldular.

قَالَ لَقَدْ كُنتُمْ أَنتُمْ وَءَابَآؤُكُمْ فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٥٤﴾

54- İbrahim: "Doğrusu siz de atalarınız da apaçık bir sapıklık içine düşmüşsünüz." dedi.

İbrahim onlara: "Ey kavim, bu putlara taparak sizler de atalarınız da apaçık bir sapıklık içine düşmüş bulunuyorsunuz." dedi. Ve böylece onların düşüncelerinin çok sapık bir düşünce olduğunu açıkladı.

قَالُوٓا أَجِئْتَنَا بِٱلْحَقِّ أَمْ أَنتَ مِنَ ٱللَّٰعِبِينَ ﴿٥٥﴾

55- Onlar: "Sen bize hakikatı mı getirdin? (Ciddi mi söylüyorsun?) yoksa şakacılardan mısın?" dediler.

İbrahim'in babası ve kavmi ona: "Biz bundan önce senden bu tür söz duymadık. Sen ciddi mi konuşuyorsun? bize hak olan birşey mi getirdin? Yoksa bizimle alay mı ediyorsun?" dediler.

قَالَ بَل رَّبُّكُمْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الَّذِي فَطَرَهُنَّ وَأَنَا عَلَىٰ ذَٰلِكُم مِّنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٥٦﴾

56- İbrahim şöyle dedi: "Hayır sizin rabbiniz göklerin ve yerin rabbidir. Onları o yaratmıştır. Ben de buna şehadet edenlerdenim."

İbrahim onlara cevaben şöyle dedi: "Hayır ben sizinle şaka yapmıyorum. Ben size ciddi konuşuyorum. Sizin rabbimiz bu putlar değil, göklerin ve yerin rabbi olan Allah'tır. Gökleri ve yeri o yaratmıştır. Ben de ondan başka hiçbir ilah bulunmadığına şahit olanlardanım. O halde putları bırakıp sadece Allah'a kulluk edin."

وَتَاللَّهِ لَأَكِيدَنَّ أَصْنَامَكُم بَعْدَ أَن تُوَلُّوا مُدْبِرِينَ ﴿٥٧﴾

57- Allah'a yemin ederim ki, siz dönüp gittikten sonra putlarınıza mutlaka bir tuzak kuracağım."

* Hz. İbrahim bu yemini yaparken kavminden sadece bazı kişiler onu duymuşlar ve Hz. İbrahim'in, putları kırmasından sonra onu ele vermişlerdir.

Rivayete göre Hz. İbrahim'in kavmi, bayram günleri bayram yerine giderlermiş. Hz. İbrahim, onların bir bayram günü yine bayram yerine gittiklerinde putlarını kıracağına yemin etmiş ve dediğini de yapmıştır. Kavmi onu da bayram yerine götürmek istediklerinde "Ben hastayım." diyerek geride kalmış ve putları kırmıştır.

فَجَعَلَهُمْ جُذَاذًا إِلَّا كَبِيرًا لَّهُمْ لَعَلَّهُمْ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ ﴿٥٨﴾

58- Nihayet İbrahim bütün putları paramçarça etti. Ancak içlerinden büyüğünü sağlam bıraktı. Belki ona müracaat ederler diye.

Âyet-i Kerimede geçen "Belki ona müracaat ederler." cümlesi iki şekilde izah edilmektedir.

Birinci izah şekli şöyledir: İbrahim putları kırıp sadece büyüğünü bıraktı ki kavmi putların âciz olduklarını idrak edip İbrahime baş vursunlar ve hak dini kabul etsinler. İkinci izah şekli ise şöyledir: İbrahim putların hepsini kırıp sade-

ce büyüğünü bıraktı ki onlar, en büyük putlarına şikâyette bulusunlar. Böylece onun âcizliğini görsünler ve hak dini kabul etsinler.

قَالُوا مَنْ فَعَلَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَآ إِنَّهُۥ لَمِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٥٩﴾

59- Kavmi: "İlahlarımıza bunu kim yaptı. Muhakkak o, zalimlerden biridir." dediler.

İbrahim'in kavmi, büyük put hariç, diğer bütün putların kırıldığını görünce: "İlahlarımıza bu işi kim yaptı? Şüphesiz ki bunu yapan, zalimlerden biridir." dediler. Kendilerini bile savunmaktan âciz olan bu putların halinden ibret almadılar. Sapıklıklarına devam ettiler.

قَالُوا سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُۥٓ إِبْرَٰهِيمُ ﴿٦٠﴾

60- Bazıları: "İbrahim denen bir gencin onlara dil uzattığını işitmiştik." dediler.

* Hz. İbrahim'in, "Allah'a yemin ederim ki siz dönüp gittikten sonra putlarınıza mutlaka bir tuzak kuracağım." dediğini işiten bazıları şöyle dediler: "İbrahim isimli bir gencin ilahlara dil uzattığını işitmiştik."

قَالُوا۟ فَأْتُوا۟ بِهِۦ عَلَىٰٓ أَعْيُنِ ٱلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ ﴿٦١﴾

61- Öyleyse onu insanların gözleri önüne getirin. Olur da şahitlik ederler." dediler.

*Bu âyet-i kerime çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

Süddî ve Katade bu âyeti, mealde verildiği şekilde izah etmişlerdir.

Diğer bazı müfessirler ise "Siz İbrahim'i insanların gözü önüne getirin ki

insanlar bizim onu nasıl cezalandırdığımızı görsün ve bundan ibret alsınlar." şeklinde izah etmişlerdir. Taberi de bu görüşü tercih etmiştir.

قَالُوٓا۟ ءَأَنتَ فَعَلْتَ هَٰذَا بِـَٔالِهَتِنَا يَٰٓإِبْرَٰهِيمُ ﴿٦٢﴾

قَالَ بَلْ فَعَلَهُۥ كَبِيرُهُمْ هَٰذَا فَسْـَٔلُوهُمْ إِن كَانُوا۟ يَنطِقُونَ ﴿٦٣﴾

62- İbrahim'i getirdiklerinde: "İlahlarımıza bunu sen mi yaptın ey İbrahim?" dediler.

63- İbrahim: "Bilakis onları şu büyükleri kırmıştır. Sorun onlara eğer konuşuyorlarsa." dedi.

Puta tapanlar, Hz. İbrahim'i bulup getirdiler ve ona: "İlahlarımıza bunu sen mi yaptın ey İbrahim?" diye sordular. İbrahim de onları gafletten uyararak: "Hayır ben yapmadım belki büyükleri yapmıştır. Eğer konuşuyorlarsa onlara sorun." dedi.

* Hz. İbrahim, bu sözleriyle müşriklerin sapıklıklarını ortaya koymak ve onları uyararak hakka yöneltmek istemiştir. Hz. İbrahim'in burada gerçeği açıkça söylememesi, Allah tarafından kendisine verilen bir izne göredir.

Hz. İbrahim hayatında buna benzer şekilde gerçek olmayan sözleri üç kere söylemiştir. Bu hususta Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَمْ يَكْذِبْ اِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ اِلَّا ثَلَاثًا حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ مَحْبُوبٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بن زيدٍ عن اَيُّوب عن مُحَمَّدٍ عن اَبِى هريرة رَضِىَ اللهُ عَنْهُ قَالَ لَمْ يَكْذِبْ اِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ اِلَّا ثَلَاثَ كَذَبَاتٍ ثِنْتَيْنِ مِنْهُنَّ فِى ذَاتِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ قَوْلُهُ اِنِّى سَقِيمٌ وَقَوْلُهُ بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا وَقَالَ بَيْنَا هُوَ ذَاتَ يَوْمٍ وَسَارَةُ اِذْ اَتَىٰ عَلَىٰ جَبَّارٍ مِنَ الْجَبَابِرَةِ فَقِيلَ لَهُ اِنَّ هَهُنَا رَجُلًا مَعَهُ امْرَاَةٌ مِنْ اَحْسَنِ النَّاسِ فَاَرْسَلَ اِلَيْهِ فَسَاَلَهُ عَنْهَا فَقَالَ مَنْ هَذِهِ قَالَ اُخْتِى

فَأَتَىٰ سَارَةً قَالَ يَا سَارَةُ لَيْسَ عَلَىٰ وَجْهِ الْأَرْضِ مُؤْمِنٌ غَيْرِي وَغَيْرُكِ وَإِنَّ هَذَا سَأَلَنِي عَنْكِ فَأَخْبَرْتُهُ أَنَّكِ أُخْتِي فَلَا تُكَذِّبِينِي.

"İbrahim (a.s.) üç defa yalan söylemiştir. "Ebu Hureyre de demiştir ki: Bunlardan ikisi Allah rızası içindir. Bunlar da: "Ben hastayım."(12) demesi ve "Bilakis o putları şu büyükleri (büyük put) kırmıştır."(13) sözüdür.

Bir de Hz. İbrahim ile Sare, birlikte zorba idarecilerden birinin yanına varmışlardı. O zorba idareciye "Burada bir adam var yanında da insanların en güzeli bir kadın bulunuyor."' dediler. Zorba idareci İbrahim'e bir adam göndererek kadının kim olduğunu sordurdu. Adam İbrahim'e "Bu kim?" diye sordu. İbrahim "Kızkardeşimdir." dedi. Sonra Sare'nin yanına vardı ve ona "Ey Sare, yeryüzünde benimle senden başka mümin yok. Bu adam senin kim olduğunu benden sordurdu. Ben de ona, senin, kızkardeşim olduğunu bildirdim. Sakın beni yalancı çıkarma." dedi...(14)

Diğer bazılarına göre ise putperestlerden bir takımı hakka yönelmiş, ibadete layık olmayan putlara tapmakla kendi kendilerine zulmettiklerini söylemişlerdir.

Bir kısım müfessirlere göre ise müşriklerin bazıları İbrahim (a.s.)a putları kimin kırdığını sorarak onun, kendileriyle alay ettiğini ve bu sebeple kendi kendilerini küçük düşürdüklerini söylemek istemişlerdir.

ثُمَّ نُكِسُوا عَلَىٰ رُءُوسِهِمْ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هَٰؤُلَاءِ يَنطِقُونَ ﴿٦٥﴾

64- "Kendilerine gelip içlerinden: "Aslında siz zalimsiniz." dediler.

İbrahim (a.s.)ın kavminin kendi kendilerine "Siz zalimlersiniz." derken neyi kastettikleri hususu farklı şekilde izah edilmiştir.

Bazı müfessirlere göre burada putperestler, putları koruyacak tedbirleri almadıkları için kendi kendilerini suçlamışlardır. İbn-i Kesir bu görüştedir.

Bazılarına göre ise, putperestler insafa gelmişler ve Hz. İbrahime, böyle bir iddiada bulunmanın haksızlık olduğunu söylemişlerdir. Ve İbrahim (a.s.)ın

(12) Sâffât Suresi, âyet: 89
(13) Enbiya Suresi, âyet: 63
(14) Buhari, K.el-Enbiya, bab: 8 / Müslim, K. el-Fadail bab: 154 Hadis No: 2371

doğru söylediğini sanmışlardır. Diğer bazılarına göre ise, putperestlerden bir takımı hakka yönelmiş, ibadete layık olmayan putlara tapmakla kendi kendilerine zulmettiklerini söylemişlerdir.

Bir kısım müfessirlere göre ise, müşriklerin bazıları İbrahim (a.s.)a, putları kimin kırdığını sorarak, onun kendileriyle alay ettiğini, bu sebeple kendi kendilerini küçük düşürdüklerini söylemek istemişlerdir.

فَرَجَعُوٓا۟ إِلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ فَقَالُوٓا۟ إِنَّكُمْ أَنتُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٦٤﴾

65- Sonra (mahcubiyetlerinden) başlarını önlerine eğdiler. "Bunların konuşamayacağını elbette sen de biliyorsun." dediler.

* Bu âyet-i Kerime, çeşitli şekillerde izah edilmiştir. Bu izah şekillerinden biri mealde verilen şekildir. Diğer bir izah şekline göre ise âyetin meali şöyldir: İbrahim'in kavmi, İbrahim'i dinledikten sonra ilk anda hakka meyletmelerine rağmen tekrar eski hallerine dönüp sapıklığa düştüler ve "Onların konuşamayacağını sen de biliyorsun." dediler.

Taberi, bu âyet-i kerimeyi izah ederken şöyle demektedir: "İbrahim'in kavmi İbrahim'in getirdiği deliller karşısında mağlup oldular ve kendi aleyhlerine delil olacak bir söz söyleyerek "Bu putların konuşamayacağını sen de biliyorsun." dediler.

قَالَ أَفَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَنفَعُكُمْ شَيْـًٔا وَلَا يَضُرُّكُمْ ﴿٦٦﴾

أُفٍّ لَّكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ ۖ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾

66- İbrahim "O halde siz, Allah'ı bırakıp size hiçbir fayda ve zarar veremeyen putlara mı tapıyorsunuz?

67- Yuh olsun size ve Allah'tan başka taptıklarınıza! Hiç aklınızı kullanmaz mısınız?" dedi.

* Hz. İbrahim, tekrar kavmine seslenerek: "Ey kavim, size herhangi bir menfaat sağlamayan ve herhangi bir zarar veremeyen şeylere mi tapıyorsunuz? Halbuki sizler, onların, kendilerini bile koruyamadıklarını ve konuşmaktan da âciz olduklarını çok iyi biliyorsunuz. Bu putlara tapmaktan utanmıyor musunuz? Sizlere de Allahı bırakıp tapmuş olduğunuz putlara da yuh olsun! Yaptıklarınızın ne kadar çirkin olduğunu hiç düşünmez misiniz?

قَالُوا۟ حَرِّقُوهُ وَٱنصُرُوٓا۟ ءَالِهَتَكُمْ إِن كُنتُمْ فَٰعِلِينَ ﴿٦٨﴾

68- Kavmi: "Eğer birşey yapacaksanız onu yakın da ilahlarınıza yardım edin." dediler.

* Süddî diyor ki "Hz. İbrahim'e karşı çıkan kavim, bu sözleri üzerine Hz. İbrahim'i bir eve hapsettiler. Çevreye çokça odun yığdılar. Herkes odun taşımak için yarış ediyordu. Öyle ki hasta bir kadın, iyileştiği takdirde İbrahim'i yakmak için odun taşıyacağını adıyordu. Yığılan odunu tutuşturdular. Daha önce misli görülmemiş bir ateş meydana getirdiler. Bir kişinin telkiniyle Hz. İbrahim'i mancınığa koyarak ateşin içine attılar. Hz. İbrahim ise "Allah bana yeter o ne güzel vekildir." diye dua ediyordu.

قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ﴿٦٩﴾

69- Biz de: "Ey ateş, İbrahim'e karşı soğuk ve selamet ol." dedik.

* Abdullah b.Abbas diyor ki: "Eğer Allah Teala, "Ey ateş İbrahim'e karşı soğuk ol." dedikten sonra "Selamet ol." ifadesini ilave etmemiş olsaydı Hz. İbrahim soğuktan donardı.

وَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَخْسَرِينَ ﴿٧٠﴾

70- Onlar İbrahim'e bir tuzak kurmak istediler. Fakat, biz kendilerini en büyük hüsrana uğrayanlar kıldık.

* Allah Teala bu âyet-i celilede, Hz. İbrahim'e karşı gelenlerin âkıbetlerinin hüsran olduğunu beyan ediyor. Böylece Hz. Muhammed (s.a.v.)e karşı gelenlerin de âkıbetlerinin aynı şekilde olacağına işaret buyuruyor.

وَنَجَّيْنَاهُ وَلُوطًا إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ ﴿٧١﴾

71- Biz, ibrahim'i ve Lut'u, âlemlere mübarek kıldığımız yere ulaştırarak kurtardık.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede, Hz. İbrahim'i ve Hz. Lut'u Irak civarında yaşayan Nemrut'un tasallutundan kurtarıp, âlemlere mübarek kıldığı Şam topraklarına göç ettirdiğini beyan ediyor. Böylece Hz. Muhammed (s.a.v.)in Hz.

İbrahim'in yolunu tutup onun çektiği çileleri çektiğini, Kureyş müşriklerinin ise Nemrud'un izini takibedip onun İbrahim'e yaptıklarını Hz. Muhammed (s.a.v.)e yapmaya kalkıştıklarını beyan etmiş oluyor.

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً ۖ وَكُلًّا جَعَلْنَا صَٰلِحِينَ ﴿٧٢﴾

72- Biz ona İshak'ı ve fazla olarak bir de torunu Yakub'u ihsan ettik. Hepsini salih kullar kıldık.

* Bazı müfessirler bu âyet-i kerimeyi Mealde verildiği gibi açıklamışlar bazıları da şu şekilde izah etmişlerdir: "Biz İbrahim'i, ateşten ve zorba kavimden kurtarıp mübarek olan yerlere göç ettirdik. Buna ilaveten bir de ona oğlu İshak'ı ve torunu Yakub'u bahşettik. Bunların hepsini de salih kullar kıldık." Yani, Allah'a itaat etmeye çalışan ve onun yasaklarından kaçınan kullar kıldık.

وَجَعَلْنَٰهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَآ إِلَيْهِمْ فِعْلَ ٱلْخَيْرَٰتِ وَإِقَامَ ٱلصَّلَوٰةِ وَإِيتَآءَ ٱلزَّكَوٰةِ ۖ وَكَانُوا۟ لَنَا عَٰبِدِينَ ﴿٧٣﴾

73- Onları, emrimizle doğru yolu gösteren önderler yaptık. Onlara hayırlı işler yapmayı, namazı dosdoğru kılmayı ve zekâtı vermeyi vahyettik. Onlar ancak bize ibadet eden kimselerdi.

Allah Teala bu âyet-i kerimede, Hz. İbrahim'i , Hz. Lut'u, Hz. İbrahim'in oğlu İshak'ı ve İshak'ın oğlu Hz. Yakub'u önderler yaptığını, bunları, insanlara doğru yola gösteren ve onları Allah'a davet eden Peygamberler yaptığını beyan ediyor ve bunlara hayır işlemelerini, namaz kılmalarını, zekât vermelerini vahyettiğini, bunların da samimiyetle Allah'a kulluk ettiklerini bildiriyor.

Kur'an-ı Kerim'in birçok yerinde olduğu gibi bu surede de Peygamberlerden kısa olarak bilgiler veriliyor bu bilgiler Hz. İbrahim ile başlıyor ve devam ediyor.

وَلُوطًا ءَاتَيْنَٰهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَنَجَّيْنَٰهُ مِنَ ٱلْقَرْيَةِ ٱلَّتِى كَانَت تَّعْمَلُ

الْخَبَآئِثَ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَاسِقِينَ ﴿٧٤﴾

74- Biz Lut'a hüküm ve ilim verdik. Onu, halkı iğrenç işler yapan bir ülkeden kurtardık. Doğrusu onlar kötü bir kavim idiler, fâsıktılar.

* Âyet-i Kerime'de, Hz. Lût'a hüküm verildiği beyan ediliyor. Bu hükümden maksat, bazı müfessirlere göre dâvâcı ile dâvâlı arasında isabetli karar verme yeteneğidir. Bazılarına göre ise hikmetli davranmadır. Bazılarına göre de Peygamberliktir. Taberi birinci görüşü tercih etmiştir.

Âyet-i Kerime'de, Hz. Lut'a verilen hüküm yanında ayrıca ilim verildiği zikrediliyor. Bu ilimden maksat ise, Allah'ın gönderdiği dine ait bilgilerdir.

Lut kavminin yapmış olduğu iğrenç işlerden maksat ise, erkeklerin birbirleriyle cinsi münasebette bulunmalarıdır. Kur'an-ı Kerim'in birçok yerinde bu iğrenç işi ilk olarak bu kavmin icad ettiği, bundan dolayı da üzerlerine taş yağarak helak oldukları beyan edilmektedir.

وَأَدْخَلْنَاهُ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٧٥﴾

75- Biz Lut'u rahmetimize garkettik. Şüphesiz o, salihlerdendi.

Biz Lut'u, kavminin uğradığı azaptan kurtararak rahmetimize garkettik. Şüphesiz ki Lut, bize itaat eden, emrimizi tutup yasaklarımızdan kaçan salih kullarımızdandı.

* İbn-i Zeyd, buradaki "Rahmet"ten maksadın İslam olduğunu söylemiştir.

وَنُوحًا إِذْ نَادَىٰ مِن قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾

وَنَصَرْنَاهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَأَغْرَقْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٧٧﴾

76- Nuh'u da hatırla. Hani o önceleri bize yalvarmıştı da biz de duasını kabul edip onu ve ailesini büyük sıkıntıdan kurtarmıştık.

77- Âyetlerimizi yalanlayan kavme karşı biz ona yardım etmiştik. Gerçekten onlar kötü bir kavimdi. Biz de hepsini suda boğuverdik.

* Hz. İbrahim ve Hz. Lut'dan önce Nuh aleyhisselam, kavmine Peygamer olarak gönderilmiştir. Nuh aleyhisselam kavmini dokuzyüz elli sene dine davet etmesine rağmen ona iman etmemişler ve onu çeşitli şekillerde yalanlamışlardır. Kavminin iman etmesinden ümidini kesen Nuh aleyhisselam, kavmi aleyhine Allah Teala'ya şöyle yalvarmıştır: "Nuh şöyle dedi: "Rabbim, kavmimi gece gündüz yılmadan imana davet ettim." "Davetim onları senin yolundan daha da uzaklaştırmaktan başka bir işe yaramadı." "Doğrusu ben, bağışlaman için onları ne zaman imana davet ettiysem, onlar, parmaklarını kulaklarına tıkadılar, beni görmemek için elbiselerine büründüler. İnkârlarında ısrar ettiler ve büyüklendikçe büyüklendiler." "Sonra ben onları açıkça imana davet ettim." "Sonra da onlara bazan açıktan açığa, bazan da gizliden gizliye hakkı tebliğ ettim." "Ve şöyle dedim: Rabbinizden bağışlanmanızı dileyin. Şüphesiz ki o, çok bağışlayandır."(15) "Nuh şöyle dedi: "Rabbim, kâfirlerden, yeryüzünde dolaşan tek kişi bırakma." "Eğer onları yeryüzünde bırakırsan kullarını saptırırlar ve ancak günahkâr ve kâfir çocuklar doğururlar."(16)

Allah Teala Nuh Aleyhisselamın bu dualarını kabul ederek onu, kavminin yaptığı kötülüklerden korumuş, bütün yeryüzünü sular altında bırakarak Nuh aleyhisselamı yalanlayanları boğmuş Nuh'u ve gemisinde bulunanları da kurtarmıştır. Âyet-i kerime özet olarak bu olaylara işaret etmektedir.

وَدَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ إِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ إِذْ نَفَشَتْ فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ ﴿٧٨﴾

(15) Nuh Suresi, âyet: 5-10
(16) Nuh Suresi, âyet: 26-27

78- Ey muhammed, Davud'u ve Süleyman'ı da hatırla. Hani onlar, kavmin koyunları ekini yediği zaman ekin hakkında hüküm veriyorlardı. Biz de onların hükümlerine şahit idik.

* Bu âyet-celilenin izahı hakkında Abdullah b.Mes'ud'dan şu kıssa nakledilmektedir: "Bir kısım insanların, salkımlar vermiş üzüm bağına, diğer insanların davarları girip orayı telef etmişlerdir. Bağ sahibi gelip Hz. Davud'dan bu hususta hüküm vermesini istemiştir. Hz. Davud da davarların, yaptıkları tahribat karşılığında bağ sahibine verilmesini hükme bağlamıştır. Hz. Süleyman bunu duyunca: "Ey Allah'ın Peygamberi bunun hükmü böyle değildir." demiştir. Hz. Davud ise: "O halde bunun hükmü nedir?" demiş. Hz. Süleyman da: "Bağı davar sahibine ver. Eski haline gelinceye kadar o bağa bakıp büyütsün. Davarları da bağın sahibine ver o bağ büyüyüp eski haline gelerek kendisine teslim edilinceye kadar davarlardan istifade etsin. Sonra bağ kendi sahibine davarlar da kendi sahibine iade edilsin." demiştir. Bu kıssa, Abdullah b. Abbas'dan da rivayet edilmiştir..

فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمَٰنَ ۚ وَكُلًّا ءَاتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا ۚ وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُۥدَ الْجِبَالَ
يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ ۚ وَكُنَّا فَٰعِلِينَ ﴿٧٩﴾

79- Biz bu meselenin hallini Süleyman'a ilham ettik. Onların her birine hüküm ve ilim verdik. Biz, dağları ve kuşları Davud'la beraber tesbih etmeye boyun eğdirdik. Biz bunları yapanlarız.

Biz bu meselenin hükmünü Süleyman'a anlattık. Biz, Davud'a, Süleyman'a ve bu suretle zikredilen diğer Peygamberlerin hepsine hüküm verme yeteneği ve Allah'ın hükümlerini bilme ilmi verdik. Ayrıca dağlara ve kuşlara, Davud'la beraber Allah'ı, tesbih etmelerini ilham ettik. Onlarda Davudla beraber Allahı kendisine yakışmayan sıfatlardan tenzih ediyor ve onu tesbih ediyorlardı. İşte biz bunları yapanız. Biz, bundan asla âciz değiliz. Hiçbir güç bizi bunu yapmaktan geri bırakamaz.

* Hz. Davud'un sesi çok güzeldi. Zeburu sesli olarak okuduğunda kuşlar durup onu dinliyor ve dağlar sesini yansıtıyordu.

وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَّكُمْ لِتُحْصِنَكُمْ مِّنْ بَأْسِكُمْ ۖ فَهَلْ أَنتُمْ
شَاكِرُونَ ﴿٨٠﴾

80- Biz Davud'a, sizi savaşta korumak için zırh yapma sanatı öğrettik. Artık şükredenler misiniz?

Biz Davud'a, silah yapma sanatı öğrettik ki savaşta düşmanlarınızla karşı karşıya geldiğinizde o silahlar sizi korusun. Ey insanlar artık siz, Allah'ın bu nimetleri karşısında şükrediyor musunuz?

* Katade diyor ki: "Davud aleyhisselamdan önce zırhlar geniş ve düz madeni parçalardan yapılıyordu. Davud aleyhisselam zırhı ilk defa halkalar biçminde birbirine örgülü şekilde yaptı ve böylece zırh yapma sanatının ustası oldu.

Allah Teala bu hususta diğer âyetlerde de şöyle buyuruyor: "Şüphesiz ki biz Davud'a nezdimizden bir üstünlük verdik. "Ey dağlar ve kuşlar, Davud'la birlikte tesbih edin." dedik. Ona demiri yumuşak kıldık." "Biz Davud'a: Geniş zırhlar imal et, dokumasını ölçülü ve sağlam yap." diye vahyettik. Davud'a ve ailesine şöyle dedik: "Salih amellerde bulunun. Çünkü ben sizin yaptıklarınızı görüyorum."(17)

وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِي بِأَمْرِهِ إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا ۚ
وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عَالِمِينَ ﴿٨١﴾

81- Süleyman'a da, fırtına halinde esen rüzgârı boyun eğdirdik. Onun emriyle rüzgâr, bereketli kıldığımız yerlere eserdi. Biz, her şeyi bileniz.

(17) Sebe' Suresi, âyet: 10-11

* Allah Teala bu âyet-i kerimede Hz. Süleyman'a verdiği mucizelerden biri olan, rüzgârın onu alıp dilediği yere götürmesini zikretmektedir.

Rivayete göre, Hz. Süleyman'ın tahtadan yapılma bir seccadesi vardı. Memleketini idare etmek için gerekli olan herşeyi onun üzerine yerleştiriyor, sonra rüzgâra emrediyordu. Rüzgâr da onu alıp istediği yere götürüyordu. Kuşlar da onu gölgelendiriyordu.

Bu hususta diğer âyetlerde de şöyle buyuruluyor: "Bunun üzerine biz de rüzgârı Süleyman'ın emrine verdik. Rüzgâr onun emriyle, onun istediği yere kolayca eser giderdi."(18) "Rüzgârı da Süleymanın emrine verdik. O rüzgâr estiğinde, sabahleyin bir aylık yola gider, akşamleyin bir aylık yoldan dönerdi. Süleyman için erimiş bakırı kaynağından su akar gibi akıttık. Rabbinin izniyle Cinlerden bir kısmı, onun emrinde çalışırdı. Onlardan kim, emrimizden çıktıysa ona alev alev yanan ateşin azabını tattıracağız."(19)

وَمِنَ الشَّيَاطِينِ مَنْ يَغُوصُونَ لَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذَٰلِكَ وَكُنَّا
لَهُمْ حَافِظِينَ ﴿٨٢﴾

82 - Şeytanlardan Süleyman için denize dalan ve daha bundan başka işler yapanları da onun emrine verdik. Biz onları gözetiyorduk.

* Allah Teala, bu âyet-i kerimede de Hz. Süleyman'a verdiği mucizelerden bir başkasını zikretmektedir. O da Şeytanların, Hz. Süleyman'ın emri altında çalışmaları, denize dalarak Hz. Süleyman için çeşitli mücevherler çıkarmaları ve onun için binalar, sanat eserleri vb. şeyler yapmalarıdır.

Bu hususta diğer âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır: "Her bina ustası ve dalgıç Şeytanları ve birbirlerine bağlanmış diğer Şeytanları da Süleyman'ın emrine âmâde kılmıştık."(20)

وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿٨٣﴾

(18) Sa'd Suresi, âyet: 36
(19) Sebe' Suresi, âyet: 12
(20) Sa'd Suresi, âyet: 37-38

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَكَشَفْنَا مَا بِهِ مِن ضُرٍّ ۖ وَآتَيْنَاهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُم
مَّعَهُمْ رَحْمَةً مِّنْ عِندِنَا وَذِكْرَىٰ لِلْعَابِدِينَ ﴿٨٤﴾

83- Eyyub'u da hatırla. O, bir zaman rabbine: "Doğrusu ben bir derde yakalandım. Sen, merhametlilerin en merlametlisisin." diye dua etmişti.

84- Biz de duasını kabul edip yakalandığı derdi gidermiştik. Ona nezdimizden bir rahmet ve ibadet edenlere bir öğüt omak üzere aile fertlerini ve onlarla birlikte bir o kadarını da verdik.

* Allah Teala, bu âyet-i kerimelerde, Hz. Eyyub'u anlatmaktadır. Hz. Eyyub, malı ve evladı çok olan ve rabbine devamlı olarak hamdeden bir kuldu. Allah Teala onu malı ile evladı ile ve hatta vücudu ve sağlığı ile imtihan etmiştir. Hz. Eyyub, bütün imtihanlara karşı sabredip rabbini itaat etmeye devam etmiştir. Sonunda sabırda zireye ulaşmış ve "Eyüp sabrı" sözü meşhur olmuştur.

Taberi, Vehb b.Münebbih'ten naklettiği bir kıssada Hz. Eyyub'un ne tür imtihanlar geçirdiğini, bütün sıkıntılarına rağmen rabbine şikâyetçi olmadığını, bir kısım insanların, uğradığı felaketleri hak ettiğini söylemleri ve hakkında dedikodu yapmaları sebebiyle, Allah Teala'dan, belaları kendisinden kaldırmasını istediği üzerine de Allah Teala'nın, belaları onun üzerinden kaldırdığını zikretmektedir.

Kıssanın çok uzun olması ve güvenirliliğinin zayıf olması sebebiyle burada zikredilmemiştir.

وَإِسْمَاعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ ۖ كُلٌّ مِّنَ الصَّابِرِينَ ﴿٨٥﴾
وَأَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا ۖ إِنَّهُم مِّنَ الصَّالِحِينَ ﴿٨٦﴾

85- İsmail'i, İdris'i ve Zülkifl'i de hatırla. Onların hepsi de sabredenlerdi.

86- Biz de onları rahmetimize garkettik. Onlar, gerçekten salihlerdendi.

* Bu âyet-i kerimelerde Hz. İbrahim'in oğlu İsmail, Hz. İdris ve Zülkifl zikredilmektedir. Zülkfl'in peygamber olup olmadığı ihtilaflıdır. Bazı âlimler, Zülkifl'in, Peygamberlerle beraber zikredilmesi sebebiyle onun da Peygamber olduğun söylemişlerdir. Diğer bir kısım âlimler ise onun salih bir kul ve âdil bir Devlet Başkanı olduğunu söylemişlerdir. Taberi bunların herhani birini tercih etmemiştir.

Zülkifl'in, kendisinden önce bulunan bir Peygamber'e veya âdil bir Devlet başkanına, onların ölümünden sonra kendisine tevdi edilen vazifeleri yapmayı tekeffül ettiğinden dolayı kendisine "Kefalet sahibi" anlamına gelen "Zülkifl" adı verildiği rivayet edilmiştir. Tekeffül ettiği vazifeleri hakkıyla yaptığından dolayı da Kur'an-ı Kerim'de adı iyilikle anılmıştır.

Taberi, Zülkifl hakkında da uzun rivayetler zikretmektedir. Bunlar da güvenilirliklerinin zayıf olmaları sebebiyle burada zikredilmemiştir.

وَذَا النُّونِ إِذ ذَّهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ أَن لَّن نَّقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَىٰ فِي
الظُّلُمَاتِ أَن لَّا إِلَٰهَ إِلَّا أَنتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٨٧﴾
فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ ۚ وَكَذَٰلِكَ نُنجِي الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾

87- Zünnun olan Yunus'u da hatırla. O, bir zaman kızarak kavmini bırakıp gitmişti. Bizim, yeryüzünü kendisine dar getirmeyeceğimizi sanmıştı. Sonunda karanlıklar içinde kalıp şöyle niyaz etti. "Senden başka hiçbir ilah yoktur. Seni, tenzih ve tesbih ederim. Doğrusu, ben zalimlerden oldum.

88- Biz de duasını kabul edip onu sıkıntılardan kurtardık. İşte biz, Müminleri böyle kurtarırız.

* Allah Teala, Yunus aleyhisselamı, Musul şehrine yakın olan Ninova halkına Peygamebr olarak göndermiştir. Hz. Yunus insanları hak dine davet etmesine rağmen onlar, inkârlarında ısrar etmişler ve Yunus'u dinlememişlerdir. Yunus aleyhisselam bunun üzerine oradan yarılmış ve Allah'ın, üç gün sonra göndereceği bir azabı haber vermiştir. Ninova halkı azabın kendilerine mutlaka geleceği ni anlayınca çoluk çocuklarını ve hayvanlarını alarak çöllere açılmışlar ve orada rablerine yalvalarak göndereceği azabı kendilerinden kaldırmasını istemişlerdir. Bunun üzerine Allah Teala da dualarını kabul edip azabı kendilerinden kaldırmıştır.

Yunus aleyhisselam ise kavminin inkârcılağını görünce, onları bırakıp bir vapura binerek oradan uzaklaşmak istemiş, vapurda bulunanlar dalgalara tutulmuşlar, yüklerinin ağırlığından dolayı batıp boğulacaklarını anlayınca aralarında kur'a çekerek içlerinden birini denize atmaya karar vermişler. Kur'a Hz. Yunus'a çıkmış. Yunus'u denize atmamak için kur'ayı üç defa tekrar etmişler, hepsinde de kur'a Yunus'a çıkmış, bunun üzerine Hz. Yunus soyunarak kendisini denize atmıştır.

Allah Teala'nın vazifelendirdiği bir balık gelip Yunus'u yutmuş, bunun üzerine Yunus, denizin, gecenin ve balığın karnının meydana getirdikleri karanlıklar içinde kalmıştır. İşte orada rabbine niyaz ederek "Senden başka hiçbir ilah yoktur. Seni tenzih ve tesbih ederim. Doğrusu ben, zalimlerden oldum." diye Allah'a yalvarmıştır.

وَزَكَرِيَّآ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُۥ رَبِّ لَا تَذَرْنِى فَرْدًا وَأَنتَ خَيْرُ ٱلْوَٰرِثِينَ ﴿٨٩﴾
فَٱسْتَجَبْنَا لَهُۥ وَوَهَبْنَا لَهُۥ يَحْيَىٰ وَأَصْلَحْنَا لَهُۥ زَوْجَهُۥٓ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا
يُسَٰرِعُونَ فِى ٱلْخَيْرَٰتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا ۖ وَكَانُوا
لَنَا خَٰشِعِينَ ﴿٩٠﴾

89- Zekeriyya'yı da hatırla. O, bir zaman rabbine "Rabbim, beni tek başıma, evlatsız bırakma. Vârislerin en hayırlısı sensin." diye niyaz etti.

90- Biz de duasını kabul ettik. Ve ona Yahya'yı bahşettik. Hanımını da doğum yapabilecek duruma getirdik. Gerçekten onlar hayırlı işlere koşarlar. Rızamızı umarak ve gazabımızdan korkarak bize dua ederlerdi. Onlar bize huşû ile itaat ederlerdi.

Ey Muhammed, sen Zekeriyya'yı da an. Bir zaman o rabine şöyle yalvarmıştı. "Rabbim, sen beni zürriyetsiz olarak, tek başıma bırakma. Sen bana, Yakup ailesinden birini mirasçı kıl. Ancak, mirasçıların en hayırlısı sensin. Bana bir mirasçı vermenin hayırlı olup olmadığını ancak sen bilirsin.

Biz, Zekeriyya'nın duasını kabul ederek onu dünyada tek başına bırakmadık. Ona mirasçı olarak salih bir evlat olan Yahya'yı bahşettik. Hanımını, ihtiyar olduğu halde doğum yapabilecek duruma getirdik. Zekeriyya, hanımı ve oğlu

Yahya, kendilerini bize yaklaştıracak olan hayırları işlemeye koşarlar ve rızamızı umup gazamızdan korkarak bize yalvarır ve ibadet ederlerdi. Onlar, bize karşı boyun eğen, bize ibadet etme hususunda böbürlenmeyen kullardı.

وَالَّتِيٓ أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا مِن رُّوحِنَا وَجَعَلْنَاهَا
وَابْنَهَآ ءَايَةً لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿٩١﴾

91- Irzını koruyan Meryem'i de hatırla. Biz ona ruhumuzdan üfledik. Onu da oğlunu da âlemlere bir mucize kıldık.

Ey Muhammed, sen, ırz ve namusunu koruyan Meryem'i de an. Biz ona ruhumuzdan üfledik ve İsa'yı meydana getirdik. Meryem'i de oğlu İsa'yı da, âlemler için bir mucize kıldık. Onları, Allah'ın kudretinin ve kuvvetinin büyüklüğünü ortaya koyan deliller yaptık.

إِنَّ هَٰذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَٰحِدَةً وَأَنَا۠ رَبُّكُمْ فَٱعْبُدُونِ ﴿٩٢﴾

92- işte sizin ümmetiniz bir tek ümmettir. Ben de rabbinizim. O halde bana itaat edin.

* Allah Teala "Peygamberler Suresi" anlamına gelen bu Enbiya Suresi'nde, Peygamberleri özet alarak zikrettikten sonra, hak dinin tek bir din olduğunu, onu tebliğ eden Peygamberlerin ise zamana ve yere göre farklı kavimlerin arasından çıktıklarını, bunun ise hak dinin tek bir din olmasına engel olmadığını beyan ederek buyuruyor ki: "İşte sizin bu dininiz tek bir dindir. Rabbiniz de ben'im. O halde bana kulluk edin. Benim dışımdaki varlıklara tapmayı bırakın."

Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyurmuştur:

قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ اَنَا اَوْلَىٰ النَّاسِ بِعِيسَىٰ بْنِ مَرْيَمَ فِى الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ
وَالْاَنْبِيَاءُ اِخْوَةٌ لِعَلَّاتٍ اُمَّهَاتُهُمْ شَتَّىٰ وَدِينُهُمْ وَاحِدٌ.

"Ben, Meryemoğlu İsa'ya, dünyada ve âhirette de insanların en yakınıyım. Peygamberler babadan kardeştirler, anneleri farklıdır. Dinleri ise birdir."(21)

وَتَقَطَّعُوٓا۟ أَمْرَهُم بَيْنَهُمْ ۖ كُلٌّ إِلَيْنَا رَٰجِعُونَ ﴿٩٣﴾

93- Fakat insanlar, dinlerini aralarında parça parça ettiler. Onların hepsi de bize döneceklerdir.

Hak din, tek bir din olmasına rağmen insanlar dinde ihtilafa düşerek onu çeşitli dinlere ayırdılar. Yahudiler Yahudilik, Hıristiyanlar Hıristiyanlık, putperestler putperestlik icad ettiler. Fakat bunlar cezasız kalmayacaklardır. Hepsi sonunda bize döndürülecekler ve layık oldukları cezayı göreceklerdir.

فَمَن يَعْمَلْ مِنَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِۦ ۖ وَإِنَّا لَهُۥ كَٰتِبُونَ ﴿٩٤﴾

94- Kim, mümin olarak salih ameller işlerse emeği zayi olmayacaktır. Şüphesiz biz onu yazmaktayız.

Dinlerini ayırıp bölük pörçük olanlar bu hallerinden vazgeçip mümin olarak salih amel işledikleri takdirde onların çalışmaları karşılıksız bırakılmayacaktır. Zira biz onları zaptettirmekteyiz.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede Müminlerin amellerini zaptettireceğini ve herkese yaptığının karşılığını vereceğini beyan ediyor.

وَحَرَٰمٌ عَلَىٰ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَٰهَآ أَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٩٥﴾

(21) Buhari, K. el-Enbiya, bab: 48 / Müslim, K. el-Fadail bab: 145, Hadis No: 2365

95- Helak ettiğimiz bir ülke halkının kıyamet günü bize dönmemesi mümkün değildir.

* Bu âyet-i kerime, çeşitli şekillerde izah edilmiştir. Bunlardan biri, mealde verilen izah şeklidir. Diğer bir izah şekli de şöyledir: "Helak ettiğimiz bir ülke halkının dünyaya dönmesi imkânsızdır."

Başka bir izah şekli de şöyledir: "Helak ettiğimiz bir ülke halkının, tevbe edip yaptıklarından vaz geçmesi imkânsızdır."

حَتَّىٰٓ إِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُم مِّن كُلِّ حَدَبٍ يَنسِلُونَ ﴿٩٦﴾

وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَإِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ أَبْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا

يَا وَيْلَنَا قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِّنْ هَٰذَا بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٩٧﴾

96- Nihayet Ye'cüc ve Me'cüc'ün önü açıldığı zaman onlar her tepeden boşanırlar.

97- Artık gerçek vaad yaklaşmıştır. İnkâr edenlerin gözleri beleriverir: "Eyvah bize, biz bundan gafilmişiz. Daha doğrusu zalimlemişiz." derler.

* Bu âyet-i kerimeler, müfessirler tarafından farklı şekillerde izah edilmişlerdir. Bunlardan biri mealde verildiği gibidir. Diğer bir izah şekli ise şöyledir: "Ye'cüc ve Me'cüc'ün önlerine yapılan set açıldığı ve onların her tepeden boşanıp dünyaya saldırdıkları zaman, gerçek olarak vaad edilen kıyamet günü yaklaşmış olur. İşte o gün kâfirlerin gözleri beleriverir ve kendi kendilerine şöye le derler: "Şüphesiz ki biz bu durumdan gafildik. Daha doğrusu bizler zalimlermişiz. Kendi kendimize ve bize tâbi olanlara zulmetmişiz."

Âyetin diğer bir izah şekli de şöyledir: "Ye'cüc ve Me'cüc'ün önlerine yapılan set açıldığı, onların her tepeden dünyaya saldırdığı ve gerçek vaad olan kıyametin yaklaştığı zaman, işte o zaman kâfirlerin gözleri belerecektir." Ve "Eyvah bize, biz bundan gafilmişiz. Daha doğrusu zalimlermişiz." derler.

Âyet-i kerimede Ye'cüc ve Me'cüc'den, onların önüne çekilen seddi aşarak her tepeden akıp geleceklerinden bahsedilmektedir.

Ye'cüc ve Me'cüc'ün, Hz. Âdem'in soyundan gelen iki soy oldukları rivayet edilmektedir. Kur'an-ı Kerim, Zülkarneyn'in, bunların önüne set çektiğini beyan etmekte ve şöyle buyurmaktadır. "Zülkarneyn'e "Ey Zülkarneyn, yeryüzünde bozgunculuk çıkaran Ye'cüc ve Me'cüc'le aramıza bir set çeksen de vergi versek." dediler. "Zülkarneyn de onlara şöyle dedi: "Rabbimin bana vermiş olduğu imkân (Servet ve saltanat) sizin vereceğiniz şeyden daha hayırlıdır. Bana maddi yardımda bulunun sizinle onların arasına bir set yapayım." "Bana demir kütleleri toplayıp getirin." Zülkarneyn iki dağın arasını doldurup düzleyen bir set yapınca "Ateş yakıp körükleyin." dedi. Demirleri kızdırıp akkor haline getirince "Bana erimiş bakır getirin üzerine dökeyim." dedi." "Ye'cüc ve Me'cüc seti ne aşabildiler, ne de delebildiler."(22)

Çeşitli Hadis-i Şeriflerde de, Ye'cüc ve Me'cüc'ün, kıyamet kopmadan önce yeryüzünde bozgunculuk çıkaracakları beyan edilmektedir. Bu Hadis-i Şeriflerin birinde buyurulmaktadır ki:

فَبَيْنَمَا هُوَ كَذَلِكَ اذ اوحىٰ الى عين: أنى قد اخرجتُ عِباداً لِى لاَ يُدَانى لاَحَد بِقِتَالِهِم فَحَرِّزْ عِبَادِى الى الطور ويَبْعَثُ اللّٰهُ يَأْجُوجَ ومَأْجُوجَ. وهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ. فَيَمُرُّ اَوَائِلُهُمْ علىٰ بُحَيْرَةِ طَبَرِيَّةَ. فَيَشْرَبُونَ مَا فِيهَا. وَيَمُرُّ آخِرُهُمْ فَيَقُولُونَ: لَقَدْ كَانَ بِهذه، مَرَّةً، مَاءٌ. وَيُحْصَرُ نَبِىُّ اللّٰهِ عيسىٰ وَاَصْحَابُهُ. حَتّٰى يَكُونَ رَأْسُ الثَّوْرِ لاَحَدِهِمْ خَيْراً مِنْ مائَةِ دِينَارٍ لاَحَدِكُمْ الْيَوْمَ. فَيَرْغَبُ نَبِىُّ اللّٰهِ. عِيسىٰ وَاَصْحَابُهُ. فَيُرْسِلُ اللّٰهُ عَلَيْهِمُ النَّغَفَ فِى رِقَابِهِمْ فَيُصْبِحُونَ فَرْسَى كَمَوْتِ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ. ثُمَّ يَهْبِطُ نَبِىُّ اللّٰهِ عيسىٰ وَاَصْحَابُهُ الىٰ الاَرْضِ. فَلاَ يَجِدُونَ فِى الاَرْضِ مَوْضِعَ شِبْرٍ الاَّ مَلاَهُ زَهَمُهُمْ ونَتْنُهُمْ. فَيَرْغَبُ نَبِىُّ اللّٰهِ عيسىٰ وَاَصْحَابُهُ الىٰ اللّٰهِ فَيُرْسِلُ اللّٰهُ طَيْراً كَأَعْنَاقِ الْبُخْتِ فَتَحْمِلُهُمْ فَتَطْرَحُهُمْ حَيْثُ شَاءَ اللّٰهُ . ثُمَّ يُرْسِلُ اللّٰهُ مَطَراً لاَ يَكُنُّ مِنْهُ بَيْتُ مَدَرٍ وَلاَ وَبَرٍ. فَيَغْسِلُ الاَرْضَ حَتّٰى يَتْرُكَهَا كَالزَّلَفَةِ.

(22) Kehf Suresi, âyet: 94-97

"...Allah, âhir zamanda yeryüzüne inip Allah'ın diniyle hükmedecek olan İsa'ya şöyle vahyedecektir: "Ben, ortaya öyle kullarımı çıkardım ki, onlarla savaşmaya kimsenin gücü yetmez. Sen, sana tâbi olan kullarımı "Tûr'a sığındır." Allah bundan sonra Ye'c üc ve Me'cüc'ü gönderir. Onlar her tepeden akıp gelirler. Öncüleri Taberiye gölüne uğrayıp oradaki suyu içecekler. En arkadan gelenler de "Burada daha önce su vardı." diyeceklerdir. Allah'ın Peygamberi İsa ve arkadaşları çember içine alınacaklardır. Öyle ki onlardan herhangi birine bir öküz kafası, bugün sizden herhangi birinizin yüz dinarından daha hayırlı olacaktır." Allah'ın Peygamberi İsa ve arkadaşları Allah'a dua edcekler. Bunun üzerine Allah Teala Ye'cüc ve Me'cüc'e, burun kurduna benzer kurtları musallat ederek o kurtlar onların ensesinde bulunacaktır. Böylece onlar, bir kişinin ölmesi gibi öldürüleceklerdir. Sonra Allah'ın Peygamberi İsa ve arkadaşları yeryüzüne dağılacaklar, Ye'cüc ve Me'cüc'ün yağ ve kokularının yayılmadığı bir karış yer dahi bulamayacaklardır. Bunun üzerine Allah'ın Peygamberi İsa ve arkadaşları, Allah'a dua edecekler. Allah, develerin boynuna benzeyen kuşlar gönderecek. Kuşlar onları yüklenip, Allah'ın dilediği bir yere götürüp atacaklardır. Sonra Allah öyle bir yağmur gönderecek ki, ondan ne evler ne de çadırlar kurtulabilecektir. Bu yağmurlar yeryüzünü yıkayıp ayna gibi yapacaklardır."(23)

إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنتُمْ لَهَا وَارِدُونَ ﴿٩٨﴾

98- Siz de Allah'tan başka taptığınız putlar da cehennem odunudur. Siz oraya, suya koşarcasına gireceksiniz.

Ey, Allah'ı bırakıp ta ondan başkasına tapan müşrikler, sizler de Allah'tan başka taptığınız şeyler de cehennemin yakıtısınız. Sizler, o cehenneme koşarak gireceksiniz.

لَوْ كَانَ هَٰؤُلَاءِ آلِهَةً مَّا وَرَدُوهَا وَكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٩٩﴾

99- Eğer onlar ilah olsalardı cehenneme girmezlerdi. Hepsi de orada ebedî kalacaklardır.

(23) Müslim, K. el-Fiten, bab: 110, Hadis No: 2137 / Tirmizi K. el-Fiten, bab: 59, HN: 2240

Ey müşrikler, taptığınız o şeyler, eğer gerçekten ilah olsaydılar elbette ki cehenneme girmezlerdi. Halbuki onların hepsi cehenneme gireceklerdir. O halde nasıl olur da onlar ilah kabul edilirler? Hiç düşünmez misiniz?

لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَهُمْ فِيهَا لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾

100- Onların orada ancak iniltileri vardır. Onlar orada işitmezler de.

Allah'ı bırakıp ta putlara tapanlar ve o putlar, cehennemde azabın dehşetinden inim inim inleyecekler ve kendi perişanlıklarından dolayı hiçbir şey işitmeyeceklerdir.

إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ ﴿١٠١﴾

101- Nezdimizden kendilerine mutluluk takdir edilenler, işte onlar, cehennemden uzaklaştırılacaklardır.

* Bazı müfessirlere göre bu âyet-i Kerimede geçen "Kendilerine mutluluk takdir edilenler"den maksat, Allah'ın, kendisi için mutluluk takdir ettiği herkestir.

Diğer bir kısım müfessirlere göre ise bunlardan maksat, istemedikleri halde kendilerine tapılan Hz. İsa, Hz. Üzeyir ve Melekler gibi varlıklardır. Zira Allah'tan başka kendisine tapınılan her şey, cehennemin yakıtıdır. Ancak bu istisna edilenler, kendilerine tapınılmasını istemediklerinden ve kendileri bizzat Allah'a kulluk ettiklerinden cehennemin yakıtı olmaktan kurtulmuşlardır.

لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَ ﴿١٠٢﴾

102- Onlar, cehennemin uğultusunu duymazlar. Onlar, canlarının istediği nimetler içinde ebedi kalacaklardır.

Kendilerine mutluluk takdir edilenler, cennetin belli derecelerine girdiklerinde artık cehennemin uğultusunu duymazlar ve onlar arzuladıkları nimetler içerisinde ebedi olarak kalırlar.

لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ وَتَتَلَقَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ هَٰذَا يَوْمُكُمُ
الَّذِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿١٠٣﴾

103- O en büyük korku bile onları üzmez. Melekler onları, "İşte bu, vaadolunduğunuz gündür." diyerek karşılarlar.

* Müfessirler bu âyet-i Kerimede zikredilen "En büyük korku"nun ne olduğu hususunda farklı görüşler zikretmişlerdir.

Said b. Cübeyr ve İbn-Cüreyc'e göre "En büyük korku"dan maksat, cehennemin ateşinin cehennemliklerin üzerine kapandığı anda meydana gelen korkudur.

Hasan-ı Basrî'ye göre ise "En büyük korku"dan maksat, kulun cehenneme atılması emredildiğinde meydana gelen korkudur.

Abdullah b.Abbas'a göre ise "En büyük korku"dan maksat, ikinci Sura üfürülüp insanların kabirlerinden çıktıkları zaman meydana gelen korkudur. Taberi bu görüşü tercih etmektedir.

يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُّعِيدُهُ
وَعْدًا عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١٠٤﴾

104- O gün biz göğü, kitapların sayfalarını dürer gibi dürcriz. Varlıkları ilk defa nasıl yarattıysak sonra da öyle diriltcceğiz. Bu, bizim bir vaadimizdir. Şüphesiz biz, vaadimizi mutlaka yerine getirenleriz.

Kıyamet gününde biz, gökleri ve orada bulunanları, kitapların sayfalarını dürer gibi düereriz. Onları ilk defa nasıl yarattıysak aynen o şekilde tekrar diril-

tiriz. Bu, bizim üzerimize aldığımız bir vaaddir. Şüphesiz biz vaadimizi yerine getiririz.

* Bu âyet-i Kerime'nin izahında Abdullah b.Abbas diyor ki: "Bir gün Resulullah (s.a.v.) hutbe okudu ve şöyle dedi: "Şüphesiz ki sizler Allah'ın huzuruna yalınayak, çırılçıplak ve sünnet olmamış şekilde toplanacaksınız." Sonra şu âyeti okudu: "Varlıkları ilk defa nasıl yarattıysak sonra da öylece diriltecegiz. Bu, bizim bir vaadimizdir. Biz, vaadimizi mutlaka yerine getirenleriz."

Resulullah sonra şöyle buyurdu:

إِنَّ أَوَّلَ مَنْ يُكْسَىٰ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِبْرَاهِيمُ أَلَا إِنَّهُ يُجَاءُ بِرِجَالٍ مِنْ أُمَّتِي فَيُؤْخَذُ بِهِمْ ذَاتَ الشِّمَالِ فَأَقُولُ يَا رَبِّ أُصَيْحَابِي فَيُقَالُ لَا تَدْرِي مَا أَحْدَثُوا بَعْدَكَ فَأَقُولُ كَمَا قَالَ الْعَبْدُ الصَّالِحُ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ إِلَىٰ قَوْلِهِ شَهِيدٌ فَيُقَالُ إِنَّ هَؤُلَاءِ لَمْ يَزَالُوا مُرْتَدِّينَ عَلَىٰ أَعْقَابِهِمْ مُنْذُ فَارَقْتَهُمْ.

"Kıyamet gününde ilk önce elbise giydirilecek olan İbrahim'dir. İyi bilin ki ümmetimden bazı kişiler getirilecek ve onlar sol tarafa alınacaklardır. Ben "Ey rabbim, bunlar benim ashabımdır." diyeceğim. Bana şöyle denecektir. "Sen onların, senden sonra neler icadettiklerini bilmiyorsun." O zaman ben de salih kul'un (İsa'nın) söylediği şu sözü söyleyeceğim. "...Ben aralarında olduğum müddetçe onlara şahit idim. Sen beni aralarından alınca onları sen gözlüyordun. Sen, herşeye şahitsin." (24) Bunun üzerine bana şöyle denecektir: "Sen onlardan ayrıldıktan sonra onlar dönüp mürted olmaya devam etiler."(25)

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ ﴿١٠٥﴾

105- Yemin olsun ki biz, zikirden (Tevrat'tan) sonra Zebur'da da "Yeryüzüne mutlaka salih kullarım vâris olur." hükmünü koymuştuk.

(24) Maide Suresi, âyet: 117

(25) Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 21, bab: 2 /Müslim K. el-Cenne, bab: 58, HN: 2860

* Müfessirler, âyet-i kerimede beyan edilen "Zebur" ve "Zikir" kelimelerinden neyin kastedildiği hakkında çeşitli görüşler zikretmişlerdir.

Şa'bî, Hasan-ı Basrî ve Katade'ye göre burada adı geçen Zebur'dan maksat, Hz. Davud'a indirilen "Zebur"dur. "Zikir"den maksat ise Hz. İsa'ya indirilen Tevrat'tır. Meal bu görüşe göre hazırlanmıştır.

Said b.Cübeyr, Mücahid ve İbn-i Zeyd'e göre ise burada adı geçen "Zebur"dan maksat, tüm Peygamberlere indirilen kitaplardır. "Zikir"den maksat ise, Allah'ın katında bulunan ve "Kitapların anası" diye adlandırılan "Levh-i Mahfuz"dur. Taberi bu görüşü tercih etmiş ve âyeti şöyle izah etmiştir: "Şüphesiz ki biz, gökleri ve yeri yaratmadan önce herşeyi kendisinde tespit ettiğimiz "Levh-i Mahfuz'da" sonra bütün Peygamberlere göndermiş olduğumuz kitaplarda da şunu yazmışızdır: "Cennete mutlaka iyi amel işleyen salih kullarım vâris olacaktır."

Dehhak ve Abdullah b.Abbas'dan nakledilen bir görüşe göre ise, âyetteki "Zebur" kelimesinden maksat, Hz. Musa'dan sonra gelen peygamberlere indirilen bütün kitaplardır. "Zikir"den maksat ise, Hz. Musa'ya indirilen Tevrat'tır.

Âyet-i kerime'de geçen "Yeryzüne mutlaka salih kullarım vâris olur." ifadesindeki yeryüzünün, cennet veya dünya olduğu, "Salih kullar"ın ise, Allah'a ibadet eden her salih kul veya Muhammed ümmeti yahut da Hz. Musa dönemindeki İsrailoğulları olduğu söylenmiştir.

Âyette geçen "Yeryüzü" ifadesinden maksadın "Cennet" olduğunu söyleyenler şu âyeti delil olarak göstermektedirler. "Onlar da: Bize verdiği vaadinde duran ve bizi bu yere vâris kılan Allah'a hamdolsun. Cennette istediğimiz yeri yurt edinebiliyoruz. İyi amellerde bulunanların mükâfaatı ne güzelmiş." derler."(26) "Yeryüzü" ifadesinden maksadın, "Dünya" olduğunu söyleyenler ise, şu âyeti delil göstermektedirler. "Hor görülen o kavmi de, mübarek kıldığımız yerin doığularına ve batılarına vârisler yaptık. Böylece sabretmelerinden dolayı, rabbinin, İsrailoğullarına olan o pek güzel vaadi yerine geldi. Firavun ve kavminin yapmakta oldukları ve yükselttikleri şeyleri de yerle bir ettik."(27) "Musa kavmine şöyle dedi: "Allah'tan yardım dileyin ve sabredin. Şüphesiz yeryüzü Allah'ındır. Onu, kullarından dilediğine miras bırakır. İyi âkıbet, Allah'tan korkanlarındır."(28)

إِنَّ فِي هَٰذَا لَبَلَاغًا لِّقَوْمٍ عَابِدِينَ ﴿١٠٦﴾

(26) Zümer Suresi, âyet: 74
(27) A'raf Suresi, âyet: 137
(28) A'raf Suresi, âyet: 128

106- Şüphesiz bütün bu anlatılanlarda, kulluk eden kimselere bir tebliğ vardır.

Şüphesiz bu Kur'an'da zikredilen hususlarda, Allah'a hakkıyla kulluk eden bir topluluk için yeterli bir tebliğ vardır. Onu okuyup, düşünenler alırlar ve hak yolu bulmuş olurlar.

وَمَآ أَرْسَلْنَٰكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿١٠٧﴾

107- Ey Muhammed, biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.

* Âyet-i Kerime'de zikredilen "Âlemler"den maksadın, Resulullah'ın, kendilerine Peygamber olarak gönderildiği bütün insanlar mı yoksa sadece müminler mi olduğu hakkında farklı görüşler zikredilmiştir.

Abdullah b.Abbas'dan nakledilen bir görüşe göre buradaki "Âlemler"den maksat, Resulullah'ın kendilerine Peygamber olarak gönderildiği bütün varlıklardır. Bunların mümin veya kâfir olmaları farketmez. Resulullah'ın müminler için bir rahmet olması hem dünya hem de âhiret için söz konusudur. Kâfirler için rahmet olması ise sadece dünya hayatında söz konusudur. Zira kâfirler, Resulullah'ın sayesinde, geçmiş ümmetlerin uğradıkları, maymuna dönüşme, gökten üzerlerine taş yağma gibi âfetlere uğratılmışlardır. Taberi bu görüşü tercih etmektedir.

İbn-i Zeyd'e göre ise âyette zikredilen "Âlemler"den maksat, sadece Resulullah'a iman edenler ve Allah'a itaatta bulunanlardır. Zira Resulullah bunlar için bir rahmet, kâfirler için ise bir imtihan vesilesidir.

قُلْ إِنَّمَا يُوحَىٰٓ إِلَيَّ أَنَّمَآ إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ ۖ فَهَلْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿١٠٨﴾

108- De ki: "Bana, sizin ilahınızın ancak bir tek ilah olduğu vahyolunuyor. Artık Müslüman olacak mısınız?"

Ey Muhammed, sen, Allah'a ortak koşan müşriklere de ki: "Bana, ilahınızın ancak bir tek ilah olduğu vahyolunuyor. Artık sizler, ibadete layık olmayan putları bırakıp sadece tek bir ilaha boyun eğiyor musunuz?

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ آذَنتُكُمْ عَلَىٰ سَوَاءٍ ۖ وَإِنْ أَدْرِي أَقَرِيبٌ أَمْ بَعِيدٌ مَا
تُوعَدُونَ ﴿١٠٩﴾

109- Eğer yüz çevirirlerse şöyle de: "Ben sizi, aranızda fark gözetilmeyeceğine dair uyardım. Vaad olunduğunuz şeyler yakın mıdır? Uzak mıdır? Ben bilmem.

Ey Muhammed, eğer bu müşrikler, Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığını kabul etmeyip senin davetinden yüz çevirecek olurlarsa onlara de ki: "Ben, sizinle aramızda herhangi bir sulhün olmadığını ve savaş halinde olduğumuzu ilan ettim. Fakat ben size vaadedilen cezanın yakında mı uzakta mı başınıza geleceğini bilmiyorum.

إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ ﴿١١٠﴾

110- Şüphesiz Allah, açığa vurulan sözü de bilir, gizlediğiniz şeyleri de bilir.

Ey Muhammed, sen o müşriklere de ki: "Allah sizin açıkça konuştuğunuz şeyleri de bilir, içinizde gizleyip açığa vurmadığınız düşüncelerinizi de bilir. Sizin herhangi birşeyi gizlemenizle açığa vurmanız Allah için aynıdır. Zira hiçbir şey ona gizli değildir.

وَإِنْ أَدْرِي لَعَلَّهُ فِتْنَةٌ لَّكُمْ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿١١١﴾

111- Bilmiyorum, belki vaadolunduklarınızın gecikmesi sizin için bir imtihan ve bir süreye kadar yaşatmadır.

Açığa vurduğunuz veya gizlediğiniz şirkin karşılığı olarak hak ettiğiniz cezanın neden ertelendiğini bilmiyorum. Belki, vaadedildiğiniz halde azabın sizden ertelenmesi, Allah'ın sizi imtihan etmek istemesinden ve sizi belli bir süreye kadar yaşatmayı dilemesindendir. Vakti gelince vaadedilen azap başınıza gelecektir.

قَالَ رَبِّ احْكُمْ بِالْحَقِّ ۗ وَرَبُّنَا الرَّحْمَٰنُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ ﴿١١٢﴾

112- Muhammed şöyle dedi: "Rabbim, benimle inkâr edenler arasında hak ile hükmet. Rabbimiz merhamet sahibidir. Uydurduğunuz sıfatlara karşı kendisinden yardım istenendir.

Muhammed şöyle dedi: "Ey rabbim, benimle sana ortak koşan ve seni yalanlayanlar arasında hak ile hükmünü ver. Onları azabına uğrat. Yine de ki: "Bizim rabbimiz bütün kullarına merhamet eden ve sizin nitelendirdiğiniz sıfatlara karşı kendisinden yardım istenendir. Biz onun merhametine sığınır ve ancak ondan yardım dileriz."

* * *